SİRET-İ İBN-İ HİŞAM
İSLAM TARİHİ
1
KAHRAMAN YAYINLARI

SİRET-İ İBN-İ HİŞAM

İSLAM TARİHİ

KAHRAMAN YAYINLARI

İSLAM TARİHİ

SÎRET-İ İBN-İ HİŞAM TERCEMESİ

Birinci Cild

Terceme Eden :
Hasan EGE
Din İşleri Yüksek Kurulu Üyeliğinden
Emekli

NEŞREDEN :
KAHRAMAN YAYINLARI

Baskı
Selin Ofset
Davutpaşa Cd. 75/345 Topkapı-İst.
0212.577 63 48
•
İstanbul
2006
•
Cilt
Kahraman Cilt Sanayi

KAHRAMAN YAYINLARI
Merkez:
Davutpaşa Cd. TİM-2 12/322 Topkapı-İst.
Tel: 0212 613 83 05 Fax: 0212 565 25 84
info@kahramanyayinlari.com
Şube:
Çatalçeşme Sk. 19/1 Kat: 4 Cağaloğlu-İst.
Tel: 0212. 512 32 69

السيرة النبوية

لابن هشام

İSLÂM TARİHİ

SÎRET-İ İBN-İ HİŞAM TERCEMESİ

Birinci Cild

Terceme Eden :
Hasan EGE

Din İşleri Yüksek Kurulu Üyeliğinden
Emekli

NEŞREDEN :
KAHRAMAN YAYINLARI

YAYINEVİNİN TAKDİMİ

Rububiyetiyle kâinatı bir mektep yapan ve Peygamber Efendimizi bu mektepte bize muallim eden Allaha hadsiz hamdü senalar olsun.

Allah adalet ve hikmetiyle herşeye bir vazife vermiştir. Kâinatta her şey vazifesini ibadet tarzını öğrenmiş, hiç aksatmadan yerine getirmektedir.

Yalnız insanlık âlemi o umumi vazifelendirme kanunu karşısında serbest bırakılmış, herkes mizacına göre sosyal hayatta bir vazife seçmektedir.

Milletimizin gıda kadar ihtiyacı olan dini kaynak kitapları Türkçe olarak neşretmeyi ve Peygamber Efendimizin talimatının anlaşılmasına yardımcı olmayı mukaddes bir vazife biliyoruz.

Bu vazifeden bir nümune olarak Yüce Peygamberimiz Hz. Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hayatına dair yazılmış Siret kitablarının kaynağı ve bu konuda şimdiye dek herkesin mürâcaat ettiği sağlam bir kaynak olan Siret-i İbn-i Hişam tercümesini milletimizin istifadesine sunuyoruz.

Kitab; İbn-i Hişam'ın yaptığı rivâyetler olduğu ve 1300 sene önceki bir üslubla yazıldığı için, tercümesine bir derece rekaket vermiştir. Bununla beraber tarih, hadis, tefsir ilimlerini barındıran bu kitabı, kaynak bir siret kitabı olarak güvenilir bir İslâm târihidir.

Allah'dan bu çalışmamızı milletimizin mânevi istifadesine sebeb kılmasını ümit ediyoruz.

Kahraman Yayınları

MÜTERCİM'İN KISA HAL TERCEMESİ

Hasan Ege, Erzurum İlinin, Oltu İlçesinin şimdiki adiyle Çamlıbel köyünde 1934 senesinde doğdu. Daha küçüklüğünde, babasından ve anasından, daha disiplinli olarak da köyün imamından Kur'-an-ı *Kerim okumasını öğrendi* ve *gerekli dini bilgilerini* tahsil etti. Bunu müteakip gerek babası ve gerekse köyden bilgin bir kişi tarafından yazı yazıp okuyacak ve dört işlemle hesap yapacak hatta ondalık kesirleri kavrayacak kadar bir bilgiye sahip kılındı. 1944 yılında köyde açılan ilkokula devam ederek 1949 yılında ilkokul mezunu oldu. Sonra 1949 - 51 yıllarında babası merhum Mustafa Efendinin yardımiyle köyün imamı merhum İbrahim Ethem Hoca Efendiden hafızlığını ikmal etti. Köyünde muhteşem bir merasimle, üç gün içinde, ilçe Müftüsünün başkanlığında, takriben otuz hafız huzurunda Kur'an-ı Kerim'i tamamen — son iki cüz'ü ortaklaşa — ezbere okudu.

Bunu müteakib, ilçesi Oltuda, Merhum Mehmet Koçak Efendiden, özel Arapça ve dini tahsile başladı. Bir sene sonra Erzurum Müftisi Merhum Sâdık Solakzade'den dini mesleki tahsiline özel olarak devam etti. Bu arada askerliğini yaptı ve dönüşte bir yandan aynı şekilde özel tahsiline devam ederken diğer taraftan İmam Hatip Okulu 1. devresini Erzurum İmam Hatip Okulunda hariçten bitirdi. Sonra Erzurum Lisesini hariçten bitirerek 1961 senesinde liseden mezun oldu ve aynı senede Erzurum'da İmam-Hatip iken Ankara'ya Vaiz olarak atandı. 1962 - 65 yıllarında Ankara İlâhiyat Fakültesin-

de tahsiline devam ederek mezun oldu. Daha önce iki sene müezzinlik, dört sene imamlık, dört sene vaizlikte bulunan Hasan Ege bu kere Diyanet İşleri[1] Başkanlığında Müfettiş yardımcısı oldu. Kısa bir zaman sonra da müfettiş oldu.

Daha sonra 1966 senesinde seçilerek Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi oldu. 1970 yılına kadar bu görevde kaldı. Tekrar müfettiş oldu ve aynı zamanda iki sene kadar da Teftiş Kurulu Başkanlığına vekâlet etti. Yedi sene müfettişlik yapan Mütercimimiz yedi sene de Din İşleri Yüksek Kurulu Üyeliğinde bulundu. Müfettiş iken Diyânet İşleri Başkan Yardımcısı oldu. İki sene süren bu görevden sonra tekrar seçilerek Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi oldu. Bu görevde iken 1981 yılında kendi isteği ile emekli oldu.

MÜTERCİM'İN ÖNSÖZÜ

Siret denilince Peygamberimiz Efendimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile ilgili olan siret anlaşılır. Siret nedir? Siret, Kitâbın aslına dair yazılan «Önsöz»de geçtiği gibi Peygamber (Sallalahü Aleyhi ve Sellem)'le ilgili savaş ve İslâmiyeti tebliğ ve günlük hayatındaki hareket tarzları, emirleri, nehileri, tavsiyeleri ve içinde bulunduğu hal ve tavırlarının bütünüdür.

Her ne kadar kitabın aslını İbn-i İshak adındaki meşhur âlim siyerci zat yazmışsa da, ilâveleriyle, izahlariyle, çıkartmalariyle ve tenbihâtiyle kitapta rötuş yapıp vechesini önemli ölçüde değiştiren yine o derece büyük âlim, tarihci ve siyerci yazar İbn-i Hişâm'a aidiyet kaydiyle «Siretü'n-Nebeviyye Li-İbn-i Hişam» denilmek sûretiyle kitabın isminde asıl yazar İbn-i İshâk'dan söz edilmemiştir. Bundan dolayı bu kitap Türkçe'de de «Siret-i İbn-i Hişâm» ismi ile meşhur olmuştur.

Amma İbn-i İshak unutulmuş mudur? — Hayır! Zira İbn-i Hişam her satır başında «İbn-i İshak dedi ki veya şöyle dedi» şeklinde terceme ettiğimiz ifadeleriyle onun sözlerini. olduğu gibi nakletmektedir. Kendisi için de aynı şekilde «İbn-i Hişam dedi ki — veya — şöyle dedi» ifadesiyle bu iki yazarın sözleri birbirinden ayırd olunmuştur.

Bu «Dedi ki veya şöyle dedi» o zamanın siyercilerinin ve hatta daha sonra siyer ve umum tarihcilerin bir üslubu neticesiydi. Bu,

geçen vak'aları nakilden ibaretti. Bu ifadeler kitabın ilmiliğine büyük bir delil teşkil etmektedir. Çünkü siyerlerin aslı ve kaynağı mesâbesinde olan bu ilk metin, İbn-i Hişâm'ın da işlemiş olduğu hususlarla nakılde oldukça önemli bir yere sahib olduğu gözden hiçbir zaman kaçmamaktadır.

Bu söylenenlere misal çıkartmayı, bu kısa önsözümüzde okurların kendilerine bırakırken bu çapta yazılan Siret kitaplarının ve özellikle bu kitabın çok genel olarak karakterlerinden şu şekilde bahsetmeyi uygun bulduk:

Bu siret kitabını okurken elbette ki bir İslâm kültürünün temellerini bulmak ve o temeller üzerinde yürümek imkânı hasıl olmaktadır. Bunlar:

1 — Siretin kendisi.
2 — Kur'anın tefsiri.
3 — Hadisin tefsiri ve şerhi.
4 — Kur'an ayetlerinin sebeb-i nuzulu ve hadislerin sebeb-i vürudu.
5 — Şiir ilmi ve şiirin söylendiği dilin (yani Arap) edebiyatı.
6 — Hatta bir çok fıkıh ahkâmı fıkıh usulu ve kaaideleri.

Şimdi bunların tek tek kısaca izahına çalışalım.

Siret: Zaten bahis mevzuu olan şey budur. Nebimiz Sallellahu Aleyhi ve Sellem'in hayatı, nesirle, şiirle, âyet ve hadislerle işlenmiş ve böyle bir kitap meydana gelmiştir.

Kur'an-ı Kerim'in tefsiri: Siret mevzuu işlenirken elbetteki Kur'an âyetleriyle izahı yapılmaya gerek ve ihtiyaç vardır ve bu yapılmıştır. Çünkü anlatılan, Peygamber Efendimiz Sallellahu Aleyhi Ve Sellem'in siretidir. O, görevini icra ederken ona emreden, nehyeden ve haber veren çeşitli şekilde âyetler vahy olunmuştur. Vak'alarla ilgili olan bu âyetler muhakkak ki bu mevzuun en müsbet tarafını teşkil etmektedir.

Hadisin tefsir ve şerhi: Siret bir mâna ile Peygamber Sallellahu Aleyhi Ve Sellem'in sözlerinden, fiillerinden, itikad ve hallerinden ibaret olması itibariyle elbetteki siretinin çok büyük bölümünü hadisler teşkil eder. Siret onlarla müsbet olur. Müsbet demekle şunu

kasd ediyorum: Biliyorsunuz ki umum mânada tarih ve özellikle İslâm tarihi, haberlerden ibarettir. Yani geçmiş zamanda, falan tarihlerde ve falan yerlerde şu şu hâdiseler, şu kimselerin eliyle cereyan etmiş denilir. Bu haberleri âyetlerle ve sahih hadislerle delillendirebiliyorsak haberimiz daha iyi isbatlanmış olur. Çünkü âyetler mütevatirdirler. Hadisler de rivâyet şartlarına uygun geldikleri için sahihtirler.

Bu ikisinden başka belgelerle de ısbat edilmiş ve doğru rivâyet ve nakillerle bizlere kadar gelmiş tarihi vak'alar vardır. Tabii burada mevzuumuz umumi tarih degildir. Bütünüyle İslâm Tarihi de değildir. Bunlar arasında özel yeri olan sıret denilen, Peygamber Efendimizin hayatıdır.

Kur'an âyetlerinin nüzûl yani iniş sebepleri: Tabii olarak bu kitapta âyetlerin sebeb-i nüzûlleri kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Hadislerin de sebeb-i vürûdları böyledir. Sebeb-i nüzûl derken, maksadımız, kitapta geçen âyet ve hadislerin bir hâdise sebebiyle nâzil ve vârid olduklarını ve gelecekte benzer hâdise ve vak'alara da şâmil olacaklarını kasd ediyoruz. Âyetlerin hangi sebeple indiği ve hadislerin hangi sebeple geldiği bilinirse, anlaşılmaları daha kolay olur ve hatta hakkıyle ancak o zaman anlaşılırlar. Bugün bile başımıza gelen ve dünyada cereyan eden hâdiseler, âyetlerin ve hadislerin mânalarını daha iyi anlamamıza yardımcı olmaktadırlar.

Şiir ilmi ve Arap Edebiyatı: Bunu derken doğrudan bu mevzular ele alınmış mânasına değildir. Fakat siretle ilgili olarak çeşitli kimselerce, gerek medhe dair, gerek zemme dair şiirler, vakayı doğrudan anlatan şiirler, bir kelimenin anlatılması ve mânasının izahı için kitaba alınmış şiirler elbetteki şiir ilmini ve Arap edebiyâtını içinde taşımaktadır. Gerçekten kitapta çokca yer verilmiş olan, hele üçüncü cildimizin yarısını teşkil eden bu şiirler hâdiselerin vukuuna dair birer şâhid olma niteliklerini taşımaktadırlar. Bilindiği gibi bir hâdise hakkında manzum olmayan sözleri herkes söyleyebilir. Olmuş mu olmamış mı, biraz daha karışıklık arzeder. Fakat şiir şekline yani manzum hâle gelmişse zâid bir mâna ifade eder kanaatindeyim. O da şudur: Yani bu hâdise olmuş bu oluş da şiirle formüle edilmiştir. Tabii ki bunların hepsi, rivâyetlerin sıhhatiyle doğrudan ilgilidir. İster nesir ister şiir olsun.

Bir diğer husus da: Siret kitabını fıkıh ahkâmını öğrenmeye imkân ve fırsat veren bir kitap olarak telâkki etmek mümkündür. Ganimetler nasıl taksim oldu, kimlere ve ne şekilde verildi? Namaz nasıl kılındı? Kıble, cuma, ezan, salât-ı havf = korku namazı gibi diğer bir çok ahkâmın da sebeb-i nüzullarının ve sebeb-i vürûdlarının da bilinmesiyle bir fıkıh kitabından daha iyi şekilde akılda kalacak bir vaziyette sunulduğu gözden kaçmamaktadır.

Netice olarak: «Bilenle bilmeyen bir olur mu?» meâlindeki âyet bize her zaman ışığını tutmakta, dolayısiyle ilmin çeşitli vasıtaları içinde kitap okumaya da teşvik etmektedir Zaten kitaplardan daha iyi arkadaş da tasavvur olunmaz. Yeter ki hakka kavuşturucu olsun.

Tavsiyeleriyle bize yardımcı olan Sönmez Neşriyat Müdürü Ali İhsan Yurt, asliyle karşılaştırarak sehiv ve yanlışlarımı düzelten, kitabın akıcılığına katkısı olan Bahaeddin Sağlam ve baskıya hazırlık yapan Cahit Beylere; ayrıca son derece ihtimam ile bu hayırlı işlere sebep olan Fethullah Kahraman ve Hayrettin Kahraman Beylere teşekkür etmeyi kendime borç biliyorum.

Muvaffakiyet Allahtandır.

Hasan EGE

KİTABIN ÖNSÖZÜ

Meğâzi ve Siyer

Meğâzi ve Siyer lafızları, mutlak zikr olundukları zaman, müslüman târihciler nezdinde onlardan murad, Arab milletinin tarihinden şu ilk safhadır: İslâm'ın yüce binasını ayakta tutan cihâd safhası, Arapları, Resûlullah Muhamed (Aleyhissalâtü Vesselâm)'ın sancağının altında toplamak Peygamber sebebiyle meydana gelen hâdiseler. Peygamberin ecdadı ve doğumundan önce onunla ilgisi olan hâdisât, dinin ayakta tutulmasında onunla beraber mihnet ve meşakkat çeken ve batıda ve doğuda onun risâletini tebliğ eden ashabının hayatı...

Risâlet-i Muhammediye'nin zuhûru, hâsseten Arap tarihinde, âmmeten de beşer tarihinde meydana çıkan şeylerin en büyüğüdür. Çünkü Arabların hayatı gerek lider ve gerek halk olarak —Rasûlullah zamanında— onun ve onun dini ile ilgilidir. Onlardan her bir topluluk ancak onun hakkında toplanır ve dağılırdı. Toplantı yerlerinde ancak ondan bahsederlerdi. Onların ordu birlikleri ve askerleri ancak onun için hareket ederdi.

Hatta O, son nefesini, Arabların, İslâm'a girmesi ve câhiliyet âdetlerini gidermesi ve iyi ahlâkla bezenmeleri ile verdi.

Sonra milletlerin, kendisini inkâı edip tanımadığı ve etrafından insanların dağılıp gittiği bu Arab milleti, hayat meydanlarına çıktı.

Beşerin hidâyeti için tebliğ görevini yerine getirerek insanların arasında adâleti gerçekleştirip yüce bir azimde ziyâde bir bahadırlıkta, ikrâmda, hakka yardım etmekte, iyilik ve takvâ üzerine yardımlaşmakta, üstün ahlâka tutunup sımsıkı sarılmakta en yüce örneği gösterdi.

Bu, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ve ilk öncüler olan sahâbelerinin siretinin icmâlidir. O sahâbiler ki: Ona hidâyet ve hak din üzere tâbi oldular. Ve şeref sahifelerini zaman yüzünde iyi amellerle yazma yarışına girdiler.

Sonra peşlerinde gelen ve onların yerini alan liderlerden bazılarının hased, buğz, yardımlaşma ve teâvünün azlığı ruhlarına sirayet etti. Böylece ümmetin yolları ayrıldı. Onlar da bucaklara dağıldılar. Dolayısiyle bu tarihten başka bir tarihleri oldu. Bu tarih, ümmetin devletlere bölünmesiyle bölündü. Her bir devlet için yeni mevkiinde ve başka devletlerle olan ilişkilerinde kendine has tarihleri oldu.

Arablarda tarih

Arablar için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gönderilmesinden önce tarihten ancak rivâyet ile tevârüs ettikleri şeyler vardı. Bu ise ilk câhiliyenin haberlerinden aralarında şâyi olan olaylardan ibaretti. Babalarının, dedelerinin, neseblerinin bahadırlık, kerem ve vefâlarını anlatan kıssalar (Kâbe) Zemzem, Cürhüm, Kureyş emirliğini nöbetleşe yürüten âileler Me'rib seddi onu takiben insanların memleketlere dağılması ve haberlerini kalem ve kitap yerine lisanla hafızalarına yazarlardı. Nesilden nesle dinleyip birbirine anlatırlardı.

Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ve dâvetinin zuhuriyle yeni bir gelişme oldu. Bu gelişme Sahâbe ve Tâbiinin, Sallallahü Aleyhi ve Sellem'in doğumundan ve onun hayatından dâvasından söz eden rivâyetleridir.

Bu rivâyetler birinci olarak tarihin ikinci olarak siretin kaynağıdırlar.

Arab tarihi konusunda veya siret'te, halifeler devri geçinceye kadar bir şey tedvin edilmedi. Hatta bu müddet içinde Kur'an ve

Nahv esaslarından başka tedvin edilmedi. Müslümanları gördük ki, Kur'ân'ın hıfzı üzerine düşkünlükleri, onları Peygamberin hayatında ve ondan sonra Kur'ân'ın yazılmasına sevk ediyordu. Gayr-ı fasih şeylerin milletin dilinde yayılmasından korkmaları, onları Nahv'in tedvinine sevk ettiği gibi... Çünkü, İslâm topraklarının genişlemesinde, Arablar başka milletlerle karıştılar. Dilleri de karıştı.

Sîret hakkında te'life başlanılması

Muâviye hilâfeti devrinde istedi ki tarihte bir kitap tedvin olunsun. Böylece Ubeyd b. Şeriyye'yi San'a'dan getirtti. Ona Meliklerin ve geçmişlerin kitabını yazdırttı. Bundan sonra Ulemâdan birçok kimseleri görüyoruz, tarih ilmine umumî olarak değil de hususî olarak yönelmişler. Bu husûsi taraf ise Resûlullah'ın siretidir. Belki de hadîsin Kur'an ile karışmasından korkuldugu için, Ömer b. Abdulaziz'in zamanına kadar Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hadîslerini tedvinden men olunmalarından sonra onunla ilgili olan şeyleri tedvinde, onun eserlerini ebedileştirmek için kendilerinde ona olan ilişki ve sevgiyi gerçekleştirir bir şey buldular. Böylece hepsi de muhaddis olan birçok kişi yetişti ve Sîret'te birçok kitablar tedvin edildi. Onlardan bazılarını zikr ediyoruz: Urve b. Zübeyr b. El-Avvâm fakih muhaddistir ki, babası Zübeyr ve anası Esmâ binti Ebi Bekr tarafından nesebi, ona Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den ve İslâm'ın ilk senelerinden birçok haberleri ve birçok hadîsleri rivâyet etme imkânını verdi.

Şunu bilmen sana kâfidir ki: İbn-i İshak, Vâkidi ve Taberi ondan çokca almışlardır; bâhusus Habeşistan'a ve Medine'ye hicret ve Bedir gazvesiyle ilgili şeyler hakkında... Zan olunduğuna göre, Urve'nin vefâtı hicri 92 senesindedir.

Sonra Ebân b. Osmân b. Affân el-Medeni gelir. Bu Hicri 105 senesinde vefât etmiştir. Siret hakkında birtakım sahifeler te'lif etmiştir ki onlarda Resûlullah'ın hayatının hadislerini cem etmiştir.

Sonra Vehb b. Münebbih el-Yemeni gelir. Bu Hicri 110 senesinde vefât etmiştir. Almanya'daki Heydelberk şehrinde megâzi (gazveler) hakkında te'lif ettiği kitabından bir parça bulunmaktadır.

Onların gayrı daha bir çokları vardır ki, ikinci asrın birinci çeyreğinin sonuna yakın bir zamanda ölmüşlerdir. Hicri 123 senesinde

vefat eden Şürehbil b. Sa'd ve Hicri 124 senesinde vefât eden İbn-i Şihâb ez-Zühri ve denildiğine göre hicri 120 senesinde vefât eden Âsım b. Ömer b. Katâde gibi. Onlardan bu zamanı birkaç sene öteye geçenler de vardır; Hicri 135 senesinde vefât eden Abdullah b. Ebi Bekr b. Hazm gibi...

Bu dörtler, meğâzilerle ilişkin şeylere ihtimam gösteren kimselerden idiler.

Onlardan ikinci asrın yarısına kavuşmasına az bir zaman kalıncaya veya onu biraz ileri geçene kadar yaşayanlar vardır. Hicri 141 senesinde vefât eden Musâ b. Ukbe gibi. Sonra Hicri 150 senesinde vefât eden Ma'mer b. Râşid gibi. Sonra Hicri 152 senesinde vefât eden siret ricâlinin üstadı Muhammed b. İshâk gibi.

Onlardan sonra başkaları da gelmişlerdir. Onlardan hicri 183 senesinde vefât eden Ziyâd el-Bekkâi'yi, hicri 207 senesinde vefât eden Meğâzi sâhibi Vâkidi'yi, Hicri 230 senesinde vefât eden Tabakatü'l-Kübrâ sâhibi Muhammed b. Sa'd'i zikredebiliriz. Ölüm, İbn-i Sad'e pençesini takmasından önce hicri 218 senesinde İbn-i Hişâm'ı aldı. İbn-i Hişâm, İbn-i İshâk'ın siretini rivâyet eden kişidir. Dolayısiyle bu siret kitabı onunla tanındı ve onun ismiyle anılıyor.

Muhtelif devirlerinde siret ilmi

Bu günümüze kadar sirette te'life inâyet ve ihtimam kesilmedi. Şu kadar ki: Mevzu hadd-i zâtında tecrübeler üzerine kâim olan bir iş değildir. Veyâ bir delilin isbat ettiği ve bir delilin nakz ettiği bir fikir ve tez de değildir. Veya seneler boyunca ulemanın kendisiyle ilişkisinin, yenileme ve değiştirme ilişkisi olduğunu gördüğümüz nazari ilimlerin durumu gibi de değildir. O öyle bir iştir ki onun dayanağı nakl ve rivâyettir.

Dolayısiyle onunla ilk iştigal edenler haberciler nakilciler idi. Sonra onların peşine gelenleri, eskilerin rivâyetlerini toplamışlar ve bâblara ayırmışlar. Eskilerin topladığı rivâyetler sonrakiler için doğru göründüğü zaman tahkik ve hâşiye yazma fikri meydana geldi. Tıpkı İbn-i Hişâm'ın, İbn-i İshâk'ın siretindeki yaptığı gibi.

Bu mirâs, onlardan sonra gelenler elinde cevherinde yenilenmeyi kabul etmeyen bir şey oldu. Bu konudaki bütün çalışma ve gay-

ret şekil ve sûrette kalarak cevhere dokunmaz oldu, bazı değişiklikler hâriç. Bu müellifleri iki tip üzere görüyoruz: Bir fırka vardır ki, evvelkilerin kitaplarının gölgesinde yaşarlar, onları şerh etmekle veya ihtisar etmekle yâni kısaltmakla veyâ hıfzı kolay olsun diye nazm etmekle ele alırlar. Bir fırka da vardır ki kendisini icadcı bir müellif sıfatına boyar ve siret kitaplarını önüne toplar ve onlardan bir kitap çıkartır ki, o kitap zâhiren ona âiddir. Halbuki hakikatında ondan önce geçenlerindir.

İkinci fırkadan Hicri 390 senesinde Reyy'de vefât eden Lügat âlimi İbn-i Faris'i zikredebiliriz.

Muhammed b. Ali b. Yûsuf eş-Şâfii eş-Şâmi de zikredilebilir. Bu hicri 600 senesinde vefât etmiştir. Hicri 630 senesinde vefât eden İbn-i Ebi Tay Yahyâ b. Humeyd'i; hicri 694 senesinde vefât eden Zahirü'd-Din Ali b. Muhammed el-Kâzrûni'yi ve hicri 708 senesinde vefat eden Alâüddin Ali b. Muhammed el-Halâti el-Hanefi'yi, hicri 661 senesinde doğan ve hicri 734 senesinde vefât eden Basra'lı Şâfii İbn-i Seyyidünnas'ı; hicri 779 senesinde vefat eden Şihâbüddin er-Rini el-Ğarnati'yi ve Hicri 780 senesinde vefât eden Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Ali b. Câbir el-Endülüsi'yi, sonra hicri 942 senesinde vefât eden Siret-i Şâmiye sâhibi Muhammed b. Yûsuf es-Saalihi'yi ve hicri 975 senesinde Mısır'da doğan ve hicri 1044 senesinde vefât eden Siret-i Halebiyye sâhibi Ali b. Burhanüddin'i zikredebiliriz.

Birinci fırkanın adamlarından Süheyli ve Ebû Zerr'i zikredebiliriz. Bunların ikisi de İbn-i Hişâm'ın siretini şerhettiler. Ve yine 735 senesinde vefât eden Kutbüddin Abdulkerim el-Cemâili'yi zikredebiliriz. Bu, Siret-i Muhammed b. Ali b. Yusuf'u şerheden kimsedir. Bir de Kâsım b. Kutlubğayı zikredebiliriz ki bu Siret-i Muğoltayı hulâsa edendir. Yine İzzüddin b. Ömer el-Kinâniyi de zikredebiliriz. Onun sirette bir muhtasarı vardır. Sonra hicri 911 senesinde Medine'de vefat eden Ebul-Hasan Ali b. Abdillah b. Ahmed es-Semhûdi'yi zikredebiliriz.

Sireti nazmeden ve onu bir şiire boyayan kimselerden biri, hicri 607 senesinde vefât eden Sad ed-Deyri 'ismiyle mâruf olan Abdulaziz b. Ahmed'dir. Ve hicri 668 senesinde vefât eden Ebû Hasan Feth b. Mûsa el-Kasri'dir. Bir de hicri 793 senesinde vefât eden İbn-i Şehid'dir.

Mevlidlerin neşet etmesi

Sonra sirette te'liften diğer bir nevi vardır ki, bu, hulâsa etmek nevindendir. Ancak Resûlullah'ın yalnız bir yönünü dile getirirler: Onun doğumundan ve bu mübârek doğumla ilgili şeylerden, ve önceden onda olan irhasattan = çocukluğundan ve çocukluk esnasında meydana gelmeleri Sallallahü Aleyhi ve Sellem'le ilgisi olan harikulâde şeylerden, sonra gençliğinden kendisinde nübüvveti taşıdığı ve risâlet yüküne dayanıklı olduğu yaşa varmasına kadar ve üzerine güzel huyun iyi sıfatların tesirini kötülüklerden ve gençlerin alışık olduklan şeylerden paklığını hususi bir şekilde dile getirirler.

Eğer dilersen bu mevlitlere «Rasûlullah'ın hayatından sadr-i evvel için muhtasar bir terceme-i hal ve risâletten sonraki târihinden bir panltı» diye bilirsin ki, bazıları bu kitablara «Mevlid-i Nebevi» diyorlar. Bu, din ulemasının sene be sene resmi merasimlerde onu karşılıklı okudukları şeylerdir. Bu konuda sayıları çok kabarık olan mevlidler yazılmıştır.

Siyer ve nakd = tahkik

Geçmişlerin mirasına, bâhusus siyer ilmiyle ilgisi olana bakılınca içinde hata ve yalandan çokca tenzih edildiği görülür. Tenzih ve takdis muhtelif devirlerdeki eski müelliflerde de görünen bir tutumdur. Bu tutum, onlar ile bu ilim arasında bir perde olarak onları bu ilmin hakikatını anlamaktan geri bırakmış. Siret kitablarında, tenkid edilen, zaif görünen ve gerçek akıldan uzak görünen hiç bir konuya rastlanılmamaktadır.

Belki de siyeri özetleyenler bu haberlerin bazısını uzak gördükleri için sıhhatına inanmayarak ihtimalden uzak gördükleri için özetlemişler, yoksa kitabın ağırlığını hafifletmek için değil.

Bu ilmin geçmiş bütün devirlerinde yakın zamana kadar tenkid haram görünmüştür. Bizim görüşümüz şuna inanmaktır ki, sirette ne az ne çok hak ile ilişkisi olmayan bir çok haberler vardır ki cür'et ve körü körüne atılmayı netice vermiştir. Bir de yeni bir fikir var ki yeni kalemleri çalıştırıyor. O fikrin sahibleri Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in şahsında veya onunla ilişkili, bize karşı tan mahalli edinilir siret konularından bir iki haberi ele alıyorlar. Onu kendisinden olmayan, bulaştırılan şeylerden kurtardılar ve onun et-

rafına sahih olan hüccet ve delillerle dikenli telleri diktiler sanıyorlar. Halbuki böylelikle o konuların doğruluğunu kabul edip yabancılara delil teşkil ediyorlar. Bunun misâli Üstaz İmâm Şeyh Muhammed Abduh'ün, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Zeyneb binti Şahş'ı Zeyd b. Harise'ye tezvic ettiği ve Zeyd onu boşamasından sonra, onunla evlendiğine dâir uydurdukları yalan haberler gibi.

Bazıları da kitaptan ondan bir iki kıssaya dokunarak onu yeni bir üslûb içinde şekillendirirler rivâyeti hikâyevi bir kalıb içinde temsil ediyorlar. Onu sened ve râvilerinin zikrinden çıkartıyorlar. Bu kitaplardaki haberlere kudsiyet atfedilmesinin sırrı buradan gelmektedir. Bunlar kaba bir mânayı ince zarif bir elbise içinde göstermek ve onunla yanlış fikirleri zaif haberleri milletin kafasına yerleştirmek istiyorlar...

Onlardan bazıları da vardır ki, İbn-i İshâk gibi onun koşusiyle yürür ve sireti, İbn-i İshâk'ın ele aldığı gibi ele alır. Resûlullah'ın doğumiyle ve ondan öncesine âid olan ve hâdiselerden hem asır olduğu şeylerden başlayarak. Sonra Resûlullah'ın hayatını zikreder. Vefâtına kadar konuyu getirirler. Onlar da hakka yakın gördükleri haberleri naklederek ve bunda kendi fikriyle ve itikad ettiği şeyle ve tan edenlerin iddiâlarını yok ederek ve yalanlayanlara karşı red cevâbını vererek bunda cereyan etmeyen şeyleri uzak görerek kitablarını bâblara ayırıyorlar.

Böylece, onun kitâbı Resûlullah'ın sireti olarak üslûbunda yeni, fazla kelâmdan âri bir vaziyete geliyor.

Biz millete siret-i İbn-i Hişâm'ı çıkartırken onu onda olan şeylerin tümüyle çıkartıyoruz. Maksadımız ulemanın önüne Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in siretinde en önce yazılmış sahih bir kitabın metnini koymaktır.

Siret ile târihin arasını birleştiren müellifler

Diğer birtakım müellifler vardır ki, Resûlullah'ın siretini, ondan sonra birbirini takib eden devirlerde meydana gelmiş hâdiseler ve haberlere bitiştiriyorlar. Böylece Resûlullah'ın sireti, kitaplarında bizâtihi maksud olmayan bir iş olarak bilâkis umumi tarihin halkalarından bir halka olarak kalıyor. Öyle bir tarih ki, bazıları yaradı-

lışın başlangıcından ona başladı. İbn-i Cerir et-Taberî gibi. Diğer bir fırka ise ona Resûl (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hayâtıyla başladı. Hicrî 509 senesinde vefât eden Riyâzü'l-İns Kitâbının sâhibi İmâm Hafız Ebî Şücâ Şirûye gibi.

İbn-i İshâk'ın sîretinin yazılması

İbn-i İshâk ikinci asrın tanınmış âlimleri arasında idi. Onda geniş bir ilim ve geçmişlerin haberleri hakkında güçlü bir ittila vardı. Kader İbn-i İshâk'ı Bağdad'da — bir kavle göre de Hire'de — önünde oğlu Mehdî olduğu halde Mansur'un yanına girdirmeye sürükledi. Mansûr ona dedi ki: Ey İbn-i İshâk bunu tanıyor musun? Dedî ki: Evet bu Emîrü'l-Mü'minin'in oğludur. Dedi ki: Git ve onun için Allah Teâlâ'nın Âdem (Aleyhisselâm)'ı yaratmasından senin bugününe kadar bir kitap yaz.»

İbn-i İshâk da gitti ve onun için bu kitabı tasnif etti. O da ona dedi ki: Ey İbn-i İshâk, onu uzun etmişsin. Git de onu kısalt. O da onu kısalttı ve büyük kitâbı Emîrü'l-Mü'minin'in hazinesine attı. (1)

İbn-i Hişâm'ın İbn-i İshâk'ın sîretinde etkisi

Sonra Allah İbn-i İshâk'ın bu cehd ve gayreti için, bir adamı takdir etti ki şan ve namı vardır. O İbn-i Hişâm'dır O da bu sîreti topladı ve tedvin etti. Onun öyle bir kalemi var ki İbn-i İshâk'ı irad ettiği şeylerden birçoğunda tâkib etmekten kesilmedi. Yazmakla, kısaltma ile nakid ve ayıklamakla veya zikredilmesi İbn-i İshâk'ın dikkatinden kaçan diğer bir rivâyeti zikr ile ve yaptığı ilâve ve açıklamalarla İbn-i İshâk'ın kitabını zenginleştirmiştir. İbn-i Hişâm'ın bu Siyer kitabının başına aldığı şu ibârelerde düstûru ve tuttuğu yolu sana gösterecek şeyler vardır.

Görüyorsun o, İbn-i İshâk'ın tuttuğu yoldan uzaklaşmış, Âdem'den İbrahim'e kadar olan Peygamberlerin tarihinden ve bundan başka, İsmâil'in çocuklarından peygambere âid olmayanları anlatmaktan da uzaklaşmış. Nitekim haberlerin kötü gelenlerini ve yanında tesbit edilmeyen şiirleri atmış. Kitabı kendisinde olan bilgilerle zen-

---

1) İbn-i İshâk'ın bu asıl nüshasından bir nüsha İstanbul Köprülü Kütüphanesinde bulunduğu sanılıyor.

ginleştirmiştir. Böylece gördüğün gibi kitap onunla meşhur olmuş. Nerde ise millet İbn-i İshâk'ı unutacaktır.

İbn-i Hişâm'ın sîretini şerhedenlerden Süheylî ve başkaları

Sonra Hicrî 581 senesinde vefât eden Ebul-Kasım Abdurrahman es-Süheylî geldi ve bu kitaba ihtimam gösterdi, onu yeni bir yönde ve diğer bir tarzda ele aldı. Onun üzerine şerh ve hâşiyeler yazdı. Ve «Ravzül-Ünüf» kitabını İbn-i İshâk ve İbn-i Hişâm'ın gölgesinde yazdı. Onların haber verdikleri şeyleri yazmakla sonra şerh ve ilâve ile onların izini tâkib etti. Böylece onun bu yaptığı, hacmiyle ve ihtivâ ettiği görüşlerin çokluğu ile sirette ayrı bir kitab olarak meydana geldi. Sâhibi için, kerim muktedir ve ittilaı geniş olduğunu gösterir.

Sonra Süheylî gibi Bedrüddin Muhammed b. Ahmed el-Aynî el-Hanefî geldi. O da bu siret şerhi olarak «Keşful-Lisam»'ı yazdı. Kitabını hicri 805 senesinde bitirmiştir. Elimizde bu kitaptan bir nüsha yoktur ki sâhibi için hukmedelim ve onun yaptığını tanıyalım.

Sonra Ebû Zer el-Huşenî'nin çalışmasını unutmayız. Kitabı elden geçirmiş ve onun garib kelimelerini şerh etmiş ve ondaki hatalara temas etmeyi unutmamıştır. Böylece o ve Suheylî İbn-i İshâk ve İbn-i Hişâm metodları üzerine büyük bir çaba harcamışlar.

Muhtasar ve İbn-i İshâk'ın sireti

Bunlardan sonra bu minvalde bir adam görmuyoruz ki, kitâbı şerh ve talikte yeni bir şekilde gitsin. Bilâkis himmetlerin bunları ihtisar etmeye sarf olunduklarını görüyoruz. Burhanüddin İbrâhim b. Muhammed el-Mürehhil eş-Şâfii gelmiş ve siret kitâbını ihtisar etmiş ve üzerine birtakım ilâveler yapmış. On sekiz sahne olarak tertib etmiş ve ona «Zahire fi Muhtasarı Sire» ismini vermiş. Onu bitirmesi hicrî 611 senesinde idi. Ondan sonra İmâdüddin Ebû Abbâs Ahmed b. İbrâhim b. Abdurrahman el-Vâsıtî geldi ve onu bir kitab içinde ihtisar etti ki o kitaba «Muhtasarü Sireti İbn-i Hişâm» adını verdi. Denildiğine göre onu hicrî 711 senesinde bitirdi.

İbn-i İshâk'ın siretini nazm edenler

Onlardan sonra nazm edicilerin fırkasını görüyoruz ki, himmetleri ancak o sireti yeni bir kalıba dökmek olmuştur ki o şiirdir. Böylece hicri 607 senesi sınırları içinde vefât eden Ebû Muhammed Abdulaziz b. Muhammed b. Said El-Dimyeri El-Dirini ve hicri 663 senesinde vefat eden Ebû Nasr el-Feth b. Musâ b. Muhammed Necmüddin el-Mağribi el-Hadrâvi onu nazmettiler. Nitekim onu İbn-i Şehid diye mâruf ve hicri 793 senesinde vefât eden Ebû Bekr Muhammed b. İbrâhim b. Muhammed Nabülisi de nazmetmiştir. Kitâbına «El-Fethü'l-Karib» ismini vermiştir. Onlardan sonra Ebû İshâk el-Ensâri et-Tilmisâni gelip bu sireti nazmetmiştir.

İbn-i İshâk kitâbının kaderidir ki, elden ele dolaşmıştır. Gördüğün gibi... Birinci olarak şerhedilmiştir. İkinci olarak özetlenmiştir. Üçüncü olarak nazmedilmiştir.

Demek İbn-i İshâk — hakikatta — ondan sonra siyeri te'lifle iştigal eden müelliflerin umdesidir. Hatta diyebiliriz ki: İbn-i İshâk'dan sonra sirette yazılan hiçbir kitap yoktur ki onun denizinden bir avuç olmasın. Vâkidi ve İbn-i Sad gibi bir iki kişi istisna...

SİRET-İ İBN-İ HİŞAM'DA GEÇEN MÜVERRİHLERİN HAL TERCEMELERİ

İBN-İ İSHÂK

Nesebi:

O, Muhammed b. İshâk b. Yesâr b. Hiyâr'dır. Denilir ki: İbn-i Kevsân Ebû Bekr'dir. Ve denilir ki: Ebû Abdillah el-Medenî el-Kareşî'dir. Kays b. Mahreme b. Muttalib b. Abd-i Menaf'ın mevlâsıdır. Onun dedesi Yesâr Aynüt-Temr esirlerindendi. Burası Kûfe'nin batısında çöl tarafında Enbâr'a yakın eski bir beldedir. Müslümanlar orasını Hz. Ebû Bekr'in devrinde hicri 12 senesinde Hâlid b. Velîd'in eliyle fethettiler. Hâlid b. Velid bu İbn-i İshâk'ın dedesini Aynü't-Temrin kilisesinde Kisrâ'nın elinde rehin olan çocukların arasında buldu. Beraberinde Nahivci İbn-i İshâk el-Hadramî'nin dedesi ve âlim Kelbî'nin dedesi de bulunmaktaydı. Yesâr Medine'ye getirildi.

Doğumu ve vefâtı

İbn-i İshâk Medine'de doğdu. Târih kitapları şunu tercih etmişlerdir ki, onun doğumu hicri 85 senesinde idi. Amma onun vefâtından söze gelince ondaki kaviller hicri 150 senesi ile 153 senelerinde olduğu kesindir. Bu seneler dördü öteye geçmez.

Çocukluğu ve hayâtı:

Şunda şek yoktur ki: İbn-i İshâk Medine'de gençlik elbisesini üzerinden çıkarttı. Râviler ondan bize haber verdiler ki o, güzel bir genç idi. Yüzü câzib fârisi hılkatlı güzel saçları bulunan biri idi. Eğer ondan söylenen sahih ise, onun gençlik ve delikanlılığı ile ilgili, İbn-i Nedim'in şu hikâye ettiği rivâyet vardır. Emirül-Müminin'e iletildi

ki: Muhammed İshâk kadınlarla arkadaşlık etmektedir. Bunun üzerine halife onun hazır bulundurulmasını emretti ve ona birkaç kırbaç vurdu. Camide geride kalmasını yasakladı.

İbn-i İshâk Medîne'yi terketti ve oranın gayrı bir çok memleketlere intikalen göç etti. Zannımızca İskenderiye'ye göç etmesi — ki bu hicrî 115 senesinde olduydu — başladığı göçlerinin ilkidir. İskenderiyye'de Mısır halkından bir cemaattan haber aldı ki haber aldığı kişiler bunlardır. Ubeydullah b. Muğire, Yezîd b. Habîb, Sümâme b. Şufeyy, Ubeydullah b. Ebi Cafer, Kaasım b. Kuzmân, Seken b. Ebî Kerîme, İbn-i İshâk onlardan birtakım haberlerin rivâyetinde tektir. Onlara âid olarak ondan başkası o haberleri rivâyet etmemiştir.

Sonra onun göçü Kûfe'ye, Cezîre'ye, Rey'ye, Hîre ve Bağdâd'a olmuştu... En üstün kavle göre, Bağdâd'da göç bastonunu attı ve Mansûr ile karşılaştı. Halifenin oğlu Mehdî için Siret kitâbını tasnif etti. Nitekim daha önce bahsettik. İbn-î İshâk'ın bu memleketlerde olan rivâyetcileri, ondan Medine halkından rivâyet edenlerden daha çoktur. Hatta bilinen şudur ki, Medine ehlinden İbrâhim b. Sa'd'dan başkası ona rivâyet etmemiştir. Yaşadığı müddetce Bağdad'da yaşadı. Nihâyet ölüm orada ona kavuştu ve Hayzürân kabristanında defn edildi.

İbn-i İshâk'ın mertebesi

İbn-i İshâk'dan rivâyet edenlerin haberlerini araştıranlar onu meth veya zemedenlerin aşırı gittiklerini görürler. İmam Mâlik b. Enes ve Hişâm b. Urve b. Zübeyr gibi büyük âlimler nerde ise onu, muhaddislerin ehli sıdk ve ehli sikânın gurubundan çıkarıyorlar. Büyük bir cüretle onu yalanla ve decl ile itham etmişler. Bunlara ilâveten İbn-i İshâk Tedlis, kadere kâil olmak şiilik ve sikâ olmayan kimselerden nakil ve yalandan şiir uydurmak ve kitabına koymak ve nesebler hakkında hatalarda bulunmak gibi şeylerle ittiham edilmiştir.

Bunlar olduğu gibi tanınmış imamlardan bir çoğu da ona itimad eder ve onu hiçbir şey ile itham etmezler. İbn-i Şihâb ez-Zührî, Şûbe, Sevrî ve Ziyâd el-Bakkâi gibi...

Hakikatta ona saldıranların saldırması gayeli olmaktan uzak değildir. Gerçek bir yanı yoktur. İbn-i İshâk hakkında biliyoruz ki o

Mâlik b. Enes'in neseb ilmini eleştiriyordu ve şöyle diyordu: Onun bazı kitaplarını bana getiriniz ki, ayıplarını ortaya çıkarayım. Ben onun kitaplarının baytarıyım. Öte taraftan Mâlik de ona itiraz edip onun ayıplarını göstermiştir. Ona deccâl demiş, ikisi arasında bu söz savaşı devam etmiştir.

Nitekim, İbn-i İshâk'ın, Hişâm'ın karısından rivâyet ettiğini iddia etmesi Hişâm'ı kızdırmıştır. Çünkü Hişâm'a göre rivâyet, görmekle beraber olması lâzım gelir. Halbuki o karısını hiçbir kimsenin görmesini istemiyordu. Fakat Hişâm, rivâyetin perdenin ardından da olabildiğini unutmuştur. Veya İbn-i İshâk küçük iken o kadından rivâyetleri işitmiştir. Sonra Hişâm'a bunun eziyyet verir yanı yoktur. Halbuki o kadının yaşı, İbn-i İshâk'ın ondan rivâyet etmesinin sahih olduğu gün, elli yaşından daha az değildi. O kadının doğumu 37 seneyaye yakın bir zaman ondan önce gelmiştir. Buna ilâveten o asırda bir erkeğin bir kadından rivâyet etmesi garib şeylerden değildi.

Amma İbn-i İshâk'ın kendisiyle itham olunduğu tedlis ve onun gayrına gelince, bu hususta Hatib, Târih-i Bağdâd kitabında ve İbn-i Seyyidünnas Uyûnül-Esr kitabında ona iki fasıl ayırmışlar. Onlar da ona yöneltilen ittihamları nefy etmişler. O iki faslı aşağıda şöyle özetliyoruz.

İbn-i İshâk'ın itham edildiği tedlis, kader ve şialığa gelince onun rivâyetinin reddini icâb etmez. Rivâyete büyük bir zayıflık vermez. Tedlise gelince zarar veren ve vermeyen vardır. Burada vâki olan Mutlak tedlis adâlet vasfına zarar veren kaydlı tedlis mânasına yorumlanmaz. Kader ve şiilik de böyle olup, rivâyeti red etmeyi gerektirmez.

Ancak başka bir kusur ile beraber olunca zarar verebilir ki bunda öyle bir şey göremiyoruz. Bundan sonra o ikisi onun hakkında söylenenleri teker teker red etmişler. İttihamlar şunlardır: Mekki b. İbrâhim'in şu sözü: O, İbn-i İshâk'ın haberini terketti ve bir daha ona dönmedi. Ve Yezîd b. Harun'un şu sözü: O, bir cemaatten Medine halkına hadîs anlatırdı. İbn-i İshâk'tan hadîs anlatmaya başlayınca, dinlemekten geri çekildiler. Ve İbn-i Nemir'in şu sözü: O mechûl kişilerden bâtıl haberler naklediyordu. Daha başka bir çoklarının söylediklerine varıncaya kadar. Onun hakkında bir mikdar şeyleri anlattık. Peşinde de söylenilen delillerini getiriyoruz. Bu husustaki

sözler birbirine benzer. Çokca nakletmek usanç verir. Esas olan bir adamın lehinde verilen hüküm onun aleyhine verilen hükümden daha tercihe şâyan olmasıdır. Hatib-i Bağdadi ve İbn-i Seyyidünnas dediler ki:

Mekkî b. İbrâhim'in «onun haberini terketti ve bir daha ona dönmedi» tarzındaki sözüne gelince şöyle yorumlamışlardır. Dinleyen kişi İbn-i İshâk'ın sıfatlar hakkındaki haberleri rivâyet ettiğini görünce ondan nefret etmiştir. Halbuki bunda büyütülecek bir durum yoktur. Selefden bir cemaat müşkil meseleleri, rivâyet hakkında ruhsat vermiştir ve o müşkilleri tevil etmeye ihtiyaç yok. Bahusus hadis diğer bir hükmü veya diğer bir meseleyi tazammun ederse... Bu haberler de işte bu kabilden olabilirler. Amma Yezid b. Harûn'un «o Medine halkına bir topluluktan haber veriyordu. Ondan (İbn-i İshâk'dan) haber verdiğinde çekindiler» şeklindeki gelen habere gelince onda çekinmenin gerekçesine değinilmemiş. Söylendiğine göre, mesele zanni bir nitelikte kalır ki İbn-i İshâk'ın nakledilen adâlet vasfını zanni bir mesele ile cerh edemeyiz.

İbn-i Nemir'in «o mechul iki kişiden bâtıl haberleri haber veriyor» sözüne gelince şâyet onun sıkâlık ve adâleti bilinmeseydi, onun ile o haberler arasında ittiham yeri olabilirdi. Amma sıkâlığı ve adâleti ile birlikte ise sorumluluk ancak o mechul şahısların üzerine olur.

Bir mesele kaldı ki, o da «İbn-i İshâk için şiirler yapılıyor ve onlar ona getiriliyor ve onları siretteki kitâbına sokması ondan isteniyor o da bunu yapıyordu», diye onun itham olunmasıdır.

Hakikatta bu, nakil ve râvilik sahasında olmasa bile İbn-i İshâk'a karşı bir ayıplama konusu olarak, o onun şiir bilgisine bir tân'dır. Evet o, şiirlerin zayıfını, güçlüsünü, bâtılını, sahihini kabûl ediyordu. Şâyet İbn-i İshâk zevkini hakem etseydi ve bu şiirlere bir nâkid (tenkidci) gibi vâkıf olsaydı, kitâbını, mevzu (uydurma) oldukları zan edilen şiirlerden temizlerdi. Kendisini de seneler boyu, aleyhine yazılan tenkidlere hedef olmaktan kurtarırdı.

* * *

İbn-i İshâk'ın hayat hikâyesini böylelikle bitirdiğimizde bu konuyu onunla bitirmemiz için İbn-i Adiyy'in sözünden daha iyisini bulamıyoruz. O şöyle der:

«Şâyet İbn-i İshâk için fazilete dâir başka bir şey olmayıp ancak onun, halifeleri kendilerinden hiçbir şey hâsıl olmayan kitaplarla iştigal etmekten, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in meğâzisiyle ve onun risâletiyle ve yaratılışın başlangıcı ile iştigale yöneltmesi olsa, bu öyle bir fazilettir ki, İbn-i İshâk onunla herkesi geçmiştir. Onun çok haberlerini teftiş ettim, kendisine karşı zaf ile kati hüküm verilmesini gerektiren bir şey bulamadım. Başkaları hata edebildiği gibi o da değişik şeylerde hata etmiş olabilir.

Sikâ kişiler ve imamlar ondan rivâyet etmekte geri durmamış, Müslim Mübayeatta ondan tahriç etmiş. Buhâri birçok yerlerde onu şâhit göstermiş. Ebû Dâvûd, Tirmizi, Nesâi ve İbn-i Mâce ondan rivâyet etmişler.»

İBN-İ HİŞÂM

Nesebi :

O, Ebû Muhammed Abdulmelik b. Hişâm b. Eyyûb el-Hımyerî'dir. Rivâyetcilerden, onu Meâfir b. Ya'fer'e nisbet edenler vardır. Onlar büyük bir kabiledir. Onlardan büyük bir topluluk Mısır'a göç etmiş. Bir kısım râviler de onu Zühel'e nisbet ederler. Nitekim bir kısım da onu Sedûs'a nisbet ederler. Bu konuda kesin bir görüş bulamazsın. Bu ise birden çok memleketin (bizim diye) münazaa ettiği doğduğu ve âilesinin karar kıldığı yerde yaşamayan, üstelik de, onun nesebi, milletin şerefini elde etmek istediği mertebesinden düşük olan kişinin halidir.

Doğumu :

İbn-i Hişâm Basra'da hayata geldi. Sonra Mısır'a yerleşti. Râviler bize böyle haber verirler. Bu iki memleketten başka yerde yaşadığını zikretmezler. Fakat biz zannediyoruz ki : İbn-i Hişâm'ın hayatı bu iki şehre mahsus değildir. Bâhusus o asırda, ilim işitmekle, dinlemekle alınırdı. İlmin talebi için göç etmek ulemânın âdeti idi.

Vefâtı :

İbn-i Hişâm'ın vefâtı hakkında kesin bir söz yoktur. Bir fırka onun vefâtının hicri 218 senesinde olduğuna zahib olurken, diğer bir fırka onun vefâtının hicri 213 senesinde olduğunu söylerler. Vefât haberi bu ise nakli hâne eden bir adamın doğumundan bahs etmeğe ne dersin! En yakın zanna göre o Mısır'a yerleşmeden önce çok memleketlere gitmiş. Dolayısiyle İbn-i Hişâm'ın doğumu günlerin derinliğinde defn olunmuş bir sır olmakta devam ediyor.

Mertebesi:

Rahimehullah, Nahiv, Lügat ve Arapça'da imam idi. Zehebî ve İbn-i Kesir bize ondan haber verirler ki o Mısır'a geldiği zaman İmam Şâfii ile bir araya geldiler. Arabın şiirlerinden birçok şeyleri birbirine okudular. Bunu işitmemiz garib bir şeydir. Çünkü biliyoruz ki İbn-i Hişâm, bu kitapta İbn-i İshak'dan fâsid, uydurulduğu açık şiirleri naklederken onlar hakkında bir görüş belirtmekte kesin tavır almaya güç getiremiyor. Ve: «Şiiri bilen ehli ilim bize işte böyle haber verdi ve şiir bilgisinden elde etmiş olması lâzım gelen zevkini hakem yapmıyor.

Eserleri:

İbn-i Hişâm'ın birçok fenlerde birçok telifleri vardır. Onun İbn-i İshâk'ın siretindeki eserinin gayrı «Şerh-i mâ Vekaa fi eş'ârissiyer mine'l-garib ve Kitâbüttican li marifeti mülûku'zzaman» adlı eserleri vardır. Bu sonraki yakın zamanda yeni tab olunmuştur.

Onun için dediklerimiz budur. Onun hakkında diğer bir sözü de siyerden bahsederken söylemiştik. O öyle bir adamdır ki: İbn-i İshâk'ın sireti kendisine mal olmuştur ve onunla tanınıyor. Onun siretteki üstünlüğü İbn-i İshâk'dan az değildir.

SÜHEYLÎ

İsmi ve lâkabı

O, Abdurrahman b. Abdillah b. Ahmed b. Esbağ b. Hüseyin b. Sadûn b. Rıdvan b. Fütûh, el-İmam el-Hibr Ebu'l-Kasım ve Ebû Zeyd'-dir. Denilir ki: Ebul-Hasan b. Hatîb Ebî Muhammed b. Hatîb Ebî Amr b. Ebî Hasan el-Has'ami el-Süheyli el-Endelüsi el Mâlik'dir.

Vatanı ve göç ettiği memleketler

Abdurrahman'ın kendisine nisbet edildiği Süheyl Malaka bölgesinden Endelüste içinde köyler olan bir vâdidir. Bu köylerden birinde Abdurrahman doğdu ve Endelüste uzun bir ömür ikamet etti. İlmin denizlerinden kana kana içti. Maarif'in azıklarından bol bol azıklandı. Onun yüce bir mertebesi var idi. İnsanlar ondan ilim öğrenmeğe say ve gayret gösterirler idi. Böylece onun şöhreti Merrâküşe yayıldı. Oranın vâlisi onu istedi. Ona ikram etti. Ve iltifat gösterdi. Onu cemaatın kadılığına tâyin etti. Dürüst bir hayat yaşadı. Süheyli Merrâküşte üç sene ikamet etti. Sonra âniden orada öldü.

Doğumu ve vefâtı

Merciler bize şunu haber veriyorlar ki: İçinde Ebul-Kaasım'ın doğduğu sene hicri 508 senesi idi. Bize yine haber verdiler ki o hicrî 581 senesinde vefât etti. İbn-i İmâd el-Hanbelî, kitabı Şüzürâtüz-zeheb'inde zikreder ki, Ebu'l-Kasım hicrî 581 senesinde vefât etmiştir. Buna ilâveten zikreder ki, onun vefâtı o senenin Şâban ayında idi. Ve o yetmiş iki sene yaşadı.

Te'lifleri, ilmi ve ahlâkı

Süheyli'nin teliflerinin en meşhuru onun er-Revzül-Ünüf kitâbıdır. Safedî Nekti'l-Hemyân'da dedi ki: «O büyük bir kitaptır ki onda dilediğini iyi yapmıştır. Başında, onu yüz yirmi küsûr kitaptan istihrac ettiğini zikretti.» Onun «Kitabü'l-Ta'rif vel-İlâm bima fil-Kur'an minel esmail a'lâm» kitabı vardır. Ve yine Netâicü'n-Nazar» kitabı vardır. Ayrıca Allah (Azze ve Celle)'nin ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in rüyada görülmesi, Deccâl'ın körlüğündeki sır ve vasiyyet âyetinin şerhi, Cümel şerhi — tamamlandı — ve bunlardan başka bir çok meseleleri dile getiren risâleleri var ki, hal tercemesini yazanlar onların isimlerini tasrih etmeyip onlara işâret etmekle yetinmişler.

Süheyli'nin Merrâküşe intikalinden önce Malaka'da telif etmiş olduğu Razvü'l-Ünüf'ünden başka telifleri elimize düşmedi. Onu yazmaya başlaması hicri 569 senesi Muharrem ayında idi. Onu yazıp bitirmesi ise işte bu seneden Cemadil-Ulâs'ında idi.

Süheyli için bu kitab kâfidir. Onda geniş bir toplama ve birbirine katma ve muhtelif cihetleri muttali olan bir bilgi görünmektedir. İlimlerin çok nevilerinde kudretini göstermiştir. O kitapta tarihci, lugatcı, edib, nahivci, haber bilimcisi, kıratların âlimi olarak görünüyor. Süheyli bunun da üstünde bir şâir idi. Bu konuda ferec için sebep olmakta meşhur olan beyitler onun olduğu deniliyor.

İbn-i Dihya Süheyli'den naklen dedi ki: «O beyitleri bana okudu ve dedi ki: Kim bunları hangi ihtiyaç için okusa Allah onun ihtiyacını giderir.» O beyitler şunlardır:

«Ey kalbtekini gören ve işiten her beklenen musibetler için hazırlığımız sensin.

Ey felâketlere karşı umudumuz olan, ey şikâyet ve ilticânın kendisine âid olan

Ey rızkının hazineleri «ol» sözünde olan, lutfet, çünkü senin nezdinde hayır bol ve çoktur.

Benim için senin kapını çalmamdan gayrı bir çarem yoktur.
And olsun ki, eğer red olunur geri çevrilirsem hangi kapıyı çalacağım.
Benim için Sana olan ihtiyacımdan başka sana bir vesîlem de yoktur.
Sana ihtiyacımla o ihtiyacımı def ederim
Eğer senin fazlın, senin fakîrinden men olunup verilmezse, kimin ismini çağırayım ve nidâ edeyim.
Senin merdinden (kereminden) hâşâ ki bir âsiyi ümidsiz bırakasın.
Fazlın en boldur ve bağışların en geniştir.»

Onun, bunun gayrı çok şiirleri vardır. Bunları İbn-i İmâd zikr etmiş. Beyitleri üzerine Ferecde (şiddet ve kederlerden kurtulma hakkındaki şiirde) bir ilâve yapmadı. Safedî «Nekti'l-Himyân»'da ve Mekarri «Nefhü'l-Tayyib»'de onun bazı kıt'alarını zikr etmişler.

Süheyli'nin teliflerine bir tek bakış onun ahlâki yönü için sana bir fikir vermeğe kâfidir. O din için yaşamış bir adamdır. Onun için hayatını bağışladı. Din için ders verdi ve onun için telif etti. O insanlar arasında salâh ile tanınmaya vera' ve takvâ ile meşhûr olmaya lâyıktır. Süheyli işte böyle bir adam idi ve bunun da üstünde iffetli, kifâyet mikdarına kanat eden biri idi.

Ondan bilinen şeylerden, o Mâliki Mezhebinde idi. Gözlerini ömrünün henüz on yedinci senesinde kaybetmişti. Kıraâtları, bir cemaattan aldı. Ebû Bekr b. El-Arabî'den ve günlerinde Endelüs'deki ılim adamlarının büyüklerinden rivâyette bulundu. Lügat ve âdâbı İbn-i Tarrâve'den aldı. Sibeveyh'in kitabı üzere onunla münazara yaptı.

EBÛ ZER EL-HUŞENÎ

Nesebi

O, Mus'ab b. Muhammed b. Mesûd b. Abdillâh b. Mesûd el-Ceyyâni el-Huşeni'dir. İbn-i Ebi'rrükeb ile de marûftur.

Vatanı ve göç ettiği yerler

Biz ne İbn-i Ebâr, kitâbı olan «Tekmile»de, ne İbn-i İmâdin Şüzürâtı'nda ve ne de Süyûti Buğye'sinde Ebû Zerrin ilk vatanı hakkında ve doğum yeri hakkında bir haber bulamıyoruz. Sağda ve solda olan bütün rivâyetler onun Huşeni-i Ceyyâni olduğudur. Huşen ve Ceyyan'ın arası ise uzaktır. Biri Afrika'da bir beldedir. Bu beriki ise Endelüs'te geniş bir bölgedir. Çok köyleri içinde toplar ve Elbire bölgesine bitişir. Kurtuba'nın şarkında Cûf nâhiyesine doğru düşer. Ora ile Kurtuba'nın arası on yedi fersahdır.

Biz Ebû Zer'in Huşen'de doğduğunu sonra oradan Ceyyân'a intikal ettiğini biliyorduk, fakat babasından ilim aldığını öğrendik ki babası Muhammed b. Mesûd el-Huşeni Ceyyân'lı olduğunu kitablarda bulduk. Orada talebe ve müderris olarak yaşamış. O yalnız orada ve Ğarnata'da yaşamıştır. Şundan kesin bir zanla diyebiliriz ki Ebû Zer Ceyyân'da doğdu. Sonra şu da ihtimalden uzak değildir ki bu Huşeniyye âilesi önceden Ceyyân'a intikal etmiş olsun. Ve Ebû Zer'in babasının Huşen'den Ceyyân'a ilk göç eden olmasın.

Bu, Ebû Zerrin ilk vatanından bahistir. Amma onun son vatanına gelince, onun Fas'ta öldüğüne ve orada defn olunduğuna dâir söz ke-

sindir. Kaldı Ebû Zerr'in yerleştiği ve kendilerine intikal ettiği beldelerden sana haber vermemiz. Âlim ilim gibidir, onun ne vatanı ve ne de aşireti tek olmaz. Onun vatanı fayda verdiği ve faydalandığı yerdir. Onun kendisine sevdirildiği aşireti ise öyle kavimdir ki onu aralarına rahat bir mekânda indirirler ve civarlarında ona üns ve ona dostluk hissederler.

Bilinen şudur ki, Ebû Zer Ceyyân'da gençliğine kadar kaldı ve babasından ilim aldı. O ceyyan'ı ancak babasının son günlerinde Ğarnata'ya yer değiştirmesinden sonra orayı terketti. Bu esnada o henüz çocuk idi. On veya on küsur senelerinde idi. O halde Ebû Zerr'in doğumu ile babasının vefâtı arasında takriben onbir sene vardır. Sonra Fas'a göç etti, orada Ebû Ubeydullah en-Nemiri ve Ebul-Hasan b. Hüseyin ve Ebû Abdullah b Rimâme'den ilim dinliyordu. Sonra Tilmisan'a gitti, orada Ebu'l-Kaasım Abdurrahman b. Yahyâ b. Hasan el-Kareşi'den ve Ebû Mervân Ubeydullah b. Hişâm el-Hadramî'den ilim dinliyordu. Sonra Bicâye'ye gitti orada Ebû Bekr b. Rezak ve Ebul-Abbâs el-Harrûbi'den ve Ebû İshak b. Melkûn'dan ve Ebû Muhammed Abdulhak b. Abdurrahman el-Işbili'den ders dinledi.

Görünen odur ki onun göçleri serd ettiğimiz tertib üzere idi. Bize göre bunu tercih ettirecek bir sebep yoktur. Şu kadar ki İbn-i Ebâr Ebû Zerr'in üstadlarından söz ederken bu cihet üzerine onun göçlerini öyle tertip etmiş. Fas ile başladı. Sonra ikinci olarak Tilmisân'a gitmis, sonra Bicâye'de son bulmuş.

İster bu olsun ister başkası olsun, biliyoruz ki bu üç belde, Ebû Zerr'in yerleştiği yerlerdir. Sonra onları müteakib İşbiliyye'ye ilim dinlemek için değil de, oranın mescidi için bir hatib olarak yerleşti. Ve orada bir müddet kaldı. Ve hitâbetin yanında Arabça tedrisini de yapıyordu. Ona çok talebeler gitmekteydiler. Sonra İşbiliye'yi terkedip Ceyyân'a gitti. Sonra oranın kadılığına tâyin olundu ve orada insanlar arasında hükmetmek ve onların dâvalarını fasletmek için oturdu. Sonra ikinci kere Fas'a gitti. Böylece Ceyyân'ı terkedip oraya gitmiş oldu. Ve orada kaldı. Orada Arapça ve hadis üstadı oldu. Nihayet onun ölümü ona âniden çatıncaya kadar insanlar ondan ders alıyorlardı.

Mertebesi ve telif ettiği eserleri

Sana Ebu Zerr'in kendilerinden ilim dinlediği üstadlarından bahsetmiştik. Onların hepsi de ulemanın büyüklerinden idi. Ve onun göçü onlara idi. Onun ilmini ziyadeleştirmeğe ve onda güçleşmeye gözünü yukarı diktiğini ve az bir şeyle kanaat etmediğini gördün. Sen Ebû Zerr'in birinci hayattan ders ve tahsil hayatından sonra kendilerine değiştiği mertebeleri bildiğin zaman, bizimle beraber şunu idrak edersin ki o, ilimde yükselmenin son haddine kadar vâsıl olmuş, evvelâ İşbiliyye camiinin hatipliğini üstlendi, sonra ikinci olarak Ceyyân'ın kadılığını üstlendi, sonra büyük bir ş..., şöhret ve yüce bir kadir içinde son hayat durağına Fas'ta ulaştı.

Terceme-i hal yazan adamlar onu şöyle tavsif ederler. Onun yazdığı kitablar, ancak kervanlarla giderdi. Bunun gibisi, Ebû Zerr için çok değildir. Ancak biz o kitabları bulamadık. Yalnız İbn-i İshâk'ın Siretinin ğaribini şerh eden matbu kitabını ki İbn-i Furtûn onu ondan rivâyet etmiştir; bulduk. Aruz hakkında diğer bir kitabı var. İbn-i Ebâr ondan bahsetmiş, ismini zikr etmemiş. Üçüncü bir kitabı vardır ki Süyûti Buğye'de, Ebu Zerr'den bahsederken onu zikretmiş. Ve şöyle demiş: «El-İmlâ Alâ Sireti İbn-i Hişâm» diye bir kitabı Cemül-Cevami'de tekrarlanmış.

İşte bildiğimiz, Ebû Zerr'in telif ettiği eserlerin hepsi bunlardır. Ancak şunu unutmamalıyız ki, o Endülüs'te Arapça sancağını elinde tutardı. O, âdab ve lugat hocası idi. O şiir söyleyenlerden birisi idi. Ve şiirin iyisini kötüsünü ayırt edebiliyordu. O, Arabların haberlerini, onların günlerini, şiirlerini ve lügatlarını bilmekte rahatça yarışan biri idi. Ve dâima önde idi. Ve onun zamanında ilimlerin hepsinde hıfz ve kalem yönünden ondan daha sağlam daha mazbut yoktu.

Mâliki mezhebinde olan Ebû Zerr heyet ve vakar sahibi idi. Fazilet, dindarlık ve insanlık sâhibi idi. Hayâsı çok, oturuşu vakur, selefin sünnetleri üzere doğru yolda hidâyet üzere olmakla marûf idi. Ondan rivâyet edilir ki, o talebelerini dilenmekten el açmaktan men ederdi. O, onları, kendilerine verilen şeylerle yetinmeğe teşvik ediyordu. Onda olan heybet ve haşyet onun asrında hiç bir kimsede yoktu.

Doğumu ve vefâtı

Müsteşrik Polis Bironla der ki: Ebû Zerr hicrî 533 senesinde doğdu. — Yâni babasının vefâtı 544 senesinde olunca onun ölümünden on bir sene önce doğmuş oluyor. Ebû Zerr'in vefât ettiği sene meselesinde İbn-i Ebâr'la aynı tarihi söylüyorlar. Yalnız ilâve olarak o der ki, onun vefâtı Şevval ayının on birinci gününde Pazartesi günü kuşluk vaktinde idi. Ve o aynı günde Fas'ta Udvetü'l-Kureviyyîn'de ikindi namazı vaktinde defn edildi.

Doğumuna gelince, İbn-i Ebar onun hakkında der ki: «... onun doğumu, beşyüz otuz beş senesinde, bir kavle göre de beşyüz otuz üç senesindedir. Birincisi daha sahihtir.»

Biz, Ebû Zerr'in doğumunda İbn-i Ebâr'ın kavlini tercih ediyoruz. İbn-i İmâd zikr etmiştir ki Ebû Zerr yetmiş yaşında öldü. Bu sahih ise (ki bize göre — İbn-i Ebâr'ın dediği gibi — Ebu Zerr hicrî 604 senesinin Şevval ayında öldü.» rivâyeti sahihtir.) İbn-i Ebâr'ın Ebû Zerr'in dogumunda zâhib olduğu görüş ve onun 553 hicrî senesinde olduğu, dogruya daha yakın olur.

Mustafa Saka - İbrahim el-Ebyari
Abdulhafız Çelebi

ARAŞTIRMAMIZDA MÜRÂCAAT ETTİĞİMİZ KAYNAKLAR

(Süyûti'nin Buğyetü'l-Vüât'ı - Terih-i İbn-i Kesîr - Corci Zeydân'ın Târih-i Adâb-i Lugat-ı Arabiyye'si - Hatib-i Bağdâdî'nin Târih-i Bağdâd'ı - Askalanî'nin Tehzib et-Tehzib'i - Süyûti'nin Hüsni Muhâdarası - Ahmed Emin'in Duhâ el-İslâm'ı - İbn-i Sa'd'in Tabakat-ı Kübrâ'sı, İbn-i Seyyidü'n-Nâs'ın Uyûnü'l-Eser fi'l-Meğazi ve'ş-Şemâil Siyer'i - İbn-i Nedim'in Fihristi - Kâtip Çelebi'nin Keşfü'z-Zunûn'u - İbn-i Neceâr'ın El-Kemâl fi-Marifeti'r-Ricâl'i - Yakut'un Mu'cemü'l-Üdebâ'sı - Yakut'un Mucem el-Buldân-ı - Bekrî'nin Mu'cem-i mâ İsta'ceme'si - Ahmed İskenderi ve Mustafa İnâni'nin Vasît'i - İbn-i Hallikân'ın Vefiyâtü'l-A'yân'ı.)

Mustafa Saka, İbrahim Ebyarî
Abdu'l-Hafız Çelebi

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين ، وصلواته على سيدنا محمد وآله أجمعين

«Bütün hamd Âlemlerin Rabbı Allah'a mahsustur. Salât ve selâm Efendimiz Muhammed'e, âl ve ashâbına olsun.»

NESEB-İ PAKİ'NİN DİZİSİ

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Âdem (Aleyhisselâm)'e kadar Nesebi :

Ebû Muhammed Abdul'-Melik b Hişâm [el-Nahvi] dedi ki :

Bu, Rasûlullah (Sallallâhü Aleyhi ve Âlihi ve Sellem) Muhammed b. Abdullah b. Abdulmuttab'in siretinin kitabıdır. Abdul-Muttalib'in ismi Şeybe (1) b. Hâşim'dir. Hâşim'in ismi, Amr b. Abd-i Menâf'dır. Abd-i Menâf'ın ismi Mugire b. Kusay'dır. [Kusayy'ın ismi Zeyd] b. Kilâb b. Mürre b. Kâ'b b. Luey b Ğalib b. Fihr (2) b. Mâlik

(1) Denildi ki : Abdü'l-Muttalib'in ismi Âmir'dir. (Nitekim İbn-i Kuteybe'nin Maarif'inde ve Mevâhib-i Ledünye Şerhi'nde (C. 1. S. 71, Matbaatü'l-Ezheriyye) böyle mezkûrdur. Sahih olan, onun ismi Şeybe'dir. Nitekim Süheylî Ravzü'l-Enf'de buna işâret etmiştir Böyle isimlendirilmesi şunun içindir : O, doğarken başında ak vardı Araplardan ondan başkasının bu isimle isimlendirilmesi ise ancak tefâul-ü hayir kasd edilmiştir. Abdul'-Muttalib yüz kırk sene yaşamıştır. Şâir Ubeyd b. el-Ebras'ın yaşıtı idi.

(2) İsmi Kureyş'dir. Kureyş kabilesi ona nisbet edilir. Bir rivâyette onun ismi Fihr'dir. Kureyş ise, onun bir lâkabıdır. Arap nesebçilerinden şöyle rivâyet edilmiştir : Kimin nesebi Fihr'den öteye geçerse o Kureyş'den değildir (Bak. Mevahib-ı Ledünniye Şerhi c. 1, s. 75)

b. Nadr (3) b. Kinâne b. Huzeyme b Müdrike'dir. Müdrike'nin ismi, Âmir (4) b. İlyâs b. Mudar b. Nizâr b. Maadd b. Adnan b. Üdd, bir rivâyette Üded b. Mukavvim b. Nâhur b. Teyreh b. Ya'rub b. Yeşcub b. Nâbit b. İsmâil b. İbrâhim —Halilür'-Rahman— b. Târih'dir. Bu Âzer b. Nâhur b. Sârûğ b. Râû b. Fâlih b. Aybere b. Şâlih b. Erfehşez b. Sâm b. Nûh b. Lemk b. Mettûşeleh b. Uhnûh'dur. Bu zat iddia ettiklerine göre İdris Peygamber'dir. Kendisine nübüvvet verilen Âdem oğullarının ilkidir. Ve kalem ile yazı yazdı. Uhnuh b. Yerd b. Mehlil b. Kaynen. b. Yâniş b. Şis b. Âdem (Aleyhisselâm)'dir.

Ebu Muhammed Abdul-Melik b. Hişam şöyle dedi: Ziyad b. Abdullah El-Bekkai, Muhammed b. İshak El-Muttalib'den Muhammed Resulullah (S.A.M.)'in nesebinin Adem (A.S.)'e kadar zikrettiğim senedini bize haber verdi. Onda İdris ve diğerlerini n bahsı yoktu.

İbn-i Hişâm dedi ki: Hallâd b Kurre b. Hâlid el-Sedûsi, Şeybân b. Züheyr b. Şekik b. Sevr'den naklederek, o da Katâde b. Diâme'den naklen bana haber verdi ki o şöyle dedi:

İsmâil b. İbrâhim —Halilü'r-Rahman— b. Târih, bu Azer b. Nâhûr b. Esreğ b. Erğu b. Fâlih b. Âbir b Şâlih b. Erfehşez b. Sâm b. Nûh b. Lemk b. Mettuşelh b. Ehnûh b. Yerd b. Mehlâil b. Kaayin b. Enûş b. Şis b. Âdem (Aleyhisselâm)'dir

İbn-i Hişam'ın bu kitapta takip ettiği yol:

İbn-i Hişâm dedi ki:

Ben bu kitâba İsmâil b. İbrâhim'in ve zürriyetinden Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e baba olan kimselerin ve onların sulb-

---

(3) İsmi Kabs'dir. Yüzünün parlaklığından dolayı Nadr ile lâkablandı. Anası Berre bint-i Edd b. Tâbiha'dır. Bu kadınla babası Kinâne dedesi Huzeyme'den sonra evlendi. Ondan Nadr doğdu. Câhiliye'de bir adam öldüğü zaman, hanımının üvey oğullarının en büyüğü onu alırdı. Câhiz demişti ki: Bu, şübheye düşmeden neşet etmiş bir galattır. Zira Kinâne üvey anasını aldı ve ondan ne erkek ne de kız çocuk doğurmadan öldü. Böylece Kinâne ölen o karısının kız kardeşini nikâhladı. Bu ise Berre bint-i Mürre b. Üdd b. Tâbiha'dır. Bu kadın Nadr'ı doğurdu. (Bak. Şerh-i Mevâhib-i Ledünye).

(4) Bu, İbn-i İshâk'ın görüşüdür. Cumhûr'a göre sahîh olan, onun isminin Amr olduğudur.

lerinden olan evlatlarını Hz. İsmail (A.S.)'den, Resulullah (S.A.M.)'a kadar sıra ile başlıyorum. İsmail (A.S.)'in zürriyetinden olan Ecdad'ı Resul (S.A.M.)'den başkalarını terk ediyorum. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in siretinin haberine kadar böyle kısa zikretmem, ihtisâr içindir. İbn-i İshâk'ın bu kitapta zikrettiği şeylerin bir kısmını bırakıyorum. Çünkü içlerinde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Âlihi ve Sellem) hakkında bir bilgi bulunmayan, kendileri hakkında Kur'ân'da bir şey nâzil olmayan ve bu kitaptan bir şey için sebeb olmayan, onun için ne bir tefsiri ve ne de bir delili olmayan şeylerdir Zikretmiş olduğu birçok şiirleri de terkettim ki; şiiri bilen ehl-i ilimden hiçbir kimsenin onları bildiğini görmedim. Bir kısım şeyleri de terkettim ki onları rivâyet etmek haber vermek ayıp kaçar. Onlardan bir kısmı da vardır ki onların zikredilmesi bazı insanlara zarar verir Bir kısmı da vardır ki onun rivâyetini Bekkâi bize ikrâr ve itirâf etmemiştir. İnşâallâh Teâlâ bunlardan başka bilgileri Bekkai'den en güzel bir rivâyetle ve bilgi ile sonuna kadar nakledeceğiz.

İSMÂİL ALEYHİSSELÂM'IN ZÜRRİYETİ NESEBİNİN DİZİSİ

İsmâil Aleyhisselâm'ın çocukları ve analarının nesebi:

İbn-i Hişâm dedi ki: Ziyâd b. Abdullah el-Bekkâi, Muhammed b. İshâk el-Muttalibi'den bize rivâyet etti ki o şöyle dedi:

İsmâil b. İbrâhim'in — Aleyhima esselâm — on iki erkek çocuğu doğdu: Bunlardan biri Nâbit'tir. Bu, onların en büyüğü idi. Biri de Kayzer'dir. Diğerleri: Ezbül, Mebşâ, Misme', Mâşî, Dimmâ, Azer, Taymâ, Yatûr, Nebiş ve Kayzümâ'dır. Onların anası [Ra'le]'dir. İbn-i Hişam'a göre Midad b. Amr el-Cürhümî'nin kızıdır. Ona Cürhüm b. Kahtân da denilir. Kahtân, bütün Yemen'in babasıdır. Ve onların nesebleri onda toplanır. O, İbn-i Âbir b. Şâlih b. Erfahşez b. Sâm b. Nûh'dur. İbn-i İshâk'a göre: Cürhüm b. Yaktan b. Ayber b. Şâlih'dir. Ve o Yaktan, Kahtan b. Ayber b. Şâlih'dir.

İsmail Aleyhisselâm'ın ömrü ve defn edildiği yer

İbn-i İshâk dedi ki: İsmâil'in ömrü, zikrettiklerine göre yüz otuz senedir. Sonra öldü. Hicr'de anası Hâcer ile birlikte defn edildi.

Hâcer'in vatanı

İbn-i Hişâm dedi ki:

Arablar Hâcer ve Âcer derler. Böylece elifi ha'nın yerine getirirler. Nitekim hareke'l-mâe ve erâke'l-mâe derler. Herâke ve erâke, suyu akıttı demektir. Hâcer Mısır halkındandır.

Resûl (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Mısır halkına vasiyyeti ve bunun sebebi

İbn-i Hişâm dedi ki: Bize Abdullah b Vehb, Abdullah b. Lehie'den, o da Ğufre'nin kölesi Ömer'den rivâyet ettiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle dedi:

اَللهَ اللهَ فِى أَهْلِ الذِّمَّةِ ، أَهْلِ المَدَرَةِ السَّوْدَاءِ السُّحْمِ الْجِعَادِ فَإِنَّ لَهُمْ نَسَبًا وَصِهْرًا .

«**Ehl-i zimmet hakkında** siyah Medere'nin saçları kırık siyah **halkı hakkında** Allah'dan sakınınız. Çünkü onların **bizimle iki taraftan akrabalıkları** vardır.

Ğuffe'nin kölesi Ömer dedi ki:

Akrabalığın bir yönü, İsmâil Nebi'nin (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) anası onlardandır. İkinci yönü ise, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onların damadıdır.

İbn-i Lehia dedi ki:

İsmâil'in anası Hacer, Ümm-ü Arab'dandır. Burası Mısır'dan Feremâ'nın önünde bir köydür. İbrâhim'in anası Mariye Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hanımıdır. Mukavkıs Mâriye'yi Ensina şehrinden Hafn (5) köyünden ona hediye etmişti.

İbn-i İshâk dedi ki: Muhammed b. Müslim b. Ubeydullâh b. Şihâb ez-Zühri bana haber verdi ki: Abdurrahman b. Abdullah b. Kâ'b

(5) Hafn Yukarı Mısır'dan bir köydür. Denilmiştir ki: O Mısır'ın nahiyelerinden bir nahiyedir. Hadiste: Mukavkıs Peygamber (Sallellahü Aleyhi ve Sellem)'e Mariye'yi Ensina rustakı'ndan yani büyük köyünden Harı'den hediye etti. Hasan b. Ali (Radıyallâhü Anh) Muaviye'ye Hafn halkından bahsetti. O da onlardan arazinin haracını kaldırdı.

b. Mâlik el-Ensârî sonra Süllemi ona haber vermiş ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle dedi:

«Mısır'ı feth ettiğiniz zaman oranın halkına hayır tavsiyede bulununuz. Çünkü onlar için zimmet ve rahim (akrabalık) vardır.»

Bunun üzerine Muhammed b. Müslim el-Zühri'ye: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in onlar için zikrettiği rahim nedir? diye sordum. Dedi ki: İsmâil'in anası Hâcer onlardandı.

Arab'ın aslı

İbn-i Hişâm şöyle dedi:

Arapların hepsi İsmâil'in ve Kahtân'ın çocuklarındandır. Yemen halkından bir kısmı: Kahtân, İsmâil'in çocuklarındandır, derler. İsmâil'in Arabın hepsinin babası olduğunu da söylerler.

İbn-i İshâk dedi ki: Âd b. Avs b. İrem b. Sâm b. Nûh, Semûd ve Cedis İbnâ Âmir b. İrem b. Sâm b. Nûh, Dasm, İmlâk ve Ümeym Benû Laviz b. Sâm b. Nûh: Bunların hepsi Arabdırlar. İsmâil'in oğlu Nabit'ten Yeşcub b. Nâbiti oldu. Yeşcub'tan da Yarub b. Yaşcub oldu. Yarub'tan da Teyreh b. Yarub oldu. Teyreh'ten de Nâhûr b. Teyreh oldu. Nâhûr'dan da Mukavvim b. Nâhûr oldu. Mukavvim'den de Üded b. Mukavvim oldu. Üded'ten de Adnan b. Üded oldu. İbn-i Hişâm 'a göre buna: Adnan b. Üdd de denilir.

Adnân'ın çocukları

İbn-i İshak dedi ki:

İsmâil b. İbrâhim Aleyhisselâm'ın zürriyeti kabileler olarak Adnân'dan ayrıldılar. Adnan'ın iki erkek çocuğu oldu: Maad b. Adnân ve Akk b. Adnân.

Akk'ın vatanı

İbn-i Hişâm şöyle dedi:

Akk Yemen'li oldu. Çünkü Eşariler'de evlendi. Ve onlarda ikamet etti. Böylece vatan ve lügatları bir oldu. Eşariler, Benû Eşar b

Nebt b. Üded b. Zeyd b. Hümeysa (6) b. Amr b. Arib b. Yeşcub b. Zeyd b. Kehlân b. Sebe' b. Yaşcub b. Yarub b. Kahtan'dır. Eş'ar: Nebt b. Üded'dir denilir. Ona Eş'ar b. Mâlik de denilir. Mâlik: Mezhic b. Üded b. Zeyd b. Hemeyse'dir. Bir rivâyette Eş'ar b. Sebe b. Yaşcub da denilir.

Ebû Muhriz Halefü'l-Ahmer ve Ebû Ubeyde, Benu Süleym b. Mansûr b. İkrime b. Hasafe b. Kays b. Aylan b. Muzâr b. Nizâr b. Maadd b. Adnân'dan birisi olan Abbâs b. Mirdâs'ın Akk ile iftihar ederek söylediği şu şiirini bana okudu:

وَعَكُّ بْنُ عَدْنَانَ الَّذِينَ تَلَقَّبُوا　　بِغَسَّانَ حَتَّى طُرِّدُوا كُلَّ مَطْرَدِ

«Akk b. Adnân, büsbütün kovuluncaya kadar Ğassan ile lâkaplanan kimselerdendir.»

Bu beyt onun bir kasidesinde bulunmaktadır. Ğassân Yemen'de Marib Seddinde bir sudur.

---

(6) Merhûm Emîn Bek Vâsıf Kitabı olan Fihristi Mu'cem el-Coğrafî'de dedi ki: Sebe. Me'rib veya Mârib'dir. (Onda sahîh olan budur) Burası Yemen'de San'â mevkiine yakın olan bir şehirdir. Orasını Himyer hükümdârlarından Abd-i Şems b. Yeşcub inşa etmiştir. Yağmur sularının toplanması için büyük seddi de inşa eden odur Orası bir gün patladı ve Seyl-i Arim diye meşhur maruf ğark oldu. Onun peşinde Beni Kahtân kabileleri dağıldılar. Onlardan ehl-i Hîre Fır..t havalisinde oturdular Ehl-i Ğassân ise Şâm bâdiyesinde oturdular. Seddin izleri hâlâ durmaktadır.

Diğer bir yerde şöyle demiş:

Benî Kahdân, Seyl-i Arim'den sonra dağıldıkları zaman, Yemen'den Âl-i Cefne ve Benî Kehlân'dan Ezd Şam'a göç ettiler ve kendisine Ğassân denilen bir suyun yanında yerleştiler. Ve Şam badiyesinde ikamet ettiler. Şelîh ile izdihama girdiler. Şelîh onlara galib geldi ve onları diyarlarından çıkarttılar. Ğassan ailesi dörtyüz seneden daha çok bir zaman Şâm'a hâkim oldular. Onların ilki Hasne b. Amr b. Sa'lebe'dir. Sonuncuları ise Altıncı Cebele b. el-Eyhem'dir. Bu, islâmında ve nasrânileşmesinde ve Rum'a kaçışında Ömer b. Hattab ile meşhur olayın sahibidir. Burada iki görüşü naklettik. Çünkü ikisinin arasında muhalefet vardır.

Mâzin b. Esd b. Ğavs'in içilecek suyu idi. Böylece onunla isimlendiler. Denilir ki: Gassân Müşellel'deki (7) bir sudur. Burası Cuhfe'ye yakındır. Ondan su içenler ve onunla isimlenenler Mâzin b. Ğavs b. Nebt b. Mâlik b. Zeyd b. Kehlan b. Sebe b. Yeşcub b. Yarub b. Kahtan'ın zürriyetinden olan kabilelerdir. Hassân b. Sâbit el-Ensâri (Ki Ensar Beni Evs ve Hazrec'dir. Evs ve Hazrec, Hârise b. Salebe b. Amr b. Âmir b. Hârise b. İmriül-Kays b. Salebe b. Mâzin b. Esd b. Ğavs'in iki oğludurlar) dedi ki:

إِمَّا سَأَلْتِ فَإِنَّا مَعْشَرٌ نُجُبٌ   الأَسْدُ نِسْبَتُنَا وَالْمَاءُ غَسَّانُ

«Eğer sorarsan biz necib fâzıl bir topluluğuz ki nisbetimiz. Esd'dir ve Ğassan suyudur.»

Bu beyt onun birtakım beytleri içindedir.

Yemen halkı, dedi ki: Akk'in bir kısmı ki bunlar Horasân'dadırlar, onlardan Akk b. Adnân b. Abdullâh b Esd b Ğavs vardır. Udsân b. Abdullâh b. Esd b. Ğavs denilir

---

(7) Müşellel Azûr'un ötesinde bir dağdır. (Azûr Medîne'ye yakın bir vâdidir.) Oradan denizin tarafından olan Kadîd'e inilir. Arcî şöyle dedi:

أَلَا قُلْ لِمَنْ أَمْسَى بِمَكَّةَ قَاطِنًا   وَمَنْ جَاءَ مِنْ عُمْقٍ وَنَقْبِ الْمُشَلَّلِ
دَعُوا الْحَجَّ لَا تَسْتَهْلِكُوا نَفَقَاتِكُمْ   فَمَا حَجُّ هَذَا الْعَامِ بِمُتَقَبَّلِ

«Dikkat! Mekke'de vatan tutarak akşamlayan kimseye ve Müşellel'in derinliğinden ve dağ yolundan gelen kimselere de ki: Haccı terkediniz, nafakalarınızı tüketmeyiniz ki bu senenin haccı kabul edilir değildir.»

Bu beytten önce şu beyt vardır:

يَا أُخْتَ آلِ فِرَاسٍ إِنَّنِي رَجُلٌ   مِنْ مَعْشَرٍ لَهُمُ فِي الْمَجْدِ بُنْيَانُ

«Ey Al-i Firâs'ın kız kardeşi ben bir topluluktan bir adamım ki onlar için mecd'de azamet, kerem ve şerefte bina vardır.»

Maad'ın çocukları

İbn-i İshâk dedi ki:

Maad b. Adnân (8)'ın çocukları dört kişidir: Nizâr b. Maad, Kuzae b. Maad bunlardandır. Kuzâe Maad'ın ilk (9) çocuğudur. İddia etmelerine göre Maad onunla künyelenir. Diğer ikisinden biri Kunus b. Maad ve diğeri İyâd b. Maad'dır.

Kuzâ'e'ye gelince, Himyer b. Sebe'e intisâb eder. Sebe'in ismi Abd-i Şems idi. Sebe ismiyle isimlenmesi, Araplarda ilk seby eden yani esir eden o olduğu içindir. Sebe de Yaşcub b. Yarub b. Kahtân'ın oğludur.

İbn-i Hişâm şöyle dedi:

Yemen'liler dedi ki: Kuzâe, Kuzâe b. Mâlik b. Himyer'dir (10).

---

(8) Nizâr'ın, İbn-i Maad olduğu hakkında nesebciler arasında muhâlefet yoktur. Maadd'ın diğer çocuklarına gelince onların hakkında ve onların adedleri hakkında ihtilâf edilmiştir.

(9) Metinde geçen bikr kelimesi tercemesinde belirtildiği gibi Arabça'da erkek olsun kadın olsun bir adamın ilk doğan çocuğuna denilir. Ve o ilk çocuğun babası bikr'dir. İkinci çocuğu ise, senî'dir. Ve onun babasına senî denilir. Üçüncü gelen çocuğu ise sâlis'dir. Bunda babaya sâlis denilmez. Nitekim sâlis'den sonra gelenlere böyle bir şey denilmediği gibi...

(10) Gördüğün gibi nesebciler Kuzae'nin nesebinde ihtilâf ederler. Onlardan bazıları onu Maadd'ın içinde sayarlar. Onlardan bir kısmı ise onu Mâlik b. Himyere nisbet ederler. Müellif ise İbn-i Mürre'nin sözünü ikinci görüş için sened olarak serd etmiştir Birinci görüşün sâhiplerinin kendisiyle delil getirdikleri şeylerden biri Züheyr'in şu sözüdür:

قُضَاعِيَّةٌ أَوْ أُخْتُهَا مُضَرِيَّةٌ يُحَرِّقُ فِي حَافَاتِهَا الْحَطَبَ الْجَزْلِ

«Kuzae'li kadın veya o kadının kızkardeşi Mudar'lıdır.
O Mudarlı kadının tarafında kalın odun yakılır.»

Bunda Kuzâe ve Mudar'ın iki kardeş oldukları anlatılır. Nitekim Lebid ve başkasının birçok şiirleriyle delil getirirler. Kümet'in şu şiirinde ise Kuzâe Yemen'e intisablarına karşı itab olunur:

Amr b. Mürre (11) el-Cüheni ve Cüheyne b. Zeyd b. Leys b. Sevd b. Eslem b. el-Hafi b. Kuzâe şöyle dedi:

نَحْنُ بَنُو الشَّيْخِ الْهِجَانِ الْأَزْهَرِ   قُضَاعَةَ بْنَ مَالِكِ بْنِ حِمْيَرِ
النَّسَبُ الْمَعْرُوفُ غَيْرُ الْمُنْكَرِ   فِي الْحَجَرِ الْمَنْقُوشِ تَحْتَ الْمِنْبَرِ

«Biz kerim meşhûr şeyhin oğullarıyız.
Kuzâe b. Mâlik b. Himyer'iz.
Minberin altındaki nakışlı taşta belirsiz olmayan maruf bir nesebiz.»

Kunus b. Maad ve Nu'mân b. Münzir'in nesebi

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Kunus b. Maad'a gelince Maadd'ın nesebcilerinin iddiâsına göre, onlar yok oldular. Hire Meliki Nu'man b. Münzir onlardan idi.

علام نزلتم من غير فقرٍ   ولا ضراءٍ منزلة الجبابِ

«Bir fakirlik ve bir zarara uğramadan esir mertebesine inmenizin sebebi nedir?»

Mâlik b. Himyer'in karısı — ki onun ismi Akbere'dir — o kadın Kuzâe'yi emzirdiği halde Mâlik'den kayboldu. Maad o kadınla evlendi ve kadın da Kuzâa'yı oğul edindi, ki bu Arab'da çoktur. — Benî Abd-i Menât b. Kinâne, Alî b. Mesûd b. Mâzin b. Zi'b el-Esdî'ye nisbet olunmuştur. Çünkü o onların babalarının terbiyecisi ve analarının kocası idi — Bunu bildiğimiz zaman nesebcilerin ihtilâfındaki sırrı ve iki rey için sıhhattan bir pay olduğunu biliriz.

(11) Ebû Mürre diye künyenelenir. O Resûlullah Sallellâhü Aleyhi ve Sellem'in ashâbındandır. Onun için Peygamberden iki hadîs vardır. O ikisinden biri nübüvvetin alâmetlerindedir. Diğeri ise «Bir kimse insanların işini üstlense ve kapısını ihtiyaçlı, fakirleşmiş ve yoksul olmuş kimsenin yüzüne karşı kapatsa, Allah kıyamet gününde onun hâcetine, fakirliğine ve yoksulluğuna karşı kapısını kapar»dır.

İbn-i İshâk şöyle dedi: Bana Muhammed b. Müslim b. Abdullah b. Şihâb ez-Zührî haber verdi ki: Nu'man b. Münzir Kunus b. Maadd'ın zürriyetinden idi. İbn-i Hişâm'a göre ona Kanus da denilir.

İbn-i İshak dedi ki: Bana Yakub b. Utbe b. Muğire b. Ahnes, Ensâr'dan Beni Zurayk'dan bir Şeyh'den haber verdiğine göre o ona şöyle haber vermiştir:

Ömer b. el-Hattâb (Radiyallâhü anh), Numân b. Münzir'in kılıcı (12) getirildiği zaman Cübeyr b. Mad'am b. Adiyy b. Nevfel b. Abd-i Menâf b. Kusayy'ı çağırdı ki Cübeyr, Kureyş ve Arabın en güzel şekilde neseblerini bilen birisi idi. Ve şöyle derdi: Neseb ilmini Ebû Bekir Sıddık (Radiyallâhü anh)'den aldım Ebû Bekir Sıddık Arab'ın en iyi neseb bileni idi. Onu çağırdı ve onu işte o kılıç ile silâhlandırdı yani kuşandırdı. Sonra dedi ki: Ey Cübeyr, Numan b. Münzir kimlerden idi? O da: Kunus b. Maadd'ın kalıntılarından idi, diye cevap verdi.

İbn-i İshâk dedi ki, diğer Araplar, bunun Lahm kabilesinden bir adam olduğunu söylerler. Bu adamın kim olduğunu ancak Allah bilir. Lahm ise Rebia bin Nadrin zürriyetinden birisidir.

Lahm b. Adiyy'in nesebi

İbn-i Hişâm dedi ki:

Lahm, Adiyy b. Hâris b. Mürre b. Üded b. Zeyd b. Humeyse' b. Amr b. Arib b. Yaşcub b. Zeyd b. Kehlân b. Sebe'in oğludur. Denilir ki: Lahm, Adiy b. Amr b. Sebe'in oğludur. Denilir ki: Rebie b. Nasr b. Ebi Hârise b. Amr b. Âmir'dir. Amr b. Âmir'in Yemen'den çıkmasından sonra Lahm Yemen'de onlardan geriye kaldı.

---

(12) Bu Medâin feth olunduğu zamanda idi. Orada Kisrâ'nın erzakı ve zahîreleri var idi. Ve onlar alındılar. Orada beş tane kılıç vardı ki onların misli görünmemişti. Onlardan biri işte bu kılıçtır. *(Taberî've müracaat et).*

AMR B. ÂMİR'İN YEMEN'DEN ÇIKIŞI VE MÂRİB SEDDİNİN KISSASI

Ebû Zeyd el-Ensâri'nin bana haber verdiğine göre Amr b. Âmir'in Yemen'den çıkışının sebebi, onun, Mârib seddini kazıyan bir erkek fare görmesidir. O Mârib seddi ki onlara suyu tutar onlar da onu arâzilerinden diledikleri yerde sarf ederlerdi. Amr anladı ki artık sed yıkılacak ve Yemen'den ayrılmaya karar verdi. Kavmini aldattı. Çocukların en küçüğüne emretti ki ona ağır birşey söylediği ve ona bir tokat vurduğu zaman da kalkıp kendisine bir tokat vursun. Oğlu onun emrettiği gibi yaptı. Bunun üzerine Amr: Kendisinde en küçük çocuğumun yüzüme tokat vurduğu bir memlekette artık kalamam, dedi. Ve mallarını satışa arzetti. Yemen'in bir kısım eşrâfı: Amr'ın kızmasını ganimet biliniz, dediler. Ve ondan mallarını satın aldılar, o da çocuk ve torunlariyle birlikte ayrılıp gitti. Ezd de dedi ki: Amr b. Âmir'den sonra burada artık kalamayız. Böylece onlar da mallarını sattılar ve onunla birlikte çıktılar. Nihayet oturacak yerleri ararken yürüyerek Akk kabilesinin memleketine kondular. Fakat Akk onlarla savaştı. Birbirine galebeleri bir nöbetleşme halini aldı. (Bu konuda Abbâs b. Mirdâs, aşağıda yazmış olduğumuz beyti söyledi.) Sonra oradan göç ettiler ve şehirlere dağıldılar. Böylece Âl-i Cefne b. Amr b. Âmir Şam'a yerleşti. Evs ve Hazrec Yesrib'e yerleşti. Huzâe, Merr'e (13) yerleşti. Ezd-i Serât, Serât'a (14) yerleşti. Ezd-i Ummân, Ummân'a yerleşti. Sonra Allâh Teâlâ Seddin üzerine sel gönderdi sel, seddi yıktı. Bunun hakkında Allah Tebârekeye ve Taâlâ Resûlu Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e şu âyetini inzâl buyurdu:

« لَقَدْ كَانَ لِسَبَإٍ فِي مَسْكَنِهِمْ آيَةٌ جَنَّتَانِ عَنْ يَمِينٍ وَشِمَالٍ كُلُوا مِنْ رِزْقِ رَبِّكُمْ
وَاشْكُرُوا لَهُ بَلْدَةٌ طَيِّبَةٌ وَرَبٌّ غَفُورٌ فَأَعْرَضُوا فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ سَيْلَ الْعَرِمِ »

---

(13) Merr: Kendisine Merrü'z-Zahrân ve Merr-i Zahrân denilir. Mekke'den bir konaklık mesâfede bulunan bir yerdir.

(14) Esmaî dedi ki: Tavd: Kendisine Serât denilen San'a'ya doğru uzanan Arafa üzerine üstten bakan bir dağdır. Bununla isimlenmesi yüksek olmasından dolayıdır. Ona Serât-ı Sakif Serât-ı Fehm ve Advân Serât-ı Ezd de denilir. (Mu'cemü'l-Buldân'a mürâcaat et)

«Andolsun ki Sebe (kavmini)n sakin olduğu yerde (de) bir ibret vardı. (Her ev) sağdan, soldan iki(şer) cennet (bağçe) ile muhat idi. (Onlara) Rabbinizin rızkından yeyin, Ona şükredin. Çok güzel (temiz) bir belde. Rab (şükredenleri) cidden yarlığayıcıdır. Onlar yüz çevirdiler. Biz de onların üzerine Arim selini gönderdik.»

Arim : Seddir. Müfredi, Ebû Ubeyde'nin bana haber verdiğine göre, arime'dir.

A'şa dedi ki : A'şa kabilesi Kays b. Salebe b. Ukabe b. Sâb b. Ali b. Bekr b. Vâil b. Hinb b. Efsa b. Cedile b. Esed b. Rebie b. Nizâr b. Maad oğullarıdır. — İbn-i Hişâm dedi ki : Bir rivâyette : Efsa b. Du'miy b. (15) Cediledir — A'şa'nın ismi ise Meymûn b. Kays b. Cendel b. Şerâhil b. Avf b. Sad b. Dubeyye b. Kays b. Salebe'dir :

وفي ذاك للمؤتسي أسوة ومأرب عفى عليها العرم
رخام بنته لهم حمير إذا جاء مواره لم يرم
فأروى الزروع وأعنابها على سعة ماؤهم إذ قسم
فصاروا أيادي ما يقدرو ن منه على شرب طفل فطم

«Ve onda uyan kimse için bir uyulma örneği vardır.
Marib şehri ki Arim seddi onu yerden silmiştir.
O bir taşdır ki onlar için onu Himyer inşa etmiştir.
O seddin dalgaları geldiği zaman o taşı geçemezdi.
Böylece onların suları taksim olunduğu zaman ekin tarlalarını ve üzüm bağlarını bol bol sular idiler.
Şimdi ise dağınık bir halde ona sütünden ayrılmış çocuk gibi ondan içemez oldular.»

Bu beytler onun bir kasidesinde bulunmaktadır.

Ümeyye b. Ebi's-Salt es-Sekafî — ki Sakif'in ismi Kasiyy b. Münebbih b. Bekr b. Hevâzin b. Mansûr b. İkrime b. Hasafe b. Kays b. Aylân b. Muzar b. Nizâr b. Maad b. Adnan'dır — şöyle dedi :

---

(15) İbn-i Düreyd, kitâbı olan İştikak'da işte bu görüş üzeredir.

مِنْ سَبَأِ الْحَاضِرِينَ مَارِبُ إِذْ　　يَبْنُونَ مِنْ دُونِ سَيْلِهِ الْعَرِمَا

«Marib şehrinde ikamet eden Sebe'dendir.
Zira onlar onun seline karşı Arim'i inşâ ettiler.»

Bu beyt onun bir kasidesindedir. Nâbiğe el-Ca'di'nin olduğu da rivâyet olunur. Onun ismi Kays b. Abdullah'dır. Beni Ca'de b. Kâb b. Rebia b. Âmir b. Sa'saa b. Muâviye b. Bekr b. Hevâzin'den biridir.

Bu konu uzundur, bahsetmiş olduğum ihtisâr sonuna kadar yazmaktan beni men ediyor.

YEMEN'İN MELİKİ REBÎA B. NASR VE İKİ KÂHİN OLAN ŞIKK VE SATÎH

Rebia b. Nasr'ın rüyası

İbn-i İshak dedi ki:

Yemen hükümdârı Rebia b. Nasr Tübba'lar hükümdarları içinde zayıf birisi idi. Bir rüya gördüydü, rüya onu korkuttu ve ondan şiddete kapıldı. Bunun üzerine memleketinin halkından ne bir kâhin ne bir sâhir ne bir ârif ve ne de müneccim bırakmayıp kendi yanına topladı. Onlara dedi ki: Şüphesiz ben bir rüya gördüm. Beni korkuttu ve ondan şiddete kapıldım O halde tevilini bana bildiriniz. Onlar dediler: Onu bize anlat ki tevilini sana haber verelim. O dedi: Eğer onu size haber verirsem onun tevilinden verdiğiniz habere mutmain olamam. Ve çünkü onun tevilini başkası bilmez ancak kendisine haber vermeden önce rüyayı bilen kimse tevilini bilebilir. Bunun üzerine onlardan bir adam dedi ki: Eğer melik bunu isterse Satih (16) ve Şıkk'a (17) haber göndersin. Çünkü o ikisinden daha bilgilisi yoktur. Onlar ona kendisinden sorduğu şeyi haber verirler.

---

(16) Satîh. şunun için Satîh ismini aldı: O yere atılmış bir et parçası gibi idi. Sanki yerin bir sathı idi. Vehb b. Münebbih'den rivâyet olunur ki: Satîh'e: Bu ilim nereden sana gelir denilmiş? O da demiş ki: Benim cinden

Satih ve Şıkk'ın nesebi

Satih'in ismi Rebi b. Rebia b. Mes'ûd b. Mâzin b. Zi'b b. Adiyy b. Mâzin-i Ğassân'dır.

Şıkk, Sa'b b. Yeşkür b. Rühm b Efrek b. Kasr b. Abkere b. Enmâr b. Nizâr'ın oğludur. Enmâr ise Becile ve Has'am'ın babasıdır.

Becile'nin nesebi

İbn-i Hişâm şöyle nakletti:

Yemenliler dedi ki: Becile, Enmâr b. İrâş b. Lihyân b. Amr b. Ğavs b. Nebt b. Mâlik b. Zeyd b. Kehlân b. Sebe'in [babasıdır.]

Denilir ki: İrâş b. Amr b. Lihyan b Ğavs'dır (18). Becile ve Has'am'ın memleketi Yemen'dir.

Rebia b. Nasr ve Satih

İbn-i İshâk dedi ki:

Böylece o ikisine haber gönderdi. Satih Şıkk'dan önce geldi. Melik ona dedi ki: Ben bir rüya gördüm beni korkuttu ve ondan şiddete kapıldım. Onu bana bildir. Çünkü onun ne olduğunu doğru olarak haber verirsen onun tevilini de doğru yaparsın. Satıh dedi ki: Yaparım. Kömür ocağını gördün, zulmetten çıktın ve Tehemeye kondun ve oranın her cümcüme (19) sâhibinden = canlısından yedin. Bunun üzerine Melik ona dedi ki: Ya Satih, onlardan hiçbirinde hata etmedin. O halde senin katında onun tevili nedir? O da dedi

---

bir arkadaşım vardır. Göğün haberlerini Tûr-i Sîna'dan Allah Teâlâ Mûsâ Aleyhisselâmla konuşurken ondan bahsettiği zaman işitmiş. O ulaştırdığı haberleri bana bundan ulaştırır. O ve Şıkk, Amr b. Âmir'in karısı kâhine olan Tarîfenin öldüğü günde doğmuşlar.

(17) Denilir ki, onun böyle isimlenmesi şunun içindir: O bir insanın şıkkı yarısı gibi idi. Bir rivâyette: Hâlid b Abdullah el-Kasrî onun çocuklarındandır.

(18) Yine Becîle ve Hasâm'ın nesebinde denilir ki onlar Enmâr için değillerdir. O ikisi ancak onun çocuklarının halifidirler. (İbn-i Kuteybe'nin Maârif'ine mürâcaat et).

(19) Cüncüme sâhibi her şey demekle bütün rûh sahibleri ona dâhil olur. (Ravzü'l-Ünüf'den naklen).

ki: Haneş'den iki Harre'nin (20) arasındakine yemin ederim ki elbette yerinize Habeş (21) ineceklerdir ve Ebyen ile Cüreş'in (22) arasındaki yerlere elbette mâlik olacaklardır. Bunun üzerine Melik dedi ki: Babana kurban! Ey Satîh. Bu bizim için öfke verici elem verici bir şeydir. O halde o ne zaman olacaktır? Benim zamanımda mı yoksa ondan sonra mı? O da dedi ki: Hayır! Bilâkis senelerden altmış veya yetmiş senenin geçmesinden daha çok bir zamandan sonradır. Melik dedi ki: Bu onların mülkünde devam eder mi yoksa kesilir mi? Dedi ki: Hayır. Bilâkis yetmiş küsûr sene geçince kesilir. Sonra katl olunurlar ve oradan kaçarcasına çıkarılırlar. Deki ki: Onların katl olunmasından ve çıkarılmalarından sonra onların peşine kim gelir? Dedi ki: Onun peşine İrem b. Zi Yezen gelir.

Onların üzerine Aden'den çıkış yapar ve Yemen'de onlardan hiç bir kimseyi bırakmaz. Dedi ki: Acaba bu onun hükümranlığında devam eder mi yoksa kesilir mi? Dedi ki: Hayır, bilâkis kesilir. Dedi ki: Onu kim keser? Dedi ki: Ali yani Allah tarafından kendisine vahyin geldiği pak bir Nebi (23) Dedi ki: Bu nebi kimlerdendir? Dedi ki: Ğalib b. Fihr b. Mâlik b. Nadr'ın çocuklarından bir adamdır. Dehrin sonuna kadar mülk onun kavminde olur. Dedi ki: Dehr

---

(20) Harre: Kendisinde kara taşlar bulunan yerdir.

(21) Denilir ki onlar Benû Habş b Kûş b Hâm b. Nûh'dur. Habeşe bununla isimlendirildi.

(22) Cüreş Yemen'in Mekke cihetinde yerleşim gölgelerindendir. Denilmiştir ki: Orası Yemen'de büyük bir şehirdir. Ve geniş bir vilâyettir. Ehl-i Siyer'den birisi zikr etmişti ki: Tübba'. Esad b Keli Kerib'dir. Yemen'den savaş etmek üzere çıktı. Nihâyet Cüreşe vardı — ki orası o zaman harâbe idi — ve Maad oranın havalisine yerleşmişti. Ebû Münzir Hişâm dedi ki: Cüreş, Benû Münebbih b. Eslem'in sâkin olduğu bir yerdir. Böylece onların isimleriyle isimlendi. Onun ismi Münebbih b. Eslem b. Zeyd'dir. İşte bu kabileye Âz b. Rebîa nisbet olunur. Cüreş Peygamber Sallellâhü Aleyhi ve Sellem'in hayâtında hicrî onuncu senesinde feth edildi.

(23) Satîh bu sözden sonra uzun bir zaman yaşadı. Nihâyet Peygamber Sallellâhu Aleyhi ve Sellem'in doğumuna kavuştu ve hatta Kisrâ Enuşirvan Eyvanın sarsılmasına ve ateşlerinin sönmesine dair görülen rüyayı görünce Kisra Abdü'l-Mesih b. Amr'ı gönderdi — ki Satîh Abd-i Mesih'in dayılarındandı — Abd-i Mesih Satîh'e geldi, Satîh ölmek üzere idi... Bunların arasında geçen konuşma uzun uzadıya tarih kitaplarında anlatılmıştır.

için bir son var mıdır? Dedi ki: Evet, o bir gündür ki onda evvelkiler ve sonrakiler toplanır, onda ihsân ediciler mesûd olur, kötülük yapanlar da onda mutsuz şâki olurlar. Dedi ki: Bana haber verdiğin şeyler hak mıdır? Dedi ki: Evet, şafak'a, Ğasak'a ve Felak'a karanlık şiddetlendiği zamana kasem ederim ki: Kendisini sana haber verdiğim şey elbette ki hakdır.

Rebia b. Nasr ve Şıkk

Sonra Şıkk geldi. Ona Satih'e dediği şeyleri dedi ve Satih'e dediğini gizledi ki ikisi ihtilâf mı ediyorlar yoksa ittifak mı ediyorlar, diye baksın. Dedi ki: Evet hümemeyi gördün, zulmetten çıktın ve Ravze ile Ekmeh arasında kondun ve onlardan her ruh sahibini yedin.

Bunu dediği zaman Melik anladı ki, o ikisi ittifak etmişlerdir. Ve o ikisinin sözleri birdir. Ancak Satîh şöyle dedi: «Teheme arazisine kondun ve ondan her cümcüme sahibini yedin.» Şıkk ise dedi ki: «Ravze ve Ekmeh arasına kondun ve ondan her ruh sahibini yedin.»

Bunun üzerine melik ona dedi ki: Ey Şıkk, hiçbir şeyde hata etmedin. O halde rüyamın tevili nedir? Dedi ki: İki Harre arasında olan insanlarla yemin ederim ki: Elbette sizin yerinize Sudan yerleşecektir ve bütün bol nimetli (24) yerlere gaalib olacaktır ve Ebyen ile Necran arasındaki yerlere elbette mâlik olacaktır.

Bunun üzerine Melik ona şöyle dedi: Ey Şıkk babana kurban. Şüphesiz ki bu bizim için ağır acı verici bir şeydir. O ne zaman olacaktır? Acaba benim zamanımda mı yoksa ondan sonra mı? Dedi ki: Hayır bilâkis ondan bir zaman sonra olacaktır. Sonra sizi onlardan şan sahibi büyük bir kimse kurtaracak ve onlara en şiddetli zillet ve hakirliği taddıracaktır. Dedi ki: Bu şânı büyük olan kimdir? dedi ki: Bir çocuktur ki, ne alçak ve aşağı değildir. Zi-Yezen âilesinden olup onların üzerine çıkış yapar. Yemen'de onlardan hiçbir kimseyi bırakmaz. Dedi ki: Onun hükümranlığı devam eder mi yoksa kesilir mi? Dedi ki: Bilakis gönderilmiş bir Resûl ile kesilir.

(24) Metinde geçen Tafle bol nimetli demektir.

O Resûl ki ehl-i din ve fazıl arasında hak ve âdil ile gelecektir. Mülk, yevm-i fasla kadar onun milletinde olacaktır. Dedi ki: Yevm-i fasl nedir? Dedi ki: Bu bir gündür ki onda dostlar mükâfatlandırılır, onda gökten birtakım dâvetlerle dâvet edilir, diriler ve ölüler işitirler. Onda insanlar toplantı yerlerinde toplanır birleştirilir. Onda ittika eden kimseler için kurtuluş ve hayırlar olur. Dedi ki: Dediğin şey hak mıdır? Dedi ki: Evet gök ve yerin ve ikisi arasındaki yüksek ve alçak yerlerin Rabbine yemin ederim ki sana haber verdiğim şey muhakkak hakdır onda emzi yoktur.

İbn-i Hişâm dedi ki: Emzi demek şek demektir. Bu Himyer lügatiyledir. Ebü Amr da dedi ki: Emzi, bâtıl demektir.

Rebia b. Nasr'ın Irak'a hicreti

Böylece o ikisinin dedikleri, Rebia b. Nasr'da tesir yaptı. O da oğullarını ve ev halkını onlara elverişli şeylerle Irak'a doğru techiz etti. Ve onlar için kendisine Sabûr b. Hurrezâz denilen Fâris hükümdarlarından bir hükümdara verilmek üzere bir mektup yazdı. Hükümdar onları Hire'ye yerleştirdi.

Numân b. Münzir

Rebia b. Nasr'ın çocuklarından Numân b. Münzir vardır. Bu zat, Yemen'lilerin neseb ilminde: Numân b. Münzir b. Numan b. Münzir b. Amr b. Adiyy b. Rabia b. Nasr, işte o, melikdir.

İbn-i Hişâm dedi ki: Halefü'l-Ahmer'in bana bildirdiğine göre, o Numân b. Münzir b. Münzir'dir.

EBÛ KERİB TUBAN-I ES'AD'IN, YEMEN ÜZERİNE İSTİLASI VE YESRİB'E KADAR SAVAŞI

Tüban'ın nesebi

İbn-i İshak dedi ki:

Rabia b. Nasr helâk olunca bütün Yemen memleketi, Hassân b. Tüban-ı Es'ad'a geçti. Es'ad, Ebi Kerib b. Küli Kerib b. Zeyd'dir. Tibân-ı Esad diğer bir Tübbe'dir. Bu Zeyd'in kendisi ise Birinci Tubbe'dir. Bu Amr, Zi'l-A'zâr b. Ebrehe Zi'l-Menâr b. er-Reyş'dir. İbn-i

Hişâm dedi ki: Râiş de denilir. İbn-i İshâk dedi ki: İbn-i Adiyy b. Safiyy b. Sebe el-Esğar b. Kâ'b'dır. Kehfü'z-Zulm, b. Zeyd b. Sehl b. Amr b. Kays b. Muâviye b. Cuşem b. Abd-i Şems b. Vâil b. Ğavs b. Kadan b. Arib b. Züheyr b. Eymen b. Hemeyse' b. Arencec'dir. Arencec ise: Himyer b. Sebe el-Ekber b. Yarub b. Yaşcub b. Kahdandır.

İbn-i Hişâm dedi ki: Yaşcub, Yarub b. Kahtan'ın oğludur.

Tübân'ın siretinden bir mesele:

İbn-i İshâk dedi ki: Tübân-ı Esad Ebû Kerib o kimsedir ki Medine'ye gelmiştir ve [Medine'nin] yahûdilerinden iki din adamını Yemen'e sevk etmiştir ve Beyt-i Harâm'ı tamir etmiştir. Rabia b. Nasr'ın hükümranlığından önce Yemen'in hükümdarı idi.

İbn-i Hişâm dedi ki: O, kendisi için şöyle denilen bir kimsedir:

لَيْتَ حَظِّي مِنْ أَبِي كَرِبٍ أَنْ يَسُدَّ خَيْرُهُ خَبَلَهْ

«Keşke Ebû Kerib'den alacağım pay, onun hayrının, fesadını kapatması olsaydı.»

Tübân'ın Medine halkına kızması ve bunun sebebi

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Maşrikden döndüğü zaman Medîne'ye doğru yola koyuldu. Başlangıçta oraya uğramıştı. Ve oranın halkına kızmadı. Onların içinde bir oğlunu halef bıraktı Oğlu hile ile katl edildi. Bunun üzerine orayı harab etmeğe oranın halkının kökünü kurutmaya ve hurma (25) ağaçlarını kesmege karar verirken Medine'ye geldi. Ensâr'dan bir kabile yanına geldi. Reisleri Amr b. Talle idi. Bu, Beni

(25) Bir rivâyette: Tübbe' Medînelilerle savaşmak için gelmedi. Ancak orada bulunan yahûdileri katletmeyi kasd etti. Bunun sebebi, Evs ve Hazrec. Yemen'den çıktıkları zaman Yahûdilerle birtakım şartlar ve ahidler üzerine oraya yerleşmişlerdi. Yahûdiler ahidlerine vefa göstermediler. Onlara haksızlık ettiler. Bunun üzerine onlar Tübbe'den imdad istediler. İşte bu esnâda Medîne'ye geldi. (Ebû Zerr'e ait Şerh-i Siret'e müracaat).

Neccâr'ın kardeşidir. Ayrıca Beni Amr b. Mebzû'ldan birinin kardeşidir. Mebzûl'un ismi Âmir b. Mâlik b. Neccâr'dır. Neccâr'ın ismi ise Teymullâh b. Salebe b. Amr b. Hazrec b. Hârise b. Salebe b. Amr b. Âmir'dir.

Amr b. Talle'nin nesebi

İbn-i Hişâm dedi ki:

Amr b. Talle: Amr b. Muâviye b. Amr b. Âmir b. Mâlik b. Neccâr'dır. Talle onun anasıdır. Bu kadın Âmir b. Züreyk b. Abd-i Hârise b. Mâlik b. Ğazb b. Cüşem b. Hazrec'in kızıdır.

Tübân'ın Medine halkı ile savaşmasının sebebi

İbn-i İshâk dedi ki:

Beni Adiyy b. Neccar'dan bir adam vardı. Ona Ahmer denilirdi. Tübbe'in arkadaşlarından bir adamın yanına giderken üzerine atıldı ve onu katletti. Bunun sebebi, onu, bir hurma ağacını keserken buldu ve ona orak ile vurdu öldürdü. Ve dedi ki: Hurma ancak onu islâh eden kimse içindir. Bu da onlara karşı Tübbe'in kinini artırdı. Böylece onlarla savaştılar. Ensâra göre onlar gündüzün onunla savaşıyorlar geceleri ise onu konukluyorlardı. Böylece onlardan hayrette kalıyordu. Ve şöyle diyordu: Allah'a and olsun ki bizim kavmimiz elbette üstün kimselerdir.

Tüban'ın Medine'yi helâk etmekten vaz geçmesi ve Hâlid'in bunun hakkındaki şiiri

Tübbe' onlarla bu savaşı yaparken ona Beni Kureyze'den olan yahudilerin âlimlerinden iki habir geldi. Kureyza, Nadir, Neccâm, Amr ki bu Hedel'in kendisidir, Benû Hazrec b. Sarih b. Tevemân b. Sıbt b. Yese b. Sad b. Laveyy b. Hayr b. Neccâm b. Tenhûm b. Âzer b. İzra b. Harun b. İmrân b. Yasher b. Kahes b. Lâvi b. Yakub'dur. Yakub ise İsrâil b. İshak b. İbrahim Halilü'r-Rahman'dır (Sallallahü Aleyhim.) Bu iki âlim, ilimde râsih olan iki zat idiler. Medine ve halkını helâk etmesine kast ettiğini işittikleri zaman ona dediler ki: Ey Melik, bunu yapma. Çünkü sen illâ da yapmak istediğini niyet etmişsen, seninle Medine arasına bir engel girer. Biz sana karşı hemen gelecek bir cezadan emin değiliz. Bunun üzerine onlara

dedi ki: Neden? Onlar dediler: Orası bir nebinin hicret edeceği bir yerdir ki, âhir zamanda Kureyş'ten işte bu Harem'den çıkacaktır. Orası onun memleketi ve karar kılacağı yurdu olacaktır. Bunun üzerine bundan vaz geçti ve kendilerinde ilim olduğunu gördü. Onlardan işittikleriyle hayrette kaldı. Medine'den ayrıldı ve o iki âlimin dinlerine tâbi oldu. Hâlid b. Abdul-Uzza b. Aziyye b. Amr I. Abdl b. Avf b. Ğunm b. Mâlik b. Neccâr, Amr b. Talle ile iftihar ederek şöyle dedi:

أصحا أم قد نهى ذكره ... أم قضى من لذة وطره
أم تذكرت الشباب وما ... ذكرك الشباب أو عصره!
إنها حرب رباعية ... مثلها أتى الفتى عبره
فاسألا عمران أو أسدا ... إذ أتت عدوا مع الزهره
فيلق فيها أبو كرب ... سبغ أبدانها ذفره
ثم قالوا: من نؤم بها ... أبني عوف أم النجره
بل بني النجار إن لنا ... فيهم قتلى وإن تره
فتلقتهم مسايفة ... مدها كالغبية النثره
فيهم عمرو بن طلة ... ملى الإله قومه عمره
سيد سامى الملوك ومن ... رام عمرا لا يكن قدره

«Acaba sarhoşun sarhoşluğu gitti mi yoksa hatıralarını mı terketti?
Yoksa arzu ettiği lezzete nâil mi oldu?
Yoksa gençliğini mi hatırladı?
Halbuki senin gençliği hatırlaman başka değil ancak onun kurtuluş yerini hatırlamandır.
O Rebâiyye harbidir.
Onun gibisi kişiye ibretler getirir.
O halde İmrân veya Esed'den sorunuz ki o Zühre yıldızı ile beraber sabahleyin yürüyerek geldi

Bir ordu ki, onda Ebû Kerib vardır, bol zırhları kokularını izhâr etmektedirler.
Sonra dediler ki :
O orduda kime uyalım?
Beni Avf'a mı yoksa Beni Neccâr'a mı?
Bilakis Beni Neccar'a uyalım.
Çünkü bizim için onlarda maktullar vardır ve intikam vardır.
Onlarla kılıçlarla savaşır oldukları halde karşılaştılar.
Onun müddeti ise birden yağan ve yerde kalmayan bir yağmur gibidir.
Onların içinde Amr b. Talle vardır ki, Allah onun kavmini uzun ömürlü kılsın.
Bir ulu kişidir ki, melikler onun gibi olmayı arzu ederler, fakat buna kaadir olmazlar. Bir kimse Amr gibi olmayı isterse de onun kadar olamaz.»

Şu Ensâr'dan olan mahalle halkı, iddia ederler ki, Tübbe'in kini, ancak onların arasında olan yahûdilerden bu mahalle üzerine idi. Ancak onların helâk olmalarını niyet etmişti, onlar da onları ondan men ettiler nihayet onlardan ayrıldı. Bundan dolayı şiirinde şöyle dedi :

حَنَقًا عَلَى سِبْطَيْنِ حَلاَّ يَثْرِبَا ‏ ‏ أَوْلَى لَهُمْ بِعِقَابِ يَوْمٍ مُفْسِدِ

«Yesrib'e yerleşen iki sıbt'ın = batnın üzerine kininden dolayı, ki onlara ifsâd edici bir günün cezası müstehaktır.»

İbn-i Hişâm dedi ki : Bu beytin içinde bulunduğu şiir, uydurmadır. Bundan dolayıdır ki onu tesbit etmekten çekindik.

Tüban'ın Nasrânî dinine bağlanması ve onun Kâbe'yi giydirmesi ve ona tazimi ve Sebîe'nin bunun hakkındaki şiiri

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Tübbe' ve onun kavmi putlara sâhib idiler, onlara ibadet ederlerdi. Mekke'ye yöneldi, Yemen'e doğru giderken Mekke onun yolunun üzerinde idi. Usfân ve Emec'in arasında olduğu zaman Hüzeyl b. Müdrike b. İlyâs b. Muzar b. Nizâr b. Maadd'dan bir topluluk ona geldiler. Ve ona dediler ki : «Ey Melik bol mâlı olan bir beyti

sana gösterelim mi? Senden önceki melikler ondan gafil kaldılar. Orada inci, zeberced, yâkut, altun ve gümüş vardır. Dedi ki: Hayhay olur. Dediler ki: O Mekke'de bir beyttir ki oranın halkı ona ibadet ederler ve onun yanında namaz kılarlar.» Halbuki Hüzeliler böylelikle onun helâkına kast etmişlerdi. Çünkü biliyorlardı ki, başka bir şekilde bir şey yapmak isteyen ve onun yanında kötü fiil işleyen melikler helâk olmuşlardır. Onların dediklerini yapmaya azmettiğinde iki yahudi din âlimlerine haber gönderdi ve onlara bunu sordu. Onlar da ona dediler ki: O topluluk senin helâkından başka bir şey istemiyorlar. Yeryüzünde bu beytten başka Allah'a ait olan bir beyti bilmiyoruz. And olsun ki eğer seni kendisine çağırdıkları şeyi yaparsan elbette helâk olursun ve elbette seninle birlikte olan herkes helâk olur. Dediki: Ben oraya geldiğim zaman ne yapmamı emrediyorsunuz? Onlar dediler ki: Onun yanında onun ehlinin yaptığı şeyi yaparsın. Ona tazim edersin, ona ikrâm edersin, onun yanında başını tıraş edersin ve onun için alçalırsın. Tâki onun yanından çıkıncaya kadar böyle yaparsın. Dedi ki: O hâlde siz ikinizi bundan engelleyen nedir? Dediler ki: Vallâhi o babamız İbrâhim'in beytidir. Ve muhakkak ki o, sana haber verdiğimiz gibidir. Fakat onun ehli onun etrafına diktikleri putlarla ve onun yanında akıttıkları kanlarla bizi ondan ayırdılar. Onlar ehl-i şirkin necisidir — veya buna benzer söz söylediler — o da onların nasihat ettiklerini ve sözlerinin doğruluğunu bildi. Ve Hüzeyl'den olan o topluluğa yaklaştı, onların ellerini ve ayaklarını kesti. Sonra yoluna devam etti, nihayet Mekke'ye geldi. Beyti tavaf etti, kurban kesti ve başını tıraş etti — zikrettiklerine göre — Mekke'de altı gün kaldı ki o günlerde orada insanlar için kurbanlar kesiyor oranın ehlini doyuruyor ve onlara bal içiriyordu. Rüyada Beyti kumaşla örttüğünü gördü. Onu hasırla giydirdi. Sonra bundan daha güzel bir kumaşla giydirdiğini rüyada gördü. Bunun üzerine meafirle giydirdi. Sonra rüyasında gördü ki onu bundan daha güzel bir şey ile giysilendiriyor, bunun üzerine ona mülâe ve vesâil denilen kumaştan perdelerle giydirdi. Tübbe' — iddia ettiklerine göre — Beyti örtenlerin ilki idi. (26)

(26) Kureyş câhiliye zamanında Kâbe'nin kisvesinde ortaklaşırlardı. Nihayet Ebû Rebîe b. el-Muğîre yetişti ve dedi ki: Bir sene tek başıma ben Kâbe'yi kisveliyeceğim. Bir sene de bütün Kureyşliler kisvelesinler. Ölünceye ka-

Ve Cürhüm'den olan vâlilerine bu konuda tavsiyede bulundu. Onlara onu pak tutmakla emr etti. Ve ona ne bir kan ne bir ölü hayvan ne de bir milâe ki bu hayız bezleridir, yaklaştırmamalarını ve ona bir kapı ve bir anahtar yapmalarını emretti.

Ehabb b. Zebine b. Cezime b. Avf b. Nasr b. Muâviye b. Bekr b. Hevâzin b. Mansûr b. İkrime b. Hasafe b. Kays b. Aylân'ın kızı Sübey'e — ki bu kadın Abd-i Menâf b Ka'b b. Sad b. Yeym b. Mürre b. Ka'b b. Lüay b. Ğaalib b. Fihr b. Mâlik b. Nadr b. Kinâne'nin yanında idi. Bu kadın Abd-i Menef'dan olan ve kendisine Halid denilen bir oğluna Mekke'nin hürmetini - saygısını büyük göstermiş ve onu orada kötü fiili işlemekten nehy etmiş. Tübbe'i ve onun Kâbe için alçalmasını ve orada yaptığı şeyleri hatırlatmış ve şöyle demiş:

أَبُنَيَّ لا تَظْلِمْ بِمَكَّةَ لا الصَّغِيرَ وَلا الكَبِيرْ
وَاحْفَظْ مَحَارِمَهَا بُنَيَّ وَلا يَغُرَّنْكَ الغَرُورْ
أَبُنَيَّ مَنْ يَظْلِمْ بِمَكَّةَ يَلْقَ أَطْرَافَ الشُّرُورْ
أَبُنَيَّ يُضْرَبْ وَجْهُهُ وَيَلُحْ بِخَدَّيْهِ السَّعِيرْ
أَبُنَيَّ قَدْ جَرَّبْتُهَا فَوَجَدْتُ ظَالِمَهَا يَبُورْ
اللهُ آمَنَهَا وَمَا بُنِيَتْ بِعَرْصَتِهَا قُصُورْ
وَاللهُ آمَنَ طَيْرَهَا وَالعُصْمُ تَأْمَنُ فِي ثَبِيرْ
وَلَقَدْ غَزَاهَا تُبَّعٌ فَكَسَا بَنِيَّتَهَا الحَبِيرْ
وَأَذَلَّ رَبِّي مُلْكَهُ فِيهَا فَأَوْفَى بِالنُّذُورْ
يَمْشِي إِلَيْهَا حَافِياً بِفِنَائِهَا أَلْفَا بَعِيرْ

---

dar bunu yapmaya devam etti. Sonra Peygamber Salelllâhu Aleyhi ve Sellem Yemânî elbiselikleriyle onu kisveledi. Onu Ebû Bekir. Ömer, Osman ve Ali kisvelediler. Memûn, Mütevekkil ve Abbâs zamanında kisvelendi. Sonra Nâsır Abbasî zamanında kisvelendi. Siyah ipekten kisvelendi. Sonra orası şimdiye kadar her sene kisvelenir. Denilir ki: Kâbe'yi ipek ile ilk kisveleyen Haccâc'dır. Denilmiştir ki: Bilâkis Abdullâh b. Zübeyr'dir.

وَيَظَلُّ يُطْعِمُ أَهْلَهَا   لَحْمَ الْمَهَارِي وَالْجُزُرْ
يَسْقِيهِمُ الْعَسَلَ الْمُصَفَّى   وَالرَّحِيضَ مِنَ الشَّعِيرْ
وَالْفِيلُ أُهْلِكَ جَيْشُهُ   يُرْمَوْنَ فِيهَا بِالصُّخُورْ
وَالْمُلْكُ فِي أَقْصَى الْبِلَا   دِ وَفِي الْأَعَاجِمِ وَالْخَزَرْ
فَاسْمَعْ إِذَا حُدِّثْتَ وَافْـ   ـهَمْ كَيْفَ عَاقِبَةُ الْأُمُورْ

«Ey oğlum, Mekke'de ne küçüğe ne büyüğe haksızlık etme.
Ey oğlum, oranın saygınlıklarını koru, seni asla çok aldatıcı aldatmasın.
Ey oğlum, kim Mekke'de zulmederse rezâlet ve hataların son hadleriyle karşılaşır.
Ey oğlum, öyle kimse yüzünü cehenneme vurur ve yanaklarında cehennem zâhir olur.
Ey oğlum, orayı tecrübe etmişimdir ve oranın zâliminin helâk olduğunu bulmuşumdur.
Allah orayı emin kılmıştır ve oranın arsasına köşkler yapılmamıştır.
Allah oranın kuşlarını emin kıldı ve dağ keçileri Sebir dağında emin oldular.
Orada Tübbe' savaştı ve Kâbe binasını hebir kumaşiyle giydirdi.
Rabbim orada onun hâkimiyetini zelil kıldı, bunun üzerine o nezirleri îfâ etti.
Yalın ayakla oranın sahasında bin deveyi yürüttü.
Oranın halkına iri yarı deve etlerini yedirmeğe devam eder.
Onlara saflaştırılmış bal ve arpadan süzülmüş su içirir.
Fil onun askerini helâk etti orada onlar sert büyük taşlarla vuruldular.
Onun mülkü beldelerin en uzağı, Acemistan ve Arap diyârıdır.
O halde sana haber verildiği zaman dinle ve anla ki işlerin akibeti nasıldır.»

TÜBAN'IN KAVMİNİ NASRÂNÎ DİNİNE DÂVET ETMESİ VE ORADA ATEŞİ HAKEM KILMALARI

Sonra oradan Yemen'e yöneldiğinde kendisiyle beraber olan askerleriyle ve iki yahudi âlimiyle çıktı. Nihâyet Yemen'e girdiği zaman kavmini kendisinin girdiği Kâbe'ye girmeğe dâvet etti. Onlar

ise çekindiler. Nihâyet, Yemen'de bulunan ateşin hakemliği için onu dâvet ettiler.

İbn-i İshâk dedi ki: Bana Ebû Mâlik b. Salebe b. Ebi Mâlik el-Kurezi haber verdi şöyle dedi: İşittim İbrâhim b. Muhammed b. Talha b. Ubeydullah haber veriyor ki:

Tübbe' Yemen'e girmek için oraya yaklaşınca, Himyer kabilesi oraya girdiler ve dediler ki: Bizim yanımızda Yemen'e girme. Sen bizim dinimizden ayrıldın! O da onları kendi dinine çağırdı ve dedi ki: O sizin dininizden hayırlıdır. Onlar dediler ki: O halde hakemlik için ateşe gidelim. O da kabul etti. Yemen halkının iddia ettiklerine göre Yemen'de, ihtilâfa düştükleri şeyde aralarında hakemlik yapan bir ateş var idi. Ateş zâlimi yiyor mazlûma zarar vermiyordu. Bunun üzerine onun kavmi, putlariyle ve kendileriyle dinlerinde yaklaştıkları şeylerle çıktılar ve iki âlim de boyunlarında Tevratları takılı olarak çıktılar. Nihâyet hepsi ateşin çıktığı yerde ateşe oturdular. Ateş onlara doğru çıktı. Onlara doğru alevlenince kenara çekildiler korktular. Böylece insanlardan orada bulunanları teşvik ettiler, sabr etmeleri için tavsiyede bulundular. Onlar da sabrettiler, nihâyet ateş, onları örttü ve putları ve kurbanlarını ve Himyer'in adamlarından buna sürükleyen kimseleri yaktı. İki yahudi âlim ise mushaflariyle boyunlarına takılı oldukları halde alınları terlemiş ve ateş kendilerine zarar vermemiş bir vaziyette çıktılar. İşte bu esnâda Himyer onun dini üzere toplandılar. Bundan dolayı yahudilik Yemen'de yerleşti.

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana bir haberci dedi ki: O iki yahûdi âlimi ve Himyer'den çıkan kimseler ancak ateşin peşine gittiler ki, onu geri çevirsinler. Ve dediler ki: Onu kim geri çevirirse o hakka daha lâyıkdır. Böylece o ateşe Himyerden adamlar putlariyle onu geri çevirmek için yaklaştılar. Ateş de onlara yaklaştı ki onları yaksın. Onlar ise kenara çekildiler ve ateşi geri çevirmeğe muktedir olamadılar. O iki habir bundan sonra ateşe yaklaştılar ve Tevrât'ı okumaya başladılar ve ateş onlardan geri döner oldu. Nihâyet onlar ateşi kendisinden çıktığı çıkış yerine geri çevirdiler. Böylece bu esnada Himyer kavmi o ikisinin dini üzerine toplandılar. Bu hangi padişahın zamanında olduğunu ancak Allah bilir.

Ruâm ve ona varan şey

İbn-i İshak dedi:

Ruâm onlar için kendisine tazim ettikleri bir ev idi. Onun yanında kurbanlar kesiyorlar ve müşrik iken (ondan) haber alıyorlardı. İki habr Tübbe'a dediler ki: O ancak bir şeytandır ki bununla onları fitneye sokuyor. O hâlde bizimle onun arasını serbest bırak. Dedi ki: Siz nasıl isterseniz onu öyle yapınız. Onlar da — Yemen halkının iddiasına göre — oradan siyah bir köpek çıkarttılar ve onu boğazladılar. Sonra bu beyti yıktılar. Bu gün kalıntıları — bana zikr olunduğuna göre — üzerine akıtılmış olan kanların izleri mevcud bulunmaktadır.

OĞLU HASSÂN B. TÜBAN'IN SALTANATI VE BİR KARDEŞİ OLAN AMR'IN ONU KATLETMESİ

Katledilmesinin sebebi:

Oğlu Hassân b. Tübân Esad Ebi Kerim melik olduğu zaman, Yemen halkiyle birlikte Arab ve Acemlerin topraklarına onlarla ayak basmaya murad ederek yürüdü. Nihâyet Irak topraklarının bir yerinde oldukları zaman İbn-i Hişâm dedi ki: Ehl-i ilimden birisinin bana zikrettiğine göre: Bahreyn'de oldukları zaman Himyer ve Yemen'in kabileleri onunla birlikte yürümekten hoşlanmadılar. Memleketlerine ve ev halkına dönmeye kastettiler. Kendisine Amr denilen onun bir kardeşi ile konuştular. O ise onunla birlikte onun ordusunda idi. Ona dediler ki: Sen kardeşin Hassân'ı katlet, biz seni bizim üzerimize melik kılacağız ve bizimle birlikte memleketimize dönersin. O da onların dediklerini kabûl etti. Bunun üzerine ictimâ ettiler, ancak Zu Ruayn el-Himyeri müstesna. O onu bundan sakındırdı ve bunu kabul etmedi. Şöyle dedi:

أَلَا مَنْ يَشْتَرِى سَهَرًا بِنَوْمٍ ... سَعِيدٌ مَنْ يَبِيتُ قَرِيرَ عَيْنٍ

فَإِمَّا حِمْيَرٌ غَدَرَتْ وَخَانَتْ ... فَمَعْذِرَةُ الْإِلٰهِ لِذِى رُعَيْنٍ

«Uykusuzluğu uyku ile satın alan kimse mesûd değildir. Sâkin huzurlu bir göz ile geceleyen kimse mesûddur.

Himyer'e gelince ğadr ve hiyânet ettiler.
O halde Allah Zu Ruayn için levm ve günâh vebalını kaldırsın.»

Sonra bu iki beyti bir kâğıt parçasına yazdı ve üzerine mühür vurdu. Sonra onu Amr'a verdi ve ona dedi ki: Bu yazıyı benim için senin yanına koy. O da bunu yaptı. Sonra Amr kardeşi Hassân'ı katletti ve kendisiyle beraber olan kimselerle Yemen'e döndü. Bunun üzerine Himyer'den bir adam şöyle dedi:

لاهِ عَيْنَا الَّذِي رَأَى مِثْلَ حَسَّا ... نِ قَتِيلاً فِي سَالِفِ الأَحْقَابِ
قَتَلَتْهُ مَقَاوِلٌ خَشْيَةَ الحَبْـ ... ـسِ غَدَاةً قَالُوا : لَبَابِ لَبَابِ
مَيْتُكُمْ خَيْرُنَا وَحَيُّكُمْ رَبٌّ ... عَلَيْنَا وَكُلُّكُمْ أَرْبَابِي

«Allah için, gözlerim Hassan gibisini maktul olarak gördüğü gibi geçmiş asırlarda kimseyi görmedi.
Sabahleyin haps olmaktan korktuğu için bir mukavil onu öldürdü.
Onlar bir şey değil, bir şey değil, dediler.
Sizin ölünüz hayırlımızdır, sizin diriniz ise bizim reisimizdir.
Ve hepiniz reislerimizsiniz.»

Amr'ın pişmanlığı ve helâkı

İbn-i İshâk dedi ki:

Amr b. Tibân Yemen'e inince ondan uyku kesildi ve üzerine uykusuzluk musallat oldu. Bu ona meşakkat verip zayıflatınca tabibleri ve kâhinlerden ve kendisinde olan şeyi bilebilen arraflardan sordu. Birisi ona dedi: Allah'a and olsun: Hiçbir adam yoktur ki, geçmişte kardeşini veya akrabasını haksız yere katletsin de, tıpkı senin kardeşini aynı minval üzere katlettiğin gibi, onun uykusu gitmesin ve ona uykusuzluk musallat olmasın. Böyle bir şey görülmemiş. Bu ona söylendiği zaman Yemen eşrâfından kardeşi Hassân'ı kaletmesini tavsiye eden herkesi katletmeğe başladı. Nihâyet Zu Ruayn'a sıra geldiği zaman Zu Ruayn ona dedi ki: «Şüphesiz benim için senin yanında bir berâet vardır. O da o nedir dedi. Sana vermiş olduğum yazı, dedi. Bunun üzerine onu çıkarttı bir de baktı ki onda o iki beyt vardır. Bunun üzerine onu bıraktı ve gördü ki o ona nasihat etmiş-

tir. Amr helâk oldu ve Himyer'in durumu bu sırada karıştı ve dağıldılar.

LAHNİE ZU ŞENÂTIR'IN YEMEN İDARESİNİ ZULMEN İSTİLA EDİP ORAYA HÂKİM OLMASI

İdarenin başına geçmesi, hayat akışı ve katledilmesi

Onların başına memleketin âilelerinden olmayan, kendisine Lahnie Yanûf Zû Şenâtır denilen Himyer'den bir adam geçti. Onların iyi kişilerini katletti ve halkın âileleriyle oynadı. Himyer'den bir sözcü Lahni'ye şöyle dedi:

تقتل أبناها وتنفي سراتها ... وتبني بأيديها لها الذل حمير
تدمر دنياها بطيش حلومها ... وما ضيعت من دينها فهو أكثر
كذاك القرون قبل ذاك بظلمها ... وإسرافها تأتي الشرور فتخسر

«Onların oğullarını katledersin ve ileri gelenlerini sürgüne sürersin.
Himyer kendileri için kendi elleriyle zilleti hakirliği inşâ ederler.
Onların dünyalarını onların vekarlarının hafifletilmesiyle imhâ edersin.
Onların dinlerinden zayi ettiğin şeyler ise daha da çoktur.
Yine senden önceki asırlar da zulmiyle ve isrâfiyle haddi aşmasiyle böyledir.
Sen ise şerleri işlersin ve zarar edersin.»

Lahnie fâsık bir kişi idi. Lût kavminin amelini yapardı. Meliklerin oğullarmdan bir oğlan çocuğuna adam gönderir ve kendisine ait olan yüksek bir odada onun ırzına geçerdi. O odayı bunun için yaptırmıştı. Bunu yapardı ki, bundan sonra o melik olmasın. Sonra işte o odasından muhafızlarına ve askerlerinden hazır bulunanlara başını çıkartarak görünürdü. Eline bir misvak almış ve onu ağzına koymuş oluyordu. Böylelikle onlara işini bitirmiş olduuğnu bildiriyordu.

Nihâyet Zür'a Zi Nuvâs b. Tüban-ı Esad'a — ki bu Hassân'm kardeşidir — gönderdi. O ise Hassân katl edildiği zaman küçük bir çocuk idi. Sonra güzel görkemli bir şekle, akıllı genç bir hâle gelmişti. Elçisi ona gelince ondan ne istediğini bildi. Keskin ince bir bıçak aldı,

onu ayaklarının ve ayakkabılarının arasında gizledi. Sonra geldi. Onunla birlikte yalnız olduklarında ona sıçradı. Zû Nuvâs da onun üzerine atıldı ve onu vurdu, katletti. Sonra başını kesti ve onu, kendisinden yukardan kolladığı duvarın penceresine koydu misvakını da ağzına koydu. Sonra milletin karşısına çıktı. Onlar ona şöyle dediler. Ey Zû Nuvâs, yaş mı kuru mu? Onlara dedi ki: Baştan sorunuz. Zû Nuvâs yandı. O artık bir şey etmez. Bunun üzerine onlar pencere deliğine baktılar ki Lahnie'nin başı kesilmiş durmaktadır. Böylece Zû Nuvâs'ın izinden gittiler nihayet ona kavuştular ve dediler ki: Senden başkasının bize melik olması yakışmaz. Zira sen bizi bu habisten rahata kavuşturdun.

ZÛ NÜVÂS'IN SALTANATI

Artık onu hükümdar kıldılar Himyer ve Yemen kabileleri yanına toplandılar. O Himyer'in son hükümdarı oldu. O uhdud (27) sahibidir. Yusuf ismini almış. Bir müddet saltanatta kaldı.

Necrân'da Hıristiyanlık

İncil'e tabi İsâ b. Meryem Aleyhisselâm'ın dininde olan birtakım hıristiyanlar, Necrân'da vardı. Dindaşları içinde fazilet ve istikamet ehli idiler. Onların bir başkanları vardı ki, ona Abdullah b. Sâmir denilir. Bu dinin aslının mevkii Necrân'da idi. Burası işte o zamanda Arab'ın yerlerinin en ortasında idi. Oranın ve sâir Arab halkının hepsi put ehli idiler. O putlara ibâdet ederlerdi. Hıristiyanlığın orda yerleşmesi şundan dolayıdır ki, hıristiyan bir adam vardı. Ona Feymiyûn (28) denilirdi. Onların arasına girdi ve onları dinde topladı onlar da ona uydular.

---

(27) Denilir ki, uhdûdu kazıyanlar üç kişidir: Yemen'in sâhibi Tübbe. Kostantin b. Helânî (Helânî onun anasıdır), Nasara tevhidden, haçın ibâdetine döndükleri zaman. Bir de Buhtannasr. Bu Bâbil halkındandır. İnsanlara, kendisine secde etmelerini emrettiği zaman Danyâl ve onun ashâbı çekindiler. O da, onları ateşe attı.

(28) Ravzü'l-Ünüf'de Neymiûn'dur. Taberi'de ise Kaymiûn'dur. Denildi ki onun ismi Yahyâdır. Onun babası melik idi. Vefât etti ve istedi ki kavmi babasından sonra onu melik etsinler. Böylece o mülkünden kaçtı ve seyahâta devam etti.

HIRİSTİYANLIĞIN NECRÂN'DA BAŞLANGICI

Feymiyun ile Sâlih ve Hıristiyanlığın Necrân'da yayılması

İbn-i İshâk dedi ki: Muğîre b. Ebi Lebid — Ahnes'in mevlâsı — Vehb b. Münebbih el-Yemâni'den naklen bana haber verdi ki: O, onlara şöyle haber vermiş:

Bu dinin Necrân'da vâki olması, şunun içindir: İsâ b. Meryem'in dinine bağlı kimselerin kalıntılarından kendisine Feymiyûn denilen bir adam vardı. Sâlih, müctehid, dünyada zâhid, dâvete icâbet eden bir adam idi. Seyâhat edici idi. Köylerin arasında iner konuklar, bir köyde tanınmadan oradan öteki köye çıkar orada tanınmaz. Ellerinin kazancından başka bir şey yemez. İnşâatcı idı. Çamur işlerdi. Ve pazar gününe hürmet ederdi. Pazar günü olduğu zaman onda bir iş yapmazdı. Sahraya çıkar ve orada akşama kadar namaz kılardı. Şâm'ın köylerinden bir köyde gizlenmiş olarak işini yapıyordu. Oranın halkından kendisine Sâlih denilen bir adam onun durumunu anladı. Sâlih onu öyle sevdi ki, ondan önce hiçbir kimseyi öyle sevmemişti. O nereye giderse onun peşine gidiyordu. Feymiyûn onun farkına varmadı, nihâyet pazar gününde bir kere yerden bir sahraya çıktı, eskiden yaptığı gibi bir şeyler yaptı. Sâlih onun peşine gitti. Sâlih ondan gizlenerek onu gözüyle görür vaziyette oturdu. Yerinin bilmesini istemiyordu. Feymiyûn namaz kılmaya kalktı. Bir ara baktı ki o namaz kılarken ona doğru bir yılan dönüp gelmektedir — bu yedi başlı bir yılandı — Feymiyûn o yılanı görünce ona karşı dua etti yılan öldü. Sâlih de o yılanı gördü ve neye uğradığını bilemedi. Ona karşı zarar gelir diye korktu ve sabrı taştı: Ey Feymiyûn, yılan sana doğru gelmektedir, diye bağırdı. O ise ona bakmadı. Namazına döndü ve namazdan çıktı. Akşam olunca döndü. Oralarda tanındığını bildi. Ve Sâlih de yerini görmüş oldu Bunun üzerine ona dedi ki: Ey Feymiyûn, sen bilirsin Allah'a and olsun muhakkak ben hiçbir şeyi seni sevdiğim kadar sevmedim. Senin sohbetini murâd etmiştim. Ve sen nerede olursan, seninle birlikte olmayı istedim. O dedi ki: Ne biliyorsun benim durumum işte senin gördüğün gibidir. Eğer buna gücün yeterse, yanımda dur. Bunun üzerine Sâlih ona bağlandı. Köy halkı artık onun durumunu sezer olmuşlardı. Bir kula âniden bir zarar eriştiği zaman onun için duâ eder ve o da şifa bulur kurtulurdu. Zarara uğrayan

bir kimsenin yanına çağrıldığı zaman gitmezdi. Köy halkından bir adamın bir anadan doğma a'mâ bir oğlu vardı. Feymiyûn'un durumunu sordu. Dediler ki: O çağıran hiçbir kimseye gitmez. Fakat o insanlara ücretle bina yapmak için çalışan bir adamdır. Bunun üzerine adam bu a'mâ oğluna gitti, onu hücresine koydu ve üzerine bir elbiselik attı. Sonra geldi ve dedi ki: Ey Feymiyûn, şüphesiz benim evimde bir iş yapmayı murâd etmişim. O halde oraya beraberce gidelim de oraya bir bak. Ona karşı şartlarını konuşalım. Birlikte gittiler. Feymiyûn eve girdi. Dedi ki: Senin bu evinde ne yapmak istiyorsun? Adam dedi ki: Şöyle şöyle. Sonra adam elbiseliği oğlunun üzerinden açtı ve dedi ki: Ey Feymiyûn, bu Allah'ın kullarından bir kuldur, işte bu gördüğün şey ona bulaşmıştır. O halde onun için Allaha dua et. Feymiyûn da onun için duâ etti ve oğlan kendisinde bir şey yokmuş gibi kalktı. Feymiyûn artık anladı ki kendisi tanınmıştır. Böylece köyden çıktı Sâlih peşine takıldı. Şâm'ın bir yerinde o yürürken bir ara büyük bir ağaca rastladı. O ağaçtan bir adam yâ Feymiyûn, diye nidâda bulundu! Feymiyûn: Evet, dedi. Adam: Seni beklemekteyim ve ne zaman gelecektir derken senin sesini işittim ve bildim ki sen osun. Benim üzerimde durmadan ayrılma, çünkü ben şimdi ölüyüm. Dedi. Ve hemen öldü. Feymiyûn yanında durdu, onu gizledi. Sonra ayrıldı, Sâlih onun peşine gitti. İkisi Arap topraklarına girdiler. Araplar onların üzerine yürüdüler ve Araplardan bir kafile onları yakaladı, onları götürdüler, Necrân'da onları sattılar. O sıra Necrân halkı Arab dini üzere idiler. Aralarındaki uzun bir hurma ağacına ibâdet ediyorlardı. Onlar için her sene bir bayram vardı. Bu bayram olduğu zaman buldukları her güzel bir elbiseyi ve kadınların zinetlerini o ağacın üzerine asıyorlardı. Sonra o ağaca gittiler ve bir gün o ağaca karşı ibadet ettiler. Eşrafdan bir adam Feymiyûn'u satın aldı. Sâlih'i de diğer biri satın aldı. Feymiyûn gece kalktığında ona has olan bir odada teheccüd eder namaz kılardı. Ondan, oda nur saçıyor ve lâmba olmaksızın sabah oluyordu. Onun efendisi durumunu gördü hayrette kaldı. Dinini sordu. Feymiyûn durumunu bildirdi ve dedi ki: Siz ancak batıldasınız. Bu hurma ağacı ne zarar verir ne menfaat verir. Şayet ona karşı kendisine ibâdet ettiğim ilâhıma duâ etsem elbette onu helâk eder. Yalnızca Allah odur, onun şeriki yoktur. Bunun üzerine efendisi ona dedi ki: Yap. Çünkü eğer yaparsan biz senin dinine gireriz ve bizim üzerinde oldu-

ğumuz şeyi terkederiz. Bunun üzerine Feymiyûn kalktı ve aodest aldı ve iki rekât namaz kıldı sonra da o ağacın aleyhine Allah'a duâ etti. Bunun üzerine Allah o ağacın üzerine bir rüzgâr gönderdi rüzgâr o ağacı kökünden söktü, yere attı. Bu esnada Necrân halkı onun dini üzere ona tâbi oldular. O da onları İsâ b. Meryem Aleyhisselâm' ın dininden şeriatına çekti. Sonra başlarına birtakım hâdiseler geldi ki, o hâdiseler her tarafta dindaşlarının başına gelmişti. İşte böylelikle hıristiyanlık, Arap topraklarında, Necrân'da yayıldı.

İbn-i İshâk dedi ki: Bu, Vehb b. Münebbih'in Necrân halkından naklettiği bir haberdir.

ABDULLÂH B. SÂMİR'İN DURUMU VE ASHÂB-I UHDÛD'UN KISSASI

Feymiyun İbn-i Sâmir ve Allah'ın İsm-i A'zamı

İbn-i İshak dedi ki: Bana Zeyd b. Ziyâd, Muhammed b. Ka'b el-Kurezi'den haber verdi ve yine bazı ehl-i Necrân da Necrân halkından bana haber verdi ki:

Necrân halkı ehl-i şirk idiler. Putlara taparlardı. Necrân'a yakın olan Necrân'ın köylerinden bir köy vardı. Necrân ise en büyük bir köydür ki işte o beldelerin halkı oraya birbiriyle toplantıya gelirlerdi. Bir sihirci vardı ki ehl-i Necrân'ın çocuklarına sihri öğretirdi. Feymiyun oraya indiği zaman — ki onlar Vehb b. Münbbihin ona taktığı ismi bana söylemediler. — Dediler ki: Oraya bir adam indi. O Necrân ile kendisinde sihircinin bulunduğu işte o köyün arasında bir çadır kurdu. Bunun üzerine Necrân halkı çocuklarını o sihirciye göndermeğe başladılar ki onlara sihir öğretsin. Böylece Sâmir de oğlu Abdullâh b. Sâmir'i Necrân halkının çocuklariyle birlikte ona gönderdi. Çadır sahibinin yanına uğradığı zaman ondan gördüğü namaz ve ibâdet onu hayrete düşürdü. Yanına oturdu dinlemeğe başladı, nihayet müslüman oldu. Böylece Allah'ı birledi ve ona ibâdet etti. İslâm şeriatlarından sormaya başladı. Nihâyet ondan bilgi edindiği zaman İsm-i Azam'ı sormaya başladı. O'nu biliyordu. Fakat gizledi. Dedi ki: Ey kardeşimin oğlu, şüphesiz sen elbette onu taşıyamazsın. Senin için ondan za'fa düşeceğin-

den korkuyorum. Abdullah'ın babası Sâmir diğer çocuklar gibi oğlunun sihirbaza gidip geleceğini sanıyordu. Abdullah sohbetinde bulunduğu kimsenin bilgiyi ondan esirgediğini görüp ve o hususta zaif kalacağından korkunca oklara doğru gitti onları topladı. Sonra Allah'a aid olduğunu bildiği hiçbir ismi bırakmadı ki onu bir oka yazmasın. Her isim için bir ok kullandı. Nihâyet onları saydığında onlar için bir ateş yaktı. Sonra o okları onun içine birer birer atmaya başladı. Nihâyet İsm-i Azam yazılı oka rastladığı zaman ateşe attı. Fakat ok sıçradı, bir zarar görmeden ateşten çıktı. Hemen onu aldı sonra sohbetinde bulunduğu o kimseye getirdi ve onun ketmettiği ismi öğrendiğini söyledi. O da dedi ki: Nedir o? Dedi ki: O şöyledir. Dedi ki onu nasıl bildin? O ne yaptığını haber verdi. Dedi ki: Ey kardeşimin oğlu, bulmuşsun. Öyle ise senin bir şey yapacağını sanmıyorum.

Sâmir'in oğlu ve Necrân'da hıristiyanlığa dâvet etmesi

Abdullah b. Sâmir Necrân'a girdiği zaman kendisinde bir hastalık olan hiçbir kimse ile ona: Ey Allahın kulu, Allahı birler ve benim dinime girersen ben de Allah'a duâ ederim sana içinde bulunduğun belâdan âfiyet verir, demeden karşılaşmazdı. Ona cevaben: Evet, derdi. O kişi böylece onun emri üzere ona tabi olur ve o da onun için duâ eder ve o âfiyet bulurdu. Nihâyet onun durumu Necrân Melikine kadar çıktı. O da onu çağırdı ve [ona] dedi ki: Bana karşı köyümün halkını ifsâd mı ettin ve benim ve babalarımın dinine muhâlefet mi ettin? And olsun ki, elbette sana işkence edeceğim. Dedi ki: Buna güç edemezsin. Sonra yüksek bir dağa onu gönderdi ve baş aşağı atar o da kendisine bir şey olmadan yere düşer. Bu sefer onu Necrân'daki sulara denizlere gönderir ki bunların içine hiçbir şey düşmez ki helâk olmasın, onlara atılır, o ise kendisinde bir şey olmadan çıkar. Ona galib gelince Abdullâh b. Sâmir ona dedi ki: Şüphesiz sen, elbette benim katledilmeme güç getiremezsin. Tâki Allah'ı birleyesin ve benim kendisine imân ettiğim şeylere imân edesin. Çünkü şâyet bunu yaparsan benim üzerime musallat oldun ve beni katl ettin demektir. Bunun üzerine bu melik Allah Teâlâ'ya inandı. Abdullah b Sâmir'in şehâdeti gibi şehâdet getirdi. Sonra ona elindeki bir değnekle vurdu başını yardı. Onu öldürdü. Sonra melik onun yerine helâk oldu Ehl-i Necrân Abdullah b. Sâ-

mir'in dininde toplandılar. O İsâ b. Meryem'in, İncil ve onun hükmüne dâir kendisini getirdiği din üzere idi. Sonra, dindaşlarının başına gelen hâdiselerin aynısı onların başına geldi. İşte onlardan dolayı Nasrâniliğin aslı Necrân'da oldu. Bunu en iyi bilen Allah'dır.

İbn-i İshak dedi ki: Bu, Muhammed b Kâb el-Kurezi'nin ve bazı Necrân halkının, Abdullah b. Sâmir'den naklettiği bir haberdir. Allah bunun hangisi olduğunu en iyi bilendir.

Zü Nüvas ve Uhdud kanalı

Necranlılar üzerine Zû Nüvâs askerleriyle beraber yürüdü ve onları yahûdiliğe çağırdı. Onları bu din ile katl olunma arasında muhayyer bıraktı. Onlar da katl olunmayı seçtiler. Bunun üzerine o, onlar için uhdûdu = ateşli çukuru kazdı. Kimini ateşle yaktı, kimini kılıç ile katletti, kimilerine işkenceler yaptı. Nihâyet onlardan yirmi bine yakın kimseler katl olundu. Zû Nüvâs ve onun işte o askerleri hakkında Allah Teâlâ Resûlü, Seyyidimiz Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e şu âyet-i kerimesini inzal buyurdu:

«قُتِلَ أَصْحَابُ الْأُخْدُودِ النَّارِ ذَاتِ الْوَقُودِ إِذْ هُمْ عَلَيْهَا قُعُودٌ وَهُمْ عَلَى

مَا يَفْعَلُونَ بِالْمُؤْمِنِينَ شُهُودٌ وَمَا نَقَمُوا مِنْهُمْ إِلَّا أَنْ يُؤْمِنُوا بِاللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ» .

«Tutuşturucu (malzeme ile hazırladıkları) o ateş hendeklerin sahibleri gebertilmişlerdir. O zaman onlar (o ateşin) etrafında oturucu idiler. Onlar (Allah'a) iman edenlere yapacakları (işkenceler) hususunda (hükümdarları nezdinde) şâhidlik edeceklerdi. Onlar, içlerinden (mü'minlerin) O yegâne gaalib, her hamde lâyık Allah'a iman etmelerinden dolayı onlardan intikam alıyordular.»

Lügat itibâriyle uhdûd

İbn-i Hişâm dedi ki:

Uhdûd: Yerde uzunca bir kazıdır. Hendek, kanal ve benzeri bir şeydir. Cemi ehâdîd'dir. Zû Rime — ki onun ismi Ğaylân b. Ukbe'dir. Beni Adiyy b. Abd-i Menâf b. Üdd b. Tâbiha b. İlyâs b. Mudar'dan birisidir — şöyle dedi:

مِنَ الْعِرَاقِيَّةِ اللَّاتِي يُحِيلُ لَهَا بَيْنَ الْفَلَاةِ وَبَيْنَ النَّخْلِ أُخْدُودُ

«Irak topraklarından öyle yerler vardır ki, onlar için sahra ile hurma ağacı arasında suyun akıtıldığı uhdûd = kanal vardır.»

Bu beyt onun bir kasîdesindedir. Derideki kılıç ve bıçak izi için ve değnek ve benzeri bir şeyin izi için uhdûd denilir. Cemi ehâdîd gelir.

İbn-i Sâmir'in katl olunması

İbn-i İshâk dedi ki: Rivâyete göre, Zû Nüvâs'ın katlettikleri kimselerin içinde Abdullah b. Sâmir de vardı. Onların başkanı ve imâmları idi.

İbn-i Sâmir'den, onun kabri hakkında rivâyet olunan şeyler

İbn-i İshâk dedi ki: Bana Abdullah b. Ebi Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm (28/a) haber verdi ki: Ona şu haber verilmiş:

Necrân halkından bir adam Ömer b. el-Hattâb (Radiyallâhü anh)'in zamanında, bir hâcetinden dolayı Necrân'ın harabelerinden bir harabeyi kazdıydı. Bunun üzerine Abdullah b. Sâmir'i onlardan örtülü bir çukurda oturup, elini başındaki bir darbe üzerine koymuş üzerine eliyle tutar olduğu halde buldular. Eli başından geri çekildiği zaman kan aktı. Serbest bırakıldığında o darbenin üzerine geri çevrildi ve kanını durdurdu. Onun elinde ise, içinde «Rabbım Allah'dır» yazılı bir yüzük vardı. Bunun üzerine onun hakkında Ömer b. el-Hattâb'a mektup yazıldı ki onun durumundan haber alınsın. Ömer (Radiyallâhü anh) de onlara yazdı ki: Onu hâli üzere bıraksınlar ve onun üzerine defn olunduğu şeyi geri koysunlar, onlar da aynen öyle yaptılar. (29)

(28/a) İbn-i Sâd dedi ki: Çok ilimleri bilen itimada şayan bir âlim idi. Hicri 135, bir kavle göre de 133 hicri senesinde vefat etti. Ömrü yetmiş sene idi.

(29) Muâviye'nin Uhut'ta kuyu kazarken Hamza b. Abdül'-Muttalib Radiyallâhü Anh'i çürümemiş olarak bulduğuna dair rivâyet olunan hâdise bundan bir numunedir. Parmağına kazma isâbet etmiş parmağı kanamış. Yine Ebû Câbir Abdullâh b. Harâm, Amr b. el-Cemûh ve Talha b. Ubeydullah Radiyallâhü Anhüm'den nakledilen rivâyet de böyledir. Müfessirler, Allah Teâlâ'nın :

ZÛ SA'LEBÂN'IN DEVSİ, HABEŞE SALTANATININ BAŞLAMASI VE YEMEN'İ İSTİLÂ EDEN ERYÂT

Devs'in fırârı ve Kayser'den yardım dilemesi

İbn-i İshâk dedi ki:

Kendisine Devs Zû Salebân (30) denilen Sebe'den bir adam, kendisine ait olan bir at üzerinde, onlardan kayboldu ve kum üzerine yürüdü, onları âciz bıraktı. Nihâyet Rum meliki Kayser'e geldi. Ondan Zû Nüvâs ve onun askerlerine karşı yardım istedi. Onlardan edindiği bilgileri ona haber verdi. O da ona: Senin memleketin bizden uzaktadır. Fakat ben senin için Habeşe melikine mektup yazayım ki; o bu din üzeredir ve o senin memleketine en yakındır, dedi. *Ona yardım etmesini emreden* ve onun intikamını almasını isteyen bir mektup yazdı.

Eryât'ın yardım görmesi ve Zû Nüvâs'ın yenilgiye uğraması ve ölümü

Bunun üzerine Devs, Kayser'in mektubiyle birlikte Necâşî'nin yanına geldi. O da onunla birlikte Habeşlilerden yetmiş bin kişiyi gönderdi ve onların üzerine onlardan Eryat isminde bir adamı kumandan kıldı. Onunla birlikte onun askerleri içerisinde Ebrehe el-Eşrem de bulunmaktaydı. Eryât deniz yolunu tuttu ve Yemen'in sâhiline indi. Onunla birlikte Zû Sa'lebân bulunuyordu. Zû Nüvâs Himyer ile ve Yemen kabilelerinden kendisine itaât eden kimselerle birlikte ona doğru yürüdüler. Karşılaştıkları zaman Zû Nüvâs ve onun taraftarları yenildiler. Zû Nüvâs *kendisinin ve kavminin başına gelenleri* görünce atını denize yöneltti. Sonra ona vurdu ve onunla birlikte oraya girdi ve onunla denizin sığ yerlerine daldı,

---

«وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللهِ أَمْوَاتًا»

«*Allah yolunda katl olunan kimseleri ölüler zannetmeyiniz*» kavlini tefsir üzerine söz ettikleri esnâda bunun hakkında genişçe malûmat vermişlerdir.

(30) Denilir ki kaybolan, Necrân halkından Cebbâr b. Feyz'dir. En sahih olanı, *İbn-i İshâk'ın rivâyet ettiği şeydir. (Taberî'ye mürâcaat et)*

nihâyet onunla denizin bol sularına kavuştu ve onu denizin içine soktu. Orda son anlarını yaşadı. Eryât da Yemen'e girdi ve oraya mâlik oldu. (31)

Devs hakkında bir şiir:

Yemen halkından bir adam, ki bu kendilerine Devs'in Habeşlilerin durumundan serd ettiği şeyi zikrederek şöyle dedi:

« لا كَدَوْسٍ وَلا كَأعْلاقِ رَحْلِهْ »

«Ne Devs gibi ne de onun taşıdığı nefis şeyler gibisi yoktur.»

Bu söz, Yemen'de bugüne kadar mesel olmuştur. Zû Ceden el-Himyeri şöyle dedi:

هَوْنَكِ لَيْسَ يَرُدُّ الدَّمْعُ مَا فَاتَا لا تَهْلِكِى أَسَفاً فِى إِثْرِ مَنْ مَاتَا

أَبَعْدَ بَيْنُونَ لا عَيْنٌ وَلا أَثَرٌ وَبَعْدَ سِلْحِينَ يَبْنِى النَّاسُ أَبْيَاتَا

(31) Bu İbn-i İshak'ın Zû Nüvâs'ın katl olunması ve Habeşlilerin Yemen'e girmesi hakkındaki rivâyetidir O rivâyeti ondan İbn-i Hişâm yazdı. İbn-i İshâk'dan başkasına gelince, onlar derler ki: Zû Nüvâs, kayilleri yani ikinci derece melikleri kendisiyle birlikte Habeşlilere karşı bir tek el olsunlar diye onlardan yardım istedikten ve onların ise çekinip ancak onlardan her birinin kendi bölgesini tek başına himâye etmesini istemelerinden sonra kendisi için Habeşlilere takatının olmadığını gördüğü zaman Habeşlileri Yemen'in San'asına soktu. Kendisiyle birlikte hazinelerinin ve mallarının anahtarları olduğu halde, kendisiyle ve kendisiyle beraber olan kimselerle barış kurmâları ve hiçbir kimseyi katletmemeleri şartiyle onlara doğru gitti. Onlar da bunu Necâşi'ye yazdılar. O da onlara ondan bunu kabul etmelerini ve San'a'ya girmelerini ve onlara anahtarların verilmesini emretti. Ve onlara onun beldelerindeki mallarının hazinelerini kabz etmelerini de emretti. Sonra Zû Nüvâs kendi topraklarından her bir mevzide, bir siyah öküzü katlediniz, diye mektup yazdı. Bunun üzerine Habeşlilerin ekserisi katl olundu. Bu Necâşi'ye haber verildiği zaman onlara bir ordu yöneltti. Ve onun başında da Eryât vardı. Ona Zû Nüvâs'ı katletmesini ve onun beldelerinin üçte birini harab etmesini ve erkeklerinden üçte birini katletmesini ve kadınlarından ve çocuklarından üçtebirini de esir etmesini emretti. Onlar da bunu yaptılar. Sonra Zû Nüvâs'ın kendisini denize atmasına dair olan rivâyet ve ondan sonra Zû Ceden'in işi ele alması oldu. (Taberî ve Ravzü'l-Ünüf'e bak).

«Kendine acı, bu iş sana kolay gelsin.
Giden bir şeyi göz yaşı geri getirmez.
Ölenin peşine kederden helâk olma.
Beynûn ve Silkîn kalelerinin ne kendileri ne izleri kalmazcasına yıktırılmasından sonra insanlar evler yapıyorlar.»

Beynûn, Silhin ve Gumdan: Eryat'ın kendilerini yıktığı kalelerdir. İnsanların içinde onların misli olmadı. Zû Ceden yine şöyle dedi:

دَعِينى لا أَبَالَكِ لَنْ تُطِيقِى   لَحَاكِ اللهُ قَدْ أَنْزَفْتِ رِيقِى
لَدَى عَزْفِ الْقِيَانِ إِذِ انْتَشَيْنَا   وَإِذْ نُسْقَى مِنَ الْخَمْرِ الرَّحِيقِ
وَشُرْبُ الْخَمْرِ لَيْسَ عَلَىَّ عَاراً   إِذَا لَمْ يَشْكُنِى فِيهَا(٤) رَفِيقِى
فَإِنَّ الْمَوْتَ لَا يَنْهَاهُ نَاهٍ   وَلَوْ شَرِبَ الشِّفَاءَ مَعَ النَّشُوقِ
وَلَا مُتَرَهِّبٌ فِى أُسْطُوَانٍ   يُنَاطِحُ جُدْرَهُ بَيْضُ الْأَنُوقِ
وَغُمْدَانُ(٨) الَّذِى حُدِّثْتِ عَنْهُ   بَنَوْهُ مُسَمَّكاً فِى رَأْسِ نِيقِ
بِمَنْهَمَةٍ وَأَسْفَلُهُ جُرُوبٌ   وَحُرُّ الْمَوْحَلِ اللَّثِقِ الزَّلِيقِ
مَصَابِيحُ السَّلِيطِ تَلُوحُ فِيهِ   إِذَا يُمْسِى كَتَوْمَاضِ الْبُرُوقِ
وَنَخْلَتُهُ الَّتِى غُرِسَتْ إِلَيْهِ   يَكَادُ الْبُسْرُ يَهْصِرُ بِالْعُذُوقِ
فَأَصْبَحَ بَعْدَ جِدَّتِهِ رَمَاداً   وَغَيَّرَ حُسْنَهُ لَهَبُ الْحَرِيقِ
وَأَسْلَمَ ذُو نُوَاسٍ مُسْتَكِيناً   وَحَذَّرَ قَوْمَهُ ضَنْكَ الْمَضِيقِ

«Beni bırak, sana aldırış etmem.
Elbette takat getiremezsin.
Allah seni takbih etsin.
Şarkıcı kadının yanında sermest olduğumuz ve safi hamir içirildiğimiz zaman tükrüğümü kuruttun.
Hamri içmek, onun hakkında arkadaşım beni şikâyet etmediği zaman benim üzerime bir ar değildir.

Çünkü ölümü hiçbir mâni men edemez.
Burundan verilen ilâçla birlikte ilâç içse bile.
Ne de duvarlarında kartalların yumurtası ile nişan alınan, rahibin yüksek mevziinde rühbânlık yapan râhib dahi ölümü durduramaz.
Sana haber verdikleri Ĝumdân kalesi dahi buna mani olamaz.
Yüksek dağın başında yüce bir yerde ruhban mevziini inşâ ettiler.
Onun alt tarafında ise yontma ağaç merdiven bulunmaktadır.
Orda kaygan sulu has çamur bulunmaktadır.
Yağdan misbâhlar orada akşam olduğu zaman zâhir olurlar.
Tıpkı yıldırımların pırıltıları gibi.
Oraya dikilen onun hurma ağacının salkımlarını hurma ağaçları eğiyor.
Böylece kökünden çıkartıldıktan sonra kül hâline geldi ve onun güzelliğini yangının alevi değiştirdi.
Zû Nüvâs da zelîl olduğu halde ve kavmini de dar yerin daraltmasından sakındırdığı halde boyun eğdi.»

İbn-i Zi'be es-Sekafî, bu hususta aşağıdaki şiiri söyledi : İbn-i Hişâm dedi ki : Zi'be onun anasıdır. İsmi Rabia b. Abd-i Yâ Leyl b. Sâlim b. Mâlik b. Hudayd b. Cüşem b. Kasiyy'dir :

لَعَمْرُكَ مَا لِلْفَتَى مِنْ مَفَرّْ مَعَ الْمَوْتِ يَلْحَقُهُ وَالْكِبَرْ
لَعَمْرُكَ مَا لِلْفَتَى صُحْرَةٌ لَعَمْرُكَ مَا إِنْ لَهُ مِنْ وَزَرْ
أَبَعْدَ قَبَائِلَ مِنْ حِمْيَرٍ أُبِيدُوا صَبَاحاً بِذَاتِ الْعِبَرْ
بِأَلْفِ أُلُوفٍ وَحُرَّابَةٍ كَمِثْلِ السَّمَاءِ قُبَيْلَ الْمَطَرْ
يُصِمُّ صِيَاحُهُمُ الْمُقْرَبَاتِ وَيَنْفُونَ مَنْ قَاتَلُوا بِالذَّفَرْ
سَعَالِيَ مِثْلُ عَدِيدِ التُّرَا بِ تَيْبَسُ مِنْهُمْ رِطَابُ الشَّجَرْ

«Ömrüne and olsun ki, kişi için kendisine erişen ölümden ve ihtiyarlıktan kaçış yeri yoktur.
Ömrüne and olsun ki, kişi için geniş bir mahal yoktur.
Ömrüne and olsun ki, onun için bir melce' yoktur.
Himyer'den olan kabileleri uzaklaştır.
Sabahleyin hüzünün kendisiyle, tıpkı yağmurdan az önceki gök misâli

harbcilerle birlikte binlerce kişi helâk oldular.
Onların sesleri harp için hazırlanmış atların kulaklarını tıkarlar.
Savaşan kimselerden kerih kokulariyle kendilerini korurlar.
Toprak sayısınca onlardan cinler yaş ağaçları kurutur.»

Amr b. Ma'dî ez-Zübeydî, kendisiyle Kays b. Mekşûh el-Murâdî'nin arasında olan bir olay hakkında aşağıdaki şiiri söyledi. Daha önce tehdit ettiğini ona bildirmişti. Bunun üzerine Himyer'i ve onun izzetini ve Himyer'in mülkünün kendisinden zâil oluşunu zikreder olduğu halde şöyle dedi:

أَتُوعِدُنِي كَأَنَّكَ ذُو رُعَيْنٍ   بِأَفْضَلِ عِيشَةٍ، أَوْ ذُو نُوَاسِ
وَكَأَيْنْ كَانَ قَبْلَكَ مِنْ نَعِيمٍ   وَمُلْكٍ ثَابِتٍ فِي النَّاسِ رَاسِي
قَدِيمٍ عَهْدُهُ مِنْ عَهْدِ عَادٍ   عَظِيمٍ قَاهِرِ الجَبَرُوتِ قَاسِي
فَأَمْسَى أَهْلُهُ بَادُوا وَأَمْسَى   يُحَوَّلُ مِنْ أُنَاسٍ فِي أُنَاسِ

«Beni tehdid mi ediyorsun, sanki sen en üstün bir yaşayışla Zû Ruayn'sin veya Zû Nüvâs'sın.
Senden önce insanlar içinde çok nimetler vardı.
Çok eski zamanlarda yüksek sâbit dağlar gibi mülkler vardı.
Ad kavmi zamanı gibi.
Ceberûtu kahir, kalbi kasi, azim çok kimseler vardı.
Onun ehli akşamleyin zâhir oldu ve akşamleyin bir insan topluluğundan başka bir insan topluluğuna değiştirildi.»

Zübeyd'in Nesebi

İbn-i Hişâm dedi ki: Zübeyd b. Seleme b. Mâzin b. Münebbih b. Sa'b b. Sad el-Aşire b. Mezhic — ki Zübeyr b. Münebbih b. Sab b. Sad el-Aşire denilir ve Zübeyd b. Sab' da denilir. Kastedilen, Yuhâbir b. Mezhic'dir.

Amr b. Madî Kerib'in bu şiiri söylemesinin sebebi

İbn-i Hişâm dedi: Ebû Ubeyde bana haber verdi ki şöyle dedi:

Ömer b. el-Hattâb (Radiyallâhü anh), Selmân b. Rabia el- Bâhilî ve Bâhile b. Yasur b. Sad b. Kays b. Aylân'a o Erminiye'de olduğu halde, asil atlarının sahiplerini melez atlarının sahiplerinin üzerine ganimette üstün tutulmalarını emredip mektup yazdı. Atları gösterdi. Amr b. Madi Kerib'in atı ona rastladı. Selman ona dedi ki: Senin bu atın melezdir. Bunun üzerine Amr kızdı ve asil'dir, onun gibisi asil olarak bilinir, dedi. Kays ona doğru yerinden fırladı ve onu tehdid etti ve Amr işte bu beytleri söyledi.

İbn-i Hişâm dedi ki:

Bu, Kâhin Satîh'in: «Elbette sizin toprağınıza Habeşliler inecektir ve elbette onlar Ebyen ile Cüreş'in arasına mâlik olacaklardır» ve Kâhin Şıkk'ın:

«Elbette sudan sizin yerinize inecceklerdir ve elbette her bir belde bucağına galib olacaklardır ve elbette Ebyen ile Necrân arasına mâlik olacaklardır.»

Sözleriyle kast ettikleri hâdisedir.

EBREHE EL-EŞREM YEMEN'İN DURUMUNA GALİB OLDU VE ERYÂT'I KATLETTİ

Eryât ile Ebrehe arasında olanlar

İbn-i İshâk dedi ki:

Eryât Yemen topraklarında bu hükümranlığında senelerce kaldı. Sonra onunla Yemen'deki Habeşlilerin durumu hakkında Ebrehe el-Habeşi muhalefete geçti. (— ki o onun askerleri içinde idi —) Nihâyet Habeşliler ikiye bölündüler. Her birine bir tâife meyletti. Sonra o ikisinden biri diğerinin üzerine yürüdü. Ordular, birbirine yaklaştıkları zaman Ebrehe Eryat'a haber gönderdi ki: Şüphesiz sen Habeşlilerin birbirini bir şey bırakmaksızın ifna etmesine kadar karşı karşıya getiriyorsun. Bunu yapma. Benimle döğüş ben de seninle döğüşeyim hangimiz diğerini vurursa ordusu ona kalır. Bunun üzerine Eryât da ona: Sen insaflı davrandın, haber gönderdi. Ebrehe ona doğru gitti. Ebrehe kısa boylu, tavlı kalın bir kimse idi. Hıristiyanlık dinine bağlı idi. Eryat da ona doğru gitti. Eryât güzel, büyük, uzun boylu bir adam idi. Elinde de kendisinin bir harbesi vardı. Ebrehe'nin ise ardında bir uşağı vardı — ki ona Atevde denilir — onu

koruyordu. Bunun üzerine Eryât harbeyi kaldırdı ve Ebrehe'ye başının ortasını murad ederek vurdu. Harbe, Ebrehe'nin alnına vuruldu. Kaşlarını, burnunu, gözlerini ve dudaklarını yardı. Bunun sebebiyle Ebrehe el-Eşrem adı ile adlandırıldı. Atevde ise Eryât'a Ebrehe'nin arkasından hamle yapıp saldırdı onu katletti. Eryât'ın askeri ise Ebrehe'de kaldı. Böylece Habeşliler Yemen'de onun yanında toplandılar. Ebrehe de Eryât'ın diyetini verdi.

Necâşî'nin, Eryât'ı katlettiğinden dolayı Ebrehe'ye kızması ve sonra ondan râzı olması

Bu haber Necâşi'ye ulaştığında, şiddetli bir şekilde kızdı ve dedi ki: Emirimin üzerine saldırdı ve emrim olmaksızın onu katletti. Sonra onun saçını kesip memleketini ayağımın altına almadan onu rahat bırakmayacağım, dedi. Bunun üzerine Ebrehe başını tıraş etti ve Yemen toprağından bir deri kap doldurdu sonra onu Necâşi'ye gönderdi ve şöyle bir mektup yazdı:

Ey Melik: Eryât senin kulundur, ben de senin kulunum. Senin emrinde ikimiz ihtilâf ettik ve her birimizin tâatı senin içindir. Ancak ben Habeşlilerin durumu üzerine daha kavî ve onlar için daha mazbût ve daha iyi idare ederim. Melikin kasemi bana varınca başımın hepsini tıraş ettim. Ve yerimden bir deri kap toprağı ona gönderdim ki onu ayaklarının altına koysun ve benim hakkımdaki kaseminde yemininde durmuş olsun.

Bu Necâşi'ye vardığında ondan râzı oldu ve şöyle yazdı: Benim emrim sana gelinceye kadar Yemen topraklarında sâbit kal. Bunun üzerine Ebrehe Yemen'de kaldı.

FİL'İN DURUMU VE NESEE'NİN KISSASI

Kulleys (32)'in inşâ edilmesi

Sonra Ebrehe San'a'da Kulleys'i büyük, eşsiz bir kiliseyi inşâ etti. Sonra Necâşi'ye şöyle yazdı: Şüphesiz ben, ey Melik, senin için

(32) Kulleys, Ebrehe'nin Kâbe yerine, ona karşı yaptığı kilisedir. Kulleys diye isimlendirilmesi onun binasının yüksek yapılması ve yüksek yerde olmasından dolayıdır. Şapka mânasında Kalânis ondandır. Çünkü o başların

bir kilise yapmışımdır ki senden önce gelen hiçbir melik için misli inşâ edilmemiştir. Arab'ın oraya hac etmesini çevirmedikçe işin peşini bırakan değilim. Ebrehe'nin Necâşi'ye olan bu mektubunu Arablar haber aldıkları zaman Nesee'den bir adam kızdı ki o Benî Fukeym b. Adiy b. Âmir b. Salebe b. Hâris b Mâlik b. Kinâne b. Huzeyme b. Müdrike b. İlyâs b. Muzar'dan biridir.

Nesee'nin mânâsı

Nesee'ye gelince: O kimselerdir ki, onlar câhiliye zamanında ayları Araplara karşı tehir ederler ve haram olan aylardan bir ayı helâl ederler ve onun yerine helâl aylardan bir ayı haram kılarlardı. Ve bu ayı tehir ederlerdi. Bunun hakkında Allah Tebâreke ve Teâlâ şu âyet-i kerîmesini inzâl buyurdu:

» إِنَّمَا النَّسِيءُ زِيَادَةٌ فِي الْكُفْرِ يُضَلُّ بِهِ الَّذِينَ كَفَرُوا يُحِلُّونَهُ عَامًا وَيُحَرِّمُونَهُ عَامًا

لِيُوَاطِئُوا عِدَّةَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ «

«(Haram ayları) geciktirmek ancak küfürde bir artış (sebebi)-dir. Onunla kâfirler şaşırtılır, onlar bunu bir yıl helâl, bir yıl haram sayarlar ki Allahın haram kıldığına sayıca uysunlar...»

Lügat itibariyle muvâtaa

İbn-i Hişam dedi ki:

Li-yuvâtıû: Liyuvâfiku, demektir. Muvâtaât: Muvâfakattır. Arab şöyle der: Evta'tüke alâ hâzel-emri. Yani onun üzerine seni muvâfık kıldım. İta: Şiirde muvâfakattır. Ki bir tek lâfızdan ve bir tek cinsten iki kafiyenin ittifâkıdır. Accâc'ın aşağıdaki sözü gibi. Ac-

---

en üstündedir. Ebrehe işte bu kilisenin yapılmasında Yemen halkını zelil etti ve onları orada çeşitli angaryalarla ağır işlerde çalıştırdı. Ruhâm denilen meşhur taştan, altun ile nakışlı taşlardan, Süleyman Aleyhisselâm'ın sâhibesi Belkis Kasrından oraya naklettiydi. Bu kilise yerinin fersahlarca uzakta olmasından ve onun işçiler üzerine şiddetli davranmasından dolayı işçi güneş doğmadan önce işe başlamasaydı eli kesilirdi.

câc'ın ismi Abdullâh b. Rûbe'dir. Bu, Beni Sad b. Zeyd-i Menât b. Temîm b. Mürr b. Üdd b. Tâbihe b. İlyâs b. Muzar b. Nizâr'dan biridir.

فِى أَثْعَبَانِ ٱلْمَنْجَنُونِ ٱلْمُرْسَلِ

«Gönderilmiş su alma âletinin suyu akıtmasında.»

Sonra şöyle dedi:

مَدَّ ٱلْخَلِيجِ فِى ٱلْخَلِيجِ ٱلْمُرْسَلِ

«Gönderilmiş halîc'te halîc'in çekilmesi.»

İşte bu iki beyt onun olan bir ercûze'de bulunmaktadır.

Araplar katında nesein târihi

İbn-i İshâk dedi ki: Araplar üzerine ayları ilk tehir eden ve onlardan helâl olanı helâl kılan harâm kılınmış olanı da harâm kılan kimse Kalemes'dir. Bu Huzeyfe b. Abd b. Fukaym b. Adiyy b. Âmir b. Sale b. Hâris b. Mâlik b. Kinâne b. Huzeyme'dir. Sonra onun peşine ona uyan oğlu Abbâd b. Huzeyfe bunu yerine getirdi. Abbâd'dan sonra Kale' b. Abbâd bunu yerine getirdi. Kale'den sonra Ümeyy b. Kale' Ümeyye'den sonra Avf b. Ümeyye yerine getirdi. Sonra Avf'dan Ebû Sümâme Cünâde b. Avf yerine getirdi. Bu onların en sonuncusu idi. İslâm da bu âdeti (34) kabul etti. Arablar haclarını bitirdikleri zaman onun yanına toplanırlardı. O da dört haram ayı haram kılardı. Receb, Zü'l-Kade, Zü'l-Hicce ve Muharrem. Onlardan bir şeyi helâl kılmayı murad ettiği zaman Muharrem'i helâl kılardı. Araplar da onu helâl kılarlar-

(34) Ehl-i haber acaba bu Cünâde müslüman oldu mu yoksa müslüman olmadı mı? diye ihtilâf ettiler. Şu kadar ki burada bir haber vardır. Onun İslâmı üzerine delâlet eder. Bu ise onun Hz. Ömer'in zamanında hacca hazır olmasıdır ve insanların hacca karşı izdiham oldukları halde gördü. Ey insanlar muhakkak ben onu sizden icarladım. diye seslendi. Bunun üzerine Ömer öfkelendi ve boynundaki tura ile onu boğdu Ve dedi ki: Yazıklar olsun. şüphesiz Allah câhiliyye durumunu ibtal etmiştir.

dı. Ve onun yerine Safer'i haram kılar onlar da onu haram kılarlar ki, haram olan dört ayın sayısına muvâfık olsun. Saderi (35) kast ettikleri zaman onların içinde kalkar ve şöyle derdi: Ey Allahım, ben onlar için iki saferden birini helâl kıldım, birinci saferi ve diğerini gelecek seneye (36) tehir ettim. Bunun üzerine bunun hakkında Umeyr b. Kays Cezlüt-Ta'ân aşağıdaki şiiri söyledi. Bu, Benî Firâs b. Ğanm b. Salebe b. Mâlik b. Kinâne'dir, Arab üzerine nesee ile iftihar ederek söylemiş:

لقد علمت معد أن قومي ... كرام الناس أن لهم كراما
فأي الناس فاتونا بوتر ... وأي الناس لم نعلك لجاما
ألسنا الناسئين على معد ... شهور الحل نجعلها حراما

«And olsun Maadd bildi ki:
Benim kavmim insanların kerimleridir(onlar için kerimler vardır.
Ey insanlar bizden intikam alınız ve ey insanlar biz gemleri ağzımızda çiğnemeyiz.
Maadd'a karşı helâl ayları haram kılan nesîeler bizler değil miyiz?»

İbn-i Hişâm dedi ki: Haram (37) ayların birincisi Muharrem'dir.

---

(35) Sader: Mekke'den dönüştür.

(36) Nesî' Araplarda iki nevidir Biri İbn-i İshâk'ın zikrettiği akınlar düzenlemek ve intikamlar almaya hâcetleri olduğundan dolayı muharrem ayını safer ayına tehir etmeleridir. İkincisi ise onların haccı, vaktinden şemsi seneyi taherri için tehir etmeleridir. Böylece onlar onu her sene on bir gün veya daha çok gün tehir ederlerdi. Tâ ki sıra otuz üç seneye gelip aynı vakte dönsün. Bundan dolayı Aleyhisselâm Veda haccında şöyle dedi: «Zaman Allahın gökleri ve yeri yarattığı zamandan beri aynı şekilde devretmektedir.» Veda haccı ise haccın vaktine avdet ettiği senede olmuştu. Resûlullah (Sallellâhu Aleyhi Ve Sellem) Medine'den Mekke'ye işte o haccın gayrı bir hac yapmamıştı. Çünkü kâfirler haccı vaktinden çıkartmışlardı ve beyti çıplak olarak tavaf ediyorlardı. (Ravzül-Ünufdan naklen)

(37) Denilmiştir ki: Harâm ayların ilki Zul-Kade'dir. Çünkü Resûlullah (Sallellahu Aleyhi Ve Sellem) Harâm ayları zikrettiği zaman onunla başladı. Onun muharrem olduğunu söyleyen kimsenin hücceti ise muharremin senenin evveli olmasıdır.

Kenâni'nin Kulleys'i Pisletmesi ve Ebrehe'nin Kâbe üzerine hamle edip saldırması

İbn-i İshâk dedi ki:

Kenâni çıktı Kulleys'e geldi, orada hades etti. — İbn-i Hişâm dedi ki: Yâni orada abdest bozdu (38) — Ibn-i İshâk dedi ki: Sonra çıktı ve memleketine gitti. Bu durum Ebrehe'ye haber verildi. O da dedi ki: Bunu kim yaptı? Ona denildi ki: Senin «Arabın haccını oraya çevireceğim» sözünü işittiği zaman Mekke'de Arabların kendisine hac ettikleri bu beytin ehlinden, Arap bir adam bunu yaptı. O adam senin işte bu sözüne kızdı ve geldi orası hac etmeğe lâyık değildir diye orada oturdu = abdest bozdu. Bu esnada Ebrehe kızdı ve elbette beyte yürüyüp orayı yıkacağına yemin etti. Sonra Habeşlilere emretti onlar da hazırlandılar. Sonra yürüdü ve onunla birlikte bir fil de çıkartıldı. Araplar bunu işittiler onun büyük bir iş olduğunu anladılar, şiddet ve dehşete kapıldılar, onunla cihâd etmeyi kendi üzerlerine hak bildiler.

Zû Nefr'in, Ebrehe'nin önünde yenilgiye uğraması

Kendisine Zû Nefr denilen Yemen halkının eşrafından ve onların meliklerinden bir adam ona karşı çıktı. Kavmini çağırdı ve ona icâbet eden sair arapları da Ebrehe ile harb etmeğe çağırdı. Beytullâh el-Harâm'ı yıkmaya ve harâb etmeye kastettiği şeylerden müdâfaa etmek için onunla cihâda çağırdı. Bunun için onu kabul edenler icabet ettiler. Sonra meydana çıkıp onunla savaştı. Zû Nefr ve taraftarları yenildi. Zû Nefr yakalandı esir olarak götürüldü. Onu katletmeyi murâd ettiği zaman Zû Nefr ona dedi ki: Ey Melik beni katletme çünkü benim seninle birlikte kalmam senin için katl olunmamdan daha hayırlı olabilir. Bunun üzerine onu katletmekten vaz geçti ve onu bağlamak suretiyle hapsetti. Ebrehe, halim bir adam idi.

---

(38) Oturmaktan maksad hades etti mânası olduğuna Mâlik ve fakihlerden onun gayrının kendisinden nehy olunmuş kabirlerin üzerine oturmanın tefsirindeki sözü şahid getirildi.

Nüfeyl ile Ebrehe arasında meydana gelen olaylar

Sonra Ebrehe kastettiği cihete doğru yürümeğe devam etti. Nihâyet Has'am topraklarında olduğu zaman ona Nüfeyl b. Habib el-Has'ami, Has'am'ın Şehrân ve Nahis (39) kabileleriyle onlara uyan diğer Arap kabilelerini aldı. Savaşa çıktılar. Onunla savaştılar. Fakat Ebrehe onları yendi. Nüfeyl esir olarak yakalandı yanına getirildi. Onu katletmeyi kasdettiği zaman Nüfeyl ona dedi ki: Ey Melik, beni katletme. Çünkü ben Arap topraklarında senin rehberinim. Bu iki elim Has'am'ın iki kabilesi Şehran ve Nahis üzerine senin için iki ellerdir. Seni dinlemeğe sana itaât etmeğe hazırız, dedi. Bunun üzerine onu serbest bıraktı.

İbn-i Muatteb ve Ebrehe

Onunla birlikte ona delâlet ederek çıktı. Nihâyet Tâif'e vardığı zaman ona Mesûd b. Muattab b. Mâlik b. Kâb b. Amr b. Sad b. Avf b. Sakif, Sakif'den birtakım adamlarla beraber ona doğru çıktı.

Sakif'in nesebi ve İbn-i Ebi Salt'ın bu husustaki şiiri

Sakif'in ismi, Kasiyy b. Nebit b Münebbih b. Mansûr b. Yakdum b. Efsa b. Dü'mi b. İyâd (40) [b. Nizâr] b. Maadd b. Adnân'dır. Ümeyye b. Ebi Salt es-Sekafî şöyle dedi:

قَوْمِى إِيَادٌ لَوْ أَنَّهُمْ أَمَمُ   أَوْ لَوْ أَقَامُوا فَتُهْزَلَ النَّعَمُ
قَوْمٌ لَهُمْ سَاحَةُ الْعِرَاقِ إِذَا   سَارُوا جَمِيعًا وَالْقِطُّ وَالْقَلَمُ

(39) Şehrân ve Nâhis: Bunlar Has'am'dan Benû Afres'dirler. Has'am üç kuldur. Şehrân. Nahis ve Eklüb. Şu kadar ki Eklüb — Neseb erbâbı indinde — İbn-i Rebia b. Nizâr'ın kendisidir Fakat onlar Has'am'a dahil oldular ve onlara nisbet edilirler.

(40) Nesebciler arasında Sakif'in nesebi hakkında birbirine muhâlefet vardır. Bazıları onları İyad'a nisbet ederler, nitekim burada olduğu gibi... Bazıları ise onları Kays'e nisbet ederler Nitekim diğer bazıları Semûd'a nisbet ederler. Yanımızdaki mercilerden bir çoğunda bunun üzerine kelâm geniştir. Burada ise ondan isbat ettiğimiz şeyle yetindik.

«Benim kavmim İyâd'dır.
Keşke onlar yakın olsalar veya keşke Hicaz'da ikamet etseler.
Her ne kadar develeri ve diğer hayvanları zayıflasalar da.
Onlar bir kavimdir ki hep birlikte yürüdükleri zaman onlar için Irak'ın verimli toprakları ile yazı yazma kâğıt kesme ve kalem vardır.»

Yine Ümeyye b. Ebi Salt şöyle dedi:

فَإِمَّا تَسْأَلِي عَنِّي لُبَيْنَى وَعَنْ نَسَبِي أُخَبِّرْكِ الْيَقِينَا
فَإِنَّا لِلنَّبِيتِ أَبِي قَسِيٍّ لِمَنْصُورِ بْنِ يَقْدُمَ الْأَقْدَمِينَا

«Eğer benden sorarsan ben Lübeynâ'yım
Eğer nesebimden sorarsan sana kesin olarak haber vereyim:
Biz Nebît'e âidiz.
Nebît en eski olan Ebû Kasiyy Mansûr b. Yakdum'dur.»

İbn-i Hişâm dedi ki:

Sakîf: Kasiyy b. Münebbih b. Bekr b. Hevâzin b. Mansûr b. İkrime b. Hasafe b. Kays b. Aylân b. Muzar b. Nizâr b. Maadd b. Adnân'dır. Evvelki iki beyit ve sonraki iki beyit Ümeyye'ye aid olan iki kasidede bulunmaktadırlar.

Tâif halkının Ebrehe'ye boyun eğmesi

İbn-i İshâk dedi ki:

Ona: Ey melik, biz ancak senin kullarınız, seni dinleyiciler ve sana itaat edicileriz, dediler. Bizim katımızda senin için bir muhâlefet yoktur. Bu bizim beytimiz — yani Latı kasd ediyorlar — senin kastettiğin beyt değildir. Sen ancak Mekke'de olan beyti kastetmişsin. Biz ise seninle birlikte onu sana gösterecek kimseleri gönderiyoruz. Böylece Ebrehe onlardan vazgeçti.

Lat

Lât: Tâif'de onlar için bir beytti. Onu Kâbe'nin tazimi gibi tazim ediyorlardı. İbn-i Hişâm dedi ki: Bana Ebû Ubeyde en-Nahvi, Zırâr b. el-Hattâb el-Fihrî'ye âid olan şu şiiri okudu:

وَفَرَّتْ ثَقِيفُ إِلَى لاَتِهَا   بِمُنْقَلَبِ الْخَائِبِ الْخَاسِرِ

«Sakîf ziyan ve zarara uğramış bir vaziyette Lât'ına kaçar.»

Bu beyt, ona âit beytlerin içinde bulunmaktadır.

Ebû Riğal'ın Ebrehe'ye yardımı, ölümü ve kabri

İbn-i İshâk dedi ki:

Böylece onunla birlikte Mekke'ye yolu göstermek üzere Ebü Riğâl'ı gönderdiler. Ebrehe, beraberinde Ebû Riğal olduğu halde çıktı ve onu Muğammise (41) indirdi. Onu oraya indirince Ebu Riğal orada öldü. Bu sebeple onun kabrini araplar taşladılar. İnsanların Muğammis'de taşladıkları kabir işte budur.

Esved'in Mekke'ye saldırması

Ebrehe Muğammise yerleşince Habeşlilerden kendisine Esved b. Maksûd denilen bir adamı kendi atının üzerinde gönderdi. Nihâyet o, Mekke'ye vardı. Kureyş ve onların gayrından Tihâme halkının mallarını ona sevk etti ve orada Abdu'l-Muttalib b. Hâşim'in iki yüz devesini ele geçirdi. O, o zaman Kureyş'in büyüğü ve onların seyyidi idi. Bunun üzerine Kureyş, Kinâne, Hüzeyl ve sâir insanlardan Harem'de bulunan kimseler onunla savaşmak istediler sonra bildiler ki onlar için onunla savaşmaya takat yoktur. Böylece savaşı bıraktılar.

Hanâta ve Abdulmuttalib

Ebrehe, Hanâta el-Himyerî'yi Mekke'ye gönderdi. Ona dedi ki: Bu beldenin halkının seyyidinin ve oranın şerîfinin kim olduğunu sor. Sonra ona muhakkak melik sana diyor ki: Şüphesiz ben sizinle harb etmeğe gelmedim. Ancak bu beyti yıkmak için geldim. Eğer harb ile onun önüne durmazlarsa benim için sizin kanlarınıza hâcet yoktur. Eğer o benimle harb etmeyi murad etmezse onu bana

---

(41) Muğammis, Muğammes olarak da rivâyet olunur, Tâif'in yolunda, Mekke'den üçte iki fersah kadar bir mesafede bir mevzidir.

getir. Hanâte Mekke'ye girdiği zaman Kureyş'in efendisini ve oranın şerifini sordu. Ona denildi ki: Buranın efendisi Abdulmuttalib b. Hâşim b. Abd-i Menâf b. Kusayy'dır. O, ona geldi ve Ebrehe'nin kendisine emretmiş olduğu şeyi söyledi. Abdulmuttalib de ona dedi ki: Allah'a and olsun ki biz onunla harb etmeyi istemiyoruz. Bizim için bunu yapmaya takat da yoktur. Bu, Beytullah el-Harâm'dır. Ve Onun Halili İbrahim (Aleyhisselâm)'ın beytidir — veya benzeri bir söz söyledi — Eğer onu ondan men ederse o Onun beytidir ve Haremidir. Eğer onunla onun arasını boş bırakırsa Allah'a and olsun ki bizim katımızda onu savunacak bir şey yoktur. Bunun üzerine Hanâta ona dedi ki: O halde haydi benimle beraber ona gidelim. Çünkü o bana, seni ona götürmemi emretti.

Zû Nefr, Üneys ve bunların Abdulmuttalib için Ebrehe katında tavassut etmeleri

Bunun üzerine Abdulmuttalib onunla birlikte gitti. Kendisiyle birlikte bazı oğulları da bulunmaktaydı. Nihâyet ordugâha geldi. Zû Nefr'i sordu. O, onun dostu idi. Nihâyet çadırında iken yanına girdi. Ve ona dedi: Ey Zû Nefr acaba bizim başımıza gelen şey hakkında senin yapacak bir şeyin var mıdır? Zû Nefr de ona dedi ki: Bir melikin önünde sabah akşam katl olunmasını bekleyen esir bir adamın yapabileceği ne olabilir. Bizim katımızda senin başına gelen şeylerden hiçbir şey hakkında yapacağımız bir şey yoktur ancak filin bekcisi Üneys benim dostumdur. Seni ona göndereyim ve seni ona tavsiye edeyim. Ve ona, senin hakkının büyüklüğünü bildireyim. Ve senin için melikden izin istemesini ondan isteyeyim. O da ona senin için aklına geleni konuşsun ve senin için onun katında eğer gücü yeterse hayır ile şefaatcı olsun. O da dedi ki: Pekiy kâfi. Bunun üzerine Zû Nefr Üneys'e gönderdi. Ve ona dedi ki: Kureyş'in efendisi ve Mekke'nin develerinin sâhibi Abdulmuttalib ovada insanlara yiyecek verir, dağların başlarında vahşi hayvanları doyurur. Melik onun iki yüz devesine el koymuştur. O halde onun için onun yanına izin iste ve onun katında elinden geldiği kadar ona menfaat et. O da ona dedi ki: Yaparım.

Böylece Üneys Ebrehe ile konuştu ve ona dedi ki: Ey Melik, bu, Kureyş'in seyyididir. Senin kapında senin yanına girmeğe izin istemektedir. Ve o Mekke'nin develerinin sâhibidir. Ve o ovada insan-

ları doyurur, dağların başında ise vahşi hayvanları doyurur. O halde senin yanına gelmeye ona izin ver de hâceti hakkında seninle konuşsun ve ona ihsân et, dedi. Ebrehe ona izin verdi.

Abdulmuttalib, Hanâte ve Huveylid Ebrehe'nin önünde

İbn-i İshak, dedi ki: Abdulmuttalib insanların en güzeli ve onların en cemili büyük bir insan idi Ebrehe onu görünce onu büyükledi ona tazimde bulundu ve altta onu oturtmaktan kaçmarak ona ikram etti. Habeşlilerin onunla birlikte mülkünün sedirinde oturmasını görmeleri hoşuna gitmedi. Ebrehe onun sedirine indi ve onun kilimi üzerine oturdu ve onu da kendisiyle birlikte yanına oturttu. Sonra Tercümanına: Hâcetin nedir? diye sor, dedi. Tercüman sordu. Abdulmuttalib dedi ki: Hâcetim Melik'in benim olan el koydukları iki yüz deveyi geri vermesidir. Bunu ona dediği zaman Ebrehe tercümanına: Ona de ki: Ben seni gördüğüm zaman beni hayrete düşürmüştün. Sonra sen benimle konuşurken seni sevmiştim. Senin için olan iki yüz deve hakkında mı benimle konuşuyorsun da senin dinin ve senin babalarının dini olan beyti terk ediyorsun, halbuki ben onu yıkmak için gelmişimdir. Onun hakkında benimle konuşmuyorsun. Abdulmuttalib ona dedi ki: Şüphesiz ben develerin sâhibiyim. Beytinde şüphesiz bir Rabbı sâhibi vardır ki, yakında o onu koruyacaktır. O da dedi ki: Benden koruyamaz. O da dedi ki: İşte sen işte O.

Bazı ehl-i ilmin iddiasına göre Abdulmuttalib ile birlikte Ebrehe'ye gitmişti. (Ebrehe Hanâtayı ona gönderdiği zaman), Yamer b. Nüfâse b. Adiyy b. Düil b. Bekr b. Menât b. Kinâne de gitmişti. O, o zaman Beni Bekr'in efendisi idi. Yine Huveylid b. Vâsile el-Hüzeli de gitmişti. Bu da o zaman Hüzeyl'in seyyidi idi. Bunlar, Ebrehe'ye, Tihâme'nin mallarının üçte birini, onlardan dönmesi, beyti yıkmaması şartiyle arz ettiler. O ise kabul etmedi. Böylece Ebrehe Abdulmuttalib'e kendisi için almış olduğu develerini geri verdi.

ABDULMUTTALİB KÂBE'DE EBREHE'NİN REDDİNE KARŞI ALLAH'DAN YARDIM DİLEMESİ

Ondan ayrıldıkları zaman Abdulmuttalib Kureyş'e doğru ayrıldı ve onlara haberi haber verdi. Onlara Mekke'den çıkmayı ve dağla-

rın başlarında ve dağların arasındaki gizli yerlerde, ordunun şiddetinden korunmalarını emretti. Sonra Abdulmuttalib kalktı, Kâbe'nin kapısının halkasını tuttu, onunla birlikte Kureyş'den bir erkekler topluluğu Allah'a duâ etmeğe ve ondan Ebrehe'ye ve onun askerlerine karşı yardım dilemeğe koyuldular. Abdulmuttalib Kâbe'nin kapısının halkasını tutarken şöyle dedi:

لاهُمَّ إنَّ العَبْدَ يَمْنَعُ رَحْلَهُ فَامْنَعْ حِلاَلَكْ
لا يَغْلِبَنَّ صَلِيبُهُمْ وَمِحَالُهُمْ غَدْوًا مِحَالَكْ

«Ey Allahım, şüphesiz kul kendi yükünü korur, o halde kendi beytinin metaını koru.
And olsun ki, elbette onların haçları ve kuvvetleri senin kuvvet ve şiddetine galib olamayacaktır.»

Vakidi şunu ilâve etti:

إنْ كُنْتَ تَارِكَهُمْ وَقِبْلَتَنَا فَأَمْرٌ مَا بَدَا لَكْ

«Eğer bizim kıblemiz olduğu halde onları bırakıcı isen senin için zâhir olan bir durumdur.»

İbn-i Hişâm şöyle dedi: Bu onun olan o kasideden sahih olarak rivâyet olunmuştur.

İkrime'nin Esved b. Maksûd'a bedduâsının şiiri

İbn-i İshâk şöyle dedi:

İkrime b. Âmir b. Hâşim b. Abd-i Menâf b. Abdi'ddâr b. Kusayy dedi ki:

لاهُمَّ أَخْزِ الأَسْوَدَ بْنَ مَقْصُودِ الآخِذَ الهَجْمَةَ فِيهَا التَّقْلِيدْ
بَيْنَ حِرَاءٍ وَثَبِيرٍ فَالبِيدْ يَحْبِسُهَا وَهِيَ أُولاَتُ التَّطْرِيدْ
فَضُمَّهَا إلَى طَمَاطِمٍ سُودْ أَخْفِرْهُ يَا رَبِّ وَأَنْتَ مَحْمُودْ

«Ey Allahım, Esved b. Maksûd'u zelîl ve hakir eyle.
O ki boyunlarında kıladeler bulunan yüz küsûr deveyi Hirâ ve Sebîr dağları arasında aldı.
Onlar kovmaya sâhib oldukları halde sahra onları hapsediyor.
Böylece onları siyah renkli acem kâfirlerine kattı.
Ey Rabbım, sen övülmüş olduğun halde onun ahdini boz.»

İbn-i Hişâm dedi ki: Bu onun için o kasideden sahih olarak rivâyet edilmiştir. Tamâtim, acem kâfirleridir.

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Sonra Abdulmuttalib Kâbe'nin kapısının halkasını bıraktı o ve Kureyşliler dağ başlarına gittiler ve oralarda Ebrehe Mekke'ye girdiği zaman ne yapacak diye bekleyip saklandılar.

Ebrehe'nin Mekke'ye girmesi, onun ve fillerinin başına gelenler, Nüfeyl'in bu husustaki şiiri

Ebrehe sabahladığında Mekke'ye girmek için hazırlandı. Ordusunu da techiz etti. Filin ismi Mahmûd idi. Ebrehe Beyti yıkmaya azimli idi. Sonra da Yemen'e gidecekti. Fili Mekke'ye yönelttikleri zaman Nüfeyl b. Habib el-Hasami döndü filin yanına geldi durdu, kulağını tuttu ve dedi ki: Ey Mahmûd çök. Veya yolun açık olsun nerden geldinse oraya dön. Çünkü sen Allah'ın haram beldesindesin. Sonra onun kulağını serbest bıraktı. Fil çöktü. Nüfeyl b. Habîb de süratle yürüdü, dağa çıktı. File vurdular ki kalksın, fil imtina etti. Bunun üzerine onun başına tabarzin denilen demir âlet ile vurdular ki kalksın, yine imtina etti. Michen denilen eğri büyrü ve ucu demirli sopa ile karnının altına dürttüler ve onunla kanattılar ki kalksın. O yine imtina edip kalkmadı. Bunun üzerine onu Yemen'e dönmüş olarak yönelttiler, o da hemen kalktı ve hızlı bir vaziyette oraya yürüdü. Onu Şam'a doğru yönelttiler, hızla yürüdü, doğuya doğru yönelttiler, yine hızlı yürüdü. Onu Mekke'ye yöneltilince çöktü. Bunu müteakiben Allah Teâlâ onların üzerine denizden kırlangıç kuşları ve sığırcık kuşları emsali kuşlarını, gönderdi. Onlardan her bir kuş ile birlikte taşıdığı üç taş bulunuyordu. Bir taşı gagasında, iki taşı ise ayaklarında taşıyordu. Nohut ve mercimek danesi kadar idi. Kime değdilerse helâk oldu. Bazılarına kuşların taşları isabet etmemişti. Onlar geldikleri yolda âdeta birbiriyle yarı-

şırcasına kaçarak yola koyuldular. Yemen'e (42) doğru yolu onlara göstermesi için Nufeyl b. Habib'in kim olduğunu soruyorlardı. Nüfeyl Allahın onlara indirdiği nikmeti felâketi gördüğü zaman şöyle dedi:

أَيْنَ الْمَفَرُّ وَالْإِلٰهُ الطَّالِبْ ۝ وَالْأَشْرَمُ الْمَغْلُوبُ لَيْسَ الْغَالِبْ

«Peşine düşen Allah olduktan Ebrehe el-Eşrem de galib değil mağlûb olduktan sonra, kaçacak yer neresidir?»

İbn-i Hişâm dedi ki: Galib değil sözü İbn-i İshâk'tan başkasının rivâyetidir.

İbn-i İshâk dedi ki: Yine Nüfeyl şöyle dedi:

أَلَا حُيِّيتِ عَنَّا يَا رُدَيْنَا ۝ نَعِمْنَاكُمْ مَعَ الْإِصْبَاحِ عَيْنَا
[أَتَانَا قَابِسٌ مِنْكُمْ عِشَاءً ۝ فَلَمْ يُقْدَرْ لِقَابِسِكُمْ لَدَيْنَا]
رُدَيْنَةُ لَوْ رَأَيْتِ وَلَا تَرَيْهِ ۝ لَدَى جَنْبِ الْمُحَصَّبِ مَا رَأَيْنَا
إِذًا لَعَذَرْتِنِي وَحَمِدْتِ أَمْرِي ۝ وَلَمْ تَأْسَيْ عَلَى مَا فَاتَ بَيْنَا
حَمِدْتُ اللّٰهَ إِذْ أَبْصَرْتُ طَيْرًا ۝ وَخِفْتُ حِجَارَةً تُلْقَى عَلَيْنَا
وَكُلُّ الْقَوْمِ يَسْأَلُ عَنْ نُفَيْلٍ ۝ كَأَنَّ عَلَيَّ لِلْحُبْشَانِ دَيْنَا

«Ey Rüdeyne, (43) *bizden utanmadın mı acaba?*
Sabahleyin sizin sebebinizle çok mal ile nimetlendik.

---

(42) Bu fil kıssası, Zulkarneyn'in târihinden itibâren sekizyüz seksen iki senesinin Muharrem ayının evvelinde olmuş idi. (Ravzü'l-Ünûf'e mürâcaat et).

(43) Rüdeyn: Düreyn'den terhîm olunmuştur. O bir kadının ismidir.

Akşam sizden bir ateş isteyen kimse bize geldi.
Bizim yanımızda ise sizin ateş arayınınıza kadir olunmadı.
Rüdeyne, şâyet Muhassab'ın yan tarafında bizim gördüğümüzü görseydin ki onu göremez.
Bu takdirde benden özür dilersin ve benim işimi översin.
Açıkca fevt olan şeye karşı da kederlenmezsin.
Kuşları gördüğüm zaman Allah'a hamd ettim.
Ve korktum ki taşlar bizim üzerimize atılacaktır.
Kavmin hepsi bana Nüfeyl'i soruyorlar.
Sanki Habeşliler için benim üzerimde bir borç varmış gibi.»

Böylece bütün yol boyunca düşüp kalka çıktılar gittiler ve her bir tehlikeli yerde helâk olurcasına ve her su başına vara vara çıkıp gittiler. Ebrehe de cesedinden yaralı olarak onu da beraberlerinde alıp, gittiler. Vücudu dökülüyordu. Her küçük et parçası düştükce onun yerinde toplanan su, irin ve kan dışarı sızıyor. Nihayet San'aya vardıklarında kuş yavrusu kadar kalmıştı. Öldü ve — iddia ettiklerine göre — göğsü kalbinden ayrılmıştı.

İbn-i İshâk dedi: Bana Yakub (44) b. Utbe haber verdi ki: Ona şöyle haber verilmiş: Arab topraklarında görülen cild ve çiçek hastalıklarının ilki işte o senede idi. Ve oralarda acı ağaçların, hermelin, hanzalanın ve öşrenin (45) ilk göründüğü sene işte o sene olmuştur.

Kur'ân-ı Kerîm'de fil kıssasından anlatılan kısmı
İbn-i Hişâm'ın tefsir etmesi

İbn-i İshâk dedi ki:

Allah Teâlâ Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i gönder-

---

(44) Bu. Yakub b. Utbe b. Muğîre b. el-Ahnes b. Şerek es-Sekafî el-Medenî'dir. Benî Zuhre'nin halîfidir. O Re'yü's-Sâib b. Yezid'dir. Ebân b. Osman ve bir cemaattan rivâyette bulunmuştur ve ondan İbn-i İshak'ın gayrısı Abdulaziz b. el-Mâcişun ve bir cemaat rivâyette bulunmuştur. Fakih idi onun birçok hadîsleri vardı ve siret ilmi de vardı. Takvalı müslüman idi, zekât üzerine amillik yapardı. Vâliler ondan yardım talebinde bulunurlardı. Hicri 128 senesinde vefat etti (İbn-i İshak'ın kendilerinden rivâyet ettiği ricalin terceme-i hallerinden naklen).

(45) Denilir ki: O acı bir ağaçtır. Gayr-ı Kıyas üzere Merâir üzere cemilenir. Nitekim harre'yi herâir üzere cemilerler.

diği zaman, Allah'ın Kureyş'e olan nimet ve fazlına dair onların üzerine saydığı şeylerden bir kısmı da onların durumlarının ve müddetlerinin bekası için, Habeşlileri onlardan geri çevirmesi idi. Allah Tebâreke ve Teâlâ şöyle buyurdu :

« أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِأَصْحَابِ الْفِيلِ . أَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ
فِي تَضْلِيلٍ . وَأَرْسَلَ عَلَيْهِمْ طَيْرًا أَبَابِيلَ . تَرْمِيهِمْ بِحِجَارَةٍ مِنْ سِجِّيلٍ . فَجَعَلَهُمْ
كَعَصْفٍ مَأْكُولٍ » . وقال : « لِإِيلَافِ قُرَيْشٍ . إِيلَافِهِمْ رِحْلَةَ الشِّتَاءِ
وَالصَّيْفِ . فَلْيَعْبُدُوا رَبَّ هَٰذَا الْبَيْتِ . الَّذِي أَطْعَمَهُمْ مِنْ جُوعٍ وَآمَنَهُمْ مِنْ خَوْفٍ » .

«(Habibim) Rabbinin fil sahiplerine nasıl (muâmele) ettiğini görmedin mi? O, bunların kötü plânlarını boşa çıkarmadı mı? O, bunların üzerine sürü sürü kuş(lar) gönderdi ki bunlar onlara pişkin tuğladan (yapılmış) taş(lar) atıyor(lar)dı. Derken (Allah) onları yenik ekin yaprağı gibi yapıverdi.» Ve şöyle buyurdu :

«Kureyş emn-ü selâmete kış ve yaz kendilerini seyr-ü seferde esenliğe (ve garantiye) kavuşturulduğundan dolayı şu Beytin (Kâbe'nin) Rabbine ibâdet etsinler onlar. O (Rab ki) onları açlıktan (kurtarıp) doyuran, kendilerine korkudan eminlik verendir.»

Yani Allah'a, onlara verdiği nimetlere karşı şükür ederlerse Allah bu nimetleri kaldırmayacaktır.

İbn-i Hişâm dedi ki :

Ebâbîl: Cemaatlardır. Araplar, bildiğimiz bir müfredini söylemezler. Siccil'e gelince, Yûnus en-Nahvi ve Ebû Ubeyde bana haber verdi ki o Arab indinde şiddetli çetin şey demektir. Ru'be b. el-Accâc şöyle dedi :

وَمَسَّهُمْ مَا مَسَّ أَصْحَابَ الْفِيلْ   تَرْمِيهِمْ حِجَارَةٌ مِنْ سِجِّيلْ
وَلَعِبَتْ طَيْرٌ بِهِمْ أَبَابِيلْ

«Onlara, ashâb-ı file dokunan şey dokundu.
Onlara pişirilmiş tuğladan yapılmış taşları atıyorlardı.
Ve onlarla ebâbîl kuşları oynuyorlardı.»

Bu beyitler onun bir urcûzesinde bulunmaktadır. Bazı müfessirler zikrettiler ki o iki kelime Farisîdirler. Arab onları bir tek kelime yaptılar. O senc ve cil'den ibârettir. Senc ile taşı, cil ile de çamuru kasd ediyor. Yani bu iki cinsten olan taşı kasd ediyor. Asf: Henüz biçilmemiş gök ekin yaprağıdır. Müfredi asfetün'dür. Dedi ki: Ebû Ubeyde El-Nahvi bana haber verdi ki: Usâfe ve asife denilir.

Beni Rebia b. Mâlik b. Zeyd-i Menat b. Temîm'den biri olan Alkame b. Abede'ye ait şu şiiri okudu:

تَسْقِي مَذَانِبَ قَدْ مَالَتْ عَصِيفَتُهَا حَدُورُهَا مِنْ أَتِيِّ الْمَاءِ مَطْمُومُ

«Bahcenin su yollarına, onun henüz biçilmemiş ekin yaprakları, onlardan başları aşağı doğru eğilenleri meyleder oldukları halde, yükselmiş sel sularından su koşarsın.»

Bu beyt onun bir kasidesinde bulunmaktadır. Râciz dedi ki:

فَصُيِّرُوا مِثْلَ كَعَصْفٍ مَأْكُولِ

«Böylece onlar yenik ekin yaprağı gibi bir hale geldiler.»

İbn-i Hişâm dedi ki: Bu beyt Nahiv ilmince tefsir edilir.

İlâfi Kureyş: Ticâretlerinde onların Şam'a çıkmaya ünsiyet ettirilmeleri demektir. Onlar için iki çıkış vardı: Biri kışın biri de yazın. Ebû Zeyd el-Ensâri bana haber verdi ki: Arablar, «Eliftü'ş-şey'e ilfen» ve «Âleftühû ilâfen» bir mânâda kullanırlar. Bana bu konuda Zürrüme'ye ait şu şiiri okudu:

مِنَ الْمُؤْلِفَاتِ الرَّمْلِ أَدْمَاءُ حُرَّةٌ شُعَاعُ الضُّحَى فِي لَوْنِهَا يَتَوَضَّحُ

«Kumları serbest dolaşan, sırtı siyah karnı beyaz renkleri parlak ayan beyân olarak görünen geyikler vardır.»

Bu beyt onun bir kasîdesindedir. Matrûd b. Kâb el-Huzâî dedi ki:

الْمُنْعِمِينَ إِذَا النُّجُومُ تَغَيَّرَتْ وَالظَّاعِنِينَ لِرِحْلَةِ الْإِيلَافِ

«Yıldızlar değişik hâle geldikleri zaman nimet verenler oldukları ve ilâf yolculuğuna çıktıkları halde..»

Bu beyt onun birtakım beyitleri içindedir ki, inşâallah Teâlâ yakında yerinde onları zikredeceğiz. Aynı zamanda İlâf: İnsan için elf = bin deve veya bin sığır veya bin koyun veya bunların gayrı bin şeye sahip olmasıdır. Denilir ki: Âlefe fulânun ilâfen. Kümeyt b. Zeyd — ki bu Beni Esed b. Huzeyme b. Mudrike b. İlyâs b. Muzar b. Nizâr b. Maad'dan birisidir — şöyle dedi:

بِعَامٍ يَقُولُ لَهُ الْمُؤْلِفُو نَ هَـذَا الْمُعِيمُ لَنَا الْمُرْجِلُ

«Bir senede ki, onun için ilâfcılar derler ki:
Bu sene bizim için devesi gidip kendisi sütsüz kalıp süde şiddetli arzu duyulan ve yaya yürünülen bir sene olmuştur.»

Bu beyt onun bir kasidesindedir. Yine ilâf: Kavmin bin kişi olması demektir. Bu mânâda âlefel-kavmu ilâfen denilir. Kümeyt b. Zeyd dedi ki:

وَآلُ مُزَيْقِيَاءَ غَدَاةَ لَاقَوْا بَنِى سَعْدِ بْنِ ضَبَّةَ مُؤْلِفِينَا

«Âl-i Müzeykiya sabahleyin ilâf ediciler oldukları halde Beni Sad b. Dabbe ile karşılaştılar.»

Bu beyt onun bir kasidesindedir. Yine ilâf bir şeyi bir şeye biriktirmek ve onun da birikmesi ve ona bağlanması mânâsına gelir. Bu mânâda: Âleftuhu iyyâhu ilâfen, denilir. Yine ilâf elfin yani binin altındaki bir şeyin bin hâline gelmesi mânâsına da gelir. Âleftuhu ilâfen, denilir.

Filin bakıcısının ve yöneticisinin başına gelenler

İbn-i İshâk dedi ki: Bana Abdullah b. Ebi Bekr Amre (*) binti

---

(*) O kadın Amre bint-i Abdirrahmân b Sad b. Zürâre el-Ensâriyye el-Medeniyye el fakîhiyyedir. Âişe'nin gözetiminde kaldı ve ondan çok şeyler bilgiler hıfzetti. Âişe'nin gayrından da rivâyet etmiştir. Ondan da Ebu'r-ricâl'in

Abdurrahman b. Sad b. Zürâre Âişe (Radiyallâhü anhâ)'dan onun şöyle dediğini naklen bana haber verdi: And olsun ki, filin kaidini ve sâisini Mekke'de a'mâ ve kötürüm oldukları, insanlardan yiyecek dilendikleri halde gördüm.

FİLİN SIFATI HAKKINDA SÖYLENEN ŞİİRLER

Fil hâdisesinden sonra Arapların Kureyş'i büyük görmeleri

İbn-i İshâk dedi ki:

Allah Habeşlileri Mekke'den geri döndürdüğü ve başlarına felâketi getirdiğinde, Araplar Kureyş'i büyüklediler ve dediler ki: Onlar, Ehlullah'dır. Allah onlardan yana oldu ve onları düşmanlarının zahmetinden kurtardı. Böylece bunun hakkında birçok şiirler söylediler ki o şiirlerde Allah'ın Habeşlilere yaptığını onların hilelerine dair olan şeyleri Kureyş'den geri çevirdiğini zikrediyorlar.

İbn-i Ziberâ'nın fil vak'ası hakkındaki şiiri

Bunun üzerine Abdullah b. Ziberâ b. Adiyy b. Kays b. Adiyy b. Sad b. Sehm b. Amr b. Husays b. Kâb b. Luayy b. Galib b. Fihr şöyle dedi:

تَنَكَّلُوا عَنْ بَطْنِ مَكَّةَ إِنَّهَا ... كَانَتْ قَدِيمًا لَا يُرَامُ حَرِيمُهَا
لَمْ تُخْلَقِ الشِّعْرَى لَيَالِيَ حُرِّمَتْ ... إِذْ لَا عَزِيزَ مِنَ الْأَنَامِ يَرُومُهَا
سَائِلْ أَمِيرَ الْجَيْشِ عَنْهَا مَا رَأَى ... وَلَسَوْفَ يُنْبِي الْجَاهِلِينَ عَلِيمُهَا
سِتُّونَ أَلْفًا لَمْ يَؤُوبُوا أَرْضَهُمْ ... وَلَمْ يَعِشْ بَعْدَ الْإِيَابِ سَقِيمُهَا
كَانَتْ بِهَا عَادٌ وَجُرْهُمُ قَبْلَهُمْ ... وَاللهُ مِنْ فَوْقِ الْعِبَادِ يُقِيمُهَا

---

iki oğlu olan torunları Hâris ve Mâlik rivâyet ettiler. Ve bunların başkaları da rivâyet ettiler. Bu kadın hacı olmuştu. Hicrî 98 senesinde vefât etti. Denildi ki: 106 senesinde yetmiş yedi yaşında olduğu halde vefât etti.

«Mekke'nin batnından uzaklaşmaktan çekindiler.
Halbuki orası kadîm idi çok eskilere dayanıyordu.
Oranın harîmine saldırılmaz.
Şirâ yıldızı geceleri yaratılalıdan beri insanlardan oraya saldırabilen hiçbiri aziz olmadı.
Ordunun kumandanına oradan sor ki ne gördü.
And olsun ki, yakında câhillere oranın Hakkiyle bileni haber verecektir.
Altmış bin kişi topraklarına dönemediler ve dönen hastaları da yaşayamadılar.
Orada Âd vardı. Onlardan önce Cürhüm vardı.
Hepsinin üstünde de Allah vardır.»

İbn-i İshak dedi ki: İbn-i Ziberâ «Dönüşten sonra oranın hastası...» sözüyle şunu kasd eder ki: Ebrehe'nin başına gelenlerden sonra beraberlerinde taşımışlardı. Nihâyet San'â'da öldü.

İbn-i Eslet'in Fil vakvası hakkındaki şiiri

Ebû Kays b. el-Eslet el-Ensâri sonra el-Hatmi — ki onun ismi Sayfi'dir. İbn-i Hişâm dedi ki: Ebû Kays: sayfi b. el-Eslet b. Cüsem b. Vâil b. Zeyd b. Kays b. Âmire b Mürre b. Mâlik b. el-Evs'dir — şöyle dedi:

وَمِنْ صُنْعِهِ يَوْمَ فِيلِ الْحُبُو ... شِ إِذْ كُلَّمَا بَعَثُوهُ رَزَمْ
مَحَاجِنُهُمْ تَحْتَ أَقْرَابِهِ ... وَقَدْ شَرَمُوا أَنْفَهُ فَانْخَرَمْ
وَقَدْ جَعَلُوا سَوْطَهُ مِغْوَلاً ... إِذَا يَمَّمُوهُ قَفَاهُ كُلِمْ
فَوَلَّى وَأَدْبَرَ أَدْرَاجَهُ ... وَقَدْ بَاءَ بِالظُّلْمِ مَنْ كَانَ ثَمّْ
فَأَرْسَلَ مِنْ فَوْقِهِمْ حَاصِباً ... فَلَفَّهُمُ مِثْلَ لَفِّ الْقُزُمْ
تَحُضُّ عَلَى الصَّبْرِ أَحْبَارُهُمْ ... وَقَدْ ثَأَجُوا كَثُؤَاجِ الْغَنَمْ

«Habeşlilerin filinin gününde onun yaptıklarından:
Onu her göndermelerine karşılık yerinde sâbit kaldı.
Halbuki onların eğri büyrü değnekleri onun böğürleri altında sokulu idi.
Onun burnunu da yarmışlar ve o da yarılmıştı.
Onun kamçısına uzun bir bıçak koymuşlardı.
Onun kafasına süngü ile dürttükleri zaman yaralandı.
Böylece yüz çevirdi ve geldiği yollara gerisin geri döndü.
Orada olanlar da zulüm ile geri dönmüş oldu.
Onların üstlerinden taşlar gönderildi.
O taşlar da onları küçük parçalar gibi birbirine kattı.
Onların din bilginleri ise onları, koyunların melemesi gibimeler oldukları halde, sabır üzerine teşvik ediyorlardı.»

İbn-i Hişâm dedi ki:

Bu beytler onun bir kasidesindedir. Kaside yine Umeyye b. Ebis-Salt için de rivâyet olunur.

İbn-i İshâk dedi ki: Ebû Kays b el-Eslet dedi ki:

قُومُوا فَصَلُّوا رَبَّكُمْ وَتَمَسَّحُوا ... بِأَرْكَانِ هذَا الْبَيْتِ بَيْنَ الْأَخَاشِبِ
فَعِنْدَكُمْ مِنْهُ بَلَاءٌ مُصَدَّقٌ ... غَدَاةَ أَبِي يَكْسُومَ هَادِي الْكَتَائِبِ
كَتِيبَتُهُ بِالسَّهْلِ تُمْسِي وَرَجْلُهُ ... عَلَى الْقَاذِفَاتِ فِي رُءُوسِ الْمَنَاقِبِ
فَلَمَّا أَتَاكُمْ نَصْرُ ذِي الْعَرْشِ رَدَّهُمْ ... جُنُودُ الْمَلِيكِ بَيْنَ سَافٍ وَحَاصِبِ
فَوَلَّوْا سِرَاعًا هَارِبِينَ وَلَمْ يَؤُبْ ... إِلَى أَهْلِهِ مِلْحَبْشِ غَيْرُ عَصَائِبِ

«Kalkınız ve Rabbinize duâ ediniz.
Mekke dağları ile Minâ dağları arasında bulunan bu Beytin rükünlerine yüzlerinizi sürünüz.
Asker birliklerini gönderen Ebû Yaksum'un sabahında sizin yanınızda ondan tastik olunmuş bir belâ vardır.
Onun askerî birliği ovada akşamlar ve çekirgeler gibi askerleri uzak dağların yücelerinde ve dağ tepelerindeki yollarda bulunurlar.
Size Arşın sahibinin yardımı geldiği zaman mülk sahibinin askerleri onları kuşlar ile taşlar arasında geri çevirdi.

Böylece onlar süratle kaçar oldukları halde geri döndüler ve Habeşlilerden birtakım toplulukların gayrı hiç kimse ehline dönmedi.»

İbn-i Hişâm dedi ki: Bana Ebû Zeyd el-Ensârî onun şu sözünü okudu:

عَلَى الْقَاذِفَاتِ فِي رُؤُوسِ الْمَنَاقِبِ

«Dağların başlarındaki yollarda, uzak dağların tepelerinde».

Bu beytler, Ebû Kays'ın bir kasidesindedir ki, onu inşâallah yeri gelince yakında zikredeceğiz. Şiirde «Ğâdat-ı Ebî Yeksûm» sözü ile Ebrehe'yi kasd eder. Ebû Yeksûm ile künyelenirdi.

Tâlib'in Fil Vak'asındaki şiiri

İbn-i İshâk dedi:

Tâlib b. Ebî Tâlib b. Abdülmuttalib dedi ki:

أَلَمْ تَعْلَمُوا مَا كَانَ فِي حَرْبِ دَاحِسٍ ... وَجَيْشِ أَبِي يَكْسُومَ إِذْ مَلَئُوا الشِّعْبَا

فَلَوْلَا دِفَاعُ اللهِ لَا شَيْءَ غَيْرُهُ ... لَأَصْبَحْتُمُ لَا تَمْنَعُونَ لَكُمْ سِرْبَا

«Bilmediniz mi ki, Dâhis harbinde ve dağ yollarını doldurdukları zamanki Ebû Yeksûm'un ordusunun harbinde neler oldu?

Şâyet Allah'ın def etmesi olmasaydı, ki onun gayrı bir şey olmazdı, elbette nefsinizi ve elinizde bulunan her türlü mallarınızı koruyamaz olurdunuz.»

İbn-i Hişâm dedi ki: Bu iki beyt, Bedir günü hakkındaki bir kasîdesinde bulunmaktadır. Yeri gelince o kasideyi inşâallah Teâlâ zikredeceğiz.

İbn-i Ebî's-Salt'ın Fil Vak'asındaki şiiri

İbn-i İshâk dedi ki:

Ebussalt b. Ebi Rebîa es-Sekafî, filin durumu hakkında aşağıdaki şiiri söyledi. Hanîf dinini, İbrâhim (Aleyhisselâm)'ın dinini anlatıyor. İbn-i Hişâm dedi ki: Ümeyye b. Ebissalt b. Ebî Rebia es-Sekafî için şu şiir rivâyet olunur:

إن آيات ربنا ثاقبات   لا يماري فيهن إلا الكفور

خلق الليل والنهار فكل   مستبين حسابه مقدور

ثم يجلو النهار رب رحيم   بمهاة شعاعها منشور

حبس الفيل بالمغمس حتى   ظل يحبو كأنه معقور

لازما حلقة الجران كما قطـــر من صخر كبكب محدور

حوله من ملوك كندة أبطا   ل ملاويث في الحروب صقور

خلفوه ثم ابذعروا جميعا   كلهم عظم ساقه مكسور

كل دين يوم القيامة عند الله   إلا دين الحنيفة بور

«Şüphesiz Rabbimizin âyetleri nâfizdir.
Onlarda başkası muhâlefet etmez ancak çokca kâfir olan kimse eder.
Gece ve gündüz halk olundu.
Onların hepsinin hisâbı belli olarak takdir olunmuştur.
Sonra Rahim gündüzü, ışıkları yayılmış olan bir güneş ile açar.
O Rab ki Fili Muğammis'de haps etti.
Şöyle ki, fil dizlerini dikip gerisi üzerine sanki yaralanmış halde oturmaktadır.
Göğüs halkasına bağlı olarak Kebkeb dağından inen sarp kayalar gibi oraya çökmüştür.
Onun etrafında Kinde meliklerinden şiddetli bahadırlar ve harplerde doğan kuşları vardır.
Onu geride bıraktılar.
Sonra hep birlikte hepsinin de baldırı kırılmış olduğu halde dağıldılar.
Kıyâmet gününde Hanîf dininden gayrı bütün dinlere salik olanlar Allah indinde fâsid ve bâtıldırlar.»

Ferezdek'in Fil Vak'asındaki şiiri

Ferazdak — ki onun ismi Hemmam b. Ğalib'dir. Bu Beni Mücâşi b. Dârim b. Mâlik b. Hanzala b. Mâlik b. Zeyd-i Menat b. Temim'-

den biridir — Süleyman b. Abdilmelik b. Mervân'ı medheder ve Haccâc b. Yûsuf'u da hicveder olduğu fili ve onun ordusunu zikrederek şöyle dedi :

فَلَمَّا طَغَى الحَجَّاجُ حِينَ طَغَى بِهِ غِنًى قَالَ إِنِّي مُرْتَقٍ فِي السَّلَالِمِ
فَكَانَ كَمَا قَالَ ابْنُ نُوحٍ سَأَرْتَقِي إِلَى جَبَلٍ مِنْ خَشْيَةِ المَاءِ عَاصِمِ
رَمَى اللهُ فِي جُثْمَانِهِ مِثْلَ مَا رَمَى عَنِ القِبْلَةِ البَيْضَاءِ ذَاتِ المَحَارِمِ
جُنُوداً تَسُوقُ الفِيلَ حَتَّى أَعَادَهُمْ هَبَاءً وَكَانُوا مُطْرَخِمِّي الطَّرَاخِمِ
نُصِرْتَ كَنَصْرِ البَيْتِ إِذْ سَاقَ فِيلَهُ إِلَيْهِ عَظِيمُ المُشْرِكِينَ الأَعَاجِمِ

«Haccâc azdığı sırada onda istiğnâ vardı.
Dedi ki : Ben merdivenlerde yükselen bir kimseyim.
Böylece Nuh'un oğlunun suyun korkusundan «Yakında dağa çıkarak korunacağım» dediği gibi oldu
Allah onun vücuduna haremli beyaz kıbleden = Kâbe'den attığının mislini attı.
Fili sevk eden askerler ki, sonunda onları, delikten sızan güneş ışınlarında görülen toz zerreleri gibi yaparak geri çevirdi.
Onlar ki kibir ve gazapla dolu idiler.
Beytin yardımı gibi yardım gördün.
Şu zamanda ki, Acemlerin müşriklerinin büyüğü ona filini sevk etmişti.»

Bu beytler onun bir kasidesindedir.

İbn-i Rakiyyât'ın Fil Vak'asındaki şiiri

İbn-i Hişâm dedi ki : Abdullâh b. Kays er-Rakiyyât — ki o Beni Âmir b. Luayy b. Ğalib'den birisidir, — Ebrehe'yi Eşrem'i fili zikrederek şöyle dedi :

كَادَهُ الأَشْرَمُ الَّذِي جَاءَ بِالفِيلِ فَوَلَّى وَجَيْشُهُ مَهْزُومُ
وَاسْتَهَلَّتْ عَلَيْهِمُ الطَّيْرُ بِالجَنْدَلِ حَتَّى كَأَنَّهُ مَرْجُومُ
ذَاكَ مَنْ يَغْزُهُ مِنَ النَّاسِ يَرْجِعْ وَهُوَ فَلٌّ مِنَ الجُيُوشِ ذَمِيمُ

«Fil ile gelen Eşrem ona hile yaptı.
Bunun üzerine o ve onun ordusu yenilmiş olarak geri döndüler.
Onların üzerlerine kuşlar yuvarlak taşları döktüler.
Öyle ki onlar recm olunmuş gibi oldular.
İşte o, insanlarla savaşıp da yenilgiye uğramış olan ordusiyle sövülmüş olarak dönen kimsedir.»

Bu beyitler onun bir kasidesindedir.

(Ebrehem'in oğlu) Yeksûm'un sonra da Mesrûk'un Yemen'e melik olması

İbn-i İshâk dedi ki:

Ebrehe helâk olduğunda, Habeşlilere oğlu Yeksûm b. Ebrehe melik oldu. Ebrehe onunla künyelenirdi. Yeksûm b. Ebrehe helâk olduğunda Habeşliler hakkında Yemen'e onun kardeşi Mesrûk b. Ebrehe melik oldu.

SEYF B. ZÎ YEZEN'İN ÇIKMASI VE VİHREZ'İN YEMEN'E MELİK OLMASI

İbn-i Zî Yezen Kayser'in yanında

Belâ Yemen halkı üzerine uzayınca, Seyf b. Zi Yezen el-Himyeri çıktı. O Ebû Mürre ile künyelenirdi. Nihâyet Rum'un meliki Kayser'in yanına geldi ve içinde bulundukları durumu ona şikâyet etti ve ondan onları çıkartmasını ve kendisinin Yemen işlerini ele almasını ve Rumdan dilediği bir kimseyi onlara göndermesini böylece Yemen'in mülkünü ona teslim etmesini istedi. O onun şikâyetini kabul etmedi. [Ondan dilediği şeylerden hiç bir şey bulamadı]

Numân'ın, İbn-i Zi Yezen için Kisrâ'nın katında tevassut etmesi

Zi Yezen çıktı, Numân b. Münzir'in yanına geldi. O ise Kisra'nın (*) Hire üzerindeki ve Irak topraklarından Hire civarındaki yer-

(*) O Enoşirvân'dır. Mânası yönetimi yenileyen demektir. Çünkü dağılmalardan sonra büyük Fars'ın idaresini toparlamıştı.

lerin vergi memuru idi. Habeşlilerin durumunu ona şikâyet etti. Numân da ona dedi ki: Benim için her sene Kisrâ'yı ziyâret durumu var. Bu vakte kadar bekle dedi. O da bekledi. Sonra onunla birlikte çıktı ve o onu Kisrâ'nın yanına girdirdi. Kisrâ tâcının bulunduğu oturma ayvanında oturuyordu. Tâcı — söylediklerine göre — büyükce bir tahıl ölçeği gibi idi. (**) Ona, yakut, inci, zeberced, altun ve gümüş ile işlemeler yapılmıştı. Altundan bir zincir ile onun bu oturduğu yerdeki pencere kemerinin başında asılı idi. Boynu tacını taşıyamıyordu. Oturup ve başını tacına sokmasına kadar elbiseliklerle örtülüyordu. Oturma yerine kurulduğu zaman ondan elbiselikler açılır idi. Böylece bundan önce onu görmeyen her adam onun heybetinden dolayı bârekellah derdi. Seyf b. Zi Yezen de yanına girdiğinde o da aynı şeyi söyledi.

Seyf İbn-i Yezen' Kisrâ'nın önünde ve Kisrâ'nın onun için muaveneti

İbn-i Hişâm dedi: Bana Ebü Ubeyde haber verdi ki:

Seyf onun yanına girdiği zaman başını eğince Melik dedi ki: İşte bu ahmak bu uzun kapıdan girdiği halde başını eğiyor. Bu Seyf'e denildiğinde dedi ki: Bunu ancak daraldığım için yaptım. Çünkü ondan her şey daralıyor.

İbn-i İshâk dedi ki:

Sonra ona dedi ki: Ey Melik, bizim memleketimize kara kargalar galib oldular. Kisrâ: Kara kargalar kimlerdir, Habeşliler midir

---

(**) Kankal, mikyâl demektir. Denilmiştir ki o otuzüç men alan bir ölçektir. (Men takriben iki rıtıl ağırlığındadır). İşte bu tâcı Yezdicürd b. Şehriyâr'dan kahren alındığı zaman Ömer b. el-Hattab Radıyallâhü anhe getirilmişti. Ona, dedesi mezkûr Enuşirvân tarafından intikal etmişti. Ömer Radiyallahu Anh'e getirildiği zaman Sürake b. Mâlik el-Müdlici'yi çağırdı ve ona Kisrâ'nın bilezikleriyle onun zinetlerini ve tacı başının üzerine koydu. Dedi ki: Allah'a hamd olsun ki Melikler meliki Kisrâ'nın tacını onun başından çıkarttı ve onu Benî Müdlic'den bir arâbînin başına koydu. Bu İslâm'ın izzi ve bereketiyledir, bizim kuvvetimizle değil, diye emir verdi. Ömer buna Süraka'ye tahsis etmesi şunun içindir ki, Resûlullah (Sallalahü Aleyhi ve Sellem) ona şöyle demişti: Ey Sürâke, Kisrâ'nın tacı senin başın üzerine ve onun bileziklerive gerdanlıkları da senin ellerine konulduğu zaman sen nasıl olursun?

yoksa Sindiler mi? O: Hayır Habeşliler. Sana geldim ki bana yardım edesin ve benim memleketimin saltanatı sana olsun. Dedi ki: Memleketinin hayrı az ve hem de uzaktır. Fâris'den bir orduyu Arap topraklarında vartaya (46) (yani kurtuluşu olmayan bir şeye) atamam. Buna benim için bir hâcet de yoktur. Sonra ona her biri miskal ağırlığında on bin dirhem para ile ödüllendirdi. Ona güzel bir elbise giydirdi. Seyf bunu ondan alıp çıktı, bu gümüş paraları insanlara dağıtmaya başladı. Bu melike haber verildiğinde dedi ki: Bunun bir sebebi olmalı! Sonra ona haber gönderdi ve dedi ki: Melikin ikramını kasd ederek yanına geldin, şimdi de onu insanlara dağıtıyorsun. O da dedi ki: Bunu ne yapacağım, kendisinden geldiğim topraklarımın dağları altun ve gümüştür. Böyle söylemekle ülkesine rağbet uyandırıyordu. Bunun üzerine Kisrâ vezirlerini topladı ve onlara dedi ki: Bu adamın durumu hakkında görüşünüz nedir, o ne için gelmiştir? Birisi dedi ki: Ey Melik, senin hapishanelerinde birtakım adamlar vardır ki; onları katletmek için hapsetmiştin. Eğer sen onları onunla birlikte gönderirsen, helâk olurlarsa bu, onlara yapmak istediğin şey olur. Eğer muzaffer olurlarsa mülkün çoğalır geniş bir mülk olur. Bunun üzerine Kisrâ onunla birlikte hapishanelerinde bulunan kimseleri gönderdi. Bunlar sekizyüz adam idiler.

VEHRİZ VE SEYF B. Zİ YEZEN VE MESRÛK'UN ÜZERİNE BUNLARIN GALİB OLMALARI VE BUNUN HAKKINDA SÖYLENEN ŞİİRLER

Ve onların üzerine onlardan bir adamı vali tâyin etti ki ona Vehriz denilir. Ve onların içinde yaşlı olanı idi. Ve hesab ve âilece onların efdali idi. Böylece sekiz gemi ile yola çıktılar. İki gemi suya battı. Ve altı gemi Aden sahiline yetişti. Bunun üzerine Seyf kavminden toplayabildiği kimseleri Vehriz'in yanına topladı ve ona dedi ki: Ayağım senin ayağın ile birliktedir, ta birlikte ölünceye veya birlikte muzaffer oluncaya kadar. Vehriz de ona dedi ki: Âdilsin. Yemen Meliki Mesrûk b. Ebrehe üzerine yürüdü askerini yanına topladı Vehriz de bir oğlunu onlarla savaşması ve savaşlarını tecrübe etmesi için onlara gönderdi. Neticede Vehriz'in oğlu katl

---

(46) Le uvarritu ceyşen: Yani şerer düşürmem. Varta şerre düşmektir.

olundu. Bu da onun onlara karşı kinini artırdı. İki taraf saflar olarak birbirinin yanında durmaya başlayınca Vehriz dedi ki: Onların melikini bana gösteriniz. Ona dediler ki: Filin üzerinde tâcını başına bağlamış, iki gözü arasında kırmızı yakut bulunan adamı görüyor musun? Evet görüyorum. Dediler ki: İşte onların meliki odur. O: Onu bırakınız, dedi. Böylece uzun bir zaman durdular. Sonra dedi ki: O neyin üzerindedir. Dediler ki, atın üzerine yerini değiştirmiştir. Dedi ki: Onu bırakınız. Böylece uzun bir zaman durdular. Sonra dedi ki: O neyin üzerindedir? Dediler ki: Katırın üzerine yerini değiştirmiştir. Vehriz dedi ki: İşte eşeğin kızı! Kendisi de gitti mülkü de gitti. Şüphesiz yakında ben onu vuracağım. Eğer etrafındakileri hareketsiz görürseniz ben size bildirinceye kadar yerinizde durunuz. Çünkü o demektir ki, ben adamı vurmuş değilim. Eğer kavmi, etrafında halka teşkil edip etrafında toplandıklarını görürseniz adamı vurmuşum demektir. Böylece onlara saldırınız. Sonra okunun kirişini gerdi (dediklerine göre sertliğinden dolayı kirişi ondan gayrısı geremiyordu) ve iki yardımcısına emretti onlar da birlikte yayı gerdiler. Sonra (Vehriz) onu attı ve (Ebrehe)'nin iki gözü arasındaki yakuta vurdu ve ok başına girdi ta ensesinden çıktı. Bineğinden tepesi üstü düştü, Habeşliler onun etrafında halka teşkil ederek etrafında toplandılar. Farslar da onlara saldırdılar onlar yenilgiye uğradılar ve katl edildiler, etrafa kaçtılar. Vehriz San'a'ya (47) girmek için döndü ta kapısına geldiği zaman dedi ki: Benim sancağım başı eğik olarak ebedî olarak girmez. Kapıyı yıkınız, kapı yıkıldı. Sonra sancağı dikili olarak oraya girdi ve Seyf b. Zi Yezen el-Himyeri şöyle dedi:

يَظُنُّ النَّاسُ بِالْمَلْكَيْنِ أَنَّهُمَا قَدْ الْتَأَمَا
وَمَنْ يَسْمَعْ بِلَأْمِهِمَا فَإِنَّ الْخَطْبَ قَدْ فَقُمَا
قَتَلْنَا الْقَيْلَ مَسْرُوقاً وَرَوَّيْنَا الْكَثِيبَ دَمَا

(47) San'a'nın ismi. Vehrizin oraya girmesinden önce Eval veya İval idi. Vehriz oraya girerken «San'a San'a» binalar muhkem yapılmış, dediğinden ismi San'a oldu. Bir rivâyette San'a o şehri ilk inşâ eden kişinin ismidir. San'a bin Eval bin Âbir bin Şâlih'tir.

وإن القيل قيل الناس وهرز مقسم قسما
يذوق مشعشعا حتى يفيء السبي والنعما.

İnsanlar zannederler ki :
İki melik birbiriyle ittifak edip anlaşmışlardır.
Kim onların ittifak ettiklerini işitir?
Çünkü istek büyümüştür.
İkinci derecede melik olan Mesruku katlettik ve kum tepesini kanla suladık.
Çünkü insanların meliki melik Vehriz kasem etmiştir ki su ile karışmış içkiyi içecek esirler ve nimetleri ganimet edecektir.»

İbn-i Hişâm dedi ki : Bu beyitler onun birtakım beyitleri içindedir. Bana Hallâd b. Kurre Es-Sedûsi o beyitlerin sonunda Aşâ Beni Kays b. Salebe'ye âit bir beyti onun bir kasîdesinde okudu. Onun gayrı şiir ilmini bilen kimseler ise onun ona âid olduğunu inkâr ederler.

İbn-i İshâk dedi ki :

Ebû es-Salt b. Ebi Rebia es-Sekafî aşağıdaki şiiri söyledi. İbni Hişâm dedi ki : Ümeyye b. Ebis-Salt'a âid olduğu da rivâyet olunur :

ليطلب الوتر أمثال ابن ذي يزن ريّم في البحر للأعداء أحوالا
يمّم قيصر لما حان رحلته فلم يجد عنده بعض الذي سالا
ثم انثنى نحو كسرى بعد عاشرة من السنين يهين النفس والمالا
حتى أتى ببني الأحرار يحملهم إنك عمري لقد أسرعت قلقالا
لله درهم من عصبة خرجوا ما إن أرى لهم في الناس أمثالا
بيضاً مرازبة غلبا أساورة أسداً تربّب في الغيضات أشبالا.

يَرْمُونَ عَنْ شُدُفٍ كَأَنَّهَا غُبُطٌ ... بِزَمْخَرٍ يُعْجِلُ الْمَرْمِيَّ إِعْجَالَا

أَرْسَلْتَ أُسْدًا عَلَى سُودِ الْكِلَابِ فَقَدْ ... أَضْحَى شَرِيدُهُمْ فِي الْأَرْضِ فُلَّالَا

فَاشْرَبْ هَنِيئًا عَلَيْكَ التَّاجُ مُرْتَفِقًا ... فِي رَأْسِ غُمْدَانَ دَارًا مِنْكَ مِحْلَالَا

وَاشْرَبْ هَنِيئًا فَقَدْ شَالَتْ نَعَامَتُهُمْ ... وَأَسْبِلِ الْيَوْمَ فِي بُرْدَيْكَ إِسْبَالَا

تِلْكَ الْمَكَارِمُ لَا قَعْبَانِ مِنْ لَبَنٍ ... شِيبَا بِمَاءٍ فَعَادَا بَعْدُ أَبْوَالَا

«İbn-i Zî Yezen emsâli bir kişi talebte bulunmak için denizde düşmanlar için seenlerce bekleyip durdu.

Yolculuk vakti geldiği zaman Kayser'de kaldı ve onun katında istediği bir şeyi bulamadı.

Sonra ikinci olarak nefis ve malı hafife alarak onuncu seneden sonra Kisrâ'ya doğru gitti.

Nihâyet Benî Ehrâr'a geldi, ömrüme and olsun ki, şiddetli bir şekilde sürat gösterdin ki onları sürüklesin.

Allah için haklarını ketm etmemek lâzım, bir topluluk çıktı ki; insanlar içinde onlar için bir emsal görmüş değilim.

Demir başlıklı şiddetli vezirler, birbirine girift ağaçlar içerisinde yavrular beslemiş ve arslan okcular olarak.

Sanki bir gölgeliği, ağaçları ve edevatı gibi yaylardan atılanı acele hedefe kavuşturan kamış okları atıyorlar.

Siyah köpekler üzerine birtakım arslanlar gönderdin ki; hezimete uğramış oldukları halde onların kovulmuşu yerde kurban olmuştur.

Gireceğin bir ev olarak Ğumdan köşkünün başında üzerinde tâc, kurulu olduğun halde iç, sana âsân olsun.

İç sana âsân olsun ki, baş aşağı helâk oldular.

Bugün kumaşlarını istediğin gibi sarkıt ve böbürlen.

İşte o izzet ve şerefler ve keremler başka değil ancak suya karışmış süt dolu iki kadehten ibaret olup biraz sonra sidikler olmaya dönecektir.»

İbn-i Hişâm dedi ki: Bu, onlardan İbn-i İshâk'ın rivâyet ettiği şeylerden ona âid olduğu sahih olan bir kısım beytlerdir. Ancak onların sonundaki bir beytte şu söz onda yoktur.

تلك المكارم لا قعبان من لبن

«İşte o izzetler ve keremler sütten iki kadehdirler ki»

Bu beyit Nâbiğe el-Câdi'ye âiddir. İsmi [Hibbân b.] Abdillâh b. Kays'dır. Beni Ca'de b. Kâb b. Rebia b. Âmir b. Sa'saa b. Muâviye b. Bekr b. Hevâzin'dir. Bu, onun bir kasidesindedir.

İbn-i İshâk'a göre:

Adiyy b. Zeyd el-Himyerî Beni Temim'den birisi. İbn-i Hişâm'a göre: Beni İmriül-Kays b. Zeyd-i Menat b. Temim'den birisi. Ve Hîre halkından Adiyy şöyle dedi:

ما بعد صنعاء كان يعمرها ... ولاة ملك جزل مواهبها
رفعها من بنى لدى قزع الـ ... ـمزن وتندى مسكا محاربها
محفوفة بالجبال دون عرى الـ ... ـكائد ما ترتقى غواربها
يأنس فيها صوت النهام إذا ... جاوبها بالعشى قاصبها
ساقت إليها الأسباب جند بنى الـ ... أحرار فرسانها مواكبها
وفوزت بالبغال توسق بالـ ... ـحتف وتسعى بها توالبها
حتى رآها الأقوال من طرف الـ ... ـمنقل مخضرة كتائبها
يوم ينادون آل بربر والـ ... ـيكسوم لا يفلحن هاربها
وكان يوم باقى الحديث وزا ... لت إمة ثابت مراتبها
وبدل الفيج بالزرافة والأ ... يام جون جم عجائبها
بعد بنى تبع نخاورة ... قد اطمأنت بها مرازبها

«San'a'dan sonra orayı, mevhibeleri çok olan müdebbir ve muslih vâliler imar ediyorlardı.

Misk damlatan bulutun dağınık parçaları yanında oranın yüksek odalarını yaptıran kimse orasını yükseltti.

Dağlarla gizlenmiş Yakın olan'a ısmarlanmaksızın O'na dayanmaksızın oranın yücelerine çıkılmaz.
Orada baykuşun sesine alışılır ünsiyet edilir.
Oranın seslendireni akşam muhâveresiyle onun cevâbını verdiği zaman.
Oraya = (Yemen topraklarına) sebepler Benî Ahrâr'ın = Farsların askerlerini atlıları bineklerinde oldukları halde sevk etti.
Sevk olunan katırlarda ölüm ile helâk oldu ve orada oranın eşek sıpaları koşuyordu.
Nihâyet kalelerinin yüksek yerlerinden melikler onları askerî birliklerinin demirden olduğu halde gördüler.
O günde ki, Habeşliler ve Yeksûm, oranın kaçanları elbette iflâh olmazlar, diye nidâ ediyorlardı.
Bir gün ki, haberin kalanı şöyle idi:
Devamlı ve uygun aralıklı sâbit nimet zâil oldu.
Tek olanlar toplulukla yer değiştirdi ve günler kara acâibi çoktu.
Kerimler olan Benî Tübba'den = Yemen'den sonra onların vezirleri orada mutmain huzurlu oldu.»

İbn-i Hişâm dedi ki:

Bu beyitler onun bir kasidesindedir. Bana Ebû Zeyd el-Ensârî okudu ve Mufaddel el-Dabbî'den onun şu sözünü bana rivâyet etti:

«يَوْمَ يُنَادُونَ آلَ بَرْبَرٍ وَالْيَكْسُومِ»

«O günde ki Habeşliler ve Yeksûm nidâ ederler ki..»

Habeşlilerin yenilgiye uğraması ve Satîh ile Şıkk'ın verdikleri haber

Satîh'in: «Onun peşine İrem Zî Yezen gelir. Onlara karşı Aden'den çıkar ve onlardan hiçbir kimseyi Yemen'de bırakmaz.» ve Şıkk'ın: «Ne bedevî olan ne medenî olan bir çocuk onlara karşı Zî Yezen âilesinden çıkar.» sözleriyle kast ettikleri hezimet budur.

FARSLARIN YEMEN'DE BAŞLARINA GELEN ŞEYLER

Yemen'de Habeşlilerin mülkü (hükümranlığı) ve melikleri

İbn-i İshâk dedi ki:

Vehriz ve Farslar Yemen'de kaldılar. Fars'lılardan olup da bu

ordudan geri kalanlar bugün Yemen'de olan Ebnâ'dır. Habeşlilerin Yemen'de hükümrânlığı, Erâyt'ın oraya girmesiyle, Farslıların Mesrûk b. Ebrehe'yi katletmelerine ve Habeşlilerin çıkmasına kadar yetmiş iki sene oldu. Bunu onlardan dört kimse tevârüs ettiler. Eryât, sonra Ebrehe, sonra Yeksûm b. Ebrehe ve sonra Mesrûk b. Ebrehe.

Fars'lıların Yemen üzerindeki Melikleri

İbn-i Hişâm şöyle dedi:

Sonra Vehriz öldü, Kisrâ Merzübân b. Vehriz'i Yemen üzerine emir kıldı. Sonra Merzübân öldü, Kisrâ Teynücân b. Merzübân'ı Yemen üzerine emir kıldı. Sonra Teynücân öldü bunun üzerine Kisrâ Teynücân'ın oğlunu Yemen üzerine emır kıldı. Sonra onu azletti ve Bâzân'ı emir etti. Bâzân oranın üzerinde, Allah'ın Muhammed Nebi (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i göndermesine kadar kaldı.

Kisrâ ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'in bi'seti**

Zühri'den bana haber verildi ki: O şöyle demiştir:

Kisrâ Bâzân'a şöyle yazdı:

Bana şu haber vardı ki, Kureyş'den nebi olduğunu iddia eden bir adam Mekke'de çıkmıştır. Ona git, tevbe etmesini iste. Eğer tevbe ederse ne a'lâ. Yok eğer etmezse onun başını bana gönder. Bâzân, Kisrâ'nın mektubunu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gönderdi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de ona şöyle bir mektup yazdı:

Şüphesiz Allah bana Kisrâ'nın şu ayın şu gününde katl olunacağını va'd etmiştir. Mektub Bâzân'a gelince; dediğini gözlemek için bekledi. Ve: Eğer nebi ise dediği şey olur, dedi. Allah Kisrâ'yı Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in dediği günde katlettirdi. İbn-i Hişâm dedi: Oğlu Şireveyh'in eli ile katl olundu. Hâlid b. Hıkk eş-Şeybâni şu konuda şöyle demiştir:

وَكِسْرَى إِذْ تَقَسَّمَهُ بَنُوهُ ... بِأَسْيَافٍ كَمَا اقْتُسِمَ اللِّحَامُ
تَمَخَّضَتِ الْمَنُونُ لَهُ بِيَوْمٍ ... أَنَى وَلِكُلِّ حَامِلَةٍ تَمَامُ

«Kisrâ'yı, oğulları kılıçlarla etlerin bölünmesi gibi böldüler.

Feleğin doğum sancısı bir gün onun için gelir.
Ve her bir hamile için tamamlanan bir vakit vardır.»

Bâzân'ın müslüman olması

Zührî dedi ki:

Bu öldürülme haberi Bâzân'a vardığı zaman müslüman olduğunu ve onunla beraber Farslardan olanların müslüman olduğunun haberini Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gönderdi. Farsların elçileri Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e dediler ki: Ya Resûlallah, biz kimin tarafındayız. Dedi ki: Siz bizdensiniz ve bize ehl-i beyt olarak geldiniz.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki: Selmân bizdendir

İbn-i Hişâm dedi ki: Zührî'den bana şu haber geldi:

Bundan dolayı Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki: Selmân bizdendir ehl-i beytimizdendir.

Peygamberin Bi'seti, Satih ve Şıkk'ın Haberi Vermesi:

İbn-i Hişâm dedi ki:

Bu, Satîh'in: «Tertemiz soylu o Nebiyye vahiy Yüceler Yücesinden gelir. Ve Şıkk'ın: Gönderilmiş bir resûl ile (o Yemen melikinin) mülkü kesilir. Hak ve âdil ile din ve fazl ehlinden gelir. Kıyâmete kadar mülk onun kavminde olur.» sözleriyle kast ettikleri şey budur.

Yemen'de bulunan taş

İbn-i İshâk dedi ki: Söylediklerine göre — Yemen'deki taşta Zebûr'daki bir yazı vardı. Zaman-ı evvelde yazılmıştı: «Zimâr'ın mülkü kimin içindir? — Hayırlılar olan Himyer içindir. Zimâr'ın mülkü kimin içindir? — Şerliler olan Habeşliler içindir. Zimâr'ın mülkü kimin içindir? — Hürler olan Fârisliler içindir. Zimâr'ın mülkü kimin içindir? — Tüccar olan Kureyş içindir.»

Zimâr: Yemen veya San'â'dır. İbn-i Hişâm dedi ki: Yunus'un bana haber verdiği şeye göre Zemâr şeklinde söylenir.

Satih ve Şıkk'ın haberi hakkında Aşâ'nın şiiri

İbn-i İshâk dedi ki:

A'şâ A'şay-ı Beni Kays b. Sa'ləbe: Satih ve arkadaşının dediği hâdisenin vukuu hakkında şöyle dedi:

مَا نَظَرَتْ ذَاتُ أَشْفَارٍ كَنَظْرَتِهَا حَقًّا كَمَا صَدَقَ الذِّئْبِيُّ إِذْ سَجَعَا

«Zi'bî, ölçülü konuştuğu zaman doğru söylediği gibi Zât-ı Eşfâr, hak bakışı gibi bir bakışla bakmadı.»

Araplar Satih için Zi'bi derlerdi. Çünkü o Satih b. Rebia b. Mesûd b. Mâzin b. Zi'b'dir.

İbn-i Hişâm: Bu beyt onun bir kasidesindedir, dedi.

HAZR MELİKİNİN KISSASI

Nu'mân'ın nesebi, Hazr ve onun hakkında Adiyy'in şiiri

İbn-i Hişâm şöyle dedi: Bana Hallâd b. Kurre b. Hâlid Es-Sedûsi Cennad'dan veya Kûfe halkının ulemâsından birinden naklen neseb ile haber verdi ki şöyle denilir.

Numân b. Münzir, Hazr meliki Sâtirûn'un çocuklarındandır. Hazr: büyük bir kaledir. Tıpkı bir şehir gibi. Fırât'ın kenarında bulunuyordu. Bu, Adiyy b. Zeyd'in şu sözünde zikr ettiği kimsedir:

وَأَخُو الْحَضْرِ إِذْ بَنَاهُ وَإِذْ دِجْـــلَةٌ تُجْبَى إِلَيْهِ وَالْخَابُورُ
شَادَهُ مَرْمَرًا وَجَلَّلَهُ كِلْـــسًا فَلِلطَّيْرِ فِي ذُرَاهُ وُكُورُ
لَمْ يَهَبْهُ رَيْبُ الْمَنُونِ فَبَانَ (ب) الْـــمُلْكُ عَنْهُ فَبَابُهُ مَهْجُورُ

«Hazr inşa olunduğundan beri Dicle ve Hâbur nehirleri onda toplanır.
Onu mermer ile yüksekçe inşâ etti ve onu kireçle sıvadı.
Ve kuşlar için onun yücelerinde yuvalar vardır.
Ölüm başına gelmedi.
Böylece mülk ondan zâil oldu kapısı terk olunmuş bir vaziyette kalmış.»

İbn-i Hişâm dedi ki : Bu beytler onun bir kasidesindedir.

Ebû Dâvud el-İyâdî (*)'nin şu sözünde zikrettiği şiir de ona âiddir :

وأرى الموتَ قد تدلَّى من الحَضْـــر على ربّ أهله الساطرون

«Ölümü, Hazr'dan, oranın ehlinin sâhibi Sâtirûn'un üzerine iner görüyorum.»

Bu beyt onun bir kasidesindedir. Bir rivâyette : O beyt Halef-i Ahmer'e âiddir. Bir rivâyette de o Hammâd er-Râviye'ye âiddir.

SÂBÛR'UN HAZR'A GİRMESİ, SÂTİRÛN'UN KIZI İLE EVLENMESİ, İKİSİ ARASINDA VÂKİ OLAN OLAYLAR

Kisrâ Sâbûr Zü'l-Ektâf, Hazr'ın meliki Satirûn ile savaştı iki sene orayı kuşattı. Sâtirûn'un kızı (48) bir gün pencereden gözetledi Sâbûr'a baktı. Üzerinde atlas kumaşdan elbiseler vardı. Başında zeberced, yakut ve inci ile müzeyyen altundan bir tâc vardı. Kendisi de hayli güzel idi. Bu kız gizlice ona dedi ki : Eğer senin için Hazr'ın kapısını açarsam benimle evlenir misin? O da : Evet,dedi. Akşam olduğu zaman Sâtirûn içti sarhoş oldu. O daima sarhoş olarak gecelerdi. Böylece kız Hazr kapısının anahtarlarını babasının başının altından aldı, kölesi ile gönderdi. Kapı açıldı. (49) Sâbûr'a girdi, Sâtirun'u öldürdü. Ve Hazr'ı boş buldu tahrip etti. Ve kızı kendisiyle birlikte gezdirdi onunla evlendi. Bir ara kız gece yatağında yatarken Sâbur gördü ki, sağına soluna dönerek kıvranmakta fakat uyumamaktadır. Ona bir mum getirtti. Yatağını araştırdı ve üzerinde reyhân yaprağı (50) bulundu. Bunun üzerine Sâbur dedi ki : Bu mudur seni uykusuz eden? O da : Evet dedi. Sabur :

(*) Onun adı Câriye b. Haccâc'dır. Bir rivâyette : Hanzala b. Şarki'dir.

(48) Bir rivâyette kızın ismi Nadîre'dir.

(49) Bir rivâyette : O kız ona geniş bir nehri gösterdi. Nehirden Hazr'a su girerdi. Böylece onların suyunu kesti ve ordan girdiler. Bir kavle göre de ona Hazr'da olan bir tılsımı gösterdi. Bir de ona galib gelecek yolu gösterdi. (el-Mesûdî ve Revzül Ünüf'e mürâcaat et).

(50) Âs : Reyhândır.

Baban sana ne yapıyordu? Kız:

Bana atlastan yatak yapardı bana ipek giydirirdi ve bana beyin yedirirdi ve bana içki içirirdi. O da dedi ki · Buna karşı ettiğin iyilik bu mu idi? Bunu bana daha kolay yaparsın. Sonra başının örükleri bir atın kuyruğuna bağlansın, diye emretti, at koştu ve onu öldürdü. İşte bu konuda A'şa Beni Kays b. Salebe şöyle der:

أَلَمْ تَرَ لِلْحَضْرِ إِذْ أَهْلُهُ ... بِنُعْمَى وَهَلْ خَالِدٌ مَنْ نَعِمْ
أَقَامَ بِهِ شَاهَبُورُ الْجُنُو ... دَ حَوْلَيْنِ تَضْرِبُ فِيهِ الْقُدُمْ
فَلَمَّا دَعَا رَبَّهُ دَعْوَةً ... أَنَابَ إِلَيْهِ فَلَمْ يَنْتَقِمْ

«Hazr'a bakmadın mı ki onun ehli nimetlere ermiş idi.
Halbuki nimetlerden hiç ebedi olanı var mıdır?
Şâhbûr orada iki sene baltaları vurulduğu halde askerleri ikamet ettirdi.
Onun Rabbı onu çağırdığı zaman Ona döndü inkiyad etti.
O da ettiklerine karşı onu cezalandırmadı.»

Bu beyitler onun bir kasidesindedir.
Adiy b. Zeyd bu hususta şöyle dedi:

وَالْحَضْرُ صَابَتْ عَلَيْهِ دَاهِيَةٌ ... مِنْ فَوْقِهِ أَيِّدٌ مَنَاكِبُهَا
رَبِيَّةٌ لَمْ تُوَقِّ وَالِدَهَا ... لِحَيْنِهَا إِذْ أَضَاعَ رَاقِبُهَا
إِذْ غَبَقَتْهُ صَهْبَاءَ صَافِيَةً ... وَالْخَمْرُ وَهْلٌ يَهِيمُ شَارِبُهَا
فَأَسْلَمَتْ أَهْلَهَا بِلَيْلَتِهَا ... تَظُنُّ أَنَّ الرَّئِيسَ خَاطِبُهَا
فَكَانَ حَظُّ الْعَرُوسِ إِذْ جَشَرَ ... الصُّبْحُ دِمَاءٌ تَجْرِي سَبَائِبُهَا
وَخُرِّبَ الْحَضْرُ وَاسْتُبِيحَ وَقَدْ ... أُحْرِقَ فِي خِدْرِهَا مَشَاجِبُهَا

«Hazr yanları şiddetli bir şekilde kuşatıldığı halde üstünden onun üzerine belâ indi.

Rebiyye babasını oranın helâkinden korumadı, zira onun gözetleyicisi ve onun bekcisi zâyi oldu.
Zira o babasına akşamleyin sâfi şarabı ve hamri içirdi.
O şaşırır ve ne yaptığını bilmez.
Böylece o kadın oranın ehlini o gece dize getirdi.
Zan ediyordu ki onların reisi kendisiyle evlenecektir.
Böylece sabah ışıklanırken zifafın nasibi oranın yollarına akan kanlar oldu.
«Ve gecenin karanlığında çamaşırların ve elbiselerin asıldığı ağaçları yıkılmış olduğu halde Hazr harab edildi ve temelinden söküldü.»

NİZÂR B. MAAD'IN ZÜRRİYETİ

İbn-i İshâk ve İbn-i Hişâm'ın görüşüne göre onun çocukları

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Nizâr b. Maadd'ın çocukları üç kişidir: Muzar, Rabie ve Enmâr.

İbn-i Hişâm'a göre:

İyâd da onun oğullarındandır. Hâris b. Devs el-İyâdi aşağıdaki şu şiiri söyledi. Bu şiirin Ebû Davud el-İyâdî'nin olduğu da rivâyet olunur. İsmi Câriye b. Haccâc'dır:

وَفُتُوٌّ حَسَنٌ أَوْجُهُهُمْ مِنْ إِيَادِ بْنِ نِزَارِ بْنِ مَعَدِّ

«İyâd b. Nizâr b. Maad'dan yüzleri güzel olan gençlerdir.»

Bu beyt, onun bir takım beytleri arasında geçmektedir.

Muzar'ın ve İyad'ın anası: Sevde binti Ak b. Adnân'dır. Rabie ve Enmâr'ın anası: Şukayka binti Ak b. Adnân'dır. Cuma binti Ak b. Adnân olduğu da söylenir.

Enmar'ın çocukları

İbn-i İshak şöyle dedi:

Enmâr: Has'am ve Becile'nin babasıdır. Cerîr b. Abdillâh el-Beceli —ki Becile'nin efendisi idi ve şu gelen söz ona söylenmiştir:

لَوْلَا جَرِيرٌ هَلَكَتْ بَجِيلَهْ نِعْمَ الْفَتَى وَبِئْسَتِ الْقَبِيلَهْ

«Şayet Cerîr olmasaydı Becîle helâk olurdu.
Ne güzel genç ve ne kötü kabile.»

Bu Cerîr, Furâfise el-Kelbi'yi. El-Ekra' b. Hâbis et-Teymî İb. İkal b. Mücâşi' b. Dârum b. Mâlik b. Hazala b Mâlik b. Zeyd-i Menat'al şikâyet ederek:

يَا أَقْرَعُ بْنَ حَابِسٍ يَا أَقْرَعُ إِنَّكَ إِنْ يُصْرَعْ أَخُوكَ تُصْرَعُ

«Ey Akra' b. Hâbis! Ey Akra' şüphesiz eğer kardeşin seni yıkarsa yıkılırsın»

Ve şöyle demiş:

ابْنَيْ نِزَارٍ انْصُرَا أَخَاكُمَا إِنَّ أَبِي وَجَدْتُهُ أَبَاكُمَا

لَنْ يُغْلَبَ الْيَوْمَ أَخٌ وَالاكُمَا

«Ey Nizâr'ın iki oğlu, kardeşinize yardım ediniz.
Çünkü babamı sizin babanız olarak buldum.
Bugün sizinle dostluk akdi kuran bir kardeş elbette mağlûb olmaz.»

Bu kabile çıkıp Yemen halkına katıldılar.

İbn-i Hişâm dedi ki:

Yemen halkı diyor ki: Becile, Enmâr b. İrâş b. Lihyân b. Amr b. Ğavs b. Nebt b. Mâlik b. Zeyd b. Kehlân b. Sebe'dir. Bir rivâyette: İrâş b. Amr b. Lihyân b. Ğavs'dır. Becile ve Hasam'ın yurdu: Yemen'dir.

Mudarın çocukları

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Mudar b. Nizâr'ın iki erkek çocuğu oldu. Bunlar İlyâs b. Mudar ve Aylân (51) b. Mudar'dır. İbn-i Hişâm dedi ki: İkisinin de anası Cürhümiye'dir. (52)

---

(51) Bir rivâyette bu Aylân Kays'ın kendisidir, babası değildir. Kendisinin Aylân ismindeki bir atının ismiyle isimlendi Bir rivâyette de: Aylan köpeğinin ismidir.

(52) Bir rivâyette: O kadın Cürhüm'den değildir. O Rebâb bint-i Hayde b. Maadd b. Adnân'dır (Taberî ve Ravzül-Ünüf'e bak).

İlyas'ın çocukları

İbn-i İshâk dedi ki:

İlyâs b. Mudarrın üç çocuğu oldu. Müdrike b. İlyâs, Tâbihe b. İlyâs ve Kamee b. İlyâs. Bunların anaları Hindef'tir. Yemen'den bir kadındır.

Hindef ve çocukları

İbn-i Hişâm dedi ki:

Hinder, binti İmrân b. Haf b. Kuzaa'dır.

İbn-i İshâk dedi ki: Müdrike'nin ismi Âmir idi. Tâbiha'nın ismi ise Amr idi. Anlatıldığına göre o ikisi kendilerinin olan bir devenin üzerinde idiler. Onu otlatıyorlardı. Bunlar bir av avladılar onu pişirirken yanma oturdular. Develerine bir hiddet ve kızgınlık geldi, deve kaçtı. Bunun üzerine Âmir Amr'a dedi ki: Deveye mi yetişirsin yoksa bu avı mı pişirirsin? Amr: Hayır avı pişiririm, dedi. Âmir çıkıp deveye yetişti getirdi. Bunlar babalarının yanına gittikleri zaman durumlarını ona haber verdiler. O da Âmir'e dedi ki: Sen müdrikesin = kavuşucusun. Amr'a da dedi ki: Sen tâbihesin = pişiricisin. Anaları haberi alınca süratle çıktı babaları ona da: Tühendifine = koşuyorsun, dedi. Böylece Hindef ismiyle isimlendi.

Kamee'ye gelince Muzarr'ın nesebcileri iddia ederler ki: Huzaa, Amr b. Luhayy b. Kamee b. İlyâs'ın çocuklarındandır.

AMR B. LUHAYY VE ARAPLARIN SANEMLERİ

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu, bağırsağını ateşe çekerken gördü

İbn-i İshâk dedi ki: Bana Abdullah b. Ebi Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm babasından naklederek haber verdi ki; o şöyle dedi:

Bana haber verildi ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle dedi:

Amr b. Luhayy'ı barsağını ateşe çektiğini gördüm. Ona benimle onun arasındaki insanların durumunu sordum: Helâk oldular.» dedi.

İbn-i İshâk dedi ki: Bana Muhammed b. İbrâhîm b. el-Hâris et-Teymî haber verdi ki: Ebû Sâlih es-Semmân ona haber vermiş ki Ebû Hureyre (İbn-i Hişâm'a göre: Ebû Hureyre'nin ismi: Abdullâh b. Âmir'dir. Bir rivâyette ismi Abdurrahman b. Sahr'dır) şöyle demiş:

İşittim Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Eksüm b. el-Cevn el-Huzâî'ye şöyle diyordu:

Ey Eksum gördüm ki: Amr b. Luhayy b. Kamee b. Hindef bağırsağını ateşe çeker. Ona senden daha çok benzeyen sana da ondan daha çok benzeyen bir adam görmedim. Bunun üzerine Eksum dedi ki: Ya Resûlallah, belki de ona benzemek bana zarar verir. Buyurdu ki: **Hayır, sen mü'minsin, o ise kâfirdir. Çünkü İsmâil'in dinini değiştirenlerin ilki idi. O putları dikti. Ve Bahire'yi** (54), **Saibe**-yi, Vâsile'yi, Hâmi'yi o icad etti.

Sanemlerin = putların Şam'dan Mekke'ye celbi

İbn-i Hişâm dedi: Bana Ehl-i ilimden birisi haber verdi ki:

Amr b. Luhayy bazı işleri görmek için Mekke'den Şam'a gitti. Belka topraklarından Meâb'a geldiği zaman —ki o zaman orada Amâlik: Imlik b. Lâviz b. Sâm b. Nûh'un zürriyeti bulunuyordu. Onları putlara ibâdet ederlerken gördü, dedi ki: İbâdet ettiğiniz ve gördüğüm bu putlar nedir? Onlar dediler ki: Bunlar ibâdet ettiğimiz birtakım putlardır ki onlardan yağmur isteriz, bize yağmur yağdırırlar; onlardan yardım isteriz bize yardım ederler. Bunun üzerine onlara dedi ki: Onlardan bir putu bana verir misiniz ki onu Arap memleketine götüreyim de ona ibâdet etsinler. Onlar da Hübel denilen bir putu ona verdiler. Onu Mekke'ye getirdi dikti ve millete ona ibâdet ve hürmet etmelerini emretti. (55)

---

(54) Bir rivâyette: Bahireyi ilk icad eden, Benî Müdlic'den bir adamdır ki, iki dişi devesi vardı, onların kulaklarını kesti, sütlerini haram kıldı. (Ravzül-Ünüf'e bak).

(55) Denilir ki: Amr'ın putlara ibâdet hakkındaki yaptığı iş şu idi: Huzaa, Beyti ele alıp Cürhüm'ü Mekke'den uzaklaştırınca Arablar onu Rab kıldılar ki ne icad ederse Arablar onu kendilerine şira = yol ediniyorlardı. Çünkü o mevsimde insanları doyurur ve onları giydirir idi. Bazan mevsimde on bin deve kesilebilirdi. Ve on bin elbise giydirilebilirdi. Orada büyükce bir

İlk ibâdet olunan taş, Beni İsmâil'de idi

İbn-i İshâk dedi ki:

İddia ederler ki: Taşa Beni İsmâil'de ibâdet edilmesinin ilki şundan idi: Onlardan üzerlerine darlık olduğu ve geniş yerlere çıkmak için Mekke'den ayrılan her bir adam kendisiyle birlikte Harem'e tazim için Harem'in taşlarından bir taşı aldı. Nereye inerlerse onu oraya koyar ve onun etrafında tavaf ederlerdi. Tıpkı Kâbe'yi tavaf ettikleri gibi. O derece ilerlediler ki, güzel gördükleri ve beğendikleri her taşa ibâdet etmeye başladılar. Bu durum, asırlarca devam etti ve üzerinde bulundukları durumu unuttular İbrâhim ve İsmâil'in dinini değiştirdiler. Böylece putlara ibâdet ettiler ve kendilerinden önceki sapıklıkta bulunan ümmetlerin yaptığı şeylere döndüler. Bununla beraber İbrâhim zamanından tutundukları bazı kalıntılar kalmıştı. Beyti tazim, onu tavâf etme, hac, umre, Arafa ve Müzdelife'de vukuf ve develeri hedy etmek. Hac ve umreye telbiye getirmek gibi. Bununla beraber ondan olmayan şeyleri de o dinin içine sokmaktan geri durmadılar. Kinâne ve Kureyş telbiye getirdikleri zaman şöyle derlerdi:

«لَبَّيْكَ اللّهُمَّ لَبَّيْكَ ،

لَبَّيْكَ لاَشَرِيكَ لَكَ إِلاَّ شَرِيكٌ هُوَ لَكَ ، تَمْلِكُهُ وَمَا مَلَكَ » .

«Ey Allahım, senin emrine a'mâdeyim, senin emrine hazırım, senin emrine hazırım. Senin şerikin yoktur ancak bir şerik vardır ki o da senin içindir. Onun ve mâlik olduğunun mâlikisin.» Böylece onlar O'nu telbiye ile tevhid ediyorlar = birliyorlar, sonra onunla birlikte putlarını sokuşturuyorlardı. Ve o putların mülkünü de O'nun eline veriyorlardı. Allah Tebâreke ve Teâlâ Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e dedi ki:

---

kaya parçası vardı ki onun üzerinde Sakîf'den bir adam hacılar için kavut uvalardı. Lât taşı diye isimlenirdi. Bu adam öldüğü zaman Amr onlara dedi ki: O ölmedi fakat taşın içine girdi ve onlara o kaya parçasına ibâdet etmelerini emretti. Bir de o taşın üzerinde bir ev yapmalarını emretti ki ona da Lât ismi verilir. (Ravzül-Ünüf'e bak).

« وَمَا يُؤْمِنُ أَكْثَرُهُمْ بِاللَّهِ إِلاَّ وَهُمْ مُشْرِكُونَ »

«Onların ekserisi Allah'a îman etmezler ki onlar O'na şirk koşmuş olmasınlar.» Yani beni, hakkımı bilmek için tevhid etmiyorlar, ancak benimle birlikte halkımdan bir şerik kılıyorlar, demektir.

Nûh kavminin putları

Nûh kavmi için de putlar vardı. Onlara ibâdet ediyorlardı. Allah Tebâreke ve Teâlâ onların haberini Resûlullah (Sallallahü Aleyhive Sellem)'e şöyle anlatıyor:

«وَقَالُوا لاَ تَذَرُنَّ آلِهَتَكُمْ وَلاَ تَذَرُنَّ وَدًّا :
وَلاَ سُوَاعًا وَلاَ يَغُوثَ وَيَعُوقَ وَنَسْرًا وَقَدْ أَضَلُّوا كَثِيرًا »

«Onlar dediler ki elbette ilâhlarınızı terketmeyiniz. Ne Veddi ne Süvâı *ne* Yağusu *ne* Yeuku *ne* Nesri *terk etmeyiniz. Böylece çok* kimseleri şaşırttılar sapıttılar.»

Kabileler ve putları

İsmâil'in zürriyetinden ve başkalardan İsmâil'in dininden ayrılanlar şunlardır: Huzeyl b. Müdrike b. İlyâs b. Muzar. Bunlar Suvâı edinmişlerdi. Suva' Ruhât'da bulunuyordu. Bir de Kelb b. Vebre vardı. Kuzâa'den idiler. Bunlar Veddi ittihaz etmişlerdir. O Dûmatü'l-Endel'de bulunuyordu.

İbn-i İshâk dedi:

Kâb b. Mâlik el-Ensârî dedi ki:

وَنَنْسَى اللاَّتَ وَالْعُزَّى وَوَدًّا وَنَسْلُبُهَا الْقَلاَئِدَ وَالشُّنُوفَا

«Biz Lât'ı, Uzzâ'yı ve Veddi unuturuz ve onlardan gerdanlıkları ve küpeleri çıkartırız.»

İbn-i Hişâm dedi ki: Bu beyt onun bir kasîdesindedir yeri gelince inşâallâh zikredeceğiz.

İbn-i Hişâm'ın Kelb b. Vebre'nin nesebi hakkındaki reyi

İbn-i Hişâm dedi ki:

Kelb Vebre b. Tağlib b. Hulvân b. İmrân b. İlhaf b. Kuzâe'nin oğludur.

Yağus ve ibâdet edenleri

İbn-i İshâk dedi ki:

En'um Tayy'dandır. Mevhic'den Ehl-i Cüreş Yağus'u Cüreş'de put ittihaz ettiler.

İbn-i Hişâm'ın En'um hakkında ve Tayy'ın nesebi hakkında reyi

En'em de denilir. Tayy, Üded b. Mâlik'in oğludur. Mâlik: Mezhic b. Üded'dir. Denilir ki Tay, Üded b. Zeyd b. Kehlân b. Sebe'in oğludur.

Yaûk ve onun ibâdetcileri

İbn-i İshâk dedi ki:

Havlan, Hemdân'dan bir koldur. Bunlar Yaûku Yemen topraklarından Hem'dan topraklarında put edindiler.

İbn-i Hişâm dedi ki:

Mâlik b. Namt el-Hemdani şöyle dedi:

يَرِيشُ اللهُ فِي الدُّنْيَا وَيَبْرِي ولا يَبْرِي يَعوقُ وَلا يَرِيشُ

«Allah dünyada zarar verir ve menfaat verir. Yâuk ise ne menfaat verir ne zarar verir.»

Bu beyt onun beyitleri içindedir.

Hemdan ve nesebi

İbn-i Hişâm dedi ki:

Hemdân'ın ismi: Evsele b. Mâlik b. Zeyd b. Rebia b. Evsele b. el-Hiyâr b. Mâlik b. Zeyd b. Kehlan b. Sebe'dir. Evsele, Zeyd b. Esvele

b. el-Hiyâr'ın oğludur da denilir. Hemdân. Evsele b. Rebia b. Mâlik b. el-Hiyâr b. Mâlik b. Zeyd b. Kehlân b Sebe'in oğludur da denilir.

Nesr ve ibâdetcileri

İbn-i İshâk dedi ki:

Himyer'den Zu'l-Külâ' Himyer topraklarında Nesr'i put ittihaz etmişlerdir.

Umyânis ve ibâdetcileri

Havlân'ın bir sanemı vardı ki ona Umyânis denilirdi. Havlân topraklarında idi. Ona davarlarından ve ekinlerinden taksim ederlerdi. Bunu kendi iddialarına göre, onunla Allah arasında taksim ederlerdi. Allah Teâlâ için tahsis ettikleri Umyanis'in hakkına girerse onu ona bırakırlar. Umyânis'ın hakkı Allah Teâlâ'nın hakkı içine girerse ona geri verirlerdi. Onlar Havlân'dan bir koldur. Onlara Edîm denilir. Allah Teâlâ ve Tebâreke, zikrettiklerine göre, şu âyeti onların hakkında inzâl buyurdu:

«وَجَعَلُوا لِلّٰهِ مِمَّا ذَرَأَ مِنَ الْحَرْثِ وَالْأَنْعَامِ نَصِيبًا فَقَالُوا هٰذَا لِلّٰهِ بِزَعْمِهِمْ وَهٰذَا
لِشُرَكَائِنَا فَمَا كَانَ لِشُرَكَائِهِمْ فَلَا يَصِلُ إِلَى اللّٰهِ وَمَا كَانَ لِلّٰهِ فَهُوَ يَصِلُ إِلَى
شُرَكَائِهِمْ سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ» .

«Onlar Allah için, onun yarattığı ekin ve meyvelerle hayvanlardan, bir hisse ayırdılar da kendi boş zanlarınca; Şu, Allah'ın, dediler, şu da ortaklarımız (olan putlar)ın. Ortaklarına âid olanlar Allaha ulaşmaz, Allaha âid olanlar (evet) onların ortak koştuklarına gider. Hükmede geldikleri bu şeyler ne kötüdür.»

Havlân'ın nesebi

İbn-i Hişâm dedi ki: Havlân, Amr b. Hâf b. Kuzaa'nın oğludur. Denilir ki: Havlân, Amr b. Mürre b Üded b. Zeyd b. Mihse b. Amr b. Arib b. Zeyd b. Kehlân b. Sebe'in oğludur. Bir rivâyette: Havlân Amr b. Sad el-Aşîre b. Mezhic'in oğludur.

Sad ve âbidleri

İbn-i İshâk dedi ki:

Benî Milkân b. Kinâne b. Huzeyme b. Müdrike b. İlyâs b. Muzar'ın bir sanemı vardı ki ona Sa'd denirdi. Onların topraklarından bir sahrada (56) kabaca uzun bir taştır. Söylendiğine göre Beni Milkân'dan bir adam damızlık edindiği bir devesiyle oraya karşı durup da onun bereketinden istemek için gitti. Deve onu gördüğü zaman — ki bu deve otlayan, üzerine binilmeyen bir deve idi ve ona karşı kanları akıtılıyordu — ondan şuraya buraya kaçtı gitti. Devenin sahibi Milkânlı kişi gazablandı ve bir taş alıp ona attı. Sonra dedi ki: Allah seni mübârek etmesin. Devemi kaçırttın. Sonra onu aramak için gitti nihayet deveyi çağırdı. Deve gelip yanaştığına o, şöyle dedi:

أَتَيْنَا إِلَى سَعْدٍ لِيَجْمَعَ شَمْلَنَا فَشَتَّتَنَا سَعْدٌ فَلَا نَحْنُ مِنْ سَعْدِ
وَهَلْ سَعْدُ إِلَّا صَخْرَةٌ بِتَنُوفَةٍ مِنَ الْأَرْضِ لَا تَدْعُو لِغَيٍّ وَلَا رُشْدِ

«Biz Sa'd'e gittik ki dağınıklığımızı toplasın. Sa'd ise bizi dağıttı. O hâlde biz Sa'd'den değiliz.
Sa'd bir şey bitmeyen bir toprakta bir kaya parçasından başka bir şey değil. Ne bir yanlışa ne de doğruya iletmez.»

Devs sanemi

Devs'de Amr b. Humeme ed-Devsi'nin bir putu vardı.
İbn-i Hişâm dedi ki: İnşâallah yeri gelince ondan bahsedeceğiz.

Devs'in nesebi

Devs, Udsân b. Abdullah b. Zehrân b. Kâb b. Hâris b. Kâb b. Abdillah b. Mâlik b. Nasr b. Esed b Ğavs'in oğludur. Bir rivâyette Devs Abdullah b. Zehrân b. Esed b. Ğavs'in oğludur.

Hübel

İbn-i İshâk dedi ki: Kureyş Kâbe'nin içinde bir su kuyusunun başında bir put ittihaz etmişlerdi. Ona Hübel (58) denilirdi.
İbn-i Hişâm dedi ki: İnşâallah yeri gelince ondan bahsedeceğiz.

---

(56) Sahra Cidde'nin sahilindedir (Mu'cem el-Buldan'a bak).
(58) Hübel Arabın Kâbe'nin içindeki ve etrafındaki putlarının en bü-

İsâf ve Nâile ve Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin onlar hakkındaki hadîsi

İbn-i İshak dedi:

İsâf ve Nâile'yi Zemzem mevziinin başında onlara kurban kesiyorlardı. Onları put edinmişlerdi. İsâf ve Nâile Cürhüm'den bir erkek ve bir kadın idiler. İsâf b. Bağy. Ve Nâile binti Dik idiler. İsâf Kâbe'de Nâile ile münâsebette bulundu. Böylece Allah onları taş yaptı.

İbn-i İshâk dedi ki: Abdullah b. Ebi Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm, Amere binti Abdurrahman b. Sa'd b. Zürâre'den naklen bana haber verdi ki, o kadın şöyle dedi:

İşittim Âişe (Radiyallâhü anhâ) şöyle diyordu: İsâf ve Nâile'nin Cürhüm'den bir erkek ve bir kadın olup Kâbe'nin içinde münâsebette bulundular. Allah Teâlâ da onları iki taş hâline çevirdi. Vallâhu Âlem.

İbn-i İshâk dedi ki:
Ebû Tâlib şöyle dedi:

وَحَيْثُ يُنِيخُ الْأَشْعَرُونَ رِكَابَهُمْ   بِمُفْضَى السُّيُولِ مِنْ إِسَافٍ وَنَائِلِ

«Eşariler develerinin yükünü İsâf ve Nâile'den sellerin aktığı geniş yere yığarlardı.»

İbn-i Hişâm dedi ki: Bu beyt, onun bir kas'desinde bulunur ki onu inşâallah Teâlâ yerinde zikredeceğiz.

Arapların putlarla yaptıkları

İbn-i İshâk dedi ki: Her bir belde ehli, beldelerinde kendisine ibâdet ettikleri bir put edinmişlerdir. Onlardan bir adam bir sefere çıkmaya niyet ettiği, bineğine bindiği zaman ona sürünürdü. Bu, sefere yöneldiği zaman en son yaptığı şeydi. Seferinden geldiği zaman ona yüz göz sürerdi. Bu da ehlini görmezden önce başladığı ilk şey idi. Allah, Resûlü Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i tevhid ile gönderince Kureyş dedi ki:

---

yüğü idi ve o kırmızı akîkden insan sûreti üzere yapılmıştı. Sağ eli kırık idi. Kureyş ona bu şekilde kavuştu. Onun için altundan bir el yaptılar. (İbn-i Kelbi, Esnam'a bak).

«İlâhları bir tek ilâh mı kılar. Bu acayib bir şeydir!» Araplar Kâbe ile birlikte birtakım tâğutlar ittihaz etmişlerdi. Bunlar birtakım evlerdir ki onlara ta'zim ederlerdi; tıpkı Kâbe'ye ta'zim ettikleri gibi. Onların da bakımcıları ve hizmetcileri vardı. Onlara hediyeler verirlerdi, tıpkı Kâbe'ye verdikleri gibi, onları tavaf ederlerdi, tıpkı Kâbe'yi tavâf ettikleri gibi, onların yanında kurban keserlerdi. Fakat, Kâbe'nin onlardan üstünlüğünü bilirlerdi. Çünkü onlar biliyorlardı ki, orası İbrâhim Halil'in beyti ve mescididir.

Uzzâ (60) ve hizmetcileri

Kureyş ve Beni Kinâne'nin Nahle (61) de Uzzâ diye bir putları vardı. Hizmetci ve perdedarları Süleym'den Benû Şeybân (62) idi. Onlar, Beni Hâşim'in müttefikleri idi.

---

(60) Uzzâ. Lât ve Menat'dan daha yenidir. Arablar bunlarla Uzzâ'dan önce isimlenmişlerdir. Temîm b. Mer. oğlunu Zeyd-i Menât ile isimlendirdi. Nitekim Salebe b. İkabe. oğlunu Teym-i Lât ile isimlendirdiği gibi. Abdul-Uzzâ b. Kâb, bu isimle isimlenen Arapların en öncesidir. Uzzâ'yı put edinen Zâlim b. Esad idi. Bu, Kureyş'e göre sanemlerin en büyüğü idi. Onu ziyâret ederlerdi. yanında kurban kesmekle tekarrubda bulunurlardı. Zait bir rivâyette: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlardan bir gün bahsetti ve dedi ki: Uzzâ'ya beyaz bir koyun ihdâ etmişimdir. Ben kavmimin dini üzere idim.» Kureyş'in ona ibâdet etmeğe düşkünlüğü o kadar ilerlemişti ki: Ebû Uheyhe ölüm hastalığında iken Ebû Leheb onu ziyâret etti. onu ağlıyor olarak buldu. Dedi ki: Ey Ebû Uheyhe seni ağlatan nedir. ölümden mi ağlıyorsun? Ondan kurtuluş yoktur. Dedi ki hayır vallâhi. Fakat benden sonra Uzzâ'ya ibâdet eden olmaz diye korkuyorum. Ebû Leheb dedi: Hayâtında. senin için ona ibâdet edilmiyordu. O hâlde ona ibâdet edilmesi senden sonra senin ölümünden ötürü de terk edilmez. Bunun üzerine Ebû Uheyhe dedi: Şimdi bildim ki benim için bir halef vardır. Ebû Leheb'in onun ibâdetine koyulmasının şiddeti onu hayrete düşürdü. (İbn-i Kellbi'nin El-Esnâm'ına ve Yakut'un Mucem'ine mürâcaat et).

(61) O Şam bölgesindeki Nahle'dir. Uzza orada Hiraz denilen bir vâdide idi. Mekke'den Irak'a çıkılırken sağdan Ğumeyrin hizasındadır. Bu, Zât-ı Irkın üstünde Büstâna dokuz mil ötededir. Kureyş Uzzâ'yı Hiraz vâdisinden bir dağ yolunda koruyordu. Oraya Sukam denilir. Kâbe'nin haremine benzetirlerdi. (İbn-il Kelbi'nin el-Asnâm'ına ve Yakut'un Mucem el-Buldanına bak).

(62) Şeybân: İbn-i Câbir b. Mürre b. Abs b. Rifâe b. el-Hâris b. Utbe b. Süleym b. Manzurdur. Beni Şeyban'dan oraya hizmet edenlerin en sonuncusu Debiyye b. Haremi es-Sülemî'dir. (Mucem el-Buldan'a bak).

İbn-i Hişâm dedi ki:

Özellikle Ebû Talib oğullarının müttefikleri idi. Süleym ise: Süleym b. Mansur b. İkrime b. Hasefe b. Kays b. Aylân'dır.

İbn-i İshâk dedi ki:

Arablardan bir şâir şöyle demiş:

لَقَدْ أَنْكَحَتْ أَسْمَاءُ رَأْسَ بُقَيْرَةٍ   مِنَ الأُدْمِ أَهْدَاهَا امْرُؤٌ مِنْ بَنِي غَنْمِ

رَأَى قَدَعًا فِي عَيْنِهَا إِذْ يَسُوقُهَا   إِلَى غَبْغَبِ العُزَّى فَوَسَّعَ فِي القَسْمِ

«Esmâ, Ümd'den bir küçük (63) ineğin başı ile nikâhlandı ki o ineği Benî Ğanm'dan bir kişi kurban adamıştı.

Uzzâ'nın kurban kesilecek ve kan akıtılacak yerine sevk ederken o ineğin gözünde bir zafiyet gördü ve taksimde, bol bol verdi.»

Bir kurbanı boğazladıkları zaman orada hazır bulunanlar içinde böyle taksim ediyorlardı. Ğabğab boğazlanan ve kanın aktığı yerdir.

İbn-i Hişâm dedi ki:

Bu iki beyt Ebû Hirâş'a âiddir. Bu, Hüzeli (64)'dir. İsmi ise Huveylid b. Mürre'dir. Bu beyit onun beyitleri içinde geçmektedir.

Sedenenin mânası

Sedene: O kimselerdir ki onlar Kâbe'nin işini yerine getirirler. Reûbe b. el-Accac dedi ki:

فَلَا وَرَبِّ الآمِنَاتِ القُطَّنِ   بِمَحْبِسِ الهَدْيِ وَبَيْتِ المَسْدَنِ

«Kurbanların tutulduğu yerde ve hizmetçi evinde Mekke'nin emin güvercinlerinin Rabbine kasem ederim ki»

---

(63) Bu medh edileni bir ineğin başına benzetmevi murad eder ki o ineğin gözünün gitmesi yaklaşmış ve başka değil ancak boğazlamak ve taksim etmeğe salih olur vaziyete gelmiştir.

(64) Ebû Hirâş dedi ki: Bu şiir ile kendisine Esmâ denilen güzel bir kadını tezevvüc eden bir adamı hicv ediyor.

Bu iki beyt onun bir urcûzesinde geçmektedir. Yeri gelince onlardan bahsedeceğiz.

Lât ve hizmetcileri

İbn-i İshâk dedi ki:

Lât Tâif'te Sekif'in putu idi. Hizmetci ve perdedarları, Sakif'den Muatteb oğulları idi.

İbn-i Hişâm dedi ki: İnşâallah yeri gelince onlardan bahsedeceğiz.

Menât ve hizmetcileri ve yıkılması

İbn-i İshâk dedi ki:

Menât, (65) Evs ve Hazrec'in ve Medine halkından dinleri üzere olanların putu idi. Bunlar Deniz Sahilinde, Kuteyd'de ve Müşellel tarafında oturuyordular.

İbn-i Hişâm şöyle dedi:

Kümeyt b. Zeyd — ki bu Beni Esed b Huzeyme b. Müdrike'den birisidir — şöyle dedi:

وَقَدْ آلَتْ قَبَائِلُ لاَ تُوَلِّى   مَنَاةَ ظُهُورَهَا مُتَحَرِّفِينَا

«Kabileler Menât'a dönmüşlerdir, ayrılarak arkalarını ona çevirmezler.»

Bu beyt onun bir kasidesinde geçmektedir.

İbn-i Hişâm dedi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona Ebû Süfyân b. Harbi gönderdi. O onu yıktı. Bir rivâyette onu yıkan Ali b. Ebi Talib'dir. (66)

---

(65) Menât onların hepsinin en eskisi idi. Hiçbir kimse Evs ve Hazrec'den onun için tazim etmekte daha şiddetli kimse olmadı (İbn-i Kelbi'nin El-Esnâm'ına bak).

(66) İbn-i Kelbî, el-Esnâm kitabında bu reyi tercih eder. Denilir ki Alî orasını yıktığı zaman ona ait olan şeyleri aldı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e getirdi.

Zu'l-Halese, sadinleri ve yıkılması

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Zu'l-Halese, Devs, Hasam, Becile ve araplardan beldeleri Tebâle'de (67) bulunan kimselerin putu idi.

İbn-i Hişâm dedi ki: Bir rivâyette: Zu'l-Huluse denilir. Arabdan bir adam dedi ki:

لو كنت يا ذا الخلص الموتورا مثلي وكان شيخك المقبورا

لم تنه عن قتل العداة زورا

«Ey Zû Halese şayet sen de benim gibi ölüsü öldürülmüş de kanına yetişmemiş olsaydın ve senin şeyhin de kabre konulmuş olsaydı, mütecâvizleri katletmekten yalan yere nehy etmezdin.»

Onun babası öldürülmüştü, intikamını almak istedi. Zû Halasa'nın yanına geldi orda bulunan fal oklarını attı. Ok intikam almaması için çıktı. Bunun üzerine bu beytleri söyledi. İnsanlardan İmriül-kays b. Hücr el-Kindi (68)'nin bu putu icad ettiğini diyenler vardır. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de Cerir b. Abdullah el-Beceli'yi gönderdi o Zû Halasa putunu yıktı.

Fels bakımcıları ve yıkılması

İbn-i İshak dedi ki:

Fels Tay'ın ve onlara yakın olan Tayy dağlarında oturan Selmâ ile Ecee kabilelerinin putu idi.

İbn-i Hişâm dedi ki:

---

(67) Tebâle: Mekke'nin yakınında Mekke'den yedi konaklık mesafe ötededir.

(68) Bu putu İmriül-Kayse nisbet eden kimse der ki: Zul-Halsa'nın yanında, Benî Esed onun babasını katlettikleri zaman, oklarla fal açan odur. Ve o üç fal oku ile fal açtı ki bunlar Râciz, Âmir ve Marîz'dir. Ona Râciz çıktı. Bunun üzerine puta sövdü, ona taş attı. Ve: Ananın dılağını ısırırım, dedi. Bundan sonra artık hiçbir kimse Zul Halasa'nın yanında ok çekmedi. Ta ki İslâm gelinceye kadar. (Ravzül-Ünüf'e bak)

Ehl-i ilimden bazıları bana haber verdi ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ali b. Ebi Tâlib'i ona gönderdi, onu yıktı. İçinde iki kılıç buldu. Onlardan birine Resûb, diğerine Mihzem denilirdi. Bunları Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e getirdi o da ona hibe etti. Onlar Ali (Radiyallâhü anh)'ın kılıçlarıdır.

Ruâm

İbn-i İshâk dedi ki:

Himyer ve Ehl-i Yemen için San'a'da kendisine Ruâm denilen bir Beyt var idi.

İbn-i Hişâm dedi ki: Bunun bahsini yukarda anlattım.

Ruzâ ve bakımcıları

İbn-i İshak dedi ki:

Rüzâ, Beni Rabie b. Kâb b. Sa'd b. Zeyd-i Menât b. Temim'in putu idi. Müstevğir b. Rebia b. Kâb b. Sa'd, İslâm'da onu yıktığı zaman, onun hakkında şöyle dedi:

وَلَقَدْ شَدَدْتُ عَلَى رُضَاءٍ شَدَّةً فَتَرَكْتُهَا قَفْرًا بِقَاعٍ أَسْحَمَا

«Rüzâ'nın üzerine öyle bir hamle yaptım ki onu Esheme' çukurunda otsuz susuz bir yerde bıraktım.»

İbn-i Hişâm dedi ki: Onun;

فَتَرَكْتُهَا قَفْرًا بِقَاعٍ أَسْحَمَا

«Onu Eshem çukurunda otsuz susuz bir yere bıraktım»

sözü, Beni Sa'd'dan bir adamdan nakl edilmiştir.

Müstevğir ve ömrü

Denilir ki: Müstevğir üçyüz otuz sene yaşadı. Muzarr (69) kabilesinin en uzun ömürlüsü idi. Ve şunu söyleyen odur:

---

(69) Bazıları demiş ki: Müstevğir, Ukkâz çarşısında hazır bulundu, onunla beraber oğlunun oğlu da bulunuyordu. Torunu ihtiyarlanmış idi. De-

وَلَقَدْ سَئِمْتُ مِنَ الْحَيَاةِ وَطُولِهَا   وَعَمَرْتُ مِنْ عَدَدِ السِّنِينَ مَئِينَا
مِئَةٌ حَدَتْهَا بَعْدَهَا مِئَتَانِ لِي   وَازْدَدْتُ مِنْ عَدَدِ الشُّهُورِ سِنِينَا
هَلْ مَا بَقِي إِلَّا كَمَا قَدْ فَاتَنَا   يَوْمٌ يَمُرُّ وَلَيْلَةٌ تَحْدُونَا

«Hayât ve uzunluğundan usandım ve yüzlerce sene adedince yaşadım.
Bir yüz sene ki peşine iki yüz senem gelir.
Aylardan fazla seneler yaşadım.
Bir gün ve onu takib eden bir geceden başka bir şey kalmadı.»

İnsanların bazısı bu beytleri Züheyr b. Cenab el-Kelbi'den rivâyet ederler.

Zu'l-Keabât ve bakımcıları

İbn-i İshâk dedi ki:

Zu'l-Keebât Bekr ve Tağlib kabilelerinin putu idi. Bunlar Vâil ve İyâd'ın oğullarıdır. Bu put Sindâd'da idi. Ona Aşâ Beni Kays b. Salebe şöyle der:

بَيْنَ الْخَوَرْنَقِ وَالسَّدِيرِ وَبَارِقٍ   وَالْبَيْتِ ذِي الْكَعَبَاتِ مِنْ سِنْدَادِ

«Havernek, (70) *Sedir, Bârik ve Sindâd* (71)*'dan, Zul-Keabât* (72)*'ın arasındadır.»*

---

desi onu yediyordu. Bir adam ona: Bu ihtiyara acı! Senelerce o sana acıdı, dedi? Bunun üzerine müstevgir: Bu gördüğün kimdir? dedi. Adam: O, baban veya dedendir. O da dedi ki: hayır o, oğlumun oğludur. Bunun üzerine adam, bugünkü gibi bir gün ve Müstağir b. Rebîe gibisini gördüm, dedi. Müstevğir: benim, dedi. Bu beyitleri zikretti. Sicistânî, uzun ömür yaşayanlar konusunda uzun uzadıya anlatmıştır.

(70) Havernek: Bir köşktür ki, onu Numân el-Ekber Hire meliki Sâbûr için inşâ etmiştir ki çocuğu orada onun yanında bulunsun. Arabların, mislini görmediği acîb bir bina tarzında inşâ etmiştir. Onu, onun için Senmâr inşâ

İbn-i Hişâm dedi ki: Bu beyt Esved b. Yafer el-Nehşelli'nindir. Nehşel b. Dârum b. Mâlik b. Hanzala b. Mâlik b. Zeyd-i Menât b. Temîm'dir. Bu beyt, bir kasîdesinde geçmektedir. Onu bana Ebû Muhriz Halefe'l-Ahmer okudu:

أَهْلُ الْخَوَرْنَقِ وَالسَّدِيرِ وَبَارِقٍ وَالْبَيْتِ ذِي الشُّرُفَاتِ مِنْ سِنْدَادِ

«Havernek, Sedir ve Bârik ehli ve Zû Şürefât'ın beyti Sindân'dandır.»

BAHİRE, SÂİBE, VASİLE VE HÂMİ'NİN DURUMU

İbn-i İshâk'ın onlar hakkındaki görüşü

İbn-i İshâk dedi ki:

Bahire sâibenin dişi yavrusudur. Sâibe ise dişi devedir, ki birbiri peşine on dişi yavru doğurduğu zaman uzaklaştırılır ve artık sırtına binilmez. Ve yünü kırpılmaz, sütü içilmez, ancak misafir içebilir. Bundan sonra doğurduğu dişi yavrunun kulağı yarılır sonra anasiyle birlikte yolu serbest bırakılır, onun da sırtına binilmez, yünü kırpılmaz ve konuktan başka kimse onun sütünü içmez. Tıpkı anasına yapıldığı gibi ona da yapılır. Bu ise Bahire'dir ki sâibenin dişi yavrusudur. Vasile: Beş batında bir bir peşine ikiz olarak aralarında erkek bulunmayan on dişi yavru getiren bir dişi koyundur. Böylece bundan sonra doğurduğu yavrular erkekler için olurdu, kızlar için olmazdı. Ancak onlardan biri ölürse onu yemekte onların erkekleri ve kızları ortak olurlardı.

İbn-i Hişâm der ki: Şöyle de rivâyet olunur. Bundan sonra doğan yavrular yalnız erkekler için olurdu kızlara hiç bir şey verilmezdi.

---

etmiştir. Onun için, onunla birlikte meşhûr haber vardır. Sedir'in mânası (Fârisî ile): Melikin evi demektir.

(71) Sindâd veya Sendâd: Kûfe'nin Sevâdının altında İyâd kabilesi için konuk yerleridir. Kûfe'nin Necrân'ının ötesindedir (Mu'cem el-Buldân'dan nakl olunmuştur).

(72) Keâbât: Terbî'i yâni murabba kılmayı murad ediyor ve her murabba yapılan binayı kasd ediyor. Bu Kâbe'dir= murabba' binâdır.

İbn-i İshâk dedi ki:

Hâmi: Erkek hayvandır ki, onun sulbünden birbir peşine aralarında erkek bulunmayan on yavru doğduğu zaman sırtı himaye olunur ve artık ona binilmez. Yünü kırpılmaz ve develeri arasında serbest bırakılırdı ve başka bir şekilde kullanılmazdı.

İbn-i Hişâm'ın onlar hakkındaki reyi

İbn-i Hişâm şöyle dedi:

Bu hayvanlar hakkında İbn-i İshak'ın naklettiği, Araplarda olan duruma uymuyor. Yalnız Bahire hakkındaki nakli doğrudur. Onlara göre Bahire, dişi devedir ki, kulağı yarılır ve sırtına binilmez, yünü kırpılmaz ve misâfirden başka kimse sütünü içmez. Veya sütü sadaka olarak verilir. İlâhları için, serbest bırakılır.

Sâibe: Dişi devedir ki, adam eğer hastalığından iyileşirse veya istemekte olduğu bir şeye kavuşursa onun serbest bırakmasını nezr eder. Bu durumda develerinden bir dişi deveyi veya bir erkek deveyi putları için serbest bırakmış olsa hayvan serbest kalıp otlasa artık onunla yararlanılmaz.

Vasile: Dişi devedir ki, anası her batında iki yavru doğurur, ve o devenin sâhibi onlardan dişi olanları ilâhları için kılar ve eril olanlarını da kendisi için kılar. O dişi yavruyu anası doğurur ve onunla beraber bir batında bir erkek yavru doğurursa derler ki: o dişi yavru erkek kardeşine vâsıl oldu. Böylece o dişi yavru, erkek kardeşiyle birlikte serbest bırakılır ve ondan artık menfaatlanılmaz. (73)

İbn-i Hişâm dedi ki: Onu bana Yûnus b. Habib el-Nahvi ve ondan başkası haber verdi. Bazılarının rivâyet ettiğini başkası rivâyet etmemiştir.

İbn-i İshâk dedi ki:

Allah Tebâreke ve Teâlâ Resûlü Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i gönderdiği zaman ona şu âyet-i kerimeleri inzâl buyurdu:

---

(73) Bahîre ve kardeşleri hakkında söz çok uzundur; onda ihtilâf olunmuştur. Alûsî onların büyük bir kısmını zikretmiştir (Bülûğul-Erib c. 3, s. 34 - 39).

« مَا جَعَلَ اللّٰهُ مِنْ بَحِيرَةٍ وَلَا سَائِبَةٍ وَلَا وَصِيلَةٍ وَلَا حَامٍ وَلٰكِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا
يَفْتَرُونَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ وَأَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ » . وأنزل الله تعالى :
« وَقَالُوا مَا فِي بُطُونِ هٰذِهِ الْأَنْعَامِ خَالِصَةٌ لِذُكُورِنَا وَمُحَرَّمٌ عَلَى أَزْوَاجِنَا وَإِنْ
يَكُنْ مَيْتَةً فَهُمْ فِيهِ شُرَكَاءُ سَيَجْزِيهِمْ وَصْفَهُمْ إِنَّهُ حَكِيمٌ عَلِيمٌ » . وأنزل عليه :
« قُلْ أَرَأَيْتُمْ مَا أَنْزَلَ اللّٰهُ لَكُمْ مِنْ رِزْقٍ فَجَعَلْتُمْ مِنْهُ حَرَامًا وَحَلَالًا قُلْ
آللّٰهُ أَذِنَ لَكُمْ أَمْ عَلَى اللّٰهِ تَفْتَرُونَ » . وأنزل عليه : « مِنَ الضَّأْنِ اثْنَيْنِ
وَمِنَ الْمَعْزِ اثْنَيْنِ قُلْ آلذَّكَرَيْنِ حَرَّمَ أَمِ الْأُنْثَيَيْنِ أَمَّا اشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ أَرْحَامُ
الْأُنْثَيَيْنِ نَبِّئُونِي بِعِلْمٍ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ . وَمِنَ الْإِبِلِ اثْنَيْنِ وَمِنَ الْبَقَرِ
اثْنَيْنِ قُلْ آلذَّكَرَيْنِ حَرَّمَ أَمِ الْأُنْثَيَيْنِ أَمَّا اشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ أَرْحَامُ الْأُنْثَيَيْنِ
أَمْ كُنْتُمْ شُهَدَاءَ إِذْ وَصَّاكُمُ اللّٰهُ بِهٰذَا فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا
لِيُضِلَّ النَّاسَ بِغَيْرِ عِلْمٍ إِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ »

«Allah ne «Bahire»den, ne «Sâibe»den, ne «Vasîle»den, ne de «Hâmi»den hiç birini (meşrû) kılmamıştır. Fakat o küfredenler Allaha karşı («Bize bunları o emretmişdir» diye) yalan düzerler. Onların çoğunun akılları ermez.» Ve Allah Teâlâ şöyle inzâl buyurdu: «Bir de (şöyle) dediler: «Şu davarların karınlarında bulunan (yavru)lar (canlı doğarsa) sade erkeklerimiz için (helâldır), kadınlarımıza haram kılınmışdır. Eğer o, ölü (doğar)sa onlar bunda ortakdırlar.» (Allah) onların (bu helâldır, bu haramdır yollu) vasıflarının cezasını verecekdir. Şüphesiz ki O, yegâne hüküm ve hikmet sahibidir, hakkiyle bilendir.»

Ve ona şunu inzâl buyurdu: «De ki: «Allahın size indirib de (kendi kendinize) ondan (kimini) haram, (kimini) helâl yaptığınız rızıkdan ne haber? Söyleyin bana»? De ki: «Allah mı size izin verdi de (öyle yaptınız), yoksa Allaha iftira mı ediyorsunuz?» Ve ona şöyle inzâl buyurdu:

«Koyundan iki çift, keçiden de iki çift. De ki «(Allah) iki erkeği mi, yahut iki dişiyi mi, yoksa bu iki dişinin rahimlerine sarınıp bürünen (erkek ve dişi yavruları)mı, (hangisini) haram etti? (Da'vanızda) doğru iseniz bana ilme dayanarak haber verin.» De ki: «Deveden de iki, sığırdan da iki (çift yarattı). «(Allah) iki erkeği mi, yahud iki dişiyi mi, yoksa bu iki dişinin rahimlerine sarınıp bürünen (erkek ve dişi yavrular)ı mı, (hangisini) haram etti? Yoksa Allah size bunu (haram kılmayı) tavsiye ettiği zaman siz hazır mıydınız?» İnsanları ilme dayanmadan sapdırmak için yalan düzüp de Allahın üstüne atanlardan daha zâlim kimdir? Şüphesiz ki Allah o zâlimler gürûhuna hidâyet vermez.»

Bahire, Sâibe, Vasile ve Hâmi lûgaten ne demektir

İbn-i Hişâm dedi ki: Şâir şöyle dedi:

حَوْلَ الْوَصَائِلِ فِي شُرَيْفٍ حِقَّةٌ وَالْحَامِيَاتُ ظُهُورُهَا وَالسُّيَّبُ

«Şüreyf'de vasilelerin etrafında bir hıkka ve sırtları hâmiler ve sâibeler vardır.»

Temim b. Übeyy b. Mukbil — ki bu Beni Âmir b. Sa'saa'dan birisidir, şöyle dedi:

فِيهِ مِنَ الْأَخْرَجِ الْمِرْبَاعِ قَرْقَرَةٌ هَدْرَ الدَّيَافِيِّ وَسْطَ الْهَجْمَةِ الْبُحُرِ

«Orada baharda otlayan beyazlı siyahlı vahşi eşeklerden, bahirelerin deve sürüsünün arasında bulunurken Diyaf boğasının böğürmesi gibi ses çıktı.»

Bu beyit onun bir kasidesinde geçmektedir. Bahire'nin cemi: Behâir ve buhurdur. Vasile cemi: Vesâil ve vusûl'dur. Sâibe'nin cemi: (ekseri olarak) Sevâib ve süyyeb'dir. Hâm'ın cemi (ekseri olarak): Havâmdır.

NESEBİN DİZİLİŞİNE DÖNDÜK

Huzâe'nin nesebi

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Huzâe şöyle der: Biz Benû Amr b. Amir'iz, Yemen'deniz.

İbn-i Hişâm dedi ki:

Huzâe şöyle der: Biz Benû Amr b. Rabîe b. Hârise b. Amr b. Âmir b. Hârise b. İmriül-Kays b. Salebe b. Mâzin b. el-Esed b. Ğavs'iz. Bana Ebû Ubeyde ve ehli ilimden ondan başkasının haber verdiğine göre Hindef onun anasıdır. Denilir ki: Huzâe: Benû Hârise b. Amr b. Âmir'dir. Huzâe diye isimlenmesinin sebebi Amr b. Âmir'in çocuklarından ayrılıp geri kalmasıdır. Bu, onların Yemen'den çıkıp Şam'a gitmeyi kastederek Merr-i Zahrân'a inip orada ikamet ettikleri zaman oldu. Avn b. Eyyûb el-Ensârî, (— ki bu Beni Amr b. Sevad b. Ğanm b. Kâb b. Seleme'den birisidir ve müslüman Hazreclerdendir —) şöyle dedi:

فَلَمَّا هَبَطْنَا بَطْنَ مَرٍّ تَخَزَّعَتْ خُزَاعَةُ مِنَّا فِي خُيُولٍ كَرَاكِرِ

حَمَتْ كُلَّ وَادٍ مِنْ تِهَامَةَ وَاحْتَمَتْ بِصُمِّ الْقَنَا وَالْمُرْهَفَاتِ الْبَوَاتِرِ

Merr içine indiğimiz zaman, Hüzâa bizden toplulukların atlarından geri kaldılar.

Tihâme'den her bir vâdiyi korudu ve muhkem süngüler ve keskin kılıçlar ile korundular.»

Bu iki beyt onun bir kasidesinde geçmektedir.

Ebû Mutahhir İsmâil b. Râfi el-Ensârî — ki bu Beni Hârise b. Hâris b. Hazrec b. Amr b. Mâlik b. el-Evs'den birisidir — şöyle dedi:

فَلَمَّا هَبَطْنَا بَطْنَ مَكَّةَ أَحْمَدَتْ خُزَاعَةُ دَارَ الْآكِلِ الْمُتَحَامِلِ

فَحَلَّتْ أَكَارِيسًا وَشَتَّتْ قَنَابِلًا عَلَى كُلِّ حَيٍّ بَيْنَ نَجْدٍ وَسَاحِلِ

نَفَوْا جُرْهُمًا عَنْ بَطْنِ مَكَّةَ وَاحْتَبَوْا بِعِزِّ خُزَاعِيٍّ شَدِيدِ الْكَوَاهِلِ

«Mekke'nin vâdisine indiğimiz zaman Hüzâe meşakkatlere göğüs geren ve kötülükleri ifnâ eden yurdda övgüye değer şeyler işledi.

Ve o Necid ile Sâhil arasındaki her kabîleye insan topluluklarını yerleştirdi ve at sürülerini dağıttı. Mekke vâdisinden Cürhümü sürdüler ve onlar da etrafını şiddetle koruyan bir Huzâî'nin izzetiyle gerisin geriye oturdular

İbn-i Hişâm dedi ki: Bu beyitler onun bir kasidesindedir. Ben inşâallah onları Cürhüm'ün sürmesi konusunda zikredeceğim.

Müdrike ve Huzeyme'nin çocukları

İbn-i İshâk dedi ki:

Müdrike b. İlyâs'ın iki erkek çocuğu oldu. Biri Huzeyme b. Müdrike ve biri de Hüzeyl b. Müdrike. Bunların anası ise Kuzâa'dan bir kadındır. Huzeyme b. Müdrike'nin ise dört erkek çocuğu oldu: Kinâne b. Huzeyme, Esed b. Huzeyme, Esedete b. Huzeyme ve Hun b. Huzeyme. Kinâne'nin anası Uvâne binti Sa'd b. Kays b. Aylân b. Muzar'dır.

Kinâne'nin çocukları ve onların anaları

İbn-i İshâk dedi ki:

Kinâne b. Huzeyme'nin dört erkek çocuğu oldu. Nadr b. Kinâne, Mâlik b. Kinâne, Abd-i Menât b. Kinâne (74) ve Milkân b. Kinâne. Nadr'ın anası Berre, Mürr b. Üdd b. Tâbihe b. İlyâs b. Muzar'ın kızıdır. Sâir oğulları ise diğer bir kadına âittir.

İbn-i Hişâm şöyle dedi:

Nadr, Mâlik ve Milkân'ın anası: Berre binti Mürr'dir. Abd-i Menât'ın anası: Hâle binti Süveyd b. Ğıtrif'dir. Ezdi-Şenûe'dendir. Şenûe: Abdullah b. Kâb b. Abdillah b. Mâlik b. nasr b. Esd b. Ğavs'-dir. Şenûe isimlenmesi ancak onların aralarındaki bir şeneândan dolayıdır. Şeneân: buğz demektir.

İbn-i Hişâm şöyle dedi:

Nadr: Kureyş'dir. Onun zürriyetinden olan kimseler ise Kureşi'dir. Zürriyetinden olmayan kimseler Kureşi değildir. Cerir b. Atiyye — ki bu Beni Küleyb b. Yerbu b. Hanzala b. Mâlik b. Zeyd-i Menât b. Temim'dir — Hişâm b. Abdil-Melik b. Mervân'ı medh ederek şöyle dedi:

---

(74) Taberi Kinâneînin çocuklarına Âmir, Hâris, Nâsir, Ğanm, Sad, Avf, Cerûl ve Cirâl ve Ğazevân'ı ilâve etmiştir.

فَمَا الأُمُّ الَّتِي وَلَدَتْ قُرَيْشًا ... بِمُقْرِفَةِ النِّجَارِ وَلَا عَقِيمِ
وَمَا قَرْمٌ بِأَنْجَبَ مِنْ أَبِيكُمْ ... وَمَا خَالٌ بِأَكْرَمَ مِنْ تَمِيمِ

«Kureyş'i doğuran ana, aslında ziyâde levm edileni değildir, doğurmayan bir kadın da değildir.
Babanızdan daha necib bir erkek yoktur ve Temim'den daha kerim bir dayı yoktur.»

Bununla Berre binti Mürr'ü kasd ediyor ki bu Berre, Temim b. Mürr'ün kızkardeşidir. Nadr'ın anasıdır. Bu iki beyt onun bir kasîdesindedir.

Bir rivâyette Fihr b. Mâlik : Kureyş'dir. Zürriyetinden olan kimseler de Kureşî'dir. Zürriyetinden olmayan kimseler ise Kureşî değildir. Kureyş'in Kureyş ile isimlenmesi, tekarruşdan dolayıdır. Tekarruş ise ticâret ve kazanmaktır. Reûbe b. el-Accâc şöyle dedi :

قَدْ كَانَ يُغْنِيهِمْ عَنِ الشُّغُوشِ ... وَالْخَشْلِ مِنْ تَسَاقُطِ الْقُرُوشِ
شَحْمٌ وَمَحْضٌ لَيْسَ بِالْمَغْشُوشِ

«Onları şüğüş denilen buğdaydan, ticâret ve kazanmaktan âleti olan kuruşların birbir peşine düşmesinden meydana gelen haşl denilen halhal ve bileziklerden iç yağı ve sağılmış saf süt müstağni kıldı idi.»

İbn-i Hişâm dedi ki :

Şüğûş : Süğûş adında bir buğdaydır. Haşl : Halhâl, bilezik ve benzerlerinin başlarıdır. Kuruş da ticâret ve kazanmaktır. Der ki, onları bundan, iç yağı ve öz müstağni kılmış idi. Mahz ise hâlis sağılmış süt demektir.

Bu beyitler onun bir urcûzesinde geçmektedir. Ebû Cilde el-Yeşkûr — ki bu Yeşkür b. Vâil'dir — şöyle dedi :

إِخْوَةٌ قَرَشُوا الذُّنُوبَ عَلَيْنَا ۰ فِي حَدِيثٍ مِنْ عُمْرِنَا وَقَدِيمِ

«Birtakım kardeşler vardır ki onlar günahları, ömrümüzün yeni zamanlarında ve eski zamanlarında bizim üzerimize topladılar.»

Bu beyt onun birtakım beyitleri arasında geçmektedir.

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Denilir ki: Kureyş, Kureyş ismiyle şunun için isimlendi ki, dağılmalarından sonra toplandılar. Toplanmaya tekarruş denilir.

Nadr'ın çocukları ve onların anaları

Nadr b. Kinâne'nin iki erkek çocuğu oldu. Mâlik b. Nadr ve Yahlûd b. Nadr. Mâlik'in anası, Âtike binti Advân b. Amr b. Kays b. Aylân'dır. O kadın, Yahlûd'un anası mıdır değil midir? diye bilmiyorum.

İbn-i Hişâm şöyle dedi:

Ebû Amr el-Medenî'nin dediğine göre; Salt b. Nadr'ın hepsinin anası Binti Sa'd b. Zarib el-Advânî'dir. Advân, Amr b. Kays b. Aylan'ın oğludur. Kuseyyir b. Abdirrahman (— ki bu Huzâe'den Beni Müleyh b. Amr'dan birisi olan Kuseyyir İzzet'dir —) şöyle dedi:

أَلَيْسَ أَبِي بِالصَّلْتِ أَمْ لَيْسَ إِخْوَتِي ۰ لِكُلِّ هِجَانٍ مِنْ بَنِي النَّضْرِ أَزْهَرَا
رَأَيْتُ ثِيَابَ الْعَصْبِ مُخْتَلِطَ السَّدَى ۰ بِنَا وَبِهِمْ وَالْحَضْرَمِيَّ الْمُخَصَّرَا
فَإِنْ لَمْ تَكُونُوا مِنْ بَنِي النَّضْرِ فَاتْرُكُوا ۰ أَرَاكًا بِأَذْنَابِ الْفَوَائِجِ أَخْضَرَا

«Acaba babam Salt'da değil midir?
Yoksa kardeşlerim, Benî Nadr'dan kerimlerin meşhûrları değil midirler?
Asb elbiselerini, bizim elbiselerimizin uzatmasiyle onların elbiselerinin uzatmasının birbirine karışmış ve kenarları daralmışken nalınları gördüm.
Eğer Benî Nadr'dan değil iseniz, erâk ağacını vâdilerin kuyruklarında yeşil olarak terkediniz.»

Bu beyitler onun bir kasidesinde geçmektedir.

Huzâe'den Salt b. Nadr'a nisbet olunan kimseler, Müleyh b. Amr oğullarıdır. Küseyyir İzzenin kavmidir.

Mâlik b. Nadr'ın çocukları ve anaları

İbn-i İshâk dedi ki:

Mâlik b. Nadr'ın çocuğu, Fihr b. Mâlik doğdu. Anası Cendele binti Hâris b. Mudad el-Cürhümî'dir.

İbn-i Hişâm dedi ki: O, Mudâd el-Ekber'in oğlu değildir.

Fihr'in çocukları ve onların anaları

İbn-i İshâk dedi ki:

Fihr b. Mâlik'in çocukları dört erkek çocuktur: Galib b. Fihr, Muhârib b. Fihr, Hâris b. Fihr ve Esed b. Fihr. Onların anaları Leylâ binti Sad b. Hüzeyl b. Müdrike'dir.

İbn-i Hişâm dedi ki:

Cendele binti Fihr, Yerbû b. Hanzala b. Mâlik b. Zeyd-i Menât b. Temim'in anasıdır. Ve o kadının anası Leylâ binti Sa'd'dır. Cerîr b. Atiyye b. El-Hatafi — ki Hatafi'nin ismi Hüzeyfe b. Bedr b. Seleme b. Avf b. Küleyb b. Yerbu b. Hanzala'dır — şöyle dedi:

وَإِذَا غَضِبْتُ رَمَى وَرَائِي بِالْحَصَى أَبْنَاءُ جَنْدَلَةٍ كَخَيْرِ الْجَنْدَلِ

«Kızdığım zaman Cendele'nin oğulları benim arkamdan çakılları atarlar. Tıpkı taşlı yerin iyileri gibi.»

Bu beyt onun bir kasidesinde geçmektedir.

Ğalib'in çocukları ve onların anaları

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Galib b. Fihr'in iki erkek çocuğu oldu: Bunlar: Luayy b. Ğalib ile Teym b. Ğalib'dir.

Bunların anası Selmâ (76) binti Amr el-Huzâî'dir. Teym b. Ğalib: Kendilerine Beni el-Edrem (77) denilen kimselerdir.

---

(76) Bir rivâyette, Luayy'ın anası Âtike bint-i Yahlud b. Nadr b. Kinâne'dir. Bu kadın Kureyş'den doğma Atikelerin ilkidir. (Taberi'ye bak).

İbn-i Hişâm dedi ki:

Kays b. Ğalib'in anası Selmâ binti Kâb b. Amr el-Huzâi'dir. Bu kadın Ğalib'in iki oğlu Luayy ile Teym'in anasıdır.

Luayy'ın çocukları ve onların anaları

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Luayy b. Ğalib'in dört erkek çocuğu oldu. Bunlar Kâb b. Luayy, Âmir b. Luayy, Sâme b. Luayy ve Avf (78) b. Luayy'dır. Kâb, Âmir ve Sâme'nin anası: Mâviye (79) binti Kâb b. El-Kayn b. Cesr'dir. Huzâadandır.

İbn-i Hişam şöyle dedi:

Denilir ki: O, Hâris (80) b. Luayy'dır. Bunlar Cüşem b. el-Hâris'-dir. Rebia'dan olan Hizzân'dandır. Cerir şöyle dedi:

بَنِى جُشَمٍ لَسْتُمْ لِهِزَّانَ فَانْتَمُوا   لِأَعْلَى الرَّوَابِى مِنْ لُؤَىِّ بْنِ غَالِبِ
وَلَا تُنْكِحُوا فِى آلِ صَوْرٍ نِسَاءَكُمْ   وَلَا فِى شُكَيْسٍ بِئْسَ مَثْوَى الغَرَائِبِ

«Ey beni Cuşem siz Hizzânın değilsiniz.
Öyle ise revâbi denilen eşrâf Luyy b. Ğalib'in eşrâf kabilelerine nisbet olununuz.
Ne Âl-i Davr *ne de Şükeys'e kadınlarınızı nikâhlamayınız ki onlar ne kötü ğarib yurdlardır.»*

Sa'd b. Luayy Şeyban b. Salebe b. Ukabe b. Sab b. Ali b. Bekr b. Vail'de Bünane'dir. Rebia'dandır.

Bünâne, onlar için Beni'l-Kayn b. Cesr b. Şeyellah'dan olan çocuk bakıcısıdır. Seyallah b. el-Esed b. Vebre b. Salebe b. Hulvân b.

---

(77) Edrem: Ayağının aşık kemikleri ete gömülü demektir.

(78) Avf b. Luayy'ın anası Baride binti Avf b. Ğanm b. Abdullah b. Ğatafan'dır.

(79) Sanki o kadın, mâya = suya nisbet olunmuştur. Sâfi = berrak olduğundan dolayı.

(80) İbn-i Kuteybe Kitâbı olan Meârif'de Luayy'ın çocuğu Hâris'in zikrinde. Sîret ile birlikte ittifâk etmiştir.

İmran b. Haş b. Kuzaa da denilir. Bir rivâyette: O, Rebia'dan binti Nemir b. Kasıd'dır. Bir rivâyette: Binti Cerm b. Rebban b. Hulvân b. İmran b. Haf b. Kuzae'dir.

Huzeyme b. Luayy b. Ğalib Şeyban b. Salebe'nin Aizesidir. Aize ise Yemen'den bir kadındır. Bu kadın Beni Ubeyd (81) b. Huzeyme b. Luayy'ın anasıdır.

Âmir (82) b. Luayy'dan başka Beni Luayy'ın hepsinin anası Mâviye binti Kâb b. Kayn b. Cesr'dir. Âmir b Luayy'ın anası Mahşiyye binti Şeyban b. Muhârib b. Fihr'dir. Leylâ binti Şeyban b. Muhârib b. Fihr de denilir.

SÂME

Ummana yolculuk etmesi ve ölümü

İbni İshâk dedi ki:

Sâme b. Luayy ise Ummân'a gitti ve orada kaldı. İddiâ ettiklerine göre Âmir b. Luayy onu çıkarttı. Bu şundan olmuştu. İkisi arasında bir şeyden dolayı Sâme Âmir'in gözünü çıkarttı. Âmir de tehdit etti o da Ummân'a gitti. İddiâ ettiklerine göre: Sâme b. Luayy devesi üzerinde yürüyordu. Deve başını koydu otluyordu, dudağından bir yılan kaptı ve deveyi çekti. Nihâyet deve yan düştü, sonra yılan Sâme'yi soktu, onu katletti. Bunun üzerine, dediklerine göre, ölümü hissettiği zaman şöyle dedi:

عَيْنِ فَابْكِي لِسَامَةَ بْنِ لُؤَيٍّ   عَلِقَتْ سَاقَ سَامَةَ الْعَلَاقَه

لَا أَرَى مِثْلَ سَامَةَ بْنِ لُؤَيٍّ   يَوْمَ حَلُّوا بِهِ قَتِيلاً لِنَاقَه

بَلِّغَا عَامِراً وَكَعْباً رَسُولاً   أَنَّ نَفْسِي إِلَيْهِمَا مُشْتَاقَه

---

(81) Bu İbn-i Hişâm'ın görüşüdür. İbn-i Cerir et-Taberi'ye gelince Âize'-yi Huzeyme'nin anası saymıştır. Bu kadın, ona göre Aize binti Hums b. Kuhâfe'dir. Hasam'dandır.

(82) İbn-i Cerir et-Taberi İbn-i Hişâm'ın görüşünde değildir. Kab. Amir ve Sâme'nin öz kardeş olmalarında ve analarının Mâviye olmasında İbn-i İshâk ile ittifâk eder.

إِنْ تَكُنْ فِي عُمَانَ دَارِي فَإِنِّي غَالِبِي ، خَرَجْتُ مِنْ غَيْرِ نَاقَه
رُبَّ كَأْسٍ هَرَقْتَ يَا ابْنَ لُؤَيٍّ حَذَرَ الْمَوْتِ لَمْ تَكُنْ مُهْرَاقَه
رُمْتَ دَفْعَ الْحُتُوفِ يَا ابْنَ لُؤَيٍّ مَا لِمَنْ رَامَ ذَاكَ بِالْحَتْفِ طَاقَه
وَخَرُوسِ السُّرَى تَرَكْتَ رَدِيًّا بَعْدَ جَدٍّ وَجِدَّةٍ وَرَشَاقَه

«Ey gözüm, Sâme b. Luayy'a ağla ki, Sa'me'nin baldırına bir yılan asıldı. Devesine maktul olarak yerleştirdikleri zaman Same b. Luayy gibisini görmedim.

Âmir ve Kâb'a bir elçi gönderin ki nefsim onlara muştak olduğunu tebliğ etsin.

Eğer yurdum Ummânda olsaydı ben galib zannımca devesiz yola çıkardım.

Ey Luayy'ın oğlu ölüm korkusundan çok bardaklar akıttın.

Sen onun akıtanı almadın.

Ey Luayy'ın oğlu ölümleri def etmeyi taleb ettin bunun ölümle olmasını isteyen kimseye karşı takat yoktur.

Dededen ve neneden ve güzel boyluluktan sonra sabırlı sebatlı deveyi yorgunluktan düşmüş olarak terkettin.»

İbn-i Hişâm dedi ki:

Sâme b. Luayy'ın bazı çocukları Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldi ona nisbet oldular. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki: Şâir olan mı? Bunun üzerine bazı ashabı: Yâ Resûlallah, sanki onun şu sözünü murâd ettin, dediler.

رُبَّ كَأْسٍ هَرَقْتَ يَا ابْنَ لُؤَيٍّ حَذَرَ الْمَوْتِ لَمْ تَكُنْ مُهْرَاقَه

«Ey Luayy'ın oğlu, ölümden kaçınmak için çok bardaklar akıttın, sen ise akıtanı olmadın.»

Evet, diye buyurdu.

AVF B. LUAYY VE GÖÇ ETMESİ

Onun Beni Zübyân'a nisbet edilmesinin sebebi

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Avf b. Luayy'a gelince — İddiâ ettiklerine göre — o Kureyş'den bir kâfile ile yola çıktı, nihâyet Ğatafân b Sa'd b. Kays b. Aylân'ın topraklarına vardıkları zaman o geriye kaldı. Kavminden onunla birlikte olanlar gittiler. Onu Sa'lebe b. Sa'd götürdü. Beni Zübyân'ın nesebinde bu onun kardeşidir. Sa'lebe Sa'd b. Zübyân b. Bağîd b. Reys b. Ğatafan'ın oğludur. Avf da Sa'd b Zübyân b. Bağîd b. Reys b. Ğatafan'ın oğludur. Onu yakaladı, evlendirdi ve kendisine katarak onunla kardeşlik akdi kurdu. Böylece Zübyânda oğullarından olduğu şâyi oldu. İddiâ edildiğine göre Sâlebe, geri kaldığı ve kavmi onu bıraktığında Avf'a şöyle demiş:

اِحْبِسْ عَلَىَّ ابْنَ لُؤَيٍّ جَمَلَكْ ‏ تَرَكَكَ الْقَوْمُ وَلَا مَنْزِلَ لَكْ

«Ali b. Luayy senin deveni hapsetti, seni kavmin terketti ve senin için bir konut kalmadı.»

İbn-i İshâk dedi ki: Muhammed b. Cafer (83) b. Zübeyr veya Muhammed b. Abdurrahman b. Abdullah b. Husayn bana haber verdi ki:

Ömer b. el-Hattâb şöyle dedi: Şâyet Araptan bir kabileye intisab etseydim ve onların bizden olduğunu iddiâ etseydim elbette Beni Mürr b. Avf'a intisap ederdim. Çünkü biz onlardaki benzerlikleri biliriz. Hem de şu adamın düştüğü yeri de biliriz. Yâni Avf b. Lüeyy'i tanıyoruz.

Mürre'nin nesebi

İbn-i İshâk dedi ki:

Bu Ğatafan'ın zürriyetindendir Mürre b. Avf b. Sad b. Zübyân b. Bağîd b. Reys b. Ğatafan'dır. Bu neseb onlar için zikr edildiği za-

---

(83) O Muhammed b. Cafer b. Zübeyr b. El-Avvâm b. Huveylid El-Esedî El-Medeni'dir. Amucası Urve'den ve amucasının oğlu Abbâd b. Ubeydullah'dan ve bu başkalarından hadis rivâyet etti. Ondan da Abdurrahmân b. el-Kasım ve Ubeydullâh b. Ebî Cafer ve başkaları hadis rivâyet ettiler. Fakîh ve âlim bir kimse idi. Nesâî de onu sikâ = güvenilir zatlardan saymıştır.

man onu ne inkâr ettik ne tanımazlık ettik, derler. Çünkü o bize neseblerin en sevgilisidir.

Hâris b. Zâlim b. Cezime b. Yeıbû (İbn-i Hişâm'a göre o Beni Murre' b. Avf'dan biridir) Numân b Münzir'den kaçtığı ve Kureyş'e kavuştuğu zaman şöyle dedi :

فَمَا قَوْمِي بِثَعْلَبَةَ بْنِ سَعْدٍ   وَلَا بِفَزَارَةَ الشُّعْرِ الرِّقَابَا
وَقَوْمِي، إِنْ سَأَلْتَ، بَنُو لُؤَيٍّ   بِمَكَّةَ عَلَّمُوا مُضَرَ الضِّرَابَا
سَفِهْنَا بِاتِّبَاعِ بَنِي بَغِيضٍ   وَتَرْكِ الْأَقْرَبِينَ لَنَا انْتِسَابَا
سَفَاهَةَ مُخْلِفٍ لَمَّا تَرَوَّى   هَرَاقَ الْمَاءَ وَاتَّبَعَ السَّرَابَا

فَلَوْ طُووِعْتُ، عَمْرَكَ، كُنْتُ فِيهِمْ   وَمَا أُلْفِيتُ أَنْتَجِعُ السَّحَابَا
وَخَشَّ رَوَاحَةُ الْقُرَشِيُّ رَحْلِي   بِنَاجِيَةٍ وَلَمْ يَطْلُبْ ثَوَابَا

«Benim kavmim ne Salebe b. Sad'dedir, ne de boyunları uzun tüylü Fezâre'dir.

Benim kavmim eğer sorarsan Mudar'ra vuruşmayı öğreten Mekke'de Benû Luayy'dır.

Benî Bağîd'e ittiba ve intisab bakımından bize en yakın olanları terketmekle sefihlik ettik.

Bir kimsenin sefihliği ile ki suyu alır suya kanınca da suyu döker ve serâbın peşine koşar.

Şâyet senin dinine itâat etseydim onların içinde olurdum ve yağmur bulutlarını (84) *aramakta bulunmazdım.*

Kureyşlinin süratli yürüyen bir deve ile yolculuğumu rahata erdirmesi ve bir karşılık taleb etmemesi yağmur bulutu gibi gelmiştir.»

(84) Yağmur bulutlarını aramak demek bir yerden diğer bir yere gitmek demektir. Nitekim bir mevziden bir mevzie irtihal eden kabîleler böyle yaparlardı. Şair şunu kastediyor : Şâyet Kureyş'e intisab etseydim elbette onlarla birlikte Mekke'de mukim olurdum. Ve bir yerden diğerine giderek yağmur talebinde bulunmazdım.

İbn-i Hişâm dedi ki: Bu, onlardan Ebû Ubeyde'nin bana okuduğu beyitlerdendir.

İbn-i İshâk dedi ki:

Benî Sehm b. Murre'den biri olan Husayn b. el-Humâm el-Mürrî Hâris b. Zâlim'i geri red ederek ve Ğatafan'a intisâb edip dedi ki:

أَلَا لَسْتُمْ مِنَّا وَلَسْنَا إِلَيْكُمْ ... بَرِئْنَا إِلَيْكُمْ مِنْ لُؤَيِّ بْنِ غَالِبِ
أَقَمْنَا عَلَى عِزِّ الْحِجَازِ وَأَنْتُمْ ... بِمُعْتَلَجِ الْبَطْحَاءِ بَيْنَ الْأَخَاشِبِ

«Siz bizden değil misiniz ve size biz gelmiyor muyuz.
Luayy b. Ğalib'den size doğru beri olarak geldik.
Biz Hicâz'ın güçlülüğüne karşı durduk halbuki siz Ehâşib'in arasındaki Bathâ'nın dövüşme yeri olan ovada bulunuyorsunuz.»

Bununla Kureyşi' kasd ediyor. Sonra Husayn dediği şeye karşı pişman oldu ve Hâris b. Zâlim'in dediğini kabul etti ve böylece Kureyş'e intisab etti, kendisini yalanladı ve şöyle dedi:

نَدِمْتُ عَلَى قَوْلٍ مَضَى كُنْتُ قُلْتُهُ ... تَبَيَّنْتُ فِيهِ أَنَّهُ قَوْلُ كَاذِبِ
فَلَيْتَ لِسَانِي كَانَ نِصْفَيْنِ مِنْهُمَا ... بَكِيمٌ وَنِصْفٌ عِنْدَ مَجْرَى الْكَوَاكِبِ
أَبُونَا كِنَانِيٌّ بِمَكَّةَ قَبْرُهُ ... بِمُعْتَلَجِ الْبَطْحَاءِ بَيْنَ الْأَخَاشِبِ
لَنَا الرُّبْعُ مِنْ بَيْتِ الْحَرَامِ وِرَاثَةً ... وَرُبْعُ الْبِطَاحِ عِنْدَ دَارِ ابْنِ حَاطِبِ

«Söylemiş olduğum geçmiş bir söze karşı pişman oldum ve anladım ki o yalan bir sözdür.
Keşke lisanım iki yarı olsaydı da o ikisinden biri lal olsaydı yarı da Yıldızların aktıkları yerde olsaydı.
Bizim babamız Mekke'de Kinânî'dir onun kabri (85) *Ehâşib'in arasında* bathânın savaş alanı olan ovadadır

---

(85) Ehâşib: Mekke'de iki dağdır.

Beyt-i Harâmdan bizim için verâsetle dörttebir vardır.
Bathaların da İbn-i Haatıb'ın darının yanında dörttebiri.
Yâni Benî Luayy dört tane idiler.
Kâb, Âmir, Sâme ve Avf.»

İbn-i İshâk: Bana ithâm etmediğim birisi haber verdi ki: Ömer b. el-Hattâb (Radiyallâhü anh) Beni Mürre'den birtakım adamlara dedi ki: Eğer nesebinize dönmeyi dilerseniz ona dönünüz.

Mürre'nin Efendileri

İbn-i İshak dedi ki:

Onlar Ğatafan'da eşrâf idiler. Onların sâdetleri ve yöneticileri idiler. Onlardan: Herim b. Sinân b. Ebî Hârise b. Mürre b. Nüşbe; Hârice b. Sinân b. Ebî Hârise; Hâris b. Avf; Husayn b. el-Hümâm; Hâşim b. Hermele vardır. Bu Hâşim için şair şunu demiştir:

أَحْيَا أَبَاهُ هَاشِمُ بْنُ حَرْمَلَهْ   يَوْمَ الْهَبَاآتِ وَيَوْمَ الْيَعْمَلَهْ
تَرَى الْمُلُوكَ عِنْدَهُ مُغَرْبَلَهْ   يَقْتُلُ ذَا الذَّنْبِ وَمَنْ لَا ذَنْبَ لَهْ

«Onu Hâşim (86) b. Hermele, Hebâe (87) gününde ve Yamele gününde ihyâ etti.
Onun katında melikleri maktûl görürsün.
Günahkârı da günahsız kimseleri de katl eder.»

Hâşim b. Hermele ve Âmir el-Hasafî

İbn-i Hişâm dedi ki:

Ebû Ubeyde, Hasafe b. Kays b. Aylan olan Âmir el-Hasafî'ye âid bu beyitleri bana okudu ve şunu ilâve etti:

---

(86) Hâşim b. Hermele: Bu, Manzûr b. Zebân b. Yesâr'ın dedesidir demek istiyor.

(87) Yevm-i Hebâât, Hebâât günü: Arapların savaş günlerinden meşhur bir gündür.

وَرُمْحُهُ لِلْوَالِدَاتِ مُثْكِلَهْ

«Ve onun süngüsü analar için evlâdlarını kaybettiricidir.»

Ve bana yâni İbn-i Hişâm'a haber verdi ki:

Hâşim Âmir'e: Benim hakkımda iyi bir beyit söyle, onun karşılığını sana vereyim, dedi. Âmir de evvelki beyti söyledi. Hâşim'e beğendiremedi. Sonra ikinciyi söyledi Yine beğendiremedi. Sonra üçüncüyü söyledi ve yine beğendiremedi. Şu dördüncüyü söyleyince:

يَقْتُلُ ذَا الذَّنْبِ وَمَنْ لاَ ذَنْبَ لَهْ

«Günah sâhibini ve kendisi için günah olmayan kimseyi katleder»

sözünü söyleyince ona beğendirdi ve mükâfatını verdi.

İbn-i Hişam dedi ki:

Bu, Kümeyt b. Zeyd'in şu sözünde kastettiğidir:

وَهَاشِمُ مُرَّةَ الْمُفْنِي مُلُوكًا بِلاَ ذَنْبٍ إِلَيْهِ وَمُذْنِبِينَا

«Mürre'nin Hâşimi ona bir günahları olmaksızın ve günahı olanlar olarak melikleri ifnâ edicidir.»

Bu beyt onun bir kasidesinde geçmektedir. Âmir'in «Yevme'l-Hebaât» sözü, Ebû Ubeyde'nin gayrından nakildir.

Mürre ve Besl

İbn-i İshâk dedi ki:

Onlar, bir topluluktur ki, o Ğatafan ve Kays'in hepsinde onların ünü vardır. Onlar nesebleri üzere kaldılar ve onlarda besl (*) vardı.

(*) Besl: Harâm ve helâldır. Zıt mânalı kelimelerdendir.

BESL'İN DURUMU

Besl'in târifi

Besl — iddiâ ettiklerine göre — sekiz şeydir. Harâm ayları her sene Arapların arasında onlar için geçerli idi. Bunu Araplar onlara tanımış olup bu haklarına göz dikmiyordular. Bu hakla Arapların hangi memleketine dilerlerse giderlerdi. Onlardan hiç korkmazlardı. Züheyr b. Ebi Sülmâ Benî Mürre'yi kasd ederek aşağıdaki şiiri söylemiş.

Züheyr'in nesebi

İbn-i Hişâm dedi ki:

Züheyr, Benî Müzeyne b. Üdd b. Tabihe b. İlyas b. Muzar'dan birisidir. Bir rivâyette o Züheyr b. Ebi Sülmâ'dır. Gatafan'dandır. Bir kavle göre de Gatafan'ın müttefikidir.

تأمل فإن تقو المروراة منهم وداراتها لا تقو منهم إذا نخل

بلاد بها نادمتهم وألفتهم فإن تقويا منهم فإنهم بسل

«Düşün, eğer onlardan otsuz susuz Merûrat'a (88) *inersen sakın onların otsuz susuz yurdlarına inme.*
O zaman Nahl'e (89) *in.*
Orada bir memleket ki onlarla sohbette bulundum ve onlarla ülfet ettim.
Eğer ikiniz onlardan otlu sulu yere inerseniz, onlar da Besl'dirler.»

İbn-i Hişâm onların Haremine yürüdüler, diyor.

İbn-i Hişâm dedi ki: Bu iki beyt onun bir kasidesinde geçmektedir.

İbn-i İshâk dedi:

A'şâ Benî Kays b. Salebe dedi ki:

---

(88) Mürûrat: Bir yerdir. Onda Mürûrat savaş günü oldu.

(89) Nahl: Necid'de Gatafan topraklarından bir yerdir. Bir rivâyette o Benî Mürre b. Avf'ın Medine'ye iki konak mesafedeki bir yerdir. (Mu'cem el-Buldân'a bak).

أَجَارَتُكُمْ بَسْـــلٌ عَلَيْنَا مُحَرَّمٌ وَجَارَتُنَا حِـــلٌّ لَكُمْ وَحَلِيلُهَا

«Sizin komşunuz Besl, bizim üzerimize haram mı kılınmıştır? Halbuki bizim komşumuz ve onun dârında bulunanlar sizin için helâldır.»

İbn-i Hişâm dedi ki: Bu beyt onun bir kasîdesindedir.

Kâb'ın çocukları ve onların anası

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Kâb' b. Luayy'ın üç erkek çocuğu oldu. Mürre b. Kâb, Adiyy b. Kâb ve Husays b. Kâb. Onların anası Vahşiyye (90) binti Şeybân b. Muhârib b. Fihr b. Mâlik b. Nadr'dır.

Mürre'nin çocukları ve onların anası

Mürre b. Kâb'ın üç erkek çocuğu oldu. Kilâb b. Mürre, Teym b. Mürre ve Yakaza b. Mürre.

Kilâb'a gelince: Onun anası Hind binti Süreyr b. Salebe b. Hâris b. Fihr b. Mâlik b. Nadr b. Kinâne b. Huzeyme'dir. Yakaza'nın anası ise Bârikiyyedir. (91) Bu Bârik'den bir kadındır. Yemen'den Ezd'dendir. Bir rivâyette o kadın Teym'in anasıdır. Bir rivâyette: Teym, Kilâb'ın anası Hind binti Süreyr'indir.

Bârik'in nesebi

İbn-i Hişâm şöyle dedi:

Bârik: Beni Adiyy b. Hârise b. Amr b. Âmir b. Hârıse b. İmriül-Kays b. Salebe b. Mâzin b. el-Esd b. el-Gavs'dir. Bunlar Şenûe'dedir. Kümeyt b. Zeyd şöyle dedi:

---

(90) Denilir ki: Bu üçünün anası Mahşiyye'dir. Nitekim: Mürre ve Husays'ın anası Mahşiyye binti Şeybân b. Mühârib b. Fihr'dir de denilir. Adiy'in anası: Rakaş binti Rukbe b. Nâile b Kâb b. Harb b. Teym b. Sad b. Fehm b. Amr b. Kays b. Aylân'dır (Taberî'ye bak).

(91) Denilir ki: Teym'in ve Yakaza.nın anası: Esmâ binti Adiyy b. Hârise b. Amr b. Âmir b. Bârik'dir. Denilir ki: Hind binti Hârise el-Bârikiyye'dir. Nasıl ki bir rivâyette Yakaza, Hind binti Süreyr'in çocuğudur denilir. O Kilâb'ın anasıdır. (Taberî'ye bak).

وَأَزْدُ شَنُوءَةَ انْدَرَءُوا عَلَيْنَا بِجُمٍّ يَحْسَبُونَ لَهَا قُرُونَا

فَمَا قُلْنَا لِبَارِقَ قَدْ أَسَأْتُمْ وَمَا قُلْنَا لِبَارِقَ أَعْتِبُونَا

«Ezd-i Şenue bizim üzerimize birtakım koçlarla (92) huruc ettiler, zan ediyorlardı ki boynuzları vardır.

Bârik'e (93) biz demedik ki sizler kötülük ettiniz. Bârik'e demedik ki bizden itabı kaldırınız.»

Bu iki beyt onun bir kasidesinde geçmektedir. Ancak Bârik ile isimlendirilmeleri Berk'a (Yıldırıma) tâbi olmalarından dolayıdır.

Kilâb'ın iki çocuğu ve onların anası

Kilâb b. Mürre'nin iki erkek çocuğu oldu. Bunlar: Kusay (94) b. Kilâb ve Zühre (95) b. Kilâb'dır. Bu ikisinin anası, Fâtıma binti Sa'd b. Seyel'dir. (96) Beni Cedere'den birisidir. Bu ise Cu'süme el-Ezd'dendir. O ise Yemen'dendir. Bunlar Beni Dil b. Bekr b. Abd-i Menat b. Kinâne'de haliflerdir.

Cü'süme'nin nesebi

İbn-i Hişâm dedi ki:

Ona, Cü'sümetü'l-Esed ve Cü'sümetü'l-Ezd denilir. Bu cü'süme

---

(92) Buradaki koçlardan murâd, onların hazırlıksız ve varlıksız döğüşmeleridir. Tıpkı kendileri için boynuzlar olmayan koçlar ve kendileri için kuvvet olduğunu zan eden kimseler gibi.

(93) Denildi ki: İsmi Bârik olan bir dağın yanında konakladılar ve Bârik ismini aldılar.

(94) Kusayy'ın ismi Zeyd'dir Kusay diye isimlendirilmesi şunun içindir: Babası öldü, peşinde onu ve kardeşi Zühre'yi bıraktı. Zühre büyük idi, Kusay ise süt emme çağında idi. Bunları anaları olan Fâtıma'ya bırakmıştı. O kadın da Rebî b. Hizâm ile evlendi ve onunla birlikte yola çıktı ve o kadın, küçüklüğünden dolayı Zeyd'i kendisiyle beraber aldı. Böylece Kusayy adını aldı. Çünkü kavminden uzak kalmıştı (Taberî've bak).

(95) Zühre: Bir kadındır. Çocukları babalarına değil ona nisbet edilmiştir. Bunlar Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in dayılarıdır.

(96) Seyel'in ismi Hayr b. Hemâle b. Avf b. Ğanm b. Âmir el-Câdir b. Amr b. Cu'süme'dir.

b. Yeşkür b. Mübeşşir b. Sab b. Dühmân b. Nasr b. Zehrân b. Hâris b. Kâb b. Abdullah b. Mâlik b. Nasr b. el-Esd b. el-Gavs'dir. Bir rivâyette: Cü'smuma b. Yeşkür b. Mübeşşir b. Sab b. Nasr b. Zehrân b. El-Esd b. Ğavs'dır.

Cedere ile isimlenmeleri ancak Âmir b. Amr b. Cü'süme'nin Hâris b. Mudâd el-Cürhümî'nin kızı ile evlenmesinden dolayıdır. Cürhüm Kâbe ashâbından idiler. Kâbe için bir duvar yaptılar. Böylece bununla Âmir, Câdir ismini aldı. Onun çocuklarına bundan dolayı Cedere denildi. (97)

İbn-i İshâk dedi ki: Sa'd b. Seyel için Şâir şöyle der:

ما نرى في الناس شخصا واحدا ... من علمناه كسعد بن سيل

فارسا أضبط فيه عسرة ... وإذا ما واقف القرن نزل

فارسا يستدرج الخيل كما ... استدرج الحر القطامي الحجل

«İnsanların içinde, kendisini bildiğimiz kimselerden Sa'd b. Seyel gibi kimseyi görmüyoruz.
At binicisi sağ eliyle de sol eliyle de iş görür kendisinde şiddetin bulunduğu ve harpte mukavemet gösteren kimseye rastladığında iner.
Bir süvari ki atları toplar. Doğan kuşu keklikleri topladığı gibi.»

İbn-i Hişâm dedi ki: Onun şu sözü:

«Doğanın topladığı gibi.» Bu ehl-i ilmin bazısından şiirde olduğu nakl olundu.

Kilâb'ın diğer çocukları

İbn-i Hişâm dedi ki: Num binti Kilâb... Bu kadın Esad ve Suayd'ın anasıdır. Bunlar Sehm b. Amr b. Husays b. Kâb b. Luayy'ın iki oğullarıdır. Bu kadının anası Fâtıma binti Sed b. Seyel'dir.

---

(97) Bu şunun içindir ki: Sel bir keresinde Kâbe'ye girdi ve oranın binasını yardı. Kureyş ürktü ve diğer bir sel gelirse oranın yıkılmasından, şeref ve dinlerinin gitmesinden korktular. Âmir ora için bir duvar yaptı. Böylece Câdir ismini aldı.

Kusayy'ın çocukları ve onların anası

İbn-i İshâk dedi ki: Kusayy (98) b. Kilâb'ın dört oğlan ve iki kız çocuğu oldu. Bunlar: Abd-i Menâf b Kusayy, Abdü'd-Dâr b. Kusayy, Abdul-Uzzâ b. Kusayy ve Abd-i Kusayy b. Kusayy, Tehmur (99) binti Kusayy ve Bere binti Kusay'dır. Onların anası Hübey binti Hüleyl b. Habeşiyye b. Selûl b. Kâb b. Amr el-Huzâî'dir.

İbn-i Hişâm şöyle dedi:

Ona Hubşiyye b. Selûl da denilir.

Abd-i Menâf'ın çocukları ve onların anaları

İbn-i İshâk dedi ki:

Abd-i Menâf'ın — ki ismi Muğîre b. Kusay'dır — dört erkek çocuğu oldu. Bunlar Hâşim (100) b. Abd-i Menâf; Abd-i Şems (101) b. Abd-i Menâf; Muttalib b. Abd-i Menâf — bunların anası Atike (102) binti Mürre b. Hilâl (103) b. Fâlic b. Zekvân b. Salebe b. Bühse b. Süleym b. Mansûr b. İkrime'dir — ve Nevfel b. Abd-i Menâf'dır. Bunun anası da Vâkide binti Amr el-Mâziniyye'dir. Mâzin Mansûr b. İkrime'nin oğludur.

---

(98) Kusayy, iddia ettiklerine göre, şöyle derdi: Benim için dört çocuk oldu. İkisini sanemimle isimlendirdim. Birisini evimle ve birisini de kendimle isimlendirdm.

(99) Taberî, Kusayy'ın çocuklarının içinde Tahmura zikretmedi. Yalnız dört erkek çocuğu olduuğnu söyledi. Zebîdî, o kadını İzâh el-Medârik kitabında zikretti. Ve: Tahmur, Tansur gibi söylenilir, dedi.

(100) İsmi Amr'dır. Ona Hâşim denilmesi, kavmi için tiridi ilk heşm eden = ufaltan kimse olduğu içindir.

(101) Abd- Şems Hâşim'den sonra oldu. Bir rivâyette ikisi ikiz idiler. Hâşim doğarken ayağı Abd-i Şems'in alnına bitişik olarak doğdu ve kansız onları birbirinden ayıramadılar. Bunun üzerine: Gelecekte ikisinin çocukları arasında kan olur, dediler. İşte sonradan Benî Hâşim ile Benî Ümeyye b. Abd-i Şems'in arasında kan aktı.

(102) Denilir ki: Âtike için Abd-i Menaf'ından başka Hâris b. Habş es-Selmi oldu. O Hâşim, Abd-i Şems ve Muttalib'in ana bir kardeşidir.

(103) Abd-i Menâf'ın anası Âtike binti Hilâl b. Fâlic b. Zekvân'dır. Buna göre Abd-i Menâf'ın anası Hâşim'in anası Âtike'nin halası olur.

Utbe b. Ğazvân'ın nesebi

İbn-i Hişâm dedi ki:

İşte bu nesebte Utbe b. Ğazvân b. Câbir b. Vehb b. Nüseyb b. Mâlik b. Hâris b. Mâzin b. Mansûr b. İkrime, onlardan ayrıdır.

Abd-i Menâf'ın çocuklarına dönüş

İbn-i Hişâm dedi ki:

Ebû Amr, Tumâzır, Kilâbe, Hayye, Rayte, Ümm-ü Ahsem ve Ümm-ü Süfyân: Abd-i Menâf'ın çocuklarıdır.

Ebû Amr'ın anası: Rayta'dır. Bu Sakîf'den bir kadındır. Diğer kızların anası: Âtike binti Mürre b. Hilâl'dır. Bu Hâşim b. Abd-i Menâf'ın anasıdır. O kadının anası ise Safiyye binti Havze b. Amr b. Selûl b. Sasaa b. Muâviye b. Bekr b. Hevâzin'dir. Safiyye'nin anası ise: Binti Âiz Billâh b. Sad el-Aşire b. Mezhic'dir.

Hâşim'in çocukları ve onların anaları

İbn i Hişam şöyle dedi:

Hâşim b. Abd-i Menâf'ın dört erkek çocuğu oldu. Beş tane de kız çocuğu oldu. Bunlar: Abdul-Muttalib b. Hâşim, Esed b. Hâşim, Ebû Sayfî b. Hâşim, Nadla b. Hâşim, Şifâ, Hâlide, Daîfe, Verûkiye ve Hayye'dir. Abdulmuttalip ve Rukkiyyenin anası, Selmâ (104) binti Amr (105) b. Zeyd b. Lebîd b. Harâm b. Hidâş b. Âmir (106) b. Ğanm b. Adiyy b. Neccâr'dır.

Neccâr'ın ismi: Teymullah b. Salebe b. Amr b. Hazrec b. Hârise b. Salebe b. Amr b. Âmir'dir.

Onların anası: Âmire binti Sahr b. Hâris b. Salebe b. Mâzin b. Neccâr'dır. Âmire'nin anası Selmâ binti Abdil-Eşhel en-Neccâriye'dir.

---

(104) Anası Amre binti Sahr el-Mâzeniyye'dir. Oğlu, Amr b. Uheyhe b. Celah'dır. Mabed onun kardeşidir. Hâşim'den sonra Uheyhe'den bu iki oğlunu doğurdu.

(105) Bir rivâyette: O. Selma binti Zeyd b. Amr'dır. (Taberî'ye mürâcaat et).

(106) Taberî, Siret kitabları Selmâ'nın Hidâş'a kadar olan nesebinde ittifâk ediyorlar. Bundan sonrakiler de ona muhâlefet gidiyor ve Hidâş b. Cendeb b. Adiyy b. Neccar. diyor.

Esed'in anası: Kayle binti Âmir b. Mâlik el-Huzâi'dir.

Ebû Sayfi ve Hayye'nin anası: Hind binti Amr b. Salebe el-Hazreciyye'dir. (107)

Nadla ve Şifâ'nın anası: Kuzâa'dan bir kadındır.

Hâlide ve Zaife'nin anası: Vâkide binti Ebi Adiyy el-Mâziniyye'dir.

ABDUL-MUTTALİB B. HÂŞİM'İN ÇOCUKLARI

Sayıları ve anaları

İbn-i Hişâm dedi ki:

Abdul-Muttalib b. Hâşim'in on erkek çocuğu ve altı da kız çocuğu olmuştur. Bunlar: Abbas, Hamza, Abdullah, Ebû Tâlib — ismi Abd-i Menâf'dır — Zübeyr, (108) Hâris, Hacle, Mukavvim, Zirâr ve Ebû Leheb (109) — ismi Abdul-Uzzâ'dır — Safiyye, Ümm-i Hakim el-Beyzâ, Âtike, Ümeyme, Erva ve Berre.

Abbâs ve Zırâr'ın anası: Nüteyle (110) binti Cenâb b. Küleyb (111) b. Mâlik b. Amr b. Âmir (112) b. Yed-i Menât b. Âmir — Dahyan — b. Sad b. Hazrec b. Teym Ellât b. Nemir b. Kasıd b. Hinb b. Efsa b. Cedîle b. Esed b. Rebia b. Nizâr'dır.

Denilir ki: Efsa, Dümiyy b. Cedile'nin oğludur.

Hamza, Mukavvim ve Hacl'in — ki bu Hacl hayrının çokluğu ve malının bolluğundan dolayı Ğaydak ile lâkablanırdı — ve Safiy-

---

(107) Bu. İbn-i İshâk'ın görüşüdür. Neseb Ehline göre Hayye'nin anası: Cehl binti Habîb b. Hâris b. Mâlik b. Hadid es-Sekafiyye'dir.

(108) Bu Zübeyr. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in amcalarından en büyüğüdür.

(109) Ebû Leheb'in ismi Abdul-Uzzâ'dır. Yüzünün parlaklığından dolayı Ebu Leheb ile künyelendi.

(110) Nüteyle'nin anası: Ümm-ü Hacer'dir. Veya Ümm-ü Kürz binti Ezib'dir. Ezib hendamdan Beni Bekil'dendir.

(111) Meârif'de. Nüteyle binti Küleyb b. Mâlik b. Cenab. diye geçer.

(112) Bu Âmir Dahyân ile bilinen kimsedir. Rabîa kabilesinin reislerindendir.

ye'nin anası Hâle (113) binti (114) Vüheyb b. Abd-i Menât (115) b. Zühre b. Kilâb b. Mürre b. Kâb b Luayy'dır.

Abdullah, Ebû Tâlib, Zübeyr'in ve Safiyye'den başka diğer kızların anası: Fâtıma binti Amr b. Âiz b. İmrân b. Mahzüm b. Yakaza b. Mürre b. Kâb b. Luayy b. Galib b. Fihr b. Mâlik (116) b. Nadr'dır.

O kadının anası ise: Sahra binti Abd b. İmrân b. Mahzûm b. Yakaza b. Mürre b. Kâb b. Luayy b. Ğalib b. Fihr b Mâlik b. Nadr'dır. Sahra'nın anası ise: Tehmur binti Abd b. Kusayy b. Kilâb b. Mürre b. Kâb b. Luayy b. Ğalib b. Fihr b. Mâlik b. Nadr'dır.

Hâris b. Abdul-Muttalib'in anası: Semra binti Cündeb b. Hüceyr b. Riâb b. Habib b. Süvâe b. Âmir b. Sasaa b. Muâviye b. Bekr b. Hevâzin b. Mansûr b. İkrime'dir.

Ebû Leheb'in anası: Lübnâ binti Hâcir b. Abd-i Menâf b. Zâtir b. Hubşiye b. Selül b. Kâb b. Amr el-Huzâi'dir.

Resûlullah (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*) ***ve analan***

İbn-i Hişâm şöyle dedi:

Abdullah b. Abdul-Muttalib'in Çocuğu, *Âdem oğullarının Efendisi* Muhammed Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dünyaya geldi. Anası: Âmine binti Vehb b. Abd-i Menâf b. Zühre (117) b. Kilâb b. Mürre b. Kâb b. Luayy b. Ğalib b. Fihr b. Mâlik b. Nadr'dır. Âmine'nin anası ise: Berre binti Abdul-Uzzâ b. Osmân b. Abduddâr b. Kusayy b. Kilâb b. Mürr b. Kâb b. Luayy b. Ğalib b. Fihr b. Mâ-

---

(113) Denilir ki: Ğaydak'ın anası Mümnie binti Amr el-Huzâiyye'dir (Ravzül-Ünüf ve Maarif'e mürâcaat et)

(114) Yine İbn-i Kuteybe'nin Maârif'inde de böyledir.

(115) Denilir ki: Fâtıma'nın çocukları Abdül-Muttalib'den olanlar Abdullah, Abd-i Menâf (Ebû Tâlib), Zübeyr. Abdil-Kâbe, Âtike, Berre ve Ümeyme'dir (Taberî'ye mürâcaat et).

(116) Maârif'de: Safiyye, Cündeb'in kızıdır. Onun iki çocuğu vardır: Hâris ve Erva.

(117) İbn-i Kuteybe'nin Maârifi'nde: Zühre Benû Zühre'nin kendisiyle tanındığı bir kadının ismidir. Fakat bu bilinen bir şey değildir. Zühre dedelerinin ismidir. Nitekim İbn-i İshâk böyle dedi.

lik b. Nadr'dır. Berre'nin anası: Ümm-ü Habîb binti Esed b. Abdul-Uzzâ b. Kusayy b. Kilâb b. Mürre b. Kab b. Luayy b. Ğalib b. Fihr b. Mâlik b. Nadr'dır. Ümm-ü Habib'in anası, Berre (118) binti Avf b. Ubeyd b. Uveyc b. Adiyy b. Kâb b. Luayy b. Ğalib b. Fihr b. Mâlik b. Nadr'dır.

İbn-i Hişâm dedi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Haseben Âdem'in çocuklarının en şereflisi ve (Sallallahü (119) Aleyhi ve Sellem) babasının ve anasının tarafından neseben en faziletlisidir.

ZEMZEM'İN KAZILMASINA BİR İŞÂRET

Muhammed b. İshâk el-Muttalibî şöyle dedi:

Bir ara Abdul-Muttalib b. Hâşim Hicir'de uyurken rüyasında Zemzemi kazmakla emr olunmuştu. Zemzem, Kureyş kabilesinin iki sanemi İsâf ve Nâile arasında, kurban kestikleri yerin yanında gömülü idi. Cürhüm Mekke'den göç ettikleri zaman o kuyuyu gömmüş üstünü örtmüşlerdi. O kuyu, İsmâil b. İbrâhim (Aleyhisselâm)'ın, küçük iken susadığı zaman, Allah'ın ona su içirdiği kuyu idi. Anası onun için bir su aramağa koyulmuştu fakat bulamamıştı. Allah'a duâ eder ve İsmâil için ondan yardım dilerken Safâ'ya doğru gitti. Sonra Merve'ye geldi, yine duâ edip gezindi. Allah Teâlâ Cebrâil (Aleyhisselâm)'ı gönderdi. O da yere topuklarını vurunca (120) su çıktı. Sonra İsmâil'in anası yırtıcı hayvanların seslerini işitince ço-

---

(118) Bilindiği kadariyle: Sallallahü Aleyhi ve Sellem'in analarının bütünü, Âmine'den, Berre binti Avaf'a kadar hepsi Kureyşlidirler. Bundan sonraki nineleri Kureyş'den değildir. Berre binti Avf'ın anası: Kılâbe binti el-Hâris'dir. Kılâbe'nin anası ise Ümeyme binti Mâlik'dir. Ümeyme'nin anası: Debbe binti el-Hâris'dir. Onun anası ise Sakîf'den Kehf-i Zulum'ün kızıdır.

(119) Resûlullahtan, şöyle buyurduğu vârit olmuştur: «Âdem sırtında olduğundan bu yana hiç bir fâhişe anam olmamış. Her millet ve kabile beni kendi içlerine çekmek istemişler. Ta Arabların en iyi iki kabilesinden: Hâşim ve Zühre'den doğdum.»

(120) Cibrîl'in ayağiyle ve Cibril'in eliyle vurarak çukur açmasından dolayı o kuyu Zemzem ismiyle isimlendi. Mesûdî dedi ki: Evvel zamanda oraya bir at zemzeme ettiğinden dolayı Zemzem ismini aldı.

cuğu için onlardan zarar gelir diye korktu ve koşarak geri geldi. İsmâil'i, eliyle çukurun altından suyu açar ve içerken buldu. Böylece anası orayı küçük bir çukur yaptı.

CÜRHÜM'ÜN DURUMU VE ZEMZEM'İN GÖMÜLMESİ

Beytin bakıcıları

İbn-i Hişâm şöyle dedi:

Cürhüm'ün, Zemzem'i gömmesinin, Mekke'den çıkmasının ve Cürhüm'den sonra Mekke'nin işini, Abdul-Muttalib'in Zemzem'i kazmasına kadar, ele alan kimsenin haberi hakkında, Ziyâd b. Abdullah el-Bekkâi'nin Muhamemd b. İshâk el-Mutallibi'den naklen bize şöyle haber verdi: Muhammed b İshâk dedi ki:

İsmâil b. İbrâhim vefât edince ondan sonra onun oğlu Nabit b. İsmâil Allah'ın dilediği kadar Beytin işini üstlendi. Sonra peşinde, Beytin işini Mudâd b. Amr el-Cürhümi üstlendi.

İbn-i Hişam dedi ki:

Ona Midâd b. Amr el-Cürhümi denilir.

Cürhüm ile Katûra ve o ikisi arasında olan hâdiseler

İbn-i İshâk dedi ki:

İsmâil oğulları ve Nabit oğulları Cürhüm'den olan dedeleri Mudat ve dayıları ile beraber idiler. O zaman Cürhüm (121) ve Katura (122) Mekke halkı idiler. Bu ikisi amuca oğullarıdırlar. İkisi de Yemen'den göç edip kafile hâlinde geldiler ve Cürhüm'ün başında Mudâd b. Amr vardı. Katura'nın başında ise Semeyde (123) ismin-

Zemzeme: Atın suyu içmesi esnasında burun deliklerinden çıkarttığı sestir. Ömer (Radıyallâhü anh) âmillerine: Atları bu zemzemeden alıkoysunlar diye yazı göndermişti.

Bir rivâyette, bu ismi alması kuyu suyunun toprağı sağa sola yarmasından dolayıdır.

(121) Cürhüm: Kahdân b. Âmir b. Şâlih'dir.

(122) Katura': Katturaa b. Kerker'dir.

*(123) Semeyde: Semeyde' b. Hevser b. Leey b. Katud b. Kerker b. İm*lâk'dır. Denilir ki: Zibâ onun zürriyetindendir Bu kadın, binti Amr b. Ezine b. Zarib b. Hassân'dır. Hassân ile Semeyde'in arasında birçok babalar vardır.

de bir adam vardı. Yemen'den çıkarken melik ve başkansız çıkmazlardı. Mekke'ye indikleri zaman sulu ve ağaçlı bir beldeyi gördüler. Orayı beğendiler ve yerleştiler. Mudâd b. Cürhüm'den kendisiyle birlikte olanlarla Mekke'nin yüksek yerinde Kuaykıan (124)'da ve etrafında yerleşti. Semeyde'de Katura'yı Mekke'nin alt tarafında Ecyâd (125) ve etrafında yerleştirdi. Mudâd Mekke'nin yukarısından girenlerden öşür alıyordu. Semeyde de Mekke'nin aşağısında girenlerden öşür alıyordu. Onlardan her biri kavminde bulunuyor o ikisinden hiçbiri diğerinin yanına gelmiyordu. Sonra Cürhüm ve Katura birbirine karşı geldiler ve orada birbirinden kıskandılar. O zaman Mudâd ile birlikte Benû İsmâil ve Benû Nâbit vardı. Beytin işinde söz sâhibi olmak da onun elinde idi, Semeyde'nin elinde bir şey yoktu. Ve birbirinin üzerine saldırdılar. Kuaykıan'dan Mudâd b. Amr askerî birliği içinde Semeyde'e doğru yürüdü. Askerî birliği ile birlikte süngü, kalkan, kılıç, fişeklik = okluk gibi hazırlıkları bulunmaktaydı. Bunlarla silâh sesi çıkartıyordu. Kuaykıan'ın Kuaykıan ile isimlenmesi işte bundan dolayı olduğu söylenir. Semeyde'de Ecyâd'dan atları ve adamlariyle birlikte çıktı. Denilir ki Ecyâd, ciyâd (126) atların = iyi atların oradan Semeyde ile birlikte çıkmasından ötürü bu ismi aldı. İki taraf Fadih'de (127) karşılaştılar, şiddetli bir şekilde savaştılar, Semeyde katl olundu ve Katura'nın ayıpları ortaya çıktı. Denilir ki Fâdıh bundan dolayı bu ismi aldı. Sonra onlar birbirini sulha dâvet ettiler. Ve gittiler, nihâyet Metâbıh'a indiler: Burası Mekke'nin yüksek yerlerinde bir boğazdır ve orda barıştılar ve işi Müdâd'a teslim ettiler. Mekke'nin idâresi onlara bırakılınca artık oranın yönetimi onun elinde kaldı. O da millet için kurbanlar kesti, onları doyurdu ve millet et pişirdiler ve yediler. Denilir ki Metâbıh kabilesi, Metâbıh ismini ancak işte bundan dolayı aldılar. Ehl-i ilimden biri iddiâ eder ki orası ancak Metâbih ile isimlenmesi şunun içindir ki, Tübbe' orada kurban kestiydi ve

---

(124) Kuaykıan: Mekke'de bir dağdır (Mucem el-Buldân'a bak).

(125) Ecyâd: Mekke'de Saff'ın yakınında bir yerdir. (Mucem el-Buldan'a bak).

126) Bu uzak bir ihtimaldir. Çünkü atların ciyâdı hakkında cemi olarak ecyâd denilmez.

(127) Fâdıh: Mekke yakınında Ebû Kubeys yanında bir yerdir. İnsanlar oraya hâcetleri için çıkarlardı. (Mucem el-Buldan'a bak).

onu yedirdiydi ve orası da onun menzili idi. Böylece iddiâ ettiklerine göre Mudâd ile Semeyde'in arasında olan hâdise Mekke'de olan isyanın ilki idi.

İsmâil (Aleyhisselâm)'in çocukları ve Mekke'deki Cürhüm kabilesi

Sonra Allah İsmâil (Aleyhisselâm)'ın çocuklarını Mekke'ye yaydı. Cürhüm'den olan dayıları ise Beytin vâlileri ve Mekke'nin hâkimleri idi. İsmâil'in çocukları bunda onlara muhâlefet etmezlerdi. Çünkü onlarla onların dayılıkları ve akrabalıkları vardı. Hem de Kâbe'nin hareminde kavga ve kitalin olmasını istemezlerdi. Mekke İsmail'in çocuklarına karşı dar geldiği zaman beldelere yayıldılar. Böylece hiçbir kavim ile muâraza ve karşı koymada bulunmuyorlardı ki Allah onları dinleriyle o kavim üzerine gâlib kılmasın ve onları hâkimiyetleri altına almasınlar.

KİNÂNE VE HUZÂE KAVMİNİN, BEYTİN ÜZERİNE İSTİLÂSI VE CÜRHÜM'Ü SÜRMELERİ

Cürhüm'ün Mekke'de azması ve Beni Bekr'in onları kovması

Sonra Cürhüm Mekke'de azdılar ve haramlığın hasletlerini helâl kıldılar. Oraya gelen yabancılara zulm ettiler. Kâbe'ye hediye edilen (128) Kâbe'nin malını yediler Böylece onların durumu kötüleşti. Beni Bekr b. Abd-i Menât b. Kinâne ve Huzâa'dan Ğubşân bunu görünce onlarla harb etmek ve onları Mekke'den çıkartmak için toplandılar. Onlarla harp ilân ettiler ve savaştılar. Sonra onlara Beni Bekr ve Ğubşân gâlib geldiler, onları Mekke'den sürdüler. Hal-

---

(128) Kâbe'ye hediye edilen şeylerin hepsi derinliği yakın olan bir kuyuya atılırdı ki orasını İbrahim (Aleyhisselâm) Kâbe'nin kapısının yanında kazmıştı. Denilir ki : Cürhümün durumu bozulduğu ve Kâbe'nin malını bir kereden sonra bir kere daha çaldıkları zaman onlardan bir adam kuyuya girdi ki Kâbe'nin malını çalsın. Böylece onun üzerine kuyunun kenarlarından bir taş düştü ve onu arada hapsetti. Derler ki : Kuyu üzerine bir yılan gönderildi ve yılan o kuyuya yaklaşan kimseleri korkutuyordu.

buki Mekke Câhiliyyette kendisinde ne bir zulmü ne bir haksızlık ve isyanı tanımazdı. Ve orada haksızlık edip azan herkesi Mekke onu kendisinden çıkartırdı. Böylece Mekke Nasse (129) ismiyle isimlenmişti. Hiçbir melik oranın haramlığını helâl kılmayı murad etmez ki yerinde helâk olmasın. Denilir ki: Orası Bekke ile isimlenmesi ancak orası zâlimlerin orada bir şey yaptıkları zaman boyunlarını bekk eder = kırar olduğundan dolayıdır.

Lügat itibariyle Bekke

İbn-i Hişâm şöyle dedi: Bana Ebû Ubeyde haber verdi ki:

Bekke, Mekke'nin çukurunun ismidir. Çünkü onlar orada tebakk eder oldukları, yâni izdihâm eder oldukları için bu isim ona verildi. Bana şu şiiri okudu:

إِذَا الشَّرِيبُ أَخَذَتْهُ أَكَّهْ فَخَلِّهِ حَتَّى يَبُكَّ بَكَّهْ

«Devesi senin devenle birlikte su içen kimseyi şiddetli hararetli olarak yakaladığın zaman o kimseyi bırak ki o devesini suya serbest bıraksın da onun üzerine izdiham olsun.»

Orası, Beyt ile Mescid'in yeridir Bu iki beyt, Amân b. Kâb b. Amr b. Sad b. Zeyd-i Menât b. Temim'indir.

İbn-i İshâk dedi ki:

Bunun üzerine Amr b. Hâris b. Mudâd el-Cürhümî Kâbe'nin altun dökme iki geyiğini ve rüknün taşını çıkarttı ve onları Zemzem'e gömdü. O ve onunla birlikteki Cürhüm'lüler Yemen'e doğru ayrılıp gittiler ve Mekke'nin idare ve mülkünden ayrılmaları üzerine şiddetli bir hüzünle hüzünlendiler. Bunun üzerine Amr b. el-Hâris b. Amr b. Mudâd bu hususta — ki bu Mudâd-i Ekber değildir — şöyle dedi:

وَقَائِلَةٍ وَالدَّمْعُ سَكْبٌ مُبَادِرٌ وَقَدْ شَرِقَتْ بِالدَّمْعِ مِنْهَا الْمَحَاجِرُ

كَأَنْ لَمْ يَكُنْ بَيْنَ الْحَجُونِ إِلَى الصَّفَا أَنِيسٌ وَلَمْ يَسْمُرْ بِمَكَّةَ سَامِرُ

---

(129) Nessâse ismiyle de isimlenirdi. Bu ikisi Ness'dendir. Kurudu veya ufaltı ve dağıttı mânalarına gelir Çünkü bu durumlarda azanları kendinden dağıtıyor.

قلت لها والقلب مني كأنما ... يلجلجه بين الجناحين طائر
بلى نحن كنا أهلها فأزالنا ... صروف الليالي والجدود العواثر
وكنا ولاة البيت من بعد نابت ... نطوف بذاك البيت والخير ظاهر
ونحن ولينا البيت من بعد نابت ... بعز فما يحظى لدينا المكاثر
ملكنا فعززنا فأعظم بملكنا ... فليس لحي غيرنا ثم فاخر
ألم تنكحوا من خير شخص علمته ... فأبناؤه منا ونحن الأصاهر
فإن تنثن الدنيا علينا بحالها ... فإن لها حالا وفيها التشاجر
فأخرجنا منها المليك بقدرة ... كذلك يا للناس تجري المقادر
أقول إذا نام الخلي ولم أنم ... أذا العرش: لا يبعد سهيل وعامر
وبدلت منها أوجها لا أحبها ... قبائل منها حمير ويحابر
وصرنا أحاديثا وكنا بغبطة ... بذلك عضتنا السنون الغوابر
فسحت دموع العين تبكي لبلدة ... بها حرم أمن وفيها المشاعر
وتبكي لبيت ليس يؤذى حمامه ... يظل به أمنا وفيه العصافر
وفيه وحوش لا ترام أنيسة ... إذا خرجت منه فليست تغادر

«Bir öğle (130) *vakti idi ki göz yaşı süratlice dökülmüştür ve gözün*

(130) Bu şiirin söylenmesindeki sebeb: Amr b. el-Hâris Hicâz topraklarından Kanûna'ya yerleşmiş idi. Devesi kayboldu. Onu aramaya koyuldu, nihâyet Harem'e geldi. Devesini almak için oraya girmeye niyet etti. Bunun üzerine Amr b. Lahy şöyle bir nidâ etti: Kim bir Cürhümlüyü bulur da onu katletmezse eli kesilir. Bunu Amr b. el-Hâris işitti ve Mekke'nin dağlarından bir

etrafı o yaşla kızarmıştır. Sanki Hacûn (131) *ile Safâ arasında ne ünsiyet edecek bir kimse ne de Mekke'de geceleri hikâye eden bir hikâyeci olmadı.*

Ona dedim ki: Sanki bir kuş benim kalbimi iki kanad arasında döndürüyor. Hayır bilâkis biz onun ehli idik.

Bizi gecelerin hâdiseleri ve su kuyularının payları izâle etti.

Biz Nabit'den sonra Beytin bakıcıları idik.

Bu Beyti, hayrı zâhir olduğu halde, tavâf ediyorduk.

Biz Beyti (132) *Nâbit'ten sonra izzet ile üstlendik.*

Bizim katımızda, çoklukla galebe çalan hiçbir kimsenin menzile ve mertebesi olmaz.

Mâlik olduk, güçlendik, o halde bizim mülkümüze tazim et.

Bizim gayrımız olan hiçbir hay = kabile için burada iftihar edilecek kimse olmadı.

Kendisini bildiğim hayırlı bir şaksa (133) *nikâh etmez misiniz?*

O ki onun oğulları bizdendir ve biz onun kayınlarıyız.

«Bizim kayınlığımız baba olma yönünden insanların en kerimidir.»

Eğer dünya haliyle bizim üzerimize kapansa onun için bir hal vardır ve onda birbiriyle nizalaşmalar ve çatışmalar vardır.

Mülkün sâhibi oradan bizi bir kudret ile işte böyle çıkardı.

Ey insanlar insan için mikdarlar cereyan eder.

---

dağın üzerine çıktı ve gördü ki devesini boğazlamış ve etini tevzi etmektedirler. Böylece eli boş, korkulu, zelil bir vaziyyette oradan ayrıldı ve uzaklaştı. Onun bu garipliği darb-ı mesel olarak söylenir. İşte bu arada bu şiiri söylemiş.

(131) Hacûn: Mekke'nin yükseğinde bir dağdır. Üzerinde Mekke halkının kabirleri bulunmaktadır. Denilmiştir ki: Beyt'ten birbuçuk mil ötede bir mekândır. Bir kavle göre de bir tam üçte bir fersah ötededir.

(132) Bu beyt ile Nâbit'in ölümünden sonra olduğuna işâret ediyor. Onun anası Cürhümiyyedir.

(133) İsmâil (Aleyhisselâm)'ı kasd ediyor. Çünkü O Cürhüm'den bir kadınla evlenmişti.

Beri = habersiz kişi uyuduğu ve ben uyumadığım zaman Arşın Sahibi, Süheyl'i ve Âmir'i uzaklaştırmaz mı?

Oradan birtakım mekânlara tebdil olundum ki oraları sevmem, onlardan (135) Himyer ve Yuhâbir kabîleleri vardır.

Bizler kendisinden bahsedilen hikâye edilenler olduk ve biz onunla sevinçli olduk.
Gelecek seneler bize ağır geldi.
Kendisinde emniyetli Harem olan ve kendisinde hacda meşhûr yerler bulunan bir belde için ağlayan ve yine güvercini eziyet olunmayan bir beyt için ağlayan gözün yaşları dâimi olarak dökülür.
O güvercinler orada emn içinde kalır ve orada serçeler vardır.
Ve orada vahşi hayvanlar vardır ki onların ehlî olması istenmez.
Oradan çıktıkları zaman orayı terkeder olmazlar.»

İbn-i Hişâm dedi ki: «Onun oğulları bizdendir» sözü İbn-i İshâk'ın gayrından menkuldür.

İbn-i İshâk dedi ki:

Amr b. el-Hâris yine Bekr'i ve Ğubşân'ı ve onlardan sonra yerlerine geçen Mekke sâkinlerini zikrederek şöyle dedi:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ سِيرُوا إِنَّ قَصْرَكُمُ ... أَنْ تُصْبِحُوا ذَاتَ يَوْمٍ لَا تَسِيرُونَا

حُثُّوا الْمَطِيَّ وَأَرْخُوا مِنْ أَزِمَّتِهَا ... قَبْلَ الْمَمَاتِ وَقَضُّوا مَا تُقَضُّونَا

كُنَّا أُنَاسًا كَمَا كُنْتُمْ فَغَيَّرَنَا ... دَهْرٌ فَأَنْتُمْ كَمَا كُنَّا تَكُونُونَا

---

(135) Himyer ve Yuhâbir: Yemen'in kabîlelerindendirler. Denilir ki: [illegible] M[illegible] kabilesidir.

«Ey insanlar yürüyünüz, şüphesiz sizin nihâyetiniz, bir gün yürümez olmanızdır.
Bineği kaldırınız ve ölümden önce onun yularlarını serbest bırakınız ve onları gönderemez olduğunuz bir zamana kadar gönderiniz.
Biz de sizin olduğunuz gibi insanlar idik.
Bizi zaman değiştirdi.
O halde siz de bizim olduğumuz gibi olacaksınız.» (*)

HUZAA'DAN BİR KAVMİN BEYTİN İŞİNİ ZULMEN ÜSTLENMESİ

İbn-i İshak dedi ki: Sonra Huzaa'dan Gubşan Beni Bekir b. Abd-i Menât olmaksızın Beytin idaresini üstlendi.

(*) Bazıları bu beyitler üzerine şunu ilâve etmişlerdir:

إِنَّ الْفِكْرَ لَا يُجْدِي لِصَاحِبِهِ عِنْدَ الْبَدِيهَةِ فِي عِلْمٍ لَهُ دُونَا
فَاسْتَخْبِرُوا فِي صَنِيعِ النَّاسِ قَبْلَكُمْ كَمَا اسْتَبَانَ طَرِيقٌ عِنْدَهُ الْهُونَا
كُنَّا زَمَانًا مُلُوكَ النَّاسِ قَبْلَكُمْ بِمَسْكَنٍ فِي حَرَامِ اللهِ مَسْكُونَا

«Şüphesiz ki, tefekkür, sahibi için bedihe = açık seçik, düşünmeye ihtiyaç olmayan bir şey esnasında fazla bir ilim vermez.
O halde sizden önce insanların yaptıkları şeyler hakkında haber almaya çalışınız.
Nitekim o esnada yol kolay meydana çıkar.
Biz bir zamanlar sizden önce Allah'ın Harem'inde bir meskende meskûn olduğumuz halde insanların melikleri idik.

Rivâyet olunur ki Yemâme'de üç taş bulundu ve üç taştan birinde bu beyitleri yazılmış buldular. Diğer bir taşta ise yazılmış olarak şunu buldular:

«Zamanı, mülkü ile kendisine yardım eden ey melik, yükselenlerin ve insanların durumunu yükselten kimselerin ilki sen değilsin.
Senin üzerine gözetleyici olarak maksur mudur?
O halde dehrin emânı = himâyesi terk olunmuştur.
Çok burnu büyük, kafası dik gezen, tac giydirilmiş, makamından korkulan kimseler vardır ki zaman ona yardımı etmiş ve gönlü alçak hâle gelmiş idi.
Etrafında küçük nehirler akar, beldeler için kuyuları su ile doldurulmuştur.

Ölüm birden gelip çatmıştır, onun Kinâneden olması ölümden kurtarmamıştır.

Onun askerleri kendisinden dağılmıştır ve ona onun ağıtcı kadınları ağıt yakmışlardır.

Dehr bir şeydir ki, değirmeni ona ilişen kimseye saldırır olduğu halde öğütür.

İnsanlar heva ve heveste muhteliftirler.
Tıpkı parmak uçları muhtelif olan bir kişi gibi.
Doğruluk en iyi bir tabiattır, kişiyi onun lisanı katledebilir.

Sükût etmek kişi için mutlu ve mesûd kılıcıdır.
Bazan da onun beyânı onu şereflendirir.»

Üçüncü taşta ise bu minvâl üzere bir kaside bulundu ki hepsi hikmetler ve va'zlardır. Şiirin başı şöyledir :

كُلُّ عَيْشٍ تَعِلَّه لَيْسَ لِلدَّهْرِ خَلَّه
يَوْمَ بُؤْسٍ وَنِعْمَةٍ وَاجْتِمَاعٍ وَقِلَّه
حُبُّنَا الْعَيْشَ وَالتَّكَاثُرَ جَهْلٌ وَضَلَّه

«Her hayat birbir peşine içmektir, zaman için bir dostluk yoktur.
Yoksulluk, nimet, topluluk ve azlık zamanıdır.
Hayatı çokca sevmemiz ise cehl ve dalâlettir.»

Onlardan biri de şudur :

آفَةُ الْعَيْشِ وَالنَّعِيمِ كُرُورُ الْأَهِلَّه
وَصَلَ يَوْمٌ وَلَيْلَةٌ وَاعْتِرَاضُ عِلَّه

«Hayâtın ve nimmetlerin âfeti, hilâllerin tekrarlanmasıdır.
Gündüz ve gecenin birbirine bitişmesi ve bir illetin araya girmesidir.»

Onlardan onu üzerine alan kimse Amr b. el-Hâris el-Gubşân'i idi. Kureyş ise o zaman çözülmüş dagınık birbirinden kopuk cemaâtlar hâlinde ve kavimleri Beni Kinâne'den içinde birbirinden ayrılmış birtakım âileler olarak bulunmaktaydılar. Böylece Huzâe Beytin idâresini büyükten büyüğe birbirıne mirâs bırakır şekilde üstlendi. Nihâyet onların en sonuncusu Huleyl b. Habeşiyye b. Selûl b. Kâb b. Amr el-Huzâi oldu.

İbn-i Hişâm dedi ki: Onun Hüşye b. Selûl olduğu söylenir.

KUSAY B. KİLÂB'IN, HULEYL'İN KIZI HUBBÂ İLE TEZEVVÜCÜ

Kusayy'ın çocukları

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Sonra Kusayy b. Kilâb, Huleyl b Hubşiyye'de kızı Hubbâ ile evlenmek üzere dünürcü oldu. Hüleyl de onu beğendı ve kızını onunla evlendirdi. Ondan Abduddâr, Abd-i Menâf, Abdul-Uzza ve Abd doğdu. Kusayy'ın çocukları yayıldıkları, malı çok olduğu ve şerefi büyüdüğü zaman Hüleyl öldü.

Kusayy'ın Beytin idâresini üstlenmesi ve Rizâh'ın ona yardımda bulunması

Bunun üzerine Kusayy, kendisinin Kâbe'nin ve Mekke'nin işi ile Huzâa ve Beni Bekr'den üstün olduğuna ve Kureyş'in İsmâil b. İbrâhim'in süzmesi ve hayırlısı olduğu ve onun kesin çocukları olduğu görüşüne vardı. Kureyş'den ve Beni Kinâne'den bırtakım adamlarla konuştu. Ve onları Huzâe ve Beni Bekr'in Mekke'den çıkartılmasına çağırdı. Onlar da buna icâbet ettiler. Uzre b. Sad b. Zeyd'den olan Rebia b. Harâm, Kilâb'ın ölümünden sonra Mekke'ye gelmiş ve Fâtıma binti Sad b. Seyel ile evlenmiş idi. Zühre o zaman adam idi. Kusayy ise süt emme çağında küçük çocuk idi. O Rebia, Fâtıma'yı kendi beldelerine götürdü. O Fâtıma ile birlikte Kusayy'ı da götürdü. Zühre kaldı. Fâtıma, Rabie'den Rizâh isimli çocuğunu doğurdu. Kusayy bâliğ olup adam olduğu zaman Mekke'ye geldi ve ora-

da ikamet etti (136). Kavmi kendisine çağırdığı şeyde ona icâbet ettiği zaman ana bir kardeşi Rizâh b Rabie'ye, kendisine yardım etmeğe ve kendisiyle birlikte kalmaya çağırıp mektup yazdı. Bunun üzerine Rizâh b. Rabie şu erkek kardeşleri ile birlikte yola çıktı: Hünn b. Rabie, Mahmûd b. Rabie, Cülhüme b. Rabie. Bunlar Fâtımadan başka diğer bir kadındandırlar. Onlar Kuzaa kabilesinden onlara tâbi olanlarla birlikte Arab'ın haccında çıktılar ve onlar Kusayy'a yardım etmek için toplanmaya azm etmiş idiler. Huzaa iddiâ eder ki, Huleyl b. Hubşiyye kızından çocukları doğup yayıldıkca Kusayy'a böyle tavsiyede bulundu. Ve dedi ki: Sen Kâbe'ye bakmakta ve Mekke'nin idâresinde Huzaa'dan üstünsün. Bunun üzerine Kusayy kayın pederinin isteğini kabul etti. Bunlardan başka böyle bir haberi (137) işitmedik. Allah neyin doğru olduğunu en iyi bilendir.

---

(136) Mekke'ye dönmesinin sebebi o çocuk iken nesebi Rebîa'ya nisbet ediyordu. Çünkü o, kendisi için ondan başka baba bilmiyordu. O ve Kuzâa'dan bir adam sövüşüyorlardı. O onu nesebinde piç olmakla ayıplıyor ve: Sen bizden değilsin. Sen ancak bize eklendin, diyordu. Bunun üzerine anasına geldi ve bundan dolayı kızgın ve yüzü asık bir vaziyette idi. Anası ona dedi ki: Ey oğlum, o doğru söyledi, çünkü sen onlardan değilsin. Fakat senin kavmin onun kavminden hayırlıdır. Senin babaların onun babalarından daha şereflidir. Sen ancak Kureyşlisin. Ve senin kardeşin ve amucan oğulları Mekke'dedirler. Onlar Beytullâh el-Harâm'ın komşularıdırlar. Bunun üzerine o bir kafile ile beraber Mekke'ye geldi.

(137) Yine Beyt'in velâyetinin Kusayy'a intikali hakkında denilir ki: Hüleyl Beytin anahtarlarını kendisi yaşlandığı ve zayıfladığı zaman kızı Hubba'ya verdi. Anahtarlar Hübbâ'nın elinde idi. Kusayy onları bazı zamanlarda alabiliyor ve Beyti insanlara açıyor ve kitliyordu. Huleyl öldüğü zaman Beytin velâyetini Kusayy'a vasiyyet etti. Bunun üzerine Huzaa bunun Kusayy'a geçmesine râzı olmadı. Bu esnada onunla Huzaa arasında harp başladı.

Nitekim zikr olunur ki, Hüleyl yaşlandığı ve kapıyı açmaya ve kitlemeğe kadir olmadığı zaman anahtarları Ebû Ğubşân'a ahd etti. — Bu Huzâa'dandır. Onun ismi ise Süleym b. Amr'dır — O anahtarları Kusayy ondan bir tuluk şarab ile satın aldı. Ve: «Ebû Ğubşân'ın satışından daha ziyanlı satış yoktur» denildi.

Kâbe idaresinin Muzarr'ın çocuklarından Huzaa'ya intikalinde asıl olan şudur: Harem Nizâr'ın çocuklarına dar geldiği ve orada İyâd azdığı zaman Benû Muzarr b. Nizâr onları çıkardı ve Mekke'yi onlardan boşalttı. Bunun üzerine onlar da geceleyin Hacer-i Esved'e saldırdılar ve onu yerinden çıkartıp

ĞAVS B. MÜRR'ÜN İNSANLARA HAC İÇİN İZİN VERME İŞİNİ ÜSTLENMESİ

Ğavs (138) b. Mürr b. Üdd b. Tâbihe b. İlyâs b. Mudar insanlara Arafat'dan hacc için izin vermeyi kendisi ve kendisinden sonra da onun çocukları üstlenmişti. Ona ve onun çocuklarına Sufe denirdi. Ancak Ğavs b. Mürr'ün bu işi ele alması şunun içindir ki, onun anası Cürhüm'den bir kadın idi Bu kadının çocuğu olmuyordu. Bunun üzerine Allah için eğer o bir erkek çocuk doğurursa onu bir köle olarak Kâbe'ye hizmet etmek ve oranın işlerine bakmak üzere sadaka olarak adadı. Sonra Gavs doğdu. Kâbe'ye evvel zamanda Cürhüm'den dayıları ile bakıyordu. İnsanlara Arafat'dan Kâbe'nin bulunduğu yere izin verme işini ele aldı. Ondan sonra da onun çocukları aldı. Nihâyet bunların bakımcılığı son buldu. Mürre b. Üdd onun anasının nezrini yerine getirmesi için şöyle dedi:

إني جعلت رب من بنيه ربيطة بمكة العليه

فباركن لي بها أليه واجعله لي من صالح البريه

«Ben yüce Mekke'de Kâbe'nin Rabbine bir bağlanmış hizmetci kıldım.
Orada bana onun nezrini mübârek bereketli kıl.
Ve onu bana yer yüzünün sâlihlerinden kıl.»

---

deveye yüklediler. Deveden yere düştü. Diğer bir deveye yüklediler o da yine yere kapandı. Üçüncü bir deveye yüklediler o da öyle oldu. Böylelikle bundan men olundukları zaman onu gömüp gittiler. Sabah olunca Mekke halkı onu göremeyince büyük bir kedere düştüler Huzâa'dan bir kadın onu gömdükleri zaman görmüş idi. O kadın bunu kavmine bildirdi. O zaman Huzaa Beytin bakıcılığını kendilerine bırakmalarını ve onları Hacer'in nerede olduğuna delâlet etmelerini istediler. Onlar da bunu yaptılar. Bu zamandan itibaren Beyt'in bakım işi Huzâa'ya intikal etti. Benî Abd-i Menaf'a intikal edinceye kadar onlarda durdu. (Ravzü'l-Ünüf ve Ebû Hilâl el-Askerî'nin Kitâbü'l-Evail'ine mürâcaat et).

(138) Ğavs ve çocuklarına Sûfe denilmesi şunun içindir ki, anası onu Kâbe için bakıcı kıldığı zaman onun başına bir yün iliştirdi. Bir rivâyette: Ona yünden bir elbise giydirdi.

Ğavs b. Mürr — iddia ettiklerine göre — insanları gönderdiği zaman şöyle dedi:

لا هم إني تابع تباعه إن كان إثم فعلى قضاعه

«Ey Allâhım, ben örnek kimseye tabiyim, eğer bir günahı varsa Kuzaa üzerinedir.»

Sûfe ve taşların atılması

İbn-i İshâk dedi ki: Bana Yahyâ b. Abbâd b. Abdullâh b. Zübeyr, babası Abbad'dan naklen haber verdi ki o şöyle dedi:

Sûfe insanları Arafat'dan gönderirdi. Onlara Minâ'dan yürüdükleri zaman izin veriyordu. Yürüme günü geldiğinde taşları atmak için geliyorlardı. Sûfe'den bir adam insanlar için taş atıyordu. O atıncaya kadar onlar taş atmıyorlardı. Acele ihtiyac sahibleri ona geliyor şöyle diyorlardı: Kalk sen taşı at ki seninle beraber biz de atalım. O da buna cevaben şöyle derdi: Hayır, Vallâh ta güneş meyledinceye kadar atmam. Acele etmeyi arzu eden hacet sahipleri taşı atmaya koyulurlar ve bunu ondan acele yapmasını ister ona şöyle derlerdi: Yazık sana, kalk ve taşı at. O da onlara karşı koyardı. Nihâyet güneş tepe noktasından meylettiği zaman kalkar ve taşı atar ve insanlar da onunla birlikte atarlardı.

Sûfe'den sonra Beytin işini Beni Sad'ın ele alması

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Taş atmayı bitirip Minâ'dan yürümeyi murâd ettikleri zaman Sûfe, Akabe'nin iki yanını tutar ve insanları tutarlardı. Sûfe'den izin alınız, derlerdi. Böylece onlar geçmeden kimse geçemezdi. Sûfe Minâ'dan ayrıldıkları ve geçtikleri zaman insanların yolu boş bırakılırdı, onlardan sonra onlar da giderlerdi. Böylece sonları gelinceye kadar böyle olmakta devam ettiler. Onlardan sonra bu hususta en yukarki dedeye yakın olan baba ile Benû Sad b. Zeyd-i Menât b. Temim onlara vâris oldu. Bu kabile Beni Sad'den Âl-i Safvân b. Hâris b. Şicne'de idiler.

Safvân'ın nesebi

İbn-i Hişâm şöyle dedi:

Safvân, Cenâb b. Şicne b. Utârid b. Avf b. Kâb b. Sad b. Zeyd-i Menât b. Temim'in oğludur.

Safvân, Kerib ve haccda izin

İbn-i İshâk dedi ki:

Safvân Arafat'dan insanlara hac için izin veren birisi idi. Sonra peşinden oğulları bunu devam ettirdiler. Nihâyet en sonuncusu Kerib b. Safvân oldu ve İslâmiyet geldi. Evs b. Temim b. Muğarra es-Sâdi şöyle dedi:

لَا يَبْرَحُ النَّاسُ مَا حَجُّوا مُعَرَّفَهُمْ حَتَّى يُقَالَ أَجِيزُوا آلَ صَفْوَانَا

«İnsanlar, Arafatcıları onlara hac ettirdikleri müddetce yerlerinden ayrılmazlar taki onlara Âl-i Safvân'dan izin alınız denilsin.»

İbn-i Hişâm dedi ki:

Bu beyt, Evs b. Muğarra'nın bir kasidesinde geçmektedir.

ADVÂN'IN MÜZDELİFE'DEN AYRILMASI

Zü'l-İsba'ın, onların insanları Minâ'dan götürmeleri hakkındaki şiiri

Zü'l-İsba' el-Advâni (ki ismi Hursan'dır. Advân b. Amr'dandır. Zu'l-İsba ismini alması fazla bir parmağı olup onu kesmesinden dolayıdır) şöyle dedi:

عَذِيرَ الْحَيِّ مِنْ عَدْوَا نَ كَانُوا حَيَّةَ الْأَرْضِ

بَغَى بَعْضُهُمْ ظُلْمًا فَلَمْ يَرْعَ عَلَى بَعْضٍ

وَمِنْهُمْ كَانَتِ السَّادَا تُ وَالْمُوفُونَ بِالْقَرْضِ

وَمِنْهُمْ مَنْ يُجِيزُ النَّاسَ بِالسُّنَّةِ وَالْفَرْضِ

وَمِنْهُمْ حَكَمٌ يَقْضِي فَلَا يُنْقَضُ مَا يَقْضِي

«Advân'dan olan kabileye özür dilemeye özür dileyeni getirin verin,
ki onlar yer yüzünün kendisinden korkulu kimseleri idiler.
Birbirine zulm ettiler birbirine merhamet etmediler.
Onlardan yüksek efendi kişiler vardı.
Ve aynı zamanda işine göre mükâfatları cezâları verirlerdi.
Onlardan sünnete ve farza icâzet verenleri vardı.
Onlardan kazâ eden hakem vardı ki kaza ettiği şey bozulmazdı.»

Ebû Seyyâre ve insanları götürmesi

Bu beyitler onun bir kasîdesindedir. Müzdelife'den ifâze götürme işi — Bana Ziyâd b. Abdullâh el-Bekkâî'nin Muhammed b. İshâk'dan naklen haber verdiğine göre — Advân'da idi. Onlar bunu büyükten büyüğe birbirinden mîrâs alırlardı. Nihâyet İslâm'ın geldiği asırda onların en sonuncusu, Ebû Seyyâre Umeyle b. Azel de oldu. Onun hakkında Araptan bir şâir şöyle der:

نَحْنُ دَفَعْنَا عَنْ أَبِي سَيَّارَهْ وَعَنْ مَوَالِيهِ بَنِي فَزَارَهْ

حَتَّى أَجَازَ سَالِمًا حِمَارَهْ مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ يَدْعُو جَارَهْ

«Ebû Seyyare'den ve onun mevlâları Benî Fezâre'den biz def ettik.
Hattâ eşeği kendisine boyun eğer bir vaziyette kıbleye dönük olduğu
halde kurtarmasına dua ederken izin verdi.»

Dedi ki: Ebû Seyyâre eşeği üzerinde milleti gönderiyordu. Bundan dolayı «Eşeği ona boyun eğer olduğu halde» der.

ÂMİR B. ZARİB B. AMR B. İYAZ B. YEŞKÜR B. ADVÂN'IN DURUMU

Onun bir hunsa hakkında kazâsı ve câriyesi Suhayle ile meşvereti

İbn-i İshâk dedi ki:

«Hükmeden bir hakem vardır» sözüyle Âmir b. Zarib b. Amr b.

İyaz b. Yeşkür b. Advan el-Advani'yi kasd ediyor. Arapların arasında hüküm verilmesinde en şeni ve en müşkil işler ona götürürlerdi. Sonra da onun hakkında verdiği hükme râzı olurlardı. Hunsâ bir adam hakkında ihtilâf etmiş idiler. Onun erkek ve dişi uzuvları vardı. Onu erkek mi veya kadın mı sayarsın? dediler. Ona bundan daha müşkil bir iş getirmemişlerdi. O da dedi ki: Biraz düşününceye kadar durun. Allah'a and olsun ki, bana ey Arab topluluğu, sizden gelen bu mesele kadar zor bir şey gelmemiştir. Onu biraz tehir ediniz. Bunun üzerine gecesini uykusuz geçirerek onun durumunu düşündü. Ondan bir çıkışa varamadı. Onun Suhayle denilen bir câriyesi var idi. O câriye onun koyunlarını otlatırdı. Koyunlarını otlamaya bıraktığı zaman o câriyeye itab ederek şöyle derdi: Ey Suhayle vallahi sabaha kaldın. Koyunlarını ağıllarına geri getirdiği zaman akşamladın, vallâhi ey Suhayle, derdi. Bu, câriyenin otlamaya bırakmayı geciktirmesinden insanların bâzısı onu öne geçmesinden ve akşam ağıla getirirken de geciktirip insanların bâzısımn onu öne geçmesinden dolayı idi. Câriye onun uykusuzluğunu ve yatağı üzerinde yerleşmemesini görünce şöyle dedi: Sana ne oluyor anlamıyorum. Seni bu gecende şaşkına çeviren nedir? O da dedi ki: Yazık! Beni bırak bu senin bileceğin bir şey değildir. Sonra ona söylediğini tekrar etti ve adam içinden dedi ki: Belki de câriye, içinde bulunduğum şeye bir açıklık getirebilir. Ve dedi ki: Yazık! Bana bir hunsanın mirası hakkında bir dâva geldi acaba onu erkek mi sayacağım, yoksa kadın mı? Allah'a yemin ederim ki ne yapacağımı ve işin içinden nasıl çıkacağımı bilmiyorum. Bunun üzerine câriye dedi ki: Subhânallah! Seni anlayamadım. Hükmü bevil yerine tâbi kıl, onu oturt, eğer erkeğin bevletmesi gibi bevlederse o erkektir, eğer kadının bevletmesi gibi bevlederse o kadındır. Dedi ki: Ondan sonra ey Suhayl ister akşamla ister sabahla, sen artık serbestsin. Çünkü o meseleyi açtın, keşf ettin. Sonra sabahleyin milletin huzuruna çıktı ve câriyenin işaret ettiği şekilde hüküm verdi.

KUSAYY B. KİLÂB'IN MEKKE'NİN İDARESİNİ ELİNE ALMASI VE KUREYŞ'İN DURUMUNU TOPLAMASI VE KUZÂA'NIN ONA YARDIMDA BULUNMASI

Sûfe'nin yenilgiye uğraması

İbn-i İshâk dedi ki:

O sene geldiğinde Sûfe yine yapmakta olduğu şeyi yaptı. Arap-

lar bunun farkına vardılar. O durum, onların Cürhüm ve Huzâa'nın yönetimleri zamanında ruhlarında yerleşen bir din idi. Onlara Kusayy b. Kilâb kavminden Kureyş'den, Kinâne'den ve Kuzâa'dan olan kimseleri Akabe'nin yanına getirdi ve dedi ki: Biz sizden buna daha lâyıkız. Bunun üzerine onlarla savaştılar ve çokca ölü verdiler. Sonra Sûfe yenildi ve Kusayy onların ellerinde bulunan şeylere üzerinde onlara gâlib oldu.

Kusayy'ın Huzaa ve Beni Bekr ile muharebesi ve Amr b. Avf'ın hakem kılınması

Bu esnada Huzaa ve Beni Bekr Kusay'den yana olmadılar ve bildiler ki Sûfe'yi Kâbe'den men ettiği gibi onları da men edecektir. Ve onlarla Kâbe ve Mekke'nin idâresi arasına girecektir. Ondan ilişkiyi kesince Kusayy onları keşfetti ve onlarla savaşmak için azmetti. Kardeşi Rizâh b. Rebîe ile ve kavminden Kuzâa'dan onunla beraber olan kimselerle bulundular. Huzâa ve Beni Bekr ona doğru yürüdüler ve karşılaştılar. Ebdah'ta şiddetli bir savaş oldu, nihâyet iki tarafın ikisinde de çok ölenler oldu. Sonra onlar sulh etmeğe ve Araptan bir adamı aralarında hakem kılmaya çağrıştılar. Böylece Yamer b. Avf b. Ka'b b. Âmir b. Leys b. Bekr b. Abd-i Menât b. Kinâne'yi hakem kıldılar. O da onların arasında Kusayy'ın Kâbe ile Mekke'nin idâresinde Huzâa'dan daha üstün olduğuna hüküm verdi ve «Her bir kan ki Kusayy'a Huzâa'dan ve Beni Bekr'den akmışsa, kaldırılmıştır. Huzâa ve Beni Bekr'e Kureyş'ten, Kinâne'den ve Huzâa'dan akan kan ise ödenmesi gereken diyettir. Kusayy ile Kâbe ve Mekke'nin arası serbest bırakılmıştır» dedi.

Bunun üzerine Yamer b. Avf Şeddah ile isimlendi. Çünkü o, kanları ayak altına alıp eziyordu. Ve diyetlerini de vermiyordu.

İbn-i Hişâm dedi ki: Şüdâh da denilir.

İbn-i İshak dedi ki:

Sonra Kusayy Beyt ve Mekke'nin idaresini üzerine aldı ve kavmini menzillerinden Mekke'ye topladı. Kavminin ve Mekke halkının üzerine melik olmak istedi onlar da onun melikliğini kabul ettiler. Ancak Arapların, üzerine bulundukları âdetleri aynen bıraktı. Çünkü ona göre o âdetler din olup onları değiştirmenin lâyık olma-

dığı kanaatında idi. Böylece Safvân yakınlarını, Advan'ı ve Nesee'yi ve Mürre b. Avf'ı, üzerine bulundukları âdet üzere bıraktı. Nihâyet İslâm geldi ve Allah onunla bunların hepsini yıktı. Kusayy Kâb b. Luayy oğullarından kendisine kavminin itâat ettiği bir idâreye ilk sâhip olan o oldu. Hicâbet (141), sikâye (142), rifade (143), nedve (144) ve livâ (145) onlara âid idi. Böylece Mekke'nin bütün şerefini hâiz olmuştu. Ve Mekke'yi kavmi arasında mahallere böldü ve Kureyş'den her bir kavmi, Mekke'de gelip içinde bulundukları evlerine yerleştirdi. İddiâ ederler ki: Kureyş evlerindeki, Harem ağacını kesmekten korkarlardı. Kusey ise ağaçları yardımcılariyle (146) birlikte kes-

---

(141) Hicâbe: Beytin anahtarlarının onun yanında olup izni olmadan hiçbir kimsenin oraya girmemesidir.

(142) Sikaye: Zemzem sâkiliğini kasd eder. Onlar orada Hac mevsiminde Mekke'ye gelen hacılar için içecekler yaparlardı Ona bazan bal karıştırırlardı, bazan da süt ile, bazan nebiz karıştırırlardı. Bunu kendilerinden ibâdet niyetiyle yaparlardı.

(143) Rifâde: Bir yemektir ki Kureyş her sene mevsim halkını ona toplarlardı. Ve bunlar Allah Teâlâ'nın konuklarıdırlar, derlerdi. Biraz sonra metinde geçecektir.

(144) Nedve: Meşveret ve görüş bildirmek için toplanmaktır. Kusayy'ın bunun için edindiği eve Dârün-Nedve denirdi. Bu ev Benî Abdiddar'dan sonra Hakîm b. Hizâm b. Huveylid b. Esed b. Abdul-Uzzâ b. Kusayy'a geçti. O da onu İslâm döneminde yüzbin dirhem ile sattı. Bu, Muâviye'nin zamanında idi. Bunun üzerine Muâviye bu konuda onu kınadı: Senin babalarının izzet ve şereflerini mi sattın? dedi. Hakîm de ona şöyle dedi: İzzet ve şerefler gitti ancak takva kaldı. Allaha and olsun ki onu câhiliyyede bir tuluk şarab ile satın almıştım. Şimdi ise onu yüzbin dirheme sattım. Sizi şâhid tutuyorum ki, bu yüz dirhemi Allah yolunda veriyorum. Şimdi aldanan kimdir?

(145) Livâ: Harpteki sancağı kasd ediyor. Çünkü onların katında onu başkası değil ancak hususî birtakım kavimler taşıyorlardı.

(146) Mâruf ve esah olan, Kureyş binâ yapmaya niyet ettikleri zaman Kusayy'a şöyle derlerdi: Harem'in ağaçları hakkında nasıl yapalım? O da onları kesmekten sakındırdı ve bu husustaki cezâ ile onları korkuturdu. Bunun için ağaç evin içinde kalacak şekilde ev yaparlardı. Bina yapmak için Harem'in ağacının kesilmesinde ruhsat verenlerin ilki, Abdullah b. ez-Zübeyr'dir. Bunu Kuaykiân'da evler yaptığı zamanda yaptı Fakat o her ağaca bir sığır

ti. Kureyş, onun adını Mücemmi = toplayan koydu. Çünkü oranın işini toparladı ve onunla bereketlendiler. Kureyş'den hiçbir kadın nikâhlanmaz ki ve hiçbir erkek evlenmez ki ve başlarına gelen hiçbir işte müşâverede bulunmazlar ki ve başka hiç bir kavmin harbinden dolayı hiçbir sancak kurmazlardı, illâ onun evinde olurdu. Çocukları onun için sancağı kurarlardı. Kureyş'den her kız çocuğu baliğ olduğu zaman ancak onun dârında gömleği giyerdi. Çocuğun üzerine gömleği biçilir sonra ona giydirilirdi. Sonra da âilesine gönderirlerdi. Hayatında ve ölümünden sonra da Kureyş'den olan kavmi içinde onun âdetleri hiç şaşırmadan ittiba edilen bir din gibi idi. Kendisi için meşveret evini yaptırdı. Ve kapısını Kâbe mescidine doğru açtı. Ve orada Kureyş işlerini yürütür ve hüküm verirdi.

İbn-i Hişâm : Şâir dedi ki :

قُصَيٌّ لَعَمْرِي كَانَ يُدْعَى مُجَمِّعًا بِهِ جَمَّعَ اللهُ الْقَبَائِلَ مِنْ فِهْرِ

«Dinime kasem ederim ki :
Kusay olarak çağrılırdı.
Allah onunla Fihirden olan Kabileleri toplattı.»

İbn-i İshâk dedi ki : Bana Abdul-Melik b. Râşid babasından naklen haber verdi ki Sâib b. Habâb' (Maksure sâhibi)nden işittim haber veriyordu ki :

O, bir adamdan işitmiş ki o, (Adam) Ömer b. El-Hattâb'a Halife iken Kusayy b. Kilâb'ın haberini ve onun kavminin işine dâir topladığı şeyleri ve Huzâa ve Benî Bekr'i Mekke'den çıkartmasını ve Beytin ve Mekke'nin işini ele almasını haber veriyordu. O ise ona karşı (verdiği haberleri) red etmedi.

---

diyet kıldı. Aynı şekilde Ömer (Radiyallâhü anh)'den rivâyet olunur ki Esed b. Abdul-Uzzâ'nın evinde olan bir büyük ağacı kesti. O ağacın etrafına Kâbe'yi tavâf edenlerin elbiseleri bahşiş edilirdi Bu mescidin genişletilmesinden önce idi. Ömer (Radiyallâhü anh) onu kesti ve onun diyeti olarak bir sığır verdi.

Rizâh'ın Kusayy'a yardımı ve Kusayy'ın onun yardımını red etmesi hakkındaki şiiri

İbn-i İshâk dedi ki:

Kusayy harbi bitirince kardeşi Rizâh b. Rebie kendisiyle beraber kavminden olan kimselerle birlikte beldelerine gitti ve Rizâh Kusayy'a icâbeti hakkında şunu söyledi:

لما أتى من قصي رسول   فقال الرسول أجيبوا الخليلا
نهضنا إليه نقود الجياد   ونطرح عنا الملول الثقيلا
نسير بها الليل حتى الصباح   ونكمي(١) النهار لئلا نزولا
فهن سراع كورد القطا   يجبن بنا من قصي رسولا
جمعنا من السر من أشمذين   ومن كل حي جمعنا قبيلا
فيالك حلبة ماليلة   تزيد على الألف سيبا رسيلا
فلما مررن على عسجد   وأسهلن من مستناخ سبيلا
وجاوزن بالركن من ورقان   وجاوزن بالعرج حيا حلولا
مررن على الحل ما ذقنه   وعالجن من مر ليلا طويلا
ندني من العوذ أفلاءها   إرادة أن يسترقن الصهيلا
فلما انتهينا إلى مكة   أبحنا الرجال قبيلا قبيلا
نعاورهم ثم حد السيوف   وفي كل أوب خلسنا العقولا
نخبزهم بصلاب النسو   ر خبز القوي العزيز الذليلا
قتلنا خزاعة في دارها   وبكرا قتلنا وجيلا لجيلا
نفيناهم من بلاد المليك   كما لا يحلون أرضا سهولا
فأصبح سبيهم في الحديد   ومن كل حي شفينا الغليلا

«Kusayy'dan bir elçi gelip; elçi: dosta icâbet ediniz, deyince,

Ona doğru seçilmiş iyi atlarla yerimizden fırladık ve bizden usanç ve ağırlığı bir tarafa atar olduk.

O atlarla geceleyin sabaha kadar yürüyor ve yitirmemek için gündüzün gizleniyorduk.

Bağıtlak kuşunun gelişi gibi atlar süratli idiler.

Onlar da bizimle Kusayy'dan gelen elçiye icâbet ettiler.

Gizlice iki Eşmez'den topladık ve her bir mahalleden bir kabîle topladık.

İşte atlar topluluğu bir gecede bin üzerine ziyade oldukları halde süratli ve mühletli bir yürüyüş arası yürüdüler.

Asced'e vardıkları ve düz bir yere yerleşip atların kalacakları bir yer buldukları ve Verikan'dan Rüknü ileri geçtikleri ve Arc'ı canlı ve bağlarından çözülmüş olarak tecavüz ettikleri zaman Hill denilen dikenli ağaca uğradılar ve ondan tatmadılar ve uzun bir gece yürüyen kimselere yardımda bulundular.

Yavrulamış atlara kişnemelerinin gizlice dinlenip işitilmemesi maksadiyle taylarını yaklaştırıyorduk.

Mekke'ye vardığımız zaman kabile kabîle erkeklerin köklerini kazıdık.

Orada tekrar tekrar kılıçları keskinletiyorduk.

Her dönüşte akıllarınıza bir atf-i nazar ediyorduk.

Akıllarımızı başımıza topluyorduk.

Kuvvetlinin güçlünün, güçsüz zayıfı şiddetli sürmesi gibi iyi cins atların tırnaklarının kati etleri ile şiddetli sevk ediyorduk.

Huzaa'yı yurdunda katlettik ve Bekr'i de nesil be nesil katlettik.

Onları biz Mülklerin sâhibinin beldelerinden sürdük uzaklaştırdık, nitekim onları ovalık yerlere yerleşemez oldukları gibi.

Onların esirleri demire vuruldu ve her bir nahiyeden yüreğimize su serptik intikamımızı aldık.»

Salebe b. Abdulláh b. Zübyân b Hâris b. Sad-i Hüzeyb el-Kuzai, Kusayy'ın onları çağırıp onların da ona icâbet etmesi zamânında Kusayy'ın hakkında şöyle dedi:

جَلَبْنَا الْخَيْلَ مُضْمَرَةً تَغَالَى مِنَ الأَعْرَافِ أَعْرَافِ الْجِنَابِ

إِلَى غَوْرَى تِهَامَةَ فَالْتَقَيْنَا مِنَ الْفَيْفَاءِ فِي قَاعٍ يَبَابِ

فَأَمَّا صُوفَةُ الخُنْثَى فَخَلَّوْا ... مَنَازِلَهُمْ مُحَاذِرَةَ الضِّرَابِ

وَقَامَ بَنُو عَلِيٍّ إِذْ رَأَوْنَا ... إِلَى الأَسْيَافِ كَالإِبِلِ الطِّرَابِ

«Yarışa hazırlanmış atları topladık ki onlar uzunca yüksekce kumullardan Cinâb (147) *kumullarından yükselerek Tihâme'nin iki çukuruna doğru süratle yürürler.*
Otsuz susuz çukurda sahrada karşılaştık.
Hunsâ Sufe'ye gelince, vuruşmadan kaçınmak için evlerini boşalttılar.
Benû Alî ise bizi gördükleri zaman kılıçlara doğru, develerin kalış yerlerine iştiyakları gibi kalktılar.»

Kusayy b. Kilâb da şöyle dedi:

أَنَا ابْنُ العَاصِمِينَ بَنِي لُؤَيٍّ ... بِمَكَّةَ مَنْزِلِي وَبِهَا رَبِيتُ

إِلَى البَطْحَاءِ قَدْ عَلِمَتْ مَعَدٌّ ... وَمَرْوَتُهَا رَضِيتُ بِهَا رَضِيتُ

فَلَسْتُ لِغَالِبٍ إِنْ لَمْ تَأَثَّلْ ... بِهَا أَوْلَادُ قَيْذَرَ وَالنَّبِيتُ

رِزَاحٌ نَاصِرِي وَبِهِ أُسَامِي ... فَلَسْتُ أَخَافُ ضَيْمًا مَا حَيِيتُ

«Benî Âsımların (148) *Benî Luayy'ın oğluyum evim Mekke'dedir ve orada büyüdüm.*
Ta Bethâ'ya kadar.
Maad orayı bilmiştir.

(147) Hayber'in nahiyelerinden bir yerdir. Denildi ki o Benî Mâzin'in yerlerinden bir yerdir. Bir kavle göre de: Medine ve Fihr'in arasında Benî Fezâre'nin yurdudur. Süheylî dedi ki: Orası, Kuzâa'nın beldelerinden bir yerdir. Orada bir başka cenâb daha vardır ki ona cenâb denilir, cinâb değildir, Bu Irak ile Şam'ın arasında Semâve'de Kelb topraklarında bir yerdir. Burada kast olunan birincisidir.

(148) Yâni onlar insanları ismetlerine alırlar ve onları korurlar. Çünkü onlar Beytin ve Harâm'ın ehlidirler.

Oranın mervesi vardır ki, onunla razı olmuşumdur.
Eğer orada Kayzer'in çocukları ve Nebit (149) *sâbit kadem olmasaydı galib değildim.*
Rizâh benim yardımcımdır ve onunla iftikâr ederim.
Ben hayatta oldukça zulümden korkan değilim.»

Rizâh ile Nehd ve Hevteke arasında olanlar ve bu hususta Kusayy'ın şiiri

Rizâh b. Rebie memleketlerinde yerleştiklerinde Allâh onun zürriyetini yaydı. Bir de Hünn'ün zürriyetini yaydı. Bu ikisi bu gün Özre'nin (150) kabileleridirler. Rizâh b. Rebie memleketlerine geldiği zaman onunla Nehd b. Zeyd ve Hevteke b. Eslüm (151) arasında —ki bu ikisi Kuzâa'dan iki batındırlar— bir hâdise oldu. Bunun üzerine Rizâh onları korkuttu nihâyet Yemen'e gittiler ve Kuzâa'nın memleketinden çekildiler. Onlar bu gün Yemen'dedirler. Bunun üzerine Kusayy b. Kilâb —ki o Kuzâa'yi ve Kusayy'in gelişmesini ve memleketlerinde toplanmalarını seviyordu. Çünkü onunla Rizâh'ın arasında hısımlık vardı, ve çünkü onlar onun velinimeti idiler. Zira yardımına onları çağırdığı zaman onlar ona icâbet etmişlerdi, Rizâh'ın onlara yaptığı, hoşuna gitmeyip şöyle dedi:

أَلَا مِنْ مُبْلِغٍ عَنِّى رِزَاحًا   فَإِنِّى قَدْ لَحَيْتُكَ فِى اثْنَتَيْنِ
لَحَيْتُكَ فِى بَنِى نَهْدِ بْنِ زَيْدٍ   كَمَا فَرَّقْتَ بَيْنَهُمُ وَبَيْنِى
وَحَوْتَكَةَ بْنَ أَسْلُمَ إِنَّ قَوْمًا   عَنَوْهُمْ بِالْمَسَاءَةِ قَدْ عَنَوْنِى

---

(149) Kayzer'in çocukları ve Nebit ile İsmâil (Aleyhisselâm)ın çocuklarını kasd ediyor.

(150) Kuzâa'da iki Özre vardır: Biri Özre b. Refîde —ki onlar Benî Kelb b. Vebre'dir. Bir de Özre b. Sa'd b Sud b Eslüm b. el-Haf b. Kuzaa'dır. Bu Eslüm, Hünn b. Rebîa'nın çocuklarındandır. Bu Hünn Rizâh b. Rebîa'nın kardeşidir. (Ravzül-Ünüf'den nakledilmiştir).

(151) Eslüm Araplar içinde üç tanedir. İkisi Kuzâa'dadır. Bunlardan biri işte bu Eslüm b. el-Haf'dır. Biri Eslüm b. Tedul b Teymül-Lât b. Refîde b. Sevr b. Kelb'dir. Üçüncüsü ise Akk'dedir. Bu Eslüm b. Kıyâte b. Şahid b. Akk'dır. (İbn-i Habîb'in Mütelefü'l-Kabail ve Muhtelefuhâ'sına mürâcaat et).

«Uyanık olunsun ki, tarafımdan Rizâh'a götürülmüş bir şey vardır ki:
Ben seni iki şeyde kınamışımdır.
Seni, Benî Nehd b. Zeyd hakkında kınadım.
Nitekim onlarla benim aramı dağıttın.
Bir de Havteke b. Eslüm hakkında kınadım.
Çünkü onlara kötülük kasd edenler bana kötülük kasd etmiş demektir.»

İbn i Hişâm dedi ki:

Bu beyitler Züheyr b. Cenâb el-Kelbi'nin şiirleri olarak rivâyet olunurlar.

Kusayy'ın Abdüd-Dârı kendisine tercih etmesi

İbn-i İshâk dedi ki:

Kusayy yaşlandı, kemikleri inceldi, Abduddar da onun ilk çocuğu idi. Abd-i Menâf ise babasının zamanında şerefe nâil olmuş ve gidilecek yere gitmiş, varılacak her yere varmıştı. Diğer iki oğlu Abduluzza ve Abd vardı. Kusayy Abduddâr'a dedi ki: — Allâh'a and olsun oğulcuğum, elbette seni kavme reis yapıyorum. Her ne kadar onlar senden şerefli iseler de. Sen Kâbe'yi açmadan hiç bir kimse oraya girmeyecektir. Sen Kureyş için sancağı kurmadan, kimse kurmayacaktır. Mekke'de, senin dağıttığın sudan başka kimse Zemzem'den içmeyecektir.

Hacılar senin yemeğinden başka yemeyecekler. Kureyş, işlerinde ancak senin evinde karar verecekler. Böylece onun olan meşveret evini ona verdi. O ev ki Kureyş, ancak orada karar verirlerdi. Bir de hicâbe, livâ, sikaye ve rifade görevlerini de ona teslim etti.

Rifâde

Rifâde: Bir harc idi ki; Kureyş her hac mevsiminde mallarından Kusayy b. Kilâb'a çıkarır. Onunla hacılar için yemek yapar ve varlık ve azıkları olmayan kimseler ondan yerlerdi. Kusayy bunu Kureyş üzerine farz kılmıştı. Onlara bunu emrettiği zaman dedi ki:

«Ey Kureyş topluluğu, muhakkak siz Allah'ın komşularısınız ve Onun Beytinin ve Harem'in ehlisiniz. Hacılar da Allah'ın misafirleri ve Onun Beytinin ziyaretcileridirler. Onlar ikrâm olunmaya daha lâyık konuklardır. O halde onlar için hac günlerinde yiyecek ve içecek yapınız. Ta ki sizden çıkıp gidinceye kadar.»

Onlar da bunu yaptılar. Böylece onlar bu vazife için her sene mallarından bir harç çıkarıyorlar ve ona veriyorlardı. O da Minâ günlerinde insanlar için yemek yapıyordu Cahiliyet döneminde kavmi bu âdet üzerine gitti. Nihâyet İslâm kaaim oldu. Sonra İslâm'da bu iş bu güne (Siyre'nin yazıldığı tarihe) kadar geldi. Sultan her sene Mina'da hac sona erinceye kadar bu yemeği onlara yedirir.

İbn-i İshâk dedi ki:

Kusayy b. Kilâb'ın durumunu, elindekini Abduddar'a teslim etmesini bana Ebu İshak bin Yesar Hasan bin Muhammed bin Ali bin Ebû Tâlib (Radiyallâhü anhüm)'den rivâyet etti.

Nübeyh bin Vehb isminde Abduddar oğullarından bir adama yukardaki durumu anlattığını işittim.

Hasan dedi ki:

Kavmiyle ilgili her şeyi Abduddar'a teslim etti. Daha önce Kusayy'e hiç muhalefet edilmezdi. Yaptığı hiç bir iş geri çevrilmezdi.

KUSAYY'DAN SONRA KUREYŞ'İN İHTİLÂFI VE MUTAYYEBÛN ANDLAŞMASI

Abdiddâr oğulları ile amca oğulları arasındaki muhâlefet

İbn-i İshâk dedi ki:

Sonra Kusayy b. Kilâb öldü. Kavminde ve başkalarında geleneğini kendisinden sonra onun oğulları yerine getirdiler. Mekke'yi mahallelere böldüler. — Kendisinin Mekke'yi kavmi için mahallelere bölmüş olmasından sonra —. Onlar kavimlerine ve müttefiklerine Mekke'yi yerleşme mahallerine ayırıyor ve orayı satıyorlardı. Bu minvâl üzere Kureyş müttefikleriyle birlikte aralarında ne bir ihtilâf ne bir kavga olmadığı halde kaldı. Sonra Beni Abd-i Menaf b. Kusayy: Abd-i Şems, Hâşim, Muttalib ve Nevfel, Benî Abdiddâr b. Kusayy'in elinde olan Hicâbe, Livâ ,Sikaye ve Rifâde gibi görevleri almak istediler. (Daha önce Kusayy bunları, Abduddâr'a vermişti.) Ve kendilerinin buna onlardan daha lâyık oldukları görüşüne vardılar. Çünkü onların onlar üzerine kavimleri içinde şeref ve faziletleri vardı. İşte bu esnâda Kureyş dağıldı. Birbirinden ayrıldılar. Böylece Beni Abd-i Menâf ile beraber olan bir taife kendilerine gö-

re, onların Benî Abdiddâr'dan daha lâyık olduklarını söylüyorlardı. Çünkü kavimleri içinde daha yüksek mevki sahipleri idiler. Benî Abduddâr ile beraber olan bir tâife de Kusey'in onlara vermiş olduğu şeyin ellerinden çıkmamasını hak görüyorlardı.

Benî Abdiddâr'a yardım edenler ve amcaoğullarına yardım edenler:

Benî Abd i (154) Menâf idaresini Abd-ü Şems b. Abd-i Menâf ele aldı. Bu, onun Beni Abd-i Menâf'ın en yaşlısı olmasından dolayı idi. Benî Abdiddâr'ın idaresini ise Âmir b. Hâşim b. Abd-i Menâf b. Abdiddâr ele aldı. Beni Esed b. Abdil-Uzzâ b. Kusayy, Benî Zühre b. Kilâb, Benî Teym b. Murre b. Kâb ve Beni Hâris b. Fihr b. Mâlik b. Nadr ise Beni Abd-i Menaf ile birlikte idiler.

Beni Mahzüm b. Yakaza b. Mürre, Benî Sehm b. Amr b. Husays b. Kâb, Beni Cumah b. Amr b. Husays b. Kâb ve Beni Adiyy b. Kâb ise Benî Abdiddâr ile birlikte idiler. Âmir b. Luayy ve Muhârib b. Fihr dışarda kalıp iki fırkadan hiçbirisiyle birlikte olmadılar.

Her bir kavim işleri için müekked bir and içtiler ki, birbirini terk etmeyeler ve aslâ birbirini düşmana bırakmayalar...

Mutayyebûn Andlaşmasına giren kimseler

Beni Abd-i Menâf güzel koku dolu bir çanak çıkarttı. İddia ederler ki Benî Abd-i Menâf'ın kadınlarının bazısı (155) onu kendileri için çıkarttılar. Ve onu Kâbe'nin yanındaki Mescidde andlaşmak için koydular. Sonra kavm ellerini ona daldırdılar, onlar ve onların müttefikleri akid ve ahidleştiler. Sonra Kâbe'ye ellerini sürdüler ki kendileri için tekid etmiş olsunlar. Böylece Muteyyebûn ismini aldılar. (Yani kokulular ismini aldılar).

---

(154) Abd-i Menâf'ın beşinci bir çocuğu vardı ki, Ebû Amr'dır. Onun ismi Abîd'dir. Öldü, peşinde zürriyet bırakmadı. (Ravzü'l-Ünüf'e bak).

(155) Denilir ki: Onlara çanağı çıkartan kadın, Ümm-i Hakîm el-Beyzâ binti Abdulmuttalib'dir. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in halası ve babasının ikiz kızkardeşidir. (Ravzül-Ünüf ve Şerh-i Siret'e bak).

Ahlâf'ın yeminleşmesine giren kimseler

Benî Abdiddâr kendileri ve müttefikleri Kâbe'nin yanında tekidli bir yemin ile akid ve ahidleştiler. Şunun üzerine ki birbirini terketmeyeceklerdir ve birbirini düşmana bırakmayacaklardır. Böylece ahlâf diye isimlendiler (156) (Yâni yeminliler ismini aldılar.)

Kabilelerin harpte birbirine karşı dağılımı

Kabileler arasında dayanışma ve yardımlaşma kuruldu ve birbirine bağlandılar. Benî Abd i Menâf, Benî Sehm için, techiz edildi. Beni Esed, Benî Abdiddâr için hazırlatıldı. Zühre, Beni Cumeh için techiz edildi. Benû Teym, Benû Mahzûm için techiz edildi. Benû Hâris b. Fihr, Benî Adiyy b. Kâb için hazırlatıldı. Sonra : *Her bir kabile kendisine gönderildiği kabileyi ifnâ etsin, dediler.*

Kavm'in üzerine sulhlaştığı şey

İnsanlar o durumda harp için azm etmiş iken birden birbirini sulha dâvet ettiler. Şunun üzerine ki : Benî Abd-i Menâf'a Sikaye ve Rifade verilsin. Hicâbe, Liva ve Nedve de Benî Abdiddâr için olduğu gibi kalsın. Bunu yaptılar ve iki fırkadan her biri buna razı oldular. Harpten ellerini çektiler. Her bir kavim kendileriyle yeminleştikleri kimselerle kaldılar. Nihâyet Allah Teâlâ İslâmı getirdi ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki :

الْجَاهِلِيَّةِ فَإِنَّ الْإِسْلَامَ لَمْ يَزِدْهُ إِلَّا شِدَّةً

«İslâmiyet, cahiliyette yapılan andlaşmaları kaldırmaz, ancak takviye eder.» (157)

---

(156) Bir rivâyette : Ömer (Radiyallâhü anh) Ahlâf'dan idi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve Ebû Bekr Mutayyebinden idiler.

(157) Hayır ve hakka yardım üzerine akidleşmeyi kastediyor. Bu teville bu hadîs ile «İslâmda andlaşma yoktur» hadîsi uyuşurlar.

Bu ikinci hadîsten murad, câhiliyyenin yapmış oldukları fitneler, kabîleler arasında kital ve birbirine saldırmak üzere yeminleşmektir. Denilmiştir ki :

HİLFÜ'L-FUDÛL

Bunun böyle isimlendirilmesinin sebebi

İbn-i Hişâm dedi ki:

Hilfül-Fudûl'a (158) gelince bana Ziyâd b. Abdullah el-Bekkâî, Muhammed b. İshâk'dan haber verdi ki o şöyle dedi:

«İslâmda yeminleşme yoktur» hadîsi sonradan vârit olmuştur. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Fetih zamanında onu söylemiş. Bu, evvelki hadîsi nesh etmiştir. (Lisan-ı Arab'ın Hilf maddesine bak).

(158) Derler ki: Bu andlaşmanın bu isimle isimlenmesinin sebebi, Cürhüm kabîlesinin evvel zamanda işte bu yeminleşme gibisine Kureyş'den önce teşebbüs etmiş olması idi. Onlar kendilerinden üç kişi ve onlara tabi olanlarla yeminleştiler.

Onlardan biri: Fazl b. Fezâle, İkincisi: Fazl b. Vedâe, Üçüncüsü: Fuzeyl b. Hâris idi. Bir rivâyette onlar: Fuzeyl b. Şürâe, Fazl b. Vedâe ve Fazl b. Kuzâe'dir. Kureyş'in bu yemini işte o Cürhümlülerin yeminleşmesine benzeyince Hilfu'l-Fuzul ismiyle isimlendi.

Bir rivâyette böyle isimlenmesinin sebebi: Onların faziletleri kendi halklarına vermek ve zalimin mazlûm ile savaşmaması için anlaşma yapmaları idi.

Bu Hilful-Fudul bisetten yirmi sene önce olmuştu. Andlaşmaların en kerimi ve en şereflisi idi. Ondan ilk söz eden ve ona ilk çağıran Zübeyr b. Abdulmuttalib'dir. Onun sebebi, Zebîd'den bir adam bir sat'lık metâ ile Mekke'ye gelmişti. Âsi b. Vail ondan o metaı satın aldı. Bu Mekke'de kadir ve şeref sâhibi bir kimse idi. Ona hakkını vermemezlik etti Zebidî ona karşı ahlâftan yardım istedi: Bunlar Abduddâr, Mahzûm, Cumah, Sehm, Adiyy b. Kâb'dırlar. Onlar da Âsi'ye karşı ona yardım etmekten çekindiler ve onu men ettiler. Zebîdi şerri görünce Ebû Kubeys dağına çıktı güneşin doğduğu ve Kureyş de Kâbe'nin etrafında toplanma yerlerinde bulundukları bir sırada yüksek sesle şöyle bağırdı:

يَا آلَ فِهْرٍ لِمَظْلُومٍ بِضَاعَتُهُ ... بِبَطْنِ مَكَّةَ نَائِي الدَّارِ وَالنَّفَرِ

وَمُحْرِمٍ أَشْعَثٍ لَمْ يَقْضِ عُمْرَتَهُ ... يَا لَلرِّجَالِ وَبَيْنَ الْحِجْرِ وَالْحَجَرِ

إِنَّ الْحَرَامَ لِمَنْ تَمَّتْ كَرَامَتُهُ ... وَلَا حَرَامَ لِثَوْبِ الْفَاجِرِ الْغُدَرِ

«Ey Âl-i Fihr, yurdu ve kavmi uzak olan, ticârî malı ile Mekke'nin çukurunda zulme uğrayan kimseye yardım ediniz.

Kureyş'den olan kabileler birbirini andlaşmaya çağırdılar. Bunun üzerine onlar Abdullâh b. Cüdân b. Amr b. Kâb b. Sa'd b. Teym b. Mürre b. Kâb b. Luayy'ın onun şerefi ve yaşlılığına binaen evinde toplandılar. Onun katında andlaşma için toplananlar şunlar idi: **Benû Hâşim, Benû Muttalib, Esed b. Abdil-Uzzâ, Zühre b. Kilâb ve Teym b. Mürre.** Mekke ehlinden ve sâir insanlardan oraya dâhil olan her mazlumu koruyacak ki onunla birlikte olacak ve ona zulm eden haksızlık eden kimseye karşı hakkını geri alıncaya kadar dayanacaklar diye anlaştılar ve Kureyş bu andlaşmaya **Hilfül-Fudul** = Fuzul Andlaşması ismini verdi.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in Hilfül-Fudul'dan haber vermesi**

İbn-i İshâk dedi ki: Bana Muhammed b. Zeyd b. el-Muhâcir b. Kunfuz (159) et-Teymi haber verdi ki; o Talha b. Abdu..ah b. Avf ez-Zühri'den işitmiş ki; o şöyle diyordu:

: لَقَدْ شَهِدْتُ فِي دَارِ عَبْدِ اللهِ بْنِ جُدْعَانَ

حِلْفًا مَا أُحِبُّ أَنَّ لِي بِهِ حُمْرَ النَّعَمِ   وَلَوْ أُدْعَى بِهِ فِي الْإِسْلَامِ لَأَجَبْتُ

Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki:

Ey Hicir ile Hacer'in arasındaki adamlar, umresini henüz edâ etmemiş saçları tozlu birbirine karışmış ihramlı kimseye yardım ediniz.
Çünkü harâm, kerâmeti tamâm olmuş kimse içindir.
Fâcir gadredici olan kimse için harâm ne arar.»

Bunun üzerine Zübeyr b. Abdulmuttalib kalktı ve «Bunu bırakacak değiller» dedi. Bunun üzerine Hâşim, Zühre, Teym b. Mürre İbn-i Cüdan'ın evinde toplandılar, onlara bir yemek yaptı, onlar akidleştiler işte Hilfu'l-Fudul kuruldu. Onların Âsi'den Zebîdi'ye haklarını kâmilen vermeleri ondan sonra oldu. (Ravzül-Ünüf'den naklen).

(159) O Muhammed b. Zeyd b. el-Muhâcir b. Kunfuz et-Teymi el-Cudânî el-Medenî'dir. Abdullah b. Ömer'den, Ebu'llahm'ın mevlası Umeyr'den, Ebû Seleme b. Abdurrahmân'dan ve başkalarından rivâyeti vardır. Ondan da Mâlik b. Enes, Yakub b. Abdurrahman el-İskenderânî, Bişr b Mufaddal ve Hafs b. Ğıyas, Fudayl b. Süleyman en-Nemiri, Ebû Davud, Tirmizî ve İbn-i Mâce rivâyet etmişler. (Terâcim-i Ricâl'a bak).

«**Abdullah b. Cüdân'ın (160) evinde bir andlaşmaya şâhid oldum ki:**

Bana onun mukabilinde mor koyunlar verseler onun bozulmasını istemem. Şâyet İslâmda ona çağırılsam elbette icâbet ederim.»

Hz. Hüseyin (Radiyallâhü anh) bir hakta Velid ile münazaa etti ve onu Hilfü'l-Füdûl'a dâvet ile tehdid etti.

İbn-i İshâk dedi ki: Bana Yezid b. Abdullah (161) b. Üsâme b. el-Hâdi el-Leysi haber verdi ki: Muhammed b. İbrâhim b. Hâris et-Teymi ona haber vermiş ki:

Hüseyin b. Ali b. Ebi Tâlib (Radiyallâhü anhümâ) ile Velid b. Utbe b. Ebi Süfyân arasında — (ki Velid o zaman Medine üzerine emir bulunmakta idi, onu oranın üzerine amcası Muâviye b. Ebi Süfyân (Radiyallâhü anh) emir tâyin etmişti —) Zü-l'-Mervede (162) bir mal hakkında tartışma vardı. Velid, Hüseyin (Radiyallâhü anh)'e hakkını vermekle otoritesinden dolayı güçlük çıkartıyordu. Bunun üzerine Hüseyin ona dedi ki: **Allah'a yemin ederim ki, ya hakkımı**

---

(160) Abdullah b. Cudân b. Amr b Kâb b. Sad b. Teym'dir. Ebû Züheyr ile künyelenir. Bu Âişe (Radiyallâhü anhâ)'nın amcasının oğludur. Bundan dolayı Âişe, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e dedi ki:

Şüphesiz İbn-i Cüd'ân taam yedirirdi ve zayıfı misâfir ederdi. Acaba bu ona kıyâmet gününde menfaat verir mi? Buyurdu ki: «Hayır. Çünkü o bir gün «Ey benim Rabbim din gününde hatamı affet» demedi.»

İbn-i Cüdân ilk durumunda elleri yufka fakir, fakat gaddar katledici, durmadan cinâyetler işleyen birisi idi. Böyle ondan onun babası ve kavmi diyet öderdi. Nihâyet aşireti ona kızdı ve babası kendisinden nesebini kesti ve aslâ onu koruyup himâye etmeyeceğim, dedi. Çünkü onun sebebiyle ödediği ve yüklendiği diyetler ona ağır gelmişti

(161) Yezîd b. Abdullah b. Üsâme b. el-Hâdi el-Leysi el Medeni Ebû Abdullah'dır. O, Ebû Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm'dan, Muhammed b. Kâb el-Karzî'den ve onların gayrından rivâyette bulundu. Ondan ise Yahyâ b. Eyyûb, Leys ve diğer kimseler rivâyet ettiler. İbn-i Sa'd dedi ki: O, sikâ idi, çokça hadîs râvisi idi. Medine'de yüz otuz dokuz senesinde vefat etti (Terâcim-i Ricâl'a mürâcaat et).

(162) Zül-Merve: Vâdil-Kurâ'da bir köydür. Denildi ki: O köy Haşab ile Vadil-Kurâ arasındadır (Mucem el-Buldân'a mürâcaat et).

kâmilen verirsin veya kılıcımı alıp Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in Mescidinde kalkacağım sonra da Hilfü'l-Fudûl'a dâvet edeceğim.** Bunun üzerine Abdullah b. Zübeyr — (ki O, Hüseyin (Radiyallâhü anh) dediğini derken Velid'in yanında idi —) dedi ki: **Ben de Allaha yemin ederim ki eğer ona çağırırsa elbette kılıcımı alırım, sonra onunla birlikte dururum taki onun hakkı tamamen verilsin veya hep birlikte ölürüz.** Misver b. Mahreme b. Nevfel ez-Zühri'ye bu haber vardı. O da bunun gibisini söyledi. Abdurrahmân b. Osmân b. Ubeydullah et-Teymi'ye haber gitti o da bunun mislini söyledi. Bu, Velid b. Utbeye iletildiği zaman Hüseyin'e hakkını tamamen verdi, nihâyet o da râzı oldu.

Abdulmelik, Muhammed b Cübeyr'e, Abd-i Şems ve Beni Nevfel Hilfül-Füdûl'a girmesini sordu, o da ona onların bundan çıktıklarını haber verdi.

İbn-i İshâk dedi ki: Bana Yezid b. Abdullah b. Üsâme b. el-Hâdi el-Leysi, Muhammed b. İbrâhim b. el-Hâris et-Teymi'den naklen haber verdi ki o şöyle dedi:

Muhammed b. Cübeyr b. Mutim b. Adiyy b. Nevfel b. Abd-i Menâf — ki Muhammed b. Cübeyr Kureyş'in en âlimi idi — Abdülmelik b. Mervan b. el-Hakem'in yanına, onun İbn-i Zübeyr'i katlettiği zaman, geldi ve insanlar Abdülmelik'in yanına toplandılar. Muhammed onun *yanına geldiği zaman Abdülmelik ona dedi ki:*

— Ey Ebû Said biz ve siz, (Abd-i Şems b. Abd-i Menâf'ı ve Beni Nevfel b. Abd-i Menâf'ı kasd ederek) Hilfül-Fudûl'da değil mi idik? Muhammed:

— Sen daha iyi bilirsin, dedi. Abdülmelik:

Ey Ebû Said bundan hak ne ise onu haber vermelisin, dedi. Muhammed:

— Hayır, vallahi biz ve siz ondan çıktık, dedi. Bunun üzerine Abdülmelik:

— Doğru söyledin, dedi.

Hilfül-Fudûl bahsi tamam oldu.

Hâşim'in rifâde, sikaye ve hacılar geldikleri zaman yapılmakta olan görevleri üstlenmesi

İbn-i İshâk dedi ki:

Rifâde ve Sikayeyi Hâşim b. Abd-i Menâf ele aldı. Çünkü Abd-i

Şems çok sefere çıkan bir adamdı. Mekke'de az ikamet ederdi. Eli dar çoluk çocuk sahibi idi. Hâşim ise varlıklı idi. İddia ettiklerine göre Hacılar geldikleri zaman Kureyş'in içinde kalkar ve şöyle derdi: «Ey Kureyş topluluğu, şüphesiz siz Allah'ın komşularısınız ve Onun Beytinin ehlisiniz. Bu mevsimde size Allah'ın ziyaretcileri ve Beytinin hacıları gelir. Onlar Allah'ın konuklarıdırlar. İkrâm etmeğe en lâyık olan konuk ise Onun konuklarıdır. O halde beklemeleri lâzım gelen bu günlerde onlar için yemek yapacağınız şeyleri toplayınız. Allaha and olsun ki şâyet benim malım bunun için yetecek kadar bol olsaydı size bunu teklif etmezdim». Böylece onlar imkânlarına göre bunun için mallarından bir harç çıkartırlar. Böylece hacılara Mekke'de bulundukları müddetçe yemek yapılırdı.

Hâşim'in yaptığı işler

İddia ettiklerine göre Hâşim, Kureyş kabilesi için Şam ve Yemen seferlerini düzenleyenlerin ilki idi ve Mekke'de tiridi yedirenlerin ilki idi. İsmi Amr idi. Hâşim kavmi çin Mekke'de (163) ekmek ufaladığından dolayı bu ismi aldı. Kureyş'ten veya bâzı Araplardan bir şâir (164) bunun hakkında şöyle demiş:

(163) Bu hususta zikr olunan şeylerden birisi de Hâşim — hacılara yemek yedirmek için Kureyş'den yardım istemekte iken — ona ve onun kavmine şiddetli bir kıtlık isabet etti, böylece Rifâde işini Kureyş'e teklif etmek hoşuna gitmedi ve bütün malını Şam'a götürerek onunla ka'k satın aldı, sonra hac mevsimi geldi ve bu ka'kin hepsini ufaladı ve onu döğdü. Ondan hacılar için tiride benzeyen bir yemek yaptı (Ravzül-Ünüf'e mürâcaat et).

(164) Abdullah b. Zebârî'dir. Sehmi kabîlesinden olmakla beraber Benî Abd-i Menâf'ı medh etmesinin sebebi, onun Kâbe'nin örtüsüne yazmış olduğu bir şiirle Kusayy'ı hicvetmesi idi. Benî Sehm'den onu istediler. Onlar da onu onlara teslim ettiler ve onu dövdüler, saçını tıraş ettiler ve onu büyük bir kayaya bağladılar. Bunun üzerine kavminden yardım istedi onlar da ona yardım etmediler. Böylece Kusayy'ı medh etmeğe ve onların rızalarını taleb etmeğe başladı. Bunun üzerine onlardan Benî Abd-i Menâf onun bağını çözdüler ve ona ikrâm ettiler. O da işte bu şiir ile onları övdü. Ve daha birçok şiirlerle medh etti. Denildi ki: Bu iki beyt Matrûd b. Kâb'ın beyitlerindendir ki bu kitapta bundan sonra gelecektir onun evveli:

يَاأَيُّهَا الرَّجُلُ الْمُحَوِّلُ رَحْلَهُ هَلَّا نَزَلْتَ بِآلِ عَبْدِ مَنَافِ

«Ey yolculuğu değiştirilmiş adam, Al-i Abd-i Menâf'a insen ne olur.»

عَمْرُو الَّذِي هَشَمَ الثَّرِيدَ لِقَوْمِهِ قَوْمٍ بِمَكَّةَ مُسْنِتِينَ عِجَافِ

سُنَّتْ إِلَيْهِ الرِّحْلَتَانِ كِلَاهُمَا سَفَرُ الشِّتَاءِ وَرِحْلَةُ الْأَصْيَافِ

«O Amr ki kavmi için tiridi ufaladı.
O bir kavimdir ki, Mekke'de kıtlık ve açlık içinde zayıf cılız idiler.
İki seferi âdet edindiler ki biri kış seferi diğeri yazların seferidir.»

İbn-i Hişâm dedi ki: Hicâz halkından şiiri bilen ehli ilimin bazısı bana şunu okudu:

قَوْمٌ بِمَكَّةَ مُسْنِتِينَ عِجَافُ

«O bir kavimdir ki, Mekke'de kıtlık ve açlık içinde zayıf cılız idiler.»

Muttalib'in rifâde ve sikayeyi ele alması

İbn-i İshâk dedi ki:

Sonra Hâşim b. Abd-i Menâf Şâm topraklarından Ğazze'ye (165) tâcir olarak gittiği bir sırada öldü. Bunun üzerine ondan sonra Sikaye ve Rifâde'yi Muttalib b. Abd-i Menâf ele aldı. O, Abd-i Şems ve Hâşim'den küçük idi. Kavmi içinde şeref ve fazıl sahibi idi. Kureyş onu, cömertliğinden ve fazlından dolayı Feyz ile isimlendirdi.

Hâşim b. Abd-i Menâf Medine'ye geldi ve Selmâ binti Amr ile tezevvüc etti.

Bu Selmâ'nın babası Amr isminde Adiyy b. Neccâr'ın oğullarından birisidir. Bu Selmâ ondan önce Uheyhe b. Cülâh b. Hariş'in (166) yanında idi.

İbn-i Hişam'a göre ona Hâris b Cahcibi b. Külfe b. Avf b. Amr b. Avf b. Mâlik b. el-Evs de denilir.

---

(165) *Ğazze* Şam'ın son ucunda Mısır'ın nâhiyesinden bir şehirdir. Ora ile Eskalan'ın arası iki fersah veya daha azdır (Mucem el-Buldân'a bak).

(166) Denilir ki: Ensârda bu isimle olan kimselerin hepsi Hariş ismindedir. Ancak bu Hariş'dir (Şerh-i Sîret ve Ravzul-Ünüf'e mürâcaat et).

Selmâ Uhayhe için Amr b. Uhayhe'yi doğurdu. Bu kadın kavminde şeref sahibi olduğundan dolayı boşanma yetkisini almadan hiç bir erkekle evlenmezdi ki, hoşlanmadığı zaman ondan ayrılabilsin.

Abdulmuttalib'in doğumu ve bu şekilde isimlendirilmesinin sebebi

O Selmâ Hâşim için Abdulmuttalib'i doğurdu. İsmini Şeybe (167) koydu. Hâşim onu, bülûğa yakın bir çağa gelinceye kadar anasının yanında bıraktı. Sonra onun amcası Muttalib ona gitti ki onu ala da onu memleketine ve kavmine getirsin. Bunun üzerine Selmâ ona dedi ki:

— Onu seninle birlikte gönderecek değilim. Muttalib de Selmâ'ya dedi ki:

— Ben onu götürünceye kadar ayrılacak değilim. Çünkü kardeşimin oğlu baliğ olmuştur ve o burda garibdir. Biz ise kavmimiz içinde şerefli bir aileye sahibiz. Onların işlerinden birçoğunu üstleniriz. Onun kavmi, beldesi ve aşireti onun için başkalarında kalmaktan hayırlıdır veya buna benzer bir şeyler söyledi. Şeybe amcası Muttalib'e dedi ki:

— Anamdan ayrılacak değilim. Ancak bana izin verirse ne alâ.

Bunun üzerine anası ona izin verdi ve onu amcasına teslim etti. O da onu aldı götürdü ve onunla birlikte devesinin üzerinde terkisinde olarak Mekke'ye girdi. Kureyş de ona dedi ki: O, Abdul-Muttalib'dir = Muttalib'in kölesidir, onu satın almıştır. Böylelikle Şeybe Abdulmuttalib ismiyle isimlendi. Buna cevâben Muttalib de dedi ki: Yazık size! O ancak benim kardeşim Hâşim'in oğludur. Onu Medine'den getirdim.

Muttalib'in ölümü ve mersiyesi

Sonra Muttalib Yemen topraklarından Redmân'da (168) öldü ve Araptan bir adam ağlayarak şöyle dedi:

---

(167) Şeybe ile isimlenmesi, başında şeybe = aklık olduğundan dolayıdır. Ebu'l-Hâris ile künyelenir. Hâris onun en büyük çocuğudur (Taberî'ye bak).

(168) Redmân, Yemen'de bir mevzidir (Mucem el-Buldan'a mürâcaat et).

قَدْ ظَمِئَ الْحَجِيجُ بَعْدَ الْمُطَّلِبْ بَعْدَ الْجِفَانِ وَالشَّرَابِ الْمُنْثَعِبْ
لَيْتَ قُرَيْشاً بَعْدَهُ عَلَى نَصَبْ

«Hacılar, Muttalib'den sonra, büyük çanaklar ve çokca azan içeceklerden sonra şiddetli bir şekilde susamışlardır.»
«Keşke ondan sonra Kureyş meşakkat üzere olsa».

Matrûd b. Kâb el-Huzâî, ona Nevfel b. Abdi Menâf'ın ölüm haberi geldiği zaman Muttalib'e ve Beni Abd-i Menâf'a hep birlikte ağlayarak aşağıdaki şiiri söyledi. Nevfel ise en son ölenleridir.

يَا لَيْلَةً هَيَّجَتِ لَيْلَاتِي إِحْدَى لَيَالِيَّ الْقَسِيَّاتِ
وَمَا أُقَاسِي مِنْ هُمُومٍ وَمَا عَالَجْتُ مِنْ رُزْءِ الْمَنِيَّاتِ
إِذَا تَذَكَّرْتُ أَخِي نَوْفَلاً ذَكَّرَنِي بِالْأَوَّلِيَّاتِ
ذَكَّرَنِي بِالْأُزُرِ الْحُمْرِ وَالْـ أَرْدِيَةِ الصُّفْرِ الْقَشِيبَاتِ
أَرْبَعَةٌ كُلُّهُمُ سَيِّدٌ أَبْنَاءُ سَادَاتٍ لِسَادَاتِ
مَيْتٌ بِرَدْمَانَ وَمَيْتٌ بِسَلْـ مَانَ وَمَيْتٌ عِنْدَ غَزَّاتِ
وَمَيِّتٌ أُسْكِنَ لَحْداً لَدَى الْـ مَحْجُوبِ شَرْقِيَّ الْبَنِيَّاتِ
أَخْلَصَهُمْ عَبْدُ مَنَافٍ فَهُمْ مِنْ لَوْمِ مَنْ لَامَ بِمَنْجَاةِ
إِنَّ الْمُغِيرَاتِ وَأَبْنَاءَهَا مِنْ خَيْرِ أَحْيَاءٍ وَأَمْوَاتِ

«Ey gece! şiddetli zulmeti olan gecelerimden bir gece! gecelerimi muztarib kıldın.
Gam ve kederlerden elem duymuyorum ve ne de ölümlerin musibetlerinden elem duyuyorum!
Kardeşim Nevfel'i hatırladığım zaman o bana evvelkileri hatırlattı.
Bana kırmızı etekleri ve sarı yeni temiz beyaz cübbeleri hatırlattı.
Dört kişi vardır ki, onların hepsi, seyyidlerden olan, seyyid oğlu seyyidlerdir.

Biri Redman'da ölmüştür. Biri Selmân'da (169) *ölmüştür, biri Gazzaların* (170) *yanında ölmüştür.*
Biri Kâbe'nin şarklarında Mahcûb denilen mevkide bir lahidde iskân edilmiş (171) *bir meyyittir.*
Onlar o kimselerdir ki, Abd-i Menâf onları kınayanların kınamasından kurtuluş mahalline çıkartmıştır.
Çünkü Muğire Oğulları dirilerin ve ölülerin hayırlısındandırlar».

Abd-i Menâf'ın ismi Muğire idi Beni Abd-i Menâf'dan en önce ölen Hâşim idi. O Şâm topraklarından Ğazze'de öldü.

Sonra Abd-i Şems Mekke'de öldü. Sonra Muttalib Yemen topraklarından Rędmân'da öldü. Sonra Nevfel Irak bucaklarından Selmân'da öldü.

İddia ettiklerine göre Matrûd'a denildi ki:

— Ne güzel. Şâyet daha da iyi söylesen daha iyi olur. O da dedi ki:

— Bana birkaç gece mühlet verin. Bunun üzerine birkaç gün bekledi sonra da şu beyitleri söyledi:

وَمَيِّتَ مَاتَ قَرِيباً مِنَ الْحَجُونِ مِنْ شَرْقِ الْبَنَاتِ

---

(169) Selmân: Câhiliye zamanının eski bir suyudur. Nevfel b. Abd-i Menâf'ın kabri buradadır. Bu, Câhiliyyede Irak'dan Tihâme'ye giden yoldur.

(170) Gazzanın her bir köy ve kasabasını bir şehir saydığından çoğul olarak gazzalar demiş.

(171) Bu beytin Mucem el-Buldân'da Redmân maddesinde rivâyeti şöyledir:

غَرِبنا فى بَنَادِنَ عَلَى تِلْكَ النَّادِنِ

«Bir meyyit de vardır ki binyâtın = Kâbe'nin şarkında Hacûn'a yakın bir yerde öldü.»
Hacûn: Mekke'nin yüksek yerlerinde Mekke halkının kabirlerinin yanında bir dağdır.

يَاعَيْنُ جُودِي وَأَذْرِي الدَّمْعَ وَانْهَمِرِي   وَابْكِي عَلَى السِّرِّ مِنْ كَعْبِ الْمُغِيرَاتِ
يَاعَيْنِ وَاسْحَنْفِرِي بِالدَّمْعِ وَاحْتَفِلِي   وَابْكِي خَبِيئَةَ نَفْسِي فِي الْمُلِمَّاتِ
وَابْكِي عَلَى كُلِّ فَيَّاضٍ أَخِي ثِقَةٍ   ضَخْمِ الدَّسِيعَةِ وَهَّابِ الْجَزِيلَاتِ
مَحْضِ الضَّرِيبَةِ عَالِي الْهَمِّ مُخْتَلَقٍ   جَلْدِ النَّحِيزَةِ نَاءٍ بِالْعَظِيمَاتِ
صَعْبِ الْبَدِيهَةِ لَانِكْسٍ وَلَا وَكِلٍ   مَاضِي الْعَزِيمَةِ مِتْلَافِ الْكَرِيمَاتِ
صَقْرٍ تَوَسَّطَ مِنْ كَعْبٍ إِذَا نُسِبُوا   بُحْبُوحَةَ الْمَجْدِ وَالشُّمِّ الرَّفِيعَاتِ
ثُمَّ انْدُبِي الْفَيْضَ وَالْفَيَّاضَ مُطَّلِبًا   وَاسْتَخْرِطِي بَعْدَ فَيْضَاتٍ بِجَمَّاتِ
أَمْسَى بِرَدْمَانَ عَنَّا الْيَوْمَ مُغْتَرِبًا   يَالَهْفَ نَفْسِي عَلَيْهِ بَيْنَ أَمْوَاتِ
وَابْكِي لَكِ الْوَيْلُ إِمَّا كُنْتِ بَاكِيَةً   لِعَبْدِ شَمْسٍ بِشَرْقِيِّ الْبُنَيَّاتِ
وَهَاشِمٍ فِي ضَرِيحٍ وَسْطَ بَلْقَعَةٍ   تَسْفِي الرِّيَاحُ عَلَيْهِ بَيْنَ غَزَّاتِ
وَنَوْفَلٌ كَانَ دُونَ الْقَوْمِ خَالِصَتِي   أَمْسَى بِسَلْمَانَ فِي رَمْسٍ بِمَوْمَاةِ
لَمْ أَلْقَ مِثْلَهُمُ عُجْمًا وَلَا عَرَبًا   إِذَا اسْتَقَلَّتْ بِهِمْ أُدْمُ الْمَطِيَّاتِ
أَمْسَتْ دِيَارُهُمُ مِنْهُمْ مُعَطَّلَةً   وَقَدْ يَكُونُونَ زَيْنًا فِي السَّرِيَّاتِ
أَفْنَاهُمُ الدَّهْرُ أَمْ كَلَّتْ سُيُوفُهُمُ   أَمْ كُلُّ مَنْ عَاشَ أَزْوَادُ الْمَنِيَّاتِ
أَصْبَحْتُ أَرْضَى مِنَ الْأَقْوَامِ بَعْدَهُمُ   بَسْطَ الْوُجُوهِ وَإِلْقَاءَ التَّحِيَّاتِ
يَاعَيْنُ فَابْكِي أَبَا الشُّعْثِ الشَّجِيَّاتِ   يَبْكِينَهُ حُسَّرًا مِثْلَ الْبَلِيَّاتِ
يَبْكِينَ أَكْرَمَ مَنْ يَمْشِي عَلَى قَدَمٍ   يُعْوِلْنَهُ بِدُمُوعٍ بَعْدَ عَبْرَاتِ
يَبْكِينَ شَخْصًا طَوِيلَ الْبَاعِ ذَا فَجَرٍ   آبِي الْهَضِيمَةِ فَرَّاجَ الْجَلِيلَاتِ
يَبْكِينَ عَمْرَو الْعُلَا إِذْ حَانَ مَصْرَعُهُ   سَمْحَ السَّجِيَّةِ بَسَّامَ الْعَشِيَّاتِ
يَبْكِينَهُ مُسْتَكِينَاتٍ عَلَى حَزَنٍ   يَا طُولَ ذَلِكَ مِنْ حُزْنٍ وَعَوْلَاتِ
يَبْكِينَ لَمَّا جَلَاهُنَّ الزَّمَانُ لَهُ   خُضْرُ الْخُدُودِ كَأَمْثَالِ الْحَمِيَّاتِ
مُحْتَزِمَاتٌ عَلَى أَوْسَاطِهِنَّ لِمَا   جَرَّ الزَّمَانُ مِنْ أَحْدَاثِ الْمُصِيبَاتِ

أَبِيتُ اللَّيْلَ أُرَاعِي النَّجْمَ مِنْ أَلَمٍ   أَبْكِي وَتَبْكِي مَعِي شَجْوِي بُنَيَّاتِي

مَا فِي الْقُرُومِ لَهُمْ عِدْلٌ وَلَا خَطَرٌ   وَلَا لِمَنْ تَرَكُوا شَرْوَى بَقِيَّاتِ

أَبْنَاؤُهُمْ خَيْرُ أَبْنَاءٍ وَأَنْفُسُهُمْ   خَيْرُ النُّفُوسِ لَدَى جَهْدِ الْأَلِيَّاتِ

كَمْ وَهَبُوا مِنْ طِمِرٍّ سَابِحٍ أَرِنٍ   وَمِنْ طِمِرَّةِ نَهْبٍ فِي طِمِرَّاتِ

وَمِنْ سُيُوفٍ مِنَ الْهِنْدِيِّ مُخْلَصَةٍ   وَمِنْ رِمَاحٍ كَأَشْطَانِ الرَّكِيَّاتِ

وَمِنْ تَوَابِعَ مِمَّا يُفْضِلُونَ بِهَا   عِنْدَ الْمَسَائِلِ مِنْ بَذْلِ الْعَطِيَّاتِ

فَلَوْ حَسِبْتُ وَأَحْصَى الْحَاسِبُونَ مَعِي   لَمْ أَقْضِ أَفْعَالَهُمْ تِلْكَ الْهَنِيَّاتِ

هُمُ الْمُدِلُّونَ إِمَّا مَعْشَرٌ فَخَرُوا   عِنْدَ الْفَخَارِ بِأَنْسَابٍ نَقِيَّاتِ

زَيْنُ الْبُيُوتِ الَّتِي خَلَّوْا مَسَاكِنَهَا   فَأَصْبَحَتْ مِنْهُمُ وَحْشاً خَلِيَّاتِ

أَقُولُ وَالْعَيْنُ لَا تَرْقَا مَدَامِعُهَا   لَا يُبْعِدُ اللَّهُ أَصْحَابَ الرَّزِيَّاتِ

«Ey gözüm, göz yaşını akıt, göz yaşını saç savur ve onu dök.

Muğire oğullarının Kâlbinde olan hâlis nesebli kimse üzerine ağla.

Ey gözüm, göz yaşına devam et ve onu içinde topla.

Şiddetli ve müşkil işlerde musibet ve belâlı günlerde nefsimin zahiresine ağla.

Her bol ihsânlı çok bağışlayıcı kimseler üzerine ağla ki itimâda şayan kimselerin kardeşidir, atâsı çok, çok şeyleri ziyâde bağışlayan kimsedir.

Hâlis saf tabîatlı, âli himmetli tam hilkatlı sağlam tabiatlı büyük işleri başarıp ikame edendir

Çetin güçlülüğü için düşünmeğe hâcet olmadan bilinen, erkekliğinde bir alçaklık olmayan ve başkasına yük olmayan azimeti geçkin, kerim şerif kişilerin şiddetli itlâf olunduğu kimsedir.

Bir şâhin ki, şerefin ortasında yücelerin yücesine nisbet olundukları zaman Kâb'dan ortaya çıktı.

Sonra gözüm çok tanınmış, bol ihsanlı ziyâde bağışlayan Muttalib'e ağla ve çokca tanınmış kişilerden sonra göz yaşlarını çokca topla, biriktir.

O günde bizden mağribden batarcasına Redmân'da akşamladı uful etti.
Ölüler arasında ona karşı ey nefsim gördünmü başına geleni, hasret sana.
Ağla gözüm eğer Kâbe'nin şarklarında Abd-i Şems'e ağlayan değilsen sana yazıklar olsun.
Yine otsuz susuz yerin ortasında Gazzeler arasında üzerine yellerin estiği bir çukurda bulunan Hâşim için ağlamazsan.
Ve yine kavmin önünde benim dostum, yoldaşım olan Nevfel'e ki, o Selmân'da otsuz susuz bir yerdeki bir kabirde battı.»
«Ne Acem ne Arab'dan, üstün beyaz renkli binek develer onları taşıdıkları zaman, onların misline rastlamadım.
Onların dârları onlardan muattal olarak akşamladı.
Bazan onlar seriyyelerde bir zinet = güzellik olarak bulunurlar.
Zaman onları ifna etti. Onların kılıçları mı kesmedi yoksa ölmek isteyen yaşayan kimseleri mi kesmedi.
Onlardan sonra kavimlerden razı oldum ki onlar güleç yüzlü ve selâmı esirgemeden veren kimselerdir.
Ey gözüm, Ebû'ş-Şa'sa ağla ki mahzûn kadınlar ona, ölünün kabri üzerine ölünceye kadar bağlanan develer gibi yüzü başı açık olarak ağlarlar.
Ayağı üzerine yürüyen kimselerin en kerim ve en şerifine onlar, göz yaşlarını akıtarak, sessiz ağlamalardan sonra sesli olarak ağlarlar.
Kerim muktedir, atâ sâhibi, zelillik ve noksanlıktan yüksekte kalan, büyük belaları çokca açıcı olan bir şahsa ağlarlar.
Yıkım zamanı geldiği zaman cömert tabiatlı, yatsı vakitleri gelen konuklara güleç yüz gösteren yüce Amr'a ağlıyorlar.
Hüzün ve sesli ağlamalardan daha uzun bir zaman o kadınlar hüzün üzere sakin sakin ona ağlarlar.»
«Yanakları (172) kızarmış olarak suyu men eden develer misali zaman onları cilâladığı zaman ona ağlarlar.
Zamanın çektiği musibetlerin meydana gelişinden dolayı onlar bellerine bir kemer bağlar oldukları halde ağlarlar.

---

(172) Bu beyit, Ebû Hirâş'ın bir kasîdesinin matlaıdır. O kasîdeki Züheyr b. Acve'nin katli hakkında söyledi. Züheyr Benî Amr b. el-Hâris'in kardeşidir. Onu Cemîl b. Mamer b. Habîb b. Huzâfe b. Cumah b. Amr b. Husays, Huneyn gününde katletmişti.

Elemden yıldızlara göz atarak gecemi geçirdim.
Ağlıyorum sen de benimle birlikte oğullarımın kederiyle gammı ve hüzniyle ağla.
İnsanların efendi kişileri içinde onlara bir denk bir kadri yüce kimse olmadı.
Onların terkettiği geri kalan kimselere de bir misil bulunmadı.
Şiddetlerin güçlüğü esnasında onların oğulları, oğulların hayırlılarıdırlar, onların nefisleri de nefislerin hayırlılarıdırlar.
Rehvan yürürcesine neşeli gezen aygırlardan çok çok hibe ettiler.
Kısraklar içerisinde ganimet alınmış kısraklardan da çokca hibe ettiler, bağışladılar.
Seçilmiş Hind kılıçlarından ve kuyuların ipleri gibi süngülerden çokca hibe ettiler.
Bunların peşine istenmeler esnasında kendileriyle ihsânda bulundukları bahşişlerin bezline dair bir çok şeyleri hibe ettiler bağışladılar.
Şayet ben hesab etsem ve benimle birlikte hesabcılar da hesab etseler onların işte o rahatlatıcı fiillerini saymasını bitiremeyiz.
Onlar kendilerine veya topluluklarına güvenicidirler ve onlar fahirlenen kimselerin yanında temiz nesebleriyle iftihar ederler.
Meskenlerini boşaltan ailelerin zinetleridirler.
Böylece onlardan o evler yalnız ve boş kalmışlardır.
Derim ki; gözün yaşları kesilmez.
Allah ise musibete duçar olan kimseleri uzaklaştırmaz.»

İbn-i Hişam dedi ki: Fecir; Ata'dır. Ebu Hiraş el-Hüzeli dedi ki:

عَفَّ أَضْيَافِي جَمِيلُ بْنُ مَعْمَرٍ بِذِي فَجَرٍ تَأْوِي إِلَيْهِ الْأَرَامِلُ

«Benim konuklarımı Cemîl b. Mamer Zû Fecer'de acıktırdı ki yoksullar ona sığınırlardı.»

İbn-i İshâk dedi ki:
Ebu'ş-Şa's eş-Şeciyyât: Hâşim b Abd-i Menâf'dır.

Abdulmuttalib'in sikaye ve rifâde işini ele alması

Sonra Abdulmuttalib b. Hâşim Sikaye ve Rifâdeyi amcası Muttalib'den sonra ele aldı. Ecdadının, kavmi için yerine getirmiş

oldukları âdetleri o da devam ettirdi. Kavmi içinde öyle şerefi bir mertebeye vardı ki ecdadından hiçbirinin şerefi o kadar olmamıştı. Kavmi onu sevdi, kadir ve kıymeti onların içinde arttı.

ZEMZEM KUYUSU VE ONUN HAKKINDA CEREYAN EDEN İHTİLÂF

Abdulmuttalib'in Zemzem kuyusu hakkında gördüğü rüya

Sonra Abdulmuttalib bir ara Hicirde uyumakta iken rüyasında Zemzem kuyusunu kazmakla emredildiğini gördü.

İbn-i İshâk dedi ki:

Abdulmuttalib'in ilk başladığı iş, o kuyunun kazılması idi. Nitekim bana Yezîd (173) b. Ebû Habîb el-Mısrî, Mersed (174) b. Abdullah el-Yezeni'den, o da Abdullah b. Züreyr (175) el-Ğafiki'den naklen haber verdi ki:

O Alî b. Ebî Tâlib (Radiyallâhü Taâlâ anh)'den işitmiş ki o, Abdulmuttalib Zemzemin kazılmasiyle emr olunduğu zamanı anlatırken Abdulmuttalib'in şöyle dediğini nakletmiştir:

— Ben Hicir'de uyumaktaydım. Bana birisi geldi ve dedi ki:

---

(173) O, Yezîd b. Ebî Habîb Züveyd Ebû Recâ el-Esedî el-Mısrî'dir. Mısır halkının âlimi idi. Şerik b. Tufeyl el-Ezdî'nin kölesidir. Denildi ki onun babası Benî Haslin mevlâsıdır. Onun anası da Tecib'in kölesidir. Abdullâh b. el-Hâris b. Cüz el-Zebîdi'den, İbn-i Tufeyl el-Kinânî'den ve Ebulhayr Mersed el-Yezdî'den ve başkalarından rivâyet etmiştir (Terâcim-i Ricâl'dan naklen).

(174) Mersed b. Abdullâh el-Yezenî'dir. Fakîh olan Mısırlı Ebul-Hayr'-dır. Ukbe b. Amir el-Cüheni'den rivâyet etti. Ondan hiç ayrılmazdı. Amr b. el-As ve bu ikisinin gayrından da rivâyet etmiştir. Ondan ise bu Yezid Rabîe b. Cafer, Kâb b. Alkame, Abdurrahmân b. Şemâse ve onlardan başkaları rivâyet etmişlerdir. Doksan senesinde vefât etti (Tehzîb et-Tehzib).

(175) O, Abdullâh b. Züreyr el-Gaafiki el-Mısrî'dir. Alî ve Ömer (Radiyallâhü anhümâ)'den rivâyette bulunmuştur. Ondan ise Ebulhayr Mersed el-Yezenî, Ebu'l-Feth el-Hemedânî ve bu başkaları rivâyette bulundular. Abdulmelik'in hilâfetinde seksen bir senesinde öldü. Bir rivâyette: Seksen senesinde öldü (Tehzîb et-Tehzîb).

— Tîbe'yi (176) kaz.

— Tîbe nedir? dedim.

Sonra o görünen kayboldu. Ertesi gün olduğu zaman yatağıma döndüm ve uyudum. Yine bana geldi ve :

— Berre'yi (177) kaz. dedi.

— Berre nedir? dedim.

Sonra yine kayboldu. İkinci gün yatağıma döndüm ve uyudum bana geldi ve dedi ki :

— Madnûne'yi (178) kaz.

— Madnûne nedir? dedim.

Sonra yine kayboldu. İkinci gün yine döndüm ve uyudum. Yine bana geldi ve dedi ki :

— Zemzemi kaz.

— Zemzem nedir? dedim. Dedi ki :

— Suyu asla bitmez ve dibine ulaşılmaz. Büyük hacılara su içirirsin. O işkembe ile kan arasındaki kanatlarında beyazlık bulunan karganın didiklediği yerdedir. Karıncanın (179) yuvasının yanındadır.

---

(176) Zemzem'e Tîbe denildi. Çünkü o İbrâhim'in çocuklarından tîb = temiz olan erkek ve kadınlar içindir.

(177) Zemzem'e Berre denildi. Çünkü orası ebrâr'a = iyilere bollaştı, facirlere = kötülere ise noksanlaştı.

(178) Ona Madnûne denildi. Çünkü onunla mü'minlerin gayrı üzerine bahillendi. Böylece hiçbir münafıkın ondan suyu dolmaz oldu.

(179) Bu üç alâmet ancak Zemzem ve suyunun mânasına hastır. İşkembe ve kan ise suyu doyuran bir yiyecek. Hastalığa bir şifâ olmasıdır. İki kanadında beyazlık olan karga ise onda Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den vârid olan şu hadise işârettir : «Elbette Kâbe'yi Habeşlerden iki kanat sahibi harab edecektir.» Karıncanın köyüne gelince yine onda da müşâkele vardır. Münâsebet ise Zemzemin kendisi her taraftan hacıların ve umrecilerin kendisine geldiği Mekke'nin kendisidir. Oraya buğdayı ve arpayı ve bunların gayrını taşırlar. Orası ne sürülür ne ekilir. Karıncanın köyü de böyledir ne çiftle sürülür ne ekilir. Tahıllar ise her cânibden onun köyüne toplanır. (Ravzül-Ünüf'e mürâcaat et).

Abdulmuttalib ve oğlu Hâris ve onların Zemzemi kazma esnasında Kureyş'in arasında geçen şeyler

İbn-i İshâk dedi ki:

Onun için kuyunun durumu beyan olunca ve yeri ona gösterilince ve onun doğru olduğunu bilince, sabahleyin kazması ve oğlu Hâris b. Abdulmuttalible beraber geldi. O zaman ondan başka çocuğu yoktu. Orayı kazdı. Abdulmuttalib'e kuyunun ağzına kapatılan taş göründüğü zaman tekbir getirdi. Bunun üzerine Kureyş kabilesi onun hâcetine kavuştuğunu anladı. Kalkıp ona gittiler ve dediler ki:

— Ey Abdulmuttalib, O babamız İsmâil'in kuyusudur. Ve bizim de onda bir hakkımız vardır. Öyle ise onda seninle birlikte ortağız. Dedi ki:

— Ben bunu yapmam. Çünkü bu işe ben tahsis edildim. Sizin aranızdan bu, bana verildi. Onlar da ona dediler ki:

— Bizim hakkımızı kâmilen ver Yoksa biz seni rahat bırakmayız. Dedi ki:

— Öyle ise aramıza hakem olarak dilediğiniz kimseyi koyunuz. Dediler ki:

— Beni Sad Hüzeym'in kâhinesi hakem olsun. Abdulmuttalib:

— Evet olur, dedi.

— O kadın Şam'ın yüksek yerlerinde idi. Bunun üzerine Abdulmuttalib bineğine bindi ve kendisiyle birlikte babasının kabilesinden Beni Abd-i Menâf'dan birkaç kişi bulunmakta idi. Kureyş'den her kabileden birtakım kişiler de bineklerine bindiler.

— O zaman toprak çöller idi. Böylece çıktılar nihâyet Hicaz ile Şam'ın arasında işte o çöllerden birinde oldukları zaman Abdulmuttalib ve arkadaşlarının suyu tükendi. Susadılar hatta helâk olmalarını kesinlikle anladılar. Ve Kureyş kabilelerinden kendileriyle birlikte bulunan kimselerden su istediler. Onlar ise onlara karşı yüz çevirip imtina ettiler. Ve dediler ki:

— Biz de çöldeyiz. Biz de başınıza gelen musibetten korkuyoruz. Abdulmuttalib kavminin durumunu kendisinin ve arkadaşlarının korktuğunu görünce dedi ki:

— Ne yapalım? Dediler ki:

— Sen ne yaparsan biz de onu yaparız. Dilediğin şeyle bize emret. Dedi ki:

— Ben şu görüşteyim ki sizden her bir adam kendi kabrini şimdi sizdeki bulunan kuvvetle kazsın Her adam öldükce onun arkadaşları onu çukuruna atar, sonra onun üstünü örter. Ta en sonunda bir tek adam kalıncaya kadar. Böylece bir tek adamın zayi olması bütün bir kafilenin zayi olmasından daha kolaydır. Dediler ki:

— Senin kendisiyle emrettiğin şey ne güzel. Bunun üzerine onlardan her biri kalktı ve kendi çukurunu kazdı. Sonra susuzluktan oturup ölümlerini beklediler. Sonra Abdulmuttalib ashabına şöyle dedi:

Allaha and olsun ki bizim kendimizi ellerimizle böylece ölüme atmamız yerde yürüyüp nefsimiz için bir şey aramamamız elbetteki bir acizdir. Umulur ki Allah beldelerden birinde bizi bir su ile rızıklandırsın, o halde yüklerinizi yükleyiniz ve bineklerinize bininiz. Onlar da bindiler bu işi bitirdikleri zaman onlarla beraber bulunan Kureyşli kabileler onların ne yapacaklarına bakıyorlardı. Abdulmuttalib bineğine geldi ve ona bindi. Yerinden kalkıp süratlandığı zaman bineğinin tırnağının altından tatlı bir su fışkırdı. Bunun üzerine Abdulmuttalib tekbir getirdi arkadaşları da tekbir getirdi. Sonra indi ve içti, ashabı da içtiler. Ve kablarını su doldurdular. Sonra Kureyş'den olan kabileleri çağırdı ve şöyle dedi:

— Suya geliniz. Allah bizi sulamıştır. İçiniz ve su alınız. Onlar da geldiler içtiler ve su aldılar. Sonra dediler ki ·

— Allah'a and olsun ki ey Abdulmuttalib bize karşı senin için hakkımızdaki dâva kaza olundu. Vallahi Zemzem hakkında ebedi olarak seninle muhasama etmiyeceğiz. Şüphesiz işte çölde bu suyu sana içiren elbette ki; Zemzemi sana içiren kimsedir. O halde sikayene dön yolun açık olsun. Böylece döndü ve onlar da onunla birlikte döndüler, kâhineye gitmeyip onu Zemzem kuyusuyla başbaşa bıraktılar.

İbn-i İshâk dedi ki:

Bu, Alî b. Ebî Tâlib (Radiyallâhü anh)'den Zemzem hakkında bana varan haberdir. Abdulmuttalib'den haber veren kimseden işittim ki Zemzemi kazmakla emr olunduğu zaman ona şöyle denilmiş:

ثُمَّ ادْعُ بِالْمَاءِ الرِّوَى غَيْرِ الْكَدِرْ يَسْقِي حَجِيجَ اللهِ فِي كُلِّ مَبَرّْ

لَيْسَ يُخَافُ مِنْهُ شَيْءٌ مَا عَمَرْ

«Bol su ile bulanık olmayan su ile dua et ki, Allah hacılarını her menasik ve taatın yapıldığı yerde sular. O su kaldıkca ondan korkacak bir şey olmaz.»

Böylece Abdulmuttalib'e bu söylendiği zaman, Kureyş'e gitti ve dedi ki:

— Biliniz ki ben sizin için Zemzemi kazmak ile emr olundum. Onlar da dediler ki:

— Sana beyan olundu mu o nerededir? Dedi ki:

— Hayır. Dediler ki:

— O halde rüyada gördüğün şeye bak. Eğer hak ise Allah tarafından sana açıklanır. Eğer şeytan ise o rüya sana bir daha görünmez. Bunun üzerine Abdulmuttalib yatağına döndü uyudu yine rüya gördü. Ona denildi ki:

— Zemzemi kaz, çünkü eğer sen onu kazarsan pişman olmazsın. O senin büyük babandan bir mirastır. Asla suyu bitmez dibi görünmez ve suyu azalmaz. Büyük hacılara içirirsin. Artık güvercinler gibi dağılmazlar.

Onda fakirlere adak adanır. Miras ve muhkem bir akid olur. Senin bildiğin şeylerden değildir. Ve o işkembe ile kan arasındadır.

İbn-i Hişâm dedi ki:

Bu kelâm ve bundan önceki kelâm Ali (Radiyallâhü anhü)'nin Zemzem kuyusunun kazılması hakkındaki hadisinden = haberinden **«Aslâ suyu bitmez ve suyu azalmaz.»** sözünden «Karıncanın köyünün yanında» sözüne kadar bize göre seci'dir, şiir değildir.

İbn-i İshâk şöyle dedi:

İddia ettiler ki: Ona bu söylendiği zaman dedi ki:

— O nerededir? Ona denildi ki: Karıncanın köyünün yanında yarın karganın didikleyeceği yerdedir. Allah bunun hangisinin daha doğru olduğunu hakkiyle bilendir.

Abdulmuttalib oğlu Hâris ile yürüdüler. O zaman ondan başka çocuğu yoktu. Karıncanın köyünü buldu ve o köyün yanında iki putun İsâf ile Nâile'nin arasında karganın didikler olduğunu buldu. Kureyş kurbanlık hayvanlarını bu iki putun yanında boğazlıyorlardı. Kazmayı getirdi ve emr olunduğu yerde kazmağa

başladı. Kureyş onun çalıştığını gördükleri zaman ona karşı durdular ve dediler ki:

— Vallahi seni yanlarında kurbanlarımızı kestiğimiz bu iki putumuzun arasında kuyu kazmaya bırakmayız. Bunun üzerine Abdulmuttalib oğlu Hâris'e dedi ki:

— Kuyuyu kazıncaya kadar beni bırak. Allaha and olsun ki; kendisiyle emr olunduğum şeye devam edeceğim. Onun bırakmayacağını bu işten vaz geçmeyeceğini bildikleri zaman onu kazmakla başbaşa bıraktılar ve kendilerini tuttular. O da az bir mikdar kazıyınca kuyunun üzerine kapatılan taş göründü. Böylece tekbir getirdi ve doğrulandığını bildi. Kazma işi devam ettiği zaman orada altundan iki geyik buldu. Bunlar Cürhüm'ün Mekke'den çıktıkları zaman orada defn ettikleri iki altun geyik idiler. Ve orada Kal'a (180) kılıçlarını ve zırhları buldu. Bunun üzerine Kureyş ona dedi ki:

— Ey Abdulmuttalib, bunda bizim de seninle birlikte ortaklık hakkımız vardır. Dedi ki:

— Hayır. Fakat gelin insafla davranalım. Onun üzerinde oklar çekelim. Dediler ki:

— Nasıl yapacaksın? Dedi ki:

— Kâbe için iki ok, benim için iki ok ve sizin için de iki ok kılarım. Kimin iki oku çıkarsa onun için olur. Kimin iki oku geriye kalırsa onun için bir şey yoktur. Dediler ki:

— Hakkaniyetle konuştun. Böylece iki sarı renkli oku Kâbe için, iki siyah oku da Abdulmuttalib için ve iki beyaz oku da Kureyş için kıldılar. Sonra okları Hübel'in yanında çeken okcuya verdiler (Hübel, Kâbe'nin içinde bir puttur. Bu onların putlarının en büyüğüdür. O put ki Ebû Süfyân b. Harb Uhud gününde ona, Hübel dinini izhar et, dedi). Abdulmuttalib Allah (Azze ve Celle)'ye dua ederek kalktı ve okcu oku vurdu ve iki sarı ok Kâbe için olan iki altun geyiğe çıktı. İki siyah ok da Abdulmuttalib'in kılıçlarına ve zırhlarına çıktı. Kureyş'in iki oku geriye kaldı. Bunun üzerine Abdulmuttalib kılıçları Kâbe'nin bir kapısına vurdu. Kapıya da altundan iki geyiği vurdu. Böylece Kâbe'nin zinetlendiği ilk altun — iddia ettiklerine göre — böyle oldu. Sonra Abdulmuttalib Zemzemin sikayesini hacılar için üstlendi.

---

(180) Kal'a kılıcı Şam'daki bir dağ olan Kal'aya mensûbdur.

KUREYŞ KABİLELERİNİN MEKKE'DEKİ KUYULARI

Taviyy kuyusu

İbn-i Hişâm dedi ki:

Kureyş Zemzemi kazmadan önce Mekke'de bir takım kuyular kazmışlardı. (181) Ziyâd b. Abdullah el-Bekâi'nin Muhammed b. İshâk'dan naklen bize haber verdiğine göre o şöyle dedi:

Abd-i Şems b. Abd-i Menâf Taviyyi kazdı. Burası Mekke'nin yüksek yerlerinde Beyzâ yanında Muhammed b. Yusuf es-Sekafî'in evindeki kuyudur.

Bezzer kuyusu

Hâşim b. Abd-i Menâf Bezzer'i kazdı. Bu Müstenzer'in yanındaki bir kuyudur. Ebû Tâlib boğazının ağzında Handeme'nin (182) eteğindedir. İddia ederler ki o orayı kazdığı zaman şöyle dedi: Elbette orayı insanlara pınar başı yapacağım.

İbn-i Hişâm'ın rivâyetine göre; Şâir şöyle dedi:

سَقَى اللهُ أَمْوَاهًا عَرَفْتُ مَكَانَهَا جُرَابًا وَمَلْكُومًا وَبَذَّرَ وَالْغَمْرَا

«Allah sularla suladı ki yerlerini biliyorum. Bunlar Cürab (183), *Melkum*(184), *Bezzer ve Ğamr'dır.»* (185)

---

(181) Denilir ki Kusayy hacılar için derilerden yapılmış havuzlarda su içirirdi. Suyu Meke'nin dışındaki kuyulardan nakl ederdi. Onlardan biri Meymûnu'l-Hadramî kuyusudur. Kusayy sonra Ümm-i Hani binti Ebî Tâlib'in evinde Aculu kazdı. Bu Mekke'de kazılan ilk su kuyusudur. (Ravzul-Ünüf'den naklen).

(182) Mekke'de bir dağdır.

(183) Cürâb: Bir su kaynağının ismidir. Bir rivâyette: Mekke'deki bir eski kuyudur. (Mucem el-Buldân'a müracaat et).

(184) Melkûm: Mekke'de bir suyun ismidir (Mucem el-Buldan'a bak).

(185) Ğamr Mekke'deki bir eski kuyudur ki onu Beni Sehm kazmıştır.

Secle kuyusu

İbn-i İshâk dedi ki:

Bir de Secle (186) kuyusunu kazdı. Burası Mutim b. Adiyy b. Nevfel b. Abd-i Menâf'ın su kuyusudur. Bu gün de o kuyudan su almaktadırlar. Beni Nevfel derler ki: Mutim orayı Esed b. Hâşim'den satın aldı. Beni Hâşim de derler ki, Zemzem ortaya çıktığı zaman orasını Esed, Mutime hibe etti. Diğer kuyulara ihtiyaçları kalmadı...

Hafer kuyusu

Ümeyye b. Abd-i Şems Hafr kuyusunu kendisi için kazdı.

Sukayye kuyusu

Beni Esed b. Abduluzza Sukayyayi kazdı. Burası Beni Esed kuyusudur.

Ümm-ü Ahrad kuyusu

Beni Abdiddar Ümm-i Ahrâdı kazdı.

Sünbüle kuyusu

Beni Cumah Sünbüle'yi kazdı. Bu Halef b. Vehb'in kuyusudur.

Ğamr ve onu kazan kimse

Beni Sehm, Ğamr'ı kazdı. Burası Beni Sehm'in kuyusudur.

Rümm, Humm, Hafr ve sahipleri

Mekke'den dışarda Mürr b. Kâb'ın zamanından kalma ve Kilâb b. Mürre'nin ve eski Kureyş büyüklerinin zamanından kalma eski birtakım kazılmış kuyular vardı. Onlardan içerler. Onlardan biri Rümm'dür. Rümm, Mürre b. Kâb b. Luayy'in kuyusudur. Biri de Humm'dur. Humm Beni Kilâb b. Mürre'nin kuyusudur. Üçüncüsü Hafr kuyusudur. Beni Adiyy b. Kâb b. Luays'ın kardeşi Huzeyfe b. Ğanim aşağıdaki şu şiiri söylemiştir.

İbn-i Hişâm dedi ki: O, Ebû Ebî Cehm b. Huzeyfe'dir. O şöyle dedi:

---

(186) Denilir ki: Secleyi kazan kimse Hâşim değildir. Onu ancak Kusayy kazdı.

وَقَدْمًا غَنِيْنَا قَبْلَ ذَلِكَ حِقْبَةً ۞ وَلَا نَسْتَقِي إِلَّا بِخُمٍّ أَوِ الْحَفْرِ

«Eski zamanda suya ihtiyacımız yoktu. Başka yerden su almazdık ancak Hüm kuyusundan veya Hafr'dan alırdık.»

İbn-i Hişâm dedi ki: Bu beyt onun bir kasidesinde geçmektedir. İnşaallah onu yerinde zikredeceğiz.

Zemzem'in üstünlüğü ve hakkında söylenen şiirler

İbn-i İshâk dedi ki:

Zemzem kendisinden önce hacıların su almış oldukları kuyuların üzerine sünger çekti onları silip götürdü. Mescid-i Haram'a yakınlığından ve başka sulara üstünlüğünden dolayı insanlar ona gittiler. Çünkü o, İsmâil b. İbrâhim (Aleyhimasselâm)ın kuyusudur. Beni Abd-i Menâf bütün Kureyş ve sâir Araplar üzerine onunla iftihâr ediyorlardı. Müsâfir (187) b. Ebi Amr b. Ümeyye b. Abd-i Şems b. Abd-i Menâf Kureyş'e karşı yürüttükleri sikaye ve rifâde görevleri ile ve Zemzem kuyusu ile iftihar ederek aşağıdaki şiiri söyledi: Benü Abd-i Menâf bir tek ailedirler. Birinin şerefi öbürünün şerefidir ve birinin yaptığı fazilet diğerlerin de faziletidir. İşte iftihar ettiği şiir şudur:

وَرِثْنَا الْمَجْدَ مِنْ آبَائِنَا فَنَمَى بِنَا صُعُدَا
أَلَمْ نَسْقِ الْحَجِيجَ وَنَنْحَرُ الدَّلَّافَةَ الرُّفُدَا
وَنُلْقَى عِنْدَ تَصْرِيفِ الْمَنَايَا شُدَّدًا رُفُدَا
فَإِنْ نَهْلِكْ فَلَمْ نُمْلَكْ وَمَنْ ذَا خَالِدٌ أَبَدَا
وَزَمْزَمُ فِي أَرُومَتِنَا وَنَفْقَأُ عَيْنَ مَنْ حَسَدَا

(187) Müsâfir, efendi cömert bir kişi idi. O kervan azıkcılarından biri

«Mecde şerefe babalarımızdan vâris olduk.
Bizimle o şeref yükselerek arttı.
Biz hacılara yağlılıktan dolayı yavaş yürüyen develeri boğazlamaz mıyız ve yine onların sütlerinin sağılıp doldurduğu kadehleri onlara içirmez miyiz?
Ölümlerin def etmesi esnasında kuvvetliler bağışlayıcılar olarak atıyoruz.
Eğer biz helak olursak bize kimse sahip olamaz.
Bundan itibaren ebedi olarak kalıcıdır.
Zemzem bizim aslımızdadır.
Hased edenin gözünü çıkartırız.»

İbn-i Hişâm dedi ki: Bu beyitler onun bir kasidesinde geçmektedir.

İbn-i İshâr dedi ki:

Beni Adiyy b. Kâb b. Luayy'ın kardeşi Huzeyfe b. Ganim şöyle dedi:

وَسَاقِي الْحَجِيجِ ثُمَّ لِلْخَبْزِ هَاشِمٌ   وَعَبْدُ مَنَافٍ ذَلِكَ السَّيِّدُ الْفِهْرِيُّ
طَوَى زَمْزَمًا عِنْدَ الْمَقَامِ فَأَصْبَحَتْ   سِقَايَتُهُ فَخْرًا عَلَى كُلِّ ذِي فَخْرِ

«Hacıların sulayıcısı sonra hayır için tirid yapan.
İşte bu Fihr'li efendi Abd-i Menaf.
Makam'ın yanında Zemzem kuyusunu taşla inşa etti ve onun her fahir sahibi üstüne bir fahir oldu.»

İbn-i Hişâm dedi ki:

Şâir, şiirinde Abdulmuttalib b. Hâşim'i kasd ediyor. Bu i Huzeyfe b. Ganim'in bir kasidesinde geçmektedir. İnşâallah onu yerinde zikredeceğiz.

---

idi. Müsâfir ile isimlendirilmesi ancak şunun içindir ki onlar ne bir g bir yoldan geçeni ne de kendilerine ihtiyacından dolayı uğramış kims rakmayıp ancak onları yerlerine indirir ve o gidinceye kadar ihtiyaçlar şılardı. Müsâfir Kureyş'in şâirlerinden birisi idi.

ABDULMUTTALİB'İN KENDİ ÇOCUĞUNU BOĞAZLAMAYI ADAMASI

İbn-i İshâk dedi ki:

Allah en iyi bilendir. İddia ettiklerine göre, Abdulmuttalib b. Hâşim Zemzem'in kazılması sırasında Kureyşle karşılaştığı zorluklar karşısında, and olsun ki eğer on tane erkek çocuğu olursa sonra onunla birlikte onu koruyacak bir yaşa bâliğ olurlarsa muhakkak onlardan birini Kâbe'nin yanında Allah için boğazlayacak, diye adadı. Onun oğulları on taneye tamamlanınca ve yakında kendisini koruyacaklarını bilince onları topladı sonra onlara adağını haber verdi. Onları Allah için bunu ifâ etmeğe çağırdı. Onlar da ona itaat ettiler ve dediler ki:

— Nasıl yapacaksın? Dedi ki:

— Sizden her bir adam bir ok alsın sonra ona ismini yazsın sonra bana geliniz.

Onlar da bunu yaptılar sonra ona geldiler. O da onlarla birlikte Kâbe'nin içinde Hübel'in yanına girdi. Hübel Kâbe'nin içinde bir kuyunun üzerinde idi. O kuyu Kâbe'ye hediye edilen şeylerin kendisinde toplandığı kuyu idi.

Araplara göre okları çekme

Hübel'in yanında yedi tane ok vardı. Onlardan her bir okta bir yazı vardı.

1 — Bir okta «akl = diyet» yazılı idi. Diyette onlardan onu kimin yükleneceği hususunda ihtilâf ettikleri zaman yedi oku çekerlerdi. (188) Eğer akl = diyet çıkarsa yüklenmesi kendisine çıkan kimsenin üzerine olurdu.

---

(188) Rivâyet edilir ki, onlar bir işe kasd ettikleri zaman üç ok çekerlerdi. Onlardan birinin üzerine «Rabbim bana emretti» yazılı idi.

Diğeri üzerine «Rabbim beni nehyetmiştir», diye yazılı idi.

Üçüncüsünde ise «gâfil oldu» diye yazılı idi. Eğer âmir çıkarsa o işi yaparlardı. Eğer nâhi çıkarsa ondan vaz geçerlerdi. Eğer gaflet çıkarsa onu ikinci bir zamana tehir ederler veya iki yola da baş vururlardı.

2 — Bir okta da «Evet» yazılı idi. Bu bir iş için olup onu murad ettikleri zaman onunla oklar çekilirdi. Eğer «Evet» oku çıkarsa onu yaparlardı.

3 — Bir okta da «Yok hayır» yazılı idi. Bir işi murâd ettikleri zaman onunla okları çekerlerdi. Eğer bu ok çıkarsa o işi yapmazlardı.

4 — Bir okta da «Sizdendi» yazılı idi.

5 — Birinde de «İlsak edilmiştir = bitiştirilmiştir» yazılı idi.

6 — Birisinde de «Sizin gayrınızdandır = sizden değildir» yazılı idi.

7 — Bir okta da «Sular» yazılıdır. Su kuyularını kazmaya niyet ettikleri zaman oklar çekilir. Ve onların içinde olan o. ok ne zaman çıkarsa onunla amel ederlerdi. Bir çocuğu sünnet etmek veya bir nikâh kıymak veya bir meyyiti defn etmek istedikleri veya onlardan birinin nesebinde şübhe ettikleri zaman yüz dirhem ve develerle birlikte Hübel'e gider, okları çekecek olan kimseye verirlerdi. Sonra murad ettikleri şeyi kendisine murad ettikleri arkadaşlarını kurbet için takdim eder şöyle derlerdi: Ey ilâhımız bu falan oğlu falandır. Onun için şöyle murâd ettik, onun kendisine hayır olan oku çıkar, sonra okların sahibine okları çek derlerdi. Eğer okun üzerinde «Sizdendir» yazısı çıkarsa onların içinde nesebi halis (189) olurdu. Eğer üzerinde «Sizden değildir» çıkarsa halif olur. Eğer onun üzerinde «Mulsaktır» çıkarsa içlerinde bulunduğu mertebede kalırdı. Onun için ne bir neseb ne de bir haliflik olmazdı. Eğer kendisini işledikleri şeylerden bunun gayrı şeylerden bir şeyde «Evet» çıkarsa onunla amel ederlerdi. Eğer «yok = hayır» çıkarsa onu o sene tehir ederler. Nihâyet bir kere daha yaparlardı. İşlerinde okların çıktığı işte bu şeylerle karar verirlerdi.

Abdulmuttalib ve çocukları, oklar sahibinin önünde

Abdulmuttalib okların sâhibine: İşte bu oğullarım için şu oklarını çek, dedi ve ona adağını bildirdi. Bunun üzerine her birisi is-

(189) İçlerinde nesebi hâlis olan kimseye vasît denirdi. Derler ki, vasît, kavminin içinde şerefli olan demektir Çünkü kerim neseb kavminin ortasında yâni vasatındadır, demiştir. (Âlûsî, «Bülûğul-Erib fi Ahvalil-Arab» (c. 3, s. 70, 75) Oklar üzerine uzunca yazmıştır.

minin içinde bulunduğu oku ona verir. Abdullah b. Abdulmuttalib babasının oğullarının en küçüğü idi. (190) O ve Zübeyr ve Ebû Tâlib, Fâtıma binti Amr b. Aiz b. Abd b. İmrân b. Mahzûm b. Yakaza b. Mürre b. Kâb b. Luayy b. Ğalib b. Fihr'den doğmadırlar.

İbn-i Hişâm dedi ki: O, Aiz b. İmrân b. Mahzûm'dur.

Okun Abdullah'ın üzerine çıkması ve babasının onun boğazlamasına başlaması ve Kureyş'in onu men etmesi

İbn-i İshâk dedi ki:

İddia ettiklerine göre, Abdullah, Abdulmuttalib'in çocuklarının kendisine en sevgilisi idi. Abdulmuttalib şu görüşte idi ki ok Abdullah'ı geçerse o baki kalmış demektir. Abdullah, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in babası idi. Okların sahibi okları çekmek için aldığı zaman Abdulmutatlib Hübel'in yanında Allah'a dua ederek ayağa kalktı. Sonra okların sahibi oku çekti. Ok Abdullah'ın üzerine çıktı. Bunun üzerine Abdulmuttalib onun elinden tuttu ve bıçağı ele aldı. Sonra onu boğazlamak için İsâf ve Nâile'ye götürdü. Bunun üzerine Kureyş meclislerinden kalktılar ve dediler ki:

— Ey Abdulmuttalib, ne yapmak istiyorsun? Dedi ki:

— Onu boğazlayacağım.

Kureyş ve onun oğulları ona dediler ki:

— Allaha and olsun ki; mazeret göstermeden asla onu kesmiyeceksin. And olsun ki eğer bunu yaparsan her adam (bundan sonra) oğlunu getirip onu boğazlamakta devam edecektir. Böylelikle insan kalmaz. Muğire b. Abdullah b. Amr b. Mahzûm b. Yakaza ki;

Bu Abdullah onun kızkardeşinin oğlu idi: Allaha yemin ederim ki mazeret göstermeden asla onu boğazlama. Eğer onun fidyesi mallarımız ise fidye veririz. Kureyş ve onun oğulları ona dediler ki:

---

(190) Zâhiren Abdullah'ı kasd ediyor. Çünkü o zaman Abdullah babasının en küçük çocuğu idi. Veya belki de rivâyet şöyle idi. Anasının oğullarının en küçüğü idi. Çünkü anaları ayrıdır. Yok eğer böyle değilse meşhûr olarak bilinen şudur: Hamza, Abdullah'dan küçük idi. Abbâs da Hamza'dan daha küçük idi. Abbas (Radiyallâhü anh)'den zikr olunmuştur ki o şöyle dedi: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in doğumunu hatırlıyorum, ben o zaman üç veya civarı bir yaşta idim. Bana geldi ve ona baktım ve kadınlar bana diyorlardı ki: Kardeşini öp. Kardeşini öp. Ben de onu öptüm. (Ravzül-Ünüf'e mürâcaat ...).

— Şunu yapma, onu Hicâz'a götür. Çünkü orada bir Arife vardır onun cinni bir tabiesi vardır, ona sor. İş senin elindedir. Eğer sana onu boğazlamayı emrederse onu boğazlarsın. Eğer kendisinde senin ve onun için bir kurtuluş yolunu bulursa kabul edersin.

Hicâzın Arifesi ve kendisinin Abdulmuttalib'e verdiği işâret

Bunun üzerine gittiler nihâyet Medine'ye geldiler. İddia ettiklerine göre onu Hayber'de buldular. Bineklerine bindiler nihâyet ona geldiler. Ondan sordular. Abdulmuttalib kendi haberini ve oğlunun haberini, ne istediğini ve adağını ona anlattı. Arife onlara dediki: Bugün geri dönünüz, ki cinni tâbiim bana gelsin de ben ondan sorayım. Onlar da geri döndüler. O Arifenin yanından çıktıkları zaman Abdulmuttalib Allah'a duâ ederek kalktı sonra o kadının yanına yürüdüler, kadın onlara dedi ki:

— Bana haber gelmiştir. Sizde diyet ne kadardır? Dediler ki:

— On devedir. Diyet böyle idi. (191) Arife dedi ki:

— O halde memleketinize dönünüz. Sonra arkadaşınızı ve on deve takdim ediniz. Sonra develerin ve onun üzerine okları çekiniz. Eğer arkadaşınızın üzerine çıkarsa Rabbiniz razı oluncaya kadar develeri artırınız. Eğer develerin üzerine çıkarlarsa onları ona bedel olarak boğazlayınız. Böylece Rabbiniz râzı olmuştur ve arkadaşlarınız da kurtulmuş, demektir.

Abdullah'ın boğazlanmaktan kurtulması

Böylece çıktılar, nihâyet Mekke'ye geldiler. Bu işe niyet ettikleri zaman Abdulmuttalib Allah'a duâ ederek ayağa kalktı. Sonra Abdullah'ı ve on deveyi takdim ettiler. Abdulmuttalib ise Hubel'in

---

(191) Burada görülür ki; diyet onlarca on tane deve idi. Buna göre Abdullah kendilerine yüz deve kılınan kimselerin ilki olmuş.

Bilinen şey şudur ki, Arab'dan develerle diyeti verilenlerin ilki Zeyd b. Bekr b. Hevâzin'dir. Bu kardeşi Muâviye onu katlettiği zamanda idi. O katleden Benî Amir b. Sasaa'nın dedesidir. (Ravzül-Ünüf ve Ebû Hilâl el-Askeri'nin Kitâbül-Evailinden menkuldur).

yanında Allah (Azze ve Celle)'ye duâ ederek ayakta oturmakta idi. Sonra okları çektiler ok Abdullah'ın üzerine çıktı. Develerden on tane artırdılar ve böylece develer yirmiye bâliğ oldu. Abdulmuttalib Allah (Azze ve Celle)'ye duâ ederek ayağa kalktı sonra okları çektiler ve ok Abdullah'ın üzerine çıktı Bunun üzerine develeri on daha artırdılar. Böylece develer otuza vardı. Abdulmuttalib Allah'a dua eder olduğu halde kalktı sonra okları çektiler ve ok Abdullah'a çıktı. Bunun üzerine on deve daha artırdılar ve develer kırka baliğ oldu. Abdulmuttalib Allah'a duâ ederek kalktı. Sonra okları çektiler ok Abdullah'ın üzerine çıktı. Bunun üzerine on deve daha artırdılar. Böylece elli taneye bâliğ oldu. Abdulmuttalib Allah'a duâ ederek ayağa kalktı, sonra okları çektiler ve ok Abdullah'ın üzerine çıktı. Bunun üzerine develerden on tane daha artırdılar. Böylece develer altmışa baliğ oldu. Abdulmuttalib duâ ederek kalktı sonra okları çektiler ve ok Abdullah'ın üzerine çıktı. Bunun üzerine develerden bir on tane daha artırdı. Böylece develer yetmişe baliğ oldu. Abdulmuttalib Allaha duâ ederek kalktı sonra okları çektiler ve ok Abdullah'ın üzerine çıktı. On deve daha artırınca develer seksene baliğ oldu. Abdulmuttalib Allaha duâ ederek ayağa kalktı sonra okları çektiler ve ok Abdullah'ın üzerine çıktı. Bunun üzerine develer on tane daha artırıldı. Böylece doksana baliğ oldular. Abdulmuttalib duâ etmeğe kalktı sonra okları çektiler ve ok Abdullah'a çıktı, develer on tane daha arttı. Böylece develer yüze vardı. Abdulmuttalib Allah'a duâ ederek kalktı sonra okları çektiler böylece ok develerin üzerine çıktı. Bunun üzerine Kureyş ve hazır olan kimseler dediler ki:

— Ey Abdulmuttalip senin Rabbin râzı olmuştur. İddia ettiklerine göre; Abdulmuttalib şöyle dedi:

— Hayır, vallahi ok, develer üzerine üç kere daha çıkmadan bırakmam. Bunun üzerine okları çektiler. Abdulmuttalib Allah'a duâ ederek kalktı. Böylece ok devenin üzerine çıktı. Sonra bir daha tekrar ettiler, Abdulmuttalib ise Allah'a dua ederek ayakta idi, ok develerin üzerine çıktı. Sonra üçüncü kere tekrar ettiler. Abdulmuttalib de Allah'a dua ederek ayakta idi. Böylece okları çektiler ve ok develerin üzerine çıktı. Bunun üzerine develer boğazlandı ve herkes gelip ondan et aldı.

İbn-i Hişâm dedi ki: Bir rivâyette insan ve yırtıcı hayvanlara da serbest bırakıldı.

İbn-i Hişâm dedi ki:

Bu haberin satırları arasında recez bahrinden bir şiir söylenmiştir. Fakat hiç bir şiir âliminden doğru olduğu bize intikal etmemiştir.

ABDULLAH B. ABDULMUTTALİB İLE EVLENMEK İSTEYEN KADIN

Kendisini Abdullah'a arz eden kadının talebini Abdullah'ın red etmesi

İbn-i İshak şöyle dedi:

Sonra Abdulmuttalib Abdullah'ın elini tutarak ayrıldı. İddia ettiklerine göre Beni Esed (192) b. Abdul-Uzzâ b. Kusayy b. Kilâb b.

---

(192) Bu kadının ismi Rukiyye binti Nevfel idi. Ümm-ü kital ile künyelenir. Denilir ki: Abdullah o sırada şöyle dedi:

أَمَّا الْحَرَامُ فَالْحِمَامُ دُونَهُ وَالْحِلُّ لَاحِلَّ فَأَسْتَبِينَهُ
فَكَيْفَ بِالْأَمْرِ الَّذِى تَبْغِينَهُ يَحْمِى الْكَرِيمُ عِرْضَهُ وَدِينَهُ

«Haram'a gelince cehennem onun önündedir.
Helâla gelince helâl yoktur, öyle ise ayrıl.
Bu işi nasıl talebte bulunursun, kerim olan ırzını ve dinini korur.»

Bir rivâyette Abdullah'ın babasiyle birlikte rastladığı kadının ismi Fâtıma binti Mürr'dür. Kadınların en güzeli ve en iffetlisi idi. O kadın nübüvvetin nurunu onun yüzünde okumuştu. Bunun üzerine kendisini evlenmeye dâvet etmişti. O ise çekinmişti. Bunun üzerine birtakım beyitler söyledi ki onlardan bir kısmı şunlardır:

إِنِّى رَأَيْتُ مُخِيلَةً نَشَأَتْ فَتَلَأْلَأَتْ بِحَنَاتِمِ الْقَطْرِ
لِلّٰهِ مَا زُهْرِيَّةٌ سَلَبَتْ مِنْكَ الَّذِى اسْتَلَبَتْ وَمَا تَدْرِى

«Ben bir hayalet gördüm ki neşet çıktı.
Yağmurlu siyah bulutların içinden parladı.
Allah için Zühreli kadın senden aldığını aldı.
Fakat farkında değilsin.

Bir rivâyette: Nefsini ona arz eden kadın Leylâ el-Adeviyye'dir (Ravzül-Ünüf ve Şerhül-Siret'e bak).

Mürre b. Kâb b. Luayy b. Ğalib b. Fihr'den bir kadına rastladı. Bu kadın Veraka b. Nevfel b. Esed b. Abdul-Uzzâ'nın kız kardeşidir. Kâbe'nin yanında bulunuyordu. Bu kadın onun yüzüne baktığı zaman ona dedi ki:

— Ey Abdullah nereye gidiyorsun? O da dedi ki:

— Babamla birlikte. Kadın dedi ki:

— Bana şimdi yaklaşırsan senin bedelinde boğazlanan develer kadar senin için deve vereceğim. Abdullâh da dedi ki:

— Ben babamla beraberim ondan ne geri kalabilirim ne de ondan ayrılabilirim.

Abdullah'ın Âmine binti Vehb ile evlenmesi

Abdulmuttalib onunla birlikte çıktı nihâyet onu Vehb b. Abd-i Menâf b. Zühre b. Kilâb b. Mürre b. Kâb b. Luayy b. Ğalib b. Fihr'e götürdü. O, o zaman Beni Zühre'nin neseben ve şerefen efendisi idi. Ve kızı Âmine bint-i Vehb'i onunla evlendirdi. Âmine o zaman Kureyş'de neseben ve rütbeten en üstün bir kadın idi.

Âmine bint-i Vehb'in anaları

O Âmine, Berre bint-i Abdul-Uzzâ b. Osmân b. Abduddâr b. Kusay b. Kilâb b. Mürre b. Kâb b. Luayy b. Ğalib b. Fihr'den doğma idi. Berre ise Ümm-ü Habib bint-i Esed b. Abdil-Uzzâ b. Kusayy b. Kilâb b. Mürre b. Kâb b. Luayy b. Ğalib b. Fihr'den doğmadır. Ümm-ü Habib ise Berre bint-i Avf b. Ubeyd b. Uveyc b. Adiyy b. Kab b. Luayy b. Ğalib b. Fihr'den doğmadır

Abdullah'ın Âmine ile evlenmesinden sonra onunla evlenmek isteyen kadın ile onun arasında cereyan eden konuşma

İddia ettiler ki, Abdullah, Âmine ile tezevvüc etti ve gerdeğe girdi. Âmine, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e hâmile kaldı. Sonra Âmine'nin yanından çıktı Ona kendini arz eden kadın ona geldi. Abdullah o kadına dedi ki:

— Sana ne oldu, kendini dün bana arz ettiğin gibi bu gün arz etmiyorsun? O kadın da ona dedi ki:

— Dün seninle birlikte bulunan nur senden ayrılmıştır. Artık sana ihtiyacım yoktur. O kadın, kardeşi Veraka b. Nevfel'den işitmişti ki yakında bu ümmet içinde bir nebi olacaktır. Veraka nasrâni olmuş ve kitapları tetebbu etmiş birisi idi.

İbn-i İshâk dedi ki: Bana babam İshâk b. Yesâr haber verdi ki ona şu haber verilmiş:

Abdullah kendisinin Âmine bint-i Vehb ile birlikte olan bir karısının yanına girdi. Abdullah kendisinin bir çamur (işin)de çalışıyordu. Kendisinde çamur izleri vardı, o kadını kendisine çağırdı kadın ise onda gördüğü çamur izinden dolayı ona karşı yavaş davrandı. Bunun üzerine o kadının yanından çıktı abdest aldı üzerindeki çamuru yıkadı. Sonra Âmine'yi kasd ederek yola çıktı ve o kadına rastladı. O kadın Abdullah'ı nefsine dâvet etti, Abdullah da ona karşı imtina etti ve Âmine'yi kasd ederek yoluna devam etti ve yanına girdi ve yatağında yattı Âmine de Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e hâmile kaldı. Sonra diğer karısına rastladı ve o karıya dedi ki:

— Neyin var? Kadın da dedi ki:

— Hayır bir şey yok, senin iki gözünün arasında bir beyazlık olduğu halde bana rastladın. Ben seni dâvet ettim sen ise bana karşı imtina ettin ve Âmine'nin yanına girdin onunla zifaf oldun. Böylece Âmine o nuru silip götürdü.

İbn-i İshâk dedi ki:

İddia ederler ki, o karısı şöyle demiş: Abdullah o karıya rastlamış ve iki gözü arasında atın alnının beyazı gibi bir beyazlık bulunmaktaymış. Kadın demiş ki: O kaşkalığın bende olması umûdiyle onu dâvet ettim o ise bana karşı imtina etti Âmine'nin yanına girdi onunla gerdeğe girdi. Âmine de Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e hâmile kaldı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) neseb bakımından kavmi şeceresinin ortasında idi. Babası ve anası tarafından şeref bakımmdan da en büyük idi.

RESÛLULLAH (SALLALLAHÜ ALEYHİ VE SELLEM)'E HÂMİLE KALMASI ESNASINDA ÂMİNE'YE DENİLEN ŞEYLER

Dediklerine göre, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in anası Âmine bint-i Vehb şöyle dermiş:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e hâmile kaldığı zaman rüyasında kendisine şöyle denilir:

— Şüphesiz sen bu ümmetin seyyidine hâmile kalmışsındır. Öyle ise doğduğunda şöyle söyle: Onun için her hâsidin şerrinden Vâhid olan Allah'a sığınırım. Sonra onun ismini Muhammed (193) koy. Onunla hâmile olduğu zaman rüyasında gördü ki: Kendisinden bir nur çıkıyor. Onunla, Şam'daki Busra kasırlarını görüyordu.

Abdullah'ın ölümü

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in anası ona hâmile (194) iken Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in babası Abdulah b. Abdulmuttalib çok geçmeden vefât etti.

RESÛLULLAH (SALLALLAHÜ ALEYHİ VE SELLEM)'İN DOĞUMU VE EMZİRİLMESİ

İbn-i İshak'ın Resûlullah (Sallallahü Aleyhive Sellem)'in doğumu hakkındaki görüşü

İbn-i İshâk dedi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Fil yılında (195) Rebîul-Evvel ayının on ikisinde Pazartesi gecesi doğdu.

---

(193) Arab'da (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den önce üç kişiden başka bu isimle isimlenen bir kimse bilinmiyor O üç kişinin de babaları Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zikrini, onun zamanın yakınlığını ve onun Hicazda gönderileceğini işittikleri zaman onun kendi çocukları olmasını umud ettiler. Onlardan biri Muhammed b. Süfyân b. Mecâşi'dir. Bu Şâir Ferazdak'ın dedesinin dedesidir. Diğeri: Muhammed b. Uhayhe b. el-Cülâh b. Harîş b. Cahcî b. Külfe b. Avf b. Amr b. Avf b. Mâlik b. el-Evs'dir.

Bir diğeri: Muhammed b. Hamrân b Rebîe'dir. Bu üç Muhammed'in babaları bir melike elçi gitmişlerdi. Onun yanında eski kitaplardan bilgi vardı. Onlara Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gönderilmesini ve ismini haber veriyordu. Onlardan her biri karısını hâmile bırakarak ayrılmıştı. Onlardan her biri adak adamıştı ki, eğer erkek çocuğu olursa onun ismini Muhammed koysun. Ve bunu yaptılar (İbn-i Fûrek'in Füsûl'una ve Ravzül-Ünüf'e mürâcaat et).

(194) Ekseri Ulema şunun üzerine ittifak etmişlerdir ki, Abdullah öldüğünde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beşikte idi. Yaşı iki ay veya biraz fazla idi. Bir rivâyette Abdullah dayıları Beni Neccâr'ın yanında öldüğü

Kays b. Mahreme'nin Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in doğumu hakkındaki rivâyeti**

İbn-i İshâk dedi ki: Bana Muttalib b Abdullah b. Kays b. Mahreme, babasından o da dedesi Kays b. Mahreme'den rivâyet etti ki o şöyle dedi:

Ben ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Fil yılında doğduk. Bir yaşdayız.

Hassân b. **Sâbit'in Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in doğumu hakkında rivâyeti**

İbn-i İshâk dedi ki: Bana Sâlih b (196) İbrâhim b. Abdurrahmân b. Avf, Yahya b. Abdullâh b. Abdurrahmân b. Sad b. Zürâre el-Ensâri'den naklen haber verdi ki o şöyle dedi:

Bana kavmimin erkeklerinden sorduğum bir kimse Hassân b. Sâbit'ten naklen haber verdi ki o şöyle dedi:

«Allaha yemin ederim ki ben uzun boylu kuvvetli bir çocuk idim. Yedi veya sekiz yaşında idim. İşittiğim her şeyi aklediyordum Bir yahudinin Medine'deki Atama denilen bir kalenin üzerine en yüksek sesiyle:

---

sırada Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yirmi sekiz aylık bir çocuk idi. Ve denilir ki; Dâr-i Suğrâ'da Nâbiğe'nin evinde defn olundu. (Taberî ve Ravzül-Ünüf'e mürâcaat et).

(195) Sallallahü Aleyhi ve Sellem'in doğum tarihi hakkında ihtilâf edildi. Rebîulevvel'de idi. Bilinen de budur. Zübeyr dedi ki: Onun doğumu Ramazan'da idi. Bu görüş, «onun anası onunla teşrik günlerinde hamile kaldı» diyenlerin görüşüne muvafıktır. Ve derler ki: Fil Mekke'ye Muharrem'de geldi. (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ise filin gelmesinden elli gün sonra doğdu. (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in doğumu Şi'bde idi. Denildi ki: Safâ'nın yanındaki bir evde idi. Burası Haccâc'ın kardeşi Muhammed b. Yûsuf'un uzağında idi. Sonra Zübeyde hac yaptığı zaman orasını mescid yaptı (Ravzül-Ünüf ve İbn-i Sad'ın Tabakat el-Kübrâsına ve Taberi'ye mürâcaat et).

(196) O, Sâlih b. İbrâhim b. Abdurrahmân b. Avf b. İmrân ez-Zührî el-Medenî'dir. O, babasından, Enes'den ve Mahmûd b. Lebîd'den, Arec'den ve başkalarından rivâyette bulunmuştur. Ondan ise — İbn-i İshâk'dan başka — onun oğlu Sâlim, Zühri, Yûnus b. Yakub el-Mâcişûn ve bir cemaat rivâyet etmişlerdir. Medînede Hişâm b. Abdulmelik'in hilâfeti döneminde öldü (Terâcim-i Ricâl'dan naklen).

— Ey yahudi topluluğu, diye bağırdığını işittim. Nihâyet onun yanına toplandılar. Ona dediler ki:

— Yazık sana, sana ne oluyor? Dedi ki:

— Bu gece Ahmed'in yıldızı Ahmed'le beraber doğdu.

Muhammed b. İshak dedi ki:

Saîd b. Abdurrahmân b. Hassân b. Sâbit'den sordum ve dedim ki:

— Hassân b. Sâbit, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Medîne'ye gelişinde kaç yaşında idi? Dedi ki:

— Altmış yaşında idi ki, Resûlullah (Sallallahü Aleyhive Sellem) oraya elli üç yaşında olduğu halde gelmişti. Ve Hassân yedi yaşında iken Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in doğumu hakkında işittiğini anlattı.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in doğumunu anasının dedesine bildirmesi

İbn-i İshâk dedi ki:

(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in anası onu doğurduğu zaman, dedesi Abdulmuttalib'e adam gönderdi ki; o ona: Senin bir çocugun doğdu, gel de ona bak desin. O da geldi baktı. Anası onunla hâmile olduğu sırada gördüklerini ve rüyâda onun hakkında kendisine denilenleri ve onun ismini koymakla ne ile emr olunduğunu ona haber verdi.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in dedesinin onunla sevinmesi ve ona süt annelerini aramaya koyulması

İddia ederler ki: Abdulmuttalib onu aldı ve onunla birlikte Kâbe'ye girdi. Allah'a duâ ederek ve onu verdiğinden dolayı Allah'a şükrederek Kâbe'den çıktı. Sonra onunla anasına gitti ve onu anasına verdi. Çıkıp Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için süt annesi aradı.

İbn-i Hişâm dedi ki:

Bir değil bir kaç ana aradı.

Allâh Tebâreke ve Taâlâ'nın Kitâbında Mûsâ (Aleyhisselâm)'ın kıssasında;

« وَحَرَّمْنَا عَلَيْهِ الْمَرَاضِعَ »

«Ona sütannelerini haram kıldık.»

diye geçer.

Halîme'nin babasının nesebleri

Beni Sa'd b. Bekr'den Halime isminde bir kadını süt annelik için tuttu. Ebû Zuayb'in kızıdır.

Ebû Zuayb: Abdullâh b. el-Hâris b. Şicne b. Câbir b. Rizam b. Nâsıra b. Fusayy b. Nasr b. Sad b. Bekr b. Hevâzin b. Mansûr b. İkrime b. Hasafa b. Kays b. Aylân'dır.

الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي أَعْطَانِي هٰذَا الْغُلَامَ الطَّيِّبَ الْأَرْدَانِ
قَدْ سَادَ فِي الْمَهْدِ عَلَى الْغِلْمَانِ أُعِيذُهُ بِالْبَيْتِ ذِي الْأَرْكَانِ

«Bana, bu güzel hoş olan çocuğu veren Allah'a hamd olsun.
Beşikteki çocukların üzerine üstün kılınmıştır.
Onu rükünler sâhibi olan Beyt ile korurum.»

Resûlullah'ın süt babasının nesebi

(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i emziren babasının ismi: Hâris b. Abdul-Uzzâ b. Rifâe b. Mellân b. Nâsira b. Fusayye b. Nasr b. Sad b. Bekr b. Hevâzin'dir. (198)

İbn-i Hişâm dedi ki: Mellân b. Nâsire yerine Hilâl b. Nâsire de denilir.

---

(198) Denilir ki: Hâris, Mekke'de Risâlet zamanında Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına geldi. Ona Kureyş dedi ki:

— Ey Hâris işitiyor musun bu senin oğlun neler söylüyor? O da dedi ki:

— Ne diyor? Dediler:

— İddia ediyor ki: Allah ölümden sonra diriltecektir ve Allah için iki yurt vardır. Birinde isyan edenlere azab edecektir, diğerinde itaat edenlere ikrâm edecektir. Bizim işimizi dağıttı ve cemaatımızı birbirinden ayırdı. Bunun üzerine Hâris ona geldi ve dedi ki:

Resûlullah'ın süt kardeşleri

İbn-i İshâk dedi ki:

Onun süt kardeşleri: Abdullah b. el-Hâris ve Üneyse binti el-Hâris ve Huzâfe binti el-Hâris'dir. Bu Hüzâfe Şeymâ'dır. Bu Şeymâ kavmi içerisinde ancak o isimle bilinir. Bunlar Halime binti Ebi Zuayb'den doğmadırlar. Halime ise Abdullah b. el-Hâris'in kızıdır. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in süt anasıdır. Derler ki Şeymâ anası Halime ile birlikte iken (199) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bakıyordu.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i teslim aldıktan sonra Halime'nin gördüklerini anlatması

İbn-i İshâk dedi ki: Bana Cehm b. Ebi Cehm Hâris b. Hâtib el-Cumahi'nin kölesi, Abdullâh b. Cafer b. Ebi Tâlib'den veya ona haber veren kimseden naklen bana haber verdi ki o şöyle dedi:

— Ey oğlum sana ne oluyor ki senin kavmin senden şikâyet ediyorlar ve iddiâ ediyorlar: sen diyormuşsun ki: İnsanlar ölümden sonra diriltileceklerdir, sonra cennete ve cehenneme gönderileceklerdir. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki:

— Ben bunu iddia ediyorum. Ey babacığım şâyet o gün gelmiş olsa elbette senin elinden tutar ve o günün haberini sana bildiririm. Bunun üzerine Hâris bundan sonra müslüman oldu ve güzel bir şekilde İslâmını devam ettirdi. Müslüman olduğu zaman şöyle diyordu:

— Şâyet oğlum benim elimden tutsa ve bana dediğini hatırlarsa inşâallah beni cennete sokuncaya kadar bırakmaz. (Ravzül-Ünüf, Şerhül-Mevâhib ve İsâbe'ye mürâcaat et).

(199) Denilir ki: (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i ilk emziren kadın, Süveybe'dir. O kadın bir oğlu ile beraber onu emzirmişti ki onun bu oğluna Mesrûh denilirdi. Halime'ye gelmeden önce birkaç gün emzirmiştir. Bu kadın ondan önce Hamza b. Abdulmuttalib el-Mahzûmî'yi emzirmiş idi. Nitekim Abdullah b. Cahş'ı da emzirmişti. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu Süveybe için biliyordu ve Medine'de ziyaretine giderdi. Mekke feth olunduğu zaman onu ve oğlu Mesrûh'u sordu, onların öldüğü haberini aldı. Onların akrabalarından sordu onlardan sağ olan bir kimseyi bulamadı. Süveybe, Ebû Leheb'in câriyesi idi. Denilir ki (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) işte bu iki kadının gayrından da süt emmiştir (Taberi, Ravzül-Ünüf, İstiâb ve Şerhil-Mevahib'e mürâcaat et).

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in süt anası Halime bint-i Ebû Züeyb es-Sâdiye şöyle anlatıyordu:

Ben kocamla beraber memleketimizden çıktım. Emzirdiğim küçük bir çocuğum da vardı. Beraberimizde Sa'd bin Bekir kabilesinden bazı kadınlar da vardı. Emzirilecek çocuk arıyorduk. O sene kıtlık senesi idi. Hiç bir şeyimiz kalmamıştı. Kumral bir merkebe binmiştik. Yaşlı bir devemiz de beraberimizde geliyordu. Bir damla olsa süt verdiği yoktu. Beraberimizdeki çocuğumuzun açlıktan ağlamasından dolayı gece boyunca gözümüze güzel bir uyku girmezdi. Ne memelerimde ne de devede doyuracak, faide verecek bir şey yoktu. Yağmurun geleceğini ve feraha çıkacağımızı umuyorduk. Böylece işte o eşeğimin üzerinde yola çıktım ve kafilenin yolunu yavaşlamam sebebiyle uzattım. Bu onlara zayıflık ve cılızlıkdan dolayı meşakkat verdi. Nihâyet süt anneliği ararken Mekke'ye geldik. Bizden bütün kadınlara (200) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) arz edildi. Fakat «o, yetimdir» diye ondan çekindiler.

---

(200) Kureyş ve başka Arab eşrâfından olan kimselerin çocukları süt annelerine vermesinde birtakım sebepler zikrederler.

Biri: Kadınların kocaları ile meşguliyetini sağlamaktır. Nitekim Ammâr b. Yasir'in Ümmü Seleme (Radiyallâhü anhâ)'ya dediği gibi! Ammar onun süt kardeşi idi. Ümmü Seleme'nin hücresinden Zeyneb binti Ebî Seleme çıktığı zaman Ammar Ümmü Seleme'ye dedi ki: Kendisinden dolayı Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e eziyet verdiğin şu çirkin kadını bırak. Çocuğu süt dadılığına vermek bazan, çocuğun bedevi Araplar içinde büyümesinî temin için idi. Böylece lisan bakımından daha fâsih ve vücudu daha gelişkin ve çevik olurdu. Nitekim Ömer (Radiyallâhü anh) dedi ki: «Gençleşiniz, çocukluk rutubetiniz gitsin, kalınlaşınız, şiddetli salabetli olunur! Katı ve sertleşiniz ki kemiklerinizin yumuşaklığı gitsin». Aleyhisselâm, Ebû Bekir (Radiyallâhü anh)'e: «O, ona Ya Resûlullah, senden daha fasih kimse görmedim» dediği zaman buyurdu ki: Neden böyle olmayayım ben Kureyş'tenim ve Ben Sad'da emzirildim.

İşte bu ve benzeri sebepler onları süt emme çağındaki çocuğu bedevî Arap süt emzirici kadınlara vermeğe onları sürüklüyordu. Denilmiş ki: Abdulmelik b. Mervân şöyle derdi: Bize Velid'in sevgisi zararlı oldu. Çünkü Velid kelimeleri güzel konuşmaktan yoksun olup fasîh değildir. Süleyman ise fâsih idi. Çünkü Velid anasiyle birlikte ikamet etti, Süleyman ve onun gayrı kardeşleri bâdiyede = çölde ikamet ettiler ve Arap diline iyi alıştılar, sonra edebiyat öğrenip edipleştiler. (Ravzül-Ünüf ve Şerhül-Mevâhib'e mürâcaat et).

Çünkü biz çocuğun babasından bir mikdar ihsan umardık. O yetimdir, anası ve dedesinin bunu yapması umulmaz derdik. Bundan dolayı ondan hoşlanmazdık. Benimle beraber gelen benim gayrım bütün kadınlar boş kalmayıp hepsi birer süt çocuğu aldılar. Oradan gitmeğe niyet ettiğimiz de kocama dedim ki:

Vallâhi ben diğer kadın arkadaşlarım arasında süt emzireceğim bir çocuk almayarak dönmekten hoşlanmıyorum. Vallahi şu yetime gidip mutlaka onu alacağım. O da dedi ki:

Bunu yapmanda bir beis yoktur, umulur ki Allah bizim için onda bir bereket kılar. Halime dedi ki: Bunun üzerine ona gittim aldım. Çünkü başkası elime geçmedi. Halime dedi ki: Onu aldığımda beraber yolculuk eşyalarımın yanına döndüm ve onu kaldığım odaya koyduğum (201) zaman memelerim ona dilediği kadar süt vermeğe başladı. İçti ve doydu. Onunla birlikte kardeşi de içti o da doydu. Sonra ikisi de uyudular. Halbuki biz bundan önce onunla birlikte uyuyamıyorduk. Kocam kalktı ve işte o dişi yaşlı devemizin yanına gitti. Bir de baktık ki o devenin memesi sütle dolmuştur. Bunun üzerine ondan ikimizın içeceği sütü sağdı ve biz süte kandık ve karnımızı doyurduk. Böylece iyi hayırlı bir gece geçirdik. Halime dedi ki: Sabahladığımızda kocam bana dedi:

Bil ki, Allah'a hamd olsun ey Halime, muhakkak sen mübârek bir mahlûku aldın. Halime dedi ki: Vallâhi ben de böyle bir şey umuyorum. Halime dedi ki: Sonra çıktık ben eşeğime bindim. Ve Muhammed'i benimle birlikte taşıdım. Allaha and olsun ki, kafilede onların eşeklerinin gelemediği bir şekilde yol kestik, nihâyet kadın arkadaşlarım bana dediler ki: Ey Ebû Zuayb'ın kızı, ne olur bizi bekle, bu eşek üzerine binerek çıkmış olduğun eşek değil midir? Ben de onlara dedim ki evet vallah, o eşeğin kendisidir. Onlar: Vallahi ona bir şey olmuş, dediler. Sonra Beni Sad'ın memleketine evlerimize geldik. Allahın toprakları içinde oradan daha kurak bir yer görmedim. Fakat koyunlarım Muhammed'le birlikte çıktığımız zaman

---

(201) Denilir ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ancak bir tek memeyi kabul ederdi. Diğer meme ona verildiğinde ondan imtinâ ederdi. Sanki o Aleyhisselâtü Vesselâm onunla beraber süt emmekte bir ortağı olduğunu şuur etmişti. (Ravzül-Ünüf'e mürâcaat et).

akşam doymuş ve sütlü olarak geliyordu. Biz ise onu sağıyor ve onun sütünden içiyorduk. Halbuki hiçbir insan bir damla süt sağamıyordu. Memeler kuru idi. Nihâyet bizim kavmimizden hazır bulunanlar çobanlarına diyorlardı ki: «Yazık size, Ebû Zuayb'ın kızının çobanının otlattığı yerde onları otlatınız. Onların koyunları aç ve bir damla süt akıtmaz olarak akşam dönüyorlardı. Koyunlarım ise doymuş ve sütlü dolu olarak akşam geliyordular. Allah'dan bir fazlalık ve bir hayır bilindik.» Nihayet onun iki senesi geçti. Sütten ayrılacağı geldi. Hayli büyümüştü. Çocuklar ona hiç benzemiyordu. İki sene geçmeden dayanıklı kuvvetli bir çocuk oldu. Halime dedi ki: Onunla onun anasına geldik ve biz ise onun yanımızda kalmasını çok istiyorduk. Çünkü onun bereketinden çok şey görmüştük. Anasiyle konuştuk ve anasına dedim ki: Oğlumu baliğ oluncaya kadar yanımda bıraksan iyi olur. Çünkü onun için Mekke'nin vebâsından korkuyorum. Halime dedi ki: Anası, O'nu bize geri verinceye kadar ayrılmadık.

Resûlullah'ın karnını yaran iki meleğin haberi

Halime dedi ki: Onunla geri döndük. Allaha yemin ederim ki onunla gelmemizden bir kaç ay sonra kardeşiyle birlikte evlerimizin arka tarafında bizim küçük koyunlarımızı otlatmakta idiler. Kardeşi süratle bize geldi bana ve babasına dedi ki.

Bu Kureyşli kardeşimi iki adam tuttular. Üzerlerinde beyaz elbiseler vardı. Onu yatırdılar ve karnını yardılar. Onlar onu kamçılıyorlardı. Halîme dedi ki: Ben ve babası ona gittik, yüzünün rengi değişmiş bir halde ayakta duruyor bulduk. Halime dedi ki:

Ben ona sarıldım, babası da ona sarıldı ve dedik ki:

Ey oğlum sana ne oldu? Dedi ki:

Bana iki adam geldi, üzerlerinde beyaz elbiseler vardı. Onlar beni yatırdılar ve karnımı yardılar, onda bir şey aradılar. Onun ne olduğunu bilmiyorum. Halîme dedi ki:

Onunla birlikte çadırlarımıza döndük.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte Halîme'nin, onun anasına dönmesi

Halîme: Bana onun babası dedi ki:

Ey Halime bu çocuğun başına bir şeyin gelmesinden korktum. Başına bir şey gelmeden önce onu ehline kavuştur. Halime dedi ki:

Biz onu taşıdık ve onunla birlikte anasının yanına geldik. Anası dedi ki:

Dadı! Neden onu getirdin. Halbuki ona yanında kalmasına düşkün idin. Halime dedi ki:

Allah oğlumu bana kavuşturdu ben ise üzerime düşeni bitirdim ve birtakım hâdiselerin onun başına gelmesinden korktum ve senin istediğin gibi onu sana verdim. Anası Âmine dedi ki:

— Nedir bu durumun, bana doğru söyle. Halime dedi ki:

— Haber verinceye kadar beni bırakmadı. Anası:

— Onun için şeytandan mı korktun? Halime:

— Evet. Anası.

— Hayır korkma. Vallâha and olsun ki, şeytan ona yol bulamaz oğlumun bir hali vardır. Onu sana haber vereyim mi? Halime:

— Evet, ver dedim. Âmine:

— Onunla hâmile kaldığım zaman benden bir nur çıktı ki o nur benim için Şam topraklarından Busrâ'nın (202) kasırlarını aydınlattı. Sonra ona hâmile kaldım Allaha and olsun ki, ondan daha hafif ve ondan daha kolay bir hamil görmemiştim. Onu doğurduğum zaman elleri yerde başı ise göğe doğru yükselmiş olarak düştü. Onu bırak ve git, yolun açık olsun, dedi.

Resûlü Ekrem'in kendisinden sorulduğu zamanı kendisini tarif etmesi

İbn-i İshâk dedi ki: Bana Sevr b. (203) Yezid, bir ilim adamın-

---

(202) Busrâ, Şam topraklarında bir şehirdir. Burası Havrân bölgesinde Araplar indinde eskiden ve şimdi de meşhûr bir kasabadır. Arapların onun hakkında çok şiirleri vardır (Mucem el-Buldân'a müracaat et).

(203) O Sevr b. Yezîd el-Külâî'dir. Rahbî de denilir. Ebû Hâlid el-Humsi'dir. Âlim hâfızlardan birisidir. Bu Hâlid'den ve Habîb b. Abîd'den, Sâlih b. Yahyâ ve başkalarından rivâyet etmiştir. Ondan ise İbni Mubârek ve Yahyâ el-Kattân ve birçok halk rivâyet etmiştir. Kadri bilinir bir kimse idi. Altmış küsûr yaşlarında olarak yüz elli üç senesinde öldü. Denilir ki yüz elli beş senesinde öldü. (Teracim-i Ricâl'a bak)

dan naklen haber verdi ki; Hâlid b. Madan (204) el-Külâi olduğunu sanıyorum.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashabından bir cemaat ona dediler ki:

— Yâ Resûlallah, bize kendinden haber verir misin? Dedi ki:

— Evet, ben babam İbrâhim'in duâsıyım. Kardeşim İsâ'nın müjdesiyim. Anam bana hâmile olduğu zaman kendiisnden bir nur çıktığını gördü ki o nur onun için Şam'ın kasırlarını (205) aydınlattı. Beni Sad b. Bekr'de süt emzirildim. Bir ara ben bir kardeşim ile beraber evlerimizin arkasında küçük koyunlarımızı gütmekte idik. Bana iki adam geldi onların üzerlerinde beyaz elbiseler vardı. Altundan bir tasın içinde kar dolu idi. Sonra beni tuttular ve karnımı yardılar, kalbimi çıkarttılar ve onu yardılar ve ondan siyah bir kan pıhtısı çıkarttılar ve attılar. Sonra kalbimi ve karnımı o kar ile yıkadılar. Nihâyet temizlediler. Sonra onlardan biri arkadaşına dedi ki: Onu ümmetinden on kişi ile tart. O da tarttı, ben ise onlardan ağır geldim. Sonra dedi ki: Onu ümmetinden yüz kişi ile tart. O da beni onlarla tarttı ben ise onlardan ağır geldim. Sonra dedi ki: Onu ümmetinden bin kişi ile tart, o da tarttı ben ise onlardan ağır geldim. Bunun üzerine dedi ki: Onu bırak Allaha and olsun ki şâyet onu ümmetiyle tartsan, onlardan ağır gelecek. (206)

---

(204) O, Hâlid b. Madân b. Ebî Küreyb el-Külâî'dir. Ebû Abdullah el-Şami el-Humsî'dir. Sevbân. İbn-i Amr, İbn-i Ömer ve başkalarından rivâyet etti. Ondan iseCübeyrl Said, Muhammed b. İbrahim b el-Hâris ve başkaları rivâyet ettiler. 103 senesinde vefât etti. Bir kavle göre 104 senesinde, bir kavle göre de 108 senesinde vefât etti (Tehzib et-Tehzîbe bak).

(205) Bunun tevili Allahın o beldeleri ona feth etmesidir. Hatta beni Ümeyye müddetinde hilâfet oralarda oldu. Bu beldeler ve bunların gayrıları Sallallahü Aleyhi ve Sellem'in nuru ile nurlandı. Hikâye olunur ki: Hâlid b. Saîd b. el-Âsî ba'sden biraz önce Medine'de hurma ağaçlarında bunun onun için zâhir olması sırasında Zemzem'den bir nur çıktığını gördü. Bunu kardeşi Amr'a anlattı. O da ona dedi ki. Abdulmuttalib'in kazdığı kuyudur. Bu nur da onlardandır. Bu onun İslâma girmesinin sebebi olmuştu (Ravzül-Ünüf'e bak).

(206) Bilinen şudur ki Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Beni Sa'd'da süt kardeşi ile birlikte koyun otlatırdı. Ve o yine Mekke'de onları Mekke halkı için kıradlar karşılığında, otlatırdı (Ravzül-Ünüf'e bak).

(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki: Ben ve benden önceki peygamberler koyun gütmüşüz.

İbn-i İshâk dedi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

: مَا مِنْ نَبِيٍّ إِلَّا وَقَدْ رَعَى الْغَنَمَ : قِيلَ : وَأَنْتَ يَا رَسُولَ اللهِ قَالَ : وَأَنَا

«Hiçbir nebi yoktur ki, koyunları otlatmış olmasın. Denildi ki:

— Yâ Rasûlallah sen? Dedi ki:

Ben de.»

Resûl-i Ekrem'in Kureyşli olmasiyle izzetlenip güçlü olması ve Beni Sad'da ona süt emzirilmesi

İbn-i İshâk dedi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ashâbına derdi ki:

أَنَا أَعْرَبُكُمْ . أَنَا قُرَشِيٌّ وَاسْتُرْضِعْتُ فِي بَنِي سَعْدِ بْنِ بَكْرٍ .

«Ben sizin en fasihinizim. Ben Kureyşliyim ve Beni Sad b. Berk'de süt emzirildim».

Halîme'nin (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte dönmesi sırasında onu kaybetmesi ve Veraka b. Nevfel'in onu bulması

İbn-i İshâk dedi ki:

İnsanlar, kendi aralarında iddia ettiklerine göre ki, Allah en iyi bilir — süt anası Beni Sad'lı kadın, onunla Mekke'ye geldiği zaman onu eve götürürken halk arasında kayboldu. Anası Halime onu aradı fakat bulamadı. Abdulmuttalib geldi ve Halime ona dedi ki: Bu gece Muhammed ile geldim Mekke'nin üst tarafında beni kaybetti. Allaha and olsun ki onun nerede olduğunu bilmiyorum: Bunun üzerine Abdulmuttalib Kâbe'nin yanında onu geri vermesi için Allaha dua ederek kalktı. İddia ederler ki: Onu Vereka b. Nevfel b. Esed, bir de Kureyş'den diğer bir adam buldular ve Abdulmuttalib'e getirdiler ve dediler ki: İşte senin oğlun, onu biz Mekke'nin yukarısında bulduk. Abdulmuttalib de onu aldı ve onu boynuna koydu

ve bu halde Kâbe'yi tavaf etti. Korunması için duâ etti. Sonra da onu, anası Âmine'ye gönderdi.

İbn-i İshâk dedi: Bana ehl-i ilim haber verdi ki:

Onu anasına geri getirmeğe, Beni Sad'daki anasını harekete geçiren şey, yukarda anlatılan sebeple beraber, Habeşlilerden Hıristiyan bir cemaat sütten kesilmesinden sonra Halîme onunla birlikte döndüğü zaman onu gördüler ona baktılar ve Halîme'den onu sordular ve araştırdılar. Sonra Halîme'ye dediler ki:

— Mutlaka bu çocuğu alacağız ve onu melikimize, memleketimize götüreceğiz. Çünkü bu çocuk şanlı bir çocuktur. Onun durumunu biz biliriz. Bana haber veren kimse iddia eder ki, Halîme ne yapıp yaptı onu onlardan kurtardı.

ÂMİNE'NİN VEFÂTI VE RASÛLULLAH (SALLALLAHÜ ALEYHİ VE SELLEM)'İN ONDAN SONRA DEDESİ ABDULMUTTALİB İLE BİRLİKTEKİ HÂLİ

Âmine'nin vefâtı

İbn-i İshâk dedi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) anası Âmine bint-i Vehb ve dedesi Abdulmuttalib b. Hâşim ile Allah'ın hıfz-ı emânetinde idi. Allah onu nebât-ı hasen = güzel bir şekilde büyütüyordu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) altı yaşına varınca anası Âmine binti Vehb vefât etti.

İbn-i İshâk dedi ki: Bana Abdullah b. Ebi Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm haber verdi ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in anası Âmine, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) altı yaşında olduğu bir sırada Mekke ile Medine'nin arasında Ebvâ'da vefât etti. Onu Beni Adiyy b. Neccâr'dan dayılarının yanına getirmişti, onları ziyâret ediyordu. (207) Onunla Mekke'ye dönerek öldü.

---

(207) Denilir ki Âmine binti Vehb'in kabri Mekke'de Ebû Zer Boğazı'ndadır.

Benî Adiyy b. Neccâr'ın, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e dayılıklarının sebebi

İbn-i Hişâm dedi ki:

Abdulmuttalib b. Hâşim'in anası: Selmâ binti Amr en-Neccâriye'dir. İşte İbn-i İshâk'ın anlattığı dayılık budur.

(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) küçük iken Abdulmuttalib'in ona ikrâmı

İbn-i İshâk dedi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedesi Abdulmuttalib b Hâşim ile birlikte idi. Abdulmuttalib için Kâbe'nin gölgesinde bir döşek konulurdu. Onun oğulları işte o döşeğin etrafında otururlardı, nihâyet o onlara gelirdi. Döşeğin üzerine oğullarından hiçbiri ona tazim için oturmazdı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) büyümüş bir çocuk iken geliyor ve onun üzerine oturuyordu. Amcaları ise onu dedesinden geriye bırakmak için onu tutuyorlardı. Abdulmuttalib de bunu onlardan gördüğü zaman dedi ki: Oğlumu bırakınız. Allaha and ederim ki onun için bir şeref vardır. Sonra onu kendisiyle birlikte döşeğe oturtuyordu. Ve eliyle onun sırtını siliyordu. Onun yaptıklarını gördükçe seviniyordu.

ABDULMUTTALİB'İN VEFÂTI VE ONA SÖYLENEN MERSİYELER

Abdulmuttalib'in vefâtı ve onun hakkında söylenen şiirler

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sekiz yaşına vardığı zaman Abdulmuttalib b. Hâşim öldü. Bu fil yılından sekiz sene sonra idi.

İbn-i İshâk dedi ki: Bana Abbâs (208) b. Abdullah b. Mabed b. Abbâs bazı ilim ehlinden haber verdi ki:

---

(205) O Abbâs b. Abdullâh b. Mâbed b. Abbâs b. Abdulmuttalib el-Hâşimî el-Medenî'dir. Kardeşi İbrâhim'den, babasından, İkrime ve başkalarından rivâyet etmiştir. Ondan ise İbn-i Cüreyc, İbn-i İshâk, Vüheyb, Süfyan b. Üyeyne ve Dâreverdî rivâyet etmişler. (Terâcim-i Ricâl'dan mankul).

Abdulmuttalib Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sekiz (209) yaşında iken vefât etti.

İbn-i İshâk dedi ki: Bana Muhammed b. Said b. el-Müseyyib haber verdi ki:

Abdulmuttalib'in vefât anları gelince ve artık öleceğini bilince kızlarını topladı. Onlar ise altı kişi idiler:

Bunlar: Safiyye, Berre, Âtike, Ümm-ü Hakim el-Beyzâ, Ümeyme ve Ervâ idiler. Onlara dedi: Bana ağlayın ki ölmemden önce neler diyeceğinizi işiteyim.

İbn-i Hişâm dedi ki:

Şiiri bilen ehli ilimden hiçbir kimseyi görmedim ki bu şiiri bilsin. Ancak Muhammed b. Said b. el-Müseyyib'den rivâyet olununca onu yazdım:

Babası Abdulmuttalib için Safiye'nin mersiyyesi

Safiyye bint-i Abdulmuttalib babasına ağlayarak şöyle dedi:

أَرِقْتُ لِصَوْتِ نَائِحَةٍ بِلَيْلٍ عَلَى رَجُلٍ بِقَارِعَةِ الصَّعِيدِ
فَفَاضَتْ عِنْدَ ذَٰلِكُمُ دُمُوعِي عَلَى خَدِّي كَمُنْحَدِرِ الْفَرِيدِ
عَلَى رَجُلٍ كَرِيمٍ غَيْرِ وَغْلٍ لَهُ الْفَضْلُ الْمُبِينُ عَلَى الْعَبِيدِ
عَلَى الْفَيَّاضِ شَيْبَةَ ذِي الْمَعَالِي أَبِيكِ الْخَيْرِ وَارِثِ كُلِّ جُودِ
صَدُوقٍ فِي الْمَوَاطِنِ غَيْرِ نِكْسٍ وَلَا شَخْتِ الْمَقَامِ وَلَا سَنِيدِ
طَوِيلِ الْبَاعِ أَرْوَعَ شَيْظَمِيٍّ مُطَاعٍ فِي عَشِيرَتِهِ حَمِيدِ
رَفِيعِ الْبَيْتِ أَبْلَجَ ذِي فُضُولٍ وَغَيْثُ النَّاسِ فِي الزَّمَنِ الْحَرُودِ
كَرِيمُ الْجَدِّ لَيْسَ بِذِي وُصُومٍ يَرُوقُ عَلَى الْمُسَوَّدِ وَالْمَسُودِ
عَظِيمُ الْحِلْمِ مِنْ نَفَرٍ كِرَامٍ خَضَارِمَةٍ مَلَاوِثَةٍ أُسُودِ

(209) Bazıları der ki: Abdulmuttalib, Resûlullah on yaşında iken vefât etti (Taberiye Mürâcaat et).

فَلَوْ خَلَدَ امْرُؤٌ لِقَدِيمِ مَجْدٍ   وَلَكِنْ لاَ سَبِيلَ إِلَى الْخُلُودِ
لَكَانَ مُخَلَّدًا أُخْرَى اللَّيَالِي   لِفَضْلِ الْمَجْدِ وَالْحَسَبِ التَّلِيدِ

«Yüksek yerin ortasında bir adamın üzerine geceleyin bir ölüye ağlayan kadının sesiyle göz yaşı döktüm.
Bu esnada göz yaşlarım yanaklarımın üzerine bolca aktı, tıpkı incinin dökülmesi gibi.
Kendisi için kulların üzerine açık seçik bir fazıl olan, zayıf düşük olmayan kerim bir adamın üzerine.
Yüce şeylere sâhib her cömertliğin vârisi, kerim baban çok tanınmış Şeybe'nin üzerine.
Bütün memleketlerde çok doğru sözlü zayıf olmayan, vücudca zayıf cılız olmayan ve ne de kendi reyi ile hareket edemeyecek bir zayıf fikirli olmayan.
Kerim muktedir, güzelliğine hayran kalınan, cüsseli bir genç, aşiretinde itaat edilen, öğülen.
Yüce bir âileden fazılların sâhibinin en ışık vereni, develerin sütü az olduğu zamanlarda, insanların yardımcısı, imdadcısı.»
«Dedesi kerim olan, ar edecek bir şeyi olmayan, efendi edilmiş ve efendi olmuş bir kimsenin üzerine göz yaşları akar.
Kerimler, cömertler, kuvvetliler, efendiler olan erkekler topluluğundan olup hilmi büyük olan.
Keşke eski şerefinden dolayı bir kişi ebedi kalsaydı, fakat ne yazık ki ebedi kalmaya bir yol yoktur.
Fakat şerefin, kerimliğin fazlından ve doğuşun hasebli olmasından dolayı geceleri ebedî kılan diğer bir şey elbette vardır.»

Berre'nin, babası Abdulmuttalib için mersiyesi

Berri binti Abdulmuttalib babasına ağlayarak şöyle dedi:

أَعَيْنَيَّ جُودَا بِدَمْعٍ دُرَرْ   عَلَى طَيِّبِ الْخِيمِ وَالْمُعْتَصَرْ
عَلَى مَاجِدِ الْجَدِّ وَارِي الزِّنَادِ   جَمِيلِ الْمُحَيَّا عَظِيمِ الْخَطَرْ
عَلَى شَيْبَةِ الْحَمْدِ ذِي الْمَكْرُمَاتِ   وَذِي الْمَجْدِ وَالْعِزِّ وَالْمُفْتَخَرْ
وَذِي الْحِلْمِ وَالْفَضْلِ فِي النَّائِبَاتِ   كَثِيرِ الْمَكَارِمِ جَمِّ الْفَخَرْ

له فضل مجد على قومه   منير يلوح كضوء القمر
أتته المنايا فلم تشوه   بصرف الليالي وريب القدر

Ey gözlerim, cömert tabiatlı, temiz güzel kişi üzerine inci göz yaşiyle yaşlar dökünüz.

Dedesi şeref sahibi bileklerinden ateş çıkan güzel yüzlü şeref ve şanı büyük kimsenin üzerine.

Mekrümeler, şerefler, izzet ve mefharet sahibi olan Şeybetül-Hamd'in üzerine.

Keremleri çok, atâsı bol, belalı günlerde hilim ve haklıyı haksızı ayırma yeteneğine sahib.

Onun kavmi üzerine şeref ve kerem fazlı vardır, nurlandırıcıdır ayın ziyası gibi parıldar.

Ölümler ona geldi, gecelerin itmesiyle ve kaderin hâdiseleriyle ondan caymadı.»

Âtike'nin, babası Abdulmuttalib'e mersiyyesi

Âtike binti Abdulmuttalib babasına ağlayarak şöyle dedi:

أعينيّ جودا ولا تبخلا   بدمعكما بعد نوم النيام
أعينيّ واسحنفرا واسكبا   وشوبا بكاءكما بالتدام
أعينيّ واستغرطا واسجما   على رجل غير نكس كهام
على الجحفل الغمر في النائبات   كريم المساعي وفيّ الذمام
على شيبة الحمد واري الزناد   وذي مصدق بعد ثبت المقام
وسيف لدى الحرب صمصامة   ومردي المخاصم عند الخصام
وسهل الخليقة طلق اليدين   وفيّ عدمليّ صميم لهام
تبنك في باذخ. بيته   رفيع الذؤابة صعب المرام

«Ey iki gözüm, ölüm uykusundan sonra yaşlarınızla ağlayınız ve cimrilik etmeyiniz.

Ey gözlerim, çok göz yaşı dökünüz, dökünüz ve ölüye ağlayan kadınların yüzlerini vurarak ağlamasına karıştırınız.
Ey gözlerim göz yaşlarını çok depo ediniz, yaşlı yük olan bir kimse gibi olmayan bir adamın üzerine akıtınız.
Büyük adam, belâlı işlere dalan, keremler sâhibi, ahdini yerine getiren hakkı veren ve hakkını alan kimse üzerine.
Şeybetü'l-Hamd'e, bilekleri ateşliye henüz sâbit duran, doğruluk sâhibi üzerine.
Harb esnâsında katlanmayan kılıç, muhâsama esnasında hasmını yere çalan kimse üzerine ağla.
Yumuşak huylu saki = cömert, ahdini yerine getiren, dolgun, süzülmüş hâlis, hayrı çok kimse üzerine.
Âilesi yüksek yerde asâletlenmiş, alnı dik gayesi güç.»

Ümm-ü Hakîm'in babası Abdulmuttalib için mersiyyesi

Ümm-ü Hakîm el-Beyzâ Abdulmuttalib'in kızı babasına ağlayarak şöyle dedi :

أَلَا يَا عَيْنُ جُودِي وَاسْتَهِلِّي وَبَكِّي ذَا النَّدَى وَالْمَكْرُمَاتِ
أَلَا يَا عَيْنُ وَيْحَكِ أَسْعِفِينِي بِدَمْعٍ مِنْ دُمُوعٍ هَاطِلَاتِ
وَبَكِّي خَيْرَ مَنْ رَكِبَ الْمَطَايَا أَبَاكِ الْخَيْرَ تَيَّارَ الْفُرَاتِ
طَوِيلَ الْبَاعِ شَيْبَةَ ذَا الْمَعَالِي كَرِيمَ الْخِيمِ مَحْمُودَ الْهِبَاتِ
وَصُولًا لِلْقَرَابَةِ هِبْرِزِيًّا وَغَيْثًا فِي السِّنِينَ الْمُمْحِلَاتِ
وَلَيْثًا حِينَ تَشْتَجِرُ الْعَوَالِي تَرُوقُ لَهُ عُيُونُ النَّاظِرَاتِ
عَقِيلُ بَنِي كِنَانَةَ وَالْمُرَجَّى إِذَا مَا الدَّهْرُ أَقْبَلَ بِالْهَنَاتِ
وَمَفْزَعُهَا إِذَا مَا هَاجَ هَيْجٌ بِدَاهِيَةٍ وَخَصْمِ الْمُعْضِلَاتِ
فَبَكِّيهِ وَلَا تَسْمِي بِحُزْنٍ وَبَكِّي، مَا بَقِيتِ، الْبَاكِيَاتِ

«Ey benim gözüm, ağla ve ağlamayı göster hayır, fazilet ve cömertlik sâhibi şerefler sâhibi kimseye ağla.

Ey gözüm, sana yazıklar olsun, birbir peşine akan göz yaşlarından bir göz yaşiyle benim ağlamama yardım et.

Binek hayvânlara binen kimselerin hayırlısına ağla ki o kerim şerif olan tatlı suyun kaynağı senin babandır.

Muktedir, kerîm, şeref ve rifatlere sâhib, kerim tabiatlı, övgüye değer bağışlarda bulunan Şeybe'ye ağla.

Akrabalara çok ihsânlı sıla yapan, güzel, endamlı, kıtlık senelerinde imdada yetişen kimse.

Süngüler birbirine karıştığı zaman arslan, onun için bakan gözler ağlarlar, yaşlar dökerler.

Benî Kinâne'nin çok akıllısı ve zaman çirkin şeylerle geldiğinde hâzır bulunması umulandır.

Ve Benî Kinâne'nin bir hâdise ile ve müşkil hasımlar ile bir harp patladığı zaman sığınacakları yerdir.

O hâlde ona ağla, hüzün ve kederle melûl olma hayal kırıklığına uğrama, kırılma ve sen ağlayan kadınların içinde kaldıkca ağla.»

Babası Abdulmuttalib için Ümeyme'nin mersiyyesi

Abdulmuttalib'in kızı Ümeyme babasına ağlayarak şöyle dedi:

أَلَا هَلَكَ الرَّاعِى الْعَشِيرَةِ ذُو الْفَقْدِ   وَسَاقِى الْحَجِيجِ وَالْمُحَامِى عَنِ الْمَجْدِ

وَمَنْ يُؤْلِفُ الضَّيْفَ الْغَرِيبَ بُيُوتَهُ   إِذَا مَا سَمَاءُ النَّاسِ تَبْخَلُ بِالرَّعْدِ

كَسَبْتَ وَلِيداً خَيْرَ مَا يَكْسِبُ الْفَتَى   فَلَمْ تَنْفَكِكْ تَزْدَادُ يَا شَيْبَةَ الْحَمْدِ

أَبُو الْحَارِثِ الْفَيَّاضِ خَلَّى مَكَانَهُ   فَلَا تَبْعُدَنْ فَكُلُّ حَيٍّ إِلَى بُعْدِ

فَإِنِّى لَبَاكٍ مَا بَقِيتُ وَمُوجَعٌ   وَكَانَ لَهُ أَهْلاً لِمَا كَانَ مِنْ وَجْدِى

سَقَاكَ وَلِيُّ النَّاسِ فِى الْقَبْرِ مُمْطِرًا   فَسَوْفَ أُبَكِّيهِ وَإِنْ كَانَ فِى اللَّحْدِ

فَقَدْ كَانَ زَيْناً لِلْعَشِيرَةِ كُلِّهَا   وَكَانَ حَمِيدًا حَيْثُ مَا كَانَ مِنْ حَمْدِ

«Uyanık olunuz ki aşîretin başı, eli vergili, hacıların su ihtiyaçlarını gideren, şeref ve faziletten tarafa himaye eden vefât etti.

İnsanların gökü şimşek çakma ile buhlettiği zaman zayıf evleri garib olanı kim rahat ettirir huzura kavuşturur?
Sen kişinin kazandığı şeyin hayırlısı olan velidi kazandın.
O halde durmadan artarsın ey Şeybetel-Hamd.
Çok bilinen Ebul-Hâris mekânını boş bıraktı. O hâlde sen uzak kalma her diri uzaklığa doğru gidicidir.
Ben baki oldukça elbette ağlayıcı ve elem çeken bir kimseyim.
Benim bu ettiklerime o lâyıktır.
Seni kabirde insanların velisi yağmur yağdırarak suladı yakında onu ağlatırım, kabirde de olsa.
Aşîretin hepsinin zineti olmuştur. Övmek nerde olursa olsun övülmüş idi.»

Babası Abdulmuttalib'e Ervânın mersiyyesi

Abdulmuttalib'in kızı Ervâ babasına ağlayarak şöyle dedi:

بَكَتْ عَيْنِي وَحُقَّ لَهَا الْبُكَاءُ ... عَلَى سَمْحٍ سَجِيَّتُهُ الْحَيَاءُ
عَلَى سَهْلِ الْخَلِيقَةِ أَبْطَحِيٍّ ... كَرِيمِ الْخِيمِ نِيَّتُهُ الْعَلَاءُ
عَلَى الْفَيَّاضِ شَيْبَةَ ذِي الْمَعَالِي ... أَبِيكِ الْخَيْرِ لَيْسَ لَهُ كِفَاءُ
طَوِيلِ الْبَاعِ أَمْلَسَ شَيْظَمِيٍّ ... أَغَرَّ كَأَنَّ غُرَّتَهُ ضِيَاءُ
أَقَبِّ الْكَشْحِ أَرْوَعَ ذِي فُضُولٍ ... لَهُ الْمَجْدُ الْمُقَدَّمُ وَالسَّنَاءُ
أَبِيِّ الضَّيْمِ أَبْلَجَ هِبْرِزِيٍّ ... قَدِيمِ الْمَجْدِ لَيْسَ لَهُ خَفَاءُ
وَمَعْقِلِ مَالِكٍ وَرَبِيعِ فِهْرٍ ... وَفَاصِلِهَا(1) إِذَا الْتُمِسَ الْقَضَاءُ
وَكَانَ هُوَ الْفَتَى كَرَمًا وَجُودًا ... وَبَأْسًا حِينَ تَنْسَكِبُ الدِّمَاءُ
إِذَا هَابَ الْكُمَاةُ الْمَوْتَ حَتَّى ... كَأَنَّ قُلُوبَ أَكْثَرِهِمْ هَوَاءُ
مَضَى قُدُمًا بِذِي رُبَدٍ خَشِيبٍ ... عَلَيْهِ حِينَ تُبْصِرُهُ الْبَهَاءُ

«Gözüm ağladı, ona tabiatı haya olan cömert kişi üzerine ağlamak bir hak oldu.

Mekke'nin iki vadisinin yumuşak huylusu kerim tabiatlı, yüce niyetli kişisi üzerine ağladı.
Çok tanınmış şeref ve şanlar sahibi kendisi için misil olmayan faziletli baban Şeybe üzerine.
Muktedir, kerim, yumuşak huylu, fasîh sözlü, güzel her şeyden beyaz sanki onun beyazlığı bir ziyadır.
Koltuk altları ince, güzelliği görenleri hayrette bırakan, fazıllar sahibi kendisi için mukaddem bir şeref ve şan olan ve rifat ve ziya bulunan kimsedir.
Zulme karşı koyan, ziyalı ışıklı, güzel kendisi için gizlilik olmayan kadim bir mecd ve şeref sahibi
Malik'in, Rebiin ve Fihrin akıl danışma yeri ve kazaya ihtiyaç olduğunda onların haklısını haksızını ayırdedici.
Kerem ve cömertlik = sehâvet bakımından o bir genç, kanlar döküldüğünde bir korkudur.
Şecî kişiler ölümü korkuttuğu zaman hatta sanki onların ekserisinin kallberi hevadır.
Eğilmeyen, katlanmayan, üzerinde tozların görülmesi sırasında parıldayan bir kılıç.»

İbn-i İshâk dedi ki: Muhammed bin Said bin Müseyyeb şöyle dedi:

Abdulmuttalib susup şöyle şöyle bana ağlayın diye başiyle işâret etmiştir.

MÜSEYYEB'İN NESEBİ

İbn-i Hişâm dedi ki: Müseyyeb (210) Hazn b. (211) Ebi Vehb b. Amr b. 'Âiz b. İmran b. Mahzûm'un oğludur.

---

(210) Ehl-i İrak, Müseyyeb derler. Medine halkı ise Müseyyib derler. Oğlu Saîd'den naklolundu ki: Babamı tesyib edeni de Allah tesyib etsin. İyâz ve İbn-i el-Medenî Müseyyib diye söylemişler.

(211) Saîd b. el-Müseyyeb şöyle rivâyet etti: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedemin ismini değiştirip ona Sehl adını vermeyi istedi. O ise imtina etti ve dedi ki: Babamın beni isimlendirdiği bir ismi değiştirmem. Böylece işte bu hüzünlülük bizde devam edip geldi. (Kamûs şerhinde hüzn maddesine mürâcaat et).

Huzeyfe'nin Abdulmuttalib'e mersiyesi

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Huzeyfe (212) b. Ğanim — ki bu Benî Adiyy b. Kâb b. Luayy'ın kardeşidir — Abdulmuttalib b. Hâşim b. Abd-i Menâf'a ağladı, onun üstünlüğünü ve ondan sonra onun çocuklarının onların üzerine üstünlüğünü zikr ederek aşağıdaki şiiri söyledi. Çünkü o borç karşılığında tutuldu, Mekke'de kaldı. Ebu Leheb Abduluzzâ b. Abdulmuttalib yanına gitti onu çözdürdü, işte bu sırada o şöyle dedi: (213)

أعينيّ جودا بالدموع على الصدر   ولا تسأما أسقيتما سبل القطر
وجودا بدمع واسفحا كل شارق   بكاء امرئ لم يشوه نائب الدهر
[وسحّا وجمّا واسجما ما بقيتما   على ذي حياء من قريش وذي ستر]
على رجل جلد القوى ذي حفيظة   جميل المحيا غير نكس ولا هذر
على الماجد البهلول ذي الباع والندى   ربيع لؤي في القحوط وفي العسر
على خير حاف من معد وناعل   كريم المساعي طيب الخيم والنجر
وخيرهم أصلا وفرعا ومعدنا   وأحظاهم بالمكرمات وبالذكر
وأولاهم بالمجد والحلم والنهى   وبالفضل عند المجحفات من الغبر
على شيبة الحمد الذي كان وجهه   يضيء سواد الليل كالقمر البدر
وساقي الحجيج ثم للخير هاشم   وعبد مناف ذلك السيد الفهري
طوى زمزما عند المقام فأصبحت   سقايته فخرا على كل ذي فخر

(212) Denilir ki: Şiir Huzâfe b. Ğanimin'dir. Bu, Huzeyfe'nin kardeşidir. Ve Hârice b. Huzâfe'nin babasıdır.

(213) Bu, Ebû Cehm Abîd b. Huzeyfe'nin babasıdır. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e nakışlı elbiseyi hediye eden budur. O da onun sanâtına baktı ve geri verdi. Ebû Cehm'in anası: Yesîr binti Abdillah b. Ezât b. Riyah'dır. Ezâtın oğlu ise Ebû Kuhafe'nin dayısıdır. (Ravzül-Ünüf'e bak).

لِيَبْكِ عَلَيْهِ كُلُّ عَانٍ بِكُرْبَةٍ   وَآلِ قُصَيٍّ مِنْ مُقِلٍّ وَذِي وَفْرِ
بَنُوهُ سَرَاةٌ كَهْلُهُمْ وَشَبَابُهُمْ   تَفَلَّقَ عَنْهُمْ بَيْضَةُ الطَّائِرِ الصَّقْرِ
قُصَيٌّ الَّذِي عَادَى كِنَانَةَ كُلَّهَا   وَرَابَطَ بَيْتَ اللهِ فِي الْعُسْرِ وَالْيُسْرِ
فَإِنْ تَكُ غَالَتْهُ الْمَنَايَا وَصَرْفُهَا   فَقَدْ عَاشَ مَيْمُونَ النَّقِيبَةِ وَالْأَمْرِ
وَأَبْقَى رِجَالاً سَادَةً غَيْرَ عُزَّلٍ   مَصَالِيتَ أَمْثَالَ الرُّدَيْنِيَّةِ السُّمْرِ
أَبُو عُتْبَةَ الْمُلْقِي إِلَيَّ حِبَاءَهُ   أَغَرُّ هِجَانِ اللَّوْنِ مِنْ نَفَرٍ غُرِّ
وَحَمْزَةُ مِثْلُ الْبَدْرِ يَهْتَزُّ لِلنَّدَى   نَقِيُّ الثِّيَابِ وَالذِّمَامِ مِنَ الْغَدْرِ
وَعَبْدُ مَنَافٍ مَاجِدٌ ذُو حَفِيظَةٍ   وَ وَلُّ لِذِي الْقُرْبَى رَحِيمٌ بِذِي الصِّهْرِ
كُهُولُهُمْ خَيْرُ الْكُهُولِ وَنَسْلُهُمْ   كَنَسْلِ الْمُلُوكِ لَا تَبُورُ وَلَا تَحْرِي
مَتَى مَا تُلَاقِ مِنْهُمُ الدَّهْرَ نَاشِئًا   تَجِدْهُ بِإِجْرِيَّا أَوَائِلِهِ يَجْرِي
هُمُ مَلَئُوا الْبَطْحَاءَ مَجْداً وَعِزَّةً   إِذَا اسْتُبِقَ الْخَيْرَاتُ فِي سَالِفِ الْعَصْرِ
وَفِيهِمْ بُنَاةٌ لِلْعُلَا وَعِمَارَةٌ   وَعَبْدُ مَنَافٍ جَدُّهُمْ جَابِرُ الْكَسْرِ
بِإِنْكَاحِ عَوْفٍ بِنْتَهُ لِيُجِيرَنَا   مِنْ أَعْدَائِنَا إِذْ أَسْلَمَتْنَا بَنُو فِهْرِ
فَسِرْنَا تِهَامِيَّ الْبِلَادِ وَنَجْدَهَا   بِأَمْنِهِ حَتَّى خَاضَتِ الْعِيرُ فِي الْبَحْرِ
وَهُمْ حَضَرُوا وَالنَّاسُ بَادٍ فَرِيقُهُمْ   وَلَيْسَ بِهَا إِلَّا شُيُوخَ بَنِي عَمْرِو
بَنَوْهَا دِيَاراً جَمَّةً وَطَوَوْا بِهَا   بِئَاراً تَسُحُّ الْمَاءَ مِنْ ثَبَجٍ بَحْرِي
لِكَيْ يَشْرَبَ الْحُجَّاجُ مِنْهَا وَغَيْرُهُمْ   إِذَا ابْتَدَرُوهَا صُبْحَ تَابِعَةِ النَّحْرِ
ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ تَظَلُّ رِكَابُهُمْ   مُخَيِّسَةً بَيْنَ الْأَخَاشِبِ وَالْحِجْرِ
وَقِدْمًا غَنِينَا قَبْلَ ذَلِكَ حِقْبَةً   وَلَا نَسْتَقِي إِلَّا بِخُمٍّ أَوِ الْحَفْرِ
وَهُمْ يَغْفِرُونَ الذَّنْبَ يُنْقَمُ دُونَهُ   وَيَعْفُونَ عَنْ قَوْلِ السَّفَاهَةِ وَالْهُجْرِ

وَهُمْ جَمَعُوا حِلْفَ الْأَحَابِيشِ كُلَّهَا   وَهُمْ نَكَّلُوا عَنَّا غُوَاةَ بَنِي بَكْرِ

فَخَارِجَ ، إِمَّا أَهْلِكَنَّ فَلَا تَزَلْ   لَهُمْ شَاكِرًا حَتَّى تُغَيَّبَ فِي الْقَبْرِ

وَلَا تَنْسَ مَا أَسْدَى ابْنُ لُبْنَى فَإِنَّهُ   قَدْ أَسْدَى يَدًا مَحْقُوقَةً مِنْكَ بِالشُّكْرِ

وَأَنْتَ ابْنُ لُبْنَى مِنْ قُصَيٍّ إِذَا انْتَمَوْا   بِحَيْثُ انْتَهَى قَصْدُ الْفُؤَادِ مِنَ الصَّدْرِ

وَأَنْتَ تَنَاوَلْتَ الْعُلَا فَجَمَعْتَهَا   إِلَى مَحْتِدٍ لِلْمَجْدِ ذِي ثَبَجٍ جَسْرِ

سَبَقْتَ وَفُتَّ الْقَوْمَ بَذْلًا وَنَائِلًا   وَسُدْتَ وَلِيدًا كُلَّ ذِي سُودَدٍ غَمْرِ

وَأُمُّكَ سِرٌّ مِنْ خُزَاعَةَ جَوْهَرٌ   إِذَا حَصَّلَ الْأَنْسَابَ يَوْمًا ذَوُو الْخُبْرِ

إِلَى سَبَإِ الْأَبْطَالِ تُنْمَى وَتَنْتَمِي   فَأَكْرِمْ بِهَا مَنْسُوبَةً فِي ذُرَا الزُّهْرِ

أَبُو شَمِرٍ مِنْهُمْ وَعَمْرُو بْنُ مَالِكٍ   وَذُو جَدَنٍ مِنْ قَوْمِهَا وَأَبُو الْجَبْرِ

وَأَسْعَدُ قَادَ النَّاسَ عِشْرِينَ حِجَّةً   يُؤَيَّدُ فِي تِلْكَ الْمَوَاطِنِ بِالنَّصْرِ

«Ey gözlerim, yaşları göğüs üzerine dökünüz, cimrileşmeyiniz ki yağmur seli ile sulanasınız.

Göz yaşı dökünüz, her gün güneşin doğuşunda zamanın musibeti kendisinden caymayan bir kişinin ağlanmasiyle ağlayınız.

Kaldığınız müddetce Kureyş'den hayâ sâhibi ve setr sâhibi olan kimsenin üzerine dökünüz, toplayınız, çoğaltınız ve akıtınız.

Aklı kuvvetli olan, izzet ile beraber öfkeli olan, güzel yüzlü olan, zayıf olmayan ne de faydasız yere çok konuşmayan bir adamın üzerine dökünüz, toplayınız, çoğaltınız ve akıtınız.

İzzetli, rifatli güzel huylu efendi, kadri yüce, cûd, fazıl hayır sâhibi kıtlık zamanlarda ve yoksul güç zamanlarda Luayy'ın baharına ağlayınız.»

Maad ve Nâile'den olan şerefli kerim, bahş edici, keremleri çok hoş seciyyeli ve asıllı kimse üzerine.

Onların aslen ve neslen ve madeni itibariyle hayırlısıdır.

Şeref ve koşunca onların en çok paya sâhib olanıdır.

Mecd hilim ve akıl ile kıtlık senelerinin malları götürmesi esnasında fazliyle onların en iyisidir.

O Şeybetül Hamd üzerine ki onun yüzü gecenin karanlığını aydınlatır, tıpkı bedir gecesindeki ay gibi.

Hacıları sulayan sonra hayır için tirid yapan Hâşim'dir.

Abd-i Menâf'da Fihrli Efendidir.

Makamın yanında Zemzemi çıkarttı ve onun sakiliği her iftihar sahibinin üzerine bir iftihar oldu.

Ona her bir esir hüzünle kederle ağlasın.

Eli dar ve eli varlıklı olan Kusayy ailesi ağlasın.

Onun oğulları yaşlıları ve gençleri kerim kişilerdir, doğan kuşunun yumurtası onlardan gelmiştir.

O Kusay ki Kinâne'nin hepsine düşmanlıkta bulundu.

O ise Beytullaha güçlük ve kolaylık darlık ve varlık zamanlarında kendini bağladı hizmetine devam etti.

Eğer ölümlerin pençesi ona takılırsa da korkulardan emin olup umduklarına kavuşarak yaşamıştır.

Birtakım kılıçlı efendi adamlar geriye bıraktı ki,

Ebû Utbe hediyesini bana veren ışıklı ziyalı, renkleri beyaz ışıklı erkek topluluklarındandır.

Hamza bedir gibidir hayır ve cuda, fazıla koşar, elbiseleri temiz zulm etmekten gadretmekten temizdir.

Abd-i Menâf mecd sahibi, izzet ile birlikte öfkeli akrabalara bakan, kayın akrabasına merhametli kişidir.

Saçına sakalına aklık karışanların hayırlısıdır.

Onların nesilleri ise meliklerin nesilleri gibidir, ne helâk olurlar, ne de noksanlanırlar.

Onlardan büyüyerek zaman musibeti bir kimse karşılaştığında onun karşısında su gibi akar.

Onlar geçmiş asırda hatırlarla yarış yapıldığı zaman Mekke çukurunu mecd ve izzet ile doldurdular.

Onların içinde yüceleri inşâ edenler ve imaret vardır.

Onların dedeleri Abd-i Menâf kırıkları saran kimsedir.

Benû Fihr bizi mağlûb ettiği zaman düşmanlarımızdan korumak için kızını Avf ile nikâhlamakla.

Böylece biz beldelerin alçaklarında ve yükseklerinde onun emniyeti altında yürüdük ta kervân denize daldı.

Onlar hazır oldular, insanlar ise fırkaları göründü ve onlarda Benî Amr'ın (214) ihtiyarlarından başka kimse yoktu.

Oralarda bol sulu evler yaptılar ve oralarda denizin büyük kısmından devamlı kesilmeyen sular akıtan su kuyularını taşla inşa ettiler.

Ki hacılar ve başkaları onlardan nahrin ikinci günü sabahı oraya koştukları zaman su içsinler.

Üç gün onların kafileleri Ahâşib ile Hicir arasında zelilleşmiş oldukları halde kalırlar.

Eski zamanda bundan önce bir zaman müstağni kaldık.

Hum kuyusundan veya Haff'dan başka su almadık.

Onlar karşılında intikam alınan günahları bağışlar sefâhat ve çirkin sözü de af ederler.

Onlar bir kabileden olmayan kimselerin hepsini bir andlaşmada topladılar.

Ve onlar bizden, Beni Bekr'in azgınlarını men ettiler.

İbn-i Lübnâ'nın ihsan ettiği şeyi unutma ki o senden şüküre lâyık olmuş bir eli ihsân etti.

Ey İbn-i Lübnâ sen Kusayy'dansın. Nisbet ettikleri zaman göğüsten kalbin kasdi yönelmesi nihayet bulacak şekilde.

Ve Sen yüceliği kapsadın ve o yüceliği mecd için asıl olan işini yürüten ve ona hakim kimseye topladın.

Önde geldin ve kavme mal bezlettin ekmek ufalttın çok cömert oldun her kerem, yüce kadre sâhib olan efendi geniş huylu her kimseye efendi olan bir evlâdsın.

Senin anan Huzâa'dan nesebi hâlis cevherdir. Haber sahibleri bir gün nesebleri elde ettikleri zaman

Yerinden kaldırılarak Sebe'in bahadırları içine konuldun ve ona intisab ettin o halde güneşin zerrelerinde mensûb olarak onlara ikrâm et.

Ebû Şemir (213) onlardandır. Amr, Mâlik ve Zû Ceden onun kavmindendir ve Ebul Cebr dahi.

---

(214) Benî Amr'ın ihtiyarlarından Benî Hâşim'i murâd eder. Çünkü onun ismi Amr'dır.

(213) Ebû Şemir'den kasıt: Mâlik'dir. Ona Emlâk da denilir. Onun oğlu Şemir Semerkand şehrini yaptıran kişidir.

Ebu'l-Cebr: Yemen meliklerinden bir melikdir. Denilir ki, Ziyad'ın anası Sümeyye onda idi.

Ve Es'ad (214) insanları yirmi sene idare etti yöneltti. İşte o vatanlarda memleketlerde yardım ile teyid edilir.»

İbn-i Hişâm dedi ki:

«Anan Huzaa'dan bir hâlis neseblidir» sözü ile Ebû Leheb'i kasd eder. Onun anası Lübnâ binti Hacer el-Huzâî'dir.

«İrciyya evailuhû» sözü ise İbn-i İshâk'ın gayrından menkuldur.

Matrût'un Abdulmuttalib ve Beni Abd-i Menâf için mersiyyesi

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Matrut b. Kâb el-Huzâî Abdulmuttalib'e ve Beni Abd-i Menâf'a ağlayarak şöyle dedi:

يَا أَيُّهَا الرَّجُلُ الْمُحَوِّلُ رَحْلَهُ ... هَلاَّ سَأَلْتَ عَنْ آلِ عَبْدِ مَنَافِ
هَبِلَتْكَ أُمُّكَ لَوْ حَلَلْتَ بِدَارِهِمْ ... ضَمِنُوكَ مِنْ جُرْمٍ وَمِنْ إِقْرَافِ
[اَلْخَالِطِينَ غَنِيَّهُمْ بِفَقِيرِهِمْ ... حَتَّى يَعُودَ فَقِيرُهُمْ كَالْكَافِي]
اَلْمُنْعِمِينَ إِذَا النُّجُومُ تَغَيَّرَتْ ... وَالظَّاعِنِينَ لِرِحْلَةِ الْإِيلاَفِ
وَالْمُطْعِمِينَ إِذَا الرِّيَاحُ تَنَاوَحَتْ ... حَتَّى تَغِيبَ الشَّمْسُ فِي الرَّجَّافِ
إِمَّا هَلَكْتَ أَبَا الْفَعَالِ فَمَا جَرَى ... مِنْ فَوْقِ مِثْلِكَ عَقْدُ ذَاتِ نِطَافِ
إِلاَّ أَبِيكَ أَخِي الْمَكَارِمِ وَحْدَهُ ... وَالْفَيْضِ مُطَّلِبٍ أَبِي الْأَضْيَافِ

«Ey yolculuğunu değiştiren adam Abd-i Menâf ailesini sormaz mıydın? Anan seni kaybetsin, şâyet onların evlerine insen çürümden ve kötülükle yad etmekten seni kefâlet altına alırlardı.

(214) Esad: Ebû Hassân b. Esad olan Esad'dır. O ve geçen beyitte zikrettiği kimseler tubbe'lerdendirler. Onları Ebû Leheb için iftihar sebebi kıldı, çünkü onun anası Sebe'den bir Huzâiyye'dir. Tubbelerin hepsi ise Himyer b. Sebe'dendirler.

Onların zenginleri fakirlerine karışık olarak bulurlar.
Ta ki fakirleri varlıklı gibi bir hâle gelsin.
Yıldızlar değiştiği zaman inâm ve ihsan edilir ve ilaf rihletine = yolculuğuna çıkıp giderler.
Rüzgârlar mukabele ettiği zaman güneşin denizden batmasına kadar yediricidirler.
Eğer sen en iyi fiiller babası helâk olursan senin mislinin üstünde daha hiç bir çeşme akmaz.
İyilikler ve üstünlükler kardeşi babandan ve konuklar babası Abdulmuttalib'den başka...»

Abbâs'ın Zemzem'in sikayesini üzerine alması

Abdulmuttalib b. Hâşim öldüğü zaman, Zemzem ve Zemzemden sikaye işini Abbâs b. Abdulmuttalib üzerine aldı. O, o zaman kardeşlerinin en genci, en küçükleri idi. İslâmiyet gelinceye kadar onda kaldı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de olduğu şekilde ona bıraktı ve o görev bu güne kadar da Abbâs âlinde bulunmaktadır.

EBÛ TÂLİB'İN RESÛLULLAH (SALLALLAHÜ ALEYHİ VE SELLEM)'İ HİMAYESİ

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Abdulmuttalib'den sonra amcası Ebû Talib'in yanında kaldı Abdulmuttalib, onu amcası Ebû Talib'e vasiyyet etmişti. Çünkü Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in babası Abdullah ve Ebû Talib baba ana bir kardeş idiler. Anaları Fâtıma binti Amr b. Âiz b. Abd b. İmrân b. Mahzûm'dur.

İbn-i Hişâm dedi ki: Âiz b. İmrân b. Mahzûm denilir.

Ebû Tâlib'in Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bakması

İbn-i İshâk dedi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e dedesinden sonra Ebû Tâlib baktı. O ona teslim edilmiş ve daima onunla birlikte idi.

Lihb'den bir adamın Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den haber vermesi

İbn-i İshâk dedi ki: Bana Yahyâ (215) b. Abbâd b. Abdullah b. Zübeyr haber verdi ki, onun babası ona şu haberi vermiş:

Lihb'den bir adam (ki İbn-i Hişâm: Lihb, Ezd-i Şenûe (216)'dendir, dedi) kâhin idi. Mekke'ye geldiği zaman Kureyş adamları çocuklarını kâhinin onlara bakması ve onlar hakkında kehanette bulunması için yanına geldiler. Ebû Tâlib de Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) çocuk iken getirdi Kâhin, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e baktı. Sonra bir şeyler ile meşgul oldu. İşini bitirdiği zaman dedi ki nerede o çocuk onu bana getiriniz! Ebû Tâlib ona düşkünlüğünü görünce onu ondan kaybetti. O şöyle dedi: Yazık size! Biraz önce gördüğüm o çocuğu bana getiriniz! Allaha and olsun ki onun için elbette bir şan olacaktır. Bunun üzerine Ebû Tâlib kalktı gitti.

BAHİRA'NIN KISSASI (217)

Ebû Tâlib ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Bahîrâ'nın yanına inmeleri

İbn-i İshâk dedi ki:

Sonra Ebû Tâlib bir kafilede tâcir olarak Şam'a gitti. Yolculuğa

---

(215) Yahyâ çok hadîs rivâyet eden, sıka bir râvî idi. Babasından, dedesinden, amcası Hamza'dan ve Babasının amcası Abdullah b. Urve b. Zübeyr'in oğlundan rivâyette bulundu. Ondan ise İbn-i İshâk'tan başka, babası Hişâm b. Urve'nin amcasının oğlu, Mûsa b. Ukbe, Hafs b. Ömer b. Sâbit b. Zürâre, Abdullah b. Ebî Bekr b. Hazm ve Yezîd b. Abdullah el-Hâd rivâyet ettiler. O otuz altı yaşında iken öldü. (Tehzib et-Tehzib'e ve Terâcim-i Ricâl'a mürâcaat et).

(216) Denildi ki: O. Lihb b. Ehcen b. Kâb b. el-Hâris b. Kâb b. Abdullah b. Mâlik b. Nasr b. el-Ezd'dir. Bunlar kâhinlik ve kuş çağırma ile bilinen bir kabîle idi. Lehbî onlardandır. Bu Lehbî Hac'da Ömer (Radiyallâhü anh)'ın alnının üstüne çakıl düşüp onu kanattığı zaman kuş çağıran kimsedir. Dedi ki: Şunu anlıyorum ki: Emîrü'l-Mü'minîn bu seneden sonra artık hac etmeyecek. Ve gerçekten öyle oldu. (Kâmus Şerhîne Lihb maddesine ve Ravzül Ünüf'e bak).

(217) Bahîra'nın ismi Cercîs idi. Sercîs de denilir. Nitekim Cerces de-

hazırlandığı zaman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona yapıştı. Ebû Tâlib de ona acıdı. Ve dedi:

— Allaha yemin ederim ki onu benimle birlikte götüreceğim, o benden ayrılmıyacaktır ben de aslâ ondan ayrılmayacağım. Veya buna benzer söz söyledi. Böylece onu kendisiyle birlikte götürdü. (218) Kafile Şam topraklarından Busrâ'ya (219) konduğu zaman, ki orada kendisine Bahirâ denilen bir râhib manastırında bulunuyordu. Hıristiyanların meşhur bir âlimi idi. Râhib olalıdan beri o manastırda kalmakta devam ediyordu. Bütün bilgileri o manastırda bulunan bir kitapta idi. İddia ettiklerine göre, onu büyükten büyüğe tevârüs ediyorlardı. İşte bu senede Bâhirâ'nın yanına vardılar, ki bundan önce ona çok gelip geçiyorlardı. O ise ne onlarla konuşuyor ne de onlara görünüyordu. Ta işte bu sene gelip de manastırına yaklaştıklarında o onlara bol bir yemek yaptı. Bu, iddia ettiklerine göre onun manastırında iken gördüğü bir şeyden dolayı idi. İddia ederler ki: O manastırda iken geldikleri zaman kafilenin içinde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i gördü ki topluluğun arasında bir bulut onu gölgelendirmekte idi. Sonra geldiler ve ona yakın bir ağacın gölgesinde indiler. O da bulutun ağacı gölgelendirdiğinde buluta baktı. Ağacın dalları Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in üzerine eğiliyordu ki gölgelik olsun. Bahire bunu gördüğü zaman manastırından indi. Sonra onlara adam gönderdi ve dedi ki:

---

nildiği gibi. Teymâ Yahûdilerinin din âlimi idi. Abdulkays kabîlesinden hıristiyan olduğu da söylenilir. Burada İbn-i İshak bu görüştedir. Denilir ki; O İslâm'dan biraz önce bir hatiften şöyle işitmiş: Âgâh olunuz ki yer ehlinin hayırlısı üçtür: Behirâ, Rebâb eş-Şennî ve beklenen üçüncü bir kimse. Bu üçüncü kimse, Rasûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) idi (Maarif, Mürûc-i Zeheb, Ravz ve Şerh-i Mevâhib'e mürâcaat et).

(218) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o zaman dokuz yaşında idi. On iki yaşında olduğu da söylenir. Bir kavle göre de bunlardan başka bir yaşta idi (Taberî, Şerh-i Mevâhib ve Ravz'e mürâcaat et).

(219) Busrâ: Havrân şehridir. On üç senesinde Rebîul Evvel'den kalan beşinci günde sulhen feth edildi. Burası Şam'da feth edilen ilk şehirdir. Sallallahü Aleyhi ve Sellem oraya iki kere gelmişti (Şerh-i Mevahibe mürâcaat et).

-- Ey Kureyş topluluğu, ben sizin için yemek yapmışımdır. Ve ben sizin hepinizin, küçüğünüzün büyüğünüzün, kölenizin hürünüzün hâzır bulunmasını arzu ediyorum. Onlardan bir adam da ona dedi ki:

— Allaha and olsun ki, ey Bahire, bu gün sana bir şey olmuş! Bunu sen bize sana şimdiye kadar çok uğradığımız halde yapmamıştın. Bu gün sana ne oldu! Bahirâ da ona şöyle dedi:

— Doğru söyledin. Senin dediğin olmuştu, fakat siz misâfir konuklarsınız ve ben istedim ki size ikrâm edeyim ve sizin için yemek yapayım da siz hepiniz ondan yiyesiniz. Bunun üzerine yanına toplandılar ve Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cemaat içinde en küçük olduğu için ağacın altında yüklerin yanında kaldı. Bahirâ topluluğa baktığı zaman bildiği ve yanında bulduğu evsaftaki kişiyi göremedi. Bunun üzerine dedi ki:

— Ey Kureyş topluluğu, sizden hiçbiriniz yemeğimden geri kalmasın. Onlar da ona dediler ki:

— Ey Bahirâ, sana gelmesi gereken hiçbir kimse senden geri kalmadı ancak bir çocuk kaldı ki o, cemaatin yüklerini bekliyor. Bunun üzerine o dedi ki:

— Hayır yapmayınız, onu çağırınız bu yemekte sizinle beraber hazır bulunsun. Kureyş'ten bir adam şöyle dedi:

— Lâta Uzzâya kasem ederim ki: Abdullah b. Abdulmuttalib'in oğlunun bizden yemekten geri kalması bizim için ayıptır. Sonra yanına gitti ve elinden tutarak cemaatle birlikte onu da oturttu. Bahirâ onu görünce şiddetli bir mülahazaya daldı ve onun vücudundan birtakım şeylere bakıyordu. O kendi yanındaki evsafı bulmuştu. Nihâyet topluluk yemeklerini yemeyi bitirdikleri ve dağıldıkları zaman Bahirâ ona doğru gitti ve ona şöyle dedi:

— Ey çocuk sana Lât ve Uzzâ hakkı ile sorular soracağım, sen de bana sorduğum şeyleri haber vereceksin. Çünkü Bahirâ Kureyş kavminin bu ikisiyle yemin ettiklerini işitmişti. İddia ederler ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona şöyle dedi:

— Lât ve Uzzâ ile bana sorma, Allaha and olsun ki o ikisine kızdığım kadar şimdiye kadar hiçbir şeye kızmadım. Bunun üzerine Bahirâ ona dedi ki:

— Allah hakkı için sana sorduğum şeyleri bana haber vereceksin. O da ona dedi ki:

— **Bana senin aklma gelen şeyi sor.** Böylece onun uyumasındaki, duruşundaki ve işlerindeki hâlinden bir takım şeyleri sormaya başladı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de ona haber verdi. Bunlar Bahirâ'nın yanında bulunan evsafına müvafık geliyordu. Sonra onun sırtına baktı ve Nübüvvetin hâtemini = mührünü onun omuzları arasında yanındaki sıfatlara uygun olan yerde gördü.

İbn-i Hişâm dedi ki: O mühür kan alma (220) âletinin izi gibi bir şey idi.

İbn-i İshâk dedi ki:

Ondan gözünü ayırdığında amcası Ebû Tâlib'e döndü ve dedi ki:

— Bu çocuk senin değildir. Dedi ki:

— O benim oğlumdur. Bahira da ona dedi ki:

— O senin oğlun değildir. Bu çocuğun babasının diri olmaması lâzım. Dedi ki:

— O benim kardeşimin oğludur.

Anası bununla hâmile iken babası öldü.

Bahira:

— Doğru söyledin. Yeğenini memleketine döndür. Yahudilerden ona karşı sakın. Allah'a and ederim ki, eğer onu görürler ve ondan benim bildiğim şeyleri bilirlerse elbette ona bir şer eriştirmeyi isterler. Çünkü kardeşin oğlu için büyük bir şan vardır. O hâlde onu süratle memleketine götür.

Ebû Tâlib'in Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte dönmesi, Zübeyr ve iki arkadaşının durumu

Onunla birlikte amcası Ebû Tâlib süratle çıktılar Şam'da ticâretini bitirip Mekke'ye getirdi. Denildiğine göre Züreyr, Temmâm ve Deris, onlar ehl-i Kitâbdan bir cemaat olarak Resûlullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den bu seferde Bahirâ'nın gördü-

(220) Kan alma âleti = mihcem'in izi ile etin üzerine tutulan izi kasd eder. Haberde mezkûrdur ki onun etrafında kendilerinde siyah kıllar olan sivilceler vardı. Ve o küçük bir elmâ gibi idi. Veya güvercinin yumurtası gibi idi. Sol omuzunun yumuşak ince kemiğinin yanında idi (Şerh-i Mevahib ve Revz'e mürâcaat et).

ğü şeylerin mislini görmüşler idi. O seferde ki amcası Ebû Tâlib ile birlikte idi. Onlar onu almak istediler, Bahira ise onları ondan def etti. Ve onlara Allahı hatırlattı ve Kitâbda onun zikrine ve sıfatına dair bulduğu şeyleri de onlara hatırlattı. Ve şunu da onlara hatırlattı ki eğer ona su-i kast etmek isteseler de muzaffer olmayacaklardır. Onlar da onun yanında kalmaya devam ettiler ve nihâyet onun dediği şeyi anladılar. Onu söylediği şeyde tastik ettler ondan ayrılıp gittiler. Böylece Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'ı, Allah Teâlâ onu hıfz ediyor ve onu koruyor ve câhiliyet kazûratına karşı etrafını duvarla çeviriyordu. Çünkü ona ikram etmek ve peygamberlik vermek istiyordu. Nihayet öyle bir adam oldu ki kavminin mürûet bakımından efdalı, huy bakımından onların en güzeli öyle, haseb bakımından onların en kerimi, komşuluk bakımından onların en güzeli, hilim yönünden onların en büyüğü ve söz yönünden onların en doğrusu, emânet bakımından onların en büyüğü, temizi ve en kerimi, halkı çirkin ve mekrûh şeylere karıştıran fuhşdan ve kötü ahlâktan onların en uzağı oldu. Hatta kavmi içinde ismi Muhammed-ül Emin idi Çünkü Allah onda iyi şeyleri toplamıştı.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Allah'ın O'nu çocukluğunda koruması hakkında hadisi

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) — bana zikr olunduğuna göre — Allahın onu küçüklüğünde ve câhiliyette hıfz etmiş olduğu şeylerden haber veriyordu. Şöyle derdi:

Kendimi Kureyş'in çocukları içerisinde gördüm. Çocukların kendisiyle oyun oynadığı bir şey için taş taşıyorduk. Hepimiz çıplak olmuştuk. İzarını almış onu omuzuna koymuş onun üzerinde taşları taşıyorduk. Ben onlarla birlikte gidiyor ve aynı şekilde dönüyordum. O sırada bana kendisini görmediğim biri acıtıcı bir şamar attı, sonra dedi ki:

İzârını giyin. Ben de onu giyindim. Sonra arkadaşlarımın arasından izârım üzerimde olduğum halde boynumun üzerinde taşları taşımaya başladım. (221)

---

(221) Süheyli bu kıssa üzerine yazdığı notta şöyle dedi: «Sahih hadîste bu kıssa Kâbe'nin inşâ edilmesi zamanında olmuştur. Resûlullah (Sallallahü

FİCÂR HARBİ (222)

Harbin sebebi

İbn-i Hişâm dedi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) on dört yaşına veya on beş yaşına bastığında bana Ebû Ubeyde en-Nahvi b. Ebi Amr b. Alâ haber verdiğine göre, Ficâr harbi Kureyş ve Kinâne'den olanlarla, Kays Aylân arasında koptu. O harbi koparan şu oldu: Urve el-Rehhal b. Utbe b. Cafer b. Kilâb b. Rebia b. Âmir b.

Aleyhi ve Sellem) kavmi ile birlikte Kâbe'ye taşları naklediyordu. Onlar taşlardan korunsunlar diye izârları boyunları üzerinde oldukları halde taşıyorlardı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ise izârı üzerine bağlı olduğu hâlde boynu üzerinde taşları taşıyordu. Bunun üzerine Abbâs (Radiyallâhü anh) ona dedi ki: Ey kardeşimin oğlu, izârını boynunun üzerine koysana! O da bunu yapınca baygın bir vaziyette yere düştü! Sonra dedi ki: İzarım, izarım nerede? Bunun üzerine kendi üzerine izârını bağladı ve kalkıp taş taşımaya başladı.

Diğer bir hadîste: O düştüğü zaman Abbâs onu yanına aldı ve durumunu sordu. O da ona dedi ki: Gökten bir ses geldi: Ey Muhammed, üzerine izârını bağla. Dedi ki: O Resûlullah'a ilk gelen ses idi.

İbn-i İshâk'ın sözü, eğer sahîh ise bu olay onun küçüklüğünde idi. Zira çocuklarla birlikte oyun oynuyordu. O hâlde bunun tevili şudur ki, bu iş iki kere olmuştur. Bir kere onun küçüklüğünde bir kere de gençliğinin ilk sırasında Kâbe'nin inşâsı esnasında olmuş.

(222) Ficâr mufâceret mânasınadır Kıtal ve mukatele kelimelerinin veznindedir. Bu harbin bu isimle isimlenmesi Harâm ayda olmasından dolayıdır. Çünkü haram aylarda savaş, facirlik ve günahkârlık idi.

Araplar için dört ficâr vardı: Onların en sonuncusu işte bu Berraz ficârıdır. Birinci ficâr'a gelince Kinâne ile Hevazin arasında olmuştu. Bu ficâr harbini koparan, Bedr b. Maşer, ki bu Kinâne'den Benî Akkal b. Melik'den birisidir, onun için Ukkâz çarşısında bir meclis kılındı. Genç idi ve nefsini fazla koruyucu idi. Sonra Çarşıda iftihâr edilir oldu ve Benî Duhmân'dan birisi olan Uheymir b. Mâzin ona taarruz etti. Sonra o esnâda iki kabîle karşılıklı konuştular nihâyet ikisinin arasında az kaldı ki bir kan aksın. Sonra geri durdular ve gördüler ki, kötü işlere düşmek gâyet kolaydır.

İkinci ficâr Kureyş ile Hevâzin arasında oldu. Onu koparan ise Kureyş'den bir takım genç erkeklerdir ki onlar Benî Âmir b. Sasa'dan bir kadına taarruz ettiler, böylece harp patladı. Onların arasında az bir kan akıtma ve kıtal oldu. Bunun üzerine onları Harb b. Ümeyye yüklendi ve aralarını sulh etti.

Sa'saa b. Muâviye b. Bekr b. Hevâzin, Numân b. Münzir'in (223) ticâret için taşman develeri kiraladı. Bunun üzerine Berrâz b. Kays — ki bu Benî Zamre b. Bekr b. Abd-i Menât b. Kinâne'den birisidir — ona dedi ki: Onları Kinâne'ye karşı mı kiralıyorsun? O da dedi ki: Evet, bütün halka karşı kiralıyorum. Bunun üzerine orada Urve el-Rehhâl çıktı ve Berrâz da onun gafletini beklerken çıktı. Nihâyet Âliye'de Teymen-i Zi Tılâl'da olduğu zaman Urve gafil oldu ve Berrâz onun üzerine atıldı ve onu haram ayda katletti. Bundan dolayı Ficâr ismini aldı. Berraz bunun hakkında şöyle dedi:

وَدَاهِيَةٍ تُهِمُّ النَّاسَ قَبْلِي   شَدَدْتُ لَهَا بَنِي بَكْرٍ ضُلُوعِي

هَدَمْتُ بِهَا بُيُوتَ بَنِي كِلَابٍ   وَأَرْضَعْتُ الْمَوَالِيَ بِالضُّرُوعِ

رَفَعْتُ لَهُ بِذِي طَلَالٍ كَفِّي   فَخَرَّ يَمِيدُ كَالْجِذْعِ الصَّرِيعِ

«Benim tarafımdan bir musîbet ki insanları hüzünlendirdi, o musibeti kaburgalarımı Benî Bekre bağladı.»

«Beni Kilâb'ın evlerini onunla yıktım ve cariyelerin memelerinden süt emzirdim.»

«Zû Tılâlda iki elimi ona kaldırdım ve o yıkılmış hurma ağacının gövdesi gibi eğilip yere düştü.»

Lebid b. Rebia b. Mâlik b. Cafer b. Kilâb şöyle dedi:

أَبْلِغْ، إِنْ عَرَضْتَ، بَنِي كِلَابٍ   وَعَامِرَ وَالْخُطُوبُ لَهَا مَوَالِي

وَبَلِّغْ، إِنْ عَرَضْتَ، بَنِي نُمَيْرٍ   وَأَخْوَالَ الْقَتِيلِ بَنِي هِلَالٍ

بِأَنَّ الْوَافِدَ الرَّحَّالَ أَمْسَى   مُقِيماً عِنْدَ تَيْمَنَ ذِي طِلَالِ

Üçüncü Ficâr ise Kinâne ile Hevâzin arasında oldu Onu patlatan ise Benî Kinâne'den bir adamın üzerinde Benî Nasr'dan bir adamın diyeti vardı. Benî Kinâneli onu yok etti. Benî Nasrlı ise bunu kavmine Ukkaz çarşısında bir ar telâkki etti ve Kinânî kalktı ona vurdu. Sonra insanlar ayaklandılar. Az kaldı ki aralarında bir savaş olsun. Sonra geri durdular (Akdul-Ferîd ve Egâni c. 19, s. 74-80 Bulak tabı).

(223) Bu şöyle idi: Numân b. Münzir ki, bu Hîre melikidir, her sene

«Eğer Benî Kilâb'a ve Benî Âmire görünürsen bildir ki, onların durumu kölelerin durumudur. Eğer Benî Nümeyr'e ve maktûlun dayıları Benî Hilâl'e görünürsen bildir ki, elçi Rekkâl Teymen-i Zî Tılâl'da mukim olarak akşamladı.»

Bu beyitler İbn-i Hişâm'ın zikrettiğine göre, onun birtakım beyitleri içindedir.

Kureyş ile Hevâzin arasında harbin patlak vermesi

İbn-i Hişâm dedi ki:

Kureyş'e birisi geldi ve dedi ki: Berrâz Urve'yi katletti. Kureyş kabilesi Haram ayında Ukkâz'da idiler. Bunun üzerine onlar yola düştüler. Hevâzin onların geleceğini bilmiyordu. Sonra onlara haber vardı, onlar da onların peşlerine düştüler ve onlara Harem'e girmelerinden önce kavuştular. Ve savaştılar, nihâyet gece oldu ve Harem'e girdiler. Hevazin Haremde kendini tuttu. Sonra bu günden birkaç gün sonra yine karşılaştılar. Kureyş'ten ve Kinâne'den her bir kabîle üzerinde Kays'dan da her kabile üzerinde onlardan bir reis bulunuyordu. Her tarafın tek ayrı bir reisi yoktu.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in küçük iken orada hazır bulunması ve o zamanki yaşı

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onların o savaş günlerinde hazır bulundu. Amcaları onu kendileriyle birlikte götürmüşlerdi.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki: **Ben amcalarıma, düşmanlarının attıkları okları veriyordum.**

Ficâr diye isimlendirilmesinin sebebi

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yirmi yaşlarında iken

---

Ukkâz çarşısında Arabın eşrâfından bir şerîf adamın yanına develer orada satılıncaya ve onun değeriyle Taif'in kendisine ihtiyaç duyulan katıklarından satın alınmasına kadar onun için icara vermesi için gönderirdi. (Akdül-Ferîd ve El-Ef'anî c. 19, s. 75 Bulak tabı).

Ficâr harbi meydana geldi. Yevm-i Ficâr ile isimlenmesi ancak bu iki hayyın Kinâne ile Kays Aylan kabilelerinin o günde aralarında haramları helâl görmeleri sebebiyle olmuştur.

Kureyş ve Hevâzinin o harpteki kumandanları ve harbin neticesi

Kureyş ve Kinâne'nin kumandanı Harb b. Ümeyye b. Abd-i Şems idi. Gündüzün ilk zamanında zafer Kinâne'ye karşı Kays'te idi. Nihâyet gündüzün ortası olduğu zaman zafer Kays'a karşı Kinâne'de oldu.

İbn-i Hişâm şöyle dedi:

Ficâr'ın haberi, zikrettiğimden daha uzundur. Onun uzunca anlatılmasından beni meneden ancak Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in o hususta sözü kısa kesmesidir.

RESÛLULLAH (SALLALLAHÜ ALEYHİ VE SELLEM)'İN HATÎCE (RADIYALLAHÜ ANHÂ) İLE EVLENMESİ HABERİ

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Hadice ile evlenmesi esnasındaki yaşı

İbn-i Hişâm dedi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yirmi yaşlarına (225) geldiği zaman Hadice (226) bint-i Huveylid b. Esed b. Abdul-Uzzâ b.

(225) Denildi ki: Sallallahü Aleyhi ve Sellem'in yaşı yirmi idi. Bir kavle göre de otuz yaşında idi. Nitekim otuz yedi yaşında olduğu ve daha başka olduğu da söylenir (Şerhi Mevâhib ve İstiâb'a mürâcaat et).

(226) Hadîce'nin yaşı o zaman kırk idi. Bir kavle göre de kırkbeş yaşlarında idi. Câhiliyyede Tâhire ismiyle çağırılırdı. Çünkü iffetli ve siyâneti kuvvetli idi. Ebû Hâle b. Zürâre et-Teymînin karısı idi. Ebû Hale, câhiliyede öldü ve Hatîce ondan, sahabi olan Hind'i doğurmuştu. Bu, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sıfatının hadîsinin râvîsidir. Bedir'de hâzır bulunmuştur. Bir kavle göre de Uhud'da hâzır bulundu. Ondan ise Hasân b. Alî rivâyet etmiştir. Ve şöyle dedi: Dayım bana haber verdi. Çünkü Hind, Fâtıma'nın ana bir kardeşidir. Hind fasih, belîğ ve vessâf idi. Şöyle derdi: Ben insanların babaca, anaca, kardeşçe ve bacıca en kerîmiyim. Babam Resûlullah

Kusayy b. Kilâb b. Mürre b. Kâb b Luayy b. Galib ile tezevvüc etti. Bu, ehl-i ilimden Ebû Amr el-Medeni'den çok kişilerin naklederek haber vermelerine göre böyledir.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ticâret için Şam'a gitmesi ve Bahira'nın söyledikleri

İbn-i İshâk dedi ki: Hadîce Huveylid'in kızıdır. Tacire, şeref ve mala sâhib bir kadın idi. Adamları malında ücretle tutar ve ortaklık kurardı. Kureyş tüccar bir kavim idi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den onun doğru sözlü olduğuna, emanete büyük riâyet göstermesine ve ahlâkının iyiliğine dâir Hatice'ye haber vardığı zaman Hatice ona haber gönderdi ve ona kendi malında Şam'a tâcir olarak gitmesini ve ona onun gayrı tâcirlere verdiğinden daha iyisini vereceğini ve kendisine Meysere denilen bir uşak ile beraber gitmesini arzetti. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de bunu Hatice'den kabul etti ve bu hususta onun malında, beraberinde onun uşağı Meysere ile yola çıktı nihayet Şam'a geldi.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ruhbânlardan bir râhibin manastırına yakın bir ağacın gölgesinde indi. Râhib de Meysere'yi gördü ve ona dedi ki, o ağacın altına inen o adam kimdir? Meysere de ona dedi ki: O Kureyş'den Harem ehlinden bir adamdır. Bu sefer râhib ona dedi ki: Bu ağacın altında şimdiye kadar nebiden başkası inmemiştir.

Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisini götürdüğü metaını sattı ve satın almak istediği şeyleri de satın aldı, beraberinde Meysere olduğu halde Mekke'ye geldi. Meysere, iddiâ et-

---

(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'dir. Kardeşim Kasım'dır Kız kardeşim ise Fâtıma'dır. Anam ise Hadîce'dir (Radiyallâhü anhüm). Hind Alî ile birlikte Cemel gününde katl olundu. Bir rivâyette: Basra'da ta'unda = vebada öldü. Denilir ki: Tâun ile ölen onun çocuğudur. Onun ismi de yine Hind idi.

Nitekim Hatîce, Ebû Hâle'den Hâle b. Ebî Hâle'yi de doğurmuştu. O da sahâbîdir.

Ebû Hâle ölüp Hadîce'yi geriye bıraktığı zaman onunla Atîk b. Âbid el-Mahzûmi evlendi. Ondan da Hadîce'nin ismi Hind olan bir kızı doğdu. O kız da müslüman oldu ve sahâbeden oldu (Şerh-i Mevâhib ve İstiâb'a mürâcaat et).

tiklerine göre, gündüzün ortası olup sıcak şiddetlendiği zaman iki melek gördü ki güneşten ona gölge ediyorlardı. O ise devesinin üzerinde seyr etmekte idi. Mekke'ye Hatîce'nin yanına onun malıyla geldiği zaman Hadice onun getirdiği şeyleri iki katma veya ona yakın (227) bir şekilde sattı Meysere ona râhibin sözünden ve iki meleğin onu gölgelendirmesinden görmüş olduğu şeylerden haber verdi. Hadice ise akıllı, şerife işini iyi muhkem yapan, zabt eden bir kadın idi. Şununla beraber ki Allah o Hadîce'ye kerâmetini iyiliğini murad etmişti. Meysere Hatîce'ye gördükleri şeyi haber verdiği zaman Hatîce Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e haber gönderdi (228) ve iddia ettiklerine göre ona şöyle dedi: Ey amcamın oğlu, ben sana senin akrabalığından ve kavminin içinde şerefli yerinden dolayı rağbet ettim. Ve senin emânetini ve senin hüsni hulukunü = güzel ahlâkını ve doğru sözlülüğünü sevmişimdir, dedi. Sonra nefsini ona arz etti. Hatîce o zaman Kureyş kadınlarının nesebce en asili, şerefce onların en büyüğü ve malca onların en bol olanı idi. Ki Kureyş böyle şeyler için çok hırslı idiler.

---

(227) Zürkanî, Vakidi'den ve İbn-i Seken'den Hadîce'nin Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i seçmesi hakkında rivâyet etti ki: Ebû Tâlib dedi: Ey kardeşimin oğlu ben malı olmayan bir adamım. Bizim üzerimize zaman zorlaşmıştır. Üzerimizdeki kötü seneler bizim elimizdekini aldı gitti. Bizim için ne bir madde ne bir ticâret vardır. İşte senin kavmin ka'filesi Şam'a gitmek için hazırlanmıştır. Hatîce de senin kavminden, malında ticâret edecek olan ve birtakım menfaatları verecek olan birtakım adamları gönderiyor, şâyet sen ona gidersen seni, elbette tercih eder. Çünkü ona senin paklığın haberi ulaşıyor. Her ne kadar Şam'a gitmeni istemiyorsam da ve sana karşı yahudilerden korkuyor isem de. Fakat bundan kurtuluşumuz yoktur. Bunun üzerine Sallallahü Aleyhi ve Sellem, dedi ki: Belki de Hatîce bana bunun hakkında haber gönderir. Bunun üzerine Ebû Tâlib dedi ki: Ben korkarım ki senin gayrına bu işi verir.

Hadîce amcasının onunla karşılıklı konuşmasının haberini aldı. Sonra ona bundan önce doğruluğunu ve emin kimse olduğunu bildiği için haber gönderdi.

(228) Bu İbn-i İshâk'ın kavlidir: Hadîce ona kendisini vâsıtasız olarak arzetti. Onun gayrı ise Hadîce'nin nefsini ona bir vasıta ile arz ettiğini ve bunun Nefîse binti Münye'nin eli üzere olduğuna zahib oluyor. Cem etmek mümkündür. Evvelâ Nefîse'yi göndermiş olabilir ki acaba razı olacak mı yoksa olmayacak mı. Bunu bildiği zaman kendisi onunla konuşmuştur (Şerhi Mevâhibe mürâcaat et.)

Hatice'nin nesebi

O Hatice binti Huveylid b. Esed b. Abdul-Uzzâ b. Kusayy b. Kilâb b. Murre b. Kâb b. Luayy b. Ġalib b. Fihr'dir.

Hatice'nin anası: Fâtıma binti Zaide b. El-Esamm b. Revâhe b. Hacer b. Abd b. Mais b. Âmir b. Luayy b Galib b. Fihr'dir. Fâtıma'nın anası ise Hâle bint-i Abd-i Menâf b. el-Hâris b. Amr b. Munkiz b. Amr b. Mais b. Âmir b. Luayy b Gaalib b. Fihr'dir. Hâle'nin anası ise: Kılâbe bint-i Suayd b. Sa'd b Sehm b. Amr b. Husays b. Kâb b. Luayy b. Gaalib b. Fihr'dir.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Hatice ile evlenmesi

Hatice bunu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e dediği zaman bunu amcalarına zikretti ve amcası Hamza (229) b. Abdulmuttalib (Rahimehullah) onunla birlikte gitti, tâ Huveylid (230) b. Esed'in yanına geldi ve ona Hatice'den ötürü nikâhlama teklifinde bulundu ve onu nikâhladı.

---

(229) Denilir ki (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kendisiyle dünüre giden Ebû Talib'dir. Nikâh teklifinde bulunan odur. Denildi ki: Belki de ikisi de birlikte onunla beraber gittiler de nikâh teklifini Ebû Tâlib yaptı. Çünkü o Hamza'dan daha yaşlı idi. (Şerhi Mevâhib ve Ravz'e mürâcaat et).

(230) Zührî zikretti ki: Huveylid bu nikâhlanmayı sarhoş olduğu halde kabul etti, ifâkat bulduğu zaman ise bunu inkâr etti, sonra ona razı oldu ve onu imzaladı. Bunun hakkında Mekke ehlinden bir şâir şöyle der:

لاتزهدى خديج فى محمد نجم يضئ كإضاء الفرقد

«Ey Hadice Muhammed hakkında yüz çevirme.
O Muhammed ki Ferkad yıldızının ziyalandırması gibi ziya veren bir yıldızdır.

İbn-i İshâk'ın gayrı zikr etti ki: Huveylid o zaman ölmüştü. Hadîce (Radiyallâhü anhâ)'yı nikâhlayan kimse onun amcası Amr b. Esed idi. Nitekim yine denilir ki: Onu nikâhlayan kimse onun kardeşi Amr b. Huveylid idi. (Şerh-i Mevâhib ve Ravz'e mürâcaat et)

İbn-i Hişâm dedi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hatice'ye yirmi dişi genç deve mehir kıldı. Hatice, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kendisiye evlenip üzerine o ölünceye kadar onun gayriyle evlenmediği ilk hanımı idi.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Hatice'den çocukları

İbn-i İshâk şöyle dedi:

İbrâhim hâriç Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bütün çocukları Hatice'den oldu. Kasım ki Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onunla künyelenirdi, Tâhir, (231) Tayyib, Zeyneb, Rukiyye, Ümm-i Külsûm ve Fâtıma (Aleyhimüsselâm).

İbn-i Hişâm dedi ki:

Oğullarının en büyüğü Kasım'dır. Sonra Tayyib, sonra Tâhir'dir. Kızlarının en büyüğü ise Rukiyye'dir. Sonra Zeyneb, sonra Ümm-i Külsüm, en sonra Fâtıma gelir.

İbn-i İshâk dedi ki:

Kasım, Tayyib ve Tâhir'e gelince, bunlar câhiliye zamanında öldüler (232). Onun kızlarına gelince hepsi İslâma kavuştular, müslüman oldular ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte hicret ettiler.

İbn-i Hişâm dedi ki:

İbrâhim'e gelince onun anası Mariye el-Kıbtiyye'dir. Bize Abdullah b. Vehb İbn-i Lehia'dan naklen haber verdi ki o şöyle dedi:

İbrâhim'in anası: Mâriye'dir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in câriyesi, ki onu ona İnsinâ beldesinden Hafn'den Mukavkis hediye etmişti.

---

(231) Burada ve gelecekte hadîsin siyakı şuna işâret eder ki: Tahir ve Tayyib iki şahıstırlar. Marûf olan ise o isimler Abdullah'ın iki lâkabıdırlar. Bunlarla lâkablanırdı (Ravzül Ünüf ve Meârif'e mürâcaat et).

(232) Kasım'ın câhiliye zamanında ölümünde ihtilâf vardır. Süheylî Zübeyr'den naklederek zikretmiştir ki: Kasım, süt emme çağında öldü. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ise Kasım'ın ölümünden sonra Hatice'nin yanına geldi baktı ağlıyor. Hatice dedi ki:

Hatice'nin Veraka ile konuşması ve Veraka'nın Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hakkındaki haberinin doğruluğu

İbn-i İshâk dedi ki:

Hatice bint-i Huveylid Veraka (233) b. Nevfel b. Esed b. Abdul-Uzza'ya — ki Veraka Hadîce'nin amcasının oğlu idi ve nasrânî idi Geçmiş dinlerle ilgili kitapları tetebbu etmişti, âlim bir zat idi — kendisine uşağı Meysere'nin anlattığı rahibin sözünü ve iki meleğin onu gölgelendirdiğini zikretti. Bunun üzerine Veraka şöyle dedi:

— And olsun ki, eğer bu hak ise ey Hadîce, şüphesiz Muhammed elbette bu ümmetin Peygamberidir. Ve ben bilmiştim ki bu ümmet için beklenen bir Peygamber vardır Onun zamanı işte budur, dedi. Veya buna benzer sözler söyledi.

Dedi ki: Veraka durumu beklemeğe başladı ve ne zaman, diye söyleniyordu. Bu hususta Veraka şöyle dedi:

لَجَجْتُ وَكُنْتُ فِي الذِّكْرَى لَجُوجَا   لِهَمٍّ طَالَمَا بَعَثَ النَّشِيجَا
وَوَصْفٍ مِنْ خَدِيجَةَ بَعْدَ وَصْفٍ   فَقَدْ طَالَ انْتِظَارِي يَا خَدِيجَا
بِبَطْنِ الْمَكَّتَيْنِ عَلَى رَجَائِي   حَدِيثَكِ أَنْ أَرَى مِنْهُ خُرُوجَا
بِمَا خَبَّرْتِنَا مِنْ قَوْلِ قَسٍّ   مِنَ الرُّهْبَانِ أَكْرَهُ أَنْ يَعُوجَا
بِأَنَّ مُحَمَّدًا سَيَسُودُ فِينَا   وَيَخْصِمُ مَنْ يَكُونُ لَهُ حَجِيجَا
وَيَظْهَرُ فِي الْبِلَادِ ضِيَاءُ نُورٍ   يُقِيمُ بِهِ الْبَرِيَّةَ أَنْ تَمُوجَا

— Ya Resûlallah, Kasım için memelerim süt doldu. Şâyet yaşasaydı ve süt emmesini tamamlasaydı bana daha rahat olurdu. Bunun üzerine buyurdu ki: «Eğer dilersen onun cennette sesini sana işittireyim.» O da dedi ki:

— Hayır, Allah ve Resûlünü tasdik ederim. Zübeyr'in rivâyet ettiği şeyde ise Kasım'ın câhiliyede ölmediğine dair bir delil vardır.

(233) Veraka'nın anası: Hind bint-i Ebî Kebir b. Abd. b. Kusay'dır. Bu Veraka'ın çocuğu yoktur. Ve o Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bîsetten önce îman edenlerden biridir (Ravz'e mürâcaat et).

فيلقى من يحاربه خساراً ويلقى من يسالمه فلوجا
فياليتي إذا ما كان ذاكم شهدت فكنت أولهم ولوجا
ولوجا في الذي كرهت قريش ولو عجت بمكتها عجيجا
أرجي بالذي كرهوا جميعاً إلى ذي العرش إن سفلوا عروجا
وهل أمر السفالة غير كفر بمن يختار من سمك البروجا
فإن يبقوا وأبق تكن أمور يضج الكافرون لها ضجيجا
وإن أهلك فكل فتى سيلقى من الأقدار متلفة حروجا

«Israr ettim ve katırlamakta çok israrlı oldum.
Bir hüzünden dolayı ki gönderilmesi uzadı, bağırarak ağlıyorum.
Hadîce'den bir vasfetmekten sonra bir vasfetmekten dolayı.
Ey Hadîce beklemem uzamıştır.
İki Mekke'nin (234) *çukurunda ondan çıkmasını görmem için senin haberini ummân üzerine.*
Ruhbândan Kass'in sözünden bize haberini verdiğin şeyle ki, onun yanlış olmasından hoşlanmıyorum.
Şununla ki : Muhammed yakında bizim içimizde efendi olacak ve ona karşı koyan kimseye hasım olacak.
Beldelerde nurun ziyası zâhir olacak, onunla yer yüzü muztarib olmaktan yerinde kalacak.
Böylece onunla muhârebe eden ziyânla karşılaşacak ; onunla müsâleme yapanlar ise hasım ve düşmana karşı galib olacaktır.
Keşke işte o olduğu zaman hazır bulunsam ve görmede onların ilki olsam.
Kureyş'in hoşlanmadığı o şeye girseydim de Kureyş iki Mekke'sinde seslerini yükseltseler de.

---

(234) Mekke'yi iki tane gösterdi. Halbuki o bir tektir. Çünkü onun için iki yaka vardır. Araplar böyle şehiri ikiye ayırarak iki şehirmiş gibi şiirlerinde çokca istimal ederler. Meselâ Aşağı Mekke, Yukarı Mekke diye itibar ederler.

Hepsinin hoşlanmaz oldukları kimseyi umuyor bekliyorum, onlar alçaklık etseler de Arşa kadar uruc etmesini bekliyorum.
Burçlara yükselmesini ihtiyar ettiği kimseye küfürden başka alçalmaları ne olabilir.
Eğer ölürsem zaten her genç kişi mutlaka ölümünü karşılar.»
işlerden dolayı ezilirler.
Eğer ölürsem zaten her genç kişi mutlaka ölümünü karşılar.»

KÂBE'NİN İNŞÂ EDİLMESİ HABERİ VE RESÛLULLAH (SALLALLAHÜ ALEYHİ VE SELLEM)'İN KUREYŞ ARASINDA HACER-İ ESVED'İN KONULMASINDAKİ HAKEMLİĞİ

Kureyş'in Kâbe'yi inşâ etmesinin sebebi

İbn-i İshâk dedi ki:

Resûlullah (Sallallahü leyhi ve Sellem) otuz beş yaşına bâliğ olduğu zaman Kureyş Kâbe'nin (235) inşâsı için toplandılar. Onlar bunu mühim görüyorlardı ki oranın üstüne dam = çatı yapsınlar ve oranın yıkılmasını engellesinler.

O zaman Kâbe harçsız taşlar birbiri üzerine konulmuş ve adam boyundan yüksek bir şekilde idi. Onun yükseltilmesini ve çatılanmasını (236) istediler. Çünkü birtakım kişiler Kâbe'nin hazinesini çaldı-

(235) Kâbe beş kere inşâ edildi. Birincisi: Orayı Şis b. Âdem'in inşâ ettiğidir. İkincisi: İbrâhim'in inşâ ettiğidir Üçüncüsü: Kureyş'in inşâ ettiğidir. Bu, İslâm'dan beş sene öncesinde idi. Dördüncüsü: İbn-i Zübeyr'in döneminde yandığı zamankidir. Abdulmelik b. Mervân iş başına geldiği zaman orayı yıktı. Çünkü İbn-i Zübeyr'in onun binasında yaptığı ilâveyi beğenmedi ve onu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zamanında olduğu şekil üzere inşâ etti.

Mescid-i Harâm'a gelince: Onu ilk yapan Ömer b. el-Hattâb'dır. Sonra onda Osman ilâve yaptı. Sonra İbn-i Zübeyr onu onardı. Sonra Abdulmelik b. Mervân mescidin yükseltilmesinde ilâve yaptı. (Ezrekî'nin Tevârih-i Mekke, Ravz ve Şerh-i Mevâhib'e mürâcaat et).

(236) Denildi ki: Kureyş'i Kâbe'nin inşâsına sürükleyen şey, Mekke'nin üst tarafındaki yamaçtan sel geldi ve oraya zarar verdi. Onlar da suyun oraya girmesinden korktular. Bir kavle göre de onları buna sürükleyen şey, Kâbe'nin yanmış olmasıdır. Bu şöyle olmuştu: Bir kadın Kâbe'yi güzel

lar. Hazine, Kâbe'nin içindeki bir su kuyusu içinde bulunuyordu. Hazinenin yanında bulunan Huzaa'dan Beni Müleyh b. Amr'ın azadlısı Düveyk (237) bulunmuş idi. İbn-i Hişâm dedi ki: Kureyş onun elini kestiler. Kureyş iddia eder ki: Hazineyi çalanlar onu Düveyk'in yanında bırakmıştılar. Deniz, Rum tüccarından bir adama ait bir gemiyi Cidde'ye atmıştı. O da kırık bir hal almıştı. Onun ağaçlarını aldılar ve Kâbe'yi çatılamak için onu hazırladılar. Mekke'de marangoz olan Kıbti bir adam vardı. Kureyşlilerin kafalarında Kâbe'yi islah edecek bazı teklifleri hazırlamıştı. Kâbe'ye hediye edilen şeylerin kendisine atılmış olduğu Kâbe'nin kuyusundan her gün bir yılan çıkıyor ve Kâbe'nin duvarları üzerinde güneşleniyordu. O yılan onların korktuğu şeylerdendi. Çünkü hiçbir kimse ona yaklaşamıyor ancak yılan başını kaldırıyor, hışırtı yapıyor ses çıkarıyor ve ağzını açıyordu. Onlar da ondan korkuyorlardı. O yılan bir gün Kâbe'nin duvarı üzerinde güneşleniyordu. Her zaman yapmakta olduğu gibi. Allah ona bir kuş gönderdi, kuş onu yakaladı ve onu götürdü. Bunun üzerine Kureyş dedi ki: Allah'ın bizim murâd etmiş olduğumuz şeyden razı olmasını umuyoruz, bizde usta da vardır ve bizde ağaç da vardır. Allah bize yılana karşı yardım edicidir.

Kureyş'in Kâbe'yi inşâ etmesi esnasında Ebû Vehb'in başına gelenler

Kâbe'nin yıkılmasını ve onun inşâ edilmesi hakkında işlerine azmettikleri zaman Ebû Vehb b. Amr b. Aiz b. Abd b. İmran b. Mahzum kalktı — (İbn-i Hişâm dedi ki: O Aiz b. İmran b. Mahzum'dur —) Kâbe'den bir taş aldı taş elinden fırladı nihâyet yerine geri döndü. Bunun üzerine dedi ki:

---

koku ile buhurlandırıyordu ve bir kıvılcım uçtu, Kâbe'nin örtüsüne düştü. Kâbe yandı. (Mevâhib Şerhine mürâcaat et).

(273) Yukarda geçmişti ki: Bir hırsız Cürhüm zamanında Kâbe'nin malından çalmıştı. Ve o hırsız, Kâbe'nin hazînesinin içinde bulunduğu kuyuya girmişti. Onun üzerine bir taş düşüp onu oraya kapatmış hapsetmişti. Nihâyet oradan çıktı ve malı da oradan çıkarttı. Sonra Allah bir yılan gönderdi ki o yılanın oğlak başı gibi bir başı vardı...

Bunu burda zikretmemizin sebebi, okuyucunun tek yolla gelen değişik rivâyetler arasını birleştirebilmesi içindir.

— Ey Kureyş topluluğu, oranın inşâsına tayyib, temiz olmadıkça kazancınızdan bir şey sokmayınız Zinânın mehrinden ne de ribânın satışından ve ne de insanlardan birinin zulmen alınmış hakkından (238) oraya sokmayınız. Halk ise bu sözü Velid b. el-Muğire b. Abdullah b. Amr b. Mahzum'a nisbet ederler.

İbn-i İshâk dedi ki: Bana Abdullah b. Ebi Necih el-Mekki haber verdi ki ona Abdullah b. Safvân b. Ümeyye b. Halef b. Vehb b. Huzâfe b. Cumeh b. Amr b. Husays b. Kâb b. Luayy'dan naklen haber verilmiş ki:

O Abdullah Cade b. Hubeyre b. Ebi Vehb b. Amr'ın bir oğlunu Beyti tavâf ederken görmüş ve kimdir bu diye sormuş. Demişler ki bu Cade bin Hubeyre'nin oğludur. O zaman Abdullah b. Safvân dedi ki: İşte bunun dedesi yâni Ebû Vehb, Kureyş'in Kâbe'yi (yeniden yapmak üzere) yıkmak için azmettikleri zaman Kâbe'den bir taş alan ve taşın da elinden fırlayıp tekrar yerine döndüğü kimsedir. Sonra dedi ki:

Ey Kureyş topluluğu, Kâbe'nin binâsına kesbinizden temiz olanını sokunuz. Oraya ne bağyin mehrini yâni zinânın ücretini ne de ribânın (faizin) satışını sokunuz. İnsanlardan birinin zulme alınmış hakkını da sokmayınız.

Ebû Vehb'in Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile akrabalığı

İbn-i İshâk dedi ki:

Ebû Vehb Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in babasının dayısıdır. Şerif bir kimse idi. Arabdan bir şâir onun için şöyle dedi:

وَلَوْ بِأَبِى وَهْبٍ أَنَخْتُ مَطِيَّتِى　　غَدَتْ مِنْ نَدَاه رَحْلُهَا غَيْرُ خَائِبِ
بِأَبْيَضَ مِنْ فَرْعَىْ لُؤَىِّ بْنِ غَالِبٍ　　إِذَا حُصِّلَتْ أَنْسَابُهَا فِى الذَّوَائِبِ

(238) Diğer bir rivâyette: 'Bu Beytin nafakasına = harcamalarına gasben elde ettiğiniz şeylerden bir şey sokmayınız. Ne de kendisinde bir rahm = akraba hakkından bir şeyi sokmayınız. Ve yine kendisinde sizinle insanlardan birinin arasında bir kimsenin zimmetini çiğnediğiniz şeyi de sokmayınız' diye geçer.

أبى لِأَخْذِ الضَّيْمِ يَرْتَاحُ لِلنَّدَى   تَوَسَّطَ جَدَّاهُ فُرُوعَ الْأَطَايِبِ

عَظِيمُ رَمَادِ الْقِدْرِ يَمْلَا جِفَانَهُ   مِنَ الْخُبْزِ يَعْلُوهُنَّ مِثْلُ السَّبَائِبِ

«Şayet Ebû Vehb'in yanına binek devemi çöktürsem onun yükü ziyana uğramadan onun yanına yürür.
Luayy b. Gaalib'in iki ferinden Ebyaz'ın yanına çöktürdüğümde onların nesebleri kerim nesebler içerisinde hâsıl oldukları zaman ziyana uğramaksızın yürür.
Zulmen almaktan kaçınan hayır fazıl ve kereme sevinen sevinç duyan iyi nesillerin ortasına giren onun iki dedesidir.
Çömleğin külleri büyüktür.
Kablarını ekmekten doldurur.
Onlar sebîbeler (239) *gibi üstte kalırlar.»*

Kâbe'nin Kureyş arasında paylaşılması ve onlardan her bir fırkanın payı

Sonra Kureyş Kâbe'yi cüzlere böldü. Kapının bulunduğu cephe, Beni Abd-i Menâf ve Zühre için oldu. Rüknül-Esved ile Rükn-i Yemân'i arası ise Beni Mahzûm ve Kureyş'den onlara katılan kabileler için oldu. Kâbe'nin arka cephesi de Amr b. Husays b. Kâb b. Luayy'ın iki oğlu olan Beni Cümeh b. el-Uzzâ b. Kusayy için ve bir de Beni Adiyy b. Kâb b. Luayy için oldu, ki burası Hatîm'dir. (240)

Velîd b. el-Muğire ve Kâbe'yi yıkması ve Kâbe'nin altında buldukları eşyalar

Sonra insanlar Kâbe'nin yıkılmasından korktular ve çekindiler. Bunun üzerine Velîd b. Muğîre dedi ki: Ben yıkılmasında sizin ilk başlayınınızım. Böylece kazmayı aldı ve Kâbe'nin üzerine çıktı ve şöyle diyordu:

---

(239) Sebîbe ki şiirin metninde cemi sebâib diye geçmektedir. bu ince beyaz elbiselerdir. Kabların kendisini üste attığı et yağına benzetti.

(240) Denildi ki: Hatîm ismi verildi, çünkü insanlar onda izdihâm içinde oluyorlar ve birbirini kırıyorlardı. Ve denildi ki: Hayır bilâkis, onda tavâf esnasında elbiseler çıkartıldığı için bu ismi aldı (Ebû Zer'e âid Şerh-i Siret'ten naklen).

Ey Allahım, burası korkulur bir yer değildir —İbn-i Hişâm dedi ki: Çıkmadık senin dininden çıkmadık, sapmadık diyordu— Ey Allahım, biz yalnız hayır murâd ediyoruz. Sonra iki rüknün yanlarından yıktı. Bunun üzerine insanlar o gece beklediler ve dediler ki:

— Bekleriz eğer ona bir şey isâbet ederse ondan bir şeyi yıkmayız ve orasını olduğu gibi bırakırız. Eğer ona (yâni Velid'e) bir şey isâbet etmezse Allah bizim yaptığımızdan razı olmuş demektir. O halde yıkarız. Velid sabahleyin iş başına gitmeğe başladı. Ve duvarları yıktı ve insanlar da onunla birlikte yıktılar, nihâyet yıkım temele kadar geldi. İbrâhim (Aleyhisselâm)'ın temeli. Sırt kemiklerinin birbirine geçmesi gibi birbirine geçmiş yeşil taşlara kadar vardılar.

İbn-i İshak dedi ki: Bana haber rivâyet edenlerden birisi haber verdi ki:

Kureyş'den Kâbe'yi yeniden yapmak üzere yıkmakta olan kimselerden bir adam Kâbe'den iki taş arasına taşın birini oradan sökmek için demir küsküyü soktu. Taş hareket ettiği zaman Mekke'nin hepsi titremeğe başladı. Bunun üzerine bu temelden geri durdular.

İbn-i İshâk dedi ki:

Kureyş, Rükünde, Süryânca yazılmış bir yazı buldular. Onun ne olduğunu bilmediler. Nihâyet onu onlara yahudilerden bir adam okudu. Bir de bakıldı ki o şöyledir: Ben Allahım, Mekke'nin Sahibiyim. Orasını, gökleri ve yeri yarattığım ve güneş ve ayı tasvir ettiğim zamanda yarattım ve orasını hanif olan yedi melek ile çevirdim ki onlar oranın iki dağı zâil olmadıkca zâil olmazlar. Orası, su ve sütte oranın ehline mübârektir.

İbn-i Hişâm dedi ki: Metinde geçen ehşebâha (241) = cebelâha, yani iki dağı demektir.

İbn-i İshâk dedi ki:

Şu haberi aldım ki: Onlar Makam'da bir yazı buldular ki onun içinde şu yazılı idi. Mekke Allah'ın Harâm evidir. Oranın rızkı üç yoldan gelir. Oranın halkından bir kısmı orayı ilk olarak helâl gören olmayacaktır. (242)

---

(241) Ahşebân: Mekke'de iki dağdır.

(242) Demek istiyor ki, sonradan helâl görenler olacaktır. Nitekim İbn-i

İbn-i İshâk dedi ki:

Leys b. Ebi Süleym iddia etti ki, onlar Kâbe'de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gönderilmesinden kırk sene önce Kâbe'de bir taş buldular, ki eğer zikr olunan şey hak ise, onda şu yazılı idi:

— Kim bir hayır ekerse meserret biçer. Kim bir şer ekerse pişmanlık biçer. Sizler kötülükleri işleyip de iyiliklerle mükâfatlanacağınızı mı zan ediyorsunuz? Nitekim dikenden üzüm bitmez!

Kureyş'in Haceri yerine koyacak kimse hakkında ihtilâfı ve bu hususta parmaklarının kana batırılması

İbn-i İshâk dedi ki:

Sonra Kureyş'ten kabileler Kâbe'yi inşâ için taşları topladılar. Her kabile tek başına topluyordu. Sonra orayı inşâ ettiler nihâyet binânın yapımı Rükn (243) mevziine vardı ve onun hakkında birbiriyle çekiştiler. Her kabile başkasının değil kendisinin onu yerine yükseltip koymasını murâd ediyor ve her biri başka tarafa çekiyor yeminleşiyordu ve kıtal için hazırlıklarda bulunuyorlardı. Bunun üzerine Benû Abdiddâr kan dolu bir kabı yaklaştırdı. Sonra onlar ve Benû Adiyy b. Kâb b. Luayy ölümün üzerine akidleşiyorlar ve parmaklarını işte o kabın içindeki bu kana sokuyorlardı. Böylece kanı parmakla hissetme mânasına «Leakatü'demm» adını verdiler. Böylece Kureyş bunun üzerine dört veya beş gece bekledi. Sonra onlar mescidde toplandılar ve müşâvere ettiler, birbirini insafa çağırdılar.

Ebû Ümeyye'nin ilk gireni hakem kılması ve bunun Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in olması

Bazı ehli rivâyet iddiâ etti ki: Ebû Ümeyye b. el-Muğire (244) b. Abdillah b. Ömer b. Mahzûm, ki o, o sene Kureyş kabilesinin en yaşlısı idi, dedi ki:

Zübeyr ve Hasin bin Nemir zamanlarında savaş olmuştur. Sonra Haccac da orda savaş açmıştır.

243) Rükün ile, Hacer-i Esved'i murâd eder. Rükün ile isimlenmesi şunun içindir ki, o rükünde bina olunmuştur.

(244) Rivâyet olunur ki Kureyş'e işâret eden kimse Muhşim b. el-Muğire'dir. Ebû Huzeyfe ile künyelenir.

— Ey Kureyş topluluğu! Sizin aranızda kendisinde ihtilâf ettiğiniz şey hakkında şu mescidin kapısından (245) ilk giren kimseyi yetkili kılınız ki; onun hakkında sizin aranızda hüküm versin. Onlar da bunu yaptılar. Onların yanına ilk giren, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oldu. Onu gördükleri zaman dediler ki: «**İşte Emin, biz râzı olduk işte Muhammed.**» Onların yanına vardığı ve ona haberi bildirdikleri zaman (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki:

— **Bana bir örtü getiriniz, ona getirildi ve rüknü aldı ve kendi eliyle onun içine koydu. Sonra dedi ki: Her kabile örtünün bir ucundan (246) tutsun, sonra onu hep birlikte kaldırınız. Onlar da**

---

(245) O Benî Şeybe kapısıdır. Ona câhiliyyede Benî Abd-i Şems kapısı denilirdi. Şimdi ise ona Bâbusselâm = Selâm kapısı denilir. Bir rivâyette ise Safa kapısından ilk giren kimsedir.

(246) Yâni köşelerinden bir tarafiyle demektir. Bunu yaptıkları zaman dörtte birinde Abd-i Menâf Utbe b. Rebia oldu. İkinci dörttebirde Zema vardı. Üçüncü dörttebirde Ebû Huzeyfe b. el-Muğîre vardı. Dördüncüsünde ise Kays b. Adiyy idi. Kâbe'nin yapılması Hicretten sekiz sene önce tamamlanmıştı. Bu şikak mahalline vifâk kelimesi yerleştikten ve hepsinin Salavâtullahi Aleyhinin hükmüne râzı olmalarından sonra oldu. Hakem kılma meselesine Hubeyre b. Ebî Vehb el-Mahzûmi'nin şu sözü işaret eder:

تشاجرت الأحياء في فصل خطة ... جرت بينهم بالنحس من بعد أسعد

تلاقوا بها بالبغض بعد مودة ... وأوقد نارا بينهم شر موقد

فلما رأينا الأمر قد جد جده ... ولم يبق شيء غير سل المهند

رضينا وقلنا العدل أول طالع ... يجيء من البطحاء من غير موعد

ففاجأنا هذا الأمين محمد ... فقلنا رضينا بالأمين محمد

«Hayler = Kabileler müşkil bir işin hal ve fasl edilmesi hakkında birbirine girdiler ki, onların arasında mutluluktan sonra cefâ cereyân etti.

O işle dostluktan sonra buğuz ile karşılaştılar ve aralarında şerli bir ateşi yaktılar.

bunu yaptılar. Nihâyet onu yerine vardırdıkları zaman o eliyle onu koydu. Sonra onun üzerine binâ edilmeğe devam edildi. (247)

Kureyş'in, kendisinden dolayı Kâbe'nin inşâ edilmesinden korktuğu yılan hakkında Zübeyr'in şiiri

Kureyş, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e, onun üzerine vahiy nâzil olmadan önce, Emin ismini koymuştu. Binânın inşaatını murâd ettikleri şekilde bitirdikleri zaman, Zübeyr b. Abdul-Muttalib, kendisinden dolayı Kâbe'nin yapılmasında Kureyş'in korktuğu yılanın durumuna dâir şöyle dedi:

عجبت لما تصوبت العقاب ... إلى الثعبان وهي لها اضطراب
وقد كانت يكون لها كشيش ... وأحيانا يكون لها وثاب
إذا قمنا إلى التأسيس شدت ... تهيبنا البناء وقد تهاب
فلما أن خشينا الزجر جاءت ... عقاب تتلئب لها انصباب
فضمتها إليها ثم خلت ... لنا البنيان ليس له حجاب
فقمنا حاشدين إلى بناء ... لنا منه القواعد والتراب
غداة نرفع التأسيس منه ... وليس على مسوينا ثياب

İşin ciddiyetini ve Hind demirinden yapılmış kılıcı çekmekten başka bir şey kalmadığını gördüğümüz zaman râzı olduk ve dedik ki:
Mekke çukurundan belirsiz bir vakitte gelen ilk giren adilâna helleder..
Bunun üzerine âniden bize işte Muhammed Emin geldi biz dedik ki, Emin Muhammed'e razıyız.»

(247) İbn-i Zübeyr'in döneminde Kâbe inşâ edildiği zaman, rüknün konulmasına gelince, şimdi içinde bulunduğu yerine onu koyan kimse Hamza b. Abdullah b. Zübeyr'dir. O sırada onun babası mescidde insanlara namaz kıldırıyordu. O da insanların namazla ondan uzak olarak meşguliyetlerini fırsat bilerek onu yerine koydu. Çünkü bu hususta birbirine karşı yarışacaklarını ve arada muhâlefet baş göstereceğini hissetmişti. Babası da onu öylece bıraktı (Ravzül-Ünüf'e bak).

أعزَّ بِهِ المليكُ بني لؤيٍّ فليسَ لأصلِهِ منهم ذَهابُ
وقد حَشَدَتْ هُناكَ بنو عَديٍّ ومُرَّةُ قد تقدَّمَها كِلابُ
فبوَّأنا(١) المليكُ بذاكَ عِزّاً وعِندَ اللهِ يُلتَمَسُ الثَّوابُ

Tavşancıl kuşu yılana yukardan indiğinde o onun için ıztıraplı olduğu halde gördüğüm bu manzaraya hayret ettim.
Halbuki o yılan için derisini birbirine sürtmekten dolayı bir ses vardı.
Ve bazı zamanlarda da onun için sıçramalar oluyordu.
Tesis etmeğe başladığımız zaman binâyı inşâ etmemizde bizi şiddetle korkutuyordu ve korkulur bir şey idi.
Azâbdan korktuğumuz zaman bir tavşancıl kuşu geldi, yılan için bir kırılma baş gösterdi ve bu devam etti.
Kuş onu kendisine aldı, sonra bizim için binanın yapılması serbest bırakılmış olup onun için bir perde artık kalmadı.
Böylece biz inşa etmeğe doğru süratle koştuk ki bizim için ondan temeller ve toprak vardır.
Bizim ayıp yerlerimizde elbiseler (248) *olmadığı halde erkenden onu tesise koştuk.*
Onunla, Mülkün Sâhibi, Beni Luayy'ı aziz kıldı, onun aslını onlardan bir götürme aslına bin dokunma yoktu.
Orada Benü Adiyy ve Mürre dâvete süratle koştular, halbuki Kilâb öne geçmişti.
Mülkün Sâhibi bununla bize izzeti güç ve kuvveti yerleştirdi.
Sevab ise ancak Allah indinde taleb olunur.»

İbn-i Hişâm dedi ki: Ve şöyle rivâyet olunur:

«Mesâvimiz (249) *üzerinde elbiseler yoktu.»*

---

(248) Taşları çıplak olarak taşıyorlardı ve bunu bir din olarak görüyorlardı. Ve onu teşmir babından ve taatta cehid göstermekten sayıyorlardı.

(249) Mesâvi'den maksat avret yerleri demektir.

Kâbe'nin yükseğe kaldırılması ve orayı dibâc = atlas ile ilk perdeleyen kimse

Kâbe Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zamanında on sekiz arşın idi. Kabâti (250) ile kisvelenirdi. Sonra bürûd (251) ile kisvelendirildi. Orayı dibâc ile kisvelendirenlerin ilki Haccâc b. Yûsuf'dur. (252)

HUMS'UN HABERİ

Kureyş'e göre hums

İbn-i İshâk dedi ki:

Bilmiyorum ki, filden önce mi idi ondan sonra mı idi, Kureyş hums (253) fikrini ortaya çıkarmıştı. Bir görüş ki; onu hak gördüler ve onu yürüttüler. Ve dediler ki:

— Biz İbrâhim'in oğullarıyız. Ve hürmet ehliyiz ve Beytin velileriyiz. Ve Mekke'nin pamuk satıcılarıyız ve oranın sâkinleriyiz. O halde bize olan, Arabdan hiçbir kimseye yoktur. Bizim kadir mertebemizin de misli yoktur. Arab bizim için tanıdığı şeyin mislini onun için tanımıyor da. O halde Hill'den olan bir şeyi Harem'i tâzim ettiğiniz gibi tâzim etmeyiniz. Çünkü sız eğer bunu yaparsanız Arap sizin hürmetinizi hafife alır. Ve derler ki:

— Hill'den olan bir şeyi Harem'den bir şeyi tâzim ettikleri gibi tâzim etmişlerdir. Onlar (Hill'de olan) Arafa'da vukufu ve oradan ifazayı terketmişlerdir. Halbuki onlar biliyor ve ikrâr ediyorlardı ki;

---

(250) Kabâtî beyaz elbiseliklerdir ki. Mısır'da yapılırdı.

(251) Bürûd: Yemen elbiseliklerinden bir nevidir.

(252) Orasını İbn-i Zübeyr Haccac'dan önce dîbâc ile giysiledi. İslâm'dan önce orayı dîbâc ile kisvelendiren kimselerden biri de Hâlid b. Cafer b. Kilâb idi. (Ravzü'l-Ünüf'den menkuldur).

(253) Hums: Ahmes'in cemidir. Ahmes: Dinde salabet ve şiddetli olmaktır. Kureyş hums ismiyle isimledi, çünkü onlar iddia ederler ki, onlar dinde şiddetli salabetlidirler. Onlar bu hususta tezehhüd ve teellüh mezhebine zâhib olmuşlardı. Onların kadınları ne kıldan ne yünden bir şey dokumuyorlardı. Yakında Müellif biraz sonra bunun tafsilini arz edecektir.

onlar meşâirdendir. (254) Ve Hacdandır ve İbrâhim (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in dinindendir. Sâir Arapların orada vakfe yapmalarını ve oradan ifaza etmelerini uygun görüyorlardı. Ancak onlar diyorlardı ki:

Biz Harem ehliyiz. Bizim için lâyık olmaz ki hürmetten çıkalım ve Harem'in gayrını orayı tâzim ettiğimiz gibi tâzim edelim. Biz hums'uz. Hums, Harem ehlidir. Sonra Arabdan Hill ve Harem (255) sakinlerinin çocukları için de bu hakkı teşmil ettiler. Çünkü doğumla babalarına helâl olan onlara da helâl olurdu, haram olan onlara da haram olurdu.

Kureyş ile birlikte hums inancına itaat eden kabileler

Kinâne ve Huzâe onlarla birlikte buna dâhil olmuş idiler.

İbn-i Hişâm dedi ki: Bana Ebû Ubeyde en-Nahvi haber verdi ki: Beni Âmir b. Sa'saa b. Muâviye b. Bekr b. Hevâzin onlarla beraber buna dâhil oldular. Ve Amr b. Mâdi Yekrüb'e âid şu şiiri bana okudu:

أعبَّاسُ لَوْكَانَتْ شِيَاراً جِيَادُنَا   بِتَثْلِيثَ مَانَاصَيْتَ بَعْدِى الأَحَامِسَا

«Ey Abbâs, bizim atlarımız Teslis'te güzel tavlı olsaydılar benden sonra Ehâmis'i in alnından tutup onlarla münazaa etmezdin.»

İbn-i Hişâm dedi ki: Teslis, onların beldelerinden bir mevzidir. Metindeki şiyâr tavlı güzel atlar demektir. Ehâmis ile ise, Beni Âmir b. Sa'sae'yi kasd ediyor. Abbâs ile ise, Abbâs b. Mirdâs el-Selmi'yi kasd ediyor. O, Beni Zübeyd üzerine Teslis'de saldırmıştı. Bu beyt Amr'a âit bir kasidede geçmektedir.

---

(254) Meşâir: Hacdaki meşhûr mevzilerdir ki hac ancak onlarla tamamlanır.

(255) Hil, Mekke'nin haram bölgesi dışındaki yerlerdir. Harem Kâbe etrafındaki belli bir sahadır.

(256) Cebele savaş günü İslâm'dan kırk sene önce idi. Bu, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in doğum senesidir (Akdül-Ferîd ve Ravz'e müracaat et).

Ve bana Lakît b. Züráre ed-Dârümî'ye âid olan Cebele (256) günündeki şu şiirini okudu :

أَجْـــذِمْ إِلَيْكَ إِنَّهَا بَنُو عَبْسٍ   اَلْمَعْشَرُ الْجِلَّةُ فِي الْقَوْمِ الْحُمْسِ

«Onun yularını sana doğru çek, çünkü o Benû Abs'dır ki o kavmin içinde humsun büyüklüğünü işâr eden kimsedir.»

Çünkü Benî Abs Cebele gününde Benî Âmir b. Sasasaa'nın müttefikleri idiler.

Cebele Günü

Cebele günü; Beni Hanzala b. Mâlik b Zeyd-i Menât b. Temîm ile Beni Amir b. Sasaa'nın arasında (257) olan bir savaş günüdür. Onda zafer Beni Hanzala'ya karşı Beni Amir b. Sasaa da idi. O günde Lakît b. Zürâre b. Üds (258) katl edildi. Hâcib b. Zürâre b. Uds de esir düştü. Amr b. Amr b. Uds b. Zeyd b. Abdullah b. Dârüm b. Mâlik b. Hanzala ise yenilgiye uğradı Bunun hakkında Cerir, Ferazdak'a âid olan şu şiiri söyler :

كَأَنَّكَ لَمْ تَشْهَدْ لَقِيطاً وَحَاجِباً   وَعَمْرَو بْنَ عَمْرٍو إِذْ دَعَوْا يَا لَدَارِمِ

«Sanki sen Lakît'e ve Hâcib'e ve Amr b. Amr'a şâhid olmadın. Onlar ey Darum diye çağırırlarken.»

Bu beyt onun bir kasidesindedir.

(257) İbn-i Abdi Rabbihi. Kitâbı olan «Akdül-Ferid»de bunun «Cebele Boğazı günü» olduğunu zikretti ve dedi ki : O Zübyân ve Temîm'e karşı Âmir ve Abs için idi.

(258) O herkesce Uds'dur. Ancak Ebû Ubeyde'ye göre Eds'dir. Ona göre bu şekilde yan yana gelen harflerin hepsi Arab'ta Eds'dir (Ravz. Ebu Zerr'e âid Şerhi'siret ve İbn-i Habib'e âid Mütelefül-Kabail ve Muhtelefüha'ya mürâcaat et).

Zû Neceb Günü

Sonra Zû Neceb (259) gününde karşılaştılar. Bu sefer zafer Beni Âmir'e karşı Hanzala'da idi. O günde Hassân b. Muâviye el-Kindi katl edildi. O İbn-i Kebşe'dir. Yezîd b. Es-Sâik el-Kilâbî de esir edildi. Tufeyl b. Mâlik b. Cafer b. Kilâb da hezimete uğradı. Bu Ebû Âmir b. Tufeyl'dir. Onun hakkında Ferazde (260) şöyle der:

وَمِنْهُنَّ إِذْ نَجَّى طُفَيْلُ بْنُ مَالِكٍ　　عَلَى قُرْزُلٍ رَجْلاً رُكُوضَ الْهَزَائِمِ

وَنَحْنُ ضَرَبْنَا هَامَةَ ابْنِ خُوَيْلِدٍ　　يَزِيدَ عَلَى أُمِّ الْفِرَاخِ الْجَوَاثِمِ

«Onlardan Tufeyl b. Mâlik Kurzel (261) üzerinde hezîmete uğramışların kaçışları gibi kaçan bir adam olarak kurtulmuştu.
Biz İbn-i Huveylid'in cesedine vurduk, baykuşdan da fazla ederiz.»

Bu iki beyit onun bir kasidesinde geçmektedir.
Cerir dedi ki:

وَنَحْنُ خَضَبْنَا لِابْنِ كَبْشَةَ تَاجَهُ　　وَلَاقَى امْرَأً فِي ضَمَّةِ الْخَيْلِ مِصْقَعَا

«Biz İbn-i Kebşe'ye tâcını giydirdik ve o atların koşmasında ses çıkaran birisiyle karşılaştı».

Bu beyt onun kasidesinde geçmektedir.

Cebele ve **Zû Neceb** günlerinin haberi zikrettiğimden daha uzundur. Onu tafsilâtla zikretmedim. Çünkü Ficâr gününün haberi hakkında çok şeyler zikr ettim.

---

(259) Zû Neceb. Mavân yakınında bir vâdîdir. Mucem el-Buldan'a mürâcaat et).

(260) Bu şiir Mucem el-Buldan'da Zû Neceb üzerine edilen kelâm esnasında Süheym b. Vesîl er-Riyâhî'ye nisbet edilir.

(261) Kuzl, Tufeyl b. Mâlik'in bir atının ismidir Tufeyl. «Fâris-i Kuzl» diye isimlendirilmişti.

Araplar'ın Hums'u fazlalaştırması

İbn-i İshâk dedi ki:

Sonra bu hususta kendileri için olmayan birtakım şeyler daha icad ettiler ve dediler ki:

— Hums olanlara ihrâmlı oldukları halde yoğurttan keş yapmaları ve tereyağını pişirip saf hale getirmeleri, kıldan yapılan bir eve girmeleri yakışmaz. Yine ihrâmlı oldukları müddetce ancak deriden yapılmış evlerde gölgelenebilirlerdi. Sonra bunda biraz daha yukarı çıktılar ve dediler ki: Hill ehli için, hac veya umre için geldikleri zaman, Hill'den Harem'e beraberlerinde getirdikleri yiyeceklerden yemeleri de lâyık olmaz. Beyti ilk tavaflarına geldikleri zaman hums elbiseleri içinde yapmaları gerekir. Eğer onlardan bir erkek veya kadından bir kimse fazlaca keremde bulunmak isterse ve hums elbiselerini bulamazsa Hill'den getirdiği elbiseleri içinde tavâf eder, tavâfını bitirdiği zaman onu atardı Sonra onunla faydalanmazdı ne o, ne de onun gayrı bir kimse aslâ ona el sürmezdi.

Hums'lulara göre Leka ve onun hakkında bir şiir

Arablar o elbiselere «el-Leka» (262) adını verirlerdi. Böylece Arabı bunun üzerine sürüklerler onlar da onu din edinirlerdi. Arafat'ta vakfe yaparlar ve oradan ifâza ederler ve Beyti de çıplak olarak tavâf ederlerdi. Erkekler çıplak olarak tavâf ederlerdi. Kadınlar ise onlardan biri elbiselerinin hepsini kenara koyar ancak önden arkadan yarılmış bir gömlek üzerinde bırakırdı. Sonra onun içinde tavâf ederdi. Arabdan bir kadın (263) Beyti bu şekilde tavâf ederken şöyle dedi:

اَلْيَوْمَ يَبْدُو بَعْضُهُ أَوْ كُلُّهُ وَمَا بَدَا مِنْهُ فَلَا أُحِلُّهُ

«Bu gün onun bir kısmı veya hepsi göründü, ondan görüneni ise, ben helâl görmem.»

---

262) Leka: Atılmış ve unutulmuş bir şeydir. Onun cemi elkaa'dır.

263) Denilir ki: O kadın Zubâe binti Âmir b. Sasaa'dır. Sonra bu kadın Beni Seleme b. Kuşeyr'dendir. Zikr olunur ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona evlilik teklifinde bulundu. O kadın da ona kendisinde yaşlılık

Onlardan Hill'den getirdiği elbiseleri içinde tavâf etse onu atar ve onunla ne o kendisi ne de onun gayrı bir kimse faydalanmazdı. Arabdan biri sevdiği (264) halde bıraktığı elbiselerine yaklaşamaz iken şöyle dedi:

كفى حَزَنًا كَرّي عليها كأنَّها لَقًى بين أيدِي الطائفين حَرِيمُ

«Hüzün olarak onun üzerine dönmem kâfidir.
Sanki o elbiseler tavaf edenlerin önünde harâm kılınmış bir leka gibidir.»

Tavâf hakkında İslâm'ın hükmü ve ondaki hums âdetlerin iptâli

İşte bu hal üzere idiler ki, Allah Teâlâ Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i gönderdi ve Allah ona dinini muhkem kıldığı ve onun için haccın sünnetlerini meşrû kıldığı zaman şu kavlini inzâl etti:

«ثُمَّ أَفِيضُوا مِنْ حَيْثُ أَفَاضَ النَّاسُ وَاسْتَغْفِرُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ»

«Sonra insanların (elbirlik) döndüğü yerden siz de dönün. Allah'dan mağfiret dileyiniz. Şüphesiz ki Allah çok bağışlayıcı hakkiyle esirgeyicidir.»

---

olduğunu zikretti. Böylece o kadını terketti. Belki de mü'minler için ana olmasını ve Rabbi'l-Âlemin'in Resûlü için zevce olmasından o kadını geriye koyan, Allah'ın Nebisine ikrâm etmesidir ve onun gayretini bilmesidir. Çünkü o kadının şu sözünde:

اَلْيَوْمَ يَبْدُو بَعْضُهُ أَوْ كُلُّهُ

«Bu gün bir kısmı veya hepsi göründü» epey müstehcen şeyler vardır. (Ravzü'l-Ünüf'e mürâcaat et).

(264) Leka'dan birisi de Fâhite Ümm-ü Hakim b. Hizâm'ın haberidir. O kadın Kâbe'ye girmişti. O, Hakim b. Hizâm'den hâmile idi. Ona doğum sancısı geldi. Kâbe'den çıkmaya takatı olmadı ve orada hamlini vaz etti. Bunun üzerine parça bezlere o kendisini ve ceninini dürdü ve doğurdu ve üzerindeki elbiselerini attı. Böylece yaklaşılmayan bir leka oldu.

Âyet, Kureyş'e diyor ki; diğer Araplar gibi hac edin. Âyet onları haccın âdetine, Arafat'a ve orda vukufa ve ordan dönmeğe çağırıyor.

Allah Resûlullah'a, insanlara haram kılmış oldukları yiyecekler hakkında ve Beyt'in yanında çıplak olarak tavaf ettiklerinde giysileri hakkında ve Hill'in dışardan getirdikleri yiyecekleri haram kıldıkları hakkında şu kavlini inzal buyurdu:

«يَا بَنِي آدَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا
إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ. قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِي أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ
الرِّزْقِ. قُلْ هِيَ لِلَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا خَالِصَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ كَذَلِكَ نُفَصِّلُ
الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ (١)»

«Ey Âdem oğulları, her mescid huzurunda zinetinizi alın (giyiniz). Yeyin, için, isrâf etmeyin. Çünkü O (Allah) isrâf edenleri sevmez. De ki: «Allahın kulları için çıkardığı zineti, temiz ve hoş rızıkları kim haram etmiş?» De ki: «O(nlar), dünya hayatında iman edenler içindir. Kıyâmet günü ise yalnız (ve yalnız) onlara mahsustur» İşte biz âyetleri, bilirler için, böyle tafsil ederiz.» (265)

Böylece Allah Teâlâ Hums'un işini ve Kureyş'in insanlar üzerine icad etmiş olduğu şeyleri, Allah Resûlü (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i gönderdiği zaman İslâm ile kaldırdı.

İbn-i İshâk dedi ki: Bana Abdullah b. Ebi Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm, Osmân b. Ebi Süleyman b. Cübeyr b. Mutim'den o da amcası Nâfi b. Cübeyr'den, o da babası Cübeyr b. Mutim'den naklederek onun şöyle dediğini haber verdi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ona vahiy inmeden önce, bir devesinin üzerinde Arafat'ta kavminin arasından insan-

(265) Âyette zinet ile murâd, libâsdır ve çıplaklığın olmamasıdır. Allah Taâlâ'nın şu «Yiyiniz, içiniz..» mealli kavli Humsun, hacıların yemeklerini harâm kılıp ahmesînin taamından yemesi lâzım geldiğine dâir ihdas ettikleri şeye bir işârettir.

larla birlikte durmakta idi. Sonradan onlarla birlikte humsu def ederdi. Bu Allah'dan Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **için bir tevfik** (266) **idi.**

ARAB'DAN OLAN KÂHİNLER'İN, YAHÛDİLER'DEN AHBÂR'IN (Âlimlerin) VE NASÂRA'DAN OLAN RUHBÂN'IN (Râhiblerin) HABERLERİ

Kâhinler'in, Ahbâr'ın ve Ruhbân'ın Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gönderilmesini bilmeleri

İbn-i İshâk dedi ki:

Yahûdilerden Ahbâr, Nasâra'dan ruhbân ve Arab'dan kâhinler Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in durumunu onun gönderilmesinden *önce zamanı yaklaşınca* aralarında konuşuyorlardı. Yahûdilerden olan ahbâra ve nasâradan olan ruhbâna gelince, onlar onun sıfatını ve zamanının sıfatını kitaplarından ve onun hakkında kendilerine nebilerinin verdikleri ahidden biliyorlardı. Arabdan olan kâhinlere gelince, cinlerden olan şeytanlar gizlice dinledikleri şeyler hakkında haberlerle geliyorlardı. O zaman o şeytanlar yıldızların (267) atılmasiyle bundan perdelenip men olunmamışlardı. Erkek ve kadın kâhinlerden onun bazı durumlarının zikri vaki olmakta devam ediyordu. Arablar ise buna kulak asıp dinlemiyorlardı. Nihâyet Allah Teâlâ onu gönderdi. Ve anlattıkları o işler gerçekleşti. Böylece onlar da bunu bildiler.

Cinlere yıldızların atılması ve bunun Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gönderilişi üzerine bir alâmet olması

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in işi yaklaştığı ve gönderilmesi zamanı geldiğinde şeytanlar göklerden gizlice haber din-**

---

(266) Bu (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) haccın ve Arafa'da vukufun sevâbını kaçırmaması içindi. Cübeyr onu Arafa'da insanlarla birlikte gördüğü zaman şöyle demiştir: Bu Ahmesî bir adamdır. Neden Hums ile birlikte onların vakfe ettikleri gibi vakfe etmiyor, derdi. (Ravzül-Ünüf'e bak).

(267) Kureyş, yıldız atımları çoğaldığı zaman demişlerdir ki: Kıyamet koptu. Bunun üzerine Utbe b. Rebîe şöyle dedi: Uyûk yıldızına bakınız eğer onunla vurulmuş olursa kıyâmet kopmuş demektir, yoksa kopmamıştır.

lemekten men olundular. Onlarla gizlice haber dinledikleri yerler arasına girildi. Böylece onlar yıldızlarla vuruldular. Bunun üzerine cinler bildiler ki; bu Allah'ın kullar hakkındaki bir emridir. Allah Tebâreke ve Teâlâ, Nebîsi Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e cinlerin bu durumunu ve dinleyip inandıklarını şöyle anlatıyor:

« قُلْ أُوحِيَ إِلَيَّ أَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِنَ الْجِنِّ فَقَالُوا إِنَّا سَمِعْنَا قُرْآنًا عَجَبًا
يَهْدِي إِلَى الرُّشْدِ فَآمَنَّا بِهِ وَلَنْ نُشْرِكَ بِرَبِّنَا أَحَدًا . وَأَنَّهُ تَعَالَى جَدُّ رَبِّنَا
مَا اتَّخَذَ صَاحِبَةً وَلَا وَلَدًا . وَأَنَّهُ كَانَ يَقُولُ سَفِيهُنَا عَلَى اللَّهِ شَطَطًا . وَأَنَّا ظَنَنَّا
أَنْ لَنْ تَقُولَ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا . وَأَنَّهُ كَانَ رِجَالٌ مِنَ الْإِنْسِ
يَعُوذُونَ بِرِجَالٍ مِنَ الْجِنِّ فَزَادُوهُمْ رَهَقًا » . إلى قوله : « وَأَنَّا كُنَّا نَقْعُدُ مِنْهَا
مَقَاعِدَ لِلسَّمْعِ فَمَنْ يَسْتَمِعِ الْآنَ يَجِدْ لَهُ شِهَابًا رَصَدًا . وَأَنَّا لَا نَدْرِي أَشَرٌّ
أُرِيدَ بِمَنْ فِي الْأَرْضِ أَمْ أَرَادَ بِهِمْ رَبُّهُمْ رَشَدًا » .

«(Habibim) de ki: «Bana şu hakikat(ler) vahy olunmuştur: Cinden bir zümre (benim Kur'ân okuyuşumu) dinlemiş de (şöyle) söylemişler: — Biz, hakiki hayranlık veren (268) bir Kur'ân dinledik ki o, Hakka ve doğruya götürüyor. Bundan dolayı biz de ona imân ettik. Rabbimize (bundan sonra) hiçbir (şey)i aslâ ortak tutmayacağız».

Hakikat şudur ki: Rabbimizin büyüklüğü (her büyüklükden) yücedir. O, ne bir zevce, ne de bir evlâd edinmemiştir».

Hakikat şudur ki: Bizim avanak (cahil)imiz Allaha karşı (meğer) pek aşırı yalanlar söylüyormuş».

«Gerçek, biz de insan (olsun), cin (olsun) Allaha karşı (hiçbiri) aslâ yalan söylemez, sanmıştık.»

(268) Her yönüyle mucize olan demektir.

Filhakika şu da var: İnsanlardan bazı kimseler cinden bâzı kişilere sığınırlar. Demek bu sûretle onların azgınlıklarını (şımarıklıklarını) artırmışlar».

(Cin devamla:) «**Biz ciddi bir sûrette göğe erişmek istedik. Fakat onu sert bekçilerle ve (yakıcı) şihâblarla doldurulmuş bulduk». «Halbuki hakikaten biz (bundan evvel haber) dinlemek için onun bazı kısımlarında oturacak yerler (bulup) oturuyorduk. Fakat şimdi kim dinleyecek olursa, kendisini gözetip duran bir şihap (karşısında) buluyor.»**

«**Doğrusu biz yerdeki kişilere şer mi murad ediliyor, yoksa Rabbleri onlar için hayır mı irâde ediyor, bilmiyorduk.»**

Cinler Kur'ân'ı dinledikleri zaman bildiler ki onların bundan önce gökten menedilmeleri, aldıkları haberler ile vahyin karışmamaları içindir. Kur'an vahiy olmakla beraber bu gayb yönünden gelen şüpheler de kaldırılmıştır. Bunun üzerine Kur'an'a iman edip onu tasdik ettiler.

» وَلَّوْا إِلَى قَوْمِهِمْ مُنْذِرِينَ. قَالُوا يَا قَوْمَنَا إِنَّا سَمِعْنَا كِتَابًا أُنْزِلَ مِنْ بَعْدِ
مُوسَى مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ يَهْدِى إِلَى الْحَقِّ وَإِلَى طَرِيقٍ مُسْتَقِيمٍ «

«(Kendilerini azab ile) **korkutmaya memur olarak kavimlerine dönmüşlerdi. Ey kavmimiz, dediler, hakikat biz Musâ'dan sonra indirilmiş olan, kendinden öncekileri tasdik eden, hakka ve doğru yola ileten bir kitab dinledik.**

Cinlerin sözü şu oldu:

» وَأَنَّهُ كَانَ رِجَالٌ مِنَ الْإِنْسِ يَعُوذُونَ بِرِجَالٍ مِنَ الْجِنِّ فَزَادُوهُمْ رَهَقًا «

«**Filhakika şu da var: İnsanlardan bazı kimseler, cinden bâzı kişilere sığınırlar. Demek bu sûretle onların azgınlıklarını (şımarıklıklarını) artırmışlar.»**

Arabdan Kureyş'den ve onların gayrından bir adam sefere çıktığı ve yerden bir vâdinin çukuruna orada gecelemek için indiği zaman şöyle derdi:

Ben işte bu vâdinin Azizine bu gece orada olan şeyin şerrinden sığınırım.

İbn-i Hişâm dedi ki: Rahk: Tuğyan ve delililiktir. Reûbe b. el-Accâc şöyle dedi:

إِذْ تَسْتَبِي الْهَيَّامَةَ الْمُرَهَّقَا

«Mütehayyir âşık kişinin aklını giderdiği zaman».

Bu beyt, onun bir ürcûzesindedir.

Rahk, yine bir şeyi ona yaklaşıncaya kadar taleb etmendir ki, ister onu alırsın ister almazsın. Rüûbe b. El-Accâc Vahşi eşeği vasfederken şöyle dedi:

بَصْبَصْنَ وَاقْشَعْرَرْنَ مِنْ خَوْفِ الرَّهَقْ

«Rahk'ın korkusundan kuyruklarını hareket ettirirler ve tüyleri ürperir.»

Bu beyt onun bir ürcûszesindedir.

Rahk, yine bir adamın bir adama şu sözündeki masdardır:

«Rahiktü'l-isme evil usre ellezi erhakteni rahken şediden»

Yâni:

«Beni sürüklediğin şiddetli bir sürükleme ile günâha veya yoksulluğa sürüklendim.»

Allah Teâlâ'nın Kitabında ise:

« فَخَشِينَا أَنْ يُرْهِقَهُمَا طُغْيَانًا وَكُفْرًا »

«O ikisini tuğyan ve küfre irhak etmesinden korktuk.»

Bir de Allah Teâlâ'nın şu kavlinde:

«وَلَا تُرْهِقْنِي مِنْ أَمْرِي عُسْرًا»

«Benim işimde bana bir güçlük çıkartma».

Sakif kabilesinin cinlerin yıldızlarla vurulmasından korkması ve onların Amr b. Ümeyyeye sormaları

İbn-i İshâk dedi ki: Bana Yakub (269) b. Utbe b. el-Muğire b. el-Ahnes haber verdi ki, ona şu haber verilmiş:

Yıldızların düşmesinden Araplardan ilk korkanlar Sakiften bu kabile olmuştur. Ve onlar, kendilerinden olan Amr b. Ümeyye denilen bir adama geldiler.

O, Arabın en dâhisi ve Arabın reyce en keskin görüşlüsü idi. Ona dediler ki:

— Ey Amr! Bu yıldızlarla atılmaktan gökte olan şeyi biliyor musun? Dedi ki:

— Evet! Bakınız, eğer yıldızların meşhurları ise ki onlarla karada ve denizde yol bulunur ve onlarla yaz ve kışta hava durumları bilinir. Çünkü insanların geçimlerinde insanların maslahatlarına olurlar. Eğer kendileriyle vurulanlar o yıldızlar ise, bu, Allaha yemin ederim ki dünyanın dürülmesidir ve işte içinde bulunan bu halkın helâkıdır. Eğer onların gayrı birtakım yıldızlar iseler dünya hâli üzere sâbittir. Bu Allahın bu halka kendisiyle murâd ettiği bir işten dolayıdır O halde o nedir? (270)

---

(269) Rivâyet olundu ki: Bu Utbe es-Sâib b. Yezid'dir. Bu Ebân b. Osmân, Urve ve Süleyman b. Yesâr ve Zührî'den rivâyette bulunmuştur. Ondan ise İbn-i İshâk'dan başka olarak Abdulaziz b. el-Ma'cişun ve İbrâhim b. Sa'd rivâyet etmiştir. Sika, vera' sâhibi bir müslüman, sadakalar üzerine âmil kılınan ve kendisinden vâlilerin yardım talebinde bulundukları bir kimse idi. Yüz yirmi sekiz senesinde öldü (Terâcim-i Ricâl'a mürâcaat et).

(270) Bunun misli, Benî Lehb, yıldızlar düşmesinden korktukları esnâda başlarına gelen durum ki, onlar kendilerinin olan bir kâhinin yanına toplandılar. O kâhine Hatar denilirdi. O da onlara haberi ve nübüvvetin işine dâir gelecek şeyi beyân etti. (Ravzül-Ünüf'e mürâcaat et).

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yıldızlarla Cine vurulması hakkında Ensar'a haberi

İbn-i İshâk dedi ki: Muhammed b. Müslim b. Şihâb ez-Zühri, Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Tâlib'den, o da Abdullah b. el-Abbâs'dan, o da Ensar'dan birtakım kimselerden naklen zikretti ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara şöyle dedi:

— **Vurulan bu yıldızın hakkında ne söylüyordunuz?** Dediler ki:

— Ey Allah'ın Nebisi, onlarla vurulurken onları gördüğümüz zaman diyorduk ki bir melik öldü, bir melik mülke geldi, bir kimse doğdu bir kimse öldü. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki:

— **Bu öyle değildir. Fakat Allah Tebâreke ve Teâlâ halkında bir iş kazâ ettiği zaman onu hamele-i arş = arşı taşıyan meleklere işittirir. Böylece onlar tesbih ederler ve onların altındakiler de tesbih ederler. Onların tesbih etmelerinden dolayı onun altındakiler de tesbih ederler. Böylece tesbih etmek dünyanın göküne varıncaya kadar aşağıya doğru iner. Sonra birbirine derler ki: Neden dolayı tesbih ettiniz. Onlar da derlerdi ki: Bizim üstümüzdekiler tesbih ettiler, biz de onların tesbihinden ötürü tesbih ettik. Bunun üzerine derler ki: Siz üstünüzdekilerden sormadınız mı neden dolayı tesbih ettiler? Onlar da bunun mislini söylerler nihâyet hamele-i arşa varır. Onlara denilir ki: Neden tesbih ettiniz? Onlar da derler ki: Allah, bir emirden dolayı şöyle şöyle kazâ etti. Böylece haber onunla bir gökten bir göke iner. Nihâyet dünyanın göküne varır. Bunu orada konuşurlar. Şeytanlar da gizlice dinleyip tevehhüm ve ihtilâf üzere onu alırlar. Sonra onu yer ehlinden kâhinlere getirirler ve onlara söylerler. Bunlar da hatâ eder isâbet ederler. Kâhinler de onu konuşurlar ve bâzan isâbet ederler, bâzan da hatâ ederler. Sonra Allah (Azze ve Celle), şeytanları işte atılan bu yıldızlarla men etti. Böylece bu gün artık kehânet diye bir şey yoktur.** (271)

---

(271) Bu asr-ı Saadette Kur'ân'ın indiği zamana mahsustur. Sonradan kapalı da olsa, yerdeki olayları cinler haber vermektedirler. Medyumlar ve ispirtizmacıların verdiği haberler buna bir misaldir.

İbn-i İshâk dedi ki: Bana Amr b. Ebi Cafer, Muhammed b. Abdurrahman b. Ebi Lebibe'den (272), o, Ali b. Hüseyin b. Ali (Radiyallâhü anh)'den naklen, İbn-i Şihâb'ın ondan naklen haberinin misliyle haber verdi.

Ğaytala ve Beni Sehm'eye anlattıkları

İbn-i İshâk dedi: Bana bâzı ehl-i ilim haber verdi ki:

Beni Sehm'den bir kadın, ki ona Ğaytala denilir, câhiliyyede kâhine idi. Gecelerden bir gece ona sâhibi geldi ve onun altına düştü. Sonra dedi ki:

«Edrî mâ edri yevme akrin ve nahrin.»

Bu söz Kureyş'e vardığı zaman Kureyş dedi ki: Ne murad ediyor? Sonra diğer bir gece yine sâhibi o kâhineye geldi ve onun altına düştü. Sonra:

«Şüûbu mâ şuûb tusrau fihi Kâbün (273) li cünûb.»

Bu, Kureyş'e ulaştığı zaman dediler ki:

— Ne istiyor? Şüphesiz bu iş olacaktır. O hâlde bakınız ki o nedir? Bedir ve şi'b'de = boğazda Uhud vak'ası oluncaya kadar onu bilmediler. Böylece bildiler ki: O, sâhibesine getirmiş olduğu haber o savaşlardır.

---

(272) Denilir ki: Lebîbe onun anasıdır. Ebû Lebîbe ise onun babasıdır. Ve onun ismi Verdândır. O, Saîd b. el-Müseyyib'den, Abdullah b. Ebî Süleyman'dan ve Kaasım b. Muhammed'den, Amr b. Sad b. Ebî Vekkas'dan ve Abdullah b. Amr'dan ve onların başkalarından rivâyet etti. Ondan ise onun torunu Yahyâ b. Abdurrahman, Yahyâ b. Saîd el-Ensârî ve Yahyâ b. Ebî Kesîr ve başkaları rivâyet ettiler. Fakat talebeleri içinde Amr diye birisini bulamadık. Yine bizim yanımızdaki mercilerde Ali'nin onun üstadlarından olduğunu da öğrenemedik.

(273) Burada Kâb, Kâb b. Luayy'dır. Bedir'de ve Uhud'da Kureyş'in eşrafından idi. Onların büyük bir kısmı, Kâb b. Luayy'dandır.

Ğaytala'nın nesebi

İbn-i Hişâm şöyle dedi:

Ğaytala: Benî Mürre b. Abd-i Menât b. Kinâne'dendir. Bunlar Müdlic b. Mürre'nin kardeşleridir. Bu kadın, Ğayâtil'in anasıdır. Onlar ki, Ebû Tâlib şu sözünde onları zikretti:

لَقَــدْ سَفُهَتْ أَحْلَامُ قَوْمٍ تَبَدَّلُوا   بَنِي خَلَفٍ قَيْضًا بِنَا وَالْغَيَاطِلَ

«Bir kavmin akılları sehifleşmiştir ki, onlar Benî Halef'i bizimle ve Gayâtil (274) *ile karşılık olarak değiştirdiler».*

Böylece o kadının çocuklarına Ğayâtil denildi. Onlar Benî Sehm b. Amr b. Husays'dendirler. Bu beyt onun bir kasîdesinde geçmektedir ki, inşâallah Teâlâ yerinde onu zikredeceğiz.

Cenb kâhininin Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den söz etmesi

İbn-i İshâk dedi ki: Bana Ali b. Nâfi el-Cerşî haber verdi ki:

Cenb, (275) Yemen'den bir batındır. Onlar için câhiliyede bir kâhin vardı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bahsi zikr edildiği ve Arablar içinde yayıldığı zaman Cenb o kâhine dedi ki:

— Şu adamın durumu hakkında bizim için bak. Böylece onlar onun dağının alt yanında toplandılar. O da onların yanına güneş doğduğu bir sırada indi. Onlar için ayakta ve yayına dayanarak durdu. Başını göğe doğru uzun zaman kaldırdı. Sonra içini çekti. Dedi ki:

---

(274) Denilir ki: Ğaytala: Binti Mâlik b. Hâris b. Amr b. Saik b. Şenûk b. Mürre'dir. Şenûk ise Müdlic'in kardeşidir.

(275) Cenb Mezhicdendir. Bunlar İzüllâh, Enesullah, Zeydullâh, Evsullâh, Üdd'dür. Cenb ile isimlendirilmeleri, amca oğulları Sadâ ile Yezid'in cânibine gittikleri içindir. Bunlar Sâ'dül-Aşîre b. Mezhic'in iki oğullarıdır.

— Ey insanlar! Şüphesiz Allah. Muhammede (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ikrâm etti ve onu seçti. Onun kalbini ve karnını pâk kıldı. Onun sizin içinizde kalışı, ey insanlar, azdır. Sonra geldiği yere geri dönerek oturduğu dağa çıktı.

Ömer b. el-Hattâb ile Sevâd b. Kaarib arasında cereyan eden

İbn-i İshâk dedi ki: Bana, ittiham etmediğim bir kimse Abdullah b. Kâb'dan — ki bu Osman b. Affân'ın âzâdlısıdır — naklen haber verdi ki ona şöyle haber verilmiş:

Ömer b. el-Hattâb bir ara Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mescidinde insanların içinde oturmakta idi. O sırada Arab'dan bir adam (276) mescide girerek Ömer b. el-Hattâb'ı kast ederek geldi. Ömer (Radiyallâhü anh) ona baktığı zaman şöyle dedi:

— Şüphesiz bu adam elbette şirk üzeredir, henüz ondan ayrılmamıştır! Veya cahiliyyede kâhin idi. Adam ona selâm verdi sonra oturdu. Ömer (Radiyallâhü anh) da ona dedi ki:

— Müslüman oldun mu? Dedi ki:

— Evet ey Emirül-mü'minin. Ona dedi ki: Câhiliyye'de sen kâhin mi idin? Adam da dedi ki:

— Sübhânallah! Yâ Emirül-Mü'minin, tahta çıktığından beri, râiyanden hiç kimseye söylemediğin şeyi bana söylüyorsun. Bunun üzerine Ömer şöyle dedi: Allahım af et. Biz câhiliyede bu gibi şeyler işliyorduk. Putlara tapıyor vesenlere yüz sürüyorduk. Nihâyet Allah, Resûlü ile ve İslâm ile bize ikrâm etti. O da dedi ki: Evet vallâhi ey Emirül-Mü'minin, ben câhiliyyede bir kâhin idim. Dedi ki: Senin sâhibinin sana getirdiği haberi bana söyle. O, dedi ki:

Arkadaşım bana İslâm'dan bir ay veya daha az bir zaman önce geldi ve dedi ki: Cinler ve onların zelil olmalarını ve dinlerinden ümid kesmelerini ve genç develerine kavuşmalarını ve onların develerinin semer altı örtülerine kavuşmalarını görmedin mi?

İbn-i Hişâm dedi ki: Bu kelâm secidir, şiir değildir.

---

(276) Bu adam Sevâd b. Kaarib'dir Câhiliyyede kâhin idi, sonra müslüman oldu.

Abdullah b. Kâb dedi ki:

Ömer b. el-Hattâb bu esnâda insanlara konuşarak dedi ki:

— Allaha yemin ederim, ben câhiliyye putlarından bir putun yanında Kureyş'ten bir topluluk içinde idim. O puta Arabdan bir adam bir dana kesmişti. Biz ondan bize bir şey düşsün diye onun taksimini bekliyorduk. Dananın içinden bir ses işittim ki, şimdiye kadar ondan daha tesirli bir ses işitmemiştim. Bu ise İslâm'dan bir ay veya daha az bir müddet önce idi. Diyordu ki: «Zerih (277), necih bir iş = başarılmış bir iş! Adam bağırıyor; **Lâ ilâhe illallahü**, diyor.» (*)

İbn-i Hişâm dedi ki:

Yâni bir adam fasih bir lisanla bağırıyor **Lâ ilâhe illallahü**, diyor. Şiiri bilen ilim ehli kimseler bana şunu okudular:

عَجِبْتُ لِلْجِنِّ وَإِبْلاَسِهَا وَشَدِّهَا الْعِيسَ بِأَحْلاَسِهَا
تَهْوِى إِلَى مَكَّةَ تَبْغِى الْهُدَى مَامُؤْمِنُو الْجِنِّ كَأَنْجَاسِهَا

«Cinlere ve onların zelil olmalarına hayret ettim.
Onların develerine palanlarını bağlamalarına da hayret ettim.
Doğru yol arar oldukları halde Mekke'ye gittiler.
Cinlerin mü'minleri necisleri gibi değildir.»

İbn-i İshâk dedi ki: Bu Arab kâhinlerinden bize ulaşan bir haberdir.

YAHÛDİLERİN (ARABLARI) RESÛLULLAH (SALLALLAHÜ ALEYHİ VE SELLEM) İLE KORKUTMALARI

Yahûdiler Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **ile Arapları korkuturlardı. Gönderildiğinde de O'na inanmadılar.**

İbn-i İshâk dedi ki: Bana Âsım b. Katâde kavminden birtakım adamlardan naklen haber verdi ki onlar şöyle dediler:

---

(277) Zerih, kurban için denilmiş olma ihtimali vardır. Çünkü onlar kızıl hayvana «Zerih» derler. Bir rivâyette o sesi Zerih değil de «Celih» demiş. Celih ise bir rivâyette şeytanın ismidir.

(*) Adamdan kasıt Peygamber Efendimizdir.

Bizi İslâma dâvet eden şeylerden biri de, Allah Teâlâ'nın rahmet ve hidâyetiyle birlikte bizim yahûdilerden birtakım adamları dinlemiş olmamızdır. Biz ehli şirk ve putların sâhipleri idik. Onlar ise ehl-i kitâb idiler. Onların indinde ilim vardı ki bizde yoktu. Bizimle onların arasında şerler olmakta devam ettiydi. Biz onlardan ayrılıp hoşlanmadıkları bazı şeylere el uzattığımız zaman bize dediler ki:

Bir nebinin zamanı yaklaştı ki gönderilecek, onunla birlikte biz sizi katlederiz. Âd ve İremin katli gibi. Biz bunları onlardan çok işitmiştik. Allah, Resûlü (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i gönderince, bizi Allah Teâlâya dâvet ettiği zaman ona icâbet ettik. Ve biz onların kendisiyle bizi korkutmuş oldukları şeyi bildirdik ve ona doğru onlarla yarış yaptık. Biz ona iman ettik onlar ise ona inanmadılar. Bizim ve onların hakkında Bakere Sûresinde şu âyetler indi:

« وَلَمَّا جَاءَهُمْ كِتَابٌ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَهُمْ وَكَانُوا مِنْ قَبْلُ يَسْتَفْتِحُونَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا فَلَمَّا جَاءَهُمْ مَا عَرَفُوا كَفَرُوا بِهِ فَلَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الْكَافِرِينَ ».

«Vaktaki onlara Allah katından - nezdlerinde bulunan (Tevrât)'ı tastik edici (ve doğrultucu) bir Kitâb (Kur'ân) geldi, ki daha evvel küfredenlerin (Arab müşriklerinin) aleyhine (Allah'dan böyle bir) feth istiyorlardı. İşte (Tevrat'ın şehâdet ve sarâhatiyle) tanıdıkları o şey (Kur'ân) kendilerine gelince ona (hasedlerinden ve mevki hırsından dolayı) inanmadılar. Artık Allahın lâneti o kâfirlerin tepesine.»

İbn-i Hişâm dedi ki: (Âyette geçen) fetih istiyorlardı, yardım istiyorlardı mânasındadır. Yine fetih istiyorlardı, Hâkim olmayı istiyorlardı mânasına da gelir. Allah Teâlâ'nın Kitabında:

« رَبَّنَا افْتَحْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ قَوْمِنَا بِالْحَقِّ وَأَنْتَ خَيْرُ الْفَاتِحِينَ »

«Ey Rabbimiz, bizim ile kavmimizin arasını hak ile feth et ve Sen fâtihlerin hayırlısısın.» diye geçer.

Seleme'nin, Yahûdilerin Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile inzar edip, korkutmalarından naklederek verdiği haberi

İbn-i İshâk dedi ki: Bana Sâlih b. İbrâhim b. Abdirrahmân b. Avf, Mahmud b. Lebîd'den, ki bu, Benî Abdil-Eşhel'in kardeşidir, o da Seleme (278) b. Selâme b. Vakş'dan naklen (ki Seleme Bedir ashâbından idi) şöyle haber verdi:

Bizim yahûdilerden, Benî Abd-i Eşhel'den bir komşumuz var idi. Bir gün evinden bizim yanımıza çıkıp geldi nihâyet Benî Abdil-Eşhel'in yanında durdu. Seleme dedi ki:

— Ben o zaman orada bulunan yaşlıların en genci idim. Üzerimde bir kumaş elbisem vardı. O kumaş elbisem içinde evimin avlusunda yatmış bir vaziyette idim. Kıyâmeti, öldükten sonra dirilmeyi, hisâb vermeyi, mizânı, cennet ve cehennemi zikr etti.

Bunu putperestlere ehl-i şirke dedi. Onlar ölümden sonra dirilmenin olacağına itikad etmiyorlardı. Bunun üzerine onlar da ona dediler ki:

— Ey fulân sana yazıklar olsun. Onun olacağını mı itikad ediyorsun. İnsanlar öldükten sonra kendisinde cennet ve cehennemin bulunduğu içinde amelleriyle cezâ veya mükâfat görecekleri bir diyara gönderilip tekrar dirileceklerini mi itikad ediyorsun? O da dedi ki:

— Evet, kendisiyle yemin olunan kimseye yemin ederim ki böyledir. Ve istedi ki kendisi için o cehennemden payı evdeki tandır kadar olsun ve o tandırı şiddetli bir şekilde kızdırsınlar sonra onu ona giydirsinler ve onu onun üzerine çamurla kapatsınlar da yeter ki yarın işte o cehennemden kurtuluşa ersin. Bunun üzerine ona dediler ki:

---

(278) O Selem b. Selâme b. Vakş b. Zağbe b. Zavira b. Abdul-Eşhel el-Ensârî'dir. Onun anası Selmâ binti Selhe b. Hâlid b. Adiyy'dir. Hârisli bir ensârlı kadındır. Ebû Avf diye künyelenir. İlk ve son Akabe'de hazır bulundu. Bu. hepsinin kavline göredir. Sonra Bedir'de ve bütün vak'alarda hazır bulundu. Ömer (Radiyallâhü anh) onu Yemâme üzerine vâli tâyin etti. Kırk beş senesinde, Medîne'de yetmiş yaşında vefât etti. (İstiâb'a mürâcaat et).

— Ey fulan sana yazık, bunun alâmeti nedir? Dedi ki:

— Bu memleket tarafından bir Peygamber gönderilecek. Sonra eliyle de Mekke ve Yemen'e doğru işâret etti. Onlar da dediler ki:

— Onu ne zaman göreceksin? Dedi ki:

— Bana baktı ve ben onların en genç yaşta olanı idim ve dedi ki: İşte bu çocuk eger ömrünü tüketirse ona kavuşur. Seleme dedi:

— Allah'a and olsun ki, bir gece bir gündüz geçmedi ki nihâyet Allah, Muhammed Resûlünü (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i o yahûdi bizim aramızda sağ olduğu halde gönderdi. Biz ona iman ettik, o ise ona isyanından ve hasedinden dolayı inanmadı. Biz ona dedik ki:

— Ey falan, sana yazık! Bize onun hakkında söylediklerini sen söylememiş miydin? Dedi ki:

— Evet, fakat o değildir.

Sa'ye'nin iki oğlu Sa'lebe ve Esid ile Esed b. Abid'in müslüman olmaları

İbn-i İshâk dedi ki: Bana Âsım b. Ömer b. Katâde, Beni Kurayza'dan bir şeyh'den naklen bildirdi ki o bana:

— Biliyor musun Sa'lebe b. Sa'ye ve Ebid b. Sa'ye ile Esed b. Abid neden müslüman oldular? dedi ki bunlar Beni Hadl'den bir topluluktur. Beni Kurayza'nın kardeşleridirler. Onların câhiliyetlerinde onlarla birlikte idiler. Sonra İslâm'da onların efendileri oldular. Ben dedim ki:

— Hayır vallâhi bilmiyorum. Dedi ki:

— Şam halkından yahûdilerden bir adam ki ona İbn-i Heyyebân denilir, İslâm'dan iki sene önce bizim yanımıza geldi ve aramızda yerleşti. Hayır, Allaha and olsun ki, biz şimdiye kadar hiçbir adamı görmedik ki ondan daha üstün şekilde beş namazı kılsın. Bizim yanımızda ikamet etti. Biz, yağmur kesildiği zaman ona şöyle diyorduk: Ey İbn-i Heyyebân, çık bizim için su talebinde bulun. O ise şöyle diyordu. Hayır vallâhi, çıkış yerinize birer sadaka yanınızda takdim etmediğiniz takdirce bu olmaz. Biz ona diyorduk ki bu ne kadardır? O ise diyordu ki hurmadan bir fıtra veya arpadan iki avuçtur. Dedi ki: Biz o sadakayı çıkarttık. Sonra haremimizin dı-

şına çıkardı ve bizim için Allah'dan su taleb ediyordu. Allaha and olsun ki duâsı bitmeden bulutlar yürüdü ve biz su aldık. Bunu bir kereden, iki kereden ve üç kereden daha çok yapmıştı. Sonra yanımızda onun ölüm zamanı geldiği ve artık kendisinin öleceğini bildiği zaman dedi ki:

— Ey yahûdi topluluğu! Beni, buğday ve üzüm topraklarından yoksulluk ve açlık topraklarına çıkaran nedir bilir misiniz? Dediler ki: Sen daha iyi bilirsin! Dedi ki: Ben bu beldeye ancak zamanı yaklaşmış bir nebinin çıkmasını beklemek üzere gelmişimdir. Bu belde ise onun hicret edeceği yerdir. Ben ise umuyorum ki o gönderilir ve ben ona tabi olurum. Ve size onun zamanı yaklaşmıştır. O halde ey yahûdi topluluğu, önüne geçmeyiniz. Çünkü o kendisine muhâlefet eden kimselerden kanları dökmek çocukları ve kadınları esir etmekle gönderilir. Bu sizi ondan men etmesin. Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gönderildiği ve Beni Kurayza'yı muhâsara (279) altına aldığı zaman işte o gençler topluluğu dediler ki: Ey Beni Kurayza, Allaha and olsunki, elbette bu o Peygamberdir ki onun hakkında size İbn-i Heyyebân ahd etmişti. Dediler ki, değildir. Gençler dediler ki: Evet Allaha yemin ederiz ki o elbette onda onun sıfatı vardır. Böylece indiler ve müslüman oldular ve kanlarını mallarını ve ehillerini korudular.

İbn-i İshâk dedi ki: Bu yahûdilerin haberlerinden bize ulaşan şeydir.

SELMÂN (RADİYALLÂHÜ ANH)'IN MÜSLÜMAN OLMASININ HABERİ

Selmân mecûsi idi, bir kiliseye uğradı ve nasrâniliğe girdi

İbn-i İshâk dedi ki: Âsım b. Ömer b. Katâde el-Ensârî, Mahmud b. Lebid'den, o da Abdullah b. Abbâs'dan naklen bana haber verdi ki: Abdullah b. Abbâs şöyle dedi:

— Bana Selmân el-Farisi haber verdi ve ben onun ağzından dinliyordum o şöyle dedi:

279) (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Beni Kurayza ile Hendek gazvesinden dönüşünün akabinde savaştığı zamanı kasteder.

— Ben, Esbahân (280) ehlinden kendisine Cayy denilen bir köyden Fârisî bir adam idim. Babam köyünün dihkanı (281) idi. Ben Allahın halkının ona en sevgilisi idim. Onun beni sevmesi devam etti, hattâ beni evinde bir kadının hapsolunması gibi hapsetti. Ben Mecûsilikte cehd ettim gayret gösterdim. Hattâ mecûsilerin ateş körükçüsü oldum. Ki bir an onun sönmesine fırsat vermezler. Babamın bir büyük çiftliği var idi. Bir gün bir inşaatında çalışıyordu. Ve bana dedi ki :

«— Ey oğlum, şüphesiz ben bu gün çiftliğimden bu inşaatımda çalîştım. Sen oraya git ve orayı kolla. Ve orada yapmak istediği bazı şeylerle bana emretti ve benden fazla kayıp kalma, dedi. Çünkü eğer sen benden uzak kalırsan sen bana çiftliğimden daha mühim olursun ve beni her işimden meşgul edersin.» Ben de beni gönderdiği çiftliğe gitmeye niyet ederek çıktım. Hıristiyanların kiliselerinden bir kiliseye uğradım ve onları dinledim. İbadet ediyorlardı. İnsanları hiç tanımıyordum. Çünkü babam beni evden salmıyordu. Ben onların seslerini işittiğimde yanlarına girdim ki bakayım ne yapıyorlar? Onları gördüğümde namazları hoşuma gitti ve onlara imrendim ve dedim ki, vallâhi bu bizim üzerinde olduğumuz dinden hayırlıdır. Ve Allaha and olsun ki, güneş batıncaya kadar yanlarından ayrılmadım, babamın çiftliğini bırakıp oraya gitmedim. Sonra onlara : Bu dinin aslı nerededir? dedim. Şam'da dediler. Bunun üzerine babama döndüm. Babam da beni aramak için adam göndermişti. İşlerinden alıkonmuş. Ben onun yanına geldiğim zaman dedi ki :

«— Ey oğlum, nerede idin? Ben sana bir iş koşmamış mıydım?» Ben dedim ki : Babacığım birtakım insanlara uğradım ki onlar kiliselerinde ibâdet ediyorlardı. Dinlerinden gördüğüm şey bana hay-

---

(280) Esbâhan, şehirlerin en meşhûrlarından meşhûr büyük bir şehirdir. Onun büyüklüğünün vasfedilmesinde isrâf ediyorlar, hattâ iktisâd haddini israf gayesine tecâvüz ediyorlar. Esbâhan bir bölgenin bütününün ismidir. O bölgenin şehri Evlâcîdir. Sonra Yahûdiyye oldu. Esbahân ile isimlenmesinin sebebi hakkında çok sözler söylendi (Yakut'un Mucem el-Buldân'ına mürâcaat et).

(281) Dihkân : Köyün şeyhidir, çiftçiliğini bilen ve yeri islâh eden, bunun bilinmesinde kendisine baş vurulan kimsedir.

ret verdi. Allaha and olsun ki güneş batıncaya kadar onların yanında kaldım. Dedi ki:

«— Ey oğulcuğum, o dinde bir hayır yoktur. Senin babalarının dini ondan hayırlıdır.» Ona dedim ki: Hayır vallâhi o elbette bizim dinimizden hayırlıdır. Benden korktu ve ayağıma bir bağ vurdu. Sonra da beni evinde hapsetti.

Selman ile Hıristiyanların kaçmak için ittifâk etmesi

O Hıristiyanlara haber gönderdim ve dedim ki: Yanınıza Şâm'dan bir kaafile geldiği zaman bana haber veriniz. Sonra: Onlara Şâm'dan Hıristiyan tüccarlarından bir kâfile geldi ve onlar bana haber verdiler. Ben onlara dedim ki: İhtiyaçlarını görüp bitirdikleri ve memleketlerine dönecekleri zaman onları bana bildiriniz. Onlar memleketlerine dönecekleri zaman bana bildirdiler. Böylece ayağımdan demiri attım sonra onlarla birlikte çıktım nihâyet Şâm'a geldim. Oraya geldiğim zaman dedim ki: İlimce bu din tabilerinin en üstünü kimdir? Dediler ki: Kilisedeki Uskuf'dur. (282)

Selmân ile kötü huylu Hıristiyan uskufu

Selmân dedi ki: Ben uskufa geldim dedim ki: Ben bu dine imrendim seninle birlikte olmayı ve senin kilisende sana hizmet etmeyi istedim. Böylece hem senden ilim öğreneyim hem seninle birlikte namaz kılayım. Dedi ki:

— Gir. Ben de onunla beraber girdim. Uskuf kötü bir adam idi, millete sadakayı emrediyor ve sadakaya onları teşvik ediyor ve biriken sadakaları kendine alıyordu. Miskinlere yoksullara asla bir şey vermiyordu. Nihâyet altun ve gümüşten yedi kılal topladı. Bunun üzerine yaptığı işi gördüğüm için ona şiddetle buğz etmeğe başladım. Sonra öldü ve Hıristiyanlar onu defn etmek için toplandılar. Ben onlara dedim ki:

— Bu kötü bir adam idi, size sadaka ile emr eder ve sizi sadakaya teşvik eder, siz sadakayı topladığınız zaman onu kendisi için hazinede biriktirirdi. Ve miskinlere ondan bir şey vermezdi. Bunun üzerine onlar bana dediler ki:

---

(282) Uskuff Hıristiyan âlimidir ki, din işlerini o yürütür.

— Bunu nereden biliyorsun? Onlara dedim ki: Ben onun hazînesini size göstereyim. Göster dediler. Ben de onlara hazinenin yerini gösterdim. Onlar ondan altun ve gümüş dolu yedi kılâl çıkarttılar ve dediler ki: Vallâhi onu aslâ defn etmeyiz. Sonra: Onu astılar, taşlarla recm ettiler ve makamına diğer bir uskuf getirdiler.

Selmân ve iyi uskuf

Selmân şöyle diyordu: Dünyada ondan daha üstün ve daha zâhid ve âhirete daha rağbetkâr ve gece gündüz durmadan ondan daha çok çalışıp yorulan ibâdet eden hiç bir adam görmedim. Onu öyle bir sevdim ki, hiçbir şeyi ondan önce öyle sevmemiştim. Onunla beraber uzun bir zaman kaldım Sonra ona ölüm zamanı gelip çattı ve ben ona dedim ki:

— Ey falan, şüphesiz ben seninle beraber idim ve seni senden önce hiçbir şeyi sevmediğim şekilde bir sevgi ile sevdim. Şimdi ise Allah Teâlâ'nın emrinden gördüğün şey gelip çatmıştır. Senden sonra bana kimi tavsiye edersin? Ve bana ne ile emredersin? Dedi ki:

— Oğlum, Allaha yemin ederim ki, bu gün içinde bulunduğum durum üzere hiçbir kimseyi bilmiyorum, insanlar helâk olmuştur ve (dini) değiştirmişlerdir. Çok dini emirleri terketmişlerdir. Ancak Musul'da bir adam vardır, o da benim gibidir. Sen ona git.

Selmân ve Musul'daki arkadaşı

O iyi uskuf, öldüğü ve gömüldüğü zaman musul sâhibine kavuştum ve ona: Ey falan, şüphesiz falan, ölümü esnasında sana kavuşmamı bana vasiyyet etti ve senin onun gibi salih olduğunu söyledi dedim. Bana dedi ki: Yanımda kal. Ben de onun yanında kaldım ve târif edildiği üzere hayırlı bir adam olarak buldum. O da çok geçmeden öldü. Ölüm vakti gelip çattığı zaman ona dedim ki:

— Ey fulân, falan kimse bana senin yanına gelmemi tavsiye etti ve bana kavuşmamı emretti ve gördüğün gibi Allah'ın emrinin vakti sana geldi. O halde beni kime tavsiye edeceksin? Ve bana ne ile emr edersin? Dedi ki:

— Oğlum, vallâhi benim halimde olan bir adamı bilmiyorum ancak Nusaybin'de bir adam biliyorum. O, faland.r. Sen ona git.

Selmân ve Nusaybin'deki arkadaşı

O Uskuf'da öldüğü zaman Nusaybin'deki arkadaşa kavuştum, durumumu ve arkadaşının bana emrettiği şeyleri haber verdim. O da dedi ki: Benim yanımda kal. Ben de onun yanında kaldım ve onu da diğer iki arkadaş gibi buldum. Böylece hayırlı bir adam ile birlikte kaldım. Allaha and olsun ki, çok geçmeden ona ölüm yaklaştı. O vakit ona dedim ki: Ey falan, falan kimse beni falana vasiyyet etmişti, sonra beni falan sana vasiyyet etti. O halde beni kime tavsiye edersin? Ve ne ile bana emredersin? Dedi ki: Oğulcuğum, Allaha and olsun ki bizim durumumuz üzere hiçbir kimsenin kaldığını bilmiyorum ki onun yanına gitmeni emr edeyim. Ancak Rûm topraklarından Ammûriye'de bir adam vardır. O da aynen bizim gibi yaşıyor. İstersen ona git.

Selmân ve Ammûriye'deki arkadaşı

Musaybindeki arkadaşım öldüğü ve gömüldüğü zaman Ammûriye'deki arkadaşına kavuştum ve ona durumumu haber verdim. O da: Benim yanımda kal, dedi. Ben de arkadaşlarının yolu ve onların durumu üzere olan hayırlı bir adamın yanında kaldım. Çalıştım nihâyet sığırlar ve biraz keçim oldu. Sonra arkadaşıma da Allah Teâlâ'nın emri indi ölüme yaklaştı. O zaman ona dedim ki: Ey falan, ben falan ile beraber bulundum o bana falanı vasiyyet etti, sonra beni falan falana vasiyyet etti. Sonra beni falan da sana vasiyyet etti. O halde bana kimi vasi kılarsın? Ve ne ile bana emr edersin? Dedi ki: Ey oğulcuğum, Allaha yemin ederim ki: İnsanlardan, bizim üzerine olduğumuz hal üzere olan bu gün hiçbir kimseyi bilmiyorum ki, onun yanına gitmeni sana emredeyim, fakat bir Peygamberin zamanı yaklaşmıştır ve o, İbrâhim (Aleyhisselâm)'ın dini ile gönderilecektir. O Arab topraklarında çıkacaktır. Onun hicret edeceği yer iki harrenin (283) arasındaki bir yerdir. İkisinin arasında hurma ağacı vardır. Onda gizli olmayan birçok alâmetler vardır. Hediyeyi yer, sadakayı yemez. İki omuzu arasında nübüvvet hâtemi vardır. İşte eğer o memlekete kavuşabilirsen git kavuş.

---

(283) Harre siyah taşlı her bir yer demektir.

Selmân ve onun Vâdi-i Kurâ'ya nakli, sonra Medine'ye nakli ve Resûl (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gönderildiğini işitmesi

Sonra o arkadaşım da öldü ve Ammûriye'de gömüldü. Allahın takdir ettiği kadar bekledim kaldım. Sonra Kelb kabîlesinden bana bir tüccar topluluğu rastladı. Onlara dedim ki: Beni Arab topraklarına taşıyınız, size bu sığırlarımı ve bu keçilerimi vereyim. Onlar kabul ettiler. Bunun üzerine hayvanları onlara verdim ve beni kendileriyle birlikte taşıdılar nihâyet Vâdi-i Kurâ'ya vardıkları zaman bana zulm ettiler ve beni Yahûdilerden bir adama köle olarak sattılar. Ben onun yanında idim ve hurma ağacığını gördüm ve bana arkadaşımın vasfettiği memleketin o olduğunu umdum. Efendim bana haklı davranmadı. Ben onun yanında iken, bir ara Medine'den Benû Kurayza'dan onun bir amcasının oğlu yanma geldi beni ondan satın aldı, beni Medine'ye taşıdı. Allaha yemin ederim ki orayı görür görmez arkadaşımın vasfettiğiyle tanıdım ve orada ikamet ettim. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gönderildi ve Mekke'de kaldığı kadar kaldı. Ben ise içinde bulunduğum kölelik meşguliyetinden dolayı onun hakkında bir şey işitmedim. Sonra Medine'-ye hicret etti. Allaha yemin ederim ki ben efendimin bir hurma ağacının üzerine bir iş yapmak üzere çıkmıştım. Efendim ise altımda oturmakta idi. O sırada amcasının oğlu geldi ve yanında durdu, dedi ki: Ey falan, Allah Beni Kayle'ye lânet etsin. Allaha and olsun ki şimdi onlar Kubâ'da (284) bir adamın yanında toplanmışlardır ki o onların yanına Mekke'den bu gün gelmiş olup onlar onun bir Peygamber olduğunu iddiâ etmektedirler.

Kayle'nin nesebi

İbn-i Hişâm dedi ki:

Kayle: Bint-i Kâhil b. Uzre b. Sa'd b. Zeyd b. Leys b. Sûd b. Eslüm b. Half b. Kuzâe'dir. Evs ve Hazrec'in anasıdır. Numân b. Beşir el-Ensâri Evs ve Hazrec'i medh ederek şöyle dedi:

---

(284) Kubâ: Aslında bir kuyunun ismidir ki köy onunla bilinir. O köy Ensar'dan Benî Amr b. Avf'ın meskenleridir. Kubâ köyü, Medîne'den Mekke'-ye gitmek isterken sol tarafta Medine'den iki mil uzaklıktadır. (Mucem el-Buldân'a bak).

بَهَالِيلُ(١) مِنْ أَوْلَادِ قَيْلَةَ لَمْ يَجِدْ عَلَيْهِمْ خَلِيطٌ فِي مُخَالَطَةٍ عَتْبَا
مَسَامِيحُ أَبْطَالٌ يُرَاحُونَ لِلنَّدَى يَرَوْنَ عَلَيْهِمْ فِعْلَ آبَائِهِمْ نَحْبَا

«Kayle'nin çocuklarından olup efendi kişilerdir ki onlara karşı hiçbir komşu komşulukta kınayacak bir şey bulamadılar.
Cömert sahî bahâdır kişilerdir ki kerem ve ihsân etmeğe can atarlar, kendileri üzerine babalarının işine bir nezir olarak itikad ederler.»

Bu iki beyit onun bir kasidesinde geçmektedir.

İbn-i İshâk dedi ki: Bana Âsım b. Ömer b. Katâde el-Ensârî, Mahmûd b. Lebid'den, o da Abdullah b. Abbâs'dan naklen onun şöyle dediğini haber verdi.

Selmân dedi ki: Peygamberin geldiğini işittiğim zaman bir titreme beni tuttu. Hattâ zan ettim ki az kalsın efendimin üzerine düşeceğim. Böylece hurma ağacından indim ve onun amcasının oğluna: Ne diyor? Ne diyor? diye sordum. Bunun üzerine efendim kızdı ve bana şiddetli bir şamar vurdu. Sonra dedi ki:

— Sana ne, ne der desin! Sen işine dön. Ben · Bir şey yok, ancak, istedim ki onun dediği şeyin sâbit olup olmadığını anlayayım, diye cevap verdim.

Selmân, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in önünde hediyyesiyle birlikte gelip öğrenmek istemesi

Yanımda toplamış olduğum bir şey vardı. Akşamladığım zaman onu aldım sonra onu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e, O Kuba'da iken götürdüm, yanına girdim ve dedim:

Bana haber geldi ki sen sâlih bir adamsın. Ve seninle birlikte de senin muhtaç garibler olan birtakım arkadaşların varmış. Yanımda sadaka için topladığım bir şey var. Ben sizi görüyorum ki, siz başkasından daha müstahaksınız. O sadakayı O'na yaklaştırdım. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ashâbına: Yiyiniz, dedi. Ve kendisi elini çekti yemedi. Ben içimden dedim ki: Bu bir!.. Sonra ondan ayrıldım ve bir şeyler biriktirdim.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'ye geldi. Sonra ona getirdim ve ben seni görüyorum ki sadakayı yemiyorsun. Bu ise bir hediyyedir onu sana ikrâm ettim, dedim. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de ondan yedi ve ashâbına emretti. Onlar da onunla birlikte yediler. İçimden dedim ki; bu iki... Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e, O Ğarkad Bekiinde (285) iken geldim. Ashâbından (286) bir adamın cenâzesinin kaldırılmasına katılmıştı. Üzerimde ise benim iki şemle (287) vardı. O ise ashâbının içinde oturmakta idi. Ona selâm verdim, sonra döndüm ki sırtına bakayım. Acaba arkadaşımın bana vasfettiği mührü görebilir miyim? diye Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) döndüğümü görünce bildi ki bana vasf olunan bir şey hakkında bilgi edinmek istiyorum. Böylece cübbesini sırtından attı ben mühüre baktım onu tanıdım, hemen üzerine kapandım; öpüyor ve ağlıyordum. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana dedi ki: Dön. Ben de döndüm önünde oturdum. Ve haberimi ona anlattım. Ey İbn-i Abbâs sana haber verdiğim gibi. Böylece Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ashâbının bunu işitmesinden memnun kaldı hoşuna gitti. Sonra Selmân kölelik ile meşgul kaldı. Hattâ Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte Bedir ve Uhud'a katılıp bulunamadı.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'ın Selmân'a, kölelikten kurtulması için mükâtebe ile emr etmesi

Selmân dedi ki: Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana dedi ki:

— **Ey Selmân mukâtebe akdi yap.**

Ben de sahibim ile üç yüz hurma ağacının çukurunu kazıp onları onun için dikip yaşatmakla ve bir de kırk okka altun ile mükâtebe akdi yaptım. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ashâbına dedi ki:

---

(285) Bakiü'l-Ğarkad: Medîne halkının kabristânıdır. Medîne'nin içindedir.

(286) O, Külsûm b. el-Hedm'dir. Rasûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Medîne'ye gelişinden sonra müslümanlardan ilk vefât eden kimse idi. Çok geçmedi ki öldü. (Taberi, Ravz ve Şürrâh es-Siret'e mürâcaat et).

(287) Şemle: Kalınca bir giysidir ki, insan onunla dürülür.

— Kardeşinize yardım ediniz.

Onlar da bana hurma ağaçlariyle yardım ettiler. Bir adam otuz vediyye (288) = fide ile, bir adam yirmi fide ile, biri onbeş fide ile, bir adam on tane ile, adam yanında bulunan bir mikdar ile yardım ederek benim için üç yüz fide toplandı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de bana dedi ki:

— Ey Selmân git ve onlar için çukurlar kaz. Bitirdiğin zaman bana gel ben kendim onları elimle koyayım.

— Çukurları kazdım ve arkadaşlarım bana yardım ettiler. Nihâyet bitirdiğim zaman ona geldim ve ona haber verdim. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) benimle birlikte onlara doğru çıktı. Ona fideleri yaklaştırmaya başladık. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu eli ile koyuyordu. Nihâyet bitirdik. Selmân'ın nefsi elinde olana yemin ederim ki, onlardan hiçbir fide kurumadı = ölmedi. (289) Böylece hurma ağaçlarını ödedim. Yalnız mal kaldı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e madenden (290) tavuk yumurtası kadar bir altun getirildi. Bunun üzerine dedi ki:

Mükâteb olan Fârisi ne yapıyor? diye sordu. Ben ona çağırıldım, bana dedi ki:

Bunu al ve onların üzerinde bulunan borcunu öde ey Selmân.

Dedim ki: Yâ Resûlallah bu üzerimde bulunan borcu kapatmaz. Buyurdu ki:

Onları al, şüphesiz Allah yakında onlarla senin borcunu ödeyecektir. Ben:

O altını aldım ve onlar için tarttım. Selmân'ın nefsi kudret elinde olana yemin ederim ki, kırk okka geldiler. Böylece onların hak-

---

(288) Fide dediğimiz dikilmeğe elverişli çubuk şeklindeki küçük ağaçlara Arapça'da vediyye denilir.

(289) Denilir ki: Selmân eliyle bir tek fide dikti. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ise geri kalanların hepsini dikti. Onların hepsi tutundular. Bir tek Selmân'ın diktiği tutunamadı. (Ravz el-Ünüf'e mürâcaat et).

(290) Maden. altun. gümüş, demir ve benzeri cevherlerin bittiği yer demektir.

larını ifâ ettim. Ve Selmân âzâd oldu. Böylece Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte Handek'de hür olarak bulundum. Sonra onunla birlikte hiçbir vak'ada hazır bulunmağı kaçırmadım.

İbn-i İshâk dedi ki: Bana Yezid b. Ebi Habib, Abdul-Kays'dan bir adamdan, o da Selmân'dan naklederek onun şöyle dediğini haber verdi:

— Yâ Resûlallah, bunlar benim üzerimde olan borçlarımı nasıl kapatır dediğim zaman, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onları aldı ve diline sürdü. sonra şöyle dedi:

— **Onları al ve borçlarını ver.**

Ben de aldım ve bütün haklarını kırk okiyye olarak verdim.

İbn-i İshâk dedi ki: Bana Âsım b. Ömer b. Katâde haber verdi. Dedi ki bana, ittiham etmediğim bir kimse, Ömer b. Abdul-Aziz b. Mervân'dan naklen haber verdi ki o şöyle dedi:

Selmân el-Fârisî'den haber aldım ki, o, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e durumunu haber verdiği zaman şöyle dedi ki, Ammuriye'nin sâhibi ona şöyle demiş:

Şam topraklarında şöyle şöyle git, orada iki orman arasında bir adam vardır ki her sene bu ormandan ötekine yardım dileyerek çıkar. Hastalar ona görünürler. Onlardan hiç bir kimseye duâ etmez ki o şifâ bulmasın. Araştırdığın bu dini ona sor. O sana ondan haber verir. Selmân dedi ki: Çıktım nihâyet bana vasf edilen yere geldim ve insanları hastalariyle birlikte orada toplanmış olarak buldum. İşte o gece o adam bir ormandan ötekine çıktı. Halk hastalariyle onun etrafını sardılar, duâ ettiği her hasta şifâ buluyordu. Kalabalıkdan onu görmeğe imkân bulamadım. Nihâyet girmek istediği ormana giriyordu ki ancak bir tarafını gördüm. Ona kavuştum. Bu kim? dedi ve bana baktı. Dedim ki: Allah seni bağışlasın, bana İbrâhim'in Hanif dininden haber ver. Dedi ki: Sen bir şeyi soruyorsun ki, bu gün insanlar onu sormuyorlar. Bir Peygamberin zamanı yaklaşmıştır, bu dinle Harem ehlinden gönderilecektir. Sen ona git o seni o dine götürür, dedi. Sonra ormana girdi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Selmân'a dedi ki:

— **And olsun ki ey Selman, eğer bana doğru söyledin isen sen İsâ b. Meryem** (291) **ile karşılaşmışsın, demektir.**

---

(291) Süheyli, bu hadis üzerine konuşurken dedi ki: «Bu hadîsin senedi kesiktir. Senedinde mechûl bir adam vardır. Ve denilir ki o adam Hasân b.

VARAKA B. NEVFEL B. ESED B. ABDİL-UZZÂ VE UBEYDULLAH B. CAHŞ VE OSMAN B. EL-HUVEYRİS VE ZEYD B. AMR B. NÜFEYL'İN BAHSİ

İbn-i İshâk dedi ki:

Kureyş bayramlarından bir bayramda putun yanında toplandılar. Onu tâzim ediyor ve onun için develeri kurban ediyorlardı. Ve önünde ibâdet ediyor ve etrafında dönüyorlardı. Bu onlar için her sene bir gün, bir bayram idi. Onlardan dört kişi gizli konuşarak onlardan ayrıldılar. Sonra:

— Birbirimize karşı doğru hareket edelim, birbirimizi gizleyelim, dediler ve anlaştılar. Onlar Veraka b. Nevfel b. Esed b. Abdi-Uzzâ b. Kusay b. Kilâb b. Mürre b. Kâb b Luayy; Ubeydullah b. Cahş b. Riâb b. Yamer b. Sabre b. Mürre b. Kebir b. Ĝanm b. Dûdân b. Esed b. Huzeyme — ki onun anası Ümeyme bint-i Abdulmuttalib'dir — Osman b. Huveyris b. Esed b. Abdil-Uzzâ b. Kusayy; Zeyd b. Amr b. Nüfeyl b. Abdil Uzza b. Abdillah b Kurt b. Riyâh b. Rezâh b. Adiyy b. Kâb b. Luayy'dır. Birbirine dediler ki: Öğrenelim, Allaha and olsun kavmimiz hiç bir şey üzere değildir! Babaları İbrâhim'in dinini saptırmışlar! Nedir bu kendisini tavâf edeceğimiz taş ki, ne işitir ne görür ne zarar verir ne fayda verir! Ey kavmimiz, kendiniz için bir din arayınız. Çünkü siz Allaha and olsun ki, bir şey üzere değilsiniz. Böylece bunlar Hanif dinini = İbrâhimin dinini arayarak memleketlere dağıldılar.

Varaka ve İbn-i Cahş'ın kavuşmaları

Varaka b. Nevfel Hıristiyanlıkta karar kıldı ve onlardan kitapları okuyup araştırdı nihâyet Ehl-i Kitâb'dan bir ilim öğrendi. Ubeydullah b. Cahş ise içinde bulunduğu karışık durum üzere kalmakta devam etti. Nihâyet müslüman oldu. Sonra müslümanlarla birlikte Habeşe hicret etti. Ve karısı Ümm-i Habibe bint-i Ebi Süfyân müslüman bir kadın olarak onunla birlikte bulunuyordu. Ubeydullah Habeşe geldiği zaman hıristiyan oldu. İslâm'dan ayrıldı. Nihâyet orada hıristiyan olarak öldü.

Amâredir. Bu onların ittifakı ile zaîfdir. Eğer hadis sahîh ise metninde yanlış bir şey yoktur.»

İbn-i Cahş hıristiyan olduktan sonra Habeşe'nin müslümanlariyle konuşmaları

İbn-i İshâk dedi ki: Bana Muhammed b. Cafer b. el-Zübeyr şöyle haber verdi:

Ubeydullah b. Cahş, hıristiyanlaştığı zaman, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâbına rastlıyordu. Onlar Habeş topraklarında idiler. Ve şöyle diyordu: Biz gördük, siz ise henüz görmek için göz arıyorsunuz. Ve henüz göremiyorsunuz.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in İbn-i Cahş'ın ölümünden sonra onun karısı ile nikâhlanması

İbn-i İshâk dedi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ondan sonra onun karısı Ümm-i Habibe bint-i Ebi Süfyân b. Harb ile evlendi.

İbn-i İshâk dedi ki: Bana Muhammed b. Ali b. Hüseyin haber verdi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) orada Necâşi'ye Amr b. Ümeyye el-Damri'yi gönderdi. Necâşi onun (Peygamber) için o kadına dünürcülük yaptı ve o kadınla onu nikâhladı ve o kadının mehrini Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yerine dört yüz dinâr olarak verdi. Muhammed b. Ali dedi ki: Abdulmelik b. Mervân'ın kadınların mehrini dört yüz dinâr üzerine dondurmasının bundan dolayı olduğunu bildik. O kadını Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e teslim eden ise Hâlid b. Said b. el-Âs idi.

İbnil-Huveyris'in Hıristiyanlığa geçmesi ve Rum Kralı Kayser'e (*) gitmesi

İbn-i İshâk dedi ki:

Osman b. el-Huveyris'e gelince o, Rûm meliki Kayser'in yanına geldi ve Hıristiyanlaştı. Orda güzel bir makam ve mertebe buldu.

(*) Onun olayı şudur ki: Kayser Osman'a tac giydirmiş ve onu Mekke'nin idaresine tâyin etmişti. Bu emri onlara getirdiği zaman bir melike itaat etmekten çekindiler. El-Esved b. Esed b. Esed b. Abduluzza bağırdı:

İbn-i Hişâm dedi ki: Osman b. el-Huveyris'in Kayser'in yanında durumu hakkında çok lâf vardır Fakat başta anlattığım sebepten dolayı kısa kesiyorum.

Zeyd b. Amr, kavuştuğu şey ve ondan nakl olunanlar

Zeyd (292) b. Amr b. Nüfeyl'e gelince o durdu, ne yahûdiliğe ne hıristiyanlığa girmedi. Fakat yine kavminin dini olan müşriklikten ay-

Dikkat olunsun ki, Mekke diridir, erkektir, bir krala itaat etmez. Böylece Osman'ın murâdı tamamlanmadı. Bu konuda daha değişik şeyler de rivâyet edilmiştir:

Bu Osman'a patrik deniliyordu Geriye çocuk bırakmamıştır. Şam'da zehirlenmiş olarak öldü. Onu Melik Amr b. Cefne el Ğassânî zehirledi. (Ravz el-Ünüf'e mürâcaat et).

(292) Süheylî Zeyd'in putlar üzerine boğazlananı yemeyi terketmesine temas ettikten sonra dedi ki: «Bunda bir suâl vardır: Nasıl oldu da Allah Zeyd'i putların üzerine kesilen hayvanları ve Allahın isminin üzerine zikr olunmadığı şeyleri yemeyi terketmeğe muvaffak kıldı. Halbuki Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) câhiliyede bu fazilete daha evlâ idi? Cevap iki cihettendir:

Birinci cevap: Hadisten: Vahy öncesi Beldehte Zeyd. Resûlullah (Sallallahü Aleyih ve Sellem) ile karşılaştığı zaman onlara takdim edilen sofradan Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yediği anlaşılmıyor. Hadisin metni şöyledir: «Onlara sofra takdim edildiği zaman Zeyd. «Allah'ın ismi üzerinde zikredilmediği şeyi yemem» dedi.

İkinci cevap: Zeyd bunu düşündüğü bir görüş ile yapmış: geçmiş bir şer' ile yapmamış. İbrâhim'in şer'inde yalnız laşe etinin yenilmesinin haram kılınması vardır. Allahın gayrına kesilen bir şeyin haram kılınması yoktur. Bunun haram kılınması ancak İslâm'da nâzil olmuştur Bâzı usulcüler derler ki: Eşya şer'in vürûdundan önce ibahat üzeredir. Eğer bununla hüküm versek ve: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) putlar üzerine boğazlanan şeylerden yerdi desek mübâh bir fiili yapmış demektir. Eğer ondan yememiş ise bir işkâl yoktur. Ve eğer dersek ki: O kurbanlar ne helâldir. ne de haramdır ki sahîh de budur. Özellikle kesilen hayvanlar konusunda eski şer'in helâl kılması asıldır. vardır. Koyun. deve bizden öncekilerin dininde Allah Teâlâ'nın kendisini helâl kıldığı şeyler ve benzerleri gibi. Önceden olan bu helâl kılınmaya, onların icad ettikleri haram kılmalar tesir etmez. İslâmiyet gelinceye kadar bu hüküm böyle idi. Nihâyet Allah Sübhânehu:

rıldı. Putlardan, ölü hayvan etini ve kanı ve putlara karşı boğazlanan hayvanları yemekten uzak durdu ve kız çocukları diri diri öldürmekten (293) sakındırırdı. İbrâhim'in Rabbine ibâdet ederim, dedi. Kavminin ayıplarını göstererek açıktan onlara tavır aldu.

İbn-i İshâk dedi ki: Bana Hişâm b. Urve, babasından, o da anası Esmâ bint-i Ebi Bekr (Radiyallâhü anhümâ)'dan naklen haber verdi ki: Esmâ şöyle dedi:

Zeyd b. Amr b. Nüfeyl'i ihtiyar ve sırtını Kâbe'ye dayamış şöyle diyerek gördüm. «Ey Kureyş topluluğu, Zeyd b. Amr'ın nefsi kudret elinde olana yemin ederim ki, sizden benden başkası hiçbir kimse İbrâhim'in dini üzere yoktur Sonra şöyle diyordu: Ey Allahım, şâyet yönlerin hangisinin sana daha sevgili olduğunu bilseydim, onunla sana ibâdet ederdim, fakat onu bilmiyorum. Sonra da avucunun içi üzerine secde ediyordu.

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Bana haber verildi ki: Onun oğlu Said b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl ve Ömer b. el-Hattâb — ki amcasının oğludur — Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e dediler ki:

Zeyd b. Amr için istiğfar edelim mi? Buyurdu ki:

Evet. Çünkü o bir tek ümmet olarak ba's olunacaktır.

«وَلَا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ».

«Üzerine Allahın isminin zikr olunmadığı şeylerden yemeyiniz» kavlini inzâl buyurdu ve bunları haram kıldı. Görmez misin ki: Ehl-i Kitabın boğazladıkları hayvanlar bizim indimizde önceki bir şer' ile helâl kılmanın aslı üzerine bâki kalmış. Bu helâl kılmada onların icad ettikleri küfür ve haça tapmaları tesir etmez. Aynı şekilde putperestlerin kesmiş oldukları hayvanlar da geçmiş şer' ile helâl kılınmış idi. Nihâyet Kur'ân onu harâm kılmakla ayırdı.

(293) Denildiğine göre, Zeyd adama, kızını öldürmek istediği zaman: Onu katletme, onun tâyinini ben sana öderim, derdi ve kızı alırdı, kız büyüdüğü zaman babasına derdi ki: Eğer dilersen onu sana vereyim ve eğer dilersen onun mâişetini senden alırım.

Sa'saa b. Muâviye, Ferazdak'ın dedesi de, (Allah ona rahmet etsin) bunun aynisini yapardı. Müslüman olduğu zaman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den sordu ki: Benim için bunda bir ecir var mıdır? Buyurdu ki:

«Senin için onun sevabı olmuştur. Çünkü Allah sana İslâm nimetini verdi.»

Kavminin dininden ayrılışı hakkında Zeyd'in şiiri

Zeyd b. Amr b. Nüfeyl, kavminin dininden ayrılışında ve bu hususta onlardan karşılaştıkları hakkında şöyle dedi:

أَرَبًّا وَاحِدًا أَمْ أَلْفَ رَبٍّ ... أَدِينُ إِذَا تُقُسِّمَتِ الْأُمُورُ

عَزَلْتُ اللَّاتَ وَالْعُزَّى جَمِيعًا ... كَذَلِكَ يَفْعَلُ الْجَلْدُ الصَّبُورُ

فَلَا الْعُزَّى أَدِينُ وَلَا ابْنَتَيْهَا ... وَلَا صَنَمَيْ بَنِي عَمْرٍو أَزُورُ

وَلَا هُبَلًا أَدِينُ وَكَانَ رَبًّا ... لَنَا فِي الدَّهْرِ إِذْ حِلْمِي يَسِيرُ

عَجِبْتُ وَفِي اللَّيَالِي مُعْجِبَاتٌ ... وَفِي الْأَيَّامِ يَعْرِفُهَا الْبَصِيرُ

بِأَنَّ اللهَ قَدْ أَفْنَى رِجَالًا ... كَثِيرًا كَانَ شَأْنَهُمُ الْفُجُورُ

وَأَبْقَى آخَرِينَ بِبِرِّ قَوْمٍ ... فَيَرْبِلُ مِنْهُمُ الطِّفْلُ الصَّغِيرُ

وَبَيْنَا الْمَرْءُ يَفْتُرُ ثَابَ يَوْمًا ... كَمَا يَتَرَوَّحُ الْغُصْنُ الْمَطِيرُ

وَلَكِنْ أَعْبُدُ الرَّحْمَنَ رَبِّي ... لِيَغْفِرَ ذَنْبِيَ الرَّبُّ الْغَفُورُ

فَتَقْوَى اللهِ رَبِّكُمُ احْفَظُوهَا ... مَتَى مَا تَحْفَظُوهَا لَا تَبُورُوا

تَرَى الْأَبْرَارَ دَارُهُمُ جِنَانٌ ... وَلِلْكُفَّارِ حَامِيَةٌ سَعِيرُ

وَخِزْيٌ فِي الْحَيَاةِ وَإِنْ يَمُوتُوا ... يُلَاقُوا مَا تَضِيقُ بِهِ الصُّدُورُ

«İşler taksim olunduğu zaman bir tek Rabbe mi yoksa bin tane Rabbe mi ibâdet edeceğim. (294)

---

(294) Uzzâ birikmiş bir araya gelmiş birtakım hurma ağaçları idi. Amr b. Lahy zikr olunduğuna göre onlara dedi ki, Rab kışın Tâifde latın yanında kalır ve yazın da Uzzâ'nın yanında kalır. Böylece onları tâzim ettiler ve onlara ev yaptılar ve onlara, Kâbe'ye hediye verdikleri gibi hediye veriyorlardı. Bu, o puttur ki. Resûlullah (Sallallahüâ Aleyhi ve Sellem) Hâlid b. Velid'i onu yıkması için gönderdi. Onun hizmetcisi ona dedi ki: Ey Hâlid ondan sakın, çünkü o ayırır ve parçalar keser Hâlid ise. onu yıktı yalnız kökleri ve temelleri kaldı. Bunun üzerine onun kayyımı dedi: Allaha yemin ederim ki

Lât ve Uzzâyı hep birlikte azlettim, çok sabırlı salâbetli kimse böyle yapar.
Ne Uzzâya ibâdet ederim ne de onun iki kızına Ve ne de Benî Amr'ın iki putunu ziyâret ederim.
Ne de Hübel'e ibâdet ederim, yeni aklım kestiği zaman eski zamanda o bizim için bir rab idi.
Hayret ettim ve gecelerde ve gündüzlerde hayret verici şeyler vardır ki, Basîr, onları bilmektedir.
Şöyle ki: Allah çok adamları yok etti ki onların şanları fısk ve fücûrdu.
Diğer birtakımlarını ise kavmin iyileriyle geriye bıraktı.
Böylece onlardan küçük çocuk büyür gelişir genç hâle gelir.
Bir ara kişi hiddetten sonra sâkin olur bir gün döner nitekim ağacın uçan dalı titrer yeşerir ve düşmesinden sonra yaprağı yeniden biter.
Fakat Rabbim Rahmân'a ibâdet ederim ki, çok bağışlayan af eden Rab günâhımı bağışlasın.
O halde Rabbinizin takvâsına sâhip çıkın.
Onu ne zaman tutarsanız helâk olmazsınız.
Görürsün ki iyi kimselerin yurdu cennetlerdir.
Kâfirler için ise sıcak ve alevli cehennem vardır.
Dünyâ hayâtında zillet ve rüsvaylık, eğer ölürlerse kendisiyle göğüslerin daraldığı şeyle karşılaşırlar.»

Zeyd b. Amr b. Nüfeyl yine aşağıdaki şiirini söyledi. İbn-i Hişâm dedi ki: O şiir Ümeyye b. Ebi es-Salt'a âiddir. Onun için olan bir kasidede geçmektedir. Ancak ilk iki beyt ve beşinci beyt ve sonraki beyt onun değildir. Birinci beytin son mısraı ise İbn-i İshâk'ın gayrından nakl edilmiştir.

إِلَى اللهِ أُهْدِى مِدْحَتِى وَثَنَائِيَا   وَقَوْلاً رَصِينًا لاَ يَنِى الدَّهْرَ بَاقِيَا
إِلَى الْمَلِكِ الْأَعْلَى الَّذِى لَيْسَ فَوْقَهُ   إِلَاهٌ وَلاَ رَبٌّ يَكُونُ مُدَانِيَا
أَلاَ أَيُّهَا الْإِنْسَانُ إِيَّاكَ وَالرَّدَى   فَإِنَّكَ لاَ تُخْفِى مِنَ اللهِ خَافِيَا
وَإِيَّاكَ لاَ تَجْعَلْ مَعَ اللهِ غَيْرَهُ   فَإِنَّ سَبِيلَ الرُّشْدِ أَصْبَحَ بَادِيَا

---

o yeniden gelir ve elbette kendisine bunu yapan kimseden intikamını alır. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hâlid'e kalan kısmını kökünden sökmesini emretti. o da gitti köklerini de söktü.

حنانيك إن الجن كانت رجاءهم   وأنت إلهي ربنا ورجائيا
رضيت بك اللهم ربا فلن أرى   أدين إلاها غيرك الله ثانيا
[أدين لرب يستجاب ولا أرى   أدين لمن لم يسمع الدهر داعيا]
وأنت الذي من فضل من ورحمة   بعثت إلى موسى رسولا مناديا
فقلت له: يا اذهب وهارون فادعوا   إلى الله فرعون الذي كان طاغيا
وقولا له: أأنت سويت هذه   بلا وتد حتى اطمأنت كما هيا
وقولا له: أأنت رفعت هذه   بلا عمد أرفق إذا بك بانيا
وقولا له: أأنت سويت وسطها   منيرا إذا ما جنه الليل هاديا
وقولا له: من يرسل الشمس غدوة   فيصبح ما مست من الأرض ضاحيا
وقولا له: من ينبت الحب في الثرى   فيصبح منه البقل يهتز رابيا
ويخرج منه حبه في رؤوسه   وفي ذاك آيات لمن كان واعيا
وأنت بفضل منك نجيت يونسا   وقد بات في أضعاف حوت لياليا
وإني [و] لو سبحت باسمك ربنا   لأكثر، إلا ما غفرت، خطائيا
فرب العباد ألق سيبا ورحمة   علي وبارك في بني وماليا

«Ancak Allaha medhimi ve senâmı hediye ederim, zaman bâki oldukça beni zayıf düşüremiyeceği mühkem sâbit bir sözü hediye ederim.
Melik-i Alâya hediye ederim ki, Onun üstünde hiçbir ilâh yoktur, ondan başka dost olacak Rab yoktur.
Uyanık ol ey insan ölüm sanadır.
Çünkü sen Allah'dan bir gizlenici olarak gizlenemezsin.
Seni sakındırırım, Allah'dan gayrını ortak kılma, çünkü doğru yol artık âşikârdır.
Biz şerleri defetmeyi ve hayrı senden diliyoruz.
Onların umudu ise cinlerdir. (295)

(295) Kamus'da dedi ki: Cinn, cinden bir kabîledir. Kilâs es-sûd elbehm

Umudumuz ise sensin.

Ey Allahım, sana Rabb olarak râzı olduk.

Ey Allahım, senin gayrın ikinci bir ilâha ibâdet etmeyi elbette ve aslâ düşünemeyiz.

Bir Rabb'a ibâdet ederim ki, duâ edenlerin duâsı onun tarafından kabul olunur ve hiçbir zaman duâ edeni işitmeyen bir kimseye ibâdet etmem.

Ve Sen O zât-ı Âlâsın ki nîmet ve rahmetin fazlından Mûsâ'ya nidâ etmekte olan bir Resûl = elçi gönderdin.

Ve ona dedi ki, Ey Mûsâ ve Hârûn gidin ve azmış olan Fir'avn'ı Allaha çağırın.

Ve ona deyiniz ki, sen misin işte bu yeri kazıksız olarak düz tutan böylece olduğu gibi sükûn üzere kalmasını sağlayan.

Ona deyiniz ki, sen misin işte bu göğü direksiz yüksekte tutan.

O takdirde sen binâ kılıcı olarak ne şefkatlisin!

Ona deyiniz ki, sen misin oranın ortasında nurlandırıcı yıldızı gece karanlık olduğu zaman yol gösterici olarak tutan.

Ona deyiniz ki, sabahleyin güneşi kim gönderir.

Böylece yerden temas ettiği her yeri ışıklatmış olur.

Ona deyiniz ki, daneyi toprakta kim bitirir.

Böylece ondan yeşillikler yer yüzünde zâhir olarak hareket etmiş olur.

Ve ondan onun uçlarında danesi çıkar ve bunda ise aklı olan beyni olan kimseler için birçok âyetler alâmetler vardır.

Sen misin senden bir fazıl ile Yûnus'u kurtaran.

Halbuki o gecelerce balığın âzâları içinde gecelemiştir.

Ve ben ey Rabbimiz, tesbih etsem de namaz kılsam da ona dayanmam ancak «Senin isminle Rabbimiz hatalarımı af et» duâsını çok ederim.

Namaz kılsam da itimad etmem, ancak sana duâ etmeme ve benim hatalarımı af etmene, mağfiret etmene itimad ederim.

Ey kulların Rabbı, bana ata ve rahmet ilka eyle ve benim çocuklarım ve malımı mübârek eyle.

Zeyd b. Amr karısı Safiyye bint-i el-Hadrami'ye itâb ederek aşağıda gelecek olan şiiri söyledi.

---

onlardandır. Veya cinlerin sefilleri ve onların zayıflarıdır. Veya onların zayıflarıdır. Veya onların köpekleri veya cin ile ins arasında bir mahlûktur.

Hadrami'nin nesebi

İbn-i Hişâm dedi ki :

Hadrami'nin ismi : Abdullah b. Ammâd b. Ekber'dir. Sadef kabilesinden birisidir. Sadef'in ismi, Amr b. Mâlik'dir. Bu, Sekûn b. Eşres b. Kindi sülâlesinden birisidir. Denilir ki : Kinde b. Sevr b. Murta' b. Afir b. Adiyy b. el-Hâris b. Mürre b. Üdd b. Zeyd b. Mihse' b. Amr b. Arib b. Zeyd b. Kehlân b. Sebe'dir. Denilir ki : Murta' b. Mâlik b. Zeyd b. Kehlân b. Sebe'dir.

Zeyd'in karısı Safiyye'nin, Hattâb ile bir olup kendisine karşı muhâlefet etmelerine karşı karısına itâbı hakkındaki şiiri

İbn-i İshâk dedi ki :

Zeyd b. Amr Mekke'den çıkmaya azm etmişti ki, İbrâhim (Aleyhisselâm)'in dini Hanîfiyye'yi bulmak üzere yer yüzünde yürüyüp dolaşsın. Safiyye bint-i el-Hadramî onun her yola çıkmaya hazırlık yaptığını gördüğü zaman onu Hattâb b. Nüfeyl'e bildiriyordu. Hattâb ise Nüfeyl'in oğlu olup Zeyd'in amcası idi. (296) Aynı zamanda Zeyd'in ana bir kardeşi idi de. Hattâb onu kavminin dininden ayrılmasına karşı kınıyordu. Hattab Safiyye'yi bununla görevlendirmiş onu vekil kılmıştı ve demişti ki : Onun bu işe niyet ettiğini gördüğün zaman bana bildir. Bunun üzerine Zeyd şöyle dedi :

لَاتَحْبِسِينِى فِى الْهَوَا نِ صَفِىَّ مَادَابِى وَدَابُهْ
إِنِّى إِذَا خِفْتُ الْهَوَا نَ مُشَيَّعٌ ذُلُلٌ رِكَابُهْ
دُعْمُوصُ أَبْوَابِ الْمُلُو كِ وَجَائِبٌ لِلْخَرْقِ نَابَهْ
قَطَّاعُ أَسْبَابٍ تَذِلُّ بِغَيْرِ أَقْرَانٍ صِعَابُهْ

(296) Çünkü Zeyd'in anası — ki Ceydâ bint-i Hâlid b. Câbir b. Ebî Habîb b. Fehm'dir — Nüfeyl b. Abduluzzâ'nın karısı idi. Nüfeyl'den Hz. Ömer'in babası Hattâb'ı doğurdu. Sonra Nüfeyl öldü karısı dul kaldı ve bunun üzerine Nüfeyl'den üvey oğlu Amr ile evlendi ve ondan Zeyd'i doğurdu. Bu, tarz evlenme câhiliyye ehlinin yapmakta olduğu bir nikâh idi (El-Eğanî c. 3. s. 113, Darul Kütüb Tabı'na mürâcaat et).

وَإِنَّمَا أَخَذَ الْهَوَانُ الْعَيْرَ إِذْ يُوهِي إِهَابَهُ

وَيَقُولُ إِنِّي لَا أَذِلُّ بِصَكِّ جَنْبَيْهِ صِلَابَهُ

وَأَخِي ابْنُ أُمِّي ثُمَّ عَمِّي لَا يُوَاتِينِي خِطَابُهُ

وَإِذَا يُعَاتِبُنِي بِسُوءٍ قُلْتُ أَعْيَانِي جَوَابُهُ

وَلَوْ أَشَاءُ لَقُلْتُ مَا عِنْدِي مَفَاتِحُهُ وَبَابُهُ

«Ey Safiyyem beni zillet ve hakarette haps etme.
Benim âdetim onun âdeti değildir.
Ben zillet ve hakaretten korktuğum zaman, üzengileri alçalmış bir bineğin şecaatli bir binicisiyimdir.
Meliklerin kapılarının kurdudur, onlara çok girip çıkar ve onun yaşlı devesi çölleri kat eder.
İpleri çok kesicidir onun güçlükleri ipler olmaksızın inkiyad eder.
Deveyi zillet ve hakaret ancak o, derisini yardığı zaman, tutar.
Deve der ki yükünün yanlarına vurmasiyle ben zelîl olmam alçalmam.
Benim kardeşim, anamın oğlu, amcamdır, (297) onun hitâbı bana müvâfık gelmez.
Beni bir kötülükle itâbda bulunduğu zaman derim ki, onun cevâbı bana zor mu gelir?
Şâyet muzdar bırakırsa elbette derim ki:
Benim yanımda onun atahtarları ve kapıları yoktur.»

Zeyd'in Kâbe'ye istikbâl etmiş olduğu zamanki şiiri

İbn-i İshâk şöyle dedi: Zeyd b Amr b. Nüfeyl'in âilesinden bana haber verildi ki: Zeyd Mescidin içinde Kâbe'ye yöneldiği zaman şöyle dedi:

عُذْتُ بِمَا عَاذَ بِهِ إِبْرَاهِيمْ مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ وَهُوَ قَائِمْ

Hak olarak hak olarak kulluk etmekte ve kölelik etmekte emrine hazırım.

---

(297) Hattab, Nüfeyl'in oğludur. Nüfeyl ise Amr'ın ve Hattab'ın babasıdır. Amr Zeyd'in babasıdır. Dolayısiyle Hattab Zeyd'le ana bir kardeş iken Amr'le baba bir kardeş olduğundan onun amcasıdır.

«İbrâhim'in ayakta kıbleye yönelerek sığındığı şeye sığındım.»

O şöyle dedi :

أَنْفِي لَكَ اللّهُمَّ عَانٍ رَاغِمْ   مَهْمَا تُجَشِّمْنِي فَإِنِّي جَاشِمْ

الْبِرَّ أَبْغِي لَا الْخَالْ . لَيْسَ مُهَجِّرٌ كَمَنْ قَالَ .

«Senin için yerden yere koşarım.
Ey Allahım ben esirim alçak gönüllü burnu yüzü yerde bir kimseyim.
Ne zaman bana teklif edersen ben teklifi en güç şartlarla yerine getiririm.»
İyiliği ararım kibri ve kuruntuyu değil.
Hiç gündüz öğlenin şiddetli sıcağından yürüyen kimse, kaylûle uykusuna dalmış istirâhat eden gibi olur mu!

İbn-i Hişâm şöyle denildiğini rivâyet etti :

وَيُقَالُ : الْبِرُّ أَبْقَى لَا الْخَالُ ، لَيْسَ مُهَجِّرٌ كَمَنْ قَالَ . قَالَ :

«İyilik bâkidir kibir kuruntu değil.
Öğlenin kızgın güneşinde yürüyen kimse kaylûle uykusuna dalan istirâhat eden gibi değildir».

Dedi ki : Onun;

«Kıbleye yönelerek»

sözü bâzı ehl-i ilimden menkuldur.

İbn-i İshâk dedi ki : Zeyd b. Amr b. Nüfeyl şöyle dedi :

وَأَسْلَمْتُ وَجْهِي لِمَنْ أَسْلَمَتْ   لَهُ الْأَرْضُ تَحْمِلُ صَخْرًا ثِقَالَا

دَحَاهَا فَلَمَّا رَآهَا اسْتَوَتْ   عَلَى الْمَاءِ أَرْسَى عَلَيْهَا الْجِبَالَا

وَأَسْلَمْتُ وَجْهِي لِمَنْ أَسْلَمَتْ   لَهُ الْمُزْنُ تَحْمِلُ عَذْبًا زُلَالَا

إِذَا هِيَ سِيقَتْ إِلَى بَلْدَةٍ   أَطَاعَتْ فَصَبَّتْ عَلَيْهَا سِجَالَا

«Bütün vücudumla kendisine yerin boyun eğdiği kimseye boyun eğdim.
Ağır büyük kuyuları taşıyan yer onun için onu döşedi.
Suyun üzerine durduğunu gördüğü zaman, üzerine dağları sâbit kıldı ve dağlarla onları ağırlaştırdı.
Kendisine bulutların inkiyad ettiği kimseye bütün varlığımla inkiyad ettim.
O bulutlar tatlı suları taşır.
Bir de bakarsın ki, onlar itâat eden bir beldeye suyunu bırakır ve böylece oranın üzerine çok yağmur döker.»

Hattâb Zeyd b. Nüfeyl'in yolunu beklemesi
Zeyd'in Şâm'a gitmesi ve ölümü

Hattâb Zeyd'e eziyet veriyordu Ve onu Mekke'nin yukarki tarafına çıkarttı. O da Mekke'nin karşısında Hirâ'ya (298) indi. Hattâb Kureyş'in gençlerinden birtakım gençleri ve onların sefihlerinden = ayak takımlarından birtakım kimseleri bununla vazifelendirdi ve onlara şöyle dedi: Onu Mekke'ye girmeğe bırakmayınız. Bunun üzerine ancak gizlice girebiliyordu. Bunu öğrendikleri zaman onu Hattâb'a bildiriyorlardı ve onu Mekke'den çıkartıyorlar ve ona eziyet veriyorlardı. Dinlerini bozmasını ve kimsenin dininden ayrılıp ona tâbi olmasını istemediklerinden böyle yapıyorlardı. Kavminden olup haram olan şeyleri helâl görenlere karşı Haremi büyüklüyor ve ona tâzim ediyor ve şöyle diyordu:

لَاهُمَّ إِنِّي مُحْرِمٌ لَا حِلَّهْ وَإِنَّ بَيْتِي أَوْسَطَ الْمَحَلَّهْ
عِنْدَ الصَّفَا لَيْسَ بِذِي مَضَلَّهْ

«Ey benim Allahım, ben Haremde sakinim, Hill bölgesinde değil.
Ve benim evim mahallenin ortasıdır.
Yolu bilinmeyen bulunmayan gözden uzak bir yerde değil, Safa'nın yanındadır.»

Sonra İbrâhim (Aleyhisselâm)'ın dinini arayarak Yuhûdî ve Hıristiyan âlimlerinden sorarak çıktı. Nihâyet Musul ve bütün Cezîre'-

(298) Hirâ bir dağdır ki ora ile Mekke arası üç mildir. Minâ'ya giden kimsenin solunda.

yi aradı. Sonra döndü ve bütün Şâm bölgesini dolaştı. Nihâyet Belka* topraklarından yüksek bir yerdeki bir râhibin yanına vardı. İddiâ ettiklerine göre Hıristiyanların ilmi onda son buluyordu. İbrâhim'in dini olan Hanîfiyye'yi ona sordu. Râhip dedi ki:

— Sen bir din arıyorsun. Amma seni ona götürecek kimseyi göremezsin. Fakat bir peygamberin zamanı yaklaşmıştır ki senin çıktığın beldelerden çıkacaktır. İbrâhim'in Hanîfiyye olan dini ile gönderilecektir. O halde ona kavuş. Çünkü o şimdi gönderilmiştir. Bu onun zamânıdır. Zeyd daha önce yahûdilik ve nasrânîliği denemiş, fakat hiç bir şeylerini beğenmemişti Bu rahip bunu ona söylediği zaman hemen Mekke'ye gitmeye niyet ederek hızla çıktı. Nihâyet Lahm memleketine girdiği zaman üzerine saldırdılar ve onu katlettiler. Bunun üzerine Veraka b. Nevfel b. Esed ona ağlayarak şöyle dedi:

Veraka'nın Zeyd'e mersiyyesi

رشدت وأنعمت ابن عمرو وإنما   تجنبت تنورا من النار حاميا
بدينك ربا ليس رب كمثله   وتركك أوثان الطواغي كما هيا
وإدراكك الدين الذي قد طلبته   ولم تك عن توحيد ربك ساهيا
فأصبحت في دار كريم مقامها   تعلل فيها بالكرامة لاهيا
تلاقي خليل الله فيها ولم تكن   من الناس جبارا إلى النار هاويا
وقد تدرك الإنسان رحمة ربه   ولو كان تحت الأرض سبعين واديا

«Ey İbn-i Amr doğru yola erdin ve bunda çok ilerledin ve ancak kızgın olan cehennemden bir tandırdan uzaklaştın kurtuldun.

Kendisi gibi bir Rab olmayan bir Rabba ibâdet etmenle ve tâğîlerin = Allah'dan başkasına ibâdet edenlerin putlarını olduğu gibi terketmenle bunu yapmış oldun.

(*) Belka, Dimeşk amilliklerinden bir memlekettir. Şam ile Vadi-i Kura arasındadır. Onun kasabası Umman'dır. Orada çok köyler ve geniş mezraalar vardır. (Mucem el-Bundan'a mürâcaat et).

Taleb edip aramış olduğun dine kavuşmanla ve Rabbin tevhidini unutmadan...
Böylece kendisinde ikamet etmek güzel olan bir yurtta oldun.
İkramlarla eğlenerek dönüyorsun
Orada Allah'ın Haliline = dostuna rastgeldin.
Hâviye cehenneme doğru yuvarlanmadın.
Cebbar olmadın.
İnsana Rabbinin rahmeti erişebilir.
Her ne kadar yedi kat yerin altında bir vâdide olsa bile.»

İbn-i Hişâm dedi ki: İlk iki beyt ile bir beyit Ümeyye b. Ebi's-Salt'a âid olan onun bir kasidesinde olduğu rivâyet olunur. «Tâğilerin putlarını» sözü İbn-i İshâk'ın gayrından menkuldür.

RESÛLULLAH (SALLALLAHÜ ALEYHİ SELLEM)'İN İNCİL'DE BİLİNEN SIFATI

Havârî Yuhannes'in Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile müjde vermesi

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana ulaştığına göre İsâ b. Meryem, ona Allah'dan gelen İncil'e, etbai için, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sıfatına dâir bildirdiği şeylerden, Havârî Yuhannis'in İncil'i İsâ b. Meryem (Aleyhisselâm)'ın devrini yazarken Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hakkında şöyle yazmıştır:

— Kim bana buğz ederse Rabbe buğz etmiş demektir. Şâyet benden önce hiçbir kimsenin yapmadıkları birtakım şeyleri onların huzurunda yapmasaydım onlar için bir hatâ olmazdı. Fakat bu andan itibaren onlar kibirlenerek hakkı kabûl etmediler ve zannettiler ki onlar bana ve Rabbe de gaalib olacaklardır. Fakat elbette Nâmûs'daki şu sözlerin tamamlanması lâzımdır: Onlar bana meccânen yâni boş olarak buğz ettiler. Ve şâyet Rabbın katından size Allah'ın göndereceği şu Münhemennâ ve Rabbın katından çıkmış olan bu Ruhul-Kuds gelse o benim için şâhiddir ve siz dahi şâhidsiniz. Çünkü eskiden beri siz benimle beraber idiniz. İşte bunun hakkında size söyledim ki şikâyet etmiyesiniz.

Münhemennâ, Süryânice **Muhammed'dir. Bu Rumca ile ise Beraklîdîs'dir.** (*) (Sallallahü Aleyhi ve Sellem).

PEYGAMBER (SALLALLAHÜ ALEYHİ VE SELLEM)'İN Bİ'SETİ

İbn-i İshâk dedi ki:

Muhammed Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **kırk yaşına** vardığı zaman Allah Teâlâ onu âlemlere rahmet ve bütün insanlara müjdeleyici olarak gönderdi. (*) Allah Tebâreke ve Teâlâ ondan önce gönderdiği her peygamberden ona iman etmesini, onu tastik etmesini ve ona muhâlefet eden kimseye karşı ona yardım etmesini söz almıştı. Ve onlardan bu görevleri etbalarına iletmelerini de söz almıştı. Onlar da bu sözü yerine getirdiler. Allah Teâlâ Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e şöyle der:

« وَإِذْ أَخَذَ اللّٰهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّينَ لَمَا آتَيْتُكُمْ مِنْ كِتَابٍ وَحِكْمَةٍ ثُمَّ جَاءَكُمْ
رَسُولٌ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِهِ وَلَتَنْصُرُنَّهُ قَالَ أَأَقْرَرْتُمْ وَأَخَذْتُمْ عَلَى
ذَلِكُمْ إِصْرِي » أي ثقل ما حملتكم من عهدي « قَالُوا أَقْرَرْنَا قَالَ فَاشْهَدُوا
وَأَنَا مَعَكُمْ مِنَ الشَّاهِدِينَ »

«Allah peygamberlerden şuna dâir mîsak **aldı: Elbette** size **kitab ve hikmetler verdim. Sonra** size, **elinizdeki olan şeyi tastik edici resûl gelmiştir. Elbette siz ona iman edeceksiniz ve ona yardım edeceksiniz. Dedi ki: İkrâr** ettiniz mi ve size yüklediğim **ahdimin**

(*) Baraklit veya Faraklit, hak ile batılı birbirinden ayıran şahıs demektir. Peygamber Efendimizin en belirgin bir vasfıdır.

(*) Denilir ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in biseti, Pazartesi günü idi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, Bilâl'a şu sözünü delil gösterirler: «Pazartesi gününün orucunu kaçırma. Çünkü ben o anda doğdum, onda gönderildim ve onda öleceğim.» Bu konuda başka şeyler de rivâyet edilmiştir. (Şerh-i Mevâhib ve Ravz'e mürâcaat et).

ağırlığını aldınız mı? Dediler ki ikrâr ettik. Dedi ki: O hâlde şâhid olunuz ve ben de sizinle beraber şâhidlerdenim.»

Böylece Allah, peygamberlerin hepsinden onu tastik etmelerini ve ona muhâlefet eden kimselere karşı ona yardım etmelerini âhid ve misak aldı. Onlar da bunu kendilerine iman eden ve kendilerini tastik eden bu iki kitâb ehlinden olan kimselere ilettiler.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ilk gelen emir, doğru (sâdık) rüyadır

İbn-i İshâk dedi ki: Zühri Urve b. Zübeyr'den, o da Âişe (Radiyallâhü anhâ)'dan bana zikr etti ki: Aişe ona şu haberi vermişti:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, Allah ona ikramını ve onunla kullara rahmeti murâd ettiği zaman nübüvvetin kendisiyle ilk başlatıldığı şey, **Ruyây-i Sâdika**'dır. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) uykusunda hiçbir rüyâ görmüyordu ki illâ sabahın aydınlığı gibi çıkardı. Âişe dedi ki: **Allah Teâlâ ona halveti sevdirmişti. Ona tek başına halvet etmesinden daha sevgili hiçbir şey yoktu.**

Taşların ve ağaçların Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e selâm vermeleri

İbn-i İshâk dedi ki: Bana Abdul Melik b. Ubeydullah b. Ebi Süfyân b. Alâ b. Câriye es-Sekafî, ki o âlim bir hâfız idi, şu haberi verdi: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Allah ona ikrâm ve peygamberliği vermeyi irâde ettiği zaman hâceti için çıktığında uzaklaşırdı. Öyle ki evler ondan kaybolurdu. Mekke'nin dağları arasındaki geçitlere ve vâdilerinin çukurlarına giderdi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hiçbir taş ve hiçbir ağaca rastlamıyordu ki ona «Esselâmü Aleyke Yâ Resûlallah» (*) demesin. Etrafına, sağına, solu-

---

(*) Süheylî dedi ki: Bu selâmı verme, zâhiren, hakiki selâm olduğu anlaşılır. Allah o mahlûkatı konuşturur. Nitekim gövdesine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in dayanıp hutbe okuduğu ağacı inlettiği gibi. Fakat ses ve harfden ibâret olan söz için hayât ilim ve irâde şart değildir. Çünkü o, sâir sesler gibi bir sestir. Ses ise ekserin kavline göre arazdır. Onda kimsenin muhâlefeti olmayıp ancak Nazzam muhâlefet etmiştir O iddiâ eder ki: O bir cisimdir. Eş'ârî sesi, cevherlerin birbirine vurması diye târif eder. Ebû Bekir

na ve arkasına bakıyor, taş ve ağaçtan başka bir şey göremiyordu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu durumda Allah'ın takdir ettiği kadar bir müddet kaldı. Sonra ona Cebrâil (Aleyhisselâm) Allahın ikrâmından ona getirdikleri ile Ramazan ayında Hira'da ona geldi.

Cebrâil (Aleyhisselâm)'in (yeryüzüne) inmesinin başlangıcı

İbn-i İshâk dedi ki: Bana Vehb (299) b. Keysân — Âl-i Zübeyr'in mevlâsı — haber verdi ki, şöyle dedi:

Abdullah b. Zübeyr'den işittim ki o, Ubeyd b. Umeyr b. Katâde el-Leysi'ye şöyle diyor. Ey Ubeyd, Cebrâil (Aleyhisselâm) ğeldiği zaman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'ın Peygamberliğinin başlangıcı hakkında bize haber ver Nasıl olmuştu? Ben Abdullah b. Zübeyr ve yanındaki kimselere haber verirken hazır olduğum sırada Ubeyd dedi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) her seneden bir ay Hirâ'da itikâf ederdi. Bu Kureyş'in câhiliyyede tehannüs ettiği şeylerden idi. Tehannüs: Teberrür = iyileşme demektir.

İbn-i İshâk dedi ki: Ebû Tâlib şöyle dedi:

---

dedi ki: Ses çarpışmanın kendisi değildir. Çarpışmanın neticesi olan bir mânadır. Sonunda söyledi: Şâyet kelâmın taşın ve ağacın kendisiyle kâim bir sıfat olduğu farz ve takdir olunsa ve ses ondan ibâret olsa kelâm ile birlikte hayatın ve ilmin bulunmasının şart kılınması elbette lâzımdır, bundan kurtuluş yoktur, demiş. Bunların hangisinin doğru olduğunu en iyi bilen Allah'dır. Gerek hayat ve ilim ile olan bir kelâm olsun ki, taş onunla mü'min olur. Veyâ hayat ile olmayan mücerred bir ses olsun? Her iki vecihte de taşın konuşması Peygamberliğinden bir alâmettir... Taşların selâm vermesinin, işte o yerlerde yerleşen ve oralarda yaşayan meleklere hakikatta izâfe olunmuş olması da muhtemeldir. Böylece Allah Teâlâ'nın şu meâldeki kavli: «Köyden sor» (yâni köy halkından sor) kabilinden mecaz olur.

(299) O, Vehb b. Keysân el-Kareşidir. Âl-i Zübeyr Ebû Naîm el-Medenî el-Muallim el-Mekkî'nin kölesidir. Esmâ bint-i Ebî Bekr, İbn-i Abbâs, İbn-i Ömer, İbn-i Zübeyr ve başkalarından rivâyette bulunmuştur. Ondan ise Hişâm b. Urve, Eyyûb, Ubeydullâh b. Ömer ve başkaları rivâyet etmişlerdir. Hicrî yüz yirmi yedi senesinde vefât etti. Bir rivâyette: Yüz yirmi dokuz senesinde vefât etti. (Tehzîb et-Tehzîb'e mürâcaat et).

وَثَوْرٍ وَمَنْ أَرْسَى ثَبِيرًا مَكَانَهُ وَرَاقٍ لِيَرْقَى فِي حِرَاءٍ وَنَازِلِ

«Sevr'e ve onun mekânına Sebir dağını sabit kılan kimseye, Hirâ'ya çıkması için ona yükselene ve inene yemin ederim.»

Tehannüs'ün mânası hakkında İbn-i Hişâm'ın lügat olarak araştırması

İbn-i Hişâm dedi ki: Arablar «Tehannüs ve tehannüf» derler. Bunlarla Hz. İbrâhim'in dini Hanifiyye'yi kast ederler. «Fa»yı «sa» ile değiştirirlerdi. Nitekim onlar kabir mânasında «cedese» ve «cedefe» derler. Reûbe b. el-Accâc dedi ki:

لَوْ كَانَ أَحْجَارِى مَعَ الْأَجْدَافِ

«Taşlarım cedefler ile birlikte olsaydı.»

Yâni kabirler ile birlikte olsaydı. Bu beyt, onun için olan bir ercûzede geçmektedir. Ebû Tâlib'in beyti ise onun bir kasidesinde geçmektedir ki, inşâallah yakında zikr edeceğiz.

İbn-i Hişâm dedi ki: Bana Ebû Ubeyde haber verdi ki: Arab Sûmme yerinde fümme, der. «Fa»yı «sa» ile tebdil ederler.

İbn-i İshâk dedi ki: Bana Vehb b. Keysân haber verdi ki: Ubeyd şöyle dedi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) her sene bu ayda itikâf eder ona gelen miskinleri doyururdu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu aydaki ibâdetini bitirdiği zaman evine girmeden önce ilk başladığı şey Kâbe olurdu. Ve onu yedi kere veya Allahın istediği kadar tavâf ederdi, sonra evine dönerdi. Nihâyet Allah Teâlâ'nın, onu elçi olarak gönderdiği senede, içinde ona ikram etmek istediği ay'a geldiği zaman — ki bu ay Ramazan ayıdır — Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hira'ya çıktı. Nitekim daha önce de âilesi ile birlikte o taraflara çıkardı. Nihâyet Allahın kendisinde risâletiyle ona ikrâm ettiği ve kendisinde kullara rahmet olarak gönderdiği bir gece Cibrîl (Aleyhisselâm) Allah Teâlâ'nın emriyle ona geldi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki:

Ben uyumaktayken Cibril (Aleyhisselâm) içinde bir kitab (300) bulunan atlastan bir sepet ile bana geldi ve dedi ki:

Oku. Dedim ki:

Ne okuyayım?

Bunun üzerine nefesimi öyle kesti hattâ zennettim ki artık ölüm geldi. Sonra beni serbest bıraktı. Ve Dedi ki:

Oku! Dedim ki:

Ne okuyayım? Yine nefesimi kesti ve ben zannettim ki işte ölüm gelmiştir. Sonra beni serbest bıraktı ve dedi ki:

Oku! Dedim ki:

Ne okuyayım? Yine nefesimi kapattı hattâ zan ettim ki işte ölüm gelmiştir. Sonra beni serbest bıraktı (301) **ve dedi ki:**

Oku. Dedim ki:

Neyi okuyayım? Böyle diyordum ki, kendimi onun bir daha öyle sıkmasından kurtarayım. Bunun üzerine dedi ki:

«اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِى خَلَقَ خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ

اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ الَّذِى عَلَّمَ بِالْقَلَمِ عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ» .

«Rabbi'nin ismiyle oku, O ki yarattı. İnsanı bir parça alaktan yarattı. Oku. Senin Rabbin o Ekrem'dir ki kalem ile öğretti. İnsana bilmediği şeyleri öğretti». Dedi ki:

---

(300) Bâzı müfessirler demişler ki:

«الم ذَلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ»

«Elif Lâm Mim. İşte bu kitab yok mu onda hiç şek şüphe yoktur» meâlindeki âyet Cibril'in ona oku dediği zaman getirdiği kitâba işârettir. (Ravz'a mürâcaat et).

(301) Belki de üç sefer oku demeyi tekrâr etmekteki hikmet şudur: Sebep itibariyle vahyin menşei olan iman üçtür: Söz, amel ve niyyet. Bir de vahy üç şeye şâmildir. Tevhîd, ahkâm ve kısas = kıssalar (Şerh-i Mevâhib'e mürâcaat et).

Ben de onu okudum. Sonra sona erdi ve benden ayrılıp gitti. Ayıldığımda (302) sanki bir kitab olarak kalbime yazılmıştı.

Çıktım ve dağın ortasına geldiğim zaman gökten bir ses işittim, şöyle diyordu:

— Ey Muhammed, sen Allah'ın Resûlüsün, ben ise Cibrîlim. Başımı göğe doğru kaldırdım, bakıyordum. Bir de baktım ki, Cibril bir adam sûretinde ayaklarını göğün ufkuna koymuş olarak şöyle diyor:

— Ey Muhammed, sen Resûlullahsın, ben de Cibril'im. Ben ona bakarak durdum. Ne öne gidebiliyorum ne geriye. Yüzümü ondan göğün ufuklarına çevirdim. O ufuklardan hiçbir yana bakmıyordum, illâ onu aynı şekilde görüyordum. Durarak kaldım, ne öne gidebiliyo rne arkaya dönebiliyorum. Nihâyet Hadice elçilerini beni aramak üzere gönderdi. Onlar da Mekke'nin yukarısına vardılar ve tekrar Hadice'ye döndüler. Ben ise o mekânımda durmakta idim. Sonra Cibril benden ayrıldı.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Cibril'in kendisiyle beraber olan durumunu Hatice'ye anlatması...

Dönerek evime geldim, nihâyet Hadice'nin yanına geldim ve onun uyluklarına tutunarak oturdum. Hatice bana dedi ki:

---

(302) Süheylî şöyle nakletti: Cebrail bana geldi, ben uyumakta idim. Ve uykumdan uyandım. Sanki kalbime bir kitap yazılmıştı, diye geçmektedir. Fakat uyku bahsi ne Âişe'nin hadîsinde ve ne de başkasında yoktur. Bilâkis Urve'nin hadîsinin zâhiri Cibril'in Ikra sûresiyle indiği zaman yakaza = uyanıklık hâlinde inmesine delâlet eder. Çünkü Urve hadîsin evvelinde dedi ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ilk görülen şey sâdik rüyâdır. Hiçbir rüyâ görmemişti ki sabâhın aydınlığı gibi çıkmış olmasın. Sonraona halveti sevdirdi. Nihâyet ona hak geldi, o ise Ğar-i Hirâ'da idi ve ona Cibril geldi. Demek hadisten anlaşılan; ruyâ Cibril'in Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e Kur'ân ile inmeden önce idi. İki hadîsin arasını şununla cem etmek mümkün olur ki: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e Cibril yakaza halinde iken geldiğinden önce uykuda geldi ki alıştırma ve kolaylatmak ve ona bir rıfk olsun. Çünkü nübüvvetin işi büyüktür, onun yükü ağırdır, beşer ise zaîfdir.»

— Ey Ebel Kaasım nerede idin? Allaha and olsun ki elçilerimi seni aramaya gönderdim onlar da Mekke'nin üst tarafına vardılar ve bana geri döndüler. Sonra gördüğüm şeyleri anlattım. Bunun üzerine o dedi ki: Ey amca oğlu, seni müjdelerim, sâkin ol. Hadice'nin nefsi kudret elinde olan zâta yemin ederim ki, muhakkak ben senin bu ümmet için bir nebî olmanı umuyorum.

Hatice, Veraka'nın önünde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in durumunu ona haber vermesi

Sonra Hadice kalktı ve elbiselerini üzerine topladı, Veraka b. Nevfel b. Esed b. Abdil-Uzzâ b. Kusayy'a gitti. Veraka, Hadice'nin amcasının oğlu idi. Veraka Hıristiyan olmuş, kitapları okumuş, Tevrât ve İncil ehlini dinlemişti. Böylece Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in görüp işittiğine dâir kendisine haber verdiği şeyleri ona haber verdi. Bunun üzerine Veraka b. Nevfel şöyle dedi: Kuddûs Kuddûs (303) Veraka'nın nefsi kudreti elinde olan zâta yemin ederim ki; Ey Hadice doğru söyledin ise ona Namûs-i (304) Ekber gelmiştir ki Mûsâ'ya gelmiş idi. Ve o elbette bu ümmetin peygamberidir. Ona de ki, sâbit olsun sakin olsun. Bunun üzerine Hadice, Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geri döndü ve ona Veraka b. Nevfel'in sözünü haber verdi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ibâdetini bitirdiği ve ayrıldığı zaman, önceden yaptığı gibi yaptı. Kâbe ile başladı ve orayı tavâf etti. O Kâbe'yi tavâf ederken ona Vereka b. Nevfel rastladı ve dedi ki:

— Ey kardeşimin oğlu, bana gördüğün ve işittiğin şeyleri haber ver. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de ona haber verdi. Veraka da ona dedi ki:

— Nefsim Kudret elinde olan zâta yemin ederim ki, sen işte bu ümmetin nebîsisin. Ve and olsun ki sana, Mûsâ'ya gelen Namûs-u Ekber gelmiştir. Ve elbette sen yalanlanacaksın ve sana eziyet edilecektir ve elbette sen çıkarılacaksın ve elbette seninle savaşılacaktır.

---

(303) Kuddûs kuddûs: Yâni tâhir tâhir = pâk pâk, demektir. Bunun aslı takdîsdendir ki bu tathir demektir.

(304) Nâmûs (Asılda) bir adamın hayrında ve şerrinde sır arkadaşıdır. Burada melekten kinâyedir.

Ve and olsun ki eğer ben işte o güne kavuşursam elbette Allaha onun bildiği bir şekilde yardım edeceğim Sonra başını ona yaklaştırdı ve başının ortasını öptü. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) menziline ayrılıp gitti.

Hatice'nin vahyin burhanını imtihân etmesi

İbn-i İshâk dedi ki: Bana İsmâil b. Ebi Hakîm (305) — Al-i Zübeyr'in mevlâsı — haber verdi ki:

O Hatice (Radiyallâhü anhâ)'dan haber almış ki Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e şöyle demiş:

— Ey amcamın oğlu, sana gelen o arkadaşın geldiği zaman bana haber verebilir misin? Dedi ki:

— Evet.

Hatice dedi ki: O hâlde sana geldiği zaman onu bana haber ver. Cibril (Aleyhisselâm) aynı şekilde geldi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hadice'ye dedi ki:

— Ey Hatice, işte Cibril bana gelmiştir. Hatice dedi ki:

— Ey amcamın oğlu kalk ve benim sol dizime otur. Dedi ki:

— Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de kalktı ve dizime oturdu. Hatice dedi ki:

— Onu görüyor musun? Dedi ki:

— Evet. Hatice dedi ki:

— Dön ve sağ dizimin üzerine otur. Hadice dedi ki:

— Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) döndü ve sağ dizine oturdu. Hatice dedi ki:

— Onu görüyor musun? Dedi ki:

— Evet. Hatice dedi ki:

— O halde dön ve elbisemin eteğinde otur.

Hatice dedi ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) eteğimde oturdu. Hatice dedi ki:

---

(305) O İsmâil b. Ebi Hakîm el-Kareşidir. O Saîd b. el-Müseyyib, Kasım b. Muhammed, Ubeyde b. Şa'bân el-Hadramî ve onların gayrından rivâyet etmiştir. Ondan da Mâlik, İbn-i İshâk, İsmâil b. Cafer, Ebu'l-Esved ve onların gayrı rivâyet etmişlerdir. Ömer b. Abdulaziz'in vâlisi idi. 130 senesinde vefât etti (Tehzib et-Tehzib'e mürâcaat et).

— Onu görüyor musun? Dedi ki:

— Evet. Bunun üzerine Hadice yüzünü açtı ve baş örtüsünü attı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de onun eteğinde oturuyordu. Sonra Hadice ona dedi ki:

— Onu görüyor musun? Dedi ki:

— Hayır. Hadice dedi ki:

— Ey amcamın oğlu, sâbit ol müjdelen. Allaha and olsun ki, o bir melektir ve aslâ şeytan değildir.

İbn-i İshâk dedi ki: Abdullah (306) b. Hasân'dan bu haberi aldım. O dedi ki: Anam Fâtıma bint-i Hüseyin'den işittim bu haberi Hadice'den almış ancak işittim ki şöyle diyor: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i kendisiyle gömleği arasına soktuğu esnâda Cibril gitmiş. Bunun üzerine Hadice Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e demiş ki: Şüphesiz bu bir melektir, şeytan değildir.

KUR'ÂN-I KERÎM'İN NÜZULÜNÜN BAŞLANGICI

İbn-i İshâk dedi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e Kur'ân'ın indirilmesine Ramazan ayında Allah (Azze ve Celle)'nin şu kavliyle başlandı:

« شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِى أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِنَ الْهُدَى وَالْفُرْقَانِ » . وقال الله تعالى : « إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِى لَيْلَةِ الْقَدْرِ . وَمَا أَدْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ . لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ . تَنَزَّلُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ مِنْ كُلِّ أَمْرٍ . سَلَامٌ هِىَ حَتَّى مَطْلَعِ الْفَجْرِ » ، وقال الله تعالى . « حٰمٓ . وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ . إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِى لَيْلَةٍ مُبَارَكَةٍ إِنَّا كُنَّا مُنْذِرِينَ . فِيهَا يُفْرَقُ كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ . أَمْرًا مِنْ عِنْدِنَا إِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ » ، وقال تعالى .

---

(306) O, Abdullah b. Hasân b. Hasân b. Alî b. Ebi Tâlib'dir. Onun anası Fâtıma bint-i Sekîne'nin kız kardeşidir. Onun ismi Âmine'dir. Sekîne ise onun bir lâkabıdır.

« إِنْ كُنْتُمْ آمَنْتُمْ بِاللهِ وَمَا أَنْزَلْنَا عَلَى عَبْدِنَا يَوْمَ الْفُرْقَانِ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ » .

«Ramazan ayı o aydır ki, onda Kur'ân insanlara hidâyet eden ve hidâyetten, hak ile bâtılı ayıran beyyineler olarak indi.» Ve Allah Teâlâ şöyle buyurdu :

«Biz onu Kadir gecesinde indirdik. Kadir gecesinin ne olduğunu sana kim bildirdi. Kadir gecesi bin aydan hayırlıdır. O gecede melekler ve Ruh Rablerinin izniyle her emirle inerler. O gece fecrin tulûuna kadar bir selâmdır.» Ve Allah Teâlâ şöyle buyurdu :

Hâ mim, Mübin olan Kitâba and olsun ki, biz onu mübârek bir gecede indirdik. Biz inzar edicileriz. O gecede katımızdan bir emir olarak hikmeti çok olan her bir iş ayrılır. Biz göndereniz.» Ve Allah Teâlâ şöyle buyurdu :

«Eğer sizler Allaha ve hak ile bâtılın ayrılacağı ve iki topluluğun karşılaşacağı gün kulumuza indirdiğimize iman etmiş iseniz.» Bu, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in müşriklerle Bedir'de karşılaşmasıdır.

İbn-i İshâk dedi ki : Bana Ebû Cafer Muhammed b. Ali b. Hüseyin haber verdi ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile müşrikler Bedir'de Cuma günü, Ramazan'ın on yedinci günü sabahında karşılaştılar.

İbn-i İshâk dedi ki :

Sonra vahyin hepsi, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e inmiş. O, Allaha iman etmiş onu tastik etmiş onun kabul ettiğini kabul etmiş, onun yüklediğini yüklenmiş, insanların eziyet ve azâbına katlanmıştır. Nübüvvet ağırlıklardır, meşakkat ve zahmettir. Onu başkası ne yüklenir ne de takat getirebilir ancak Resûllerden Allah Teâlâ'nın yardımı ve tevfikiyle kuvvet ve azim ehli kimseler bunu yapabilir. Çünkü onlar Allah Sübhânehu ve Teâlâ'dan kendisini getirdikleri şeylerde insanların red etmeleriyle karşılanırlar.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kavminden muhâlefet ve eziyetle karşılaştığı şeylere rağmen Allahın emri üzere yürüdü.

HATİCE BİNT-İ HUVEYLİD'İN MÜSLÜMAN OLMASI

Hadîce bint-i Huveylid ona îman etti ve Allah'dan ona gelen şeyleri tastik etti ve işi üzere ona yardım etti onu takviye etti. Hadîce Allah'a ve Resûlüne ilk iman edenlerden ve ondan gelen şeyleri ilk tasdik edenlerdendi. Allah onunla Nebîsi (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yükünü hafifletti. Hoşuna gitmediği şeyleri işittiği ve red edilip yalanladığı zaman, Hadice'ye gittiğinde o sıkıntı ve keder, Allahın izniyle ondan giderdi. Hadîce onu teskin ediyor ona yükünü hafifletiyor, onu tasdik ediyor, ona karşı insanların durumunu kolay gösteriyordu. Allah Teâlâ Hatice'ye rahmet etsin.

Resûlün Hatice'yi inciden bir ev ile müjdelemesi

İbn-i İshâk dedi ki: Hişâm b. Urve, babası Urve b. Zübeyr'den, o da Abdullah b. Cafer b. Ebi Tâlib (Radiyallâhü anhümâ)'den naklen bana haber verdi ki o şöyle dedi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki: **Hatice'yi kendisinde ne bir gürültü ne de bir yorgunluk olmayan inciden bir ev ile müjdelemekle emr olundum.** (307)

İbn-i Hişâm dedi ki: Burada kasb: İçi boş şeffaf incidir.

Cibrîl Hatice'ye selâm ediyor

İbn-i Hişâm dedi ki: **Bana, kendisine güvendiğim** birisi haber verdi ki:

Cibrîl (Aleyhisselâm) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **geldi ve dedi ki:**

---

(307) Bu hadîs mürseldir. Onu Müslim muttasıl olarak Hişâm b. Urve'den, o babasından, o Âişe'den rivâyet etti ki: Âişe şöyle dedi: «Hadîce'ye karşı kıskandığım kadar hiçbir kimseye karşı kıskanmadım. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beni nikâhlamadan üç sene önce öldü ve Resûl onu cennette inciden bir ev ile müjdelemekle emr olunmuştur. (Ravzül-Ünüf'e mürâcaat et).

— Hadice'ye Rabbisinden selâm oku. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **dedi ki:**

— Ey Hadice işte Cibril sana senin Rabbinden selâm okuyor. Hatice de dedi ki: Allah selâmdır ve selâm ondandır. Cibril'e de selâm olsun.

Vahyin fetreti (bir ara kesilmesi) **ve Duhâ sûresinin nâzil olması**

Sonra, vahiy, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den kesildi. Öyle bir fetret ki ona ağır geldi onu hüzünlendirdi. Bunun üzerine Cibril Duhâ sûresiyle geldi. Onun için Rabbi kasem ediyor.

O Zât-i Ecell ve Alâ'dır ki ona ikram ettiğini ikram etti, onu ne terketti ne de ona buğz etti. Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

«وَالضُّحَى وَاللَّيْلِ إِذَا سَجَى . مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلَى»

يقول ما صرمك فتركك ، وما أبغضك منذ أحبك .

«وَلَلْآخِرَةُ خَيْرٌ لَكَ مِنَ الْأُولَى» أي : لما عندي من مرجعك

إلي ، خير لك مما عجلت لك من الكرامة في الدنيا . «وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ

فَتَرْضَى» من الفلج في الدنيا ، والثواب في الآخرة . «أَلَمْ يَجِدْكَ يَتِيمًا فَآوَى .

وَوَجَدَكَ ضَالًّا فَهَدَى . وَوَجَدَكَ عَائِلًا فَأَغْنَى»

«Duhâya ve sâkin olduğu zaman geceye kasem ederim ki Rabbin seni ne terketti ne de buğz etti.» Der ki: «Senden ayrılmadı ki seni terketsin. Ve seni seveli beri sana buğz etmedi.» **«Elbette âhiret senin için ûlâdan hayırlıdır.»** Yâni elbette benim katımda bana döneceğin merci, senin için sana dünyâda verdiğim kerametten hayırlıdır. **«Ve elbette Rabbin sana îtâ edecek ve sen râzı olacaksın».** Dünyâda umduğuna ve âhirette sevâba nâil olmak gibi. **«Seni yetim bulup da korumadı mı ve seni dall bulup da doğruya erdirmedi mi. Ve seni fakir bulup da zenginleştirmedi mi?»** Allah ilk işinde ona vermeğe başladığı kerâmetini bildiriyor ve ona yetimliğinde, **fakir-**

liğinde ve dalâletinde ve bunların hepsinden rahmetiyle kurtardığında ona karşı nimetlerini saydı.

İbn-i Hişâm'ın Duhâ sûresinin müfredâtını tefsir etmesi

İbn-i Hişâm dedi ki: Secâ: sekene demektir. (Yâni gece sâkin olduğu zaman). Ümeyye b. Ebis-Salt es-Sekafî dedi ki:

إِذْ أَتَى مَوْهِنًا وَقَدْ نَامَ صَحْبِي وَسَجَا اللَّيْلُ بِالظَّلَامِ الْبَهِيمِ

«Geceden bir an geldi ki arkadaşlarım uyumuştu.
Ve gece simsiyah karanlık ile sâkin bir halde idi.»

Bu beyt onun bir kasidesinde geçmektedir. Gözün ucu sâkin olduğu zaman göz için «sâciyetün» ve «secâ tarafuhâ» denilir. Cerir b. el-Hatafî şöyle dedi:

وَلَقَدْ رَمَيْنَكَ حِينَ رُحْنَ بِأَعْيُنٍ يَقْتُلْنَ مِنْ خَلَلِ السُّتُورِ سَوَاجِي

«O kadınlar seni geç kalındığında gözlerle vurdular, perdelerin aralıklarından sâkine kadınlar katlettiler».

Bu beyt onun bir kasidesindedir.
Âil: Fakir demektir. Ebû Hirâş el-Hüzeli şöyle dedi:

إِلَى بَيْتِهِ يَأْوِي الضَّرِيكُ إِذَا شَتَا وَمُسْتَنْبِحٌ بَالِي الدَّرِيسَيْنِ عَائِلُ

«Fakir, zayıf muztar kalan kimse kış olduğu zaman evine sığınır.
Gece karanlıkta yolunu şaşırtıp köpek gibi havlayan köpeklerden cevab alarak böylece evlerin yerlerini bulan, gömlek ve donu eskimiş fakir kimse de evine sığınır.»

Ailin cemi «âle» ve «il»dir. Bu beyt onun bir kasidesinde geçmektedir ki onu inşâallah yerinde zikredeceğiz. Âil yine iyâl edinen kimse ve korkan kimse mânasına gelir. Allah Teâlâ'nın kitabında:

«ذَلِكَ أَدْنَى أَلَّا تَعُولُوا»

«Bu (tek zevce veyâ câriye) sizin fakirleşmemeniz için daha yakındır.»

Ebû Tâlib şöyle dedi:

بِمِيزَانِ قِسْطٍ لَا يُخِسُّ شَعِيرَةً   لَهُ شَاهِدٌ مِنْ نَفْسِهِ غَيْرُ عَائِلِ

«Adâlet terazisiyle bir arpa danesi eksik etmez.
Onun için nefsinden bir şâhid vardır ki o fakir değildir».

Bu beyt, onun bir kasîdesinde geçmektedir. İnşâallah yeri gelince zikredeceğiz.

Âil: Ağırlık veren meşakkat yorgunluk veren şey mânasına da gelir. Adam şöyle der:
«Kad âleni hâzel emru» = bu iş bana ağırlık verdi ve beni yordu.
Ferezdak (308) şöyle dedi:

تَرَى الْغُرَّ الْجَحَاجِحَ مِنْ قُرَيْشٍ   إِذَا مَا الْأَمْرُ فِي الْحَدَثَانِ عَالَا

Kureyş'den olan meşhur efendilere zamanın hâdiselerinde işin meşakkat verdiğini görürsün».

Bu beyt onun bir kasîdesinde geçmektedir.

« فَأَمَّا الْيَتِيمَ فَلَا تَقْهَرْ . وَأَمَّا السَّائِلَ فَلَا تَنْهَرْ »

«Yetime gelince ona kahretme. Sâile gelince, ona yüz asma.» Yâni ne cebbar ve ne de mütekebbir ol Allah'ın kullarından zaif kişilere karşı kaba, katı, çirkin sözlü olma **«Rabbin nimetine gelince onu tahdis et.»** Yâni Allah'dan sana gelen nimetini ve nübüvvetten olan ikramını tahdis et yâni onları zikret ve onlara çağır.»

---

(308) Bu şiirle Ferezdak Saîd b. el-Âs b. Ümehhe'yi medh ediyor. O zaman Muâviye tarafından tâyin edilmiş Medîne'nin emîri idi. Muâviye onu bir sene emir tâyin etmişti. Diğer sene Mervân onu emir tâyin etti.

Böylece Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Allah'ın, ona ve kullara nübüvvetten inâm ettiği şeyleri, âilesine ve kendisine güvenip inananlara gizlice zikretmeye başladı.

NAMAZIN FARZ KILINMASININ BAŞLANGICI

Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'a namaz farz kılındı. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namaz kıldı

Namaz iki rekât iki rekât farz kılındı, sonra ziyadelendi

İbn-i İshâk dedi ki : Sâlih b. Keysân, Urve b. Zübeyr'den, o da Âişe (Radiyallâhü anhâ)'dan rivâyetle bana bildirdi ki, Âişe şöyle dedi :

Namaz, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in üzerine ilk farz kılındığı zaman, iki rekât iki rekât farz kılındı. Sonra Allah Teâlâ onu hazarde dörde tamamladı. Ve onu seferde ilk farz kılındığı üzere iki rekât (309) olarak bıraktı.

---

(309) Süheylî dedi ki : «Müznî zikr etti ki : İsrâ'dan önce namaz güneşin batmasının önü sıra bir namaz, güneş doğmadan önce bir namaz olarak idi. Bu kavil için Sübhânehû'nun şu kavli delildir :

« وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ بِالْعَشِيِّ وَالإِبْكَارِ »

«Akşam ve sabah Rabbinin hamdiyle tesbih et». Yahyâ b. Selâm onun mislini söyledi. Ve dedi ki : Mîrac ve beş namaz, hicretten bir sene önce idi. O halde buna göre Âişe'nin «Hazerin namazına ziyâde edildi» sözü muhtemel olur ki beşe ikmal oldukları zaman onlara ziyâde olundu, olsun. Böylece ziyâde, rekâtlarda ve namazların adedinde olur. Ve Âişe'nin «Namaz iki rekât olarak farz kılındı» sözü, yani İsrâ'dan önce böyle idi, olsun. Selef'den bir tâife de buna kail olmuştur. Onlardan biri İbn-i Abbâs'dır. Âişe'nin «Namaz farz oldu» sözünün mânası, câiz olur ki şöyle olsun : Yâni İsrâ gecesinde beş namaz farz kılındığı zaman ikişer rekât olarak farz kılındı, sonra bunun peşine hazarın namazı ziyâdelendi. Bu hadisi Âişe'den rivâyet edenlerin bir kısmının rivâyeti budur. Böyle rivâyet edenlerden Hasân ve Şa'bî olup hazarın namazında ziyâde Hicretten bir sene veya sonra idi. Bunu Ebû Amr zikretmiştir. Ve onu Buhâri, Mamer'in Zührî'den, onun Urve'den, onun Âişe'den naklen rivâyetinden zikr etmiştir ki Âişe şöyle dedi : «Namaz iki rekât iki rekât farz kılındı. Son

Cibrîl'in Resûl (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e abdesti ve namazı ta'lim ettirmesi

İbn-i İshâk dedi ki: Bana bâzı ehl-i ilim haber verdi ki:

Namaz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in üzerine farz kılındığı zaman o Mekke'nin üst tarafında olduğu bir sırada ona Cibrîl geldi. Onun için vâdinin kenarında topuğu ile yere vurdu ondan bir pınar aktı. Cebrâil (Aleyhisselâm), Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bakar olduğu halde abdest aldı ki namaz için nasıl temizlendiğini görsün. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Cibrîl'den abdest alırken gördüğü şekilde abdest aldı. Sonra Cibrîl onu kaldırdı ve onunla beraber namaz kıldı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de onun namaziyle namaz kıldı. Sonra Cibrîl (Aleyhisselâm) ayrılıp gitti.

Resûl (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Hatîce'ye abdesti ve namazı öğretmesi

Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hatîce'ye geldi ve abdest aldı ki namaz için temizlik nasıl olur ona göstersin. Cibrîl'in ona gösterdiği gibi. Böylece Hatice, Resûlullah (Salallahü Aleyhi ve Sellem)'in aldığı abdest gibi, abdest aldı. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona namaz kıldırdı. Cibrîl'in ona namaz kıldırdığı gibi. Hatice de onun namazı gibi namaz kıldı. (310)

---

ra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medîne'ye hicret etti ve dört rekât olarak farz oldu.» Onun hadîsinin lafzı işte böyledir. Burada bir suâl vardır: Denilir ki: Namazdaki bu ziyâde acaba nesih midir değil midir? Denîlir ki: İki rekâtın veyâ bir rekâtın rukûdan itibâren bir tek namaz oluncaya kadar mâ kablinene ziyâde edilmesine gelince bu nesihtir. Çünkü nesih hükmün kaldırılmasıdır. Halbuki iki rekâttın hükmü kalkmıştır. Ve o iki rekâttan kasden selâm veren kimse onları ifsâd etmiş olur. Eğer kasden selâm verdikten ve abdestini kaçırttıktan sonra namazını tamamlamak isterse ona kifâyet etmez. Ancak namaza evvelinden yeniden başlaması lâzım gelir. İki vakit namaz olmasından sonra beşe ikmal edildiği zaman namazların adedindeki ziyâdeye gelince, Ebû Hanife'nin mezhebine göre nesih adını alır. Çünkü onun indinde nas üzerindeki ziyâde nesihtir. Mütekellimlerin cumhûru ise şunun üzerinedirler ki o nesih değildir. Her iki tarafın hüccet getirmelerinin yeri burası değildir.

(310) Süheylî dedi ki: «Bu hadis bu sîret kitabında maktu olarak ri-

Cibrîl'in, namazın vakitlerini Resûl (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için tespiti

İbn-i İshâk dedi ki: Bana Utbe b. Müslim —ki bu Beni Teym'in mevlâsıdır— Nâfi' b. Cübeyr b. Mutim'den —ki bu Nâfi' rivâyeti çok olan bir kimse idi— o da İbn-i Abbâs'dan rivâyet ederek bana haber verdi ki, İbn-i Abbâs şöyle dedi:

Namaz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in üzerine farz kılındığı zaman Cibrîl (Aleyhisselâm) ona geldi ve ona, güneş meylettiği zaman öğle namazını kıldırdı. Sonra gölgesi misli kadar olduğu zaman ona ikindi namazını kıldırdı. Sonra ona güneş battığı zaman akşam namazını kıldırdı. Sonra şafak gittiği zaman işâ-i âhireyi = yatsı namazını ona kıldırdı. Sonra fecir tulû ettiği zaman ona sabah namazını kıldırdı. Sonra ona geldi ve ertesi günün öğle namazını gölgesi bir misline vardığı zaman kıldırdı.

Sonra gölgesi iki misli olduğu zaman ikindi namazını kıldı. Sonra güneş battığı zaman dünkü vaktinde onunla akşam namazını kıl-

---

vâyet edilmiştir. Bunun gibisi ahkâm-ı şeriyyede asıl olmaz. Fakat o Zeyd b. Hârise'ye müsned olarak rivâyet olunmuştur ki o onu merfu kılıyor. Şu kadar ki bu müsned hadîs Abdullah b. Lehîe'nindir. Bu ise zaif görülmüştür. Ondan ne Müslim ne de Buhâri ihrâc etmemiştir. Çünkü denilir ki: Onun kitapları yandı. Böylece hıfzından ihdâs ediyordu. Mâlik b. Enes onun hakkında iyi söz etti. Denilir ki: O, Muvatta'da Urbân satışı hadisinin, kendisinden rivâyet olunduğu kimsedir. Mâlik, katındaki sikâ bir adamdan o da Amr b. Şuayb'den naklen rivâyet etti. Denilir ki: Burada sikâ kişi İbn-i Lehîe'dir. Denilir ki: İbn-i Vehb onu İbn-i Lehîe'den haber verdi. İşte bu İbn-i Lehîe'nin hadîsini bize Ebû Bekr el-Hâfız Muhammed b. el-Arâbî haber verdi. Dedi ki: Bize Ebui-Mutahhir Sad b. Abdullah b. Ebi'r-Recâ, Ebû Naim el-Hâfız'dan naklen haber verdi ki o şöyle dedi: Bize Ebû Bekr Ahmed b. Yûsuf el-Attâr haber verdi şöyle dedi: Bize İbn-i Ebî Üsâme haber verdi dedi ki: Bize el-Hasan b. Mûsâ İbn-i Lehîe'den, o, Akîl b. Hâlid'den o Zührî'den, o Urve'den o Üsâme b. Zeyd'den haber verdi ki o şöyle dedi: Bana Zeyd b. Hârise haber verdi ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ilk vahy olunan şey Cibrîl (Aleyhisselâm) ona geldi ve ona abdesti öğretti. Abdesti bitirdiği zaman sudan bir avuç aldı ve onunla fercine su serpti. Onunla bize yine Ebû Bekr Muhammed b. Tâhir Ebû Ali el-Gassânî'den, o Ebû Ömer en-Nemrî'den o Ahmed b. Kasım'dan, o Kasım b Esbağdan, o Hâris b. Ebî Üsame'den yukarda geçen isnad ile bize haber verdi. Bu hadîse göre abdest âyeti Mekkî'dir. Tilâvetle ise Medenidir. Çünkü abdest âyeti Medenidir.

dı. Sonra gecenin ilk üçte biri gittiği zaman işâ-i âhireyi onunla kıldı. Sonra hafif bir şekilde ışıklanıp tam ışıklanmadığı bir sırada sabah namazını onunla birlikte kıldı. Sonra dedi ki: Ey Muhammed, namaz, bu günki senin namazın ile dünki namazın arasındadır. (311)

ALİ B. EBİ TÂLİB (RADİYALLÂHÜ ANH)'İN İLK MÜSLÜMAN OLAN ERKEK (ÇOCUK) OLDUĞUNUN BAHSİ

İbn-i İshâk dedi ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e insanlardan ilk iman eden ve onunla birlikte namaz kılan ve Allah Teâlâ'dan ona gelen şeyi ilk tasdik eden Ali b. Ebi Tâlib b. Abdil-Muttalib b. Hâşim'dir. (Rıdvanullâhi ve Selâmuhu Aleyhi). O, o zaman on yaşında idi.

Onun Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gözetiminde büyümesi ve bunun sebebi

Allah'ın, Ali b. Ebi Tâlib (Radiyallâhü anh)'e kendisiyle inâm ettiği şeylerden biri, onun, İslâm'dan önce Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gözetiminde olması idi.

İbn-i İshâk dedi ki: Bana Abdullah b. Ebi Necih, Mücâhid b. Cebr Ebul-Haccâc'dan naklen haber verdi ki o şöyle dedi:

Ali b. Ebi Tâlib'in üzerine Allah'ın nimetinden ve Allah'ın onun için yaptığı şeylerden ve ona kendisiyle murad ettiği hayırdan biri: Kureyş'e şiddetli bir kıtlık ve açlık isâbet etmişti. Ebû Tâlib çoluk çocuk sâhibi idi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de amcası Abbâs'a —ki bu Beni Hâşim'in en varlıklılarından idi— dedi ki:

— Ey Abbâs, şüphesiz senin kardeşin Ebû Tâlib çok iyâl sâhibidir. Ve insanlara gördüğün işte bu kıtlık isâbet etmiştir. (312) O hal-

---

(311) Süheylî dedi ki: «Bu hadîsin bu mevzuda zikr olunması lâyık değildir. Çünkü sahîh hadîs ehli, bu kıssanın, Mîrac gecesinin ertesi gününde olduğuna müttefikdirler. Bu ise peygamberliğin gelmesinden beş sene sonra idi. Denilmiştir ki: Mîrac Hicretten bir buçuk sene öncesi idi. Bir kavle göre de bir sene önce idi. Bunu İbn-i İshâk vahyin inmesinin başlangıcı ve namazın ilk halleri arasında zikretmiştir.

(312) Ebû Tâlib'in bunların gayrı bir oğlu da Cafer idi. Ali, Cafer'den on yaş küçük idi. Cafer de Akîl'den on yaş küçük idi. Akîl ise Tâlib'den on yaş küçük idi. Bunların hepsi müslüman oldu yalnız Tâlib olmadı.

de ikimiz birlikte ona gidelim ve ondan onun ayâlinden hafifletelim. Oğullarından birini ben alırım birini de sen alırsın ve onun yerine onlara biz bakarız. Abbâs da:

— Evet olur, diye kabul etti. Böylece ikisi gittiler, nihâyet Ebû Tâlib'e geldiler. Ve ona dediler ki: Biz senden senin yükünü hafifletmek istiyoruz. Tâki insanların içinde bulunduğu bu hâl kalkıncaya kadar. Ebû Tâlib de onlara «Bana Akîl'i bıraktığınız zaman nasıl dilerseniz öyle yapınız» dedi.

İbn-i Hişâm dedi: Denilir ki: «Akîl ile Tâlib'i bıraktığınız zaman.»

Böylece Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ali'yi yanına aldı. Abbâs da yanına Ca'fer'i aldı. Ali, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte, Allah Tebâreke ve Teâlâ onu nebi olarak gönderinceye kadar, kalmakta devam etti. Sonra da ona tâbi oldu ve ona iman etti ve onu tastik etti. Câfer de Abbâs'ın yanında müslüman olup ona ihtiyacı kalmayıncaya kadar kaldı.

Ali'nin Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte Mekke'nin vâdilerine namaz kılmak üzere gitmesi, Ebû Tâlib'in bunların durumuna vâkıf olması

Bâzı ehl-i ilim zikr etti ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namaz vakti geldiği zaman Mekke'nin vâdilerine giderdi. Ali b. Ebi Tâlib'de, babası Ebû Tâlib'den ve bütün amcalarından ve sâir kavminden gizli olarak onunla birlikte giderdi. İkisi oralarda namazlarını kılarlardı. Akşamladıkları zaman dönerlerdi. Allahın beklemelerini murad ettiği kadar kalırlardı. Sonra Ebû Tâlib bir gün onlar namaz kılarken üzerlerine muttali oldu. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e dedi ki:

— Ey kardeşimin oğlu senin kendisiyle ıbâdet etmekte olduğunu gördüğüm bu din nedir? Dedi ki:

— **Amca, bu, Allah'ın dinidir,** melekler ve resullerin dinidir. Ve **babamız İbrârim'in dinidir. Allah beni bununla kullara resûl olarak gönderdi.**

Amca, sen kendisine **nasihat etmek istediğim** ve **kendisini hidâyete dâvet etmek istediğim kimselerin en lâyıkısın.** Ve **bana icâbet edecek olan** ve **yardım edecek** olan **kimslerin** de en **lâyıkısın.**

Veyâ bunun gibi bir şey söyledi Bunun üzerine Ebû Tâlib dedi ki:

— Ey kardeşimin oğlu, ben babalarımın dininden ve onların üzerine bulundukları şeyden ayrılamam Fakat Allah'a yemin ederim ki, ben hayatta oldukça senin hoşuna gitmeyen bir şey başına gelmez.

Derler ki; O Ali'ye şöyle dedi:

— Ey oğulcuğum. Bu üzerinde bulunduğun din nedir? O da dedi ki:

— Ey babacığım, Allah'a ve Allah'ın Resûlüne iman ettim ve onun getirdiği şeyleri tastik ettim ve onunla beraber namaz kıldım ve ona tâbi oldum. İddiâ ederler ki: O, ona şöyle dedi:

— Dikkat et, o seni hayırdan başka bir şeye çağırmaz. O halde onu bırakma.

İKİNCİ OLARAK ZEYD B. HÂRİSE'NİN MÜSLÜMAN OLMASI

İbn-i İshâk dedi ki:

Sonra Zeyd b. Hârise b. Şürehbil b. Kâb b. Abdil-Uzzâ b. İmriül-Kays el-Kelbî müslüman oldu. Bu, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in âzâdlısıdır. Bu, Müslüman olan adamların ilki idi. Ve Ali b. Ebî Tâlib'den sonra namaz kıldı.

Nesebi ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in onu evlât edinmesi

İbn-i Hişâm dedi ki: Zeyd b. Hârise b. Şerâhbil b. Kâb b. Abduluzzâ b. İmriül-Kays b. Âmir b. Numân b. Âmir b. Abd-i Vedd b. Avf b. Kinâne b. Bekr b. Avf b. Uzre b. Zeydil-Lât b. Rüfeyde b. Sevr b. Kelb b. Vebre'dir. Hakim b. Hizâm b. Huveylid Şâm'dan birtakım köleler getirmişti. İçlerinde Zeyd b. Hârise ve Vasif vardı. Halası Hatîce bint-i Huveylid yanına gitti Hatîce o zaman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'de idi. O da Hatîce'ye dedi ki:

— Ey hala, bu kölelerden hangisini dilersen seç o senindir. Hatîce de Zeyd'i ihtiyâr etti ve onu aldı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de onu Hatîce'nin yanında gördü onu Hatîce'den kendisine hibe etmesini istedi. O da ona hibe etti.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu âzâd etti ve onu oğul edindi. Bu, ona vahi gelmeden önce idi.

Hârise'nin, oğlu Zeyd'i (313) kaybettiği zaman söylediği şiiri ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e onu kendisine geri vermesini istemek üzere gelmesi

Babası Hârise onun için çok korkmuş ve onu yitirdiği zaman ona ağlamış. Ve şöyle demiş :

بكيت على زيد ولم أدر ما فعل ... أحي فيرجى أم أتى دونه الأجل
فوالله ما أدري وإني لسائل ... أغالك بعدي السهل أم غالك الجبل
ويا ليت شعري هل لك الدهر أوبة ... فحسبي من الدنيا رجوعك لي بجل
تذكرنيه الشمس عند طلوعها ... وتعرض ذكراه إذا غربها أفل
وإن هبت الأرواح هيجن ذكره ... فيا طول ما حزني عليه وما وجل
سأعمل نص العيس في الأرض جاهدا ... ولا أسأم التطواف أو تسأم الإبل
حياتي أو تأتي علي منيتي ... فكل امرئ فان وإن غره الأمل

---

(313) Denilir ki : Babasının sözü Zeyd'e vardığı zaman şöyle dedi :

أحن إلى أهلي وإن كنت نائيا ... بأني قعيد البيت عند المشاعر
فكفوا من الوجد الذي قد شجاكم ... ولا تعملوا في الأرض نص الأباعر
فإني بحمد الله في خير أسرة ... كرام معد كابرا بعد كابر

«Her ne kadar uzakta isem de ehlime seslenin ki ben topluluklar yanında evin sahibiyim.

O halde sizi hüzünlendirmiş olandan aramanızda vaz geçiniz ve yerde develeri yürütmeyiniz.

Çünkü ben Allaha hamd olsun, hayırlı bir âilenin içindeyim. Büyükten büyüğe keremli kimseler olan Maaddayım.»

Bu haber babasına vardı. Bunun üzerine o ve amcası Kâb geldiler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında durdular. Bu İslâm'dan önce idi. Onlar ona dediler ki :

«Zeyd'in üzerine ağladım, bilmiyorum ki ne yapıyor.
Dirimidir ki umulsun, yoksa eceli gelmiş midir?
Allaha yemin ederim ki, bilmiyorum ve ben soruyorum, acaba seni benden sonra ova mı helâk etti yoksa seni dağ mı helâk etti.
Keşke bilseydim acaba hiçbir zaman senin için bir dönüş olmayacak mıdır?
Böylece dünyadan bana senin dönmen, benim için kâfidir.
Onu güneş bana tulu ettiği zaman hatırlatıyor ve onun hâtırasını ufûl ettiği zaman yeniden gösteriyor.

— Ey Abdul-Muttalib'in oğlu, ey kavminin efendisinin oğlu, siz Allah'ın komşularısınız. Zelîli korursunuz, açı doyurursunuz. Sana oğlumuz olan senin kölen için geldik. Onun fidyesi hakkında bize ihsan edersin. Bunun üzerine dedi ki :

— Başka yol yok mu? Onlar da dediler ki :

— Ne olabilir? Dedi ki :

— Onu çağır, ona haber ver, eğer sizi ihtiyar ederse ne alâ. Eğer beni ihtiyar ederse Allaha and olsun ki ben kimseye başka bir yol seçtirecek değilimdir. Onlar da ona dediler ki insaf ve adalet üzerinde hükmediyorsun. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem onu çağırdı. Geldiği zaman şöyle dedi :

— Bunlar kimdir? Dedi ki :

— Bu, babam Hârise b. Şerâhbil'dir. Bu da amcam Kâb b. Şerâhil'dir. Buyurdu ki :

— Seni muhayyer kıldım, dilersen onlarla birlikte gidersin, dilersen benimle birlikte kalırsın. O da dedi ki :

— Bilâkis seninle beraber kalırım Bunun üzerine babası ona şöyle dedi :

— Ey Zeyd, köleliği baban, annen, belden ve kavmin üzerine mi ihtiyar ediyorsun? O da :

— Ben bu adamdan bir şey görmüşümdür ondan aslâ ayrılacak değilim, dedi. O zaman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun elinden tuttu ve onunla Kureyş'den bir topluluğa doğru kalkıp gitti ve dedi ki :

— Şâhid olunuz ki işte bu benim oğlumdur; vâris olarak da mevrûs olarak da. O zaman onun babasının hoşuna gitti. Ve Zeyd b. Muhammed diye çağırılıyordu. Nihâyet Allah Teâlâ :

« اُدْعُوهُمْ لِآبَائِهِمْ »

«Onları babalarına âidiyetle çağırınız» âyetini inzâl edinceye kadar...

Rüzgârlar esince hâtırasını tahrik ediyorlar.
Ona karşı benim hüznüm ve kederimin ve korkumun uzunluğunu bir görsen!
Yakında iyi devemin üstün devemin yerde yürüyüşünü başlatacağım, deve usanıncaya kadar dolaşmaktan yılmayacağım.
Ya hayatım veya bana ölüm getirilir.
Çünkü her kişi fânidir her ne kadar onu emel aldatsa da.»

Sonra Zeyd, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında iken ona geldi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de ona dedi ki:

— **Eğer dilersen benim yanımda kal, eğer dilersen babanla birlikte git.** O da dedi ki:

— Hayır bilâkis senin yanında kalacağım. Böylece Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında kalmaya devam etti. Nihâyet Allah onu Peygamber olarak gönderdi ve o da onu tastik etti, müslüman oldu ve onunla birlikte namaz kıldı. Allah (Azze ve Celle):

« أُدْعُوهُمْ لِآبَائِهِمْ »

«**Onları babaları ile çağırınız**» âyetini indirdiği zaman dedi ki:
— Ben Hârise'nin oğlu Zeyd'im

EBÛ BEKR ES-SIDDÎK (RADIYALLÂHÜ ANH)'IN MÜSLÜMAN OLMASI VE ŞÂNI

Onun nesebi

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Sonra Ebû Bekr b. Ebî Kuhâfe müslüman oldu. Onun ismi Atîk'dir. (314) Ebû Kuhâfe'nin ismi ise Osman b. Âmir b. Amr b. Kâb b. Sa'd b. Teym b. Mürre b. Kâb b. Luayy b. Galib b. Fihr'dir.

(314) Denildi ki: Atîk ismiyle isimlendi, çünkü onun anasının çocukları yaşamıyordu ve o eğer kendisi için bir çocuk olursa onun adını Abdul-Kâbe koyacak ve onu Kâbe'ye sadaka verecektir, diye adadı. O da yaşayıp büyüyünce onun ismini Atîk koydu. Sanki ölümden âzâd olunmuş = itk olunmuş

İbn-i Hişâm şöyle dedi: Ebû Bekr'in ismi: Abdullah'dır. Atik ise bir lâkab'dır. Yüzünün güzel olmasından ve ıtkından = güzelliğinden dolayı bu isim verildi.

Ebû Bekr'in müslüman olması

İbn-i İshâk dedi :

Ebû Bekr (Radiyallâhü anh) müslüman olduğu zaman İslâmını izhâr etti. Allaha ve O'nun Resûlüne çağrıda bulundu. Ebû Bekr (315) kavmi için bir ülfet ve bir mahabbet kaynağı ve kolaylık nümûnesi idi. Kureyş'in en güzel neseb bileni idi. Kureyş'in içinde en âlim ve onların hayır ve şerlerini en iyi bilen bir kimse idi. İyi huylu, ihsanlı, iyilik yapan tâcir bir adam idi Kavminin adamları ona gelirler onun ilminden ticâretinden ve hüsni sohbetinden dolayı birçok işlerde onunla ülfet ederlerdi. Kavminden kendilerine güvendiği etrafını saran ve ona arkadaşlık eden kimseleri Allaha ve İslâma dâvet etmeğe başladı.

EBÛ BEKR (RADİYALLÂHÜ ANH)'IN DÂVETİYLE MÜSLÜMAN OLAN SAHABİLER

Osman, Zübeyr, Abdurrahman, Said ve Talhâ'nın müslüman olmaları

İbn-i İshâk dedi ki: Bana haber ulaştığına göre, onun dâvetiyle Osman b. Affân b. Ebi'l-Âs b. Ümeyye b. Abd-i Şems b. Abd-i Menâf

---

gibi. Yine müslüman oluncaya kadar Abdul-Kâbe diye de isimlenmişti. Müslüman olduğu zaman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona Abdullah ismini verdi. Bir rivâyette: Atîk ismi verildi, çünkü Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ona, müslüman olduğu zaman «sen cehennemden atiksin = âzâdsın, dedi. Bir kavle göre de hayır bilâkis onun babasının üç çocuğu vardı: Mu'tak, Muaytık ve Atîk. Bu da Ebû Bekr'dir

(315) Ebû Bekr'in anası Ümmül-Hayr binti Sahr b. Amr'dır. Ebû Kuhâfe'nin amcasının kızıdır. İsmi Selmâ'dır. O kadın mübâyiattandır. (Beyatcı kadınlardan) Ninesi yâni Osman Ebû Kuhâfe'nin anası: Kayle bint-i Ezât b. Riyâh b. Abdullah b. Kurt'dır. Ebû Bekr'in karısı oğlu Abdullah'ın anası Kanle bint-i Abdul-Uzzâ'dır.

[Müslüman olan kimselerden burada kendilerinden bir şey vârid olacak olan her bir kimse için terceme-i hâlde İstiâb, İsâbe, Üsdül-Ğabe ve Tehzîb gibi kaynaklara dayandık. Biz burada mercilere işâret etmekle yetineceğiz ki her bir hal tercemesinde onlara işâret etme tekrarından kurtulmuş olalım.]

b. Kusayy b. Kilâb b. Mürre b. Kâb b. Luayy b. Galib (316) müslüman oldu.

Zübeyr (317) b. El-Avvâm b. Huveylid b. Esed b. Abduluzzâ b. Kusayy b. Kilâb b. Mürr b. Kab b. Lüayy'da onun dâvetiyle müslüman oldu. Abdurrahman (318) b. Avf b Abd-i Avf b. Abd b. el-Hâris b.

---

(316) Osman, Ebû Abdullah ve Ebu Amr ile künyelenir. Bunlar onun için iki meşhûr künyelerdir. Ebû Amr ise o ikisinin en meşhûrudur. Denildi ki: Rukiyye bint-i Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ondan bir oğlu doğdu. İsmini Abdullah koydu. Ve onunla künyelendi ve öldü. Sonra onun için Amr doğdu, onunla künyelendi. Nihâyet o da öldü. Allah rahmet etsin. Denildi ki, o Ebû Leylâ ile künyelenirdi. Osman Fil'den sonra altıncı senede doğdu. Onun anası Ervâ bint-i Kürz b. Rebia'dır. O ananın anası ise Beyzâ Ümm-i Hakim bint-i Abdulmuttalib'dir. Resûllulah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in halasıdır. Osman zevcesi Rukiyye ile beraber dini sebebiyle kaçarak Habeşistan'a hicret etti. Oraya çıkanların ilki idi Sonra sâir muhâcirler ona tâbi oldular. Zevcesi Rukiyye'nin hastalanması üzerine geriye kaldığı için Bedir'de hazır bulunmadı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Rukiye'nin yanında kalmasını emretti. Denildi ki: Hayır geri kaldı çünkü o, çiçek hastalığına tutulmuştu. O cennet ile müjdelenen on kişiden biridir.

(317) Ebû Abdullah ile künyelenir. Onun anası Safiyye bint-i Abdulmuttalib b. Hâşim'dir. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in halasıdır. Zübeyr on beş yaşında iken müslüman oldu. Denilir ki o on iki yaşında iken müslüman oldu. Nitekim denilir ki o ve Ali müslüman oldular, onlar sekiz yaşında idiler. Bu Zübeyr. Alî, Talha ve Sa'd b. Ebî Vakkas bir senenin içinde doğdular. Zübeyr, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yaptığı gazvelerin hiçbirisinden geri kalmadı.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke'de Muhâcirlerin arasında kardeşlik akdi ile emr ettiği zaman onunla Abdullah b. Mesûd'un arasında kardeşlik akdi yaptı. Resûlullah Medîne'ye geldiği ve Muhâcir ile Ensâr arasında kardeşlik akdi ile emrettiği zaman Zübeyr ile Seleme b. Selâme b. Vakş arasında kardeşlik akdi yaptı. Denilir ki: Zübeyr İslâm'da kılıcını ilk çeken kimsedir. Nitekim denilir ki, onun bin kölesi vardı ki ona harâc öderlerdi. Fakat hiçbir dirhem onun evine girmezdi. Yâni o bunların hepsini sadaka verirdi. Cemel Vak'asından ayrıldığı sırada katl olundu. Rahimehullah). Onu Umeyre b. Cürmûz, Fezâle b. Hâbis ve Nakî katlettiler. Bu. o sırada altmış yedi yaşında idi. Bir rivâyette. altmış altı yaşında idi.

Zübeyr'in on çocuğu var idi: Abdullah. Urve. Musab, Münzir. Amr, Ubeyde. Cafer, Âmir, Umeyr ve Hamza.

(318) Ebû Muhammed diye künyelenir. Onun câhiliyyede ismi Abd-i Amr

Zühre b. Kilâb b. Mürre b. Kab b. Luayy da onun dâvetiyle müslüman oldu.

Sa'd (319) b. Ebi Vakkas da onun dâvetiyle müslüman oldu. Ebû Vakkas'ın ismi Mâlik b. Üheyb (320) b. Abd-i Menâf b. Zühre b. Mürre b. Kilâb b. Mürre b. Kâb b. Luayy'dır.

Talha (321) b. Ubeydullah b. Osman b. Amr b. Kâb b. Sad b. Teym b. Mürr b. Kâb b. Luayy da onun dâvetiyle müslüman oldu.

---

idi. Denildi ki : Abdul-Kâbe idi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de ona Abdurrahman ismini koydu. Onun anası Şifâ bint-i Avf b. Abd b. Hâris b. Zühre'dir. Fil vak'asından on sene sonra doğdu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Erkam'ın evine girmeden önce müslüman oldu. İlk Muhacirlerden idi. Her iki hicrette de bulundu. Habeş topraklarına hicret etti. Sonra Hicretten önce geldi ve Medine'ye hicret etti. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onunla Sad b. er-Rebîin arasında kardeşlik akdi yaptı. Bedir ve bütün savaş meydanlarında Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber hazır bulundu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu Dumetül-Cendel'e Beni Kelb'e gönderdi. Ona şöyle dedi : Eğer Allah sana fethederse onların şerîfinin kızı ile evlenirsin. Onların şerifi Esbağ b. Salebe el-Kelbî idi. Böylece onun kızı Temazür bintil-Esbağ ile evlendi. Bu kadın, onun oğlu Fakîh olan Ebû Seleme'nin anasıdır. Abdurrahman b. Avf Medîne'de otuz bir senesinde vefât etti. Bir rivâyette otuz iki senesinde yetmiş beş yaşında olduğu bir sırada vefât etti ve Bakî'de defn edildi.

(319) Sad'in anası : Hamdûne bint-i Süfyân b. Ümeyye b. Abd-i Şems'dir. Ebû İshâk ile künyelenir. Bu on kişiden biridir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona, Allahın onun okunu hedefine erdirme ve onun duâsını kabul etmesiyle duâ etti. Böylece onun duâsı kabul olma yönünden duâların en tesirlisi oldu. Hadiste mezkûrdur ki, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle dedi : Sa'd'in duâsından sakınınız. Sa'd Muâviye'nin hilâfeti sırasında öldü.

(320) Bu Üheyb, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in anası Âmine bint-i Vehb'in amcasıdır.

(321) Onun anası Hadramîyye'dir. İsmi Sa'be bint-i Abdillah b. İmâd b. Mâlik b. Rebîe b. Ekber b. Mâlik b. Uveyf b. Mâlik b. Hazrec'dir. O kadının babası Abdullah, Hadremî ile tanınır. Talha. Ebû Muhammed el-Feyyaz ile künyelenir. Talha Medine'ye geldiği zaman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onunla Kâb b. Mâlik'in arasında, Muhâcirlerle Ensâr arasında kardeşlik akdi yaptığı zaman kardeşlik akdi yaptı. Talha (Rahimehullah) altmış yaşında iken Cemel gününde katl olundu.

Onları Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına, ona icâbet ettikleri zaman getirdi. Onlar da müslüman oldular ve namaz kıldılar. Bana gelen habere göre, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle diyordu:

— **Hiçbir kimseyi İslâma dâvet etmedim ki onda dâvet esnâsında bir gecikme bir düşünme ve tereddüd olmasın, ancak Ebû Bekr b. Ebî Kuhâfe'den olanda böyle olmadı. Ona İslâmiyeti anlattığım zaman ondan bir bekleme bir gecikme olmadı. Tereddüt de etmedi.**

İbn-i Hişâm dedi ki: «Onun dâvetiyle» sözü İbn-i İshâk'ın gayrından menkuldur.

İbn-i Hişâm dedi ki: Onun «akeme» sözü «telebbese» demektir. **[Yâni bekleme ve gecikme.]** Rüübe b. el-Acâc şöyle dedi:

وَانْصَاعَ وَثَّابٌ بِهَا وَمَا عَكَمْ

«Atılgan kişi onunla gitti ve gecikmedi.»

İbn-i İshâk dedi ki:

İşte o topluluk sekiz kişi idiler ki, onlar İslâm'da insanları öne geçtilerdi. Namaz kıldılar ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i Allah'dan ona gelen vahyi tastik ettilerdi.

Ebû Ubeyde'nin müslüman olması

Sonra Ebû Ubeyde (322) b. el-Cerrâh müslüman oldu. Onun ismi Âmir (323) b. Abdullah b. el-Cerrâh b. Hilâl b. Üheyb b. Dabbe b. el-Hâris b. Fihr'dir.

---

322) Ebû Ubeyde'nin anası, Ümeyme bint-i Ğanm b. Câbir b. Abdu'l-Uzzâ b. Âmir b. Vedîe'dir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte Bedir'de ve ondan sonraki bütün vak'alarda hazır bulundu. Uhud gününde zırhın iki halkasını Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yüzünden çıkartan odur. Böylece onun iki ön dişi düştü. O, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kendilerine cennet ile şâhid olduğu on kişiden biridir. Rahmetullâhi Aleyhi, elli sekiz yaşında olduğu hâlde Amvâs tâununda Şam'dan olan Ürdün'de Hicrî on sekiz senesinde vefât etti. Kabri oradadır.

(323) Denildi ki ismi Abdullah b. Âmir'dir. Sahîh olan, onun isminin Âmir olduğudur (İstiâb'a mürâcaat et).

Ebû Seleme'nin müslüman olması

Ve Ebû Seleme (324) de müslüman oldu. Onun ismi Abdullah b. Abd el-Esed b. Hilâl b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm b. Yakaza b. Mürre b. Kâb b. Luayy'dır.

El-Erkam'ın müslüman olması

Erkam (325) b. Ebil-Erkam da müslüman oldu. Ebû el-Erkam'ın ismi Abd-i Menâf b. Esed —Esed Ebû Cündüb ile künyelenirdi— b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm b. Yakaza b. Mürre b. Kâb b. Luayy'-dır.

Maz'un oğullarının müslüman olması

Osman (326) b. Maz'ûn b. Habib b. Vehb b. Huzâfe b. Cumeh b. Amr b. Husays b. Kâb b. Luayy ve onun iki kardeşi Kudâme b. Mazûn ile Abdullah b. Mazûn b. Habib de müslüman oldular.

---

(324) Onun anası Berre bint-i Abdulmuttalib b. Hâşim'dir. Karısı Ümm-i Seleme bint-i Ebî Ümeyye ile birlikte, Habeşe topraklarına hicret edenlerdendi. Sonra iki hicreti yaptıktan sonra Bedir'de hazır bulundu ve Bedir gününde iyileşen bir yara ile yaralandı. Sonra yarası açıldı ve ondan öldü. Bu ise Hicretin üçüncü senesinde cemadil âhireden üç gün geçtiği bir sırada idi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de onun karısı Ümmü Seleme ile evlendi.

(325) Ebû Abdullah ile künyelenir. Anası Benî Sehm b. Amr b. Husays'-dandır. Onun ismi Ümeyye bint-i Abdil-Hâris'dir. Denilir ki : Bilâkis onun ismi Temâzür bint-i Huzeym'dir. Benî Sehm'dendir. İlk muhâcirlerden idi. On şahıstan sonra müslüman oldu. İşte bu Erkam b. Ebî el-Erkam'ın evinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke'de Kureyş'den gizlenerek İslâm'ın evvelinde insanları İslâma orada dâvet ediyordu. Nihâyet oradan çıktı. Onun evi Mekke'de Safâ'mn üzerinde idi. Böylece orada bir büyük cemaat müslüman oldu. O Hilfül-Fuzul sâhibidir. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Safâ'-nın yanında Ebû Erkam'ın evinde idi ki orada erkek müslüman olarak kırka tamamlandılar. Onların İslâma en son gireni Ömer b. el-Hattâb idi. Kırk adama tamamlandıkları zaman çıktılar, alenen tebliğ yaptılar Erkam, Ebû Bekr es-Sıddık (Radiyallâhü anh)'in öldüğü gün vefât etti. Denildi ki : Seksen küsûr yaşında olduğu halde, Medine'de elli beş senesinde vefât etti.

326) Ebû Sâib ile künyelenir. Onun anası Suheyle bint-i el-Anbes b. Ehbân b. Huzâfe b. Haceh'dir. Bu kadın Sâib ve Abdullah'ın anasıdır. Osman b. Maz'ûn on üç erkekten sonra müslüman oldu ve iki hicretle de hicret etti. Be-

Ubeyde b. el-Hâris'in müslüman olması

Ubeyde (327) b. el-Hâris b. el-Muttalib b. Abd-i Menâf b. Kusay b. Kilâb b. Mürre b. Kâb b. Luayy da müslüman oldu.

Said b. Zeyd ile âilesinin müslüman olması

Saîd (328) b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl b. Abdul-Uzzâ b. Abdullah b. Kurt b. Riyâh b. Rezâh b. Adiyy b Kâb b. Luayy da müslüman oldu. Onun karısı Fâtıma bint-i el-Hattâb b. Nüfeyl b. Abdul-Uzzâ b. Abdullah b. Kurt b. Riyâh b. Rezâh b. Adiyy b. Kâb b. Luayy —ki bu hatun Ömer b. el-Hattâb'ın kızkardeşidir— müslüman oldu.

---

dir'de hazır bulundu. Bedir'den döndükten sonra Muhâcirlerden Medine'de ölen ilk erkek müslüman idi. Ve Bakî'el-Ğarkad'da ilk defn olunan idi.

Osman b. Maz'ûn Câhiliyyette şarâbı haram edenlerden biri idi. Ve şöyle derdi : Bir içkiyi içmem ki benim aklımı giderir, bana benden daha aşağı olan kimseleri güldürür ve beni kızımla nikâhlanmama sürükler. Şarâb haram kılındığı zaman geldi. O, o sıra Avâli'de bulunuyordu. Ona denildi ki : Ey Osman şarâb artık haram kılınmıştır. Bunun üzerine o da dedi ki : Onun kökü kurusun. Benim gözüm onun hakkında keskin olmuştu. [Buna bakılması lâzım. Çünkü ekserisine göre şarâbın haram kılınması, Uhud'dan sonra olmuştur].

(327) Ebul-Hâris ile künyelenir. Bir rivâyette : Ebû Muâviye ile künyelenir. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den on yaş yaşlı idi. Onun müslüman olması. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Erkam'ın evine girmesinden önce idi. Onun Medine'ye hicreti iki kardeşi Tufeyl ve Hasîn ile birlikte olmuştu. Ubeyde b. el-Hâris'in Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in katında kadr ve menzilesi vardı.

(328) Ebû Aver ile künyelenir. Anası Fâtıma bint-i Bâce b. Halef el-Huzâiyye'dir. O, Ömer b. el-Hattâb'ın amcasının oğludur ve onun sıhrı (enиştesi) dir. Onun nikâhında Ömer b. el-Hattâb'ın kız kardeşi Fâtıma bintil-Hattâb var idi. Onun kız kardeşi Âtike bint-i Amr, Ömer b. el-Hattâb'ın nikâhında idi. Ömer b. el-Hattâb'ın müslüman olması Saîd'in zevcesinin sebebiyle oldu.

Osman Saîd'e Kûfe'de bir yer ikta etti ayırdı. O da oraya gitti ve ölünceye kadar orada iskân etti. Ondan sonra orada oğullarından Esved b. Said yerleşti. Onun Esved'den başka Abdullah, Abdurrahman ve Zeyd diye oğulları da vardır. Onların hepsinin necib çocukları vardır. Saîd Akîk topraklarında vefât etti. Rahimehullah Muâviye günlerinde elli veyâ elli bir senesinde Medine'de yetmiş küsûr yaşlarında olduğu bir sırada defn olundu.

Esmâ, Âişe ve Habbâb'ın müslüman olmaları

Esmâ (329) bint-i Ebi Bekr, Âişe bint-i Ebi Bekr —ki o zaman küçük idi— ve Habbâb (330) b. el-Erett —ki bu Beni Zühre'nin müttefikidir— müslüman oldular.

İbn-i Hişâm dedi ki: Habbâb b El-Erett Beni Temim'dendir. Denilir ki o Huzâa'dandır.

Umeyr, (331) İbn-i Mesûd ve İbnil-Kaari'nin müslüman olmaları

İbn-i İshâk dedi ki:

Ve Umeyr b. Ebi Vakkas —ki bu Sa'd b. Ebi Vakkâs'ın kardeşidir, Abdullah b. Mesûd b. Hâris b. Şemh b. Mahzûm b. Sâhile b. Kâhil b. Hâris b. Temim b. Sa'd b Huzeyl (332) —ki bu Beni Zühre'-

(329) Esmâ'nın anası Filedir Denildi ki: Katile bint-i Abdil-Uzzâ b. Abd-i Esed'dir. Esmâ, Zübeyr b. el-Avvâm'ın nikâhında idi. Müslümanlığı çok önceden Mekke'de olmuştu. Abdullah b Zübeyr ile hâmile olduğu halde Medine'ye hicret etti. Esmâ oğlu Abdullah b. Zübeyr'in katl edilmesinden biraz sonra Cemadil ûlâ'da Mekke'de vefât etti. Zatin-Nitâkeyn ismiyle isimlenmişti. Denilir ki o. yüz sene yaşadı.

(330) Gördüğün gibi Habbâb'ın nesebi hakkında ihtilâf edilmiştir. Bir rivâyette, o Huzâi'dir. Bir rivâyette, Temîmi'dir. Sahih olan onun Temîmi nesebinden olmasıdır. Câhiliyede esir düştü. Bir kadın onu satın aldı: (o kadın Ağar bint-i Şibâh el-Huzâiyye'nin anasıdır) Huzaa'dandır. Ve o kadın onu âzâd etti. Beni Avf b. Abd-i Avf b. Abdil-Hâris b. Zühre'nin haliflerinden idi. Onun, nesebi Temîmi idi. Huzâilerin âzâdlısıdır Zührilerin müttefikidir. O Habbâb b. el-Erett b. Cendele b. Sa'd b. Huzeyme b. Kâb b. Sa'd b. Zeyd-i Menât b. Temimi'dir. Demirci idi. câhiliyyede kılıçları yapardı. Bedir'de ve ondan sonraki hazır bulunacak yerlerde hazır bulundu. Ebû Abdullah ile künyelenir. Denildi ki: Ebû Yahyâ ile; bir kavle göre de Ebû Muhammed ile künyelenir. Allah yolunda işkence edilenlerden ve dini üzere sabr edenlerden İslâmı eski olan bir kimse idi. Kûfe'ye yerleşti ve orada otuz yedi senesinde altmış üç yaşında iken öldü. Denildi ki bilâkis Medine'de ondokuz senesinde öldü.

(331) Bu Umeyr, Bedir gününde katl olundu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Bedir gününde onun yaşını küçük gördü ve istedi ki onu geri göndersin o ise ağladı. Sonra savaştıktan sonra ona izin verdi. O gün on altı yaşında katl olundu. (İstiâba mürâcaat et).

(332) Abdullah. Ebû Abdurrahmân ile künyelenir. Abdullahın anası Ümm-i Abd bint-i Abd-i Vedd b. Seva b. Kadîm b. Sâhile'dir. Bu da Beni

nin halifi'dir— ve Mesûd b. el-Kaari —ki bu Mesûd (333) b. Rebia b. Amr b. Sa'd b. Abduluzza b. Hemâle b. Galib b. Muhallim b. Âiz b. Sübey b. Hûn b. Huzeyme —ki bu Kaare (334) dendir— müslüman oldular.

Kaare'den bir şey

İbn-i Hişâm dedi ki:

Kaare; Onlar için bir lâkab'dır. Onlar için şöyle denilir:

قَدْ أَنْصَفَ الْقَارَةَ مَنْ رَامَاهَا

«Kaare ile ok atışan (335) *kimse ona insaflı davranmıştır.*
Onlar atıcı (336) *bir kavim idiler.»* »

Huzey'dendir. Onun müslüman olması Saîd b. Zeyd ve Zevcesi Fâtıma'nın müslüman olduğu zamanda İslâmiyetin ilk başlangıcında idi. Onun müslüman olmasının sebebi, o Ukbe b. Ebî Muayt'ın koyunlarını otlatıyordu. Ona Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) rastladı ve o koyunlardan sütü olmayan bir koyunu tuttu. Koyun da ona bol süt verdi. O Bedir ve Hudeybiye'de hazır bulundu. Resûl (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun için cennet ile şâhid oldu. Medîne'de otuz iki senesinde öldü ve Bakî'de defn olundu. Vefât ettiği zaman altmış küsûr yaşında idi.

(333) Ebû Umeyr ile künyelenir Mesûd, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, Erkam'ın evine girmesinden önce müslüman olmuştu. Bedir'de hazır bulundu. O Benî Zühre'nin haliflerinden biridir. Otuz senesinde öldü, yaşı ise altmışın üstünde idi.

(334) Kaare bir kabiledir. Onlar Adl ve Dîş'dir. Bunlar ise Hûn b. Huzeyme'nin iki oğludur. Kaare ile isimlenmeleri şunun içindir ki onlar, Şeddâh, Benî Kinâne'de onları ayırmak istediği zaman toplandılar.

(335) Bu bir meseldir. Denilir ki: Bu mesel, Kureyş ile Bekr b. Abd-i Menât b. Kinâne arasında olan bir harb hakkında söylenmiştir. Kare, Kureyş ile birlikte idi. Onlar atıcılar olan bir kavim idiler. İki taraf birbiriyle karşılaştığı zaman diğerleri onlarla atıştılar. Bunun üzerine denildi ki: Bunlar, onların vârisi oldular. Çünkü şan ve sanatlarında onlarla eşit oldular. (Emsâl'a ve Ferâid el-Leâl ve Ravz'a mürâcaat et).

(336) İddia ederler ki iki adam birbiriyle karşılaştı. Onlardan biri Kaarî idi. Kaarî dedi ki: Eğer dilersen seninle güreş tutayım. Eğer dilersen seninle at koşu yarışmasına gireyim. Ve eğer dilersen seninle ok atışalım. Diğeri de dedi ki: Ok atışmayı ihtiyar ettim. Bunun üzerine Kaarî beni paylaştın, dedi ve şu şiiri okudu:

Selit ve kardeşinin müslüman olmaları

İbn-i İshâk dedi ki: Selit (337) b. Amr b. Abd-i Şems b. Abd-i Vedd b. Nasr b. Mâlik b. Hisl b Âmir b. Luayy b. Galib b. Fihr [ve onun kardeşi Hâtıb b. Amr] da müslüman oldular.

Ayyâş ve âilesinin müslüman olması

Ayyâş (338) b. Ebi Rebi (339) b el-Muğire b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm b. Yakaza b. Mürre b Kâb b. Luayy ve onun karısı Esmâ (340) bint-i Selâme (341) b. Muharribe el-Temimiye'de müslüman oldular.

قَدْ عَلِمَتْ سَلْمَى وَمَنْ وَالاهَا أَنَا نَرُدُّ الْخَيْلَ عَنْ هَوَاهَا
نَرُدُّهَا رَابِيَةً كُلاهَا قَدْ أَنْصَفَ الْقَارَةَ مَنْ رَامَاهَا
إِنَا إِذَا مَا فِئَةٌ نَلْقَاهَا نَرُدُّ أُولاهَا عَلَى أُخْرَاهَا

«Selmâ ve onunla muvâlât yapan kimseler bilmiştir ki biz atları onların havasından geri çeviririz.
Onların her ikisini de atıcılar olarak onları geri çeviriniz.
Kare ile ok atışmaya girişen kimseler insaf etmişlerdir.
Biz bir topluluğuz ki onlarla karşılaştığımız zaman onların evvellerini ahırlarına çeviririz.»

(Emsâl ve Ravz'e müracaat et).

(337) O, Süheyl b. Amr'ın kardeşidir. İlk muhâcirlerden idi. Bu, kendisini Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Hevze b. Ali el-Hanefî'ye ve Sümâme b. Esâl el-Hanefî'ye — ki bunlar Yemâme'nin reisidirler — gönderdi. Bu, altı veyâ yedi hicri senesinde idi Salit ondört senesinde katl olundu.

(338) Ayyâş: Ebû Abdurrahman ile künyelenir. Bir rivâyette: Ebû Abdullah ile künyelen... Bu, Ebû Cehl b. Hişâm'ın ana bir kardeşidir. O ikisinin anası Ümmül-Celâs Esmâ bint-i Mahreme'dir Ve Abdullah b. Ebî Rebîe'nin baba ve ana bir kardeşidir. Onun müslüman olması Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Erkam'ın evine girmesinden önce idi. Ayyâş Habeşe topraklarına karısı Esmâ bint-i Seleme ile birlikte hicret etti. Onun Esmâ'dan oğlu Abdullah doğdu. Sonra Medine'ye hicret etti ve Mekke'de öldü.

(339) Ebû Rebîe'nin ismi Amr'dır.

(340) Muhâcir kadınlardan idi. Kocasiyle birlikte Habeşe'ye müracaat etti. Onun için Abdullah'ı doğurdu. Sonra kadın Medine'ye hicret etti. Bu kadın Ümmi Celâs ile künyelenir.

(341) Denildi ki: O Esmâ bint-i Seleme...

Huneys'in müslüman olması

Huneys (342) b. Huzâfe b. Kays b. Adiyy b. Sa'd b. Sehm b. Amr b. Husays b. Kâb b. Luayy da müslüman oldu.

Âmir'in müslüman olması

Âmir (343) b. Rebia da müslüman oldu. Bu Anz b. Vaildendir. Âli'l-Hattâb b. Nüfeyl b. Abdul-Uzzâ'nın halifidir.

İbn-i Hişâm dedi ki: Anz b. Vâil, Bekr b. Vâil'in kardeşidir. Rebîa b. Nizâr'dandır.

Cahş'ın iki oğlunun müslüman oluşu

İbn-i İshâk dedi ki:

Abdullah (344) b. Cahş b. Riâb b. Yamer b. Sabıre b. Mürre b. Kebîr b. Ğanm b. Dûdân b. Esed b. Huzeyme ve onun kardeşi Ebû

---

(342) Huneys, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den önce onun zevcesi Hafsa'nın kocası idi. İlk muhâcirlerden idi. Habeş topraklarına hicretinden sonra Bedir'de hazır bulundu Sonra Uhud'da hazır bulundu ve ona bir yara isâbet etti. Medine'de o yaradan öldü O, Abdullah b. Huzâfe el-Sehmî'nin kardeşidir.

(343) Âmir'in nesebinde ihtilâf vardır. Nesebcilerden onu Anez'e nisbet edenler vardır. Onlardan onu Yemen'deki Mezhic'e nisbet edenler vardır. Ancak onlar şunun üzerine icmâ etmişlerdir ki o Hattâb b. Nüfeyl'in halîfidir. Çünkü o onu oğul edinmiştir. Âmir müslüman oldu ve karısiyle birlikte Habeşe'ye hicret etti. Sonra Medîne'ye hicret etti. Bedir'de ve sâir savaş meydanlarında hazır bulundu ve otuz üç senesinde vefât etti. Denildi ki otuz iki senesinde vefât etti. Nitekim otuz beş senesinde de denilir. Ebû Abdullah ile künyelenirdi.

(344) Abdullah'ın anası Ümeyme bint-i Abdulmuttalib'dir. Abdullah, Beni Abd-i Şems'in halîfi idi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Erkam'ın evine girmeden önce müslüman oldu O ve onun kardeşi Ebû Ahmed Abd b. Cahş ilk muhâcirlerdendi. İki hicrette de bulunan kimselerdendi. Onların kardeşi Ubeydullah b. Cahş, Habeş toprağında Hıristiyan oldu. Ve orada Hıristiyan olarak öldü. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun zevcesi Ümm-i Habîbe ile evlendi. Abdullah Bedir'de hazır bulunmuştur. Uhud'da ise şehid olmuştur.

Ahmed b. Cahş da müslüman oldular. Bunlar Beni Ümeyye b. Abdi Şems (345)'in müttefikleri idiler

Cafer ve hanımının müslüman olması

Cafer (346) b. Ebi Tâlib ve onun karısı Esmâ (347) bint-i Umeys b. Nûmân b. Kâb b. Mâlik b. Kuhâfe de müslüman oldu. (348)

Hâris oğullarının ve hanımlarının müslüman olması

Hâtıb (349) b. el-Hâris b. Mamer b. Habib b. Vehb b. Huzâfe b. Cumah b. Amr b. Husays b. Kâb b Luayy ve karısı Fâtıma bint-i el-

(345) Denildi ki : Hayır, onlar Harb b. Ümeyye'nin müttefiki idiler. (İstiâb'a, Abdullah'ın ve onun kardeşi Ebû Ahmed'in terceme-i hâline müracaat et).

(346) Cafer, Ebû Abdullah ile künyelenirdi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e yaratılış ve ahlâk yönünden insanların en benzeyeni idi. Ali'den on yaş büyük idi. Tâlib de Akîl'den on yaş büyük idi. Cafer Habeş topraklarına hicret etti ve oradan Hayber feth olunduğu zaman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına geldi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de onu karşıladı ve boynuna sarıldı. Ve dedi ki : Bilmiyorum ki ben ikisinden hangisiyle daha çok sevinçliyim. Cafer'in gelmesiyle mi yoksa Hayber'in fethiyle mi? Cafer Mûte gazvesinde katl edildi.

(347) Esmâ'nın anası Hind bint-i Avf b. Züheyr'dir. Esmâ Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zevcesi Meymûne'nin kız kardeşidir. Lubâbe'nin kız kardeşi Abbâs'ın zevcesi Ümmül-Fadl'dır. Esmâ kocası Cafer ile birlikte Habeşe'ye hicret ettiler. Esmâ'dan orada Muhammed, Abdullah ve Avn doğdu. Sonra Esmâ Medîne'ye hicret etti Kocası Cafer katl olunduğu zaman onunla Ebû Bekr evlendi. Ondan Muhammed b. Ebî Bekr doğdu. Sonra Ebû Bekr ölünce Ali b. Ebî Tâlib onunla evlendi. Ondan da Yahyâ b. Ali b. Ebi Tâlib'i doğurdu.

(348) Onun nesebinde denildi ki : O Esmâ bint-i Umeys b. Sa'd b. el-Hâris b. Teym b. Kâb b. Mâlik b. Kuhâfe b. Âmir b. Rebîe b. Âmir b. Muâviye b. Zeyd b. Mâlik b. Bişr b. Vehb b Şehrân b. Afres b Half b. Akbel'dir.

(349) Hâtıb Habeşe'de ölmüştü. Oraya karısı Fâtıma bint-i el-Mücellil ile birlikte muhâcir olarak çıkmıştı. Onun Fâtıma'dan orada iki oğlu oldu. Bunlar Muhammed b. Hâtıb ve Hâris b. Hâtıb'dır. Büyüdükleri zaman onları ordan getirdi.

Mücellil b. Abdullah b. Ebî Kays b Abd Vedd b. Nasr b. Mâlik b. Hisl b. Âmir b. Luayy b. Ğalib b. Fihr ve onun kardeşi Hattâb b. el-Hâris ve onun karısı Fükeyhe bint-i Yesâr ve Mamer (350) b. el-Hâris b. Mamer b. Habib b. Vehb b. Huzâfe b. Cumah b. Amr b. Husays b. Kâb b. Luayy da müslüman oldular.

Sâib'in müslüman olması

Sâib (351) b. Osman b. Mazûn b. Habib b. Vehb de müslüman oldu.

Muttalib ve hanımının müslüman olması

Muttalib (352) b. Ezher b. Abd-i Avf b. Abd b. el-Hâris b. Zühre b. Kilâb b. Mürre b. Kâb b. Luayy ve onun karısı: Remle bint-i Ebî Avf b. Subeyre b. Suayd b. Sad b. Sehm b. Amr b. Husays b. Kâb b. Luayy da müslüman oldular.

Nuaym'ın müslüman olması ve onun nesebi

Nehhâm da müslüman oldu —ki ismi Nuaym (353) b. Abdullah b. Esîd'dir. Beni Adiyy b. Kâb b. Luayy'ın kardeşidir. İbn-i Hişâm dedi ki: O, Nuaym b. Abdullah b. Esîd b. Abd-i Avf b. Abid b. Avic b.

---

(350) O. Hâtıb ve Hattâb'ın kardeşidir. Resûlullah (Sallallahû Aleyhi ve Sellem)'in Erkam'ın evine girmesinden önce müslüman olanlardandı. Bedir'de, Uhud'da ve bütün savaş meydanlarında bulunmuştur. Ömer (Radiyallâhü anh)'ın hilâfetinde vefât etti.

(351) Sâib, babası Osman b. Maz'ûn ile birlikte ve yine iki amcası Kudâme ve Abdullah ile birlikte Habeş topraklarına ikinci hicrete gitti. Sâib otuz küsûr yaşlarında savaşmaya başladı. Yemâme gününde şehid olarak katl olundu.

(352) O. Abdurrahman ve Talim'in kardeşidir. Bunlar Ezher'in iki oğullarıdırlar. Muttalib ve Tâlib Habeşe'nin muhâcirlerindendir. Ve orada ölmüşlerdir. Muttalib'in Habeşe'ye çıkışı, karısı Remle ile birlikte oldu. Onun o karısından Habeşistan'da Abdullah b. Muttalib adındaki cocuğu doğdu.

(353) Denilir ki: Bu Nuaym on kişinin müslüman olmasından sonra, Ömer b. el-Hattâb'ın müslüman olmasından önce müslüman oldu. İslâmını gizliyordu. Kavmi onu içlerinde fazla şerefe sahip olduğundan dolayı, hicretten

Adiyy b. Kâb b. Luayy'dır. Nehhâm ile isimlenmesi şunun içindir: Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki: And olsun cennette onun nahmini = sesini işittim.

İbn-i Hişâm dedi ki: Nahm'i, sesi ve hissi demektir.

Âmir b. Füheyre'nin müslüman olması ve nesebi

İbn-i İshâk dedi ki:

Âmir b. Füheyre (354) de müslüman oldu. Bu, Ebû Bekr es-Sıddik (Radiyallâhü anh)'in âzâdlısıdır.

İbn-i Hişâm dedi ki: Âmir b. Füheyre Esed'in müvelledlerinden bir müvelleddir. (355) Onu Ebû Bekr (Radiyallâhü anh) onlardan satın aldı.

Hâlid b. Said'in ve hanımı Emîne'nin müslüman olması

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Hâlid b. Said (356) b. el-Âss b. Ümeyy b. Abd-i Şems b. Abd-i Menâf b. Kusayy b. Kilâb b. Mürre b. Kâb b. Luayy ve onun karısı Ümeyne bint-i Halef b. Esed b. Âmir b. Beyâze b. Sübey b. Ci'sime b. Sa'd b. Müleyh b. Amr da müslüman oldular. Ümeyne Huzâa'dandır.

İbn-i Hişâm dedi: Denilir ki; Hümeyne bint-i Halef'dir.

---

men ettiler. Çünkü o Benî Adiyy'in yoksullarına ve onların yetimlerine nafaka veriyor ve onların geçimini karşılıyordu. Ecnâdîn'de şehîd olarak Ebû Bekr'in hilâfetinin sonunda on üç senesinde katl olundu. Denildi ki: Yermûk gününde şehîd olarak Ömer'in hilâfetinde on beş senesinde Receb ayında katl olundu.

(354) Füheyre onun anasıdır. Tufeyl b. el-Hâris b. Suhayre'nin kölesi idi. Âmir, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Erkam'ın evine girmesinden önce müslüman oldu. «Bi'r-i Maûne» gününde Âmir b. Tufeyl onu katletti.

(355) Müvelledi, câriyesinden doğan çocuğu demektir.

(356) Hâlid, Ebû Saîd ile künyelenir. Denilir ki: O, Ebû Bekr Es-Sıdîk'dan sonra müslüman oldu. Böylece ya üçüncü veyâ dördüncü idi. Bir kavle göre de beşinci idi. Karısı Huzâiyye ile birlikte Habeşistan'a hicret etmiştir. O karısından oğlu Saîd b. Hâlid olmuştur. Bir de kızı Ümm-ü Halid'i doğurdu. Onunla birlikte Habeşistan'a onun kardeşi Amr b. Saîd b. el-Âs da hicret etti.

Hâtıb ve Ebû Huzeyfe'nin müslüman olması

İbn-i İshâk dedi ki:

Hâtıb b. Amr (357) b. Abd-i Şems b. Abd-i Vedd b. Nasr b. Mâlik b. Hisl b. Âmir b. Luayy b. Ğalib b. Fihr ve Ebû Huzeyfe —ki onun ismi İbn-i Hişâm'ın dediğine göre Muhşim (358)'dir— b. Utbe. Rebie b. Abd-i Şems b. Abd Menâf b. Kusayy b. Kilâb b. Mürre b. Kâb b. Luayy da müslüman oldu.

Vâkid'in müslüman olması ve ondan bir şeyin rivâyeti

Vâkid (359) b. Abdullah b. Abd-i Menâf b. Arin b. Salebe b. Yerbû' b. Hanzala b. Mâlik b. Zeyd-i Menât b. Temim de —ki bu Beni Adiyy b. Kâb'ın halifidir— müslüman oldu.

İbn-i Hişâm dedi ki: Bâhile onunla birlikte geldi. Ve onu Hattâb b. Nüfeyl'e sattılar. O da onu oğul edindi. Allah Teâlâ:

« ٱدْعُوهُمْ لِآبَائِهِمْ »

«Onları babalarına âidiyetle çağırınız» kavlini indirdiği zaman, şöyle dedi: Ebû Amr el-Medeni'nin dediğine göre; Ben Vâkid b. Abdullah'ım.

---

(357) O, Amr'ın oğulları Süheyl, Salit ve Sekrân'ın kardeşidir. Hâtıb Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Erkam'ın evine girmeden önce müslüman oldu. İki hicrette Habeşistan'a hicret etmiştir. O Habeşe'ye yapılan birinci hicrette oraya ilk gelen kimsedir.

(358) Süheylî dedi: «İbn-i Hişâm dedi ki: Onun ismi Muhşim'dir. Bu ve onlar nesebcilere göredir. Çünkü Muhşim ancak Ebû Huzeyfe b. Muğîre'-dir. Hâşim ve Hişâm'ın kardeşidir. Bunlar Muğîre b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm'un iki oğludur. Huzeyfe b Utbe'ye gelince onun ismi, zikrettiklerine göre Kays'dır.

(359) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Erkam'ın evine girmeden önce müslüman oldu. Bu, Amr b. el-Hadrami'yi katl eden kimsedir. Vâkid Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte Bedir'de, Uhud'da ve bütün savaş meydanlarında hazır bulundu. Ömer b. El-Hattâb'ın hilâfetinde vefât etti.

Benî Bükeyr'in müslüman olması

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Hâlid, (360) Âmir, (361) Akil (362) ve İyâs (363) Benû Bükeyr (364) b. Abd-i Yâ Lil b. Nâşib b. Ğiyere b. Sad b. Leys b. Bekr b. Abd-i Menât b. Kinâne —ki bunlar Benî Adiyy (365) b. Kâb'ın halifleridirler— müslüman oldular.

Ammâr b. Yâsir'ir müslüman olması

Ammâr b. Yâsir (366) —ki bu Benî Mahzûm b. Yakaza'nın halîfidir— müslüman oldu.

---

(360) O ve onun kardeşleri Bedir'de hazır bulundular. Recî' gününde Hicret'in dördüncü senesi Safer ayında katl olundu. Otuz dört yaşında idi. Recî' gününde seriyye Âsım b. Sâbit b. Ebi'l-Efleh ve Mersed b. Ebî Mersed el-Ğanvi ile birlikte idi.

(361) Âmir, kardeşleriyle beraber Bedir'de hazır bulundu. Ondan sonraki savaşlarda da hazır bulundu ve Yemâme gününde şehîd olarak katl olundu.

(362) Kardeşleriyle birlikte Bedir'de hazır bulundu ve orada katl olundu. Onu Mâlik b. Züheyr el-Hatmî katletti. O, o sıra otuz dört yaşında idi. Onun ismi Ğâfil idi. Müslüman olduğu zaman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ismini Âkil diye değiştirdi. Erkam'ın evinde ilk müslüman olanlardan ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ilk bey'at edenlerden idi.

(363) İyâs, Bedir, Uhud, Hendek ve bütün savaşlarda Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte hazır bulundu. O ve kardeşi Âmir Erkam'ın evinde müslüman olmuştular. Bu İyâs, Muhammed b. İyâs b. el-Bükeyr'in babasıdır. Bu o kimsedir ki İbn-i Abbâs, İbn-i Ömer ve Ebû Hureyre'den, karısına hiç yaklaşmadan önce üç kere boşayan kimse için o kadının kocasına helâl olup olmadığı hakkında rivâyet eden kişidir

(364) İbn-i Abdil-Berr dedi ki: «Bu, İbn-i İshâk ve başkasının kelâmıdır. Vâkidî dedi ki . . Ebu'l-Bükeyr'dir».

(365) Bu şunun içindir ki, Abd-i Yâ Lil Câhiliyye'de Nüfeyl b. Abdil-Uzzâ ile muhalefe akdi yapmıştı. Bu Nüfeyl, Ömer b. el-Hattâb (Radiyallâhü anh)'in dedesidir.

366) Ammâr ve onun anası Sümeyye Allah yolunda işkence edilen kimselerdendi. Sonra Ammâr onlara istedikleri küfrü diliyle söyledi. Fakat kalbi îman ile mutmain idi. Onun hakkında şu âyet nâzil oldu:

İbn-i Hişâm dedi ki : Ammâr b Yâsir Ansi'dir. Ansi Mezhic'dendir. (367)

Suhayb'in müslüman olması ve nesebi

İbn-i İshâk dedi ki :

Suhayb b. Sinân (368) da müslüman oldu. Bu, Nemr b. Kaasıt'dan birisidir. Beni Teym b. Mürre'nin müttefikidir.

İbn-i Hişâm dedi ki : Nemir, Kasıt b. Hinb b. Efsâ b. Cedile b. Esed b. Rebie b. Nizâr'ın ogludur. Denilir ki : Efsâ Dümi b. Cedile b. Esed'in

« إِلَّا مَنْ أُكْرِهَ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالْإِيمَانِ »

«Ancak kalbi iman ile mutmain olduğu halde zorlanan kimse bundan müstesnadır.»

Ammâr. Habeş topraklarına hicret etti. Bedir'de ve savaşların hepsinde bulundu. Bedir'de ağır bir belâ aldı. Sonra Yemâme'de hazır bulundu ve orada da yine yaralandı. Orda onun kulağı kesildi. Bir rivâyette Sıffîn'de kesildi. O zaman onun yaşı altmışın üstünde idi.

(367) Vâkidî ve Ehl-i Neseb ve haberi bilen Ehl-i İlimden bir tâife dediler ki : «Ammâr'ın babası Yâsir Areni'dir. Kahtani'dir. Mezhicî'dir. Mezhic'de Anes'dendir. Ancak onun oğlu Ammâr. Beni Mahzûm'un âzâdlısıdır. Çünkü onun babası Yâsir Benî Mahzûm'dan birisinin bir câriyesiyle evlendi. O cariye de onun için Ammar'ı doğurdu. Bu şunun içindir ki. Ammâr'ın babası Yâsir iki kardeşiyle —ki onlara Hâris ve ikincisine de Mâlik denilir— Mekke'ye onların dördüncü bir kardeşlerini aramaya geldiler. Hâris ve Mâlik Yemen'e geri döndü. Yâsir ise Mekke'de ikamet etti ve Ebû Huzeyfe b. el-Muğîre b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm ile ittifak akdi yaptı. Ebû Huzeyfe de onu kendisine Sümeyye bint-i Hayyad denilen bir câriyesiyle evlendirdi. O câriye de onun için Ammâr'ı doğurdu. Ebû Huzeyfe de onu âzâd etti. Ammâr Beni Mahzûm'un âzâdlısıdır. Benî Mahzûm ve İbn-i Ammâr ve onun babası Yâsir arasındaki hilf ve velâdan —Andlaşma ve âzâd etme— ötürü. Benî Mahzûm'un Osman'ın yanında toplanması olmuştur. Bu, Osman'ın çocuklarının Ammar'a isâbet eden darbelerin zamanında olmuştur. O derece ki onun karnında bir yarık meydana geldi. Bunun

oğludur. Denilir ki: Suheyb; Abdullah (369) b. Cüd'ân b. Amr b. Kâb b. Sa'd b. Teym'in âzâdlısıdır. Denilir ki oRumludur. Onun Nemr b. Kaasıt'dan olduğunu zikreden birisi der ki: O, Rûmlarda esir idi. Onlardan satın alındı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hadîsinde gelmiştir ki, Suheyb Rum'un öncüsüdür.

RESÛLULLAH (SALLALLAHÜ ALEYHİ VE SELLEM)'İN TEBLİĞE KAVMİNDEN BAŞLAMASI VE KAVMİNİN KENDİSİNE YAPTIKLARI

Allah, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e tebliğe, kavminden başlamakla emretti

İbn-i İshâk dedi ki:

Sonra insanlar erkek ve kadın cemaatler olarak İslâma girdiler. Hattâ İslâmın sesi Mekke'de yayıldı ve onunla konuşulmaya başlandı. Sonra Allah (Azze ve Celle) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e Allah'dan kendisine gelen vahyi âşikâr beyan etmesini ve açıkca ona çağırmasını emretti. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hâlini gizlemesi ile Allah Teâlâ'nın dinini izhâr etmesini emretmesine kadar geçen zaman, (bana verilen haberlere göre) bisetten itibâren üç sene idi. Sonra Allah Teâlâ ona şöyle buyurdu:

üzerine Benî Mahzûm toplandılar ve dediler ki: Allaha and olsun, eğer ölürse onun sebebiyle Osman'ın gayrı hiçbir kimseyi katl etmeyiz.»

(369) O Bedir'de Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber hazır bulunanlardandır. Onun ve Ammâr b. Yâsir'in müslüman olması bir tek günde olmuş idi. Suhayb Medîne'de otuz sekiz senesinde Şevvâl ayında yetmiş üç yaşında öldü. Denildi ki: Doksan yaşında idi. Bakî'de defn edildi.

(369) Çünkü babası Sinân b. Mâlik veyâ amcası Ebille'de Kisrâ'nın valisi idi. Evleri Musul topraklarında Fırat'ın kenârında bir köyde idi. Bu köy Cezîre ve Musul'un yakınında idi. Rumlar o bölgeye saldırdılar ve Suhayb'i küçük bir çocuk iken esir ettiler. Suheyb de Rûmda büyüdü. Arapçayı ağırca konuşuyordu. Rumlardan Kelb onu satın aldı. Sonra onu Meke'ye getirdi. Abdullah b. Cüdan et-Teymi onlardan onu satın aldı ve onu âzâd etti. O da onunla birlikte Abdullah b. Cüd'an ölünceye kadar Mekke'de kaldı. Nihâyet Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gönderildi. Suhayb ve çocuğuna gelince, iddiâ ederler ki: O akıl bâliğ olduğu zaman Rum'dan kaçtı ve Mekke'ye geldi o da Abdullah b. Cüdan ile andlaştı ve onunla birlikte ölünceye kadar kaldı.

« فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ وَأَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ »

«Emr olundugun şeyi âşikâre beyân et (370) **ve müşriklerden yüz çevir.»** Ve Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

« وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ
وَقُلْ إِنِّي أَنَا النَّذِيرُ الْمُبِينُ » .

«En yakın kavm ve kabileni uyar ve kanadını sana tâbi olan mü'minlere döşe ve de ki: Ben ancak açıktan bir uyarıcıyım.»

İbn-i Hişâm'ın bâzı müfredâtı tefsir etmesi

İbn-i Hişâm dedi ki: «İsde» demek, **«hak ile bâtılın arasını ayır»**, demektir. Ebû Zuayb el-Hüzeli —ki onun ismi Huveylid b. Hâlid'dir— vahşi eşekleri ve onların erkeklerini vasf ederek şöyle dedi:

وَكَأَنَّهُنَّ رِبَابَةٌ وَكَأَنَّهُ يَسَرٌ يُفِيضُ عَلَى الْقِدَاحِ وَيَصْدَعُ

«Sanki onlar kumar oklarının içine konulup dürüldüğü bezlerdir. Ve sanki o okların üzerine dağıtır ve onların paylarını beyân eder.»

Bu beyt, onun bir kasidesindedir. Rüûbe b. el-Accâc şöyle dedi:

أَنْتَ الْحَلِيمُ وَالْأَمِيرُ الْمُنْتَقِمْ تَصْدَعُ بِالْحَقِّ وَتَنْفِي مَنْ ظَلَمْ

«Sen halîmsin ve intikam alan bir emîrsin. Hakkı ihkak edersin ve zulmedeni sürersin.»

Bu iki beyt onun bir ürcûzesinde geçmektedir.

---

(370) Süheylî dedi ki: Bunun mânası, «kendisiyle emr olunduğun şeyi izhâr et» demektir.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, ashâbiyle Mekke'nin vâdilerine çıkması ve Sad'in yaptıkları

İbn-i İshâk dedi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ashâbı ile namaz kıldıkları zaman dağların hâli yerlerine gider, namazlarını kavimlerinden gizlerlerdi. Sad b. Ebi Vakkas Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâbından bir topluluğun içinde Meke'nin vâdilerinden bir vâdide bulunuyordu. Onlar namaz kılarlarken üzerlerine müşriklerden bir topluluk çıktı, onların bu yaptıklarını iğrenç gördüler ve onları bu yaptıkları ile ayıpladılar ve hattâ onlarla dövüştüler. O sırada Sad b. Eb Vakikas müşriklerden bir adama bir deve kemiği ile vurdu ve onun başını yardı. Bu İslâm'da akıtılan ilk kan oldu.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e kavminin adâvet etmesi ve amcası Ebû Tâlib'in Onu himâyesine alması

İbn-i İshâk dedi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) İslâmı kavmine açıkladığı ve İslâmiyeti Allahın emr ettiği gibi beyân ettigi zaman kavmi ondan, ilkin uzaklaşmadılar ve ona karşı redde bulunmadılar. Bana verilen habere göre, tâki ilâhlarından söz edip onları ayıplayınca iş değişti. Bunu yaptığı zaman onu büyük gördüler ona karşı cephe aldılar, ona muhâlefet etmeğe, ona düşmanlık beslemeğe azm ettiler. Ancak Allah Teâlâ onlardan İslâm ile koruduğunu korudu. Onlar da az ve gizlenen kimselerdi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e amcası Ebû Tâlib acıdı ve onu korudu önünde durdu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de Allahın emri üzerine emrini izhâr ederek devam etti bu yolda yürüdü. Ondan hiçbir şey onu geri çeviremiyordu. Kureyş, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in onlardan ayrıldığından ve ilâhlarını ayıpladığından dolayı yaptıkları itap ve kınamalara kulak asmadığını ve amcası Ebû Tâlib'in de ona şefkat elini uzattığını önünde durduğunu ve onu onlara teslim etmediğini görünce, Kureyş'in eşrâfından birtakım adamlar Ebû Tâlib'e gittiler. Bunlar, Rabia b. Abd-i Şems b. Abd-i Menâf b. Kusayy b. Kilâb b. Mürre b. Kâb b. Luayy b. Ğalib'in iki oğlu Utbe ve Şeybe'dir. Yine Ebû Süfyan b. Harb b. Ümeyye b. Abd-i Şems b.

Abd-i Menâf b. Kusayy b. Kilâb b. Mürre b. Kâb b. Luayy b. Ğalib b. Fihr de vardı.

İbn-i Hişâm dedi ki: Ebû Süfyân'ın ismi Sahr'dır.

İbn-i İshâk dedi ki:

Bir de onlar içinde Ebul-Bahteri vardı. Onun ismi Âs b. Hişâm b. Hâris b. Esed b. Abdul-Uzzâ b. Kusayy b. Kilâb b. Mürre b. Kâb b. Luayy'dır.

İbn-i Hişâm dedi ki: Ebul-Bahteri, Âs b. Hâşim (371)'dir.

İbn-i İshâk dedi ki: Bir de Esved b. Muttalib b. Esed b. Abdul-Uzzâ b. Kusayy b. Kilâb b. Mürre b. Kâb b. Luay'dır. Ve yine Ebu Cehl —ki onun ismi, Amr'dır ve o, Ebul-Hakem ile künyelenirdi— b. Hişâm b. Muğire b. Abdullah b. Amr b. Mahzûm b. Yakaza b. Mürre b. Kâb b. Luayy ve yine Velid b. Muğire b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm b. Yakaza b. Mürre b. Kâb b. Luayy vardı. Ve yine Nübeyh ve Münebbih de vardı. Bunlar Haccâc b. Âmir b. Huzeyfe b. Sa'd b. Sehm b. Amr b. Husays b. Kâb b. Luayy'ın iki oğludurlar. Bir de Âs b. Vâil vardı.

İbn-i Hişâm dedi ki: Âs b. Vâil b. Hâşim b. Suayd b. Sehm b. Amr b. Husays b. Kâb b. Luayy vardı.

Kureyş'in, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hakkında Ebû Tâlib'in yanına gönderdikleri heyet

İbn-i İshâk dedi:

Onlar dediler ki: Ey Ebû Tâlib, senin kardeşin oğlu bizim ilâhlarımıza sövüyor, dinimizi ayıplamış bizim aklımızı sefih görüyor ve bizim babalarımıza sapık diyor. Ya onu bizden tutup men edersin veyâ onunla bizi başbaşa bırakırsın. Çünkü sen de bizim ona muhalif olduğumuz gibi muhalifsin. Sen olmazsan ona yeteriz. Ebû Tâlib de onlara yumuşak bir söz söyledi ve onlara güzel bir cevap verdi. Bunun üzerine onlar onun yanından ayrıldılar.

---

(371) Süheylî dedi ki: «İbn-i İshâk'ın dediği şey, İbn-i Kelbî'nin görüşüdür. İbn-i Hişâm'ın dediği şey ise Zübeyr b. Ebi Bekr'in ve Musab'ın görüşüdür. Şeyh Ebi Bahr Süfyân b. Âs'ın Kitâbının hâşiyesinde işte böyle buldum.»

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in dâvetine devam etmesi ve Kureyş heyetinin Ebû Tâlib'e ikinci defa gelmesi

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dâvasına devam etti. Allahın dinini anlatıyor ve ona çağırıyordu. Sonra iş onunla onların arasında şiddetlendi. Adamlar bölündüler ve birbirlerine saldırdılar. Kureyş, aralarında Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bahsini çokca ediyorlardı. Onun aleyhine birbirini teşvik ediyorlardı. Sonra Ebû Tâlib'e diger bir daha gittiler ve ona dediler ki:

— Ey Ebû Tâlib, bizim içimizde senin yaşın, şerefin ve makamın vardır. Biz senden kardeşinin oğlunu bizden nehy etmeni istemiştik sen ise onu nehy etmedin. Allaha and olsun ki biz işte ona karşı, babalarımıza sövmesine, akıllarımıza sefih demesine ve ilâhlarımızı ayıplamasına karşı artık sabr edemiyoruz. Ya bizden onu men edersin veya biz onun ve seninle savaşırız, tâ iki taraftan biri helâk oluncaya kadar veya benzeri bir şey dediler. Sonra onun yanından ayrılıp gittiler. Ebû Tâlib'e kavminden ayrılmak ve onların düşmanlığı ağır geldiği gibi, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i onlarla başbaşa bırakmaya ve ondan yardımını çekmeğe gönlü râzı olmadı.

Ebû Tâlib'in, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i dâvetten vazgeçmesine dâir ona haber göndermesi, Resûlullah'ın da Ebû Tâlib'e cevâbı

İbn-i İshâk dedi ki: Bana Yâkub b. Utbe b. Muğire b. el-Ahnes haber verdi ki ona şöyle denilmiş:

Kureyş, Ebû Tâlib'e bu sözü söyledikleri zaman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e haber gönderdi ve ona dedi ki:

— Ey kardeşimin oğlu! Senin kavmin bana geldiler. Ve bana —anlattıkları sebeplerden dolayı— şöyle şöyle dediler. O halde bana ve kendine acı takat getiremiyeceğim bir şeyi bana yükleme. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de zan etti ki amcasına yeni bir fikir gelmiş ki: Artık ondan yardımını kesecek onu onlarla başbaşa bırakacaktır ve o ona yardım etmekten ve onunla birlikte kıyâm etmekten geri kalacaktır. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de:

— Ey amca! Allaha yemin ederim ki, güneşi sağ elime, ayı da sol (372) elime koysalar ki, bu işi bırakayım, Allah onu gâlib kılıncaya veyâ bu yolda ben helâk oluncaya kadar onu bırakmam, dedi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hüzünlendi ve ağladı, sonra kalktı. Geriye döndüğü zaman Ebû Tâlib onu çağırdı ve şöyle dedi:

— Ey kardeşimin oğlu, bana bak. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de ona döndü. Ona şöyle dedi:

— Ey kardeşimin oğlu, git ve istediğin şeyi söyle Allaha and olsun ki, seni hiçbir şeyden dolayı terketmem yardımımı da kesmem.

Kureyş'in Ebû Tâlib'in yanına üçüncü defa Umâre b. el-Velid el-Mahzûmi ile gitmesi

İbn-i İshâk dedi ki: Sonra Kureyş Ebû Tâlib'in, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e yardımı terketmekten ve onu onlarla başbaşa bırakmaktan çekildiğini ve bu hususta onlardan ayrılmaya ve düşmanlığa azimli olduklarını bildikleri zaman Umâre b. el-Velid b. Muğire ile onun yanına gittiler. Bana ulaşan habere göre ona dediler ki:

— Ey Ebû Tâlib! Bu Umâre b. el-Velid Kureyş'in içinde en kuvvetli bir genç ve Kureyş'in en güzelidir. Onu al, kanı ve çalışması senindir. Ve onu çocuk edin o senin içindir. Karşılığında şu karde-

---

(372) Süheylî dedi ki: «Güneş sağ ele mahsus kılındı, çünkü o ışık verici görmeyi sağlayıcı bir alâmettir. Ay da sol ele mahsus kılındı, çünkü o ziyası yok edilmiş bir alâmettir. Ömer (Rahimehullah)'e bir adam «Ben rüyamda gördüm ki sanki güneş ve ay savaşıyorlar ve onlardan herbiriyle birlikte de bir yıldız bulunmaktadır» dediği zaman Ömer şöyle dedi:

— Sen hangisiyle birlikte idin? O da dedi ki:

— Ay ile birlikte. Dedi ki:

— Sen mahv olunmuş bir alâmet ile birliktesin, git ve benim için bir şey yapma.

O, onun vâlisi idi, Ömer onu azl etti. Ve o adam Sıffîn'de katl olundu. Onun ismi Hâbis b. Sa'd'dır. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ay ve güneşin nurunu tahsisini misal verdi. Çünkü onların nuru hissedilen, görünen bir şeydir. Ona gelen vahy nuru ise Allah katındadır.

şin oğlunu bize teslim et ki, o senin babalarının dinine muhâlefet ediyor. Ve senin kavminin cemâatını dağıtıyor ve onların akıllarını sefih görüyor. Biz onu katledelim. Bu adamla adam değiştirmektir. O da dedi:

— Allaha yemin ederim ki bana ne kötü teklifte bulunuyorsunuz! Oğlunuzu bana veriyorsunuz ki onu sizin için besliyeyim ve oğlumu size vereyim de siz onu katledesiniz! Vallahi bu aslâ olmaz. Bunun üzerine Mutim b. Adiyy b. Nevfel b. Abd-i Menâf b. Kusayy dedi ki:

— Allaha yemin ederim ki: Ey Ebû Tâlib senin kavmin seni insafa çağırmıştır ve hoşlarına gitmeyen şeylerden kurtulmak üzere gayret göstermişlerdir! Görüyorum ki onlardan hiçbir şey kabul etmeyi istemiyorsun! Ebû Tâlib de Mutim'e dedi:

— Allaha yemin ederim ki, insaflı davranmadılar. Fakat sen benim yardımsız kalmamı ve kavmin bana desteğini terketmesini arz etmişsin. O halde aklına ne gelirse yap. Veyâ buna benzer bir şey söyledi.

Durum şiddetlendi ve harb kızıştı kavm birbiriyle atıştı ve birbiriyle mübâreze ettiler.

Ebû Tâlib'in Mutim'e ve Beni Abd-i Menâf'dan kendisini terkedenlere târizen söylediği şiir

Bu esnâda Ebû Tâlib Mutim b. Adiyye târiz ederek ve bunu Beni Abd-i Menâf'dan olan kimselerden olup kendisini terkedenlere ve Kureyş kabilelerinden ona düşmanlıkta bulunanlara da teşmil ederek onların ondan istediklerini ve onların işlerinden uzak kaldığı şeyleri zikr ederek şöyle dedi:

أَلَا قُلْ لِعَمْرٍو وَالْوَلِيدِ وَمُطْعِمٍ ... أَلَا لَيْتَ حَظِّى مِنْ حِيَاطَتِكُمْ بَكْرُ
مِنَ الْخُورِ حَبْحَابٌ كَثِيرٌ رُغَاؤُهُ ... يُرَشُّ عَلَى السَّاقَيْنِ مِنْ بَوْلِهِ قَطْرُ
تَخَلَّفَ خَلْفَ الْوِرْدِ لَيْسَ بِلَاحِقٍ ... إِذَا مَا عَلَا الْفَيْفَاءَ قِيلَ لَهُ وَبْرُ
أَرَى أَخَوَيْنَا مِنْ أَبِينَا وَأُمِّنَا ... إِذَا سُئِلَا قَالَا إِلَى غَيْرِنَا الْأَمْرُ

بَلَى لَهُمَا أَمْرٌ وَلَكِنْ تَجَرْجَمَا ... كَمَا جُرْجِمَتْ مِنْ رَأْسِ ذِي عَلَقٍ الصَّخْرِ

أَخُصُّ خُصُوصًا عَبْدَ شَمْسٍ وَنَوْفَلاً ... هُمَا نَبَذَانَا مِثْلَ مَا يُنْبَذُ الْجَمْرُ

هُمَا أَغْزَا لِلْقَوْمِ فِي أَخَوَيْهِمَا ... فَقَدْ أَصْبَحَا مِنْهُمْ أَكُفُّهُمَا صِفْرُ

هُمَا أَشْرَكَا فِي الْمَجْدِ مَنْ لَا أَبَا لَهُ ... مِنَ النَّاسِ إِلَّا أَنْ يُرَسَّ لَهُ ذِكْرُ

وَتَيْمٌ وَمَخْزُومٌ وَزُهْرَةُ مِنْهُمُ ... وَكَانُوا لَنَا مَوْلَى إِذَا بُغِيَ النَّصْرُ

فَوَاللهِ لَا تَنْفَكُّ مِنَّا عَدَاوَةٌ ... وَلَا مِنْهُمُ مَا كَانَ مِنْ نَسْلِنَا شَفْرُ

فَقَدْ سَفِهَتْ أَحْلَامُهُمْ وَعُقُولُهُمْ ... وَكَانُوا كَجَفْرٍ بِئْسَ مَا صَنَعَتْ جَفْرُ

«Dikkat, Amr'a, Velîd'e ve Mutim'e de ki, sizin korumanızdan benim payım bir genç deveden daha çok gelebilir ki o deve zayıflıktan kısalmış çok ses çıkaran sidiğinden damlalar baldırlarına dökülen, susamışın geriye kalması gibi geriye kalan, kavuşmayan, yassı bir kaya üzerine yükseldiği zaman ona vebr (373) *denilen bir devedir.*

baba ana bir, iki kardeşimi görüyorum ki, onlara sorulduğu zaman iş bizim gayrımıza âiddir, dediler

Evet iş onlara âiddir, fakat yukardan düşmüşlerdir. Tıpkı Zû Alek (374) *dağından kayanın düşmesi gibi.*

Hususiyle Abd-i Şems ve Nevfel'i mahsus kılarım ki, onlar bize şeytana taş atarcasına taş attılar.

Onlar iki kardeşleri hakkında, kavm için göz kaş edip ayıpladılar.

Onlardan avuçları boş olmuşlardır.

Onlar mecd ve keremde fazl ve hayırda insanlardan kendilerine aldırış etmediğim kimseleri ortak ettiler, ancak onun için bir hâtıra kalır.

Onlardan Teym, Mahzûm ve Zühre vardır ki, onlar bizim için yardım kesildiği zaman bize sahip oldulardı.

O halde Allaha yemin ederim ki, bizim neslimizden bir tek kişi kaldıkca ne bizden ne onlardan düşmanlık ayrılmayacaktır.

---

(373) Vebr, kedi şeklinde bir küçük ayıdır. Küçüklüğü sebebiyle ona benzetiyor. Muhtemelen, oranın yüksek ve uzak olması dolayısiyle göze küçük geldiğini kast ediyor.

(374) Zu alak : Beni Esed yurdunda bir dağdır.

Onların ahlâkları ve akılları gitmiştir ve onlar cefr gibi olmuşlardır. Cefr (*) ne kötü işledi.»

İbn-i Hişâm dedi ki: Bu kaside-de fâhiş söz olan iki beyti terk ettik.

Kureyş'in mü'minleri dinlerinden meylettirmeğe çalışmaları ve îman etmelerine karşı onlara işkence etmeleri

İbn-i İshâk dedi ki:

Sonra Kureyş, aralarında onlardan olan kabileler içinde bulunan Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâbına ve onunla beraber müslüman kimselere karşı birbirini teşvik ve tahrik ettiler. Her bir kabile içlerinde bulunan müslümanların üzerine atılıp onlara işkence ediyorlar ve onları dinlerinden sapıttırıp vaz geçirmeğe çalışıyorlardı. Allah Resûlü (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i onlardan amcası Ebû Tâlib ile korudu. Ve Ebû Tâlib Kureyş'in yaptıkları şeyleri gördüğü zaman Beni Hâşim ve Beni Muttalib içinde kalktı ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i koruması ve onun önünde durması gibi yaptığı şeylere onları da çağırdı. Onlar da onun yanına toplandılar ve onunla birlikte kıyâm ettiler ve kendisine onları dâvet ettiği şeye icâbet ettiler. Ancak Allah düşmanı mel'ûn Ebû Leheb gibi olanı ayrı kaldılar.

Ebû Tâlib'in kendisine şefkat edip acıdıklarından dolayı kavmini medh ederek söylediği şiir

Ebû Tâlib kavminden onunla beraber gayret göstermelerinde onu sevindiren şeyleri ve ona karşı acımada bulunduklarını görünce onları medh etmeğe, onların geçmişlerini zikr etmeğe başladı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in onların içinde fazlını ve onlardan olan makam ve mertebesini zikretmeğe başladı ki o, bulundukları görüşte sağlamlaşsınlar ve onunla beraber Peygambere şefkat ve merhamet göstersinler. Şöyle dedi:

إِذَا اجْتَمَعَتْ يَوْمًا قُرَيْشٌ لِمَفْخَرٍ   فَعَبْدُ مَنَافٍ سِرُّهَا وَصَمِيمُهَا
وَإِنْ حُصِّلَتْ أَشْرَافُ عَبْدِ مَنَافِهَا   فَفِي هَاشِمٍ أَشْرَافُهَا وَقَدِيمُهَا

(*) Cefr fikirsiz iş işleyen kişi için mesel olarak denilir.

وَإِنْ فَخَرَتْ يَوْمًا فَإِنَّ مُحَمَّدًا هُوَ الْمُصْطَفَى مِنْ سِرِّهَا وَكَرِيمِهَا

تَدَاعَتْ قُرَيْشٌ غَثُّهَا وَسَمِينُهَا عَلَيْنَا فَلَمْ تَظْفَرْ وَطَاشَتْ حُلُومُهَا

وَكُنَّا قَدِيمًا لَا نُقِرُّ ظُلَامَةً إِذَا مَا ثَنَوْا صُعْرَ الْخُدُودِ نُقِيمُهَا

وَنَحْمِي حِمَاهَا كُلَّ يَوْمٍ كَرِيهَةٍ وَنَضْرِبُ عَنْ أَحْجَارِهَا مَنْ يَرُومُهَا

بِنَا انْتَعَشَ الْعُودُ الذَّوَاءُ وَإِنَّمَا بِأَكْنَافِنَا تَنْدَى وَتَنْمَى أُرُومُهَا

«Bir gün Kureyş bir iftihar için toplandığı zaman Abd-i Menâf onların gövdesi ve kalbidir.
Her ne kadar Kureyş'in eşrafı Abd-i Menaf'ın içinde iseler de Kureyş'in eşrafı ve onun eskileri Hâşim'dedir.
Eğer Kureyş bir gün iftihar ederse o Kureyş'in özü ve onun kerimi Muhammed Mustafa'dır.
Kureyş üzerimize birbirini çağırdılar, zayıfı tavlısı.
Fakat zafer bulamadılar ve akılları zâil olup gitti.
Biz eskiyiz bir zâlimlik tanımayız yüz astıkları zaman biz onları düzeltiriz.
Her gün onları istemeyerek koruyoruz ve isteyen kimseleri yuvalarında vururuz.
Bizimle kurumuş ağaç cana gelir neşat bulur.
Ancak bizim gölgelerimizle onların dipleri rutubetlenir ve büyür.»

VELİD B. MUĞİRE KUR'AN'I ANLATIRKEN HAYRETE DÜŞMESİ

Velid'in, Kureyş'ten bir topluluk ile, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e karşı geceleyin bir görüş tesbiti için toplanması

Sonra Velid b. Muğire'ye Kureyş'ten bir topluluk gelip toplandılar. İçlerinde yaşlı olan o idi. Hac mevsiminin zamanı da gelmişti. Onlara dedi ki:

— Ey Kureyş topluluğu! Mevsimin vakti gelmiştir. Arap heyetleri size gönderileceklerdir. Bu arkadaşınızın durumunu da işitmişlerdir. İşte bunun için onun hakkında bir görüşte toplanınız. İhtilâfa düşüp de birbirinizi yalanlamayınız.Ve birbirinizin sözünü red etmeyiniz. Dediler ki:

— Ey Abd-i Şems sen söyle bizim için bir rey ortaya koy ona kail olalım, onunla hükmedelim. Dedi ki: Hayır siz söyleyiniz, ben dinleyeyim. Dediler: Deriz ki:

O bir kâhindir. Dedi ki:

— Hayır, vallahi o bir kâhin değildir. And olsun ki, kâhinleri gördük. O, kâhinin ne bir demdemesidir ve ne de sec'idir. Dediler:

— Deriz ki mecnûndur. Dedi ki:

— O mecnûn değildir. And olsun ki deliliği gördük ve onu tanıyoruz. Onda deliliğin ne buğmacası ne tutması ne de vesvesesi vardır. Dediler:

— Deriz ki o şâirdir. Dedi ki:

— O şâir değildir. Biz and olsun ki şiirin hepsini biliyoruz. Onun recezini, hezecini, karîzini, makbûzunu ve mebsûtunu tanıyoruz, o şiir değildir. Dediler: Deriz ki:

— Sihircidir. Dedi ki:

— O sâhir değildir. And olsun ki sihirbazları ve onların sihirlerini gördük o ne onların üflemeleridir ne de onların ipleri düğümlemeleridir. Dediler:

— Ey Abd-i Şems ya ne diyelim? Dedi ki:

— Vallâhi onun sözünde bir helâvet bir tatlılık vardır. Sanki kökü hurma ağacıdır. Ve dalı meyve vermiştir.

İbn-i Hişâm dedi: Denilir ki, o çok canlıdır, diye demiş ve siz bunlardan neyi söylerseniz bâtıl olduğu anlaşılır.

Kureyş'in Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i siharbazlıkla vasıflamak için ittifâk etmesi ve Allah'ın onlar hakkında inzâl buyurduğu âyetler

Onun hakkında söylenecek sözün en yakını şöyle demenizdir. O, sihirbazdır, O bir sihir olan bir söz getirdi, onunla kişi ile babasının arasını, kişi ile kardeşinin arasını, kişi ile karısının arasını kişi ile kabilesinin arasını ayırıyor. Bundan dolayı ondan uzaklaşın, dediler ve milletin yollarına Hac mevsimine geldikleri zaman oturmaya başladılar. Hiçbir kimseye rastlamıyorlar ki onu ondan sakın-

dırmasınlar ve onlara onun durumunu zikretmesinler. Bunun üzerine Allah Teâlâ, Velid b. Muğire'nin ve bunların hakkında şu kavlini inzâl buyurdu:

« ذَرْنِي وَمَنْ خَلَقْتُ وَحِيداً وَجَعَلْتُ لَهُ مَالاً مَمْدُوداً وَبَنِينَ شُهُوداً وَمَهَّدْتُ لَهُ
تَمْهِيداً ثُمَّ يَطْمَعُ أَنْ أَزِيدَ كَلاَّ إِنَّهُ كَانَ لِآيَاتِنَا عَنِيداً »

«Bir tek (yâni nevi şahsına münhasır) olarak yarattığım, kendisine uzun boylu mâl ve (yanında ve toplantılarda dâima) hazır bulunmak üzere oğullar verdiğim (yaşayışını, ömrünü, evlâdlarını) yaydığım (bol bol ihsan ettiğim o kâfir adam)ı bana bırak.

Sonra da o (bütün bunlara rağmen) hırs ile daha da artırmamı ister. Hayır (katiyyen arttırmayacağım). Çünkü o bizim âyetlerimize karşı alabildiğine bir inadcı (kesilmiş)dir.»

İbn-i Hişâm şöyle dedi: Anîd: Muânid muhâlif demektir. Rüûbe b. el-Accâc şöyle dedi:

وَنَحْنُ ضَرَّابُونَ رَأْسَ الْعُنَّدِ

«Biz inadcıların başlarına çokca vuranlarız».
Bu beyt onun bir ürcûzesinde geçmektedir.

« سَأُرْهِقُهُ صَعُوداً إِنَّهُ فَكَّرَ وَقَدَّرَ فَقُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ . ثُمَّ قُتِلَ كَيْفَ
قَدَّرَ . ثُمَّ نَظَرَ ثُمَّ عَبَسَ وَبَسَرَ » .

«Ben onu sarp bir yokuşa sardıracağım. Çünkü o (Kur'ân hakkında ne diyeceğini) uzun uzadıya düşündü, (kendine göre güyâ bir) ölçü koydu. Hayır kahr olası ne biçim ölçü kurdu o? Yine kahr olası, nasıl ölçü yapdı o? Sonra baktı. Sonra (ümidsizliğinden ve öfkesinden) kaşlarını çattı, suratını astı.»

İbn-i Hişâm dedi ki: Besere: yüzünü ekşitti demektir. Accâc

مُصَبَّرَ اللَّحْيَيْنِ بَشْرًا مِنْهُمَا

«Mihnes kuşu gibi iki çene kemiği asık çirkin görünüşlü.»

diyor ve yüzünün çirkinliğini vasf ediyor. Bu beyt onun bir urcûzesinde geçmektedir.

« ثُمَّ أَدْبَرَ وَاسْتَكْبَرَ فَقَالَ إِنْ هَٰذَا إِلَّا سِحْرٌ يُؤْثَرُ إِنْ هَٰذَا إِلَّا قَوْلُ الْبَشَرِ » .

«En son arka çevirdi ve büyüklük tasladı da, bu, (sihirbazlardan öğrenilib) rivâyet edilen bir sihirden başkası değil. Muhakkak bu, insan sözünden başkası değil, dedi.»

İbn-i Muğîre ile birlikte olan topluluk hakkında Allah'ın inzâl ettiği âyet

İbn-i İshâk dedi ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hakkında ve ona Allah Teâlâ'dan gelen vahy hakkında söz dizenlerden onunla birlikte gelen topluluk için şu âyetler indi.

كَمَا أَنْزَلْنَا عَلَى الْمُقْتَسِمِينَ الَّذِينَ جَعَلُوا الْقُرْآنَ عِضِينَ . فَوَرَبِّكَ لَنَسْأَلَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ . عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ »

«Nitekim taksimat yapanlara, Kur'an'ı parçalayanlara da (öyle azab) indirmiştik. İşte Rabbine and olsun ki onlara, topuna yapmakta oldukları şeyleri elbette soracağız.»

İbn-i Hişâm dedi ki: Idîn'in müfredi, ıda'dır. Addah» = onu dağıttı, demektir. Rüûbe b. el-Accâc şöyle dedi:

وَلَيْسَ دِينُ اللهِ بِالْمُعَضَّى

«Allah'ın dini parçalanmış değildir.»

Bu beyt onun bir urcûzesinde geçmektedir.

Onların (Heyetin) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in risâletini kötülemek için Kureyş'in içine dağılmaları

İbn-i İshâk dedi ki:

O topluluk Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hakkında sözleri karşılaştıkları insanlara söylemeğe başladılar. Arablar o mevsimde Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in haberini her tarafa götürdüler. Bundan dolayı onun bahsi Arab'ın bütün beldelerine yayıldı.

Ebû Tâlib'in Kureyş'ten merhamet dilemesi hakkındaki şiiri

Ebû Tâlib Arab cemâatının kavmiyle beraber kendisini de bu işe sokmalarından korktuğu zaman Mekke'nin haremlerine ve oradaki makamına sığınak ve orada kavminin eşrafından dostluklarını isteyerek ve buna rağmen onlara ve onların gayrına bu hususta Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den yardımı kesmeyeceğini, onu onlarla başbaşa bırakmayacağını ve onun önünde ölünceye kadar hiçbir şeyden dolayı onu aslâ terk etmeyeceğini haber vererek kasidesini söyledi ve şöyle dedi:

ولما رأيت القوم لا ود فيهم … وقد قطعوا كل العرى والوسائل
وقد صارحونا بالعداوة والأذى … وقد طاوعوا أمر العدو المزايل
وقد حالفوا قوما علينا أظنة … يعضون غيظا خلفنا بالأنامل
صبرت لهم نفسي بسمراء سمحة … وأبيض عضب من تراث القاول
وأحضرت عند البيت رهطي وإخوتي … وأمسكت من أثوابه بالوصائل
قياما معا مستقبلين رتاجه … لدى حيث يقضي حلفه كل نافل
وحيث ينيخ الأشعرون ركابهم … بمفضى السيول من إساف ونائل
موسمة الأعضاد أو قصراتها … مخيسة بين السديس وبازل
ترى الودع فيها والرخام وزينة … بأعناقها معقودة كالعثاكل

أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ مِنْ كُلِّ طَاعِنٍ   عَلَيْنَا بِسُوءٍ أَوْ مُلِحٍّ بِبَاطِلِ
وَمِنْ كَاشِحٍ يَسْعَى لَنَا بِمَعِيبَةٍ   وَمِنْ مُلْحِقٍ فِي الدِّينِ مَا لَمْ نُحَاوِلِ
وَثَوْرٍ وَمَنْ أَرْسَى ثَبِيرًا مَكَانَهُ   وَرَاقٍ لِيَرْقَى فِي حِرَاءٍ وَنَازِلِ
وَبِالْبَيْتِ، حَقِّ الْبَيْتِ، مِنْ بَطْنِ مَكَّةَ   وَبِاللَّهِ إِنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِغَافِلِ
وَبِالْحَجَرِ الْمُسْوَدِّ إِذْ يَمْسَحُونَهُ   إِذَا اكْتَنَفُوهُ بِالضُّحَى وَالْأَصَائِلِ
وَمَوْطِئِ إِبْرَاهِيمَ فِي الصَّخْرِ رَطْبَةً   عَلَى قَدَمَيْهِ حَافِيًا غَيْرَ نَاعِلِ
وَأَشْوَاطٍ بَيْنَ الْمَرْوَتَيْنِ إِلَى الصَّفَا   وَمَا فِيهِمَا مِنْ صُورَةٍ وَتَمَاثِلِ
وَمَنْ حَجَّ بَيْتَ اللَّهِ مِنْ كُلِّ رَاكِبٍ   وَمِنْ كُلِّ ذِي نَذْرٍ وَمِنْ كُلِّ رَاجِلِ
وَبِالْمَشْعَرِ (1) الْأَقْصَى إِذَا عَمَدُوا لَهُ   إِلَالٍ إِلَى مُفْضَى الشِّرَاجِ الْقَوَابِلِ
وَتَوْقَافِهِمْ فَوْقَ الْجِبَالِ عَشِيَّةً   يُقِيمُونَ بِالْأَيْدِي صُدُورَ الرَّوَاحِلِ
وَلَيْلَةِ جَمْعٍ وَالْمَنَازِلِ مِنْ مِنًى   وَهَلْ فَوْقَهَا مِنْ حُرْمَةٍ وَمَنَازِلِ
وَجَمْعٍ إِذَا مَا الْمُقْرَبَاتُ أَجَزْنَهُ   سِرَاعًا كَمَا يَخْرُجْنَ مِنْ وَقْعِ وَابِلِ
وَبِالْجَمْرَةِ الْكُبْرَى إِذَا صَمَدُوا لَهَا   يَؤُمُّونَ قَذْفًا رَأْسَهَا بِالْجَنَادِلِ
وَكِنْدَةَ إِذْ هُمْ بِالْحِصَابِ عَشِيَّةً   تُجِيزُ بِهِمْ حُجَّاجَ بَكْرِ بْنِ وَائِلِ
حَلِيفَانِ شَدَّا عَقْدَ مَا احْتَلَفَا لَهُ   وَرَدَّا عَلَيْهِ عَاطِفَاتُ الْوَسَائِلِ
وَحَطْمِهِمْ سُمْرَ الصِّفَاحِ وَسَرْحَهُ
وَشِبْرِقَهُ   وَخْدَ النَّعَامِ الْجَوَافِلِ
فَهَلْ بَعْدَ هَذَا مِنْ مَعَاذٍ لِعَائِذٍ   وَهَلْ مِنْ مُعِيذٍ يَتَّقِي اللَّهَ عَاذِلِ
يُطَاعُ بِنَا الْعِدَى وَوَدُّوا لَوْ أَنَّنَا   تُسَدُّ بِنَا أَبْوَابُ تُرْكٍ وَكَابُلِ
كَذَبْتُمْ وَبَيْتِ اللَّهِ نَتْرُكُ مَكَّةَ   وَنَظْعَنُ إِلَّا أَمْرُكُمْ فِي بَلَابِلِ
كَذَبْتُمْ وَبَيْتِ اللَّهِ نُبْزَى مُحَمَّدًا   وَلَمَّا نُطَاعِنْ دُونَهُ وَنُنَاضِلِ

وَنُسْلِمُهُ حَتَّى نُصَرَّعَ حَوْلَهُ ... وَنَذْهَلَ عَنْ أَبْنَائِنَا وَالْحَلَائِلِ
وَيَنْهَضَ قَوْمٌ فِي الْحَدِيدِ إِلَيْكُمُ ... نُهُوضَ الرَّوَايَا تَحْتَ ذَاتِ الصَّلَاصِلِ
وَحَتَّى تَرَى ذَا الضِّغْنِ يَرْكَبُ رَدْعَهُ ... مِنَ الطَّعْنِ فِعْلَ الْأَنْكَبِ الْمُتَحَامِلِ
وَإِنَّا لَعَمْرُ اللهِ إِنْ جَدَّ مَا أَرَى ... لَتَلْتَبِسَنْ أَسْيَافُنَا بِالْأَمَاثِلِ
بِكَفَّيْ فَتًى مِثْلِ الشِّهَابِ سَمَيْدَعٍ ... أَخِي ثِقَةٍ حَامِي الْحَقِيقَةِ بَاسِلِ
شُهُوراً وَأَيَّامًا وَحَوْلًا مُحَرَّمًا ... عَلَيْنَا وَتَأْتِي حِجَّةٌ بَعْدَ قَابِلِ
وَمَا تَرْكُ قَوْمٍ، لَا أَبَالَكَ، سَيِّداً ... يَحُوطُ الذِّمَارَ غَيْرَ ذَرْبٍ مُوَاكِلِ
وَأَبْيَضَ يُسْتَسْقَى الْغَمَامُ بِوَجْهِهِ ... ثِمَالَ الْيَتَامَى عِصْمَةٌ لِلْأَرَامِلِ
يَلُوذُ بِهِ الْهُلَّاكُ مِنْ آلِ هَاشِمٍ ... فَهُمْ عِنْدَهُ فِي رَحْمَةٍ وَفَوَاضِلِ
لَعَمْرِي لَقَدْ أَجْرَى أَسِيدٌ وَبِكْرُهُ ... إِلَى بُغْضِنَا وَجَزَّآنَا لِآكِلِ
وَعُثْمَانُ لَمْ يَرْبَعْ عَلَيْنَا وَقُنْفُذٌ ... وَلَكِنْ أَطَاعَا أَمْرَ تِلْكَ الْقَبَائِلِ
أَطَاعَا أُبَيًّا وَابْنَ عَبْدِ يَغُوثِهِمْ ... وَلَمْ يَرْقُبَا فِينَا مَقَالَةَ قَائِلِ
كَمَا قَدْ لَقِينَا مِنْ سُبَيْعٍ وَنَوْفَلٍ ... وَكُلٌّ تَوَلَّى مُعْرِضًا لَمْ يُجَامِلِ
فَإِنْ يُلْقَيَا(٥) أَوْ يُمْكِنِ اللهُ مِنْهُمَا ... نَكِلْ لَهُمَا صَاعًا بِصَاعِ الْمُكَايِلِ
وَذَاكَ أَبُو عَمْرٍو أَبَى غَيْرَ بُغْضِنَا ... لِيُظْعِنَنَا فِي أَهْلِ شَاءٍ وَجَامِلِ
يُنَاجِي بِنَا فِي كُلِّ مُمْسًى وَمُصْبَحٍ ... فَنَاجِ أَبَا عَمْرٍو بِنَا ثُمَّ خَاتِلِ
وَيُؤْلِي(٨) لَنَا بِاللهِ مَا إِنْ يَغُشَّنَا ... بَلَى قَدْ نَرَاهُ جَهْرَةً غَيْرَ حَائِلِ
أَضَاقَ عَلَيْهِ بُغْضُنَا كُلَّ تَلْعَةٍ ... مِنَ الْأَرْضِ بَيْنَ أَخْشَبٍ فَمُجَادِلِ
وَسَائِلْ أَبَا الْوَلِيدِ مَاذَا حَبَوْتَنَا ... بِسَعْيِكَ فِينَا مُعْرِضًا كَالْمُخَاتِلِ
وَكُنْتَ امْرَأً مِمَّنْ يُعَاشُ بِرَأْيِهِ ... وَرَحْمَتِهِ فِينَا وَلَسْتَ بِجَاهِلِ

فعتبة لا تسمع بنا قول كاشح ... حسود كذوب مبغض ذي دغاول
ومر أبو سفيان عني معرضا ... كما مر قيل من عظام المقاول
يفر إلى نجد وبرد مياهه ... ويزعم أني لست عنكم بغافل
ويخبرنا فعل المناصح أنه ... شفيق ويخفي عارمات الدواخل
أمطعم لم أخذلك في يوم نجدة ... ولا معظم عند الأمور الجلائل
ولا يوم خصم إذا أتوك ألدة ... أولي جدل من الخصوم المساجل
أمطعم إن القوم ساموك خطة ... وإني متى أوكل فلست بوائل
جزى الله عنا عبد شمس ونوفلا ... عقوبة شر عاجلا غير آجل
بميزان قسط لا يخس شعيرة ... له شاهد من نفسه غير عائل

لقد سفهت أحلام قوم تبدلوا ... بني خلف قيضا بنا والغياطل
ونحن الصميم من ذؤابة هاشم ... وآل قصي في الخطوب الأوائل
وسهم ومخزوم تمالوا وألبوا ... علينا العدا من كل طمل وخامل
فعبد مناف أنتم خير قومكم ... فلا تشركوا في أمركم كل واغل
لعمري لقد وهنتم وعجزتم ... وجئتم بأمر مخطئ للمفاصل
وكنتم حديثا حطب قدر وأنتم ... ألآن حطاب أقدر ومراجل
ليهنئ بني عبد مناف عقوقنا ... وخذلاننا وتركنا في المعاقل
فإن نك قوما نتئر ما صنعتم ... وتحتلبوها لقحة غير باهل
وسائط كانت في لؤي بن غالب ... نفاهم إلينا كل صقر حلاحل
ورهط نفيل شر من وطئ الحصى ... وألأم حاف من معد وناعل
فأبلغ قصيا أن سينشر أمرنا ... وبشر قصيا بعدنا بالتخاذل

وَلَوْ طَرَقَتْ لَيْلاً قِصِيًّا عَظِيمَةٌ   إِذاً مَا لَجَأْنَا دُونَهُمْ فِي الْمَدَاخِلِ
وَلَوْ صَدَقُوا ضَرْبًا خِلَالَ بُيُوتِهِمْ   لَكُنَّا أُسًى عِنْدَ النِّسَاءِ الْمَطَافِلِ
فَكُلُّ صَدِيقٍ وَابْنِ أُخْتٍ نَعُدُّهُ   لَعَمْرِي وَجَدْنَا غِبَّهُ غَيْرَ طَائِلِ
سِوَى أَنَّ رَهْطاً مِنْ كِلَابِ بْنِ مُرَّةٍ   بَرَاهُ إِلَيْنَا مِنْ مَعَقَّةٍ خَاذِلِ
وَهَنَّا لَهُمْ حَتَّى تَبَدَّدَ جَمْعُهُمْ   وَيَحْسُرَ عَنَّا كُلُّ بَاغٍ وَجَاهِلِ
وَكَانَ لَنَا حَوْضُ السِّقَايَةِ فِيهِمُ   وَنَحْنُ الْكُدَى مِنْ غَالِبٍ وَالْكَوَاهِلِ
شَبَابٌ مِنَ الْمُطَيَّبِينَ وَهَاشِمٍ   كَبِيضِ السُّيُوفِ بَيْنَ أَيْدِي الصَّيَاقِلِ
فَمَا أَدْرَكُوا ذَحْلاً وَلَا سَفَكُوا دَمًا   وَلَا حَالَفُوا إِلَّا شِرَارَ الْقَبَائِلِ
بِضَرْبٍ تَرَى الْفِتْيَانَ فِيهِ كَأَنَّهُمْ   ضَوَارِي أُسُودٍ فَوْقَ لَحْمٍ خَرَادِلِ
بَنِي أَمَةٍ مَحْبُوبَةٍ هِنْدِكِيَّةٍ   بَنِي جُمَحٍ عُبَيْدِ قَيْسِ بْنِ عَاقِلِ
وَلٰكِنَّنَا نَسْلٌ كِرَامٌ لِسَادَةٍ   بِهِمْ نُعِيَ الْأَقْوَامُ عِنْدَ الْبَوَاطِلِ
وَنِعْمَ ابْنُ أُخْتِ الْقَوْمِ غَيْرَ مُكَذَّبٍ   زُهَيْرٌ حُسَامًا مُفْرَدًا مِنْ حَمَائِلِ
أَشَمُّ مِنَ الشُّمِّ الْبَهَالِيلِ يَنْتَمِي   إِلَى حَسَبٍ فِي حَوْمَةِ الْمَجْدِ فَاضِلِ
لَعَمْرِي لَقَدْ كُلِّفْتُ وَجْدًا بِأَحْمَدَ   وَإِخْوَتِهِ دَأْبَ الْمُحِبِّ الْمُوَاصِلِ
فَلَا[1] زَالَ فِي الدُّنْيَا جَمَالاً لِأَهْلِهَا   وَزَيْنًا لِمَنْ وَالَاهُ رَبُّ الْمَشَاكِلِ
فَمَنْ مِثْلُهُ فِي النَّاسِ أَيُّ مُؤَمَّلٍ   إِذَا قَاسَهُ الْحُكَّامُ عِنْدَ التَّفَاضُلِ
حَلِيمٌ رَشِيدٌ عَادِلٌ غَيْرُ طَائِشٍ   يُوَالِي إِلٰهاً لَيْسَ عَنْهُ بِغَافِلِ
فَوَاللهِ لَوْلَا أَنْ أَجِيءَ بِسُنَّةٍ   تُجَرُّ عَلَى أَشْيَاخِنَا فِي الْمَحَافِلِ
لَكُنَّا اتَّبَعْنَاهُ عَلَى كُلِّ حَالَةٍ   مِنَ الدَّهْرِ جِدًّا غَيْرَ قَوْلِ التَّهَازُلِ
لَقَدْ عَلِمُوا أَنَّ ابْنَنَا لَا مُكَذَّبٌ   لَدَيْنَا وَلَا يُعْنَى بِقَوْلِ الْأَبَاطِلِ
فَأَصْبَحَ فِينَا أَحْمَدُ فِي أَرُومَةٍ   تُقَصِّرُ عَنْهُ سَوْرَةُ الْمُتَطَاوِلِ

حَدِبْتُ بِنَفْسِي دُونَهُ وَحَمَيْتُهُ وَدَافَعْتُ عَنْهُ بِالذُّرَا وَالْكَلَاكِلِ

فَأَيَّدَهُ رَبُّ الْعِبَادِ بِنَصْرِهِ وَأَظْهَرَ دِينًا حَقُّهُ غَيْرُ بَاطِلِ

رِجَالٌ كِرَامٌ غَيْرُ مِيلٍ نَمَاهُمُ إِلَى الْخَيْرِ آبَاءٌ كِرَامُ الْمَحَاصِلِ

فَإِنْ تَكُ كَعْبٌ مِنْ لُؤَيٍّ صُقَيْبَةً فَلَا بُدَّ يَوْمًا مَرَّةً مِنْ تَزَايُلِ

«Kavmi, kendilerinde bir dostluk olmadığını, bütün dayanak ve güvenilecek şeyleri ve vesileleri kesmiş oldukları halde bizi düşmanlık ve eziyetle sarîh olarak karşımıza çıkmış olarak ve mübâyin ve mufârik olan düşmanın emrine itâat ederek ve zanlılar olarak bizim üzerimize bir kavimle andlaşma yapmışlar.

Bizim arkamızda kinlerinden parmaklarını ısırır olarak gördüğüm zaman en geniş ve uzun bir zamanla ve elimde meliklerin mîrâsından kalma keskin ve beyaz kılıç olduğu halde sabr ettim.

Beytin yanında kavmimi ve kardeşlerimi hazırladım.

Ve çizgili Kâbe'nin kırmızı esvabını tuttum.

Onun büyük kapısının yanında hep birlikte istikbal ederek ayakta durarak her bir beri olan kimse onun yanında yemînini yerine getirerek...

Bir yerde ki Eş'ârîler develerinin yüklerini isâf ve nâile putlarından sellerin aktığı yerde çöktürürler.

Pazıları ve boyunlarının kökleri damgalı ve zelil kılınmış sekiz ile dokuz yaşları arasındaki develeri...

Boncukları ve ruhâmı o develerde, onların boyunlarına bağlanmış olarak üzerinde meyvaların bulunduğu dallar gibi, zinet olarak görürsün.

Bize kötülükle dokunan veya bâtıl ile işâret eden her kimseden insanların Rabbine sığınırım.

Bizi ayıpla jurnalcılıkta bulunan her bir düşmanlığını gizleyen düşmandan ve istemediğimiz şeyleri dine ilhak eden her bir kimseden de sığınırım.

Sevr (375) *dağına ve Sebir dağını yerinde sâbit dikene, Hirâ dağında yükselmek için yükselene ve oraya inen'e,*

---

(375) Sevr, Sebir ve Hirâ Mekke'de olan dağlardır. Denilir ki: Sebir Hüz'den bir adamın ismiyle böyle isimlendirildi. O adam orada öldü. Dağ onunla tanındı.

Mekke çukurundan Hak Beyt olan Beyte ve Allaha kasem ederim ki şüphesiz Allah gâfil değildir.

Sabah ve akşamlarda etrafını kuşatıp kenudisine el yüz sürdükleri zaman karalatılmış taşa,

İbrâhim'in yalın ayakla yaşlı olarak kayadaki ayaklarını (376) *bastığı yere,*

İki Merve arasında Safâ'ya kadar olan şavtlara (377) = *say turlarına ve o ikisinde sûret ve timsallerden olan şeylere,*

Bineğine binerek ve nezri dolayısiyle ve yaya olarak Allah'ın beytini hacc eden her bir kimseye,

Meş'ar-i (378) *Aksâ'ya karşıdaki suyun akış yerine kadar İlâl* (379) *dağına gitmeyi kasd ettikleri zaman,*

Ve develerinin yükleri önünde ellerini kaldırdıkları halde akşama doğru dağların üstünde vukuf etmelerine,

Cem gecesinde, Mina'daki konutlara, onlardan üstün Harem ve ev olabilir mi?

Bağlandıkları yerleri evlerine yakın olan o üstün develerin süratle âdeta şiddetli yağmurun düşmesi gibi çıkarak gittikleri zaman (380) *Cem'e,*

Cemretül-Kübrâ'ya kasd eder oldukları ve sapanlarla onların başlarına vurmak için öne geçtikleri halde,

---

(376) Onun ayaklarının yerini kasd ediyor. Bu, denildiğine göre: Bineğin üzerinde olduğu halde kardeşinin karısı onun başını yıkadığı zaman ayağiyle taşın üzerine dayandı ki yıkanması için başını aşağıya eğsin. Böylelikle atından inmedi. Çünkü Mekke'ye bıraktıklarını görmek için Sare'den izin alması sırasında Sare ondan bir ahid aldı ki bineğinden inmeyeceğine ve selâm ve hâl sormaktan başka bir şey ziyâde etmeyeceğine yemin etti. Bu, Sâre'nin ona karşı Hacer'den kıskanmasından dolayı idi. İşte taşa dayandığı zaman Allah o taşta bir alâmet olarak, onun ayağının izini bıraktı (Ravz el-Ünüf'e mürâcaat et).

(377) Şavt: Gayeye = hedefe bir kere yürümektir. Evşât ile Safâ ile Merve arasında sâyi kastediyor. İki Merve'den Safâ ve Merve'yi kast ediyor. Safâ ve Merve'ye tağliben «Merveteyn» denilir

(78) Meşair-i Aksâ: Arafa'dır.

(379) İlâl bir dağdır.

(380) Cem: Müzdelife'dir. Marife = özel isimdir Müzdelife'nin bununla isimlenmesi insanların orada ictima etmesinden dolayıdır.

Kinde, onlar taş atılacak yerde akşama doğru onlarla birlikte Bekr b. Vâil'in hacıları izin veriyorlar.
Bunlar iki müttefiklerdir ki kendisi için andlaşmada bulundukları akdi sağlamlaştırdılar.
Ve meyledici acıyıcı vesileleri üzerine çevirdiler.
Dağın eteğindeki muz ağaçlarını ve büyük ağaçları ve ilme dikenlerini kırmalarına ve sahraları süratle gidenlerin süratli gitmelerine,
Acaba bundan sonra sığınacak bir kimse için bir sığınak mı vardır?
Acaba Allah'dan korkan bir sığınıcıyı levm eden mi vardır hiç olur mu?
Düşmanlar bize itâat ederler ve arzu ederler ki keşke bizimle Türk ve Kâbül kapıları kapansın.
Allahın Beytine kasem ederim ki yalan söylediniz.
Güya biz Mekke'yi terkedeceğiz de ordan çekilip gideceğiz de siz kalacaksınız.
Ancak sizin durumunuz kederler ve hüzünlerin vesveseleridir!
Yalancısınız, Allahın Beytine yemin ederim ki güyâ biz Muhammed'i atacağız da ve onun önünde süngüleşip ok atışmıyacağız da ona gâlib olacaksınız!
Biz onun etrafında yıkılıp ondan yardımı çekeceğiz ve sizinle onu başbaşa bırakacağız ve oğullarımızdan ve karılarımızdan vaz geçeceğiz!
Bir kavm, Hadîd'de ekmek ve su kablarının altında su taşıyıcı develerinin süratle saldırması gibi size saldırır.
Görürsün ki adâvet sâhibi süngünün dürtmesinden yüz üzeri yıkılıp düşmüş meşakkatla yanı üzere yürüyen gibi.
Ve biz Allah'ın dinine kasem ederiz ki eğer gördüğüm şey tahakkuk ederse elbette bizim kılıçlarımız üstün kişilerle karışacaktır.
Hakikatı himâye eden, bahâdır şecâat sâhibi güvenilir kardeşim efendi şimşek gibi bir gencin iki avuciyle.

Aylar, günler, tam bir sene bize karşı ve gelecek sene bir daha.
Bir kavmin, sana aldırış etmem diyerek, himâye etmesi gereken bir efendiyi terk etmesi başkasına yük olup cehdi gayreti olmayan kötü bir mantıksızlıktan başka bir şey değildir.
O efendi ki, beyazlandı onun yüzü hürmetine bulut yağmur verdi.
O yetimlerin ellerinden tutup onları kalkındıran ve yoksulların âcizlerin sığınağı olan kimsedir.

Helâk ediciler, Hâşim Âlinden, onun sebebiyle gizlendiler.
Onlar ise onun yanında rahmet ve ihsanlar içerisindedirler.

Dînime kasem ederim ki: Esîd ve onun Bikri muhakkak bizim buğz edilmemize ve bizi yiyecek bir kimse için bizi parçalamaya doğru işler yürütmüştür.

Osman ve Kunfüz bize karşı durmamışlardır fakat o kabîlelerin emrine itâat etmişlerdir.

O ikisi Übeyy'e ve İbn-i Abd-i Yağus'larına itaat etmişlerdir ve bizim hakkımızda ise söz söyleyen hiçbir kimsenin sözünü gözetip kollamamışlardı.

Nitekim bizimle Sübey ve Nevfel karşılaşmıştır ve hepsi de yüz çevirerek geriye dönüp bize iyi muâmelede bulunmamışlardır.

Eğer gelecekte onlar bizimle karşılaşırlarsa veya Allah onlarla karşılaşmamızı mümkün kılarsa onlar için ölçenlerin ölçeğiyle ölçeceğiz.

İşte Ebû Amr, bizi davarcılara ve devecilere göndermek için bize buğz etmekten başkasına râzı olmaz.

Her akşam sabah bize yalvarır.

Ey Ebû Amr bize münâcât et, sonra da hîle ve desise kur.

Bir de Allaha yemin ediyor ki bize kindarlık etmiyor.

Evet onu bir perde olmaksızın âşikâra görüyoruz.

Bize buğz etmesi yerin her yüksek tepesini Mekke'deki iki Ahşab dağları arasındaki yüksek dağları onun üzerine dar getirmiştir.

Ebû Velid'e sor ki bizim hakkımızda jurnalcılığınla bize karşı hilekâr gibi yüz çevirerek bize ne eriştirdin?

Sen bizim hakkımızda kendi reyi ile ve rahmetiyle yaşayan kimselerdensin.

Sen câhil değilsin.

Utbe de bize düşmanlığını gizleyen, çok hasedci, çok yalancı buğz edici bozuk kötü işlere sâhib bir kimsenin sözünü işittirmez.

Ve Ebû Süfyân benden yüz çevirerek bana rastladı.

Büyük bir melikin rastladığı gibi.

Halbuki Necde ve onun soğuk sularına kaçar ve iddiâ eder ki ben sizden gâfil değilim.

Bir muhlis gibi şefkatlı olduğunu bize haber veriyor, halbuki insanların arasını ifsad eden söz taşıyıcılarının şiddetlilerini gizliyor.

Ey Mutim kıtal ve şecaat zamanı seni yardımsız bırakmadan, ne de büyük işler esnasında ne de güç işlerde.

Ne de şiddetli hasımlar sana geldiği zamanki hasım gününde husûmette çok ilerde olan hasımlardan ilk mücâdelede.
Ey Mutim şüphesiz kavim sana bir yol teklif ettiler:
O da şu ben yenildiğim zaman kurtulan değilim.
Bizden dolayı Allah Abd-i Şems'e ve Nevfel'e acele tarafından şerli bir ukubetle cezâ versin.
Bir adâlet terazisiyle ki bir arpa danesi eksik etmez, onun için kendinden şaşmayan gâfil olmayan bir şâhid vardır.
Bir kavmin akılları sefih olmuştur ki onlar Beni Halef'i bizim ve Gayt telelerin yerine bedel ettiler.
Evvelki durumlarda Hâşim'in ve Âl-i Kusayy'ın nâsiyesinden = şahıslarından hâlis olan bizleriz.
Sehm ve Mahzûm birbiriyle müşâvere yapıp birbirine yardım ettiler ve bizim üzerimize düşmanlık için her kötü ve silik kimselerden adamlar toplandılar.
Ey Abd-i Menâf, siz kavminizin hayırlısısınız.
Öyle ise her parazit kişilerin emirlerine ortak olmayınız.
Dinime and ederim ki, muhakkak siz zayıflandınız ve âciz kaldınız ve doğru yoldan ve savâbdan hata edici bir işle geldiniz.
Siz yakın zamanda bir çömleğin odunu idiniz.
Şimdi ise siz çok çömlek ve çok tencerelerin odunlarısınız.
Beni Abd-i Menâf'ı bize edilen isyânlar, bizden yardımların kesilmesi, yalnız bırakılmamız ve akileler hakkında bizim terk olunmamız sevindirsin.
Eğer biz sizin yaptığınız şeylerin ve memeleri bağlanmamış sütlü develeri sağmanızın intikamını sizden alsaydık.

Luayy b. Gailib'de hayırlı kişiler vardı ki her aşiretinin şeci seyyid doğan kuşu gibi kişileri bize onları sürdüler.

Nüfeyl'in kavmi çakıllara ayak basan kimselerin en şerlisidir ve Maad ve Nâil'in ayağının altı yıpranmış kişilerinin en leîmidirler = kötüsüdürler.
Kusayy'a bildir ki, yakında bizim işimiz yayılacaktır.
Kusayy'a müjdele ki bizden sonra onlar birbirinden yardımı kesip birbirini terkedeceklerdir.
Şâyet bir gece Kusayy'a şiddetli bir musîbet yol bulursa bu takdirde onların gayrı girilecek yerlere sığınamayız.
«Şayet evlerinin aralarında dövüşmek için doğru sözlü olsalar, elbette

küçük çocuklu kadınların yanında birbirimize onları def etmekte uyarız.

Her bir dostu ve kızkardeşin oğlunu hazırlarız.

Dinime and olsun ki onun akibetini zengin olmayan, kudretli olmayan, fazıllı olmayan birisi olacak.

Şundan maeda ki, Kilâb b. Mürre'den bir kavm, isyan olunup terk olunmaktan yardımın kesilmesinden bize doğru geliyorlardır.

Onların topluluğu dağılıncaya ve bizden her bir azgın ve cahil uzak oluncaya kadar mesrur olsunlar.

Onlara kolay gelsin.

Onların içinde sikayenin havuzu bizim içindi.

Bizler gâlibden ve kahilden şiddetli büyük bir sarp kayayız.

Mutayyebîn'den ve Hâşim'den gençler, kılıç parlatanların önlerinde beyaz kılıçlar gibi idi.

Başkasiyle bir adavet, kindarlık ve intikama kavuşmadılar, ne bir kanı akıttılar ne de muhâlefet akdi yapmadılar ancak kabîlelerin şerlileriyle yaptılar.

Bir darbeyle ki, onda gençleri görürsün ki, sanki onlar büyük parça etlerin üstünde siyah canavarlar gibidir.

Bunlar Hind'li sevgili bir câriyenin oğulları, Benî Cumeh, Ubyd, Kays b. Âkîl'dir.

Fakat bizler üstün onlara efendi olan bir nesiliz ki, kavimler bâtıl şeyler esnasında onlarla intikam olunurlar.

Kavmin kız kardeşinin oğlu güzeldir, yalancı değildir. Züheyr kılıcın bağından ayrılmış keskin bir kılıçtır.

Nefsine düşkünlerin en düşkünü bahâdırlardır mecd mevziinde fazıl bir hesaba intisab ederler.

Dinime yemin ederim ki, Ahmed'e ve onun kardeşlerine erişmek onlara zafer bulmak için zahmet çektim.

Tıpkı kesintisiz bir sevenin âdeti gibi.

Dünyâ, ehli için cemâl ve güzellik olmakta devam eder.

Ve müşkillerin Rabbının kendisini ona vâli kıldığı kimseler için bir zînet olmakta devam eder.

Birbirinden üstünlük iddiası esnasında hâkimler onu kıyâs ettiği zaman insanların içinde hangi umulan kimse onun misli olur?

Halîmdir, reşîddir, âdildir, doğru gâyeden sapmamıştır, bir ilâha dostluk kurar ki o ondan gâfil değildir.

Allaha and olsun ki, şâyet mahfellerde şeyhlerimizin üzerine cereyan eden bir sünneti getirmeseydim, elbette ciddi olarak, şaka sözü olmaksızın bütün zaman, her hâl üzere, ona tâbi olurdum.
Şunu bilmektedirler ki, bizim oğlumuz bizim yanımızda yalanlanmış değildir.
Bâtıl sözlerle de üzerine gidilmemiş.
Aslında o bizim katımızda çok beyenilen bir kimsedir.
Onu uzun makaleler ile anlatmak kısa kalır.
Nefsimle onun önünde ona acıdım ve onu himâye ettim ve ondan devenin sırtının en üstü ile ve göğüs kemiği ile müdâfaa ettim.
Böylece kulların Rabbı yardımiyle onu teyid etti ve bâtıl olmayan hak dinini izhâr etti, gâlib kıldı.
Üstün kerim erkeklerdir korkak değillerdir.
Onların büyüyüp artmaları hayra doğrudur, hâsıl olmuş meydana gelmiş kerim üstün şerefli, fâzıl babalardır.
Eğer Kâb Luayy'ya yakın olursa, elbette bir gün bir kere birbirinden ayrılmalarından kurtuluş yoktur.»

İbn-i Hişâm dedi ki:
Bu, bana bu kasideden sahih olarak rivâyet edilmiştir. Bâzı şiiri bilen ehli ilim o kasidesinin çoğunun onun olmadığını söylerler.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) insanlar için kıtlık kuraklık olduğu zaman duâ etti ve yağmur yağdı ve arzu etti ki keşke Ebû Tâlib sağ olsaydı da bunu görseydi.

İbn-i Hişâm dedi ki: Bana kendisine itimâd ettiğim biri haber verdi şöyle dedi:
Medine halkı kuraklık çekti, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldiler, dertlerini ona şikâyet ettiler. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) minbere çıktı ve yağmur duâsı okudu. Çok geçmedi ki kurak ve yağmursuz ve bitkisiz yerlerin halkı suya batacaklarından şikâyet ederek ona geldiler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de dedi ki:
«Ey Allahım, (381) etrafımızdaki yerlere yağdır, üzerimize değil.»

---

(381) Bu durum duâdaki hüsni edebdendir. Çünkü o Allah'ın rahmetidir ve ondan mektup olan nîmetidir. Nasıl olur da ondan, nîmetini kaldırması ve rahmetini çekmesi istenir.

Böylece bulut Medine'den açıldı ve oranın etrafında dairevi bir halka oldu. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki:

«Şâyet Ebû Tâlib bu güne kavuşsaydı elbette mesrur olurdu.» Bâzı ashâbı da ona dedi ki: Sanki ya Resûlallah onun şu sözünü murâd ettin:

وَأَبْيَضَ يُسْتَسْقَى الْغَمَامُ بِوَجْهِهِ ثِمَالُ الْيَتَامَى عِصْمَةٌ لِلأَرَامِلِ

«Beyazlandı onun yüzü (382) hürmetine bulut sulandı, o yetimlerin bakanıdır ve yoksul ve kimsesizlerin sığınağı.» Dedi ki: Evet.

İbn-i Hişâm dedi ki: Onun **«Şibrikehu»** sözü İbn-i İshâk'ın başkasından menkuldur.

---

(382) Süheylî dedi: Eğer denilirse ki nasıl oldu da Ebû Tâlib şu sözü söyledi:

وَأَبْيَضَ يُسْتَسْقَى الْغَمَامُ بِوَجْهِهِ

«Onun yüce hürmetine su istenilir.» Halbuki aslâ yağmur taleb etme duâsı yapıldığını görmemişti. Resûl-i Ekrem'in yağmur duâları ancak Medîne'de seferde ve hazerde olduydu. Ve onlarda Allah'ın suratle icâbeti görüldü. Cevap: Ebû Tâlib'in dediğine delâlet eden hadise, Abdulmuttalib hayatında da olmuştu. Ebû Süleyman Hamd b. Muhammed b. İbrâhim el-Bustî el-Nîsâburî rivâyet etti ki: Rakîka bint-i Ebî Sayfî b. Hâşim dedi ki: Kureyş'in üzerine kıtlık yılları birbir peşine gelmişti. Hayvanlar kurumuş kemikleri incelmişti. Bir ara benimle birlikte öz kardeşim olduğu halde kederden uyumuştum veyâ yıkılmıştım. Bir de baktım ki rüyamda hatiften boğuk bir sesle bağrıyor ve şöyle diyor: Ey Kureyş topluluğu! İşte bu gönderilmiş nebî sizdendir. Onun çıkma zamanı gelmiştir. Geliniz yağmura bolluğa geliniz. Uyanınız bakınız sizden bir adam uzun boylu büyük, beyaz efendilerin efendisi kendisi için fahir vardır. Onun üzerine kapanır, örtülür. O ve onun çocuğu ayırd edilsin ve ona her batından bir adam gitsin ve sular döksünler ve güzel koku sürünsünler ve Beyti yedi kere tavâf etsinler. Ancak onların içinde zâtından dolayı tahir tayyib olan o kimse bulunsun. Agâh olunuz ki, adam duâ etsin, topluluk âmin desin Ve ancak böylece yaşadığınız müddetce ebediyyen yağmur alacaksınız. O kadın dedi ki: Cildim kurumuş, korkmuş dehşete düşmüş olduğum ve aklım

Ebû Tâlib'in kasidesinde vârid olan isimler

İbn-i İshâk dedi ki:

El-Ğayâtıl: Beni Sehm b. *Amr b. Husays*'dandır. Ebû Süfyân b. Harb b. Ümeyye'dir. Mutim b. Adiyy b. Nevfel b. Abd-i Menaf'dır. Züheyr b. Ebi Ümeyye b. El-Muğire b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm'-dur. Ve onun anası Âtike binti Abdulmuttalib'dir.

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Esid ve onun Bikri: Attâb b Esid b. Ebil-İs b. Ümeyye b. Abd-i Şems b. Abd-i Menâf b. Kusayy'dır. Osman b. Ubeydullah Talhâ b. Ubeydullah et-Teymi'nin kardeşidir. Kunfuz b. Umeyr b. Cü'dân b. Amr b. Kâb b. Sa'd b. Teym b. Mürre'dir. Ve Ebûl-Velid Utbe b. Rebie'dir. Ve Ubeyy, el-Ahnes b. Şureyk es-Sakafi'dir. Bu, Beni Zühre b. Kilâb'ın müttefikidir.

İbn-i Hişâm dedi ki: Ahnes diye ancak şunun için isimlendi. Çünkü o Bedir gününde kavmini gizledi. Onun ismi ancak Übeyy'dir. Bu Beni İlâcdandır. Bu İlâc b. Ebi Selem b. Avf b. Ukbe'dir. Yine Esved b. Abd-i Yağûs b. Vehb b. Abd-i Menâf b. Zühre b. Kilâb'dır. Subey' ise İbn-i Hâlid'dir. Bu Belhâris b. Fihr'in kardeşidir. Nevfel, Huveylid b. Esed b. Abduluzzâ b. Kusayy'ın oğludur. Bu İbn-i Adeviyye'-dir. Kureyş'in şeytanlarındandı. Bu, Ebû Bekr es-Sıddik ve Talhâ b.

---

gitmiş olduğu halde sabahladım. Rüyamı anlattım. Hürmete ve hareme kasem ederim ki çok geçmedi ki «bu Şeybetü'l-Hamd'dir» (Yâni Abdulmuttalib) dedi. Kureyş onun yanında toplandı ve her kabileden bir adam olmak üzere insanlar ona, ayrı ayrı geldiler. Böylece su döktüler, ellerini, yüzlerini sürdüler, istilâm ettiler ve tavâf ettiler Sonra Ebû Kubeys dağına çıktılar ve kavim onun etrafında yumuşak bir yürüyüşle yürüdüler. Nihâyet dağın zirvesinde karar kıldılar. Ve dağın iki tarafında toplandılar. Abdulmuttalib kalktı ve oğlu Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i iki kolunun arasında aldı ve onu omuzunun üzerine kaldırdı. O. o zaman bülûğ çağına yaklaşmış bir çocuk idi. Sonra dedi ki:

— Ey Allah'ım. ihtiyaç ve fakirliği kapat, hüzün ve kederi aç, sen âlîmsin bir kimseden öğrenmiş değilsin, senden istenir bahil değilsin. İşte bunlar senin kulların, senin kölelerin ve senin câriyelerindirler. Senin Hareminin yanında ve önünde durumlarını sana şikâyet ederler. Sen kabul et ey Allahım. Bize yağmur yağdır. Bolluk getiren, genişlik ve bereket veren bir yağmur yağdır.» Beyte kasem ederim ki onlar talebde bulundular çok geçmedi gök sularını akıttı. Ve vâdiyi selleriyle doldurdu.

Ubeydullah (Radiyallâhü anhümâ) müslüman oldukları zaman bir ipte birleştirdi, bunun sebebiyle onlar Karineyn ismiyle isimlendiler. Onu Âli b. Ebî Tâlib (Radiyallâhü anhümâ) Bedir gününde katletti. Ebû Amr Kurza b. Abd-i Amr b. Nevfel b. Abd-i Menâf'dır. «Kavmün aleyhâ azinne»den kast ettikleri ise Benî Bekr b. Abd-i Menât b. Kinâne'dir. Bunlar o kimselerdir ki, Ebû Tâlib şiirinde onları Arabdan saydı.

Kabîlelerde, bahusus Evs ve Hazrec'de Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zikrinin yayılması

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in haberi Arabda yayıldığı ve beldelere vardığı zaman. Medine'de de anıldı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selem)'in durumu yayıldığı ve yayılmadan önce de onu Evs ve Hazrec'den daha iyi bilen, Arabdan hiçbir kabîle yoktu. Çünkü onlar yahûdilerin âlimlerinden ilmî konuları dinliyorlardı ve onların müttefikleri idiler ve onların memleketlerinde yaşıyordular. Bir de onun haberi Medine'de yayıldığı ve aralarında Kureyş'in ihtilâfını konuştukları zaman, Kureyşlerin damadı Benî Vakif'in kardeşi Ebû Kays b. Eslet, Peygamber Efendimiz hakkında bâzı girişimlerde bulunmuştu.

Ebû Kays b. Eslet'in nesebi

İbn-i Hişâm şöyle dedi: İbn-i İshâk burda bu Ebû Kays'ı Beni Vâkıf'a nisbet etti. Fil haberinde ise Hatmâ'ya nisbet edilmişti. Çünkü Arablar bir adamı kendisinden daha meşhur olan dedesinin kardeşine nisbet ederlerdi.

İbn-i Hişâm dedi ki: Ebû Ubeyde bana haber verdi ki:

Hakem b. Amr el-Ğıfârî Nuayle'nin çocuklarındandır. Nuayle Ğıfâr'ın kardeşidir. Bu Ğıfâr b. Müleyl'dir. Nuayla, Müleyl b. Zamre b. Bekr b. Abd-i Menât'ın oğludur. Demişlerdir ki Utbe, Ğazavân es-Süllemî'nin oğludur. Bu Mâzin b. Mansûr'un çocuklarındandır. Süleym ise Mansûr'un oğludur.

İbn-i Hişâm dedi ki: Ebû Kays b. el-Eslet: Beni Vâil'dendir. Vâil ve Vâkıf ve Hatma Evs'den olup kardeştirler.

İbn-i Eslet'in Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i müdâfaa eden şiiri

İbn-i İshâk dedi ki:

Ebû Kays b. el-Eslet —ki bu Kureyş'i severdi ve onların eniştesi idi— nikâhı altında Erneb bint-i Esed b. Abduluzzâ b. Kusayy vardı. Kureyş'in yanında karısiyle birlikte senelerce kalmıştı. Bir kaside söyledi ki; onda hürmeti tâzim ediyor. Kureyş'i Harem'de harb etmekten nehy ediyor, birbirine düşmekten vazgeçmeyi emr ediyor, üstünlüklerini ve akıllılıklarını zikr ediyor. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den ellerini çekmelerini ona dokunmamalarını emr ediyordu. Onlara, Allahın imtihan olarak başlarına getirdikleri tuzak ve musibetleri ve onlardan Fil hâdisesini defettiğini hatırlatıyordu ve dedi:

يَا رَاكِباً إِمَّا عَرَضْتَ فَبَلِّغَنْ مُغَلْغَلَةً عَنِّي لُؤَيَّ بْنَ غَالِبِ
رَسُولَ امْرِئٍ قَدْ رَاعَهُ ذَاتُ بَيْنِكُمْ عَلَى النَّأْيِ مَحْزُونٍ بِذَلِكَ نَاصِبِ
وَقَدْ كَانَ عِنْدِي لِلْهُمُومِ مُعَرَّسٌ فَلَمْ أَقْضِ مِنْهَا حَاجَتِي وَمَآرِبِي
نُبَيِّتُكُمْ شَرْجَيْنِ كُلُّ قَبِيلَةٍ لَهَا أَزْمَلٌ مِنْ بَيْنِ مُذْكٍ وَحَاطِبِ
أُعِيذُكُمْ بِاللهِ مِنْ شَرِّ صُنْعِكُمْ وَشَرِّ تَبَاغِيكُمْ وَدَسِّ الْعَقَارِبِ
وَإِظْهَارِ أَخْلَاقٍ وَنَجْوَى سَقِيمَةٍ كَوَخْزِ الْأَشَافِي وَقْعُهَا حَقٌّ صَائِبِ
فَذَكِّرْهُمُ بِاللهِ أَوَّلَ وَهْلَةٍ وَإِحْلَالِ أَحْرَامِ الظِّبَاءِ الشَّوَازِبِ
وَقُلْ لَهُمُ وَاللهُ يَحْكُمُ حُكْمَهُ ذَرُوا الْحَرْبَ تَذْهَبْ عَنْكُمُ فِي الْمَرَاحِبِ
مَتَى تَبْعَثُوهَا تَبْعَثُوهَا ذَمِيمَةً هِيَ الْغُولُ لِلْأَقْصَيْنِ أَوْ لِلْأَقَارِبِ
تُقَطِّعُ أَرْحَامًا وَتُهْلِكُ أُمَّةً وَتَبْرِي السَّدِيفَ مِنْ سَنَامٍ وَغَارِبِ
وَتَسْتَبْدِلُوا بِالْأَتْحَمِيَّةِ بَعْدَهَا شَلِيلاً وَأَصْدَاءَ ثِيَابَ الْمُحَارِبِ
وَبِالْمِسْكِ وَالْكَافُورِ غُبْرًا سَوَابِغاً كَأَنَّ قَتِيرَيْهَا عُيُونُ الْجَنَادِبِ

فَإِيَّاكُمْ وَالْحَرْبَ لَا تَعْلَقَنَّكُمْ   وَحَوْضاً وَخِيمَ الْمَاءِ مُرَّ الْمَشَارِبِ
تَزَيَّنُ لِلْأَقْوَامِ ثُمَّ يَرَوْنَهَا   بِعَاقِبَةٍ إِذْ بُيِّنَتْ، أُمَّ صَاحِبِ
تَحَرَّقُ لَا تُشْوِي ضَعِيفاً وَتَنْتَحِي   ذَوِي الْعِزِّ مِنْكُمْ بِالْحُتُوفِ الصَّوَائِبِ
أَلَمْ تَعْلَمُوا مَا كَانَ فِي حَرْبِ دَاحِسٍ   فَتَعْتَبِرُوا أَوْ كَانَ فِي حَرْبِ حَاطِبِ
وَكَمْ قَدْ أَصَابَتْ مِنْ شَرِيفٍ مُسَوَّدٍ   طَوِيلِ الْعِمَادِ ضَيْفُهُ غَيْرُ خَائِبِ
عَظِيمِ رَمَادِ النَّارِ يُحْمَدُ أَمْرُهُ   وَذِي شِيمَةٍ مَحْضٍ كَرِيمِ الْمَضَارِبِ
وَمَاءٌ هُرِيقَ فِي الضَّلَالِ كَأَنَّمَا   أَذَاعَتْ بِهِ رِيحُ الصَّبَا وَالْجَنَائِبِ
يُخَبِّرُكُمْ عَنْهَا امْرُؤٌ حَقٌّ عَالِمٌ   بِأَيَّامِهَا وَالْعِلْمُ عِلْمُ التَّجَارِبِ
فَبِيعُوا الْحِرَابَ مِلْمُحَارِبِ وَاذْكُرُوا   حِسَابَكُمُ وَاللهُ خَيْرُ مُحَاسِبِ
وَلِيُّ امْرِئٍ فَاخْتَارَ دِيناً فَلَا يَكُنْ   عَلَيْكُمْ رَقِيباً غَيْرَ رَبِّ الثَّوَاقِبِ
أَقِيمُوا لَنَا دِيناً حَنِيفاً فَأَنْتُمُ   لَنَا غَايَةٌ قَدْ يُهْتَدَى بِالذَّوَائِبِ
وَأَنْتُمْ لِهَذَا النَّاسِ نُورٌ وَعِصْمَةٌ   تُؤَمُّونَ، وَالْأَحْلَامُ غَيْرُ عَوَازِبِ
وَأَنْتُمْ، إِذَا مَا حُصِّلَ النَّاسُ، جَوْهَرٌ   لَكُمْ سُرَّةُ الْبَطْحَاءِ شُمُّ الْأَرَانِبِ
تَصُونُونَ أَجْسَاداً كِرَاماً عَتِيقَةً   مُهَذَّبَةَ الْأَنْسَابِ غَيْرَ أَشَائِبِ
تَرَى طَالِبَ الْحَاجَاتِ نَحْوَ بُيُوتِكُمْ   عَصَائِبَ هَلْكَى تَهْتَدِي بِعَصَائِبِ
لَقَدْ عَلِمَ الْأَقْوَامُ أَنَّ سَرَاتَكُمْ   عَلَى كُلِّ حَالٍ خَيْرُ أَهْلِ الْجَبَاجِبِ
وَأَفْضَلُهُ رَأْياً وَأَعْلَاهُ سُنَّةً   وَأَقْوَلُهُ لِلْحَقِّ وَسْطَ الْمَوَاكِبِ
فَقُومُوا فَصَلُّوا رَبَّكُمْ وَتَمَسَّحُوا   بِأَرْكَانِ هَذَا الْبَيْتِ بَيْنَ الْأَخَاشِبِ
فَعِنْدَكُمُ مِنْهُ بَلَاءٌ وَمَصْدَقٌ   غَدَاةَ أَبِي يَكْسُومَ هَادِي الْكَتَائِبِ
كَتِيبَتُهُ بِالسَّهْلِ تُمْسِي وَرَجْلُهُ   عَلَى الْقَاذِفَاتِ فِي رُءُوسِ الْمَنَاقِبِ

فَلَمَّا أَتَاكُمْ نَصْرُ ذِي الْعَرْشِ رَدَّهُمْ   جُنُودُ الْمَلِيكِ بَيْنَ سَافٍ وَحَاصِبِ
فَوَلَّوْا سِرَاعًا هَارِبِينَ وَلَمْ يَؤُبْ   إِلَى أَهْلِهِ مِلْحُبْشِ غَيْرُ عَصَائِبِ
فَإِنْ تَهْلِكُوا نَهْلِكْ وَتَهْلِكْ مَوَاسِمٌ   يُعَاشُ بِهَا، قَوْلُ امْرِئٍ غَيْرِ كَاذِبِ

«Ey binici eğer görürsen benden Luayy b. Ğalib'e bir haber kavuştur.
Bir kişinin elçisi ki o sizin aranızın uzaklaşma üzerine olması kendisine hayret veren, mahzûn ve bununla yorgunlaşan bir elçidir.
Benim katımda hüzün ve kederlerden dolayı sefere çıkan kavmin inip istirahat edeceği mevziler olmuştur.
Onlardan hacetimi ve ihtiyaçlarımı karşılıyamadım.
Sizi iki nevi geceletirim her bir kabîle için oduncu ile odun arasında karışık bir ses vardır.
Sizi sizin işlediğiniz şeylerden ve sizin azgınlıklarınızdan ve akreblerin desiselerinden Allaha sığındırırım.
Ahlâk izhâr edip içte kin ve hased gizlemekten de sığındırırım.
Bulguların matkabların delmesi gibi şaşmadan okların isâbet etmesidir.
Evvel-i vehlede onlara Allahı hatırlat ve uzakten gelen zayıflayan emniyet için hareme dâhil olan geyiklerin hutmetini ihlâl etmenizden de Allaha sığındırırım.
Onlara de ki, Allah hükmünü hükm eder.
Harbi terkediniz geniş mekânlarda elinizden gider.
Onları ne zaman gönderirseniz tiksinilmiş olarak uzaklarda veya yakınlarda helâk olmuş oldukları halde gönderirsiniz.
Akrabalardan münasebeti ve ihsanı kesersin ve milletleri toplulukları helâk edersin ve sırtın etini sırtın yukarısından keser ayırırsın.
Yemende yapılan rukak elbiselerini, onlardan sonra, kısa zırhlar ve bir harbcinin demirden elbiseleriyle demir zırhlarla değiştiriniz.
Ve misk ile kâfuru da geriye kalmış geniş zırhlarla değiştirirsiniz.
Sanki o zırhların halkaları çekirgelerin gözleri gibidir.
Sizi harbten sakındırırım, sakın bu harb sizi katletmesin öldürmesin.
Ve bir havuzdan da sizi sakındırırım ki, suyu ağır hazmi güç ve havay-i hevesi acıdır.
Kavimler için süslendi bezendi, sonra arkadaşının anası olduğunu beyân ettiği zaman işin sonunda onlar onu görüyorlar.
Yakar zaifi bırakmaz.
Sizden izzet güç sahiblerine hata etmeden doğru giden okların ölümleriyle kasd ediyor.

Dâhis harbinde veya Hâtıb harbinde olan şeyleri bilmiyor musunuz ki ibret alasınız.

Ziyâretcisi bol, konuğu umduğuna nâil olmadan ayrılmayan efendi şerif çok kimselere isâbet etmişlerdir.

Aşı ekmeği çok pişen, durumu övülen ve tabiat ve huyu mahza keremli olan çok kimselere de isâbet etmişlerdir.

Bir sudur ki; dalâlda akıtıldı, sanki sabâ rüzgârı ve kuzey ve güney rüzgârları onunla dağıldılar.

Sizi, onlardan vak'a günlerini hakkiyle bilen bir kişi haberdar ediyor.

Bir bilme ki, tecrübelere dayanır.

O halde harbi harbciye satınız ve nisâbınızı hatırlayınız.

Allah ise hesâba çekenlerin hayırlısıdır.

Bir kişinin velîsi bir din seçti sizin üzerinize yıldızların Rabbinin gayrı bir kimse rakîb gözetleyiyici olamaz.

Bizim için Hanîf olan bir dini ihyâ ediniz ki, siz bizim için bir gayesiniz.

Yüksek yerlerle doğru yola erilebilir.

Ve siz insanlar için bir nur ve kendisine uyulan koruma mevkiindesiniz.

Akıllara uzak değildir.

Ve siz, insanlar hulâsa edildiği zaman, cevhersiniz.

Sizin için Mekke bathâsının yâni geniş vâdisinin özü vardır.

Kerîm ve güzel olan, nesebleri ayıklanmış, karışık olmayan birtakım cesedleri koruyorsunuz.

Hâcetlerin talibini, sizin evlerinizin yanında helâk olmuş birtakım erkek toplulukları görürsün ki o topluluklar birtakım topluluklarla doğru yola doğru giderler.

And olsun ki; kavimler bilir ki sizin başkanlarınız her hâl üzere ev sâkinlerinin en hayırlısıdır.

Kervanların ortasında onun görüşce en üstünü yolca âlâsı ve hakkı en iyi söyleyenidirler.

O hâlde kalkınız, Rabbinize duâ ediniz ve İki Ahşeb delilen dağların arasında işte bu Beytin rükünlerine el sürerek teberrük ediniz.

Sizin yanınızda o Beytten belâ, çekilen mihnet meşakkat vardır.

Askerî kıtaları gönderen Ebû Yeksûm'un sabâhında hamlesi saldırışı doğru şecaat sâhibi vardır.

Onun askerî kıtası, ovada akşamlardı ve piyâdeleri ise dağların tepelerindeki yolların başlarında idi.

Size Arşın Sâhibinin yardımı geldiği zaman, Mülkün Sâhibi, isâbet eden toz ile çakıllar arasında onları geri çevirdi.
Böylece onlar süratle kaçarak geri döndüler ve onlardan hiçbir Habeşli âilesine dönmedi.
Onlar artık topluluk hâlinde değildir, dağılmışlardır.
Eğer siz helâk olursanız, helâk oluruz ve kendilerinde yaşanılan mevsimler de helâk olur.
Bu yalan söylemeyen bir kişinin sözüdür.»

İbn-i Hişâm dedi ki:

«Bir su ki akıtıldı» ve *«Harbi satınız»* ve *«Bir kişinin velisi seçti»* ve;

عَلَى الْقَاذِفَاتِ فِي رُءُوسِ الْمَنَاقِبِ

«Dağların tepelerindeki yolların başlarında»

beytlerini Ebû Zeyd el-Ensârî ve başkaları rivâyet ettiler.

Dâhis Harbi

أَلَمْ تَعْلَمُوا مَا كَانَ فِي حَرْبِ دَاحِسٍ

«Dâhis harbinde olan şeyi bilmiyorsunuz»

sözünü Ebû Ubeyde el-Nahvi bana haber verdi ki:

Dâhis, Kays b. Züheyr b. Cezime b. Revâhe b. Rebie b. el-Hâris b. Mâzin b. Kutay'a b. Abs b. Bağîd b. Reys b. Gatafân'ın atı idi. Onu, Huzeyfe b. Bedr b. Amr b. Zeyd b Cuayye b. Levzân b. Sa'lebe b. Adiyy b. Fezâre b. Zübyân b. Bağîd b. Reys b. Ğatafân'ın atı ile birlikte yürüttü. O atın ismi Ğabrâ'dır. Huzeyfe bir toplulukla gizlice görüştü ve onlara emr etti ki, eğer Dâhis'in öne geçmiş olarak geldiğini görürseniz onun yüzüne vurun. Dâhis öne geçmiş olduğu halde geldi ve yüzüne vurdular. Böylece Ğabrâ önde geldi. Dâhis'in binicisi geldiği zaman bu durumu Kays'a haber verdi. Bunun üzerine onun kardeşi Mâlik b. Züheyr atladı ve Gabrâ'nın yüzüne bir şamar vur-

du. Bunun üzerine Hamel b. Bedir kalktı ve Mâlik'e bir şamar vurdu. Sonra Ebü'l-Cüneydeb el-Absi, Avf b. Huzeyfe ile karşılaştı ve onu katletti. Sonra Beni Fezâre'den bir adam da Mâlik'e kavuştu ve onu katletti. Bunun üzerine Haml b. Bedr Huzeyfe b. Bedr'in kardeşi şöyle dedi:

قَتَلْنَا بِعَوْفٍ مَالِكًا وَهُوَ ثَأْرُنَا   فَإِنْ تَطْلُبُوا مِنَّا سِوَى الْحَقِّ تَنْدَمُوا

«Avf'ın karşılığında Mâlik'i katlettik, bu bizim intikamımızdır.
Eğer bizden hakktan başka bir şey taleb ederseniz pişman olursunuz.»

Bu beyt onun birtakım beyitleri arasındadır. Rebi b. Ziyâd el-Absî şöyle dedi:

أَفَبَعْدَ مَقْتَلِ مَالِكِ بْنِ زُهَيْرٍ   تَرْجُو النِّسَاءُ عَوَاقِبَ الْأَطْهَارِ

«Mâlik b. Züheyr'in katl olunmasından sonra kadınlar tuhurların peşini mi umarlar?»

Bu beyt onun bir kasidesinde geçmektedir.

Harb, Abs ve Fezâre arasında vâki oldu. Huzeyfe b. Bedr ve kardeşi Hamel b. Bedr katl olundular. Bunun üzerine Kays b. Züheyr b. Cezîme, Huzeyfe'ye mersiye okuyup ağlayarak şöyle dedi:

كَمْ فَارِسٍ يُدْعَى وَلَيْسَ بِفَارِسٍ   وَعَلَى الْهَبَاءَةِ فَارِسٌ ذُو مَصْدَقِ
فَابْكُوا حُذَيْفَةَ لَنْ تُرَثُّوا مِثْلَهُ   حَتَّى تَبِيدَ قَبَائِلٌ لَمْ تُخْلَقِ

«Çok at binicisi vardır ki; binici diye çağırılır, halbuki o binici değildir.
Ġatafan beldesindeki Hebâe de şecaat sâhibi bir binici vardır.
Huzeyfe'ye ağlayınız, elbette aslâ onun gibisine mersiye okuyamayacaksınız.
Halk olunmamış birtakım kabileler helâk olmadan...»

Bu iki beyt onun birtakım beytleri içindedir. Kays b. Züheyr şöyle dedi:

عَلَى أَنَّ الْفَتَى حَمَلَ بْنَ بَدْرٍ بَغَى وَالظُّلْمُ مَرْتَعُهُ وَخِيمُ

Çünkü genç Hamel b. Bedr azdı.
Halbuki zulmün getirdiği bolluk ucuzluk hazmedilmeyecek kadar ağırdır.»

Bu beyt onun birtakım beyitleri içindedir. Hâris b. Züheyr Kays b. Züheyr'in kardeşi de şöyle dedi:

تَرَكْتُ عَلَى الْهَبَاءَةِ غَيْرَ فَخْرٍ حُذَيْفَةَ عِنْدَهُ قِصَدُ الْعَوَالِي

«Hebâe denilen Ğatafan beldelerindeki bir yerde iftihâr olunmayan bir kimseyi, Huzeyfe'yi bıraktım,
Yanında ise kum yığınları vardır.»

Bu beyt onun beyitleri içinde geçmektedir.

İbn-i Hişâm şöyle dedi:

Denilir ki: Kays, Dâhis ve Ğabrâ'yı gönderdi. Huzeyfe de Hattâr ve Hanfâ'yı gönderdi. Birincisi iki haberin en sahih olanıdır. O uzun bir haberdir ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hayat bahsini bölmesin diye kısa kesiyorum.

Hâtıb'ın Harbi

İbn-i Hişâm dedi ki: Onun «Hâtıb'ın Harbi» sözüne gelince, Hâtıb b. el-Hâris b. Kays b.Heysemeb. el-Hâris b. Ümeyye b. Muâviye b. Mâlik b. Avf b. Amr b. Avf b. Mâlik b. el-Evs'i kasd eder. O Hazrec'e komşu olan bir yahûdiyi katl etmişti. Ona Yezid b. el-Hârıs b. Kays b. Mâlik b. Ahmer b. Hârise b. Sa'lebe b. Kâb b. el-Hazrec b. el-Hâris b. el-Hazrec —ki ona İbn-i Füshüm denilirdi. Füshüm, onun anasıdır. Ve o kadın Kayn b. Cesr'in karısıdır— bir gece Benî Hâris b. el-Hazrec'den bir erkekler topluluğu ona yürüdü ve onu katl ettiler. Bunun üzerine Evs ile Hazrec'in arasında harp vâki oldu. Ve şiddetli bir kital ile savaştılar. Zafer Hazrec'e kaldı. O günde Süveyd b. Sâmit b. Hâlid b. Atiyye b. Havt b. Habib b. Amr b. Avf b. Mâlik

b. el-Evs katl olundu. Onu Mücezzir b. Ziyâd el-Belvi katletti. Onun ismi Abdullah'dır. Beni Avf b. el-Hazrec'in müttefikidir.

Uhud günü Mücezzir b. Ziyâd, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber çıktı ve beraberlerinde Hâris b. Süveyd b. Sâmit de çıktı. Ve Hâris b. Süveyd Mücezzir'in gaflet ettiği bir anı buldu ve onu babasını öldürdüğüne karşı katletti. Bu konuyu yakında inşâallah Teâlâ yerinde zikr edeceğiz. Sonra onların arasında harpler oldu. Yukarda anlattığım sebepten dolayı kısa kesiyorum.

Hakîm b. Ümeyye'nin kavmini Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in adâvetinden vazgeçiren şiiri

İbn-i İshâk dedi ki:

Hakim b. Ümeyye b. Hârise b. el-Evkas es-Süllemi Beni Ümeyye'nin müttefiki müslüman olmuştu. Kavmini Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in düşmanlığına dâir üzerine azm ettikleri şeylerden uzaklaştırırarak —ki kendisi onların içinde şerif, sözü tutulan bir kimse idi— şöyle dedi:

هَلْ قَائِلٌ قَوْلاً هُوَ الْحَقُّ قاعِدٌ عَلَيْهِ وَهَلْ غَضْبَانُ لِلرُّشْدِ سَامِعُ
وَهَلْ سَيِّدٌ تَرْجُو الْعَشِيرَةُ نَفْعَهُ لِأَقْصَى الْمَوَالِي وَالْأَقَارِبِ جَامِعُ
تَبَرَّأْتُ إِلاَّ وَجْهَ مَنْ يَمْلِكُ الصَّبَا وَأَهْجُرُكُمْ مَا دَامَ مُدْلٍ وَنَازِعُ
وَأُسْلِمُ وَجْهِي لِلْإِلٰهِ وَمَنْطِقِي وَلَوْ رَاعَنِي مِنَ الصَّدِيقِ رَوَائِعُ

«Hiç, söylediği sözü hakdan ibâret olan ve sözünde duran var mıdır?
Ve kızgın adam hiç doğru yolu dinler mi?
Uzak ve yakın dostları için hepsine birlikte, bir aşiretin menfaatını umduğu bir efendi var mıdır?
Sabaya hükmeden kimseden başka herkesten vazgeçtim.
Kovayı gönderen ve su çeken kimse bulunduğu müddetce, sizi terkediyorum.
Yüzümü ve sözümü İlâh'a Rabb'a teslim ederim, her ne kadar bana dostlardan beğenenler beğense bile.»

RESÛLULLAH (SALLALLAHÜ ALEYHİ VE SELLEM)'İN KAVMİNDEN KARŞILAŞTIKLARI

Kureyş'in sefihleri ve onların Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sihir ve cunûnu isnâd etmeleri

İbn-i İshâk dedi ki:

Resûlullah (Sallallahû Aleyhi ve Sellem)'e ve Kureyş'ten onunla birlikte müslüman olan kimselere düşmanlıktan dolayı başlarına gelen şakâvetten, Kureyş'in durumu şiddetlendi ve ayaktakımlarını Resûlullah (Sallallahû Aleyhi ve Sellem)'e saldırttılar, onu yalanladılar, ona eziyet verdiler ve onu şiir ile, sihir ile kehânet ve cünûn ile ithâm ettiler. Resûlullah (Sallallahû Aleyhi ve Sellem) de Allah'ın emrini izhâr etmekte onu gizlememekte, onların dinlerini ayıplamak, onları putlarından ayırmak ve onları küfürlerine karşı uzak kılmak gibi hoşlarına gitmeyen şeylerle onlara karşı açıktan tavır alıyordu.

İbn-i As'in Kureyş'in Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e yaptıklarını rivâyet etmesi

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Yahyâ b. Urve b. Zübeyr, babası Urve b. Zübeyr'den, o Abdullah b. Amr b. el-Âss'dan naklederek haber verdi ki o şöyle dedi:

Ona dedim ki: Kureyş'in, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e izhâr etmiş oldukları düşmanlıkta ondan matlublarına nâil olduklarını gördüğün şeylerin en büyük olanı nedir? Dedi ki:

— Onların yanında bulundum ve onların eşrafı bir gün Hicir'de toplanmış idiler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i zikr ediyorlardı ve diyorlardı ki:

— Şimdiye kadar bu adamın durumuna karşı sabr ettiğimiz kadar hiçbir kimseye sabr ettiğimizi görmedik. O bizim akıllarımıza sefihlik isnad ediyor, babalarımıza sövüyor, dinimizi ayıplıyor, cemaâtımızı dağıtıyor, ilâhlarımıza sövüyor. Biz ise ona karşı çokca sabr ettik. Veyâ bunun benzeri bir şeyler söylediler. Bir de baktım ki onların orada bulundukları bir sırada Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) göründü ve geldi. Rüknü istilâm etti. Sonra Beyti tavâf ederken onlarla karşılaştı. Onlara rastladığı zaman ona bâzı lâflar attılar.

Bu durum Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yüzünde okunuyordu. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yoluna devam etti ve onlara ikinci kere rastlayınca yine ona lâf attılar ve ben bu durumu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yüzünde okudum. Sonra onlara üçüncü kere rastladı yine lâf ettiler. Bunun üzerine durdu sonra şöyle dedi:

— **Ey Kureyş topluluğu, işitiyor musunuz? Nefsim yedinde olan Zâta yemin ederim fedâ olmak için geldim.**

Onun o sözü öyle tesir yaptı ki, sanki kafalarına birer kuş kondu gibi başlarını eğdiler. Daha önce aleyhinde en azgınca konuşanlar, onu en güzel sözlerle teskin etmeye çalıştılar. «Vaz geç, yâ Ebal Kâsım, sen câhil bir adam değilsin» dediler. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gitti.

Nihâyet ertesi gün onlar Hicir'de toplandılar ben de onlarla beraberdim. Birbirine dediler ki:

«— Sizin ne dediğinizi ve onun ne dediğini hatırladınız mı? Sizin hoşunuza gitmeyen bir şekilde size karşılık verdi. Siz ise onu bıraktınız.»

Onlar bunun müzâkeresinde iken Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendilerine göründü birtek adamın atılması gibi atıldılar ve onu kuşatıp dediler:

— Sen şöyle şöyle diyorsun, ilâhlarımızı ayıplıyorsun. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de:

— **Evet bunu diyorum.**

Onlardan bir adamı gördüm ki tüm cübbesini tutmuştu. Bunun üzerine Ebû Bekr (Radiyallâhü anh) onun önüne durdu ve ağlayarak şöyle diyordu:

— **Rabbim Allah'dır, diyen bir adamı mı katl edeceksiniz.** Sonra ondan ayrılıp gittiler. İşte şimdiye kadar bu, Kureyş'in ondan maksûdlarına nâil olduklarını gördüğüm şeylerin en şiddetlisidir.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yolunda Ebû Bekr'e isâbet eden bâzı şeyler

İbn-i İshâk dedi ki: Ümmü Gülsüm bint-i Ebî Bekr âilesinden birisi bana haber verdi ki Ümmü Külsûm şöyle dedi:

— **And olsun ki, o günde Ebû Bekir'in sakalını çeke çeke başını yarmıştılar. O bol saçlı bir adam idi.**

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kendisiyle eziyet olunduğu şeylerin en şiddetlisi

İbn-i Hişâm dedi ki:

Bana bâzı (383) ehl-i ilim haber verdi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Kureyş'den karşılaştığı şeylerin en şiddetlisi şu idi. Bir gün çıktı ve insanlardan hür ve köle hiçbir kimse rastlamadı ki; onu tekzib etmesin ve ona eziyet vermesin. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) evine döndü ve kendisine isâbet eden şeyin şiddetinden disâr denilen bir örtü ile örtündü. Bunun üzerine Allah Teâlâ şu âyetlerini indirdi:

« يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ قُمْ فَأَنْذِرْ »

«Ey örtüye örtünen kimse kalk ve inzar et.»

HAMZA (384) (RADİYALLÂHÜ ANH)'IN MÜSLÜMAN OLMASI

Ebû Cehl'in Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e eziyet vermesi ve Hamza'nın bunun farkına varması

İbn-i İshâk şöyle dedi: Bana Eslüm'den bir adam —ki bu adamın hâfızası kuvvetli idi— haber verdi ki:

---

(383) Süheyli dedi: «Bâzı ehl-i ilim dedi ki: Onu müddessir ile bu makamda isimlendirmesi. latîfe etmek ve onu ünsiyete kavuşturmak içindir. Arabın âdetinden: Lâtife etmeyi istedikleri zaman muhâtabı kendisinde bulunduğu halden müştak olan bir isimle isimlendirirlerdi: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Huzeyfe'ye «Kalk yâ nevmân» demesi gibi. Ali b. Ebî Tâlib'e de yanı topraklanmış olduğu bir sırada «Kum ebâ turab = ey toprak babası kalk» demesi gibi. Şâyet Subhânehu hüzünlü ve kederli olduğu işte o hâlde ismiyle nidâ etseydi çağırsaydı veyâ bu latîfe etmekten mücerred bir emirle çağırsaydı olurdu. Fakat ey müddessir = örtüye örtünen sözüyle başlayınca ünsiyet verdi ve bildi ki Rabbı ondan râzıdır. Görmez misin ki: Tâif ehlinden belânın ve kederin şiddetinden karşılaştığı şey esnâsında şöyle dedi:

— Ey Rabbım. eğer sende benim üzerime bir gazap yok ise aldırış etmem. Böylece onun matlûbu Rabbinin rızâsı idi. Bununla. şiddetli belâlar onun üzerine hafifler.

(384) Hamza'nın anası: Hâle bint-i Üheyb b. Abd-i Menâf b. Zühre'dir.

Ebû Cehl Safâ'da Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e rastladı. Ona eziyet verdi ve sövdü. Ve ondan dinini ayıplamak ve durumunu zayıflıkla itham etmek gibi hoşuna gitmeyen bâzı şeylerden dolayı intikamını aldı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de onunla konuşmadı. Abdullah b. Cud'ân b. Amr b. Kâb b. Sa'd b. Teym b. Mürre'nin bır âzâdlı câriyesi de meskeninde bunları işitiyordu. Sonra ondan ayrılıp Kureyş'in Kâbe'nin yanındaki oturma yerine doğru gitti ve onlarla birlikte oturdu. Çok geçmedi ki, Hamza b. Abdulmuttalib (Radiyallâhü anh) bir avından dönmüş, yayını kuşanmış bir vaziyette geldi. Hamza bir avın sâhibi idi ve ona atar ve onun için çıkardı. Avlanmasından döndüğü zaman Kâbe'yi tavaf edinceye kadar âilesine gitmezdi. Bunu yaparken Kureyş'in hiçbir meclisine varmaz ki, orada durmasın ve selâm vermesin ve onlarla konuşmasın. Kureyş'in içinde gençlerin en güçlüsü ve huyu en şiddetlisi idi. Azâdlı câriyeye rastladığı zaman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) evine dönmüştü. Câriye ona dedi ki:

— Ey Ebû Umâre, keşke kardeşinin oğlu Muhammed'in biraz önce Ebul-Hakem b. Hişâm'dan karşılaştığı şeyi görseydin! Onu burada oturur olduğu halde buldu, ona eziyet verdi, ona sövdü ve onun hoşuna gitmeyen şeyler söyledi. Sonra ayrıldı. Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ise onunla konuşmadı.

Hamza'nın Ebû Cehl'in tepesine indirmesi ve müslüman olması

Bunun üzerine Hamza, Allah'ın ona murâd ettiği güçlülükten dolayı gazabla yüklendi ve koşarak çıktı hiçbir kimsenin yanında durmadı. Ebû Cehl'e rastlayacağı zaman onun tepesine indirmek için hazırlıklı bir halde çıktı. Mescide girdiğinde kavmin içinde oturduğunu gördü. Baktı ve ona doğru gitti. Nihâyet başının üzerinde dikildiği zaman yayı kaldırdı ve yayla ona vurdu. Başını kötü bir şekilde yardı. Sonra dedi ki:

— **Ona söver misin, ben de onun dini üzereyim onun dediğini diyorum. Eğer elinden gelirse beni de bundan çevir.**

Üheyb, Âmine bint-i Vehb'in amcasıdır. Hâle ile Abdulmuttalib ve onun oğlu Abdullah da Âmine ile bir tek saat içinde evlendiler. Abdulmuttalib'in Hâle'den oğlu Hamza oldu. Ve Âmine'den de Abdullah'ın oğlu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oldu. Sonra Süheybe ikisini de emzirdi.

Bunun üzerine Beni Mahzum'dan adamlar Hamza'ya doğru kalktılar ki Ebu Cehl'e yardım etsinler. Ebû Cehl de şöyle dedi:

— Ebû Umâre'yi bırakınız. Çünkü ben vallâhi onun kardeşinin oğluna çirkin bir şekilde sövmüştüm. Hamza (Radiyallâhü anh) İslâm'a ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den gelen vahyi tâkip etmeye devam etti. Hamza müslüman olduğu zaman Kureyş bildi ki, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) artık izzet bulmuş ve kendini korumuştur. Ve Hamza da artık onu koruyacaktır. Böylece ondan matlublarına nâil oldukları şeylerin bâzısından men olup vaz geçtiler. (385)

---

(385) İbn-i İshâk'tan başkası Hamza'nın İslâma girmesi konusunda ziyâde yapıp Hamza'nın şöyle dediğini rivâyet etmiş:

— Bana gazab yüklendiği ve «Ben de onun dini üzereyim», dediğim zaman, babalarımın ve kavmimin dininden ayrılmamdan bana bir pişmanlık geldi. Büyük bir iş hakkında şek ettiğim halde geceledim. Gözlerimi uyku tutmuyordu. Sonra Kâbe'ye geldim ve Allah Sübhânehu'ya tazarru ettim yakardım ki; benim göğsümü hak için açsın ve benden şekki gidersin. Duâmı bitirir bitirmez benden bâtıl zâil oldu ve kalbim yakîn ile doldu ve sabahleyin erkenden Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gittim ve benim durumumu ona haber verdim. O da bana Allahın beni sâbit kılması için duâ etti. Hamza müslüman olduğu zaman birtakım beyitler söyledi. Onlardan bir kısmı şunlardır:

حمدت الله حين هدى فؤادي ... إلى الإسلام والدين الحنيف
لدين جاء من رب عزيز ... خبير بالعباد بهم لطيف
إذا تليت رسائله علينا ... تحدّر دمع ذي اللب الحصيف
رسائل جاء أحمد من هداها ... بآيات مبينة الحروف

«Kalbimi İslâma ve Hanif dinine yönelttiği zaman, Allah'a hamd ettim.
Bir dinden dolayı ki, Rabb-i Aziz'den, kullarını bilen ve onlara lütfedenden gelmiştir.
Onun gönderdikleri bize tilâvet edildiği zaman sağlam akıllı, aklın kulâsasına sâhib olan bir kimsenin gözünün yaşı dökülür.
Birtakım risâlelerdir ki, harfleri beyan edici âyetlerle göndericisinden Ahmed'e geldiler.»

UTBE B. REBİA'NIN RESÛLULLAH (SALLALLAHÜ ALEYHİ VE SELLEM) HAKKINDAKİ SÖZÜ

Utbe ile Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in arasında cereyan eden şeyler

İbn-i İshâk dedi ki: Bana Yezid b. Ziyâd, Muhammed b. Kâb el-Karzî'den haber verdi ki o şöyle dedi:

Bana haber verildi ki:

Utbe b. Rebie — ki kavminin efendisi idi — o bir gün Kureyş'in meclisinde oturduğu ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de mescidde yalnız oturduğu halde dedi ki:

«— Ey Kureyş topluluğu, agâh olunuz ki Muhamed'e gidiyorum. Onunla konuşacağım ve ona birtakım işler arz edeceğim. Umulur ki o, onların bir kısmını kabul eder Biz de onların hangisini dilerse ona veririz. Böylece bizden vazgeçer.» Bu, Hamza'nın müslüman olduğu ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâbının arttığını ve çoğaldıklarını gördükleri bir sırada idi. Onlar da dediler ki:

«— Evet olur ey Ebû Velid. Kalk ona git ve onunla konuş.» Bunun üzerine Utbe ona gitti. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)' in yanına oturdu ve dedi ki:

«— Ey kardeşimin oğlu, şüphesiz sen gördüğün gibi bizden aşiretce ve nesebdeki yerin itibariyle şereflisin. Ve sen kavmine büyük bir iş ile geldin ve onunla onların cemâatını dağıttın. Onunla onların akıllarını sefihliğe nisbet ettin. Onların ilâhlarını ve dinlerini ayıpladın. Ve onunla onların geçmiş babalarını küfre nisbet ettin. O halde beni dinle, sana bir takım şeyler arz edeceğim ki onlar hakkında düşünürsün umulur ki; onlardan bir kısmını kabul edersin. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de ona dedi ki:

— Söyle ey Ebul-Velid dinleyeyim. Dedi ki:

«— Ey kardeşimin oğlu, eğer sen bu işten, kendisiyle geldiğin şey ile mal dilersen mallarımızdan sana mal cem ettik ki malı en çok olanımız olursun. Eğer onunla şeref dilersen seni bizim üzerimize efendi = başkan yaptık. Öyle ki artık sensiz bir işe kati karar vermeyiz. Eğer onunla saltanat murâd edersen seni bizim üzerimize melik kıldık. Eğer bu sana gelen şey sana görünen cinden bir şey

ise sen onu kendinden çevirmeye kadir olamazsan biz senin için tedavi ararız ve seni ondan iyileştirene kadar o hususta mallarımızı sarf ederiz.

Çünkü; adamın peşine düşen cin tedavi olunmadan adama galib olur. Veyâ buna benzer şeyler söyledi. Nihâyet Utbe sözünü bitirdiği zaman, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu **dinliyordu** ve dedi ki:

Ey Ebû Velîd sözünü bitirdin mi?

Dedi ki: Evet.

Dedi ki, o hâlde beni dinle.

Dedi ki: Dinliyorum. Bunun üzerine şöyle dedi:

« بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ . حٰمٓ . تَنْزِيلٌ مِنَ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ . كِتَابٌ فُصِّلَتْ آيَاتُهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ . بَشِيرًا وَنَذِيرًا فَأَعْرَضَ أَكْثَرُهُمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ وَقَالُوا قُلُوبُنَا فِي أَكِنَّةٍ مِمَّا تَدْعُونَا إِلَيْهِ »

«Rahmân Rahim olan Allah'ın ismiyle. Haa, Mimm. (Bu), âyetleri bilecek (anlayacak) her hangi bir millet için ayrı ayrı açıklanmış, (hükmünce amel edenlere) müjdeler verici, (muhaliflerini başlarına gelecek fena âkibetlerle) korkutucu, Arabca bir Kur'an olmak üzere Rahman (ve) Rahim tarafından indirilmiş bir kitabtır. (Böyle iken) onların çoğu (bunu düşünüp kabulden) yüz çevirmiştir. Artık dinlemezler onlar. Onlar «Bizi kendisine dâvet edegeldiğin şeyden kalblerimiz örtüler içindedir. Kulaklarımızda bir ağırlık vardır, dediler.»

Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o âyetleri ona okumaya devam etti. Utbe ondan onları işittiği zaman dinledi ve ellerini arkasına koydu, onlara dayanıyor ve dinliyordu. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sûreden secdeye kadar vardı ve secde etti sonra dedi ki:

— **Ey Ebul-Velîd! Dinlediğin şeyi dinledin. İşte sen, işte bu.**

Utbe'nin arkadaşlarına söyledikleri

Bunun üzerine Utbe arkadaşlarının yanına gitti ve birbirine dediler:

— Allah'a and ederiz ki: Ebul-Velid'in yüzü değişmiştir. Yanlarına oturduğu zaman şöyle dediler:

— Ne yaptın ey Ebu'l-Velid? Dedi ki:

— Şunu yaptım. Ben bir söz eşittim ki vallâhi onun mislini şimdiye kadar aslâ işitmemişim. Vallâhi o ne şiirdir, ne sihirdir ne de kehânettir. Ey Kureyş bana itaat ediniz onu bana bırakınız ve bu adamı içinde bulunduğu halde serbest bırakınız, ondan vazgeçiniz. Allah'a and olsun ki ondan işitmiş olduğum sözü, elbette büyük bir haber olacak. Eğer Arablar onu mağlûp ederse demek başka yoldan onu sizden alıkoymuş oluyorum. Eğer o Araplara gâlib olursa onun mülkü sizin mülkünüzdür, onun izzeti sizin izzetinizdir. Ve siz onunla insanların en mesûdu olursunuz. Dediler ki:

«— Vallahi ey Ebu'l-Velid o seni lisâniyle sihirlemiş.» Dedi ki:

«— Bu benim reyim ve görüşümdür. O halde sizin aklınıza ne geliyorsa onu yapınız.»

RESÛLULLAH (SALLALLAHÜ ALEYHİ VE SELLEM) İLE KUREYŞ'İN REİSLERİ ARASINDA CEREYAN EDENLER VE KEHF SÛRESİNİN TEFSİRİ

Kureyş'in müslüman olan kimselere işkence etmeğe devam etmesi

İbn-i İshâk dedi ki:

Sonra İslâm Mekke'de Kureyş kabileleri içinde, erkekler ve kadınlar arasında yayılmaya başladı. Kureyş ise müslümanlardan hapsedebildiği kimseleri haps ediyor ve işkence edebildiği kimseleri işkence ediyordu. Sonra Kureyş kabilelerinin eşrâfı toplandılar. Bana bâzı ehl-i ilim Saîd b. Cübeyr'den ve İkrime'den, ki bu İbn-i Abbâs'ın mevlâsıdır, o da Abdullah b. Abbâs (Radiyallâhü anhümâ)'dan naklen haber verdi ki: O şöyle dedi:

Kureyş reisleri, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında

Utbe b. Rebîe, Şeybe b. Rebîe, Ebû Süfyân b. Harb, Nadr b. el-Hâris b. Kelede —ki bu Benî Abdu'd-Dâr'ın kardeşidir— Ebu'l-Bahterî b. Hişâm, Esved b. el-Muttalib b. Esed, Zemaa b. el-Esved, Velîd b.

el-Muğire, Ebû Cehl b. Hişâm, Abdullah b. Ebi Ümeyye, el-Âss b. Vâil, Haccâc'ın Sehm'e mensub olan iki oğlu Nübeyh ve Münebbih, Ümeyye b. Halef ve başkaları toplandılar. Güneşin batmasından sonra Kâbe'nin üstünde toplandılar. Sonra birbirine şöyle dediler: Muhammed'e haber gönderiniz. Onunla konuşunuz ve son noktaya kadar onunla cedelleşin. Bunun üzerine ona haber gönderdiler: Kavminin eşrâfı toplanmışlardır ki, seninle konuşsunlar. Onlara gel. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hemen onlara geldi. Zan ediyordu ki, onlara anlattıkları hakkında, akıllarına yeni bir şey gelmiştir. Onlara düşkün idi. Onların doğru yola ermelerini istiyordu ve onların meşakkata düşmeleri ona güç ve ağır geliyordu. Nihâyet yanlarına oturdu. Onlar dediler ki:

— Ey Muhammed, biz sana haber gönderdik ki, seninle konuşalım. Biz vallahi Arab'dan bir adam bilmiyoruz ki senin kavminin başına getirdiğin şeyi kendi kavminin başına getirmiş olsun. And olsun ki sen babalara sövdün ve dini ayıpladın ve ilâhlara sövdün ve akılları sefihliğe nisbet ettin (akılsızlar, sefihler, dedin) ve toplumu dağıttın. Yapmadığın hiç bir çirkin şey kalmadı. Eğer bu yeni getirdiklerin ile mal taleb ediyorsan sana mallarımızdan topladık, öyle ki bizim en çok malı olanımız olacaksın. Eğer onunla içimizde yalnız şeref taleb etmekte isen biz seni bize efendi = başkan kılarız. Eğer onunla bir saltanat murâd ediyorsan seni melikimiz yaparız. Eğer bu sana gelen bir cin hayaleti olup onu görüyorsan ve bu sana galib geliyorsa — ki onlar cinden görünen insanın peşine düşen bir şeyin olduğunu işitirlerdi — bu olabilir, biz senin için tıb tedâvi araştırmasında sen ondan iyileşinceye kadar mallarımızı veririz. Veya seni mazur görürüz. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de dedi ki:

— Ben nerede? Sizin dedikleriniz nerede! Kendisiyle size geldiğim şeyle mallarınızı taleb eder olduğum halde gelmedim, ne de sizin içinizde şeref talebi için geldim. Ve ne de sizin üzerinize meliklik talebi için gelmedim. Fakat Allah beni size resûl = (bir elçi) olarak gönderdi ve bana bir kitâb indirdi. Bana emr etti ki, sizin için müjdeleyici ve korkutucu olayım. Böylece Rabbimin risâlâtım = gönderdiği şeyleri size tebliğ ettim. Size nasihat ettim. Eğer benden kendisini size getirdiğim şeyi kabûl ederseniz o sizin dünyada ve âhirette nasibinizdir. Eğer onu bana red ederseniz Allah'ın emri için sabr ederim, tâ Allah benimle sizin aranızda hükmünü versin.

Dediler ki: Ey Muhammed, eğer bizim sana arz etmiş olduklarımızdan bir şeyi bizden kabûl edici değil isen sen bilmektesin ki bizden beldesi daha dar olan ve daha az suyu olan ve geçimi daha şiddetli olan kimse yoktur. O halde seni vahy ile gönderen Rabbinden bizim için iste, bizden bize dar gelen şu dağları yürütsün ve bizim için beldelerimizi genişletsin ve bizim için oralarda nehirler akıtsın tıpkı Şam ve Irak'ın nehrleri gibi. Ve bizim için geçmiş babalarımızı diriltsin ve içlerinde Kusayy b. Kilâb da olsun, çünkü o doğruluk şeyhi idi. Böylece biz onlara senin dediklerini sorarız ki hak mıdır yoksa batıl mıdır? Eğer onlar seni tastik ederlerse ve biz senden istediğimiz şeyi yaparsan seni tastik ederiz ve bununla senin Allah'dan olan makamını biliriz ve onun seni, dediğin gibi bir elçi olarak gönderdiğini anlarız. Bunun üzerine onlara Resûlullah (Salavâtullâhi ve Selâmuhû Aleyhi) dedi ki:

— Bununla size gönderilmiş değilim; Ancak size Allah'dan beni kendisiyle gönderdiği şeyi getirdim ve kendisiyle size gönderildiğim şeyleri size tebliğ ettim. Eğer onu kabul ederseniz o sizin dünyada ve âhirette payınızdır. Eğer onu bana red ederseniz, Allah Teâlâ'nın emrine sabr ederim tâ ki Allah sizinle benim aramızda hükmünü versin.

Dediler ki: Bizim için birşey yapmıyorsan bari kendin için yap. Rabbinden seninle birlikte, seni, dediğin şeyle tastik edecek ve senden aldığını bize aktaracak bir melek göndermesini iste. Ve ondan iste ki senin için cennetler, köşkler altun ve gümüşten, taleb ettiğin ve seni zengin kılacağı hazineler kılsın. Çünkü sen bizim gibi çarşılarda durmaktasın. Geçimini temin için bizim gibi uğraşmaktasın. İşte böyle yap ki, iddiâ ettiğin gibi eğer bir resûl isen senin Rabbinin yanındaki makamını bilelim. (385/a) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de dedi ki:

(385 a) Süheyli dedi: Zikr olundu ki: Onun kavminin ondan istediği âyetler (alâmetler) dağların onlardan izâle edilmesi ve ona meleklerin indirilmesi vb. şeyler onların Allah Teâlâ'nın halkı imtihan etmesinde ve onların resûlleri tastik etmekle ibâdet etmelerindeki hikmetini imanın delillerde nazar etmekten ve fikir edip düşünmekten neşet etmesini ve ona göre sevâbın vâki olacağını bilmemelerinden ötürüdür. Şâyet perde açılsa ve onlar için za-

— Ben bunu yapan değilim. Ben bunu Rabbimden isteyen de değilim. Size bununla gönderilmedim. Fakat Allah beni müjdeleyen ve uyaran olarak gönderdi. — Veyâ bunun benzerini söyledi — **Eğer size kendisini getirdiğim şeyi kabûl ederseniz o dünyâda ve âhirette sizin payınızdır. Eğer onu bana karşı red ederseniz Allah'ın emri için sabr ederim tâ ki Allah sizinle benim aramızda hükmünü versin.** Dediler ki :

---

rûrî ilim hâsıl olsa, sevap ve ikabın kendisinden ötürü olduğu hikmet bâtıl olurdu. Zira insan kesbinden olmayan bir şeye karşı ecirlendirilmez. Meselâ renkli, saçlı olarak yaratıldığının karşılığında ecir almaz. Ancak Allah kendisinde düşünmenin kesbî ilmi iktizâ edeceği delilleri ona verdi. Bu ise başkaca hâsıl olmaz ancak kalbin fiillerinden bir fiil ile hâsıl olur Bu ise delîlde ve mûcizenin resûlün doğruluğu üzerine delâletinin vechinde nazardır. düşüncedir. Yoksa Sübhânehû Ve Teâlâ onlara işitecekleri ve Resûlleri onlara göndermekten onları müstağnî kılacağı bir kelâmla emr etmeğe kaadir idi. Fakat Sübhânehu işi dünya ve âhiret arasında taksim etti ve dünyadaki işi, nazar, istidlâl, tefekkür ve ibret almakla olan ilme mukarin kıldı. Çünkü dünyâ teabbüd ve ihtibar = imtihan dârıdır. Âhiretteki işi ise kendisiyle sevap ve cezaya müstehak *olunmayan gözle* âşikâr *görme* ve düşünmeden zarûrî olarak bilme ile hâsıl olan ilme mukarin kıldı. Âhirette cezâ ancak dâr-ı ulâda sebkat eden şey üzere olur. Bu ise tedbir etmiş olduğu bir hikmetten dolayı ve muhkem kıldığı bir kaziyyeden dolayıdır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur :

« وَمَا مَنَعَنَا أَنْ نُرْسِلَ بِالْآيَاتِ إِلَّا أَنْ كَذَّبَ بِهَا الْأَوَّلُونَ »

«*Bizi* âyetleri (alâmetleri) göndermemizden, başkası men etmedi, ancak evvelkilerin onları tekzib etmesi men etti». Ehl-i tevilin dediğine göre bununla şunu murâd eder ki : Âyetleri tekzib etmek, (dağları onlardan izâle etmesini ve *melekleri indirmesini istedikleri şeyler gibi) Allah'ın hükmünde kâfirleri dün*yâda bekletmeyip silmesini ve onlara azâbı acil olarak hemen etmesini icâb eder. Nitekim Sâlih'in kavmine ve Âl-i Firavn'e yapmış olduğu gibi. Şâyet Kureyş'e onların istedikleri âyetler ve alâmetler verilse ve onların akıllarına gelen şeyler onlara getirilse sonra da yalanlasalar onlar artık dünyâda bekletilmeyip silinirler. Fakat Allah Muhammed'e kendilerine onu gönderdiği ümmeti hakkında ikrâm etti. Zira ilminde önceden onu kimlerin tekzib edeceğini ve onu kimlerin tastik edeceğini biliyordu. İlmi bunda sebkat etmişti. Ve onu âlemlere iyi ve kötüye de bir rahmet olarak gönderdi İyilere gelince, onun onlara rahmeti, dünyâda ve âhirettedir. Fâcire gelince onlar yere batmaktan

— O halde göğü bizim üzerimize parça olarak düşür. Nitekim senin Rabbin dilerse yapar diye iddiâ ediyorsun. Biz sana iman eden değiliz, ancak yaparsan îman ederiz Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyih ve Sellem) de şöyle dedi:

— **Bu Allah'a âiddir, eğer onu size yapmayı dilerse yapar.** Dediler ki: Ey Muhammed, senin Rabbin bizim seninle birlikte oturacağımızı ve senden, sana sormuş olduğumuz şeylerden soracağımızı ve senden neyi taleb edeceğimizi bilmedi mi ki daha önce sana ge-

---

ve suya gark olmaktan ve üzerlerine gökten taşların gönderilmesinden emin oldular. Bazı ehli tefsir Allah'ın şu kavlinde böyle demişlerdir.

« وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ »

«Biz seni başka değil ancak âlemlere rahmet için gönderdik». Şununla beraber onlar âyetlerden istediklerini ancak teannüt ve istihzâ için istediler. Ne rüşde erip doğruyu bulmak ve ne de şekki def için değildi. Nübüvvetin delillerinden kendisinde insâf eden kimseler için yeterlisini görmüşlerdir. Allah Sübhânehu buyurdu ki:

« أَوَلَمْ يَكْفِهِمْ أَنَّا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ »

«Senin üzerine Kitâbı inzâl etmemiz onlara kâfi gelmedi mi.» Bu mânada şöyle denilmiştir:

لَوْ لَمْ تَكُنْ فِيهِ آيَاتٌ مُبَيِّنَةٌ كَانَتْ بَدَاهَتُهُ تُنْبِيكَ بِالْخَبَرِ

«Şâyet onda beyân edici açıklayıcı âyetler olmasaydı sana haberi veren bir bedâhet olurdu.»

İbn-i İshâk başka bir rivâyette dedi ki: «Onlar ondan istediler ki onlara Safâ'yı altun kılsın. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) istedi ki onlar için duâ etsin. Bunun üzerine Cibrîl indi ve onlara dedi ki: Ne istiyorsunuz, eğer dilerseniz istediğiniz şeyi yapayım sonra eğer âyetleri gözle gördükten sonra yalanlarsanız sizi dünyada bekletmeyiz. Onlar da buna cevaben dediler ki:

— Bizim için ona ihtiyaç yoktur.»

lip senin bize ne diyeceğini sana bildirsin ve onun bize ne yapacağını haber versin. Zira biz, bize getirdiğin şeyi kabûl etmedik. Çünkü Rahmân denilen Yemâme'den bir adamın bu şeyleri sana bildirdiğini öğrendik. Biz vallahi Rahman'a aslâ inanmayız. Ey Muhammed, sana karşı bizden günah kalktı. Ve biz Allah'a and olsun ki seni ve bize yaptıklarını bırakmayız. Ya sen bizi yok edersin. Ya biz seni yok ederiz. Onların bir sözcüsü dedi ki: Biz meleklere ibâdet ederiz, onlar Allah'ın kızlarıdırlar. Onların bir sözcüsü de şöyle dedi. Elbette sana îman etmeyiz tâ ki sen Allah ile melekleri ayanen karşımıza getiresin.

Abdullah b. Ebî Ümeyye'nin Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile konuşması

Bunu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e dedikleri zaman onların yanından kalktı ve onunla birlikte Abdullah b. Ebî Ümeyye b. el-Muğire b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm'da kalktı — o hala oğludur. Âtike bint-i Abdulmuttalib'den doğmadır — ona dedi ki:

— Ey Muhammed! Senin kavmin söylediklerini sana arz ettiler, sen kabul etmedin. Sonra kendileri için senden birtakım şeyler istediler ki, Allah'ın katında dediğin gibi mertebeni bilsinler ve seni tastik etsinler ve sana tâbi olsunlar sen ise yapmadın. Sonra senin onlara üstünlüğünü ve senin Allah yanındaki makamını onunla bilecekleri şeyleri kendin için de yapmanı senden istediler, sen ise yapmadın. Sonra senden, onları kendisiyle korkutacağın bâzı âcil azablar getirmeni senden istediler sen ise yapmadın — veya benzeri sözler söyledi —. Bu durumda Allah'a yemin ederim ki sana aslâ iman etmem tâ ki göğe bir merdiven yapasın sonra ondan yukarı çıkasın ve ben de sana oraya gelinceye kadar bakayım sonra seninle birlikte senin dediğin gibi sana şehâdet eder olan dört tane melek getiresin. Allah'a and ederim ki şâyet bunu yapsan zan etmiyorum ki ben seni tastik edeyim.* Sonra Resûlulalh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den ayrılıp gitti. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de evine hazin olarak gitti. Kavmi onu dâvet ettiği zaman onlardan umduğu şeyleri kaçırdığını ve onların kendisinden uzaklaştıklarını görmüştü.

(*) Bu zât Mekke'nin fethinden önce müslüman olmuştur.

Ebû Cehl'in Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i **tehdit etmesi**

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yanlarından kalktığı zaman Ebû Cehl şöyle dedi:

— Ey Kureyş topuluğu, Muhammed imtinâ etti. Ancak gördüğünüz gibi, dinimizi ayıplamaya babalarımıza sövmeğe ve akıllarımızı sefih göstermeye ve ilâhlarımıza sövmeğe devam etmektedir. Ben Allahla âhidleşiyorum ki elbette yarın zorla kaldıracağım bir taş ile önüne oturacağım — veya buna benzer şeyler söyledi — namazında secde ettiği zaman onun başını kıracağım. O zaman beni, ister yardımsız, onunla başbaşa bırakın veya beni koruyun. Bundan sonra Benû Abd-i Menâf akıllarına ne gelirse yapsın. Dediler ki:

— Vallâhi seni hiçbir şeyden ötürü aslâ yardımsız bırakmayız sen istediğin şeyi yapmaya devam et.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in **üzerine taş atmayı kasd ettiği zaman Ebû Cehl'in başına gelen**

Ebû Cehl sabahladığı zaman vasfettiği gibi bir taş aldı. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için oturup bekliyordu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de her gün çıktığı gibi sabahleyin kuşluk zamanı çıktı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke'de idi. Onun kıblesi ise Şam'a doğru idi. Namaz kıldığı zaman Rükn-i Yemâni ile Hacer-i Esved arasında namaz kılardı. Kâbe'yi de kendisiyle Şam arasında bırakırdı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namaz kılmaya kalktı ve Kureyş ise erkenden gelmişler ve meclislerinde oturmuşlar. Ebû Cehl'in ne yapacağını bekliyorlardı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) secde ettiği ve selâm verdiği zaman, Ebû Cehl taşı yüklendi sonra ona doğru gelmeğe başladı, nihâyet ona yaklaştığı zaman yenilmiş rengi değişmiş korkutulmuş olarak elleri taş üzerinde kurumuş olarak döndü. Nihâyet taşı elinden attı ve Kureyş adamları ona doğru geldiler ve ona dediler ki:

— Ey Ebul-Hakem sana ne oldu? Dedi ki:

— Ona doğru gittim ki dün akşam size söylediğim şeyi ona yapayım. Ona yaklaştığım zaman bana onun önünde bir erkek deve ârız oldu. Hayır, vallâhi şimdiye kadar onun cüssesi gibi ne onun

boynu gibi ve ne de onun dişleri gibi bir erkek deveyi görmedim. Beni yemek istedi. Az kalsın beni yiyecekti.

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana zikr olundu ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle dedi:

— **İşte o Cibril** (Aleyhisselâm)'**dır. Şâyet yaklaşsaydı elbette onu tutacaktı.** (386)

Nadr'ın Kureyş'e, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in söyledikleri hakkında tedbir ile nasihatı

Ebû Cehl bunu onlara söylediği zaman Nadı b. el-Hâris b. Kelede b. Alkame b. Abd-i Menaf b. Abduddar b. Kusayy kalktı.

İbn-i Hişâm dedi ki: Denilir ki: O, Nadr b. el-Hâris b. Alkame b. Kelede b. Abd-i Menâf'dır.

İbn-i İshâk dedi ki:

Ve şöyle dedi:

— Ey Kureyş topluluğu! Vallâhi başınıza bir iş gelmiştir. Daha üstesinden gelemezsiniz. Muhammed sizin içinizde taze bir çocuk iken sizin içinizde en çok râzı olduğunuz sözce en doğrunuz ve emanetce sizin en büyüğünüz idi. Nihâyet saçlarına ak düştüğü ve size geldiği şeyle geldiğini gördüğünüz zaman sihirbazdır, dediniz. Hayır vallâhi o siharbaz değildir. Biz sihirbazları ve onların üflemelerini ve ipleri düğümlemelerini görmüşüzdür, dediniz ki kâhindir. Hayır vallâhi o kâhin değildir, kâhinleri ve onların çarpıntılarını görmüşüz ve onların kelâmdaki secilerini işitmişizdir. Dediniz. Şâirdir. Hayır vallâhi o şâir değildir, şiiri gördük ve onun sınıflarının hepsini hezecini ve recezini işittik. O mecnundur, dediniz, hayır vallâhi o bir mecnûn değildir, biz mecnûnu gördük o onun ne boğmasıdır ne onun vesvesesidir, ne de onun karıştırmasıdır. Ey Kureyş topluluğu! Durumunuza bir nazar ediniz. Çünkü vallâhi size büyük bir iş inmiştir.

---

(386) Bu hadîsi Nesei Ebû Hureyre'ye isnâd ile rivâyet ederek şöyle dedi: «Ebû Cehl yapacağını anlattı, onlar dediler ki: Sana ne oldu? O da dedi ki: Onunla benim aramda ateşten bir hendek ve korkunç bir şey ve kanadlar vardı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de dedi ki: «Şâyet yaklaşsaydı onu melekler uzuv be uzuv parçalayacaklardı.» (Ravze mürâcaat).

Nadr b. el-Hâris'in Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e eziyet vermesi

Nadr b. el-Hâris Kureyş'in şeytânlarındandı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e eziyet verenlerden ve onun için düşmanlığa gayret gösterenlerdendi. Hire'ye gelmişti ve orada Farsların meliklerinin haberlerini ve Rüstem ve İsfendiyâr'ın haberlerini öğrenmişti. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir mecliste oturduğu zaman onda Allah'ı hatırlatır ve onlardan önceki ümmetlere Allah'ın azâbından erişen şeylere duçar olmaktan kavmini sakındırırdı. Kalktığı zaman yerine bu Nadr geçerdi. Sonra şöyle derdi:

Ben vallâhi ey Kureyş topluluğu onlara ondan daha güzel konuşuyorum. İşte geliniz. Ben size onun sözünden daha güzelini haber veririm. Sonra, Fars meliklerinden Rüstem ve İsfendiyar'dan haber veriyordu ve şöyle diyordu:

Neden Muhammed benden daha güzel haber verici olsun.

İbn-i Hişâm dedi ki: Bana ulaşan habere göre: «Yakında Allah'ın inzâl ettiğinin mislini inzâl edeceğim» diyen oduı.

İbn-i İshâk dedi ki:

İbn-i Abbâs (Radiyallâhü anhümâ), bana gelen habere göre şöyle derdi: Onun hakkında Kur'an'dan sekiz âyet nâzil oldu: Allah Azze ve Celle'nin şu kavli:

« إِذَا تُتْلَى عَلَيْهِ آيَاتُنَا قَالَ أَسَاطِيرُ الأَوَّلِينَ » .

«Onun üzerine âyetlerimiz okunduğu zaman dedi ki: Onlar evvelkilerin hikâyeleridir.» ve Kur'ân'dan içinde «esatir» kelimesinin geçtiği her âyet onun hakkında nâzil oldu.

Kureyş, Nadr ve İbn-i Ebi Muayt'ı, Yahûdilerin ahbârından Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in durumunu sormak üzere gönderdiler

Nadr b. el-Hâris böyle dediği zaman onu ve onunla birlikte Ukbe b. Ebi Muayt'ı Medine'de yahûdilerin ahbârına gönderdiler ve dediler ki:

(*) Ahbar, yahûdi âlimleri demektir.

Onlardan Muhammed'i sorunuz ve onlara onun sıfatlarını belirtiniz. Ve onun sözünü onlara haber veriniz. Çünkü onlar ilk ehl-i kitabdırlar. Ve onların yanında, bizim yanımızda olmayan Peygamberler ilmi vardır. Bunun üzerine onlar çıktılar ve Medine'ye geldiler ve yahûdilerin ahbârına Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i sordular ve onlara onun durumunu anlattılar ve onlara onun sözlerinin bir kısmını haber verdiler. Onlara dediler ki: Şüphesiz siz Tevrât ehlisiniz, size geldik ki; bizim bu arkadaşımız hakkında bize haber veresiniz. Yahûdilerin ahbârı da onlara şöyle dedi:

— Size söyleyeceğimiz üç şeyi ona sorunuz. Eğer onları size haber verirse o gönderilmiş bir Peygamberdir. Eğer bunu yapmazsa uydurucu bir adamdır. Araştırınız. Ona evvel zamanda kalmış olan (gençler topluluğunu) onların durumlarının ne olduğunu sorunuz. Çünkü onların hayret verici acayib bir haberi vardır. Ve ona, yerin doğularına ve batılarına vâsıl olmuş çok dolaşıcı bir adamı sorunuz ki ne imiş o? Ona ruh nedir? diye sorunuz. Bunları size haber verdiği zaman ona tâbi olunuz. Çünkü o bir Peygamberdir. Eğer bunları yapmazsa o yalan uydurucu bir adamdır. O zaman onun durumu hakkında aklınıza geleni yapınız.

Bunun üzerine Nadr b. el-Hâris ve Ukbe b. Ebi Muayt b. Ebi Amr b. Ümeyye b. Abd-i Şems b. Abd-i Menâf b. Kusayy döndüler ve Mekke'ye Kureyş'in yanına geldiler ve dediler ki:

— Ey Kureyş topluluğu size, sizinle Muhamed'in arasını fasl edecek hüküm verecek bir şeyi getirdik. Yahûdilerin âlimleri bize haber verdiler ki: Bize kendileriyle emr ettikleri birtakım şeyleri ona soralım. Eğer onları size haber verirse o Peygamberdir. Eğer haber vermezse yalan uyduran bir adamdır. Artık onun hakkındaki görüşünüzü tesbit edin.

Kureyş'in, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e birtakım sorular sorması ve onun da onlara cevab vermesi

Böylece Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldiler ve dediler ki:

— Ey Muhammed, bize evvel zamanda kalmış olan kendileri için acâib kıssa bulunan gençlerden haber ver, bir de yerin doğularına ve batılarına varmış çok dolaşıcı olan bir adamdan haber

ver. Yine bize ruhun ne olduğunu haber ver. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de dedi ki:

— Size sorduğunuz şeyleri yarın haber vereceğim, ve istisnâ etmedi (yâni Allah dilerse demedi). Bunun üzerine ondan ayrıldılar. Resûlullar (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) — zikr ettiklerine göre — on beş gece bekledi. Nihâyet Mekke halkı kötü haberler yaymaya başladılar ve dediler ki:

— Muhammed bize yarın, diye vaad etti bu gün on beş geceden sabaha çıktık ki hâlâ bize sorduğumuz şeyleri haber vermiyor. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de vahyin ondan tehir edilmesinden hüzünlendi ve Mekke halkının konuştukları ona zor geldi. Sonra Cibril, Allah Azze ve Celle'den Eshâb-ı Kehf sûresini ona getirdi. Allah o sürede onun neden onlara üzüldüğünü kınıyor ve sordukları gençler topluluğu, çok dolaşan adam ve ruh hakkında bilgi veriyordu.

Resûlullah'a vahyin bir müddet geçtiği zaman Allah'ın Kureyş hakkında inzâl ettiği şeyler (âyetler)

İbn-i İshâk dedi:

Bana zikr olundu ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e Cibril geldiği zaman Cibril'e dedi ki:

«Benden kayb oldun. Hattâ kötü zanda bulundum.» Cibril de ona dedi ki:

وَمَا نَتَنَزَّلُ إِلَّا بِأَمْرِ رَبِّكَ لَهُ مَا بَيْنَ أَيْدِينَا وَمَا خَلْفَنَا وَمَا بَيْنَ ذَٰلِكَ وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا

«Biz (elçiler) senin Rabbinin emri olmadıkca inmeyiz. Önümüzde, ardımızda ve ikisinin arasında ne varsa O'nundur. Senin Rabbin unutkan değildir.»

Tebareke ve Teâlâ sûreyi kendi hamdiyle ve Resûlünün nübüvvetinin zikriyle açtı. Çünkü onlar bu ikisini inkâr ediyordular. Allah buyurdu:

« الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَىٰ عَبْدِهِ الْكِتَابَ »

«Allah'a hamd olsun ki, kuluna kitabı indirdi.» Yâni Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e indirdi:

« وَلَمْ يَجْعَلْ لَهُ عِوَجًا قَيِّمًا »

«Kendisinde hiçbir eğrilik yapmadığı, o dosdoğru..» Yâni mutedil olup kendisinde ihtilâf olmayan.

« لِيُنْذِرَ بَأْسًا شَدِيدًا مِنْ لَدُنْهُ »

«(Kâfirleri) cânib(-i ilâhisi)nden en çetin bir azab ile korkutmak..» Yâni dünyada acele olan azâbını hatırlatmak için.

« وَعَذَابًا أَلِيمًا فِي الْآخِرَةِ »

«Âhirette de elîm azab olarak..» Yâni Seni Resûl olarak gönderen Rabbinin indinden azâbı bildirmek için...

« وَيُبَشِّرَ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ أَجْرًا حَسَنًا مَاكِثِينَ فِيهِ أَبَدًا »

«Güzel güzel amel (ve hareket)lerde bulunan mü'minlere de içinde ebedî kalacakları güzel bir ecr (ve mükâfât)ı müjdelemek...» Yâni ebedi kalınacak yeri anlatmak için...

« لَا يَمُوتُونَ فِيهَا »

«Orada ölmezler.. O kimseler ki getirdiğin şeylerde seni tastik ederler ve onlara emr ettiğin amellerle amel ederler.»

« وَيُنْذِرَ الَّذِينَ قَالُوا اتَّخَذَ اللهُ وَلَدًا »

«Allah evlât edindi, diyenlere mâruz kalacakları kötü âkibetleri haber vermek..» Yâni Kureyş'e, onların şu sözlerinden; Biz meleklere ibâdet ederiz, onlar Allah'ın kızlarıdır, demelerinden dolayı...

« مَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ وَلَا لِآبَائِهِمْ »

«Ne onların, ne atalarının buna dâir hiçbir bilgisi yoktur..» O ataları ki Kureyş onlardan ayrılmayı ve onların dinini ayıplamayı çok büyüklediler ve güçlerine gitti.

« كَبُرَتْ كَلِمَةً تَخْرُجُ مِنْ أَفْوَاهِهِمْ »

«**Ağızlarından çıkan söz ne büyük..»** Yâni Melekler Allah'ın kızlarıdır demeleri ne iğrenç şeydir.

«إِنْ يَقُولُونَ إِلاَّ كَذِبًا فَلَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَفْسَكَ» يا محمد « عَلَى آثَارِهِمْ إِنْ لَمْ يُؤْمِنُوا بِهَذَا الْحَدِيثِ أَسَفًا » أى لحزنه عليهم.

«**Onlar yalandan başkasını söylemezler. Demek, bu söze (Kur'ân'a) inanmazlarsa bir üzüntü duyarak arkalarından kendini âdeta tüketeceksin.»** Yâni onlardan ummakta olduğun şeyi kaçırmakla hüznünden dolayı... Yâni üzülme. .

İbn-i Hişâm dedi ki : Bâhiün nefseke = Ebû Ubeyde'nin bana haber veddiğine göre nefsini helâk edicisin, demektir.

Zü'r-Rime şöyle dedi :

أَلاَ أَيُّهَذَا الْبَاخِعُ الْوَجْدُ نَفْسَهُ ... لِشَيْءٍ نَحَتْهُ عَنْ يَدَيْهِ الْمَقَادِرُ

«Ey kuvvetlerin ellerindekini kendiliğinden uzaklaştırdığı nefsini helâk eden hüzünlü kimse.»

Onun cemi Bâhiûn ve beheedir Bu beyt onun bir kasidesindedir. Arab «Beha'tü lehû nushi ve nefsi» der. Ey cehedtü lehu = onun için cehd ettim.» demektir.

« إِنَّا جَعَلْنَا مَا عَلَى الْأَرْضِ زِينَةً لَهَا لِنَبْلُوَهُمْ أَيُّهُمْ أَحْسَنُ عَمَلاً »

«**Biz yer üzerinde olan şeyleri, yere, birer zînet kıldık (insanların) hangisinin ameli daha güzel? Onları imtihan edelim diye.»**

İbn-i İshâk dedi ki : Yâni onların hangisi benim emrime daha çok tâbi olandır ve benim ibâdetim ile daha çok emel edendir.

« وَإِنَّا لَجَاعِلُونَ مَا عَلَيْهَا صَعِيدًا جُرُزًا »

«Bununla beraber biz onun üstünde olan şeyleri elbet kupkuru bir toprak yapanlarız.» Yâni yerin üstünde. Çünkü onun üzerinde olan şeyler fanîdirler ve zâildirler. Ve çünkü merci, dönüş banadır. O halde herkesi ameliyle cezâlandırırım. O hâlde orada işittiğin ve gördüğün şey seni hüzünlendirmesin ve seni kederlendirmesin.

İbn-i Hişâm dedi ki : es-Said, yer demektir. Onun cemi suud'dur. Zür-Rime küçük bir geyiği vasıflarken şöyle dedi :

كَأَنَّهُ بِالضُّحَى تَرْمِي الصَّعِيدَ بِهِ دَبَّابَةٌ فِي عِظَامِ الرَّأْسِ خُرْطُومُ

«Sanki o kuşluk vaktinde saide vuruyor, onda, başın kemiklerinde hamir olduğu halde.»

Bu beyt onun bir kasidesindedir Said yol mânasına da gelir. Hadiste şöyle gelmiştir :

إِيَّاكُمْ وَالْقُعُودَ عَلَى الصُّعُدَاتِ .

«Sizi suudat üzerinde oturmaktan sakındırırım.» Bununla yolu murâd ediyor. Cürüz, kendisinde bir şey bitmeyen yer demektir. Cemi ecrâz gelir. Cürüz senesi ecrâz seneleri denilir. Bu seneler o senelerdir ki onlarda yağmur olmaz. Ve o senelerde kıtlık kuraklık ve şiddet = açlık olur. Zür-Rime birtakım develeri vasfederek şöyle dedi :

«Modullamak ve kıtlık seneler onların batınlarındakilerini cılızlattı. Başkası kalmadı ancak şişkin ve genişçe birtakım kaburgalar kalmıştır.»

Bu beyt onun bir kasidesinde geçmektedir.

Allah Teâlâ'nın Ashâb-ı Kehf'in kıssası hakkında inzâl ettiği şey

İbn-i İshâk dedi ki :
Sonra sordukları gençlerin durumunu anlatmaya başladı.

« أَمْ حَسِبْتَ أَنَّ أَصْحَابَ الْكَهْفِ وَالرَّقِيمِ كَانُوا مِنْ آيَاتِنَا عَجَبًا »

«(Habibim) sen, bizim âyetlerimiz içinde (yalnız) Kehf ve Rakîm ashâbının ibrete şâyan olduklarını mı sandın (öyle değil). Yâni kullarıma gösterdiğim hüccetlerim içinde bunlardan daha acîb âyetlerim olmuştur.

İbn-i Hişâm dedi ki:

Rakîm; Onların haberlerinin kendisinde rakamlandığı kitaptır. Cemi rukumdur.

Accâc şöyle dedi:

وَمُسْتَقَرُّ الْمُصْحَفِ الْمُرَقَّمِ

«Rakamlanmış mushafın karar kıldığı yer.»

Bu beyt onun bir ercûzesindedir.

İbn-i İshâk dedi ki:

Sonra Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

ثم قال تعالى : « إِذْ أَوَى الْفِتْيَةُ إِلَى الْكَهْفِ فَقَالُوا رَبَّنَا آتِنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً وَهَيِّئْ لَنَا مِنْ أَمْرِنَا رَشَدًا . فَضَرَبْنَا عَلَى آذَانِهِمْ فِي الْكَهْفِ سِنِينَ عَدَدًا . ثُمَّ بَعَثْنَاهُمْ لِنَعْلَمَ أَيُّ الْحِزْبَيْنِ أَحْصَى لِمَا لَبِثُوا أَمَدًا »

«O zaman o genç yiğitler mağaraya sığınmış(lar)dı da: «Ey Rabbimiz, bize tarafından bir rahmet ver ve işimizden bizim için bir muvaffakiyyet hazırla» demişlerdi.

Bunun üzerine biz nice yıllar mağarada onların kulaklarına (perde) **vurduk. Sonra da onları uyandırdık, iki zümreden hangisi bekledikleri gayeyi daha iyi** (zabt ve) **hesab edicidir, ayırd edelim diye.»**

Sonra Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

« نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ نَبَأَهُمْ بِالْحَقِّ »

«(Şimdi) sana onların kıssasını, hakikatı vech ile anlatıyoruz.»

« إِنَّهُمْ فِتْيَةٌ آمَنُوا بِرَبِّهِمْ وَزِدْنَاهُمْ هُدًى وَرَبَطْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ إِذْ قَامُوا فَقَالُوا رَبُّنَا
رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ لَنْ نَدْعُوَ مِنْ دُونِهِ إِلٰهًا لَقَدْ قُلْنَا إِذًا شَطَطًا »

«Doğrusu onlar Rablerine iman eden genç yiğitlerdi. Biz de onların hidâyetini artırmıştık.»

Ve (zâlim hükümdarın önünde) dikilip de: **«Bizim Rabbimiz göklerin ve yerin Rabbidir. Biz ondan başkasına tanrı demeyiz. (Dersek) o halde, and olsun ki, hakikatden uzaklaşmış oluruz.»** Yâni ey Mekkeliler, onlar bana şirk koşmadılar. Sizin bilmediğiniz ve tanımadığınız şeyleri bana şirk koştuğunuz gibi.

İbn-i Hişâm dedi ki:
Şatat: Azgınlık demektir. A'şâ Beni Kays b. Salebe şöyle dedi:

لَا يَنْتَهُونَ وَلَا يَنْهَى ذَوِي شَطَطٍ كَالطَّعْنِ يَذْهَبُ فِيهِ الزَّيْتُ وَالْفُتُلُ

«Ne çekinirler ve ne de şatat sâhiblerini nehy ederler.
Tıpkı yağ ve fitili geçiren delik gibi.»

Bu beyt onun bir kasidesindedir.

« هٰؤُلَاءِ قَوْمُنَا اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ آلِهَةً لَوْلَا يَأْتُونَ عَلَيْهِمْ بِسُلْطَانٍ بَيِّنٍ » .

«Şunlar, şu bizim kavmimiz Ondan (Allah'dan) **başka Tanrılar edindiler. Bunların üzerine baari açık bir bürhan getirselerdi ya.»**

İbn-i İshâk dedi ki: Yâni hüccet-i bâliğe yeterli bir delil ile:

« فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا . وَإِذِ اعْتَزَلْتُمُوهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ
إِلَّا اللّٰهَ فَأْوُوا إِلَى الْكَهْفِ يَنْشُرْ لَكُمْ رَبُّكُمْ مِنْ رَحْمَتِهِ وَيُهَيِّئْ لَكُمْ مِنْ
أَمْرِكُمْ مِرْفَقًا . وَتَرَى الشَّمْسَ إِذَا طَلَعَتْ تَزَاوَرُ عَنْ كَهْفِهِمْ ذَاتَ الْيَمِينِ وَإِذَا
غَرَبَتْ تَقْرِضُهُمْ ذَاتَ الشِّمَالِ وَهُمْ فِي فَجْوَةٍ مِنْهُ » .

«Artık Allah'a karşı yalan yere iftirâ edenlerden daha zâlim kimdir dedikleri zaman kalblerini (sabr ve sebât ile tamâmen Hakka) **bağlamıştık.** (Birbirine şöyle demişlerdi) : **Madem ki siz onlardan ve Allah'tan başka tapmakta olduklarından ayrıldınız, o halde mağaraya** (çekilip) **sığının ki, Rabbiniz size rahmetinden genişlik versin, durumunuzu size kolay kılsın.»**

«(Onlara baksaydın) **görürdün ki; güneş doğduğu zaman mağaralarının sağ tarafına yönelir, battığı vakit de onların sol yanını kesib gider. Kendileri ise oranın geniş bir yerinde idiler.»**

İbn-i Hişâm dedi ki : Tezâverü : Meyleder, demektir. Bu zevr'dendir. İmriül'Kays b. Hücr şöyle dedi :

وَإِنِّي زَعِيمٌ إِنْ رَجَعْتُ مُمَلَّكًا بِسَيْرٍ تَرَى مِنْهُ الفُرَانِقَ أَزْوَرَا

«İddiâ ediyorum ki, eğer bir sefer ile gelirsen, kitap altında eğilerek geleni görürsün.»

Bu beyt onun bir kasidesindedir Ebû Zahf el-Küleybi bir beldeyi vasf ederek şöyle dedi :

جَأْبُ الْمُنَدَّى عَنْ هَوَانَا أَزْوَرُ يُنْضِي الْمَطَايَا خِمْسُهُ الْعَشَنْزَرُ

«Mer'ası katı bizim havamızdan meyilli şiddetli yaratıklar olan binek... lerini beş günde bir su verilmesi cılızlatıyor.»

Bu iki beyt onun bir ürcûzesindedir.

« تَقْرِضُهُمْ ذَاتَ الشِّمَالِ »

«Onların sol yanından kesib giderdi..» Yâni onları geçerdi. Zür-Rim şöyle dedi :

إِلَى ظُعُنٍ يَقْرِضْنَ أَقْوَازَ مُشْرِفٍ شِمَالاً وَعَنْ أَيْمَانِهِنَّ الفَوَارِسُ

«Üzerlerinde kevdec bulunan develer ki bir bir mevziin soldan dairevi kum yığınlarını bırakır giderlerdi ve onların sağ yanlarında ise kumlar vardı.»

Bu beyt onun bir kasidesindedir.

Fecve: Geniş yer demektir. Onun cemi ficâ'dır. Şâir şöyle dedi:

أَلْبَسْتَ قَوْمَكَ مَخْزَاةً وَمَنْقَصَةً حَتَّى أُبِيحُوا وَخَلَّوْا فَجْوَةَ الدَّارِ

«Sen kavmine zillet, korluk ve noksanlık giydirdin, taki onlar mübâh görüldüler ve evin geniş yerinde bırakıldılar.»

« ذٰلِكَ مِنْ آيَاتِ اللّٰهِ »

«Bu Allah'ın âyetlerindendir.» Yâni bu gençlerin kıssası ehl-i kitaba delildir. Çünkü onlar bunu biliyordular ve Peygamberliğinin doğruluğunu araştırmak için bunu müşriklere sordurdular.

« مَنْ يَهْدِ اللّٰهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ وَمَنْ يُضْلِلْ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ وَلِيًّا مُرْشِدًا . وَتَحْسَبُهُمْ أَيْقَاظًا وَهُمْ رُقُودٌ وَنُقَلِّبُهُمْ ذَاتَ الْيَمِينِ وَذَاتَ الشِّمَالِ وَكَلْبُهُمْ بَاسِطٌ ذِرَاعَيْهِ بِالْوَصِيدِ » .

«Allah kime hidâyet ederse o, doğru yola erdirilmiş, kimi de şaşırtırsa artık onun için hiç bir zaman irşâd edici bir yar bulamazsın.

Sen onları uyanık kimseler sanırsın. Halbuki onlar uyuyanlardır. Biz onları (gâh) sağ yanına, (gâh) sol yanına çeviriyorduk. Köpekleri de (mağaranın) giriş yerinde iki kolunu (ayağını) uzat(ıb yat)makta idi.»

İbn-i Hişâm dedi ki: Vasîd, kapı demektir. Absi — ki onun ismi Ubeyd b. Vehb'dir — şöyle dedi:

بِأَرْضِ فَلَاةٍ لَا يُسَدُّ وَصِيدُهَا عَلَيَّ وَمَعْرُوفِي بِهَا غَيْرُ مُنْكَرِ

«Bir çöl yerde ki onun kapısı bana karşı kapatılmaz.
Benim oradaki iyiliğim münker değildir.»

Bu beyt onun birtakım beyitleri içindedir. Vasid avlu mânasına da gelir. Onun cemi: vesàid, vüsüd vüsdân, üsüd ve üsdân gelir.

« لَوِ اطَّلَعْتَ عَلَيْهِمْ لَوَلَّيْتَ مِنْهُمْ فِرَارًا وَلَمُلِئْتَ مِنْهُمْ رُعْبًا »

«Üzerlerine tırmanıp da (hallerini bir) görseydin mutlaka onlardan yüz çevirir, kaçardın ve her halde için onlardan korku ile dolardı.»

« قَالَ الَّذِينَ غَلَبُوا عَلَىٰ أَمْرِهِمْ »

«Onların işine gâlib (ve vâkıf) olanlar ise.» Yâni saltanat ve mülk sahipleri...

« لَنَتَّخِذَنَّ عَلَيْهِمْ مَسْجِدًا سَيَقُولُونَ »

«Mutlaka yanlarında bir mescid edineceğiz» dedi(ler).
Yahûdilerin âlimleri,

: « ثَلَاثَةٌ رَابِعُهُمْ كَلْبُهُمْ وَيَقُولُونَ خَمْسَةٌ سَادِسُهُمْ كَلْبُهُمْ رَجْمًا بِالْغَيْبِ »

«(Sayıları) üçtür, dördüncüleri köpekleridir, diyecekler. (İkisi de) gaybı taşlamaktır.» Yâni onlar onu bilmezler.

« وَيَقُولُونَ سَبْعَةٌ وَثَامِنُهُمْ كَلْبُهُمْ قُلْ رَبِّي أَعْلَمُ بِعِدَّتِهِمْ مَا يَعْلَمُهُمْ إِلَّا قَلِيلٌ
فَلَا تُمَارِ فِيهِمْ إِلَّا مِرَاءً ظَاهِرًا » أي لا تكابرهم .

«Yedidir, sekizincileri kelbleridir» diyecekler. Şöyle ki: «Rabbim onların sayısını daha iyi bilendir. Ancak, az kişi onları bilir. O halde bunlar hakkında zaahiri bir münakaşadan gayrı ile mücâdele etme.» Yâni onlarla mükâbere etme.

« وَلَا تَسْتَفْتِ فِيهِمْ مِنْهُمْ أَحَدًا »

Bunlara dâir içlerinden hiçbir kimseden fetvâ da isteme.» Çünkü onların onlara dâir bir bilgisi yoktur.

« وَلَا تَقُولَنَّ لِشَيْءٍ إِنِّي فَاعِلٌ ذَٰلِكَ غَدًا إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ وَاذْكُرْ رَبَّكَ إِذَا نَسِيتَ وَقُلْ عَسَىٰ أَنْ يَهْدِيَنِ رَبِّي لِأَقْرَبَ مِنْ هَٰذَا رَشَدًا »

«Hiçbir şey hakkında «Ben bunu her halde yarın yapacağım» deme.

Meğer ki (sözünü) **Allah'ın dilemesi**(ne bağlamış olasın). **Unuttuğun zaman Rabbini an** ve (şöyle) **de: «Umulu rki Rabbim beni bundan daha yakın bir hayra ve muvaffakiyyete erdirir.»** Yâni kendisinden sana sordukları bir şeyden dolayı bunun hakkında ben yarın size haber veririm dediğin gibi deme ve Allah'ın dilemesini istisna et ve unuttuğun zaman Rabbini zikr et ve de ki umulur ki; Rabbim beni bana sorduğunuz şeyler hakkında hayırlısına doğruya erdirir. Çünkü sen bu hususta benim ne yapacağımı bilmezsin.

« وَلَبِثُوا فِي كَهْفِهِمْ ثَلَاثَ مِائَةٍ سِنِينَ وَازْدَادُوا تِسْعًا »

«Onlar mağaralarında üç yüz sene eğleştiler. (Buna) **dokuz** (yıl) **daha kattılar.»** Yâni böyle söyleyeceklerdir.

« قُلِ اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا لَبِثُوا لَهُ غَيْبُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ أَبْصِرْ بِهِ وَأَسْمِعْ

«De ki: Allah, ne kadar eğlendiklerini daha iyi bilendir. Göklerin ve yerin gaybı(nı bilmek) **O'na hassdır.»**

مَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا يُشْرِكُ فِي حُكْمِهِ أَحَدًا »

أى لم يخف عليه شيء مما سألوك عنه .

«O ne güzel görendir! Ne güzel işitendir! (Bütün) bunların Ondan başka hiçbir yardımcısı yoktur. O, hiçbir (kimseyi, hiçbir şeyi) hükmüne ortak da yapmaz.» Yâni kendisinden sana sordukları şeylerden hiçbir şey onun üzerine gizli kalmaz.

Çok dolaşan adamın haberi hakkında
Allah Teâlâ'nın inzâl ettiği şeyler

Çok dolaşan adamın durumuna dâir Peygambere sordukları şey hakkında :

« وَيَسْئَلُونَكَ عَنْ ذِي الْقَرْنَيْنِ قُلْ سَأَتْلُو عَلَيْكُمْ مِنْهُ ذِكْرًا .
إِنَّا مَكَّنَّا لَهُ فِي الْأَرْضِ وَآتَيْنَاهُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ سَبَبًا فَأَتْبَعَ سَبَبًا »

«Sana Zülkarneyn'i sorarlar. **Deki; «Size onun (hâlinden) de haber vereyim.» Hakikat, biz onu yer (yüzün)de büyük bir kudret sâhibi kıldık ve ona muhtac olduğu her şeyden bir sebep** (bir yol) **verdik.»** Kıssanın sonuna kadar buyurdu.

Zülkarneyn ile ilgili bir şey de şudur : Başka hiçbir kimseye verilmeyen güç ona verilmişti. Ona sebepler verildi tâki yerin doğularına ve batılarına vardı. Hiçbir yere ayak basmadı ki oranın ehli üzerine musallat kılınmasın. Nihâyet meşrikden ve mağribden ötesinde mahlûkattan bir şeyin olmadığını gördü.

İbn-i İshâk dedi ki : Onun hakkındaki bilgileri nesilden nesile öğrenen acemlerden haber alan birisi bana haber verdi ki :

Zülkarneyn Mısır halkından bir adam idi. Onun ismi Merzebân b. Merzebe el-Yunânî idi Yunân b. Yâsef b. Nûh'un çocuklarındandı.

İbn-i Hişâm dedi ki : Onun ismi el-İskender'dir. İskenderiyeyi inşâ eden odur ve ona bu şehir nisbet edilir.

İbn-i İshâk dedi ki : Bana Sevr b. Yezid, Hâlid b. Medân el-Kelâi'den ki bu yetişmiş bir adam idi, naklen haber verdi ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e Zülkarneyn (387) soruldu. O da dedi ki: Sebeplerle yerin altındaki sahâlara da sâhip oldu.

Hâlid dedi ki:

Ömer b. el-Hattâb (Radiyallâhü anh) bir adamın:

— Ey Zülkarneyn, dediğini işitti. Bunun üzerine Ömer dedi ki:

— **Allah'ım af et! Nebîlerin isimleriyle isimlenmeye râzı mı oldunuz ki meleklerin isimleriyle de isimlendiniz.** (Yâni Ömer'e göre Zülkarneyn bir melektir.) (*)

---

(387) Süheylî Zülkarneyn'den ve onun ismi hakkındaki ihtilâf hakkında uzun bir fasıl ayırdı. Biz onu yazmamayı uygun bulduk Zira onda çok ihtilâf vardır ve altından çıkmak zordur.

(*) Süheylî dedi ki: «Ömer (Rahimehullah)'ın mezhebinde, enbiyânın isimleriyle isimlenmek mekrûh idi. Muğîre için onun Ebû İsâ ile künyelenmesini münker görmüştür. Suhayb için de onun Ebû Yahyâ ile künyelenmesini münker görüyordu. Bunun üzerine ikisi de Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in onu bununla künyelediğini ona haber verince o sustu. Ömer bu konuda fazla aşırı gitmeyi ve müslümanlar için bir nebînin ismiyle isimlendiği zaman isimde bir şerefin olmasını veyâ onun ona âhirette menfaat vereceğini zan etmelerini mekrûh görüyordu. Sanki o reiyyetinden bu garazı veyâ onun benzerini hissetmişti. O bunları neden mekrûh gördüğünü daha iyi bilendir. Yoksa Muhammed ile isimleyen sahâbeden bir tâife vardı. Ebû Bekr, Alî ve Talha onlardandır. Talha'nın on çocuğu vardı. Hepsini de bir nebînin ismiyle isimlemişti. Mûsâ b. Talha, İsâ, İshâk, Yakub, İbrâhim ve Muhammed onlardandır. Zübeyr için on çocuk olmuştu. hepsini şehîdlerin ismiyle isimlemişti. Talha ona şöyle dedi: Ben onları enbiyânın isimleriyle isimliyorum sen ise onları şehîdlerin isimleriyle isimliyorsun. Zübeyr de ona dedi ki: Ben oğullarımın şehîd olmasını umuyorum, sen ise senin oğullarının nebîler olmasını mı umuyorsun. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oğlunu İbrâhim ile isimledi. Bu mânada eserler çoktur. Ebû Dâvûd'un Sünen'inde mezkûrdur ki, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle dedi: Nebîlerin isimleriyle isimleyiniz. Fakat bu emir ibâhet üzerine mahmûldur vücûb üzerine değil. Muhammed ile isimlendirilmeye gelince Hâris'in Müsned'inde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den rivâyetinde dedi ki: Kimin üç çocuğu olur da onlardan birinin ismini Muhammed koymazsa cehletmiş demektir. Muayti'de Mâlik'den rivâyetle mezkûrdur ki, ona ismi Muhammed olup Ebul-Kasım ile künyelenen kimse sorulduğunda onda bir sakınca yoktur, dedi. Ona denildi ki: Sen oğlunu Ebul-Kasım ile künyeledin ve onun ismi Muhammed'dir. O da dedi ki: Onu onunla künyelemedim fakat onun ehli onu onunla künyelerler. Bu hususta bir

İbn-i İshâk dedi ki:

Bunun hangisinin doğru olduğunu Allah en iyi bilendir. Acaba bunu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi mi yoksa demedi mi. Eğer onu demiş ise hak olan onun dediğidir.

Allah Teâlâ'nın ruhun durumu hakkında inzâl ettiği

Allah Teâlâ ruhun durumuna dâir sordukları şeyin hakkında şöyle buyurdu:

« وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي وَمَا أُوتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا »

«Sana ruhu sorarlar. De ki: Ruh, Rabbimin emrindendir. Size az bir ilimden başkası verilmemiştir.»

Medine yahûdilerinin Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e Allah Teâlânın:

« وَمَا أُوتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا »

Size ilimden ancak bir şey verildi kavlinden muradın ne olduğunu sormaları

İbn-i İshâk dedi ki: İbn-i Abbâs'dan naklen bana haber verildi ki, O şöyle dedi:

---

nehî işitmedim. Ne de bunda bir beis görürüm. Bu, şuna delâlet eder ki, bundan nehy eden hadîs Mâlik'e bâliğ olmamış veya ona göre bu hadîs sahih görülmemiştir. Halbuki onu ehl-i Sahîh rivâyet etmiştir. Allahu âlem. Belki de ona, Âişe'nin şu hadîsi bâliğ olmuştu: Resul-i Ekrem buyurdu ki: «İsmimi helâl kılıp künyemi haram kılan nedir?»

Nehî hadîsini nesh eden budur Vallahu âlem. İbn-i Sirîn bir kimse için, Ebul-Kasım ile künyelenmeyi mekruh görürdü. İsmi Muhammed olsun olmasın. Bir tâife de ancak ismi Muhammed olanı mekrûh görürlerdi. Muaytî'de yine mezkûrdur ki, ona Mehdi ile isimlendirilmek sorulduğunda o onu mekrûh gördü ve şöyle dedi: Kendisinin Mehdî olduğunu nerden biliyor? Hâdî ile isimlendirmeyi mübâh gördü ve şöyle dedi: Çünkü hâdî yola ileten kimsedir. Mâlik'in Cibrîl ile isimlendirmeyi mekrûh gördüğünü yukarda zikrettik. İbn-i İshâk Ömer'in meleklerin isimleriyle isimlendirmeyi mekrûh gördüğünü zikr etti. Mâlik Yâsîn ile isimlendirmeyi mekrûh görüyordu.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'ye geldiği zaman Yahûdilerin âlimleri şöyle dedi:

Ey Muhammed senin şu kavlin:

« وَمَا أُوتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا »

«İlimden size ancak az bir mikdar verildi» ile bizi mi murâd ediyorsun, yoksa kavmini mi? Dedi ki:

Hepinizi! Dediler ki: O hâlde sen yalnız sana gelen şeyler hakkında tilâvet ediyorsun. Bize ise Tevrât gelmiştir ki onda her şeyin beyânı vardır. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de dedi ki:

— O Allah'ın ilmine göre azdır. Bu hususta sizde size kâfi gelecek şey vardır. Yeter ki onu yaşayasınız.

Bunun üzerine Allah Teâlâ ondan sordukları şey hakkında şu âyeti inzâl etti:

« وَلَوْ أَنَّ مَا فِي الْأَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ أَقْلَامٌ وَالْبَحْرُ يَمُدُّهُ مِنْ بَعْدِهِ سَبْعَةُ
أَبْحُرٍ مَا نَفِدَتْ كَلِمَاتُ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ »

«Eğer yer (yüzün)deki ağaçlar kalemler olsa, deniz de, arkasından yedi deniz daha kendisine ilâveten (mürekkeb) **olsa yine Allah'ın kelimeleri tükenmez. Şüphesiz ki Allah yegâne gâlibdir, tam bir hüküm ve hikmet sâhibidir.»** Yâni Tevrât Allah'ın ilminden az bir mikdardır.

Onların dağları yürütme hakkındaki talebleri hakkında Allah Teâlâ'nın inzâl ettiği (âyetler)

Dağları yürütmeğe, yerleri parçalamaya ve ölen atâlarından geçenleri diriltmeğe dâir kavminin, kendileri için ondan istedikleri şey hakkında Allah Teâlâ onun üzerine şunu inzâl etti:

« وَلَوْ أَنَّ قُرْآنًا سُيِّرَتْ بِهِ الْجِبَالُ أَوْ قُطِّعَتْ بِهِ الْأَرْضُ أَوْ كُلِّمَ بِهِ الْمَوْتَى
بَلْ لِلَّهِ الْأَمْرُ جَمِيعًا »

«Bir Kur'ân ki; eğer onunla dağlar (yerlerinden kopartılıp) yürütülseydi veyâ onunla yer parça parça edilseydi, yahud onunla ölüler konuşturulsaydı (işte o, ancak bu Kitâb-ı Kerim olurdu). Fakat bütün emir (ve kudret-i mutlaka) yalnız Allah'ındır.» Yâni bunlardan bir şeyi işleyemem, ancak sen dilersen işlerim.

Allah Teâlâ'nın onların Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sen kendin için yap, sözlerine karşı red olarak indirdiği

Onların «Senin için yap» sözlerinde ondan kendisi için yapmasını istedikleri cennetler, köşkler ve hazineler kılmasını ve onunla birlikte onu dediği şeylerle tastik eden bir melek göndermesini ve ondan aktarmasını istedikleri sözleri hakkında şu âyetlerini indirdi:

«وَقَالُوا مَالِ هٰذَا الرَّسُولِ يَأْكُلُ الطَّعَامَ وَيَمْشِي فِي الْأَسْوَاقِ لَوْلَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ مَلَكٌ فَيَكُونَ مَعَهُ نَذِيرًا أَوْ يُلْقَى إِلَيْهِ كَنْزٌ أَوْ تَكُونُ لَهُ جَنَّةٌ يَأْكُلُ مِنْهَا وَقَالَ الظَّالِمُونَ إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا انْظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا تَبَارَكَ الَّذِي إِنْ شَاءَ جَعَلَ لَكَ خَيْرًا مِنْ ذٰلِكَ» أي من أن تمشي في الأسواق وتلتمس المعاش «جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَيَجْعَلْ لَكَ قُصُورًا»

«(Yine) dediler: «Bu, nasıl peygamber? (Bizim gibi) yemek yiyor, çarşılarda yürüyor. Ona bir melek indirilip de (bu sûretle) mâiyyetinde (kendisini tastik eden) bir inzarcı (yasakcı) bulunmalı değil miydi?» Yâhut ona (gökten) bir hazine atılmalı, yâhut onun, (meyvelerinden) yiyeceği bir bostanı bulunmalı değil miydi? O zâlimler (kâfirler, mü'minlere) dedi ki: «Siz büyülenmiş bir adamdan başkasına tâbi olmuyorsunuz.»

Bak senin için ne misaller (kıyâslar) getirip saptılar. Artık onlar (hidâyete) hiçbir yol bulamazlar.

(Allah'ın şânı) ne yücedir ki O dilerse sana bunlardan daha hayırlı olmak üzere (bu dünyada dahi) altından ırmaklar akıp duran

cennetler verir, senin için saraylar yapar.» Yâni çarşılardan yürümesinden ve geçimini taleb etmesinden daha hayırlısını kılar.

Onun üzerine, bu hususta onların sözünden dolayı şu kavlini indirdi :

« وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا إِنَّهُمْ لَيَأْكُلُونَ الطَّعَامَ وَيَمْشُونَ فِي
الْأَسْوَاقِ وَجَعَلْنَا بَعْضَكُمْ لِبَعْضٍ فِتْنَةً أَتَصْبِرُونَ وَكَانَ رَبُّكَ بَصِيرًا »

«Biz sizden evvel hiçbir peygamber göndermedik (ve hiç biri hâriç değildi ki) **muhakkak onlar da yemek yerlerdi, çarşılarda yürürlerdi. Sizin bir kısmınızı diğer bir kısım için bir ibtilâ** (ve imtihan mevzuu) **yaptık, sabredecek misiniz** (diye). **Rabbin** (her şeyi) **hakkiyle görendir.»** Yâni sizin bir kısmınızı bir kısmınız için belâ kıldım ki sabr edesiniz. Şâyet dünyayı resûllerimle birlikte kılmamı ve onlara muhâlefet olmamasını dileseydim elbette ki yapardım.

İbn-i Ebi Ümeyye'nin sözüne karşı red olarak
Allah Teâlâ'nın indirdiği

Allah onun üzerine, Abdullah b. Ebî Ümeyye'nin dediği şey hakkında şu kavlini indirdi :

« وَقَالُوا لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ حَتَّى تَفْجُرَ لَنَا مِنَ الْأَرْضِ يَنْبُوعًا . أَوْ تَكُونَ
لَكَ جَنَّةٌ مِنْ نَخِيلٍ وَعِنَبٍ فَتُفَجِّرَ الْأَنْهَارَ خِلَالَهَا تَفْجِيرًا . أَوْ تُسْقِطَ
السَّمَاءَ كَمَا زَعَمْتَ عَلَيْنَا كِسَفًا أَوْ تَأْتِيَ بِاللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ قَبِيلًا ۞
أَوْ يَكُونَ لَكَ بَيْتٌ مِنْ زُخْرُفٍ أَوْ تَرْقَى فِي السَّمَاءِ وَلَنْ نُؤْمِنَ لِرُقِيِّكَ
حَتَّى تُنَزِّلَ عَلَيْنَا كِتَابًا نَقْرَؤُهُ قُلْ سُبْحَانَ رَبِّي هَلْ كُنْتُ إِلَّا بَشَرًا
رَسُولًا »

«Dediler, biz sana katiyyen inanmayız. Tâki bizim için şu yerden bir pınar akıtasın.»

«Yahut senin hurmalık(lar)dan, üzümlük(ler)den bir bahçen olsun da aralarından şarıl şarıl ırmaklar akıtasın.»

«Yâhut iddiâ ettiğin gibi gök yüzünü üstümüze parça parça düşüresin veyâ Allah'ı ve melekleri kefîl getiresin.»

«Yâhut altından bir evin olsun, yâhut semâya çıkasın. Ona çıktığına da aslâ inanmayız! Tâki üstümüze okuyacağımız bir kitab indiresin (şöyle) de: Rabbbimin şânı yücedir. Ben (Allah'ın) resûl(ü) bir beşerden başkası mıyım ki.»

İbn-i Hişâm şöyle dedi:

El-Yenbû: Yerden ve kayadan akan su demektir. Onun cemi yenâbi'dir. İbn-i Herme — ki onun ismi İbrâhim b. Ali el-Fihri'dir — şöyle dedi:

وَإِذَا هَرَقْتَ بِكُلِّ دَارٍ عَبْرَةً نُزِفَ الشُّئُونُ وَدَمْعُكَ الْيَنْبُوعُ

«Her bir eve bir göz yaşı damlası akıttığın zaman göz yaşı damlalarının aktıkları yerler ve senin göz yaşın pınar olup gider.»

Bu beyt onun bir kasidesindedir. Kisef: Azabdan bir parçadır. Onun müfredi, kisfedir. Sidre ve sider gibi. O yine kisf'in de müfredi dir. Kabîl: Mukabil ve muayin ve ayânen demektir. Bu Allah Teâlâ nın şu kavli gibidir:

« أَوْ يَأْتِيَهُمُ الْعَذَابُ قُبُلاً »

«Veyâ onlara azâb ayânen gelir.» Ebû Ubeyde Âşâ Beni Kays b. Sa'lebe'ye âit olan bu şiiri bana okudu:

أُصَالِحُكُمْ حَتَّى تَبُوءُوا بِمِثْلِهَا كَصَرْخَةِ حُبْلَى يَسَّرَتْهَا قَبِيلُهَا

«Sizinle musalaha yaparım taki onun misliyle dönesiniz.
Tıpkı bir yüklü kadının bağırması gibi ki onun kabili muayene eden (ebesi) *kolaylaştırır.»*

Kabil'den = ebe kadını kasd eder. Çünkü o da doğurmakta olan kadına mukabildir ve onun çocuğunu kabûl etmektedir. Bu beyt onun bir kasidesinde geçmektedir. Kabil de denilir, onun cemi kubûl gelir. Allah Teâlâ'nın kitâbında:

« وَحَشَرْنَا عَلَيْهِمْ كُلَّ شَيْءٍ قُبُلًا »

«Her şeyi de onlara karşı (senin söylediklerine) kefiller (ve şâhidler) olmak üzere bir araya getirip toplasaydık..» Kubül kabilin cemidir. Sübül, sebil'in cemi olduğu gibi ve Sürür serir'in cemi olduğu gibi. Ve yine kumus kamis'in cemi olduğu gibi. Kabil yine mesellerden bir meselde geçmektedir Bu onların şu sözüdür:

«Kabili debîr'den bilmez.»

Yâni geleni, gidenden ayıramaz.
Kümeyt b. Zeyd şöyle dedi:

تَفَرَّقَتِ الأُمُورُ بِوَجْهَتَيْهِمْ فَمَا عَرَفُوا الدَّبِيرَ مِنَ القَبِيلِ

«İşler iki vecheleriyle birbirinden ayrılırlar, debiri kabilden ayıramadılar.»

Bu beyt onun bir kasidesindedir.

Kabil, kabile mânasına da gelir. Zührüf ise Muzahref, altunla tezyin edilmiş demektir. Acâc şöyle dedi:

مِنْ طَلَلٍ أَمْسَى تَخَالُ المُصْحَفَا رُسُومَهُ وَالمُذْهَبَ المُزَخْرَفَا

«Yüksek yerlerde geceledi mushafı onun resmini altınla yaldızlanmış olarak hayal ediyor.»

Bu iki beyt onun bir urcûzesinde geçmektedir. Yine her müzeyyen için de muzahref denilir.

Allah Teâlâ'nın, onların sana ancak Yemâme'deki bir adam öğretiyor, sözlerine karşı indirdiği âyet

İbn-i İshâk dedi ki:

Onların, «Bildik ki, sana Rahman isminde Yemâme'deki bir adam öğretiyor biz ona aslâ iman etmeyiz», dedikleri hakkında Allah şöyle buyurdu:

«كَذَٰلِكَ أَرْسَلْنَاكَ فِي أُمَّةٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهَا أُمَمٌ لِتَتْلُوَ عَلَيْهِمُ الَّذِي
أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَهُمْ يَكْفُرُونَ بِالرَّحْمَٰنِ قُلْ هُوَ رَبِّي لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ
تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ مَتَابِ» .

«(Senden önce nasıl peygamberler gönderdiysek) öylece seni de, kendilerinden evvel nice ümmetler gelip geçmiş olan bir ümmete — sana vahy ettiğimiz (Kur'ân-ı Kerim)i onlara okuman için — gönderdik. Onlar Rahmânı tanımazlar. Sen de ki «O, benim Rabbimdir. Ondan başka hiçbir tanrı yoktur. Ben ancak O'na dayanıp güvendim. En son dönüşüm de yalnız O'nadır.»

Ebû Cehl ve yapmak istediği şey hakkında Allah Teâlâ'nın indirdiği âyet

Allah, Ebû Cehl b. Hişâm'ın dediği ve yapmak istediği şey hakkında şu âyetini inzâl buyurdu:

«أَرَأَيْتَ الَّذِي يَنْهَىٰ عَبْدًا إِذَا صَلَّىٰ أَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ عَلَى الْهُدَىٰ أَوْ أَمَرَ
بِالتَّقْوَىٰ أَرَأَيْتَ إِنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ أَلَمْ يَعْلَمْ بِأَنَّ اللَّهَ يَرَىٰ كَلَّا لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ
لَنَسْفَعًا بِالنَّاصِيَةِ نَاصِيَةٍ كَاذِبَةٍ خَاطِئَةٍ فَلْيَدْعُ نَادِيَهُ سَنَدْعُ الزَّبَانِيَةَ كَلَّا
لَا تُطِعْهُ وَاسْجُدْ وَاقْتَرِبْ» .

«Bir kulu, namaz kılarken, men edecek (adam)ı gördün mü sen?

Gördün mü (şu cüreti)? Ya o doğru yol üzerinde ise, Yâhut takvâyı emrettiyse, gördün mü? Yâ (öbürü hakkı) yalan saydı, (imandan) yüz çevirdi ise. (O adam) Allah'ın muhakkak (her şeyi) görüp durduğunu hiç de bilmemiş mi? (Böyle şeylerden) sakınsın o. Eğer (küfründen) vaz geçmezse, andolsun, onu aln(ın saç)ından tutup (cehenneme) sürükleriz (Yâni) yalancı, günahkâr aln(ının saç)ından. O vakit (durmasın) meclisini dâvet etsin. Biz (de) zebânileri çağırırız. Sakın (Habibim) ona boyun eğme. Rabbine secde et. Yaklaş.»

İbn-i Hişâm dedi ki:

Lenesfeen: Elbette çekeriz, tutarız, demektir. Şâir şöyle dedi:

قَوْمٌ إِذَا سَمِعُوا الصُّرَاخَ رَأَيْتَهُمْ مِنْ بَيْنِ مُلْجِمٍ مُهْرِهِ أَوْ سَافِعِ

«Bir kavm imdât bağırtısını işittiği zaman, onları at tayının yulariyle alnının üstündeki saçları tutma arasında görürsün.»

Nâdî; kendisinde kavmin toplanıp onda işlerini hükme bağladıkları meclis demektir. Allah Teâlâ'nın Kitâbında şöyledir:

«وَتَأْتُونَ فِي نَادِيكُمُ الْمُنْكَرَ»

«Meclisinizde iğrenç şeyler yaparsınız.» Nâdî, *meclis demektir.*

Abid b. el-Ebres şöyle dedi:

اِذْهَبْ إِلَيْكَ فَإِنِّي مِنْ بَنِي أَسَدٍ أَهْلِ النَّدَىٰ وَأَهْلِ الْجُودِ وَالنَّادِي

«Sen sana git, çünkü ben Benî Esed'denim, cömerdlik ehlinden ve meclis ehlinden.»

Allah Teâlâ'nın Kitâbında.

«وَأَحْسَنُ نَدِيًّا»

«Meclisce en güzel.» diye buyrulmaktadır. Onun cemi «endiye» gelir. Nâdisini çağırsın = dâvet etsin, demek nâdısının ehlini dâvet etsin, demektir. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

« وَاسْئَلِ الْقَرْيَةَ »

«Köyden sorsun» yâni köyün ehlinden sorsun. Selâme b. Cendel — ki bu Beni Sa'd b. Zeyd-i Menât b. Temim'den birisidir — şöyle dedi:

يَوْمَانِ يَوْمُ مَقَامَاتٍ وَأَنْدِيَةٍ وَيَوْمُ سَيْرٍ إِلَى الْأَعْدَاءِ تَأْوِيبِ

«İki gün vardır, makamât ve endiye günü ile gündüz boyunca düşmâna yürümek günü.»

Bu beyt onun bir kasidesinde geçmektedir. Kümeyt b. Zeyd şöyle dedi:

لَا مَبَاذِرَ فِي النَّدِيِّ مَكَاثِيرَ وَلَا مُصْمِتِينَ بِالْإِفْحَامِ

«Mecliste çok faidesiz boş yere konuşmalar yoktur.
Ne de ya yorgunluk veya bastırılmak suretiyle kelâmını kesen sükût eden kimseler de yoktur.»

Bu beyt onun bir kasidesindedir. Denilir ki: Nâdi demek oturanlar demektir. Zebâniye ise kaba, sert melekler demektir. Onlar bu âyette cehennemin bakımcıları demektir. Zebâniye dünyada adamın yardımcıları mânasına gelir ki, hizmet ederler ve ona yardımda bulunurlar. Onun müfredi zibniye'dir. İbn-i Zibari bu hususta şöyle dedi:

مَطَاعِيمُ فِي الْقُرَى مَطَاعِينُ فِي الْوَغَى زَبَانِيَةٌ غُلْبٌ عِظَامٌ حُلُومُهَا

«Konuk için yapılan yemeklerdir, harpte süngü dürtüşleridir, kaba sert zebânilerdir, akılları büyüktür.»

Bu beyt, onun beyitleri içinde geçmektedir. Sahr b. Abdullah el-Hüzeli — ki o Cahr El Gayy'dır — şöyle dedi:

وَمِنْ كَبِيرٍ نَفَرٌ زَبَانِيَةٌ

«Kebîr kabilesinden zebânîler olan bir topluluk vardır.»

Bu beyt onun birtakım beyitleri içinde geçmektedir.

Allah Teâlâ'nın, Peygamber (Aleyhissalâtü Vesselâm)'a mallarını arz ettiklerine dâir inzâl buyurduğu âyet

İbn-i İshâk dedi ki:

Allah Teâlâ Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e arz ettikleri hakkında şu âyetini inzâl buyurdu:

قُلْ مَا سَأَلْتُكُمْ مِنْ أَجْرٍ فَهُوَ لَكُمْ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى اللَّهِ وَهُوَ عَلَى
كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ

«De ki sizden ben hiçbir ücret istemedim, o ecir sizin içindir. Benim ecrim ancak Allah'ın bana vereceğidir. O her şeye hâzır nâzır hakkıyle görücü bilicidir.»

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hak bildikleri şeyi onlara getirdiği zaman ve haber verdiği şeylerdeki doğruluğunu bildikleri ve sorularına karşı gayıblar ilminden haber verdiği konuda onun nübüvvetinin değerini bildikleri zaman, hased, onlarla ona ittibâ etmek ve onu tastik etmek arasına girdi ve böylece Allah'a karşı tekebbür ettiler, isyân ettiler ve onun emrini ayânen terkettiler. Üzerinde bulundukları küfür içine daldılar = battılar. Onların bir sözcüsü şöyle dedi: İşte bu Kur'an'ı dinlemeyiniz ve onu bozunuz, onu alaya alınız. Umulur ki bununla ona gâlib olursunuz. Çünkü bu şekliyle siz eğer onunla bir gün münâzara veya muhasama ve mücâdele yaparsanız size gâlib olur.

Ebû Cehl'in, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e tahakkümü ve insanları ondan nefret etmeğe zorlaması

Ebû Cehl, bir gün Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile ve getirdiği hak din ile istihza ederek şöyle dedi: Ey Kureyş topluluğu, Muhammed iddiâ eder ki cehennemde size azab edecek ve si-

zi oraya hapsedecek olan Allah'ın askerleri ondokuz tanedir. Halbuki siz insanların adedi en çok olanısınız ve en çoğusunuz. Sizden her yüz adamı onlardan bir adam âciz mi kılar? Bunun üzerine Allah Teâlâ bu hususta onun üzerine şu kavlini inzâl buyurdu :

وَمَا جَعَلْنَا أَصْحَابَ النَّارِ إِلاَّ مَلاَئِكَةً وَمَا جَعَلْنَا عِدَّتَهُمْ إِلاَّ فِتْنَةً لِلَّذِينَ كَفَرُوا

«Biz cehennem ashâbını yalnız melekler kıldık ve onların sayılarını da küfreden kimseler için bir fitne kıldık = imtihan kıldık.»

Bunu birbirine söyledikleri zaman, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namaz kılarken cehren okumaya başladığı zaman ondan dağılmaya ve onu dinlemekten yüz çevirmeğe başladılar ve onlardan bir adam Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den namaz kılarken Kur'an'dan okuduğu bâzı şeyi dinlemek istediğinde onlar olmaksızın onlardan uzak olarak gizlice dinliyordu. Eğer Kureyş'in onun dinlediğini bildiklerini anlarsa onların eziyet vermelerinden korkarak gider ve onu dinlemezdi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sesini alçalttığında dinleyen kişi onların işitmediğini anlar ve kendisi gizliden dinlerdi.

«Sesini aşikâr etme» âyetinin nuzûl sebebi

İbn-i İshâk dedi ki : Bana Dâvûd b. el-Husayn = Amr b. Osman'ın azâdlısı haber verdi ki : İbn-i Abbâs'ın âzâdlısı İkrime onlara haber vermiş ki Abdullah b. Abbâs (Radiyallâhü anhümâ) onlara şu haberi vermiş :

« وَلاَ تَجْهَرْ بِصَلاَتِكَ وَلاَ تُخَافِتْ بِهَا وَابْتَغِ بَيْنَ ذٰلِكَ سَبِيلاً »

«Namazında ne âşikâr ne de onda gizli kıraat et, ikisi arası bir yol tut» âyetini ancak topluluk için indirdi. Der ki : Namazında âşikâr okuma ki onlar senden dağılmasınlar, onda gizli de okuma ki onlardan bunu gizlice dinlemeyi isteyen kimseler işitemez olmasın. Umulur ki işittiği şeylerin bâzısına kulak verir ve onunla yararlanır.

KUR'AN'I İLK ÂŞİKÂR OKUYAN KİMSE

Abdullah (388) b. Mesûd ve Kur'an'ı âşikâr okuma yolunda Kureyş'ten başına gelenler

İbn-i İshâk dedi: Bana Yahyâ b. Urve b. ez-Zübeyrî babasından naklen şöyle dediğini bildirdi.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den sonra Mekke'de Kur'ân'ı âşikâr okuyanların ilki Abdullah b. Mesûd (Radiyallâhü anh) olmuştu.

Bir gün Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâbı toplandı ve dediler:

— Allah'a and olsun! Kureyş bu Kur'ân'ın şimdiye kadar kendilerine âşikâr okunduğunu dinlemediler. Onlara dinlettirecek kim var? Bunun üzerine Abdullah b. Mesûd dedi ki:

— Ben varım. Dediler ki:

— Biz senin için onlardan korkuyoruz. Biz ancak zarar vermek istedikleri zaman kavminden kendisini koruyacak bir aşîreti olan bir adamı istiyoruz. Dedi ki:

— Beni bırakınız, çünkü Allah beni koruyacaktır. Sonra İbn-i Mesûd sabahleyin çıktı ve kuşluk zamanı Makama geldi. Kureyş meclislerinde idiler. Nihâyet Makamın yanında dikildi sonra:

« بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ »

«Rahmân Rahim Allah'ın adiyle» diye sesini yükselterek;

« الرَّحْمٰنُ عَلَّمَ الْقُرْاٰنَ »

«Rahman Kur'an'ı öğretti» dedi. Rahman sûresini okudu. Sonra onu yeniden okumaya başladı. Bunun üzerine onlar onu düşündü-

---

(388) O, Abdullah b. Mesûd b. Amr b. Umeyr'dir. Cübeyr b. Ebî Cübeyr'in amcasıdır. Ubeyd b. Mesûd es-Sakafî'nin kardeşidir. Kardeşiyle beraber Cisir'de şehîd düştü.

ler ve «Ümm-ü Abd'in oğlu ne diyor?» diye söyleştiler. Sonra şöyle dediler: Muhammed'in getirdiklerinden tilâvet ediyor. Böylece onun üzerine yürüdüler ve onun yüzüne vurmaya başladılar. O ise okumaya devam etti ve Allah'ın dilediği kadar bir mikdar o sûreden okudu. Sonra yaralı olarak arkadaşlarına döndü. Onlar da ona dediler ki: İşte korktuğumuz bu idi. O da dedi ki:

Şimdi benim gözümde Allah düşmanları içinde, onlardan daha zayıf, daha hakîr yoktur! And olsun ki eğer dilerseniz yarın da gidip onun aynisini yapacağım. Dediler ki, hayır bu sana kâfi! Onlara hoşlarına gitmeyen şeyi işittirdin.

KUREYŞ'İN PEYGAMBER (SALLALLAHÜ ALEYHİ VE SELLEM)'İN KIRAATINI DİNLEMELERİ

Ebû Süfyân, Ebû Cehl, Ahnes ve onların Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i dinlemelerinin haberi

İbn-i İshâk dedi ki: Bana Muhammed b. Müslim b. Şihâb ez-Zührî haber verdi ki; Ona şu haber verilmiş: Ebû Süfyân b. Harb, Ebû Cehl b. Hişâm ve Ahnes b. Şerik b. Amr b. Vehb es-Sekafî — ki bu Beni Zühre'nin müttefikidir — bir gece Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den, o evinde gece namaz kılarken dinlemek için çıktılar ve onlardan her bir adam onda dinleyecek bir yer edinip oturdular. Hiç biri diğerinin farkında değildi. Ve öylece gecelediler. Nihâyet fecir tulû ettiği zaman dağıldılar. Ve yol onları birleştirdi. Onlar bu vaziyet karşısında birbirini levm ettiler. Birbirine dediler ki, bir daha böyle yapmayalım. Çünkü şâyet sefihlerinizden biri sizi görse elbette onun nefsine bir şüphe ika etmiş olursunuz. Sonra ayrıldılar. Nihâyet ikinci gece olduğu zaman onlardan her biri akşamki yerine döndü. Onu dinleyerek gecelediler. Nihâyet fecir tulû ettiği zaman dağıldılar ve yol onları birleştirdi ve birbirlerine ilk kere dedikleri şeyi söylediler, sonra ayrıldılar. Nihâyet üçüncü gece olduğu zaman onlardan her bir adam akşamki oturduğu yere döndü ve onu dinleyerek gecelediler. Nihâyet fecir tulû ettiği zaman dağıldılar ve yol onları birleştirdi ve birbirine dediler ki, bunu bir daha yapmamak için birbirimizden söz almadan ayrılmıyacağız. İşte bunun üzerine andlaştılar, sonra dağıldılar.

El-Ahnes'in dinlediği şeyi sormak üzere Ebû Sâfyan'a gitmesi

El-Ahnes b. Şerik sabahladığı zaman bastonunu aldı sonra çıktı ve Ebû Süfyan'ın evine geldi Ve şöyle dedi:

— Ey Ebû Hanzala, Muhamed'den dinlediğin şey hakkındaki görüşünü bana haber verir misin? O da dedi ki:

— Ey Ebû Sa'lebe Allah'a and olsun ki, birtakım şeyler dinledim. Onları biliyorum ve onlardan ne kastedildiğini de biliyorum. Birtakım şeyler de dinledim ki onların ne mânalarını ve ne de onlardan ne kast edildiğini bilmiyorum. El-Ahnes dedi ki:

— Ben de kendisine yemin ettiğin kimseye yemin ederim ki böy leyim.

El-Ahnes'in, Ebû Cehl'e, dinlediğinin mânasını sormak üzere gitmesi

Sonra onun yanından çıktı ve Ebû Cehl'in yanına geldi evine yanına girdi ve şöyle dedi:

— Ey Ebül-Hakem, Muhammed'den dinlediğin şeyler hakkında senin görüşün nedir? O da dedi ki: Ne dinledim ki! Biz ve Benû Abd-i Menâf şeref için münâzaa ettik Onlar doyurdular biz de doyurduk. Onlar yüklediler biz de yükledik. Onlar verdiler biz de verdik. Tâ diz dize geldik, iki yarış atı gibi olduk. Neticede:

— Bizden bir nebi vardır ki ona gökten vahi gelir, diye üstünlük tasladılar. Biz bunun gibisine ne zaman kavuşuruz! Vallâhi ona aslâ ne iman ederiz ne de onu tasdik ederiz. Bunun üzerine El-Ahnes onun yanından kalktı ve onu terketti.

Kureyş'in, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i dinlememekte inadlaşması ve Allah Teâlâ'nın inzâl buyurduğu âyet

İbn-i İshâk dedi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara Kur'ân'ı okuduğu ve onları Allah'a dâvet ettiği zaman onlar onunla alay ederken şöyle diyorlardı:

— Bizim kalplerimiz bizi kendisine dâvet ettiğin şeylere karşı perdeler içindedir, ki senin ne söylediğini anlıyamıyoruz. Kulaklarımızda da ağırlık vardır senin ne dediğini işitemiyoruz. Ve seninle bizim aramızda bir perde vardır ki engel oluyordur. O halde sen üze-

rinde bulunduğun şey ile amel et, biz de üzerinde bulunduğumuz şey ile amel edicileriz. Biz senden bir şey anlıyamıyoruz. Bunun üzerine Allah Teâlâ Resûlüne, bu hususta onların sözlerinden dolayı şu âyetini inzâl buyurdu:

«وَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ جَعَلْنَا بَيْنَكَ وَبَيْنَ الَّذِينَ لاَ يُؤْمِنُونَ بِالآخِرَةِ حِجَاباً مَسْتُوراً»

«Kur'ân'ı okuduğun zaman seninle âhirete iman etmeyen kimselerin arasına örten bir perde kıldık.» Şu âyete kadar:

«وَإِذَا ذَكَرْتَ رَبَّكَ فِي الْقُرْآنِ وَحْدَهُ وَلَّوْا عَلَى أَدْبَارِهِمْ نُفُوراً»

«Sen Kur'ân'da yalnız Rabbini zikr ettiğin zaman topukları üzerine kaçarak geri döndüler.» Yâni onların iddiâsına göre eğer ben onların kalbleri üzerine perdeler kılmışsam ve onların kulaklarında ağırlık var ise ve onlarla senin aranızda perde var ise senin Rabbini tevhid ettiğini nasıl anlarlar. Yâni ben bunu yapmış değilim. (*)

«نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَسْتَمِعُونَ بِهِ إِذْ يَسْتَمِعُونَ إِلَيْكَ وَإِذْ هُمْ نَجْوَى إِذْ يَقُولُ الظَّالِمُونَ إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلاَّ رَجُلاً مَسْحُوراً»

«Biz kendisini dinledikleri şeyi biliciyiz. Onlar seni dinler iken ve onlar gizlice konuşurlarken o zâlimler şöyle diyorlardı: Ancak büyülenmiş bir adama tâbi oluyorsunuz.» Yâni seni kendisiyle onlara gönderdiğim şeyi terketmeğe dâir birbirine böyle tavsiye ettiler.

«انْظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الأَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلاَ يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلاً»

«Bak onlar sana nasıl meseller getirirler, böylece saptılar ve doğ-

(*) Bu İbn-i Hişam'ın kendi anlayışıdır. Enâm 25 âyete zıttır.

ru yolu bulmaya takat getiremiyorlar.» Yâni senin için getirdikleri meselde hatâ ederler ve böylece onunla hidâyete erişemezler ve dengeli bir söz söyleyemezler.

« وَقَالُوا أَءِذَا كُنَّا عِظَامًا وَرُفَاتًا أَئِنَّا لَمَبْعُوثُونَ خَلْقًا جَدِيدًا »

«**Dediler ki : Biz kemikler olduğumuz ve ufalıp çürümüş hâle geldiğimiz zaman mı yeni bir yaratılışla dirilmiş olarak çıkacağız.**» Yâni, biz kemikler ve tozlar olduğumuz zaman ölümümüzden sonra yakında bizim diriltileceğimizi bize haber veriyorsun. Bu ise olmayacak bir şeydir.

« قُلْ كُونُوا حِجَارَةً أَوْ حَدِيدًا أَوْ خَلْقًا مِمَّا يَكْبُرُ فِي صُدُورِكُمْ فَسَيَقُولُونَ مَنْ يُعِيدُنَا قُلِ الَّذِي فَطَرَكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ »

«**Söyle : «Gerek bir taş (gibi çetin), gerek bir demir (gibi kuvvetli) olun. Yâhut göğüslerinizde (akıllarınızca) büyüyen her hangi bir halk (olun, mutlaka diriltileceksiniz.) Onlar, bizi kim (dirilterek) geri çevirecek?» diyecekler. Sen de de ki : «Sizi ilk defa yaratmış olan (kudret sâhibi diriltecektir.)»** Yâni bildiğiniz gibi sizi yaratan diriltecektir. O hâlde sizin topraktan yaratılmanız ona bundan daha güç değildir.

İbn-i İshâk dedi ki : Abdullah b. Ebi Necîh, Mücâhid'den, o İbn-i Abbâs (Radiyallâhü anhümâ)'dan naklen bana haber verdi ki o şöyle dedi :

Ona, Allah Teâlâ'nın :

« أَوْ خَلْقًا مِمَّا يَكْبُرُ فِي صُدُورِكُمْ »

«**Veya göğüslerinizde büyüyen bir yaratık olun...**» meâlindeki âyeti sordum ki; «**Onunla Allah neyi murâd eder?**» Buyurdu ki : «**Ölümü.**»

MÜŞRİKLERİN ZAYIF MÜSLÜMANLARA EZİYET ETMELERİ

Kureyş'in müslüman olan kimselere karşı katı davranışı

İbn-i İshâk dedi ki:

Sonra onlar İslâma giren ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e tâbî olan ashâbına karşı tecâvüz ettiler. Her kabile, içindeki müslümanlara saldırıp onları hapsetmeğe, vurmak, açlık ve susuzluk ile ve harâret şiddetlendiği zaman Mekke'nin sıcağiyle zayıf görülenlere işkence etmeğe, onları dinlerinden saptırmaya başladılar. Müslümanlardan başlarına gelen belânın şiddetinden dolayı dininden dönenler oldu. Onlardan, kâfirlere karşı koyan salâbet gösterenler de oldu. Allah da onları korudu.

Bilâl'in İslâmından sonra karşılaştığı işkence ve onun kurtulması için Ebû Bekr'in yaptığı

Bilâl, Ebû Bekr (Radiyallâhü anhümâ)'mn âzâdlısı idi. Beni Cumeh'den birine âid idi. Onların müvelledlerinden bir müvelled (389) idi. Bu, Bilâl b. Ribâh'dır. Anasının ismi Hâmiye idi. Bilâl İslâmı sadık, kalbi tâhir bir kimse idi. Ümeyye b. Halef b. Vehb b. Huzâfe b. Cumeh öğlenin sıcağı kızdığı zaman onu çıkartıyor ve onu sırtüstü, Mekke'nin vâdisine atıyor sonra büyük kaya parçasının getirilmesini emr ediyor ve o kaya onun göğsüne konuluyordu. Sonra ona şöyle derdi: Hayır, vallâhi böyle ölünceye kadar devam edeceksin veya Muhammed'e küfr edeceksin, Lât ve Uzzâ'ya ibâdet edeceksin. O ise işte bu belâ içinde olduğu hâlde ehadün ehadün = Allah birdir birdir, diyordu.

İbn-i İshâk dedi ki: Bana Hişâm b. Urve babasından naklen haber verdi ki o şöyle dedi:

Vereka b. Nevfel, o işkence içinde iken, Ehad Ehad derken ona rastladı. Bunun üzerine o da «vallahi yâ Bilâl ehad ehad» dedi. Sonra Ümeyye b. Halef'e ve Beni Cumah'dan bunu ona yapanlara gitti ve dedi ki:

— Allah'a yemin ederim eğer onu bu şekilde katl ederseniz el-

(389) Câriyelerin doğurduğu çocuk demektir.

bette onun kabrini şefkat ve merhamet türbesi yapacağım. Nihâyet ona, Ebû Bekr es-Sıddîk b. Ebi Kuhâfe (Radiyallâhü anh) bir gün onlar ona işkence verirken rastladı. Ebû Bekr'in evi Beni Cumeh'de idi. Ümeyye b. Halef'e dedi ki:

— Bu mîskin hakkında Allah'tan kokmuyor musun? Ne zamana kadar bunu yapacaksın. Dedi ki:

— Onu ifsâd eden sensin öyle ise gördüğün şeyden onu sen kurtar. Ebû Bekr de:

— Yaparım, dedi. Yanımda siyah ondan daha güçlü ve daha kuvvetli bir köle vardır. O da senin dinindedir. Onu onun mukabilinde sana veririm. Dedi ki:

— Kabul ettim. O da dedi ki:

— O senin içindir. Böylece Ebû Bekr es-Sıddîk (Radiyallâhü anh) bu kölesini ona verdi ve Bilâl'ı aldı ve âzâd etti.

Ebû Bekr'in Bilâl ile birlikte kendilerini âzâd ettiği kimseler

Sonra Medîne'ye muhâceretinden önce onunla birlikte İslâm üzere olan altı köleyi daha âzâd etti. Bilâl onların yedincisidir. Bunlar Âmir b. Füheyre — ki bu Bedir'de ve Uhud'da hazır bulundu ve Bi'r-i Meûne gününde şehîd olarak katl olundu. Biri Ubeys ve biri Zinnire'dir. Zinnire'nin gözü, âzâd ettiği sırada kör oldu. Bunun üzerine Kureyş şöyle dedi: Onun gözünü ancak Lât ve Uzza giderdi. O kadın da şöyle dedi: Beytullaha yemin ederim ki, yalan söylüyorlar, Lât ve Uzzâ ne zarar verebilirler ne de fayda verebilirler. Bunun üzerine Allah onun gözünü yerine getirdi.

Nehdiye ve onun kızını da âzâd etti. Bunlar Beni Abdiddâr'dan bir kadına âid idiler. Bu ikisini hanım efendileri un için göndermiş olduğu halde bunlara rastladı. Efendileri olan kadın şöyle diyordu:

— Vallâhi sizi aslâ âzâd etmeyeceğim. Bunun üzerine Ebû Bekr (Radiyallâhü anh) şöyle dedi:

— Yemîninden çözül, istisna et ey falanın anası. Bunun üzerine o kadın da dedi ki:

— Yemînimden çözüldüm, sen bunları ifsâd ettin o hâlde bunları sen âzâd et. Dediki:

— Onlar kaça? Kadın dedi ki:

— Şu kadara. Dedi ki:

— Onları almışımdır ve onlar hürdürler. Haydin o kadına ununu geri götürünüz. O câriyeler de dediler ki:

— Ey Ebû Bekr unu bitirip de sonra ona verelim mi? Dedi ki:

— Dilerseniz öyle yapın.

Beni Müemmel'in bir câriyesine rastladı. Bunlar, Beni Adiyy b. Kâb'dan bir kabiledirler. Bu câriye müslüman olmuştu. Ömer b. el-Hattâb ona İslâmı terk etmesi için işkence ediyordu. O, o zaman müşrikti ve o câriyeyi dövüyordu. Nihâyet usandığı zaman şöyle dedi:

— Sana özürler sunarım: Seni ben başka şey için değil ancak usandığım için terkettim. Câriye:

«— Allah da sana böyle yapsın» diyordu. Sonra Ebû Bekr o câriyeyi satın aldı ve onu âzâd etti.

İbn-i İshâk dedi ki: Bana Muhammed b. Abdullah b. Ebi Atik, Âmir b. Abdullah b. ez-Zübeyr'den, o âilesinden birinden naklen haber verdi ki o şöyle dedi:

— Ebü Kuhafe, oğlunu âzâd ettikıerini âzâd etmesinden dolayı kınadı, oğlu da onun cevabını verdi.

Ebû Kuhâfe, Ebû Bekr'e şöyle dedi:

— Ey oğulcuğum, ben seni görüyorum ki zayıf köleleri âzâd ediyorsun. Sen bu işi yaparken bâri seni koruyabilecek ve senin önünde kıyâm edebilecek olan celâdetli erkekleri âzâd etsen olmaz mı? Ebû Bekr (Radiyallâhü anh) de dedi ki:

— Ey babacığım, şüphesiz ben yaptıklarım ile ancak Allah (Azze ve Celle)'nin rızâsını murâd ediyorum.

Rivâyet edilir ki şu âyetler ancak onun hakkında ve babasının ona dedikleri hakkında nâzil oldu:

« فَأَمَّا مَنْ أَعْطَى وَاتَّقَى وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَى »

«(Bundan sonra) **kim verir ve sakınırsa ve cenneti de tastik ederse**».

« وَمَا لِأَحَدٍ عِنْدَهُ مِنْ نِعْمَةٍ تُجْزَى إِلَّا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِ الْأَعْلَى وَلَسَوْفَ يَرْضَى ».

«O, (bunu) sırf O çok yüce Rabbinin rızâsını aramak (için yapmıştır). Her hâlde kendisi de ileride hoşnut olacaktır.»

Kureyş'in İbn-i Yâsir'e işkence etmesi ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ona sabır tavsiyesinde bulunması

Benû Mahzûm, Ammâr (390) b. Yâsir'i ve onun babasını ve anasını (391) çıkarıyorlardı — ki onlar İslâmın ehl-i beyti olmuşlardı — öğlenin sıcağı kızdığı zaman onlara Mekke'nin kızgın kumlariyle azab ediyorlardı. Bana gelen habere göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara rastlıyor ve:

— **Ey âl-i Yâsir sabır, gidecek yeriniz cennettir,** diyordu. Onun anasına gelince İslâm'dan başkasını kabul etmemekte direnirken onu katl ettiler.

Ebû Cehl'in, müslüman olan kimselere yaptığı işkenceler

Kureyş adamları içinde onlara buğzu devam ettiren fâsık Ebû Cehl kendisi için şeref ve taraftarı olan bir kimsenin müslüman olmuş olduğunu işittiği zaman onu çağırır ve onu zelil eder ve şöyle derdi:

---

(390) Rivâyet olundu ki: Ammâr (Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e dedi ki:

— Bize işkence son haddine vardı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de dedi ki:

— Ey Ebul-Yekazan sabr et. Sonra dedi ki:

— Ey Allahım, Âl-i Ammâr'dan hiçbirisini ateşle azab etme. Ammâr, Huveyris ve Ubûd, Yâsir'in oğullarıdırlar. Ammâr'ın çocuklarından Abdullah b. Sad vardır. O Endelüsde maktuldur. Onu, Abdurrahman b. Muâviye katletti.

(391) O kadının ismi Sümeyye'dir: Hayyâtın kızıdır. Ebû Huzeyfe b. el-Muğîre'nin âzâdlı câriyesi idi. Onun ismi ise Muhşim'dir. O, Ebû Cehl'in amcasıdır. İbn-i Kuteybe bu konuda galat etmiş ve iddia etmiştir ki el-Ezrak Hâris b. Kelede'nin âzâdlısı Yâsir'den sonra o kadınla evlendi ve o kadın ondan Seleme b. el-Erzak'ı doğurdu. Sahîh olan ise Ümm-ü Selem b. el-Erzak başka ibr Sümeyye'dir. Bu Sümeyye Ziyâd b. Ebi Süfyan'ın anasıdır. Ammâr'ın anası değildir.

— Sen, babanın dinini terkettin halbuki o senden hayırlıdır. And olsun ki senin aklını sefih görüyoruz ve senin görüşünü yanlış ve çirkin görüyoruz. Ve senin şerefini indireceğiz. Ve eğer o müslümanlar tâcir ise şöyle diyordu:

— Vallâhi senin ticâretini kesâd ederiz. Ve senin malını elbette helâk ederiz. Eğer zayıf ise onu döver ve ezdiriyordu.

İşkence edilmesi sebebiyle İslâm'dan imtina eden kimselerin özrü İbn-i Abbâs'dan sorulduğunda onun bu meseleyi câiz görmesi

İbn-i İshâk dedi ki: Bana Hakim b. Cübeyr, Said b. Cübeyr'den naklen haber verdi ki o şöyle dedi:

Abdullah b. Abbâs'a dedim ki: Müşrikler Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâbına yaptıkları işkence, müslümanların dinlerini terk etmekte mazur sayılacakları bir raddeye vardı mı idi? Dedi ki: Evet vallâhi onlardan birini döverler ve onu aç ve susuz bırakırlardı. Bir dereceye kadar ki onun duçar olduğu zararın şiddetinden oturamazdı. Nihâyet o, onlara ondan istedikleri sapıklığı verirdi. Hattâ ona şöyle derlerdi: Lât ve Uzzâ Allah'dan gayrı olarak senin ilâhın değiller mi? O da evet, derdi. Hattâ siyah mezmûm bir adam onlara uğrar ve ona derlerdi ki: İşte bu siyah adam, Allah'tan ayrı olarak senin ilâhın değil midir? O da; Evet, derdi. Bunu aşırı azaptan kurtulmak için yaparlardı.

Hişâm'ın kardeşini Kureyş'e teslimi ve bu husustaki şiiri

İbn-i İshâk dedi ki: Bana Zübeyr b. Ükâşe b. Abdullah b. Ebi Ahmed haber verdi ki ona şu haber verilmiş:

Beni Mahzûm'dan birtakım adamlar, Hişâm b. el-Velid'e, onun kardeşi Velid b. el-Velid b. el-Muğire müslüman olduğu zaman, yürüdüler ve onlar, Hişâmgillerden birtakım müslüman olmuş genç yiğitleri almak üzerine ittifâk etmişlerdi. Seleme b. Hişâm ve Ayyâş b. Ebi Rebia onlardandı. Ona dediler ki: Bu gençlerin şerrinden korkunuz, çünkü biz bu icad etmiş oldukları dine karşı o gençleri cezalandırmak istiyoruz. Böylece biz bununla başkaları içinde emniyette olacağız. O da, işte burada onu size veriyorum, onu cezalandırınız. Fakat sakın canına kıymayınız, dedi ve şu şiiri okudu:

ألا لا يقتلن أخى عييس　　فيبقى بيننا أبدا تلاحى

«Agâh olunuz ki, kardeşim Uyeys katl edilmesin.
Yoksa ebede kadar aramızda buğz ve adavet ve münâzaa, sövüşme,
birbirini levm etme ve birbirimizi lânetleme devam edip gidecektir.»

Onun canına karşı sakınınız. Allah'a kasem ederim ki şâyet onu katl ederseniz, sizin en şerefli adamınızı katl ederim. Onlar da dediler ki:

— Allahım, ona lânet et. Kim buna kendini bulaştırır. Allah'a and olsun ki elimizde ona bir musibet erişse elbette en şerefli adamımız katl edilir.

Bunun üzerine onu bıraktılar ve ondan kendilerini çektiler. Dedi ki:

— Bu, Allah'ın onu onlardan defetmesiyle oldu.

HABEŞ TOPRAKLARINA YAPILAN BİRİNCİ HİCRET

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâbına hicret için işâret vermesi

İbn-i İshâk dedi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ashâbına yetişen belâyı gördüğü ve aynı zamanda kendisinin Allah yanında ve amcası Ebû Tâlib yanındaki yeri sebebiyle âfiyet içinde olduğunu görünce ve onları içinde bulundukları belâdan kurtarmaya kâdir olmayışını görünce onlara dedi ki:

— **Habeş toprağında katında hiçbir kimsenin zulm olunmayacağı bir melik vardır. Ve orası doğruluk yurdudur. Oraya çıksanız, ta Allah bir kapı açıncaya kadar.** Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâbı Habeş topraklarına fitneden korktukları için ve dinlerini kurtarmak için gittiler. Bu İslâm'da olan ilk hicret oldu.

İlk hicrette Habeşistan'a hicret eden kimseler

Müslümanlardan ilk çıkanlar, Beni Ümeyye b. Abd-i Şems b. Abd-i Menâf b. Kusayy b. Kilâb b. Mürre b. Kâb b. Luayy b. Gâlib b. Fihr'-

den, Osman b. Affân b. Ebi'l-Ass b. Ümeyye vardı. Onunla birlikte karısı Rukiyye bulunuyordu. Bu, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kızıdır. Beni Abd-i Şems b. Abd-i Menâf'dan; Ebû Huzeyfe b. Utbe b. Rebia b. Abd-i Şems vardı. Onunla birlikte karısı Sehle bint-i Süheyl b. Amr vardı. Bu, Benî Âmir b. Luayy'dan birisidir. Ondan Habeş topraklarında Muhammed b. Ebi Huzeyfe'yi doğurdu. Beni Esed b. Abd el-Uzzâ b. Kusayy'dan; Zübeyr b. el-Avvâm b. Huveylid b. Esed vardı. Beni Abdiddâr b. Kusayy'dan; Mus'ab b. Umeyr b. Hâşim b. Abd-i Menâf b. Abdiddâr vardı. Beni Zühre b. Kilâb'dan; Abdurrahman b. Avf b. Abd-i Avf b. Abd b. Hâris b. Zühre vardı. Beni Mahzûm b. Yakaza b. Mürre'den; Ebû Selem b. Abdi'l-Esed b. Hilâl b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm vardı. Onunla birlikte karısı Ümm-ü Seleme bint-i Ebi Ümeyye b. el-Muğîre b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm vardı. Beni Cumah b. Amr b. Husays b. Kâb'dan; Osman b. Maz'ûn b. Habîb b. Vehb b. Huzâfe b. Cumah vardı. Benî Adiyy b. Kâb'dan; Âmir b. Rebia vardı. Bu Âlu'l-Hattâb'ın müttefikidir. Anz b. Vâil'dendir. İbn-i Hişâm dedi ki: Denilir ki: O Aneze b. Esed b. Rebîe'dendir. Onunla birlikte karısı Leylâ bint-i Ebi Hasme b. Huzâfe b. Ğânim b. Âmir b. Abdullah b. Avf b. Abid b. Uveyc b. Adiyy b. Kâb vardı. Benî Âmir b. Luayy'dan; Ebû Sebre b. Ebi Ruhm b. Abdu'l-Uzzâ b. Ebi Kays b. Abd-i Vüdd b. Nasr b. Mâlik b. Hisl b. Âmir vardı. Denilir ki: Bilâkis Ebû Hâtıb b. Amr b. Abd-i Şems b. Abd-i Vüdd b. Nasr b. Mâlik b. Hisl b. Âmir b. Luayy'dır. Denilir ki: O oraya gelenlerin ilkidir. Benî Hâris b. Fihr'den Süheyl b. Beyzâ vardır. Bu Süheyl b. Vehb b. Rebia b. Hilâl b Üheyb b. Dabbe b. el-Hâris'dir. Bu on kişi bana varan habere göre, Habeş toprağına müslümanlardan çıkanların ilki idi.

İbn-i Hişâm şöyle dedi: Başlarında Osman b. Maz'ûn vardı. Bu, ehl-i ilimden bir kimsenin bana zikr ettiğine göredir.

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Ca'fer b. Ebî Tâlib (Radiyallâhü anh) çıktı ve müslümanlar onu tâkib ettiler tâ Habeşistan'da toplandılar. Kimisi âilesi ile beraber çıkmıştı. Kimisi de yalnız olarak çıkmıştı.

Beni Hâşim'den Habeş topraklarına göç eden kimseler

Benî Hâşim b. Abd-i Menâf b Kusay b. Kilâb b. Mürre b. Kâb b. Luayy b. Gâlib b. Fihr'den: Cafer b. Ebi Tâlib b. Abdu'l-Muttalib

b. Hâşim vardı. Onunla birlikte karısı Esmâ bint-i Umeys b. en-Numân b. Kâb b. Mâlik b. Kuhâfe b. Hasam vardı. Esmâ onun için Habeş topraklarında Abdullah b. Ca'fer'i doğurdu.

Habeş topraklarına Beni Ümeyye'den hicret eden kimseler

Beni Ümeyye b. Abd-i Şems b. Abd-i Menâf'dan: Osman b. Affân b. Ebi'l-Ass b. Ümeyye b. Abd-i Şems vardı. Onunla birlikte karısı Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kızı Rukiyye vardı. Yine Amr b. Said b. el-Ass b. Ümeyye vardı. Onunla birlikte karısı Fâtıma bint-i Safvân b. Ümeyye b. Muharris b. Huml b. Şakk b. Rakabe b. Muhdic el-Kinani vardı. Ve onun kardeşi Hâlid b. Said b. el-Ass b. Ümeyye vardı. Onunla birlikte onun karısı Ümeyne bint-i Halef b. Esad b. Âmir b. Beyâze b. Sabi b. Cu'seme b. Sa'd b. Müleyh b. Amr vardı. O Huzaa'dendir.

İbn-i Hişâm şöyle dedi: Denilir ki: O Hümeyne bint-i Halef'dir.

İbn-i İshâk şöyle dedi:

O kadın Habeş topraklarında ondan Said b. Hâlid'i ve Emete bint-i Hâlid'i doğurdu. Bundan sonra Emete ile ez-Zübeyr b. el-Avvâm evlendi. Ondan Amr b. ez-Zübeyr ile Hâlid b. ez-Zübeyr-i doğurdu.

Beni Esed'den Habeş topraklarına hicret eden kimseler

Onların müttefiklerinden Beni Esed b. Huzeyme'den Abdullah b. Cahş b. Cahş b. Riâb b. Ya'mer b. Sabre b. Mürre b. Kebir b. Ğanm b. Dûdân b. Esed vardı. Ve onun kardeşi Ubeydullah b. Cahş vardı. Onunla birlikte onun karısı Ümm-ü Habibe bint-i Ebi Süfyân b. Harb b. Ümeyye vardı. Bir de Kays b. Abdullah vardı. Bu, Beni Esed b. Huseyme'den b[illegible] adamdır. Onunla birlikte karısı Bereke bint-i Yesâr vardı. Bu karı, Ebû Süfyân b. Harb b. Ümeyye'nin âzâdlı câriyesidir. Ve Muaykib b. Ebi Fâtıma vardı. Bunlar Said b. el-Ass'ın akrabalarıdır. Yedi kişidirler.

İbn-i Hişâm dedi ki: Muaykib, Devs'dendir.

Beni Abd-i Şems'den Habeşistan'a göç eden kimseler

İbn-i İshâk dedi ki:

Beni Abd-i Şems b. Abd-i Menâf'dan: Ebû Huzeyfe b. Utbe b. Rebie b. Abd-i Şems ve Ebû Mûsâ el-Eşari — ki bunun ismi Abdul-

lah b. Kays'dır, Âli Utbe b. Rebia'nın halifidir — iki erkek hicret etmiştir.

Beni Nevfel'den Habeşistan'a hicret edenler

Beni Nevfel b. Abd-i Menâf'dan: Utbe b. Ğazavân b. Câbir b. Vehb b. Nesib b. Mâlik b. el-Hâris b. Mâzin b. Mansûr b. İkrime b. Hasafa b. Kays b. Aylân vardır. Bu onların müttefiklerinden biridir.

Beni Esed'den Habeşistan'a göç edenler

Beni Esed b. Abdu'l-Uzzâ b. Kusayy'dan ez-Zübeyr b. el-Avvâm b. Huveylid b. Esed ve el-Esved b. Nevfel b. Huveylid b. Esed ve Yezid b. Zemee b. el-Esved b. El-Muttalib b. Esed ve Amr b. Ümeyye b. el-Hâris b. Esed dört kişi olarak hicret etmiştir.

Beni Abd b. Kusayy'dan Habeşistan'a göç edenler

Beni Abd b. Kusayy'dan yalnız Tuleyb b. Umeyr b. Vehb b. Ebi Kebir b. Abd b. Kusayy hicret etmiştir.

Beni Abdiddâr b. Kusayy'dan Habeşistan'a hicret eden kimseler

Beni Abdiddâr b. Kusayy'dan: Mus'ab b. Umeyr b. Hâşim b. Abd-i Menâf b. Abduddâr ve Süveybit b. Sa'd b. Hermele b. Mâlik b. Umeyle b. es-Sabbak b. Abduddâr ve Cehm b. Kays b. Abd-i Şürehbil b. Hâşim b. Abd-i Menâf b. Abduddâr karısı Ümm-ü Hermele bint-i Abdu'l-Esved b. Cüzeyme b. Ekş b. Âmir b. Beyâze b. Subey' b. Cu'-süme b. Sa'd b. Müleyh b. Amr vardı. Huzâadandır. Ve onun iki oğlu Amr b. Cehm ve Huzeyme b. Cehm vardı. Yine Ebu'rrum b. Umeyr b. Hâşim b. Abd-i Menâf b. Abduddâr vardı. Ve yine Firâs b. Nadr b. el-Hâris b. Kelede b. Alkame b. Abd-i Menâf b. Abduddâr vardı ki, bunlar beş kişidirler.

Beni Zühre'den Habeşistan'a hicret edenler

Beni Zühre b. Kilâb'dan: Abdurrahman b. Avf b. Abd-i Avf b. Abd b. el-Hâris b. Zühre ve Âmir b. Ebi Vakkâs ve Ebû Vakkâs ve Mâlik b. Üheyb b. Abd-i Menâf b Zühre ve Muttalib b. Ezher b. Abd-i Avf b. Abd b. el-Hâris b. Zühre vardı. Bu. karısı Remle bint-i Ebi Avf b. Dubeyre b. Suayd b. Sa'd Sehm ile birlikte idi. O kadın onun için Habeşe yurdunda Abdullah b. el-Muttalib'i doğurdu.

Benî Huzeyl'den Habeşistan'a göç edenler

Hüzeyl'den onların haliflerinden: Abdullah b. Mesûd b. el-Hâris b. Şemh b. Mahzûm b. Sâhile b Kâhin b. Hâris b. Temim b. Sa'd b. Hüzeyl ve onun kardeşi Utbe b. Mesûd vardı.

Behrâ'dan Habeşistan'a giden kimseler

Behrâ'dan: Mikdâd b. Amr b. Salebe b. Mâlik b. Rebie b. Sümâme b. Matrût b. Amr b. Sa'd b. Züheyr b. Luayy b. Sa'lebe b. Mâlik b. eş-Şerid b. Ebi Ehvez b. Ebi Fâiş b. Dureym b. el-Kayn b. Ehved b. Behrâ b. Amr b. el-Hâf b. Kuzâa hicret etmiştir.

İbn-i Hişâm dedi: Denilir ki, Hezel b. Fâs b. Zer, ve Dehir b. Sevr'de vardı.

İbn-i İshâk dedi ki:

Ona Mikdâd b. el-Esved b. Abd-i Yağûs b. Vehb b. Abd-i Menâf b. Zühre denilir. Çünkü Esved, câhiliyede onu oğul edinmişti ve müttefik yaptı. Bunlar altı kişidirler.

Benî Teym 'den Habeşistan'a göç edenler

Benî Teym b. Mürr'den: Hâris b. Hâlid b. Sahr b. Âmir b. Amr b. Kâb b. Sâd b. Teym vardı. Onunla birlikte karısı Rayta bint-i el-Hâris b. Cebele b. Âmir b. Kâb b. Sâd b. Teym de vardı. Bu kadın ondan Habeş topraklarında Mûsâ b. el-Hâris ve Âişe bint-i el-Hâris'i ve Zeyneb bint-i el-Hâris'i ve Fâtıma bint-i el-Hâris'i ve Amr b. Osman b. Amr b. Kâb b. Sâd b. Teym'i doğurdu. Onlar iki erkek idiler.

Benî Mahzûm'dan Habeşistan'a göç eden kimseler

Beni Mahzûm b. Yakaza b. Mürre'den: Ebû Seleme b. Abdül-Esed b. Hilâl b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm vardı. Ve onunla birlikte onun karısı Ümm-ü Selem bint-i Ebi Ümeyye b. el-Muğîre b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm vardı. O kadın ondan Habeş topraklarında Zeyneb bint-i Ebi Seleme'yi doğurdu. Ebû Seleme'nin ismi Abdullah'dır. Ümm-ü Seleme'nin ismi de Hind'dir. Bir de Şemmâs b. Osman b. Şerîd b. Süveyd b. Hermî b. Âmir b. Mahzûm vardı.

Şemmâs'ın ismi ve onun hakkında bir rivâyet

İbn-i Hişâm dedi ki: Şemmâs'ın ismi, Osman'dır. Ancak Şemmâs ile isimlenmesi şunun için ki, ismi Şemmas olan biri, Mekke'ye câhiliye zamanmda geldi ve güzel birisi idi. İnsanlar onun cemâlinden hayret ederdiler. Utbe b. Rebia — ki bu Şemmâs'ın dayısı idi — şöyle dedi: Ben size Şemmâs'dan daha güzelini getireyim ve kızkardeşinin oğlu Osman b. Osman'ı getirdi. Böylece Şemmâs ismini koydu. Bu İbn-i Şihâb'ın ve onun gayrının zikr ettiğine göredir.

İbn-i İshâk dedi ki:

Ve Hebbâr b. Süfyân b. Abdül-Esed b. Hilâl b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm da vardı. Ve onun kardeşi Abdullah b. Süfyân da vardı. Yine Hişâm b. Ebi Huzeyfe b. el-Muğire b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm ve Seleme b. Hişâm b. el-Muğire b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm ve Ayyâş b. Ebi Rebie b. el-Muğire b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm da vardılar.

Beni Mahzûm'un haliflerinden Habeşistan'a hicret edenler

Onların haliflerinden: Muattib b. Avf b. Âmir b. el-Fazl b. Afif b. Küleyb b. Habeşiye b. Selûl b. Kâb b. Amr hicret etmiştir. Bu Huzâa'dandır. Kendisine Ayhâme denilir. Bunlar sekiz kişidirler.

İbn-i Hişâm dedi: Denilir ki: O Hubşiye b. Selûl'dur. Bu kendisine Muattib b. Hamrâ denilen kimsedir.

Beni Cumeh'den Habeşistan'a hicret edenler

Hicret edenler içinde Beni Cumeh b. Amr b. Husays b. Kâb'den: Osman b. Mazûn b. Habîb b. Vehb b. Huzâfe b. Cumeh ve onun oğlu Sâib b. Osman ve onun iki kardeşi Kudâme b. Mazûn ve Abdullah b. Mazûn ve Hâtıb b. el-Hâris b. Mamer b. Habib b. Vehb b. Huzâfe b. Cumeh de vardır. Onunla birlikte karısı Fâtıma bint-i el-Mücellil b. Abdullah b. Ebi Kays b. Abd-i Vüdd b. Nasr b. Mâlik b. Hisl b. Âmir ve onun iki oğlu Muhammed b. Hâtıb ve Hâris b. Hâtıb vardır. Bu ikisi Mücellil'in kızından olmadırlar. Ve onun kardeşi Hattâb b. el-Hâris ve beraberinde karısı Fükeyhe bint-i Yesâr vardı. Yine Süfyân b. Mamer b. Habib b. Vehb b. Huzâfe b. Cumeh vardır. Onunla birlikte onun iki oğlu Câbir b. Süfyân ve Cünâde b. Süfyân

vardı. Ve onunla birlikte karısı Hasene vardır. Bu kadın o iki oğlunun anasıdır. Ve o ikisinin ana bir kardeşi Şürehbil b. Hasene vardır. O Gavs'den birisidir.

İbn-i Hişâm dedi ki: Şürehbil b. Abdullah, Gavs b. Mürr'den birisidir. Temim b. Mürr'ün kardeşidir.

İbn-i İshâk dedi ki:

Osman b. Rebie b. Ehbân b. Vehb b. Cumeh'dir. Bunlar mecmuan on bir adamdırlar.

Beni Sehm'den Habeşistan'a hicret eden kimseler

Hicret edenler içinde Beni Sehm b. Amr b. Husays b. Kâb'den Huneys b. Huzâfe b. Kays b. Adiyy b. Sa'd b Sehm vardır. Yine Abdullah b. el-Hâris b. Kays b. Adiyy b. Sa'd b. Sehm vardır. Ve Hışâm b. el-Ass b. Vâil b. Sa'd b. Sehm vardır.

İbn-i Hişâm dedi ki: El-Ass b. Vâil b Hâşim b. Sa'd b. Sehm'dir.

İbn-i İshâk dedi ki:

Hicret edenler içinde Kays b. Huzâfe b. Kays b. Adiyy b. Sa'd b. Sehm; Ebû Kays b. el-Hâris b. Kays b. Adiyy b. Sa'd b. Sehm; Abdullah b. Huzâfe b. Kays b. Adiyy b. Sad b. Sehm; Hâris b. el-Hâris b. Kays b. Adiyy b. Sa'd b. Sehm; Mamer b. el-Hâris b. Kays b. Adiyy b' Sa'd b. Sehm; Bışr b. el-Hâris b. Kays b. Adiyy b. Sa'd b Sehm, ve onun ana bir kardeşi Beni Temim'den kendisine Said b. Amr denilen bir kardeşi, Said b. el-Hâris b. Kays b. Adıyy b. Sa'd b Sehm; Sâib b. el-Hâris b. Kays b. Adiyy b. Sa'd b Sehm;, Umeyr b. Riâb b. Huzeyfe b. Müheşşim b. Sa'd b. Sehm ve Zübeyd'den onların halifi Mahmiye b. el-Cezâ vardır. Mecmuan on dört erkek kişidır

Beni Adiyy'den Habeşistan'a hicret edenler

Hicret edenler içinde; Beni Adiyy b. Kâb'den: Mamer b. Abdullah b. Nadla b. Abduluzzâ b. Hursân b. Avf b. Ubeyd b. Uveyc b. Adiyy; Urve b. Abduluzzâ b. Hursân b. Avf b. Ubeyd b. Uveyc b. Adiyy; Adiyy b. Nadla b. Abdul-Uzzâ b. Hürsân b. Avf b. Ubeyd b. Uveyc b. Adiyy ve onun oğlu Numân b. Adıyy ve Âmir b. Rebie ki Âl-i Hattâb'ın halifi Anz ve Vâildendir ve onunla birlikte karısı Leylâ bint-i Ebi Hasme b. Gânim vardı. Bunlar beş kişidir.

Beni Amir'den Habeşistan'a hicret edenler

Hicret edenler içinde; Beni Âmir b. Luayy'dan: Ebû Sebre b. Ebi Rühm b. Abduluzzâ b. Ebi Kays b. Abd-i Vüdd b. Nasr b. Mâlik b. Hisl b. Âmir vardı. Onunla birlikte onun karısı Ümm-i Külsûm bint-i Süheyl b. Amr b. Abd-i Şems b. Abd-i Vüdd b. Nasr b. Mâlik b. Hisl b. Âmir; Abdullah b. Mahreme b. Abdul-Uzzâ b. Ebi Kays b. Abd-i Vüdd b. Nasr b. Mâlik b. Hisl b Âmir, Abdullah b. Süheyl b. Amr b. Abd-i Şems b. Abd-i Vüdd b. Nasr b. Mâlik b. Hisl b. Âmir, Salit b. Amr b. Abd-i Şems b. Abd-i Vüdd b. Nasr b. Mâlik b. Hisl b. Âmir; Onun kardeşi Sekrân b. Amr; onunla birlikte onun karısı Sevde bint-i Zeme b. Kays b. Abd-i Şems b. Abd-i Vüdd b. Nasr b. Mâlik b. Hisl b. Âmir; Mâlik b. Zeme b. Kays b. Abd-i Şems b. Abd-i Vüdd b. Nasr b. Mâlik b. Hisl b. Âmir; Onunla birlikte onun karısı Amre bint-i es-Sa'dî b. Vekdân b. Abd-i Şems b. Abd-i Vüdd b. Nasr b. Mâlik b. Hisl b. Amir; Hâtıb b. Amr b. Abd-i Şems b. Abd-i Vüdd b. Nasr b. Mâlik b. Hisl b. Amir ve onların halifi Sa'd b. Havle sekiz kişi vardır.

İbn-i Hişâm dedi ki: Sa'd b Havle, Yemen'dendir.

Benî'l-Hâris'den Habeşistan'a hicret edenler

İbn-i İshâk dedi ki:

Hicret edenler içinde; Beni el-Hâris b. Fihr'den: Ebû Ubeyde b. el-Cerrah vardır. Bu Âmir b. Abdullah b. el-Cerrâh b. Hilâl b. Üheyb b. Dabbe b. el-Hârisdir ve Süheyl b. Beyzâ — ki bu Süheyl b. Vehb b. Rebie b. Hilâl b. Üheyb b. Dabbe b. el-Hâris'dir — fakat onun anası onun nesebi üzerine gâlib oldu. O kimse o kadına nisbet olunur. Ve o kadın De'd bint-i Cehdem b. Ümeyye b. Zarib b. el-Hâris b. Fihr'dir. O kadın Beyzâ ismiyle çağrılırdı. Bir de Amr b. Ebî Serh b. Rebîe b. Hilâl b. Üheyb b. Dabeb b. el-Hâris; İyâz b. Züheyr b. Ebi Şeddâd b. Rebîe b. Hilâl b. Üheyb b Dabb b. el-Hâris. Denilir ki: Bilâkis Rebia b. Hilâl b. Mâlik b Dabbe b. el-Hâris; Amr b. el-Hâris b. Züheyr b. Ebî Şeddâd b. Rebie b. Hilâl b. Mâlik b. Dabbe b. el-Hâris; Osman b. Abd-i Ğanm b. Züheyr b. Ebi Şeddâd b. Rebie b. Hilâl b. Mâlik b. Dabbe b. el-Hâris; Sa'd b. Abd-i Kays b. Lakit b. Âmir b. Ümeyye b. Zarib b. el-Hâris b. Fihr; Hâris b. Abd-i Kays b. Lakit b. Âmir b. Ümeyye b. Zarib b. el-Hâris b. Fihr vardı. Bunlar sekiz kişidir.

Habeşistan'a muhâcir olanların adedi

Habeş topraklarına ulaşan kimselerin hepsi ve oraya hicret eden müslümanlar kendileriyle birlikte küçük olarak götürdükleri oğulları ve orada doğan çocukları hâriç, seksen üç adamdır. Eğer Ammâr b. Yâsir onların içinde ise Onun olup olmadığı şübhelidir.

Abdullah b. el-Hâris'in Habeşistan'a hicreti hakkındaki şiiri

Habeşe'de söylenen şiirler cümlesinden olarak Habeşe topraklarında emin oldukları ve Necâşi'nin komşuluğunu beğendikleri Allah'a, hiçbir kimseden korkmaksızın, ibâdet ettikleri ve yerleştiklerinde Necâşi'den iyilik gördükleri zaman, Abdullah b. el-Hâris b. Kays b. Adiyy b. Sa'd b. Sehm şöyle dedi:

يَا رَاكِبًا بَلِّغَنْ عَنِّي مُغَلْغَلَةً ... مَنْ كَانَ يَرْجُو بَلَاغَ اللهِ وَالدِّينِ

كُلَّ امْرِئٍ مِنْ عِبَادِ اللهِ مُضْطَهَدٍ ... بِبَطْنِ مَكَّةَ مَقْهُورٍ وَمَفْتُونِ

أَنَّا وَجَدْنَا بِلَادَ اللهِ وَاسِعَةً ... تُنْجِي مِنَ الذُّلِّ وَالْمَخْزَاةِ وَالْهُونِ

فَلَا تُقِيمُوا عَلَى ذُلِّ الْحَيَاةِ وَخِزْ ... يٍ فِي الْمَمَاتِ وَعَيْبٍ غَيْرِ مَأْمُونِ

إِنَّا تَبِعْنَا رَسُولَ اللهِ وَاطَّرَحُوا ... قَوْلَ النَّبِيِّ وَعَالُوا فِي الْمَوَازِينِ

فَاجْعَلْ عَذَابَكَ بِالْقَوْمِ الَّذِينَ بَغَوْا ... وَعَائِذًا بِكَ أَنْ يَعْلُوا فَيُطْغُونِي

«Ey kervancı benden Allah'ın ve dinin beyânını umanlara bir mektup ulaştır.

Allah'ın kullarından her bir kişi din sebebiyle Mekke çukurunda muzdar makhûr ve meftûn durumdadır.

Şüphesiz biz Allah'ın beldelerini geniş bulduk.

O beldeler ki, züllden, rezîl olmaktan hor ve hakirlikten kurtarırlar.

O hâlde hayâtın zilleti ve memâtın hakirliği ve emin olunmayan ayıp üzere kalmayınız.

Biz Resûlullaha tâbi olduk, Nebînin sözünü attılar ve terazilerde yükseğe çıktılar = hiyânet ettiler.

Azan kavme azâbını kıl ve onların yükselmesinden ve bana tuğyan etmelerinden sana sığınırım.

Yine Abdullah b. Hâris, Kureyş'in onları beldelerinden sürmelerini zikr eder ve bu hususta kavminden bâzı kimselere itâb ederek şöyle dedi :

أبت كبدي لا أكذبنك قتالهم ... عليّ وتأباه عليّ أناملي
وكيف قتالي معشرا أدبوكم ... على الحق أن لا تأشبوه بباطل
نفتهم عباد الجن من حر أرضهم ... فأضحوا على أمر شديد البلابل
فإن تك كانت في عدي أمانة ... عدي بن سعد عن تقى أو تواصل
فقد كنت أرجو أن ذلك فيكم ... بحمد الذي لا يطبى بالجمائل
وبدلت شبلا شبل كل خبيثة ... بذي فجر مأوى الضعاف الأرامل

«Ciğerim imtinâ etti ve dedi ki :
Seni onların bana karşı savaşmalarında yalanlamam.
Halbuki bana karşı parmaklarımın uçları kaçıyorlar.
Bir toplulukla savaşmam ne demek nasıl olur ki ; onlar sizi hak üzerine tedib ettiler ki onu bâtıl ile karıştırmayasınız.
Şeytânların kulları, kerim yerlerinden sürdüler, onlar da bir durum üzerine kuşlukladılar ki, o durum hüzünlerin vesveselerinin çok şiddetlisidir.
Eğer olurlarsa, ki Adiyy b. Sa'd korkudan veya bitişiklikten Adiy kabilesinde emânet idi.
Bunun sizde olmasını ummuştum şükürler olsun ki, rüşvetlerle dilek kabûl etmiyor.
Bir arslan yavrusunu bir habis yavru ile değiştiler, zayıfların yoksulların barınma yeri çok ata sâhibi ile bile. | Meselâ Ebû Bekr Sıddîk ile köleleri değiştirdikleri gibi |

Abdullah b. el-Hâris yine şöyle dedi :

وتلك قريش تجحد الله حقه ... كما جحدت عاد ومدين والحجر
فإن أنا لم أبرق فلا يسعنني ... من الأرض بر ذو فضاء ولا بحر
بأرض بها عبد الإله محمد ... أبين ما في النفس إذ بلغ النقر

«İşte o, Kureyş'dir!
Allah'ı inkâr eder, onun hakkını da.
Ad, Medyen ve Semûd inkâr ettiği gibi.
Eğer ben tehdid etmezsem beni elbette yerden ne kara parçası ne de deniz kabûl etmez.
Bir yerde ki orada Muhammed İlâha ibâdet eder.
Onlardan bahs etme zamanı gelince içtekini açıklıyorum.

Böylece Abdullah b. el-Hâris — Allah ona rahmet etsin — söylediği o beytine, Mubrık = parlayan şiir adını verdi.

Osman b. Mazûn'un bu husustaki şiiri

Osman b. Mazûn, Ümeyye b. Halef b. Vehb b. Huzâfe b. Cumeh'i — ki o onun halasıdır ve İslâmından dolayı ona eziyet veriyordu. Ümeyye (o zaman kavminin şerifi idi) itâb ederek şöyle dedi:

أَتَيْمَ بْنِ عَمْرٍو لِلَّذِي جَاءَ بِغِضَةٍ   وَمِنْ دُونِهِ الشَّرْمَانُ وَالْبَرْكُ أَكْتَعُ
أَأَخْرَجْتَنِي مِنْ بَطْنِ مَكَّةَ آمِنًا   وَأَسْكَنْتَنِي فِي صَرْحٍ بَيْضَاءَ تَقْذَعُ
تَرِيشُ نِبَالًا لَا يُوَاتِيكَ رِيشُهَا   وَتَبْرِي نِبَالًا رِيشُهَا لَكَ أَجْمَعُ
وَحَارَبْتَ أَقْوَامًا كِرَامًا أَعِزَّةً   وَأَهْلَكْتَ أَقْوَامًا بِهِمْ كُنْتَ تَفْزَعُ
سَتَعْلَمُ إِنْ نَابَتْكَ يَوْمًا مُلِمَّةٌ   وَأَسْلَمَكَ الْأَوْبَاشُ مَا كُنْتَ تَصْنَعُ

«Ey Teym b. Amr ki o kızarak gelmişti, halbuki onun önünde Şirmân ve Berk'in ikisi de bulunmaktadır.
Emniyet içindeyken Mekke'nin çukurundan beni çıkarır mısın ve beni istemeyerek beyaz saraya yerleştirir misin?
Bir oku yeleklersin ki onun yeleği sana mutavaat etmez.
Bir ok yontarsın ki onun yeleği ikisi birlikte sana itaat etmez.
İzzetli kerim birtakım kavimlerle muhârebe yaptın ve birtakım kavimleri helâk ettin ki onlara yardım ederdin.
Acı günün gelince, sana ne yapılacağını göreceksin.»

Teym b. Amr ki, Osman onu çağırmaktadır, o, Cumah'dır. Onun ismi Teym idi.

HABEŞİSTAN'A GİDEN MUHACİRLERİ GERİ GETİRMEK İÇİN KUREYŞ'İN ELÇİ GÖNDERMESİ

Kureyş'in Necâşi'ye muhâcirleri geri vermesi için iki elçi göndermesi

İbn-i İshâk dedi ki:

Kureyş, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâbının Habeş topraklarında emniyet ve itminan içerisinde olduklarını ve onların orada mesken ve yurda kavuştuklarını gördüğü zaman, aralarında meşveret ettiler ki, kendilerinden güçlü kuvvetli Kureyş'den iki adamı Necâşi'ye göndersinler ki onları geri versin, onlar da müslümanları dinlerinden döndürsünler ve onları emniyet içinde bulundukları yurtlarından çıkartsınlar. Böylece Abdullah (292) b. Ebi Rebie Amr b. el-Âss b. Vâil'i gönderdiler. Necâşi ve kumandanlarına verilmek için onlara hediyyeler topladılar. Sonra ona (392/a) gönderdiler.

---

(392) Bu Abdullah b. Ebi Rebie'nin ismi Buhayrâ idi. Müslüman oldu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun ismini Abdullah koydu. Babası: Ebû Rebîe Zur-Rumheyn'dir. Onun hakkında İbn-i Ziberâ şöyle dedi:

بُحَيْرُ بْنُ ذِي الرُّمْحَيْنِ قَرَّبَ مَجْلِسِي   وَرَاحَ عَلَيْنَا فَضْلُهُ وَهُوَ عَاتِمُ

«Buhayrâ b. Zür Rumheyn meclisime yaklaştı ve denizde yüzerek onun üstünlüğü bize rahatlık verdi.»

Ebû Rebîa'nın ismi: Amr'dır. Denildi ki: Huzeyfe'dir Abdullah b. Ebî Rebîe'nin anası Esmâ bint-i Muhribe et-Temîmiyye'dir. Bu kadın Ebû Cehl b. Hişâm'ın anasıdır. Bu Abdullah b. Ebî Rebîe, Şâir Ömer b. Abdullah b. Ebî Rebîe'nin babasıdır. Basrâ'nın ağlamak ile marûf olan emîri Hâris'in de babasıdır. Ömer'in devrinde Cend üzerine vâli idi. Osman'ın devrinde de Osman'ın muhasere edildiğini işittiği zaman ona yardım için gelirken bineğinden düştü ve öldü.

(392/a) Denilir ki: Kureyş İbn-i Ebî Rebîe ve Amr b. el-Âss ile birlikte Umâre b. el-Velîd b. el-Muğire'yi de göndermişlerdi. Kureyş kabîlesi bu umareyi Ebû Tâlib'e gönderdiler ki Muhammed'i. katletmeleri için alıp onlara versin. Zâhiren, Kureyş'in onu Amr ile birlikte göndermeleri başka bir seferde idi. Onun hakkında rivâyet ederler ki: Amr karısiyle birlikte yolculuk

Ebû Tâlib'in Necâşi'nin muhâcirleri müdâfaa etmesi için teşvik olarak söylediği şiir

Ebû Tâlib, Kureyş'in bu görüşlerini o iki kişiyi göndermelerini gördüğü zaman, Necâşi'ye, iyi komşuluğu üzerine ve onları müdâfaaya teşvik ederek birtakım beyitler söyledi:

ألا ليت شعري كيف في النأي جعفر ... وعمرو وأعداء العدو الأقارب
وهل نالت أفعال النجاشي جعفرا ... وأصحابه أو عاق ذلك شاغب
تعلّم، أبيت اللعن، أنك ماجد ... كريم فلا يشقى لديك المجانب
تعلّم بأن الله زادك بسطة ... وأسباب خير كلها بك لازب
وأنك فيض ذو سجال غزيرة ... ينال الأعادي نفعها والأقارب

«Keşke bilseydim, uzakta Cafer, Amr ve düşmanın akrabadan düşmanları nasıldırlar ne yapmaktadırlar.
Acaba Necâşî'nin ihsanları Câfer'e ve arkadaşlarına erişecek mi yoksa buna şerri tahrik eden bir şey mâni mi olacak.
Bil ki sen, kötü şey yapmazsın, çünkü sen şerifsin, kerîmsin.
Demek senin yanına sığınan kişiler mutsuz olmaz.
Ve iyilik sebeplerinin tümü senin elindedir.
Ve sen cömertsin, çok ihsanda bulunursun.
Fakat düşmanlar ve düşman akrabalar o ihsandan faydalanır.

Kureyş'in Necâşî'ye gönderdikleri iki elçiden Ümm-ü Seleme'nin rivâyeti

İbn-i İshâk dedi ki: Bana Muhammed b. Müslim ez-Zühri, Ebû Bekr b. Abdurrahman b. el-Hâris b. Hişâm el-Mahzûmi'den, o da

---

yaptı. Denizde gemiye bindikleri zaman Umare Amr'ın karışına aşk bağlamış karı da ona aşk bağlamıştı. Umare ile Amr'ın karısı Amr'ı denize atmaya karar verdiler. Sonra onu attılar, denize düşünce yüzmeye başladı. Gemi sâhibleri çağrıştılar ve onu gemiye çıkarttılar. Amr bu meseleyi içinde sakladı. Habeş topraklarına geldikleri zaman Amr onu tuzağa düşürdü. Bu uzun bir haberdir. Onu Ebu'l-Ferec el-İsfahânî Kitâbı, el-Eğânî'de zikr etmiştir.

Ümm-ü Seleme bint-i Ebî Ümeyye b. el-Muğire'den — ki bu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zevcesidir — naklen haber verdi ki: Ümm-ü Seleme şöyle dedi:

Habeşe yurduna indiğimiz zaman, orada Necâşî'den hayırlı bir komşuluk gördük. Dinimizden emin olduk. Eziyet edilmeden, zorlanmadan Allah Teâlâ'ya ibâdet ettik. Bu haber Kureyş'e vardığı zaman, aralarında Necâşi'ye iki muhkem güçlü adam göndermeyi meşveret ettiler. Ve Necâşi'ye Mekke'nin eşyasından nâdir kıymetli gördükleri şeylerden hediyeler göndermek istediler. Onlardan ona gelen şeylerin en beğenileni meşin deriler idi. Onun için çok deriler topladılar ve patriklerinden hiçbir patriği hediyesiz bırakmadılar. Sonra bu husus için Abdullah b. Ebî Rebie'yi, Amr b. El-Âs'ı gönderdiler. Onlara emir verdiler. Dediler ki:

— Müslümanlar hakkında Necâşi ile konuşmanızdan önce her bir patriğin hediyyesini veriniz. Sonra Necâşi'ye hediyelerini takdim ediniz. Sonra o, müslümanlarla konuşmadan önce onları size teslim etmesini isteyiniz. Ümm-ü Seleme dedi ki:

— Bunun üzerine ikisi çıktılar ve Necâşi'nin yanına geldiler. Biz ise onun yanında hayırlı bir yurt ve hayırlı bir komşunun yanında idik. Onun patriklerinden hiçbir patrik kalmadı ki ona Necâşî ile konuşmadan önce onun hediyyesini vermesinler. Her patriğe dediler ki:

— Bizden sefih çocuklar Melikin beldesine sığınmışlardır. Kavimlerinin dininden ayrılmışlardır. Sizin dininize de girmemişlerdir. Yeni icâd ettikleri bir dini getirmişlerdir. Onu ne biz tanıyoruz ne de siz. Kavmimizin eşrâfı bizi gönderdiler ki onları kavimlerine geri veresiniz. Biz Melik ile konuşacağımız zaman ona, onları bize teslim etmesini söyleyiniz ve Melik onlarla konuşmasın. Kavimleri onları daha iyi bilir. Ve onların ne hatâ yaptıklarını daha iyi bilir. Bunun üzerine patrikler onların tekliflerini kabul ettiler. Sonra o iki Kureyş'li hediyeleri Necâşi'ye takdim ettiler. O da hediyeleri kabul etti. Sonra onunla konuştular ve ona dediler ki:

— Ey Melik, sizin beldenize bizden sefih, ayaktakımı çocuklar sığınmışlardır. Kavimlerinin dininden ayrılmışlar ve senin dinine de girmemişlerdir. İcad ettikleri bir dine girmişler ki onu ne biz tanıyoruz ne de sen. Babaları, amcaları, aşiret ve kavimlerinin eşrâfı bi-

zi sana gönderdiler ki onları geri veresin. Onlar onları daha iyi tanıyorlar ve onların ayıplarını daha iyi bilmektedirler. Ümm-ü Seleme dedi ki :

— Abdullah b. Ebî Rebîe ve Amr b. el-Âs Necâşî'nin kelâmını dinlemekten kızdıkları kadar hiçbir şeye kızmadılar. Ümm-ü Seleme dedi ki :

— Etrafındaki patrikleri, dediler ki : Ey Melik bunlar doğru söylüyorlar. Kavimleri onları daha tanır, kusur ve ayıpladıklarını daha iyi bilirler. Onları bunlara teslim et ki, onları beldelerine ve kavimlerine götürsünler. Ümm-ü Seleme dedi ki :

— Bunun üzerine Necâşi kızdı. Sonra şöyle dedi : Hayır vallâhi, bu durumda onları teslim etmem ve bu olacak şey değildir. Bir kavim ki bana komşu olurlar, benim beldelerime konarlar ve beni tercih ederler. Onları çağırırım ve onlardan, bu ikisinin söylediklerini onlara sorarım eğer onlar da bu ikisinin dediklerini derler ise onları bunlara teslim ederim ve onları kavimlerine geri veririm. Eğer böyle değiller ise onları korurum ve onlar bana komşu oldukları müddetçe onlara iyi davranırım.

Necâşî'nin, mühâcirleri huzuruna çağırması ve onlara dinlerini sorması ve onların cevap vermeleri

Ümm-ü Seleme dedi ki : Sonra Necâşi, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâbına adam gönderdi ve onları çağırdı. Gönderdiği elçi onlara geldiği zaman toplandılar sonra birbirine dediler ki : Melike geldiğiniz zaman ona ne diyeceksiniz. Dediler ki :

— Vallâhi biz bildiğimiz şeyi Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kendisiyle bize bu hususta emrettiği şeyi olduğu gibi söyleriz. Onlar geldikleri zaman Necâşi âlimlerini dâvet etmişti. Kitablarının sahifelerini açıp etrafında oturdular. Melik sormaya başladı ve şöyle dedi :

— Kendisinden dolayı kavminizden ayrılmış olduğunuz ve başka bir dine girmediğiniz o din nedir? Ümm-ü Seleme dedi ki :

— Melikle konuşan Câfer b. Ebi Tâlib idi. Ona dedi ki :

— **Ey Melik, biz câhiliye ehli bir kavim idik Putlara ibâdet eder, ölü hayvan etini yer, fuhuşlar yapar, hısım akraba hakkını gözetmez, komşularımızı unutur ve bizden kuvvetlinin zayıfı ezdiği bir ka-**

vim idik. İşte biz bu durumda iken Allah bize, bizden bir resûl gönderdi. Biz onun nesebini, doğruluğunu, emânete riâyet ettiğini ve iffetini biliyoruz. Bizi Allah'a çağırdı ki onu birleyelim ve ona ibâdet edelim ve bizim, babalarımızın Allah'tan başka ibadet etmiş olduğumuz taşları, putları atalım terkedelim. O bize doğru söz söylememizi, emâneti edâ etmemizi, rahmi = akrabaları ziyâret edip onlara ihsânda bulunmamızı, iyi komşuluk yapmamızı ve haramlardan ve kan dökmekten men olunmamızı emr etti. Bizi fâhiş şeylerden ve yalan sözden ve yetim malını yemekten ve muhsana = iffetli evli kadınlara iftirada bulunmaktan bizi nehy etti. Ve bize yalnızca Allah'a ibâdet etmemizi ona hiçbir şey eş koşmamamızı emretti. Bize namaz, zekât ve oruç ile emretti. — Ümm-ü Seleme dedi ki: Ona İslâm'ın emirlerini saydı — Biz de onu tastik ettik ve ona iman ettik ve Allah'dan getirdikleri üzere ona tâbi olduk. Yalnız Allah'a ibâdet ettik ona bir şeyi ortak koşmadık ve bize harâm kıldığı şeyleri harâm ve helâl kıldığı şeyleri helâl gördük. Bunun üzerine kavmimiz bize düşman oldu, bize işkence ettiler, bizi dinimizden saptırmak istediler ki, Allah Teâlâ'nın ibâdetinden putlara ibâdet etmeğe çevirsinler. Önceden helâl görmüş olduğumuz pis şeyleri helâl görmemizi istediler. Bize zulmettikleri ve bize karşı tazyikde bulundukları ve bizimle dinimiz arasına girdikleri zaman senin memleketine çıktık, seni tercih ettik, senin komşuluğunu istedik ve senin yanında zulm edilmeyeceğimizi umduk.

Bunun üzerine Necâşi ona dedi ki:

— Sende Peypamberinizin Allah'dan getirdiği şeylerden bir şey var mıdır? Ümm-ü Seleme dedi ki:

Buna cevaben Cafer ona dedi ki:

— Evet. Bu sefer Necâşi ona dedi ki:

— Onu bana oku.

Ümm-ü Seleme dedi ki: O da «Kâf Hâ Yâ Ayın Sâd» Sûresinin baş taraflarını okudu. Ümm-ü Seleme dedi ki:

— Vallâhi, Necâşi bunu dinleyince ağladı ve hatta sakalı ıslandı. Onun âlimleri de ağladılar hatta kitabları ıslandı. Sonra Necâşi onlara dedi ki:

— Muhakkak bu ve İsâ'ya gelen şey elbette bir tek kaynaktan çıkan bir nurdur. Gidiniz, Allah'a yemin olsun ki, onları size teslim etmiyorum ve böyle bir işe yanaşamam da.

Muhâcirlerin İsâ (Aleyhisselâm) hakkında Necâşî'nin yanında söyledikleri sözler

Ümm-ü Seleme dedi ki: Onlar, Melik'in yanından çıktıkları zaman, Amr b. el-Âss şöyle dedi:

— Allah'a yemin ederim ki yarın Melik'in yanına onların kökünü kazıyacak bir şey ile geleceğim. Ümm-ü Seleme dedi ki: Bunun üzerine Abdullah b. Ebi Rebie ona böyle bir şey yapma. Çünkü onlar her ne kadar bize muhalif iseler de bizim akrabalarımızdırlar, dedi. O bizim hakkımızda Allah'tan en sakınanı idi. Amr dedi ki:

— Vallâhi Melik'e söyleyeceğim, onlar iddiâ ederler ki: İsâ b. Meryem bir kuldur. Ümm-ü Seleme dedi ki:

— Sonra ertesi gün Amr, Melikin yanına gitti ve dedi ki:

— Ey Melik, onlar İsâ b. Meryem'in hakkında büyük sözler söylüyorlar. Onlara adam gönder ve onlara İsâ hakkında söylediklerini sor. Ümm-ü Seleme dedi ki:

— Melik, onlara adam gönderdi ki sorsun. Ümm-ü Seleme dedi ki:

— Şimdiye kadar başımıza onun gibi bir musibet hiçbir zaman inmemişti. Bunun üzerine müslümanlar toplandı sonra birbirine dediler ki:

— Size İsâ b. Meryem hakkında sorduğunda ne söyleyeceksiniz? Dediler ki:

— Vallâhi bu hususta Allah neyi demişse ve Nebimiz bize neyi iletmişse aynen söyleriz. Ümm-ü Seleme dedi:

— Müslümanlar Melikin yanına girdikleri zaman onlara dedi ki:

— İsâ b. Meryem'in hakkında ne söylüyorsunuz? Ümm-ü Seleme dedi: Buna cevâben Câfer b. Ebû Tâlib dedi ki:

— Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bize bildirdiklerini diyoruz. O, diyor ki:

— **İsâ, Allah'ın kuludur ve resûlüdür. Onun ruhûdur ve bir kelimesidir, O Betul Meryem'e ilka etmiştir.** Ümm-ü Seleme dedi ki:

— Bunun üzerine Necâşi elini yere vurdu ve oradan bir ağaç aldı sonra dedi ki:

— **Vallâhi senin dediklerin İsâ b. Meryem hakkında bu ağacı geçemez.** Ümm-ü Seleme dedi ki:

— Bunun üzerine patrikleri onun etrafında homurdandılar. Melik de dedi ki:

— Size karşı homurdanılsa bile. Gidiniz siz benim topraklarımda emin kimselersiniz, size sövenlerden tazminatınız alınacaktır. Sonra bir daha dedi ki: Size sövenlerden tazminat alınacaktır. Sonra yine dedi ki: Size sövenlerden tazminat alınacaktır. Altın yığınları, mal bana verilse dahi size eziyet vermek istemiyorum. O ikisinin hediyelerini de onlara geri veriniz, benim onlara ihtiyacım yoktur. Allah'a yemin ederim ki; Allah bana saltanatımı geri verdiği zaman benden rüşvet almadı ki ben rüşvet alayım Millet benim için itaat ediyor değil ki, saltanatım için onlara itaat edeyim. Ümm-ü Seleme dedi ki:

— Bunun üzerine o iki Kureyş elçisi ordan mahrum ve kovulmuş olarak çıktılar. Biz ise hayırlı bir komşuluk içinde hayırlı bir yurtta idik.

Necâşî'nin düşmanına karşı muzaffer olmasiyle mühâcirlerin sevinmeleri

Ümm-ü Seleme dedi:

— Allah'a and olsun ki: Biz bu durumda iken Melikin üzerine Habeş'den bir adam geldi. Saltanatını elinden almak istedi. Ümm-ü Seleme dedi ki:

— O zaman üzüldüğümüz kadar hiç bir zaman üzülmemiştik. O adamın Necâşi'ye üstün gelmesinden korkuyorduk. Çünkü o gelseydi bize hayat hakkı tanımazdı. Ümm-ü Seleme dedi ki:

— Necâşi de onun üzerine yürüdü. Savaş cebhesi Nil nehrinin genişliği idi. Ümm-ü Seleme dedi:

— Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâbı dediler ki: Kim savaş cebhesine çıkıp bize haber getirecek. Ümm-ü Seleme dedi:

— Zübeyr b. el-Avvâm dedi ki: Ben giderim. Dediler ki:

— Peki sen git. O müslümanların yaşı en genç olanı idi. Ümm-ü Seleme dedi ki:

— Ona bir kırbe = su tulumu şişirdiler ve göğsüne astılar. Sonra Nil'in üzerinde yüzdü ve orduların karşılaştığı Nil'in öteki tarafına gitti. Onların yanında hazır bulundu. Ümm-ü Seleme dedi ki:

— Biz ise Allah Teâlâ'ya Necâşi için düşmanına gâlib gelmesi ve ona memleketinde kalması için kudret vermesine duâ ettik. Ümm-ü Seleme dedi:

— Allah'a and olsun ki biz bunun üzerine neyin ne olacağını beklerken Zübeyr göründü. Koşuyordu. O elbisesiyle işâret ediyor ve o şöyle diyordu: Müjde, Necâşi zafere ermiştir. Ve Allah onun düşmanını helâk etmiştir. Ve onu memleketinde kalmaya kudret vermiştir. Ümm-ü Seleme dedi:

— Allah'a yemin ederim ki şimdiye kadar onun gibi sevindiğimizi bilmiyorum. Ümm-ü Seleme dedi ki:

— Necâşi, düşmanını Allah helâk etmiş olarak ve beldelerinde kalmaya kendisine kudret vermiş olarak ve memleketinde istikrar bulunmuş olarak döndü. Biz onun yanında iyi bir yaşam geçirdik. Tâki Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına Mekke'ye geldik.

NECÂŞİ'NİN HABEŞİSTAN'A MELİK OLMASININ KISSASI

Necâşi'nin babasının katl olunması ve amcasının iş başına getirilmesi

İbn-i İshâk şöyle dedi: Zühri dedi ki: Urve b. ez-Zübeyr'den, Ebû Bekr b. Abdurrahman'ın haberini Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zevcesi Ümm-ü Seleme'den naklen aldım, o şöyle dedi:

Melikin: «Allah saltanatımı bana geri verdiği zaman benden rüşvet almadı ki ben saltanatımdan dolayı rüşvet alayım ve millet benim için itaat ediyor değil ki saltanatım için onlara itaat edeyim» sözünün ne olduğunu biliyor musun? Dedi ki:

— Hayır bilmiyorum. Dedi ki:

— Mü'minlerin anası Âişe bana haber verdi ki:

— Necâşi'nin babası kavminin meliki idi. Ve Necâşi'den başka bir çocuğu yoktu. Necâşi'nin bir amcası vardı. Ve onun on iki tane kendi sulbunden erkek evlâdı vardı. Onlar Habeş memleketinin kraliyet âilesi idiler. Habeşeliler aralarında dediler ki: Şâyet Necâşi'nin babası meliki katledersek ve onun kardeşini melik yaparsak onun bu çocuktan başka bir çocuğu yoktur. Ve onun kardeşinin ise sul-

bünden on iki erkek çocuğu vardır. Böylece onlar ondan sonra onun mülküne birbiri ardından vâris olurlar ve Habeş Kraliyeti uzun bir zaman devam eder. Böylece sabahleyin Necâşi'nin babasının üzerine yürüdüler, onu katlettiler ve kardeşini melik yaptılar ve bir zaman böyle kaldılar.

Necâşi'nin, amcasına hâkim olması ve onu uzaklaştırmak için Habeşlilerin çalışması

Necâşi amcasının yanında büyüdü ve zeki, çok akıllı bir adam idi. Amcasına hâkim oldu. Onun yanında Necâşi'nin makamı büyük idi. Habeş onun makamını görünce aralarında dediler ki:

— Allah'a and olsun, işte bu genç amcasının durumuna hâkim oldu. Biz onun üzerimize melik kılınmasından korkuyoruz. Eğer onu bizim üzerimize melik kılarsa hepimizi öldürür. And olsun, bizim onun babasını katlettiğimizi bilmiştir. Sonra amcasına gittiler ve dediler ki:

«— Ya bu genci katledersin veyâ onu bizim içimizden çıkartırsın. Çünkü kendimiz için ondan korkuyoruz.» Dedi ki:

— Size yazıklar olsun. Dün onun babasını katlettim ve bu gün de onu mu katledeyim! Hayır bu olmaz. Fakat onu sizin memleketinizden çıkartırım. Ümmül-Mü'minin Âişe dedi ki:

— Böylece onu çarşıya çıkarttılar ve onu tüccâr bir adama altıyüz dirheme sattılar. O da onu gemiye attı ve götürdü. Nihâyet o gün akşamleyin son baharın bulutlarından bir bulut geldi. Necâşi'nin amcası, yağmur istemeye çıktı, ona bir yıldırım çarptı. Onu öldürdü. Âişe dedi ki:

— Sonra Habeşliler onun çocuğuna iltica ettiler bir de baktılar ki çocuk ahmaktır, onda hayır yoktur. Bunun üzerine Habeşlilerin işleri karıştı.

Habeşlilerin rızâsiyle Necâşi'nin saltanatı üstlenmesi

Habeşliler üzerine içinde bulundukları hâl daralınca birbirine dediler:

— Vallâhi biliniz ki, kendisinden başka işinize bakacak olmayan melikiniz elbette ki sabahleyin kendisini sattığınız kimsedir. Eğer Habeşistan'ın idâresine ihtiyacınız varsa şimdi ona kavuşunuz. Âişe dedi ki:

«— Onu aramak ve onu kendisine sattıkları adamı bulmak için yola çıktılar, nihâyet ona kavuştular ve onu ondan aldılar. Sonra getirdiler. Başına tac giydirdiler, saltanatın tahtına oturttular ve melik yaptılar.

Necâşî'yi satın alan tâcirin haberi

Sonra Necâşî'yi kendisine satmış oldukları tâcir onlara geldi ve dedi ki:

— Ya malımı bana verirsiniz veyâ bu hususta onunla konuşacağım. Dediler ki:

— Sana hiçbir şey vermeyiz. Dedi ki:

— Öyle ise onunla konuşacağım. Dediler ki.

— İşte sen işte o; konuş. Âişe dedi ki:

— Sonra Necâşî'ye geldi, önünde oturdu ve şöyle dedi:

— Ey melik, bir kavimden çarşıda bir köleyi altıyüz dirheme satın aldım. Kölemi bana teslim ettiler ve benim dirhemlerimi aldılar, nihâyet kölemle gittim de bana kavuştular, kölemi aldılar. Fakat dirhemlerimi vermediler. Âişe dedi: Bunun üzerine Necâşî onlara dedi ki:

— Elbette onun dirhemlerini vermelisiniz veya kölesinin elini onun eline koyar ve onu dilediği yere götürür. Dediler ki:

— Hayır bilâkis onun dirhemlerini veririz. Âişe dedi ki: İşte Necâşî bundan dolayı şöyle demişti:

— Allah bana saltanatımı yeniden bana verdiği zaman benden rüşvet almadı ki, ondan dolayı ben rüşvet alayım. İnsanlar benim için itaat etmiyor ki mülk için insanlara itaat edeyim. Âişe dedi ki:

— İşte Necâşi'nin dininde salâbetinden ve hükmünde adâletinden haber veren olayların ilki bu olay idi.

İbn-i İshâk şöyle dedi: Bana Yezid b. Rumân, Urve b. ez-Zübeyr'den, o da Âişe'den naklen haber verdi ki: Âişe şöyle dedi:

Necâşî öldüğü zaman devamlı olarak kabri üzerinde bir nur görülmekte idi, diye söylüyorlarmış.

HABEŞLİLERİN NECÂŞİ'YE İSYAN ETMELERİ

İbn-i İshâk dedi ki: Bana Câfer b. Muhammed babasından naklen haber verdi ki o şöyle dedi:

Habeşliler toplandılar ve Necâşî'ye:

— Şüphesiz sen bizim dinimizden ayrıldın, dediler ve ona isyân ettiler. O da Câfer ve onun arkadaşlarına haber gönderdi ve onlar için gemiler hazırladı ve dedi:

— Onlara bininiz ve olduğunuz gibi kalınız Eğer yenilirsem yolunuza devam ediniz, dilediğiniz yere ulaşınız. Eğer zafer bulursam burada kalınız. Sonra bir deftere yöneldi ve şöyle yazdı:

«Şehâdet ederim ki, Allah'dan başka ibâdete lâyık hiçbir ilâh yoktur. Muhammed onun kulu ve resûlüdür. Ve şehâdet ederim ki, İsâ b. Meryem onun kulu, resûlü ve rûhudur ve Meryem'e ilka ettiği kelimesidir.» Sonra onu sağ umuzunun altına kaftanının içine koydu. Habeşlilere doğru çıktı, onlar onun için saf oldular. Onlara şöyle dedi:

— Ey Habeşe topluluğu size insanların en münasibi değil miyim? Dediler ki:

— Evet en münasibisin. Dedi ki:

— Benim sizin içinizdeki gidişâtımı nasıl buldunuz? Dediler ki:

— Hayırlı bir siret = gidiş olarak bulduk. Dedi ki:

— O halde size ne oluyor? Dediler:

— Dinimizden ayrıldın ve İsâ'nın bir kul olduğunu iddiâ ettin. Dedi ki:

— O halde siz İsâ hakkında ne diyorsunuz? Dediler:

— Diyoruz ki o, Allah'ın oğludur. Bunun üzerine Necâşî elini göğsüne kaftanının üstüne koyarak:

— Şehâdet ederim İsâ Meryem'in oğludur, dedi ve bunun üzerine hiçbir şey fazla söylemedi. (393) Fakat yazdığı şeyi kasd edi-

---

(393) Süheylî bu kitâbın üzerine yaptığı hâşiyede dedi ki: «Bunda fıkhî şöyle bir mesele vardır ki: Mü'min için açık bir şekilde yalan söylemek yakışmaz. Hile mümkün olduğu müddetçe, küfrü kabul etmemeli. Kapalı sözler yalan sayılmaz. Ehl-i ilim Peygamber Efendimizin şu hadîsi de bu kabildendir, demişler. «İki kişinin arasını islâh eden ve hayrı söyleyen kimse yalancı değildir.» Ümmü Külsûm bint-i Ukbe bunu rivâyet etti. Âlimler demişler ki: Onun mânası sözü kapalı tutmak ve yalanı açıkca söylememektir. Şöyle demesi gibi: İşittim senin için istiğfâr ediyor ve senin için duâ ediyordu. Bunu derken, adamın bütün müslümanlara duâ ettiğini kast ediyor. O da müslüman olduğu için dolayısiyle ona da duâ etmiş olur. Tarizde yâni kapalı söylemede gücü yettiği kadar hile kurmalı ve yalanı düpedüz uydurmamalıdır.

yordu. Bunun üzerine onlar rázı oldular ve ondan ayrıldılar. Bu haber Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ulaştı. Necâşi öldüğü zaman namazını kıldı ve onun için istiğfar etti. (394)

ÖMER B. EL-HATTÂB (RADİYALLAHÜ ANH)'IN MÜSLÜMAN OLMASI

Müslümanların Ömer'in müslüman olmasiyle izzet bulmaları

İbn-i İshâk dedi ki:

Amr b. el-As ve Abdullah b. Ebi Rebie Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâbı hakkında isteklerine kavuşamamış ve

---

Yine harbin hilesinde de böyledir. Gizler, kinâye eder, yalan uydurmaz. Harbin hilesinde yalanın mübah kılınmasına dâir gelen rivâyetlerden cesaret alıp yalanı güzel görmemeli. Bütün bunlar kişi kinâyeye bir yol bulduğu müddetçedir.

(394) Necâşi'nin ölümü h. dokuz senesinin Receb ayında idi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun öldüğü günde millete ölümünü haber verdi. Ve Bâki'de namazını kıldı. Onun Habeşe yurdundaki tahtı Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'a gösterildi, Resûlullah Medine'de olduğu hâlde gördü ve onun üzerine namaz kıldı. Münâfıklar aralarında konuşup dediler ki şu kâfir üzerine mi namaz kılıyor? Bunun üzerine Allah Teâlâ şu âyetini inzâl buyurdu:

« يا أهل الكتاب تعالوا إلى كلمة »

«Şübhesiz Ehl-i Kitâb'tan elbette Allah'a îman ve size inen ve onlara inen şeye îman *eden kimseler vardır*».

Denilir ki: Ebû Neyzer Ali b. Ebî Tâlib'in âzâdlısı Necâşî'nin öz oğlu idi. Alî onu Mekke'de bir tâcirin yanında bulmuş, onu satın almış ve onu babasının müslümanlara yaptığına bir karşılık olarak âzâd etmişti. Denilir ki: Habeşlilerin işleri Necâşî'den sonra karıştı ve onlar kendilerinden bir heyeti Ebû Neyzer'e, o Ali ile birlikte olduğu bir sırada, onu melik yapmaları ve ona teveccüh etmeleri ve ona karşı ihtilâf etmeyeceklerini bildirmek için gönderdiler .O ise imtinâ etti ve şöyle dedi:

— Allah İslâm nimetini bana vermesinden sonra mülkü taleb edecek değilim. Ebû Neyzer insanların boyca en uzunu ve yüzce en güzeli idi. Onun rengi Habeşîlerin renkleri gibi değildi. Fakat onu görseydin derdin ki o Arabdan bir adamdır (Ravzül Ünüf'e mürâcaat et).

Necâşî'nin onların hoşuna gitmeyen sözlerle onları red etmiş olarak Kureyş'in yanına geldikleri zaman, Ömer b. el-Hattâb henüz müslüman olmuştu. İzzet-i nefis sâhibi, sırtı yere gelmemiş bir kimse idi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâbı onunla ve Hamza ile kuvvet şevket ve izzet bulmuştular. Hattâ Kureyş'e gâlib geldiler. Abdullah b. Mesûd şöyle diyordu.

— Biz Kâbe'nin yanında namaz kılmaya kâdir değildik, tâki Ömer b. el-Hattâb müslüman oldu Müslüman olduğu zaman Kureyş'le savaştı ve Kâbe'nin yanında namaz kıldı. Biz de onunla birlikte namaz kıldık. Ömer'in müslüman olması Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâbının Habeşistan'a hicretinden sonra olmuştu.

Bekkâi dedi ki: Bana Mus'ir b Kidâm Sa'd b. İbrâhim'den naklen haber verdi ki, Abdullah b. Mesûd şöyle dedi:

— Ömer'in müslüman olması fetih idi. Onun hicreti yardım idi. Ve onun emirliği rahmet idi. Biz Ömer müslüman oluncaya kadar Kâbe'nin yanında namaz kılamıyorduk. Müslüman olduğu zaman Kureyş'le savaştı, Kâbe'nin yanında namaz kıldı ve biz de onunla birlikte namaz kıldık.

Ümm-ü Abdullah'ın Ömer'in müslüman olması hakkında rivâyeti

İbn-i İshâk dedi ki: Bana Abdurrahman b. el-Hâris b. Abdullah b. Ayyâş b. Ebi Rebie, Abdulaziz b. Abdullah b. Âmir b. Rebie'den, o da anası Ümm-ü Abdullah bint-i Ebî Hasme'den naklen bana haber verdi ki Ümm-ü Abdullah şöyle dedi:

— Allah'a and olsun! Biz Habeş topraklarına göç ediyorduk. Âmir bâzı ihtiyaçlarımız için gitti. Ömer b. el-Hattâb geldi, müşrik iken yanımda durdu. Ümm-ü Seleme dedi ki:

— Bize yaptığı eziyet ve çıkarttığı zorluklarla karşılaşıyorduk. Ümm-ü Abdullah dedi: Bunun üzerine Ömer dedi ki:

— Ey Ümm-ü Abdullah çıkmak için mi bu? Ümm-ü Abdullah dedi:

— Dedim ki: Evet. Vallâhi Allah'ın arzına çıkacağız. Ta Allah bize bir kolaylık yaratsın. Siz bize eziyet veriyorsunuz. Bizi zorluyorsunuz. Ümm-ü Abdullah dedi:

— Bunun üzerine Ömer: Allah sizinle beraber olsun, dedi. Onda bir rikkat bir incelik gördüm ki şimdiye kadar öyle bir şey gör-

memiştim. Sonra ayrılıp gitti. Benim anladığıma göre, bizim çıkışımız onu üzmüştü. Ümm-ü Abdullah dedi ki:

— Âmir kendisi için gittiği şeyi alıp geldi. Ona dedim ki:

— Ey Ebû Abdullah, keşke biraz önce Ömer'i ve onun rikkatını ve bize karşı onun hüznünü görseydin. Dedi ki:

— Onun müslüman olmasını mı umuyorsun? Ümm-ü Abdullah dedi: Dedim ki:

— Evet. Dedi ki:

— O gördüğün var ya! Hattâb'ın eşeği müslüman oluncaya kadar müslüman olmaz. Ümm-ü Abdullah dedi ki:

— Bu ümitsizliğinden dolayı söylediği bir sözdü. Çünkü onun katılığını ve İslâma karşı kaşvet ve şiddetini görmüştü.

Ömer'in müslüman olması hakkında diğer bir haber

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana verilen habere göre Ömer'in Islâm oluşu şöyle oldu:

Onun kız kardeşi Fâtıma bint-i el-Hattâb — ki o Saîd b. Zeyd b. Amr b Nüfeyl'in karısı idi. O ve onun kocası Said b. Zeyd de müslüman olmuştular. Bu ikisi müslüman olduklarını Ömer'den gizliyorlardı. Ömer'in kabilesinden Nuaym b. Abdullah en-Nahhâm (ki Beni Adiyy b. Kâb'den bir adamdır) müslüman olmuştu. O da İslâmını kavminden uzaklaşarak gizliyordu. Habbâb (395) b. el-Erett Fâtıma

---

(395) Habbâb'ın nesebi Temîmî idi. Hüzailerin azadlısı idi. Ümm-ü Enmâr bint-i Sibâ' el-Huzâiye'nin âzâdlısı idi. Esaret altına girmiş ve onu o kadın satın almıştı. Onu âzâd etti ve onun velâsi ona kaldı. O kadının babası Avf b. Abd-i Avf b. Abd b. el-Hâris b. Zühre'nin halîfi idi. Böylece Habbâb hilf yönüyle de Zührî'dir. Bu, el-Erett b. Cendele b. Sa'd b. Huzayme b. Kâb b. Sa'd b. Zeyd-i Menât b. Temîm'in oğludur. Câhiliyede kılıçlar yapan bir demirci idi. Denilmiştir ki: Onun anası Ümm-ü Siba' el-Huzaiyye idi. Ona esirlik erişmemişti fakat o anasının halîfleri Benî Zühreye intisâb etmişti. Ebû Abdullah ile künyelenir. Bir rivâyette: Ebû Yahyâ ile künyelenir. Bir kavle göre de Ebu Muhammed ile künyelenir. Kûfe'de otuz dokuz senesinde Sıffin'de Alî ile birlikte ve Nahruvân'da hâzır bulunduktan sonra Kûfe'de öldü. Bir rivâyette otuz yedi senesinde öldü. Zikr olundu ki: Ömer b. el-Hattâb ona Allah yolunda neler ile karşılaştığını sorduğunda sırtını açtı. Ömer dedi ki: Bu günki gibi görmedim. O da dedi ki: Ey Emîrül-Mü'minîn benim için bir ateş yakıldı ki onu eriyen vücut yağlarım söndürdü.

bint-i el-Hattâba, gider gelirdi. Ona Kur'ân okurdu. Ömer bir gün kılıcını kuşanmış Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i ve ashâbından bir cemaatı kast ederek çıkmıştı. Ona demişlerdi ki, müslümanlar Safâ yanında bir evde toplanmışlar, sayıları erkek ve kadın olmak üzere kırka yakındır. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraberinde amcası Hamza b. Abdulmuttalib, Ebû Bekr b. Ebi Kuhâfe es-Sıddik ve Alî b. Ebî Tâlib ve müslümanlardan bir cemaat (Radiyallâhü anhüm) bulunuyorlardı. Bunlar Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte Mekke'de kalıp Habeşe topraklarına çıkanlarla beraber gitmeyen kimselerdendi. Ona Nuaym b. Abdullah rastladı, dedi ki:

— Ey Ömer nereye gitmek istiyorsun? O da dedi ki: İşte o sâibî Muhammed'e gidiyorum. O Kureyş'in durumunu dağıttı, akıllarını sefihliğe nisbet etti ve onun dinlerini ayıpladı ve ilâhlarına sövdü işte ben onu katledeceğim. Bunun üzerine Nuaym ona şöyle dedi:

— Vallâhi ey Ömer nefsin seni aldatmıştır. Sen Muhammed'i katledersen Beni Abd-i Menâf'ın seni yer üzerinde yaşamaya bırakacaklarını mı zan ediyorsun? Sen kendi âilene git, onları düzeltmeye bak. Dedi ki:

— Âilem kimdir? Dedi ki:

— Enişten ve amcanın oğlu Said b. Zeyd b. Amr ve kızkardeşin Fâtıma binti'l-Hattâb'dır. Vallâhi onlar müslüman oldular ve Muhammed'in dinine tâbi oldular, sana düşen onlara gitmektir.

Bunun üzerine Ömer kızkardeşini ve eniştesini kasd ederek döndü. O ikisinin yanlarında ise Habbâb b. el-Erett bulunuyordu. Yanında bir sahife vardı. Sahifenin içinde okumakta olduğu Tâhâ Sûresi vardı. Ömer'in ses ve hareketini işittikleri zaman Habbâb evin arkasındaki küçük bir odaya veya evin bir yerine saklandı. Fâtıma binti'l-Hattâb sahifeyi aldı ve uyluğunun altına koydu. Ömer eve yaklaştığı zaman Habbâb'ın onlara okuduğunu işitmişti. Girdiği zaman dedi ki: Dinlediğim o okunan şey ne idi? Onlar da ona dediler ki, bir şey dinlemedin. Dedi ki:

Hayır vallâhi haber aldım ki siz Muhammed'e onun dinine tâbi olmuşsunuz. Ve eniştesi Said b. Zeyd'i yakaladı. Bunun üzerine onun kızkardeşi Fâtıma binti'l-Hattâb ona doğru, onu kocasından men etmek için yürüdü. Bu sefer ona da vurdu kafasını yardı. Bunu yaptığı zaman onun kızkardeşi ve eniştesi dediler ki:

Evet müslüman olduk Allah'a ve Resûlüne iman ettik, aklına geleni yap. Ömer kız kardeşinin akan kanını görünce yaptığına pişman oldu, döndü. Ve kızkardeşine dedi ki:

İşte biraz önce okuduğunuzu sizden dinlediğim o sahifeyi bana ver de Muhammed'in getirdiği o şeyin ne olduğuna bakayım. Ömer okuryazar idi. Bunu dediği zaman kızkardeşi ona dedi ki:

Biz o sahifeden dolayı senden korkuyoruz. Korkma dedi ve ilâhlarına yemin etti ki o sahifeyi okuduğu zaman onu kendisine geri verecektir. Bunu dediği zaman kızkardeşi onun İslâmını umdu ve ona dedi ki:

— **Ey kardeşim sen necissin, şirk üzeresin. Halbuki o sahifeye** tâhir temiz kimseden başka el süremez. (396)

---

(396) Süheylî, Ömer'in Kur'ân'a el sürmesi için temizlenmesi hakkında konuşurken Ömer'in kızkardeşinin «Mutahharlardan başka ona el süremez» sözü; Mâlik'e göre mutahharlar melekler olduğu halde abdestsiz olarak Kur'ân'a el sürülmez demektir, diyor. Abese sûresindeki başka bir âyeti delil getirmektedir.

Fakat her ne kadar onlar melekler ise de âyette «el sürme»nin zikredilmesi gerektiriyorki, insanlar da, meleklere iktidaen temiz olmadan el sürmesinler. Bu hüküm, âyette açık olarak yasak ve farz olarak anlaşılıyorsa da sünnettir. Çünkü Peygamber Efendimiz, içinde âyet yazılı mektubları kırallara göndermiştir.

Dâvud, Ebû Sevr ve Seleften bir tâife ki içlerinde Hakem b. Uteybe, Hammâd b. Ebî Süleyman vardır, bunlar tâhir olmada, Mushaf'ın messedilmesinin ibâhetine zâhib oldular ve Hirakl'e yazdığı mektubu hüccet getirdiler ve: Amr b. Hazm'ın hadîsi mürseldir, dediler. Onu hüccet görmediler Dâre Kutni onu Hassan tariklerle isnâd etmiştir. O tariklerin en sağlamı Ebû Dâvûd et-Tayâlîsi'nin Zührî'den, onun Ebû Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm'dan, onun da babasından onun dedesinden naklen rivâyetidir.

Âyetteki «Mütehharun»dan maksat meleklerin olduğunu gösteren bir delil de «Mütetahharun» denilmeyip «Müteharrun» denilmesidir. İkisinin arasındaki farkı, mutahharun aslından temiz olması ve mutetahhar ise sonradan temizlendiğidir. Mütefakkıh sonradan fıkıh öğrenmişlere denildiğine gibi. Sibeveyhi;

وَقَيْسَ عَيْلَانَ وَمَنْ تَقَيَّسَا

«*Kays-ı Aylan ve Kayslaşanlar*» demiştir.

Bunun üzerine Ömer kalktı ve gusül abdesti aldı. O da ona sahifeyi verdi. O sahife'de «Tâhâ» Sûresi vardı. O, onu okudu. Sûrenin baştaraflarını okuduğu zaman dedi ki:

— Bu ne güzel ve ne kerim kelâmdır! Habbâb bunu dinlediği zaman onun yanına çıktı ve ona şöyle dedi:

— Ey Ömer, Allah'a yemin ederim ki ben Allah'ın peygamberinin duâsına seni mahsus kılmış olmasını umuyordum. Çünkü; dün işittim ki şöyle diyordu:

— Ey Allah'ım, İslâmı Ebu'l-Hakem b. Hişâm ile veya Ömer b. el-Hattâb ile teyid et. Allah'dan kork ya Ömer. Bu esnâda Ömer ona şöyle dedi:

— O halde ey Habbâb beni Muhammed'in yanına götürür müsün ki ona gideyim de müslüman olayım. Habbâb da ona dedi:

O Safâ'nın yanında bir evdedir. Onunla birlikte ashâbından bir topluluk vardır. Böylece Ömer kılıcını aldı ve onu kuşandı. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i ve onun ashâbını kasd ederek yola çıktı ve onların kapılarını çaldı. Onlar onun sesini işittikleri zaman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâbın

---

Demek âdemîler temizlendikleri zaman mutatahherdirler. Melekler ise hilkaten mutahhardırlar. Âdemiyyât de temizlendikleri zaman mutetahherâtdırlar. Kur'ân'da;

« فَإِذَا تَطَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ أَمَرَكُمُ اللهُ »

«Kadınlar temizlendikleri zaman Allah'ın size emr ettiği yerden onlara yaklaşınız.» buyurulmuştur. Hurî ayn. mutahherâttır. Kur'ânda;

« لَهُمْ فِيهَا أَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ »

«Onlar için orada ezvâc-i mutahhare vardır» denilmektedir. Bu açık bir farktır. Ve Mâlik (Rahimehullah)'ın tevili için bir kuvvettir. Bana göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hem mutatahherdir hem mutahhardır. Mutatahhar olmasına gelince çünkü o beşerdir âdemîdir cenâbetten gusleder ve hadesten abdest alır. Mutahhar olmasına gelince çünkü onun bâtını yıkanmış ve kalbi açılıp hikmet ve îman ile doldurulmuştur.»

dan bir adam kalktı ve kapının aralığından baktı ve onu kılıcını kuşanmış olduğu halde gördü. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e korkarak döndü ve dedi ki:

— Yâ Resûlallah, bu gelen kılıcını kuşanmış Ömer b. el-Hattab'dır. Bunun üzerine Hamza b. Abdulmuttalib de dedi ki:

«— Ona izin ver eğer bir hayrı isteyerek gelmişse biz ona onu veririz. Eğer şer isteyerek gelmişse onu kılıcı ile katlederiz.» Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki:

— Ona izin veriniz. Adam ona izin verdi ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona doğru kalktı ve onunla hücrede karşılaştı ve eteğinin bağlama yerinden veya cübbesinin yanlarından tuttu sonra onu şiddetli bir şekilde çekti ve dedi ki:

— Ey İbnü'l-Hattâb, sana ne oluyor? Allah'a and olsun ki, Allah'ın sana bir musîbet indirmesine kadar duracağını sanmıyorum. Ömer de dedi ki:

— Yâ Resûlallah, sana geldim ki Allah'a ve Resûlüne ve Allah'ın katından getirdiklerine iman edeyim Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir tekbir ile tekbir getirdi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâbından evde bulunanlar Ömer'in müslüman olmuş olduğunu bildiler.

Böylece Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâbı yerlerinden dağıldılar. İçlerinde, Ömer ile Hamza'nın müslüman oluşları bir güçlülük hissettiriyordu. Ve biliyorlardı ki onlar yakında Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i koruyacaklar ve onlarla düşmanlarından haklarını ve intikamlarını alacaklar. İşte buraya kadar Ehl-i Medîne'nin, Ömer b. el-Hattâb'ın müslüman olması hakkında yaptıkları rivâyetlerdir.

Ömer'in müslüman olması hakkında Atâ ve Mücâhid'in rivâyetleri

İbn-i İshâk şöyle dedi: Bana Abdullah b. Ebî Necîh el-Mekkî ashâbından; Atâ ve Mücâhid'den veya bunu rivâyet edenlerden haber verdi ki:

Ömer'in İslâmını, ondan rivâyet edenlere göre, o şöyle diyordu:

— Ben İslâma uzak kalmıştım. Câhiliyede hamirci idim. Onu çok seviyor onunla mesrur oluyordum. Bizim bir meclisimiz vardı ki,

Kureyş'in erkekleri Âl-i Ömer b. Abd b. İmrân el-Mahzûmi'nin evlerinin yanında Mekke'nin çarşısı olan Hazvere de o mecliste toplanırlardı. Dedi ki:

Bir gece işte o oturma arkadaşlarıma gitmek üzere çıktım. Onlara geldim ve onlardan orada hiçbir kimseyi bulamadım. Dedim: Şâyet falan hamirciye = şarabcıya gelseydim — ki Mekke'de hamir satıyordu — belki onun yanında bir hamir bulur da ondan içerim. Böylece yanına geldim fakat onu da bulamadım Ve dedim ki:

Kâbe'ye gelseydim de orayı yedi veya yetmiş kere tavâf etseydim. Mescide Kâbe'yi tavâf etmek için geldim Bir de baktım ki, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) orada namaz kılmaktadır. Namaz kıldığı zaman yönünü Şam'a çevirirdi. Ve Kâbe'yi kendisiyle Şam'ın arasına alırdı. Onun namaz kıldığı yer iki rüknün arasında idi. Rükn-i Esved ile Rükn-i Yemâni'nin arasında onu gördüğüm zaman dedim ki: Vallâhi bu gece Muhammed'i dinleyeyim de ne dediğini işiteyim. Dedim ki:

Eğer ona yaklaşır da onu yakından dinlersem onu korkutmuş olurum. Böylece Hicrin tarafından geldim ve Kâbe'nin örtüsünün altına girdim ve yavaşça yürümeğe başladım, Resûlullah (Salallahü Aleyhi ve Sellem) de namaz kılıyor ve Kur'ân okuyordu. Nihâyet onun önünde ona yönümü çevirmiş olduğum halde durdum. Onunla benim aramda ancak Kâbe'nin örtüsü bulunuyordu. Dedi ki:

Kur'ân'ı işittiğim zaman ona kalbim yumuşadı ve ağladım ve İslâm bana tesir etti. Böylece yerimde ayakta durmaya devam ettim. Nihâyet Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazını bitirdi sonra ayrıldı. Ayrılıp gittiği zaman İbn-i Ebi Hüseyin'in evinin yanına çıktı. O ev onun yolu üzerinde idi. Ve biraz yol kat etti sonra Abbâs b. el-Muttalib'in evi ile İbn-i Ezher b. Abd-i Avf ez-Zühri'nin evi arasında yürüdü. Sonra Ahnes b. Şerik'in evinin yanına geldi ve evine giriyordu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in meskeni Raktâ evinde idi — ki orası Muâviye b. Ebi Süfyân'ın elinde idi. Ömer (Radiyallâhü anh) dedi ki:

Ben de onun peşine gittim ve Abbâs'ın evi ile İbn-i Ezher'in evi arasına girdiği zaman ona kavuştum. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) benim hareket ettiğimi işittiği zaman beni tanıdı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zan etti ki ona eziyet edeceğim. Bunun için çekindi ve şöyle dedi:

«Bu saatte sana ne oldu ey İbn-i Hattâb.» Ben geldim ki Allah'a ve onun Resûlüne ve Allah'ın katından getirdiği şeylere iman edeyim, dedim. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Allah'a hamd etti. Sonra: **«Ey Ömer Allah sana hidâyet etmiştir»** dedi. Sonra göğsümü mesh etti ve benim için sebat ile duâ etti. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den ayrıldım. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de evine girdi. (*)

(*) İbn-i Sencer Ömer'in müslümanlığı hakkında ziyâde olarak şunu zikredip dedi: Bize Ebül-Muğîre haber verdi ki ona da Safvân b. Amr haber verdi. Ona da Şüreyh b. Abîd haber verdi ki: Ömer b. el Hattâb dedi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i, ben müslüman olmadan önce görmek üzere çıktım ve onu mescide benden önce gider olduğu bir sırada buldum. Ben onun ardında durdum. «El-Hakk» sûresini okumaya başladı. Kur'ân'ın telifinden hayrete düştüm. Dedim ki:

Bu vallahi şâirdir. Nitekim Kureyş kabîlesi böyle der. Bunun üzerine O şu âyeti okudu:

«إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ ، وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَاعِرٍ قَلِيلاً مَا تُؤْمِنُونَ»

«O elbette kerim bir resûlün sözüdür O şâirin sözü değildir. Çok az iman ediyorsunuz.» dedim ki:

O kâhindir de benim içimdekini bildi. Bunun üzerine şöyle dedi:

«وَلَا بِقَوْلِ كَاهِنٍ قَلِيلاً مَا تَذَكَّرُونَ» .

«Ne de kâhinin sözüdür az öğütleniyorsunuz.» Sûrenin sonuna kadar okudu. Dedi ki: Böylece İslâm kalbimin her tarafına yerleşti. Derler ki: Ömer müslüman olduğu zaman şöyle dedi:

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ ذِى الْمَنِّ اَىْ وَجَبَتْ ... لَهُ عَلَيْنَا اَيَادٍ مَا لَهَا غِيَرُ
وَقَدْ بَدَأْنَا فَكَذَّبْنَا فَقَالَ لَنَا ... صِدْقُ الْحَدِيثِ نَبِيٌّ عِنْدَهُ الْخَبَرُ
وَقَدْ ظَلَمْتُ ابْنَةَ الْخَطَّابِ ثُمَّ هَدَى ... رَبِّى عَشِيَّةَ قَالُوا قَدْ صَبَا عُمَرُ
وَقَدْ نَدِمْتُ عَلَى مَا كَانَ مِنْ زَلَلٍ ... بِظُلْمِهَا حِينَ تُتْلَى عِنْدَهَا السُّوَرُ
لَمَّا دَعَتْ رَبَّهَا ذَا الْعَرْشِ جَاهِدَةً ... وَالدَّمْعُ مِنْ عَيْنِهَا عَجْلَانُ يَبْتَدِرُ

İbn-i İshâk dedi ki: Bunun hangisi olduğunu Allah en iyi bilendir.

Hz. Ömer'in İslâm'da kuvvet ve salabeti

İbn-i İshâk dedi ki: Abdullah b. Ömer'in âzâdlısı Nâfi, İbn-i Ömer'den naklen haber verdi ki o şöyle dedi:

Babam Ömer müslüman olduğu zaman, Kureyş'ten haberleri iyi anlatan kim var, diye sordu. Ona denildi ki: Cemil b. Mamer el-Cumahi var. Bunun üzerine babam onun yanına gitti. Ben de onun peşine gittim. Gittikten sonra ey Cemil, müslüman olduğumu ve Muhammed'in dinine girdiğimi biliyor musun? dedi. Allah'a and olsun Cemil haberi alır almaz cübbesini kaldırıp gitmeğe başladı. Ömer de onun peşine gitti.

أَيْقَنْتَ أَنَّ الَّذِى تَدْعُوهُ خَالِقُهَا ... فَكَادَ تَسْبِقُنِى مِنْ عَبْرَةٍ دِرَرُ
فَقُلْتُ أَشْهَدُ أَنَّ اللهَ خَالِقُنَا ... وَأَنَّ أَحْمَدَ فِينَا الْيَوْمَ مُشْتَهِرُ
نَبِيُّ صِدْقٍ أَتَى بِالْحَقِّ مِنْ ثِقَةٍ ... وَافِى الْأَمَانَةِ مَا فِى عَوْدِهِ خَوَرُ

«Nimet sâhibi Allah'a hamd olsun, yâni onun için hamd etmek bizim üzerimize vâcib olur ki o nmetler başkasının değildir.

Başladık yalanladık ve kendisinde bilginin olduğu bir nebî haberin doğrusunu bize söyledi.

Hattâb'ın kızına zulm ettim, sonra Rabbim beni akşama doğru hidâyet etti.

Dediler ki: Ömer dininden başka bir dine sapmıştır.

Hattâb'ın kızına onun yanında sûreler okunduğu sırada zulm ile haktan sapmaktan yaptığım şeye pişman oldum.

Hattâb'ın kızı Arş'ın Sâhibi Rabbına cehd ederek gözlerinden yaşlar hızla dökülürken dâvet ettiği zaman.

Kesin olarak yakînen bildim ki, onun beni dâvet ettiği kimse onun yaratanıdır.

Böylece inci gibi nasihatla beni geçti.

Dedim şehâdet ederim ki: Allah bizim yaratanımızdır ve Ahmed bizim içimizde bugün en meşhur makama sâhibdir.

O doğruluk nebisidir ki hakkı itimâd edilen güvenilenden getirdi, emâneti îfâ eden aslâ yolunda eğrilik olmayan bir nebîdir. (Peygamberdir).

(Ravzü'l-Ünüf'e mürâcaat et).

Ben de babamın peşine düştüm. Nihâyet mescidin kapısının önüne geldiği zaman en yüksek sesiyle onlar Kâbe'nin etrafında meclislerinde bulunmakta iken şöyle bağırdı: Ey Kureyş agâh olunuz ki Ömer b. el-Hattâb dininden başka bir dine çıkmıştır. Ömer onun ardından, yalan söylüyor, ben yalnız müslüman oldum ve şehâdet ettim ki, Allah'dan başka ibâdete lâyık hiçbir ilâh yoktur ve Muhammed onun kuludur ve Resûlüdür, der demez onun üzerine atıldılar ve onunla çarpıştılar. Nihâyet güneş zeval vaktine yaklaştı. Ömer yoruldu ve oturdu. Onlar başında dikildiler. O ise şöyle diyordu:

Aklınıza geleni yapınız. Allah'a yemin ederim ki, şâyet biz üçyüz adam olsaydık Mekke'yi ya sizin için terkederdik. Veya siz bizim için terkederdiniz. Onlar o durumda iken Kureyş'ten bir yaşlı geldi. Üzerinde yemeni bir cübbe ve renklerle nakışlı bi. gömlek bulunmaktaydı. Nihâyet yanlarında durdu ve şöyle dedi:

Nedir bu haliniz? Dediler ki, Ömer dininden çıkmış. Dediki:

Bırakın! Adam kendine bir yol seçmiş size ne? Beni Adiyy b. Kâb'in bu adamlarını size teslim edeceklerini, onu yardımsız bırakacaklarını mı zan ediyorsunuz? Adamı bırakın gitsin. Allah'a and olsun, sanki onlar bir elbise idi de onun üzerinden soyuldular. Ben: Medine'ye hicret ettikten sonra babama dedim ki:

Ey babacığım, Mekke'de müslüman olduğun zaman kavmin seninle savaşırken onları senden men eden adam kim idi? Dedi ki:

Ey oğulcuğum, o Âs b. Vâil es-Sehmi' idi.

İbn-i Hişâm dedi ki: Bana bâzı ehl-i ilim haber verdi ki: Abdullah şöyle dedi:

Ey babacığım, Mekke'de müslüman olduğun zaman kavmini, seninle dövüşürken senden men eden o adam kim idi? Allah ona hayır mükâfat versin. Dedi ki:

Ey oğulcuğum, O el-Âss b. Vâil idi. Allah onu hayır ile mükâfatlandırmasın.

İbn-i İshâk dedi ki: Bana Abdurrahman b. el-Hâris, Ömer'in akraba veya âilesi birisinden haber verdiki o şöyle demiş:

Ömer dedi ki: Müslüman olduğum gece hatırlamaya çalıştım ki Mekke halkının hangisi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e düşmanlık yönünden en şiddetlidir gideyim de ona haber vereyim ki

ben müslüman oldum. Dedim ki en şedid: Ebû Cehl'dir. Ömer Hanteme bint-i Hişâm b. el-Muğire'den doğma idi. Dediki:

Sabahladığımda geldim onun kapısını çaldım. Karşıma Ebû Cehl çıktı ve dedi:

Merhaba ey kızkardeşimin oğlu merhaba ehlen hoş geldin, sana ne oldu? Ben dedim:

— Geldim, sana haber vereyim ki ben Allah'a ve onun Resûlü Muhammed'e iman ettim ve onun getirdiği şeyleri tastik ettim.

Bunun üzerine kapıyı yüzüme çarptı ve şöyle dedi: Allah seni de girdiğin dini de kahretsin.

SAHİFE'NİN HABERİ

Kâfirlerin Resûlullah'a karşı birbiriyle andlaşmaları

İbn-i İshâk dedi ki:

Kureyş Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâbının emniyet ve sükûnete kavuştukları bir memlekete indiklerini ve Necâşi'nin de kendisine sığınan kimseleri koruduğunu ve Ömer'in de müslüman olduğunu ve onun ve Hamza b. Abdulmuttalib'in Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve onun ashâbiyle birlikte olduğunu ve İslâmın, kabilelere yayılmaya başladığını görünce, toplandılar ve aralarında müşâvere ettiler ki bir yazı yazsınlar, onda Beni Hâşim ve Beni Muttalib'e karşı onlara kız vermemek ve onlardan kız almamak üzere ve onlara bir şey satmamak ve onlardan bir şey satın almamak üzerine birbiriyle andlaştılar. İşte bunun için toplandıklarında o andlaşmayı bir sahifeye yazdılar. Sonra and içerek imzaladılar. Sonra sahifeyi, mânevi bir müeyyide olarak Kâbe'nin içine astılar. Sahifenin kâtibi Mansûr b. İkrime b. Âmir b. Hâşim b. Abd-i Menâf b. Abduddâr b. Kusayy idi — İbn-i Hişâm dedi: Denilir ki o Nadr b. el-Hâris idi — Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de ona beddua etti. Onun bâzı parmakları felc geçirdi.

İbn-i İshâk dedi ki:

Kureyş bunu yaptığı zaman Beni Hâşim ve Beni Muttalib Ebû Tâlib b. Abdulmuttalib'e yöneldiler ve onunla birlikte onun şi'bine

girdiler. Yanında toplandılar. Beni Hâşim'den Ebû Leheb Abduluzza b. Abdulmuttalib Kureyş kabilesine katılmak üzere çıktı ve onlara yardım etti, arka oldu.

Ebû Leheb'in Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e tahakküm etmesi ve Allah'ın onun hakkında indirdiği âyet

İbn-i İshâk dedi ki: Bana Hüseyin b. Abdullah haber verdi ki:

Ebû Leheb, kavminden ayrılıp onlara karşı Kureyş'e yardımcı olduğu zaman Hind bint-i Utbe b. Rebia'ya rastladı. Ve dedi ki:

Ey bint-i Utbe, Lât ve Uzzâ'ya yardım ettin mi ve onlardan ayrılan ve onlara karşı gelenlerden ayrıldın mı? Hind dedi ki:

Evet, ey Ebû Utbe, Allah sana hayır mükâfat versin.

İbn-i İshâk şöyle dedi: Bana haber verildi ki: Ebû Leheb şöyle dermiş:

Muhammed bana birtakım görmediğim şeyleri va'd ediyor. İddiâ ediyor ki onlar ölümden sonra olacaktır. Ölümden sonra bana ne hayır gelebilir. Sonra da ellerine üflüyor şöyle diyormuş: Size yuh olsun. Muhammed'in dediği şeylerden hiçbir şeyi sizde görmüyorum! Bunun üzerine Allah Teâlâ onun hakkında:

«تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ»

«Ebû Leheb'in elleri kurusun..» meâlindeki âyeti kerimeyi indirdi. (397)

---

(397) Süheylî dedi ki: İbn-i İshâk'ın bu anlattığı, Allah Subhânehu'nun «yedeyhi» âyetinin sebeb-i nüzülüne benzer. Allah diyor: «Ebû Leheb'in elleri helâk olsun.» «Tebbe = helâk olsun sözünün tefsiri Mucâhid, Saîd b. Cübeyr'in İbn-i Abbâs'dan rivâyeti olan sahih hadiste vardır. İbn-i Abbas dedi ki: Allah Teâlâ; «En yakın aşîretini uyar» âyetini indirdiği zaman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Safâ'ya geldi, üzerine çıktı ve «Sabahleyin geliniz» diye bağırdı. Onun yanına toplandıkları zaman dedi ki:

— Nasıl bilirsiniz şâyet ben size işte şu dağın dibinden atlılar çıkar diye haber versem beni tastik ediciler misiniz? Dediler ki: Senin yalanını bilmiyoruz. Dedi ki: «Ben sizin için şiddetli bir azâbın geleceğini haber veriyorum.» Bunun üzerine Ebû Leheb dedi ki:

Tebbe = helâk olasın! Bunun için mi bizi topladın? Bunun üzerine Allah Teâlâ «Ebu Leheb'in elleri helâk olsun» âyetini indirdı ve elleri helâk oldu.

İbn-i Hişâm dedi ki: Tebbet, hasiret = ziyân etti, demektir. Tebâb husrândır. Habîb b. Hudre el-Hârici — ki bu Beni Hilâl b. Âmir b. Sa'saa'dan birisidir — şöyle dedi:

«Ey Tayyib biz bir topluluk içindeyiz ki onların kat ettikleri yol helâktadır helâka götürür.»

Bu beyt onun bir kasidesinde geçmektedir.

Ebû Tâlib'in Kureyş hakkında Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e karşı birbirini destekledikleri zaman söylediği şiiri

İbn-i İshâk dedi ki:

Kureyş bu boykot için toplandığı ve işlediklerini bitirdikten sonra Ebû Tâlib şöyle dedi:

أَلَا أَبْلِغَا عَنِّي عَلَى ذَاتِ بَيْنِنَا ... لُؤَيًّا وَخُصَّا مِنْ لُؤَيٍّ بَنِي كَعْبِ

أَلَمْ تَعْلَمُوا أَنَّا وَجَدْنَا مُحَمَّدًا ... نَبِيًّا كَمُوسَى خُطَّ فِي أَوَّلِ الْكُتْبِ

وَأَنَّ عَلَيْهِ فِي الْعِبَادِ مَحَبَّةً ... وَلَا خَيْرَ مِمَّنْ خَصَّهُ اللهُ بِالْحُبِّ

وَأَنَّ الَّذِي أَلْصَقْتُمُ مِنْ كِتَابِكُمْ ... لَكُمْ كَائِنٌ نَحْسًا كَرَاغِيَةِ السَّقْبِ

أَفِيقُوا أَفِيقُوا قَبْلَ أَنْ يُحْفَرَ الثَّرَى ... وَيُصْبِحَ مَنْ لَمْ يَجْنِ ذَنْبًا كَذِي الذَّنْبِ

وَلَا تَتْبَعُوا أَمْرَ الْوُشَاةِ وَتَقْطَعُوا ... أَوَاصِرَنَا بَعْدَ الْمَوَدَّةِ وَالْقُرْبِ

وَتَسْتَجْلِبُوا حَرْبًا عَوَانًا وَرُبَّمَا ... أَمَرَّ عَلَى مَنْ ذَاقَهُ جَلَبُ الْحَرْبِ

فَلَسْنَا وَرَبِّ الْبَيْتِ نُسْلِمُ أَحْمَدًا ... لِعَزَّاءَ مِنْ عَضِّ الزَّمَانِ وَلَا كَرْبِ

وَلَمَّا تَبِنْ مِنَّا وَمِنْكُمْ سَوَالِفٌ ... وَأَيْدٍ أُتِرَّتْ بِالْقُسَاسِيَّةِ الشُّهْبِ

Mucâhid ve Ameş işte böyle okudular. Bu kıraat — vallâhu âlem — İbn-i Mesûd'dan alınan bir kırâattır.

Çünkü İbn-i Mesûd'un kırâatında birçok lafızlar vardır ki tefsir bilgisine yardım ederler.

بِمُعْتَرَكٍ ضَيِّقٍ تَرَى كِسَرَ الْقَنَا ... بِهِ وَالنُّسُورَ الطُّخْمَ يَعْكِفْنَ كَالشَّرْبِ

كَأَنَّ مُجَالَ الْخَيْلِ فِي حَجَرَاتِهِ ... وَمَعْمَعَةَ الْأَبْطَالِ مَعْرَكَةُ الْحَرْبِ

أَلَيْسَ أَبُونَا هَاشِمٌ شَدَّ أَزْرَهُ ... وَأَوْصَى بَنِيهِ بِالطِّعَانِ وَبِالضَّرْبِ

وَلَسْنَا نَمَلُّ الْحَرْبَ حَتَّى تَمَلَّنَا ... وَلَا نَشْتَكِي مَا قَدْ يَنُوبُ مِنَ النَّكْبِ

وَلَكِنَّنَا أَهْلُ الْحَفَائِظِ وَالنُّهَى ... إِذَا طَارَ أَرْوَاحُ الْكُمَاةِ مِنَ الرُّعْبِ

فَأَقَامُوا عَلَى ذَلِكَ سَنَتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا ، حَتَّى جُهِدُوا لَا يَصِلُ إِلَيْهِمْ شَيْءٌ إِلَّا سِرًّا

«Ey iki elçim, benden aramızda Luayy'a haber götürün.

Luayy'dan Benî Kâbi ayırın.

Bilmiyor musunuz ki, biz Muhammed'i bir nebî olarak bulduk, tıpkı Mûsâ gibi ilk kitaplarda yazılmış olarak...

Ve kullarda ona muhabbet vardır.

Allah'ın kendisini muhabbetle has kıldığı kimseden daha hayırlı kim vardır?

Ve yapıştırdığınız yazınız sizin için uğursuz bir şakavettir.

Tıpkı deve yavrusunun sesleri gibi (Salih (A.S.) devesinin yavrusu gibi)

Toprak kazılmadan ayılınız ve günah işlemeyen, günah işleyen gibi olmadan önce ayılınız.

Koğucu kişilerin emrine uymayınız, uyupta dostluk ve yakınlıktan sonra karabet ve dostluk sebeplerini kesmeyiniz.

Çok kanlı bir savaşı dâvet etmeyiniz.

Olabilir ki savaşın celb edilip dâvet edilmesi onu tadan kimselere acı gelir.

Beytin Rabbine yemin olsun ki, zaman şiddetinden hüzün ve meşakkatinden dolayı hiçbir kimseye boyun eyip Muhammed'i teslim etmeyiz.

Bizden ve sizden parıldayan yanan Kasâsi kılıçları ile kesilen boyunlar ve eller kolların ayrılmasından dolayı da hiçbir kimseye boyun eymeyiz.

Daraltma savaşında süngülerin kırılmış parçalarını orada görürsün ve orada kara başlı kuşları görürsün ki, içen bir cemaat gibi oradan ayrılmazlar.

Sanki atlıların meydanları onun bölgesindedir ve şecaatlı bahadırların harp çığlıkları savaş gürültüsüdür.

Babamız Hâşim iliklerini iliklemedi mi?
Oğullarına, süngü ile dürtmek ve kılıç ile vurmayı tavsiye etmemiş miydi?
Biz harbden usanır kimseler değiliz, tâki siz bizden usanıncaya kadar.
Başımıza gelebilecek musibetlerden de şikâyet etmiyoruz.
Fakat biz hâfıza ve akıl erbabıyız. şecî silâhlı kimselerin korkudan ruhları uçtuğu zaman.»

Böylece bu andlaşma üzerine Benî Abd-i Menâf iki veya üç sene sıkıntı ve eziklik içinde kaldılar. Ve Kureyş'li akrabaları ancak gizliden gizliye bâzı şeyleri onlara ulaştırabilirdi.

Ebû Cehl'in Hakim b. Hizâm'a taarruzu ve Ebûl Bahterî'nin araya girmesi

Zikr ettiklerine göre — Ebû Cehl b. Hişâm Hakim b. Hizâm b. Huveylid b. Esed'e rastladı, onunla beraber halası Hatîce bint-i Huveylid'e götürmek üzere buğday taşıyan bir çocuk vardı. Hatice, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'de idi. Ve onunla beraber Şi'bde bulunuyordu. Ebû Cehl, Huveylid b. Esed'e şöyle dedi:

— Beni Hâşim'e mi yiyecek götürüyorsun? Vallâhi seni ve yiyeceğini Mekke'de ifşâ edinceye kadar burada bekleyeceksin. Bunun üzerine Ebu'l Bahteri b. Hâşim b. el-Hâris b. Esed geldi ve:

— Ondan sana ne? dedi. Bunun üzerine o dedi ki:

— Benî Hâşim'e yiyecek taşıyor. Ebu'l-Bahterî halasının onun yanında yiyeceği varmış. Getirmek istemiş. Halasının kendi yiyeceğini getirmesinden onu men mi ediyorsun? Bırak adamın yolunu serbest gitsin, dedi. Fakat Ebû Cehl direndi. Bunun üzerine birbirine girdiler. Ebu'l-Bahterî bir deve kemiğini aldı ona vurdu ve başını yardı, onu ayağının altına aldı ve sertçe onu çiğnedi. Hamza b. Abdulmuttalib de onun yakınında bunu görüyordu. Onlar bu kavganın Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ve ashâbına duyurulmasını istemiyorlardı. Çünkü bu durum sahâbeleri sevindirecekti. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de gece gündüz, gizli âşikâr kavmini İslâma dâvet ediyordu. Allah'ın emirlerini âşikâr bildiriyor. Bu tebliğinde hiçbir kimseden sakınmıyordu.

RESÛLULLAH (SALLALLAHÜ ALEYHİ VE SELLEM)'İN KAVMİNDEN GÖRDÜĞÜ EZİYETLER

Allah Teâlâ'nın Ebû Leheb hakkında inzâl buyurduğu sûre

Allah Peygamberini onlardan koruduğu, amcası Beni Hâşim ve Beni Muttalib'in kendisine siper olduğu ve onu yakalamalarına dâir olan istekleri önüne girdikleri zaman Kureyş ona dil uzatmaya ve onunla istihzâ ve mücâdele etmeğe başladılar. Kur'ândan da onların yaptıkları kötü muameleler hakkında âyetler nâzil oluyordu. Onların azgınları hakkında beyanatta bulunuyordu. Onlardan bize isimleri zikr edilenler vardır. Onlardan Allah'ın zikrettiği kâfirlerin bütünü içinde kendisi hakkında Kur'ân'ın nâzil olduğu kimseler de vardır. Kureyş'ten kendisi hakkında Kur'ân'ın nâzil olduğu kimselerden bize ismi zikr olunan Resûlullah'ın amcası Ebû Leheb b. Abdulmuttalib ve onun karısı Ümm-ü Cemil bint-i Harb b. Ümeyye, «Hammâletel Hatab» vardır. Allah Teâlâ'nın onun ismini «Hammâletel Hatab» koymasının sebebi şudur: O kadın — Bana gelen habere göre — diken taşıyor ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in geçerken yolu üzerine atıyordu. Bunun üzerine Allah Teâlâ o ikisi hakkında şu sûreyi indirdi:

« تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ مَا أَغْنَى عَنْهُ مَالُهُ وَمَا كَسَبَ سَيَصْلَى
نَارًا ذَاتَ لَهَبٍ وَامْرَأَتُهُ حَمَّالَةَ الْحَطَبِ فِي جِيدِهَا حَبْلٌ مِنْ مَسَدٍ »

«Ebû Leheb'in iki eli kurusun (Kendisi de) kurudu (helâk oldu ya).

Ona ne malı ne kazandığı fâide vermedi.
Alevli bir ateşe girecek o.
Karısı da. (Hem) odun hammâlı olarak.
(Karısının) boynunda bükülmüş bir ip de olduğu halde.»

İbn-i Hişâm dedi ki: el-cid, unuk yani boyundur. A'şâ Beni Kays b. Salebe şöyle dedi:

يَوْمَ تُبْدِي لَنَا قُتَيْلَةُ عَنْ جِيـــدٍ أَســيلٍ تَزِينُهُ الأَطْوَاقُ

«Gerdanlıkların kendisini zinetlendirdiği uzun boynundan katl olunan küçük bir kadın bize göründüğü gün.»

Bu beyt onun bir kasîdesindedir. Cid'in cemi ecyâd'dır. Mesed: Ketenin dövüldüğü gibi dövülen ve kendisinden ipler bükülen bir ağaçtır. Nabiğe ez-Zübyâni — ki onun ismi Ziyâd b. Amr b. Muâviye'dir — dedi ki:

مَقْذُوفَةٍ بِدَخِيسِ النَّحْضِ بَازِلُهَا لَهُ صَرِيفٌ صَرِيفَ الْقَعْوِ بِالْمَسَدِ

«Dişi etli çok et ile atılmış kendisi için ipin büküldüğü makaranın mihverinin takıldığı yuvanın sesi gibi bir sese sâhib olan...»

Bu beyt onun bir kasidesindedir. Mesed'in tekili: Mesde'dir.

Allah'ın Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i Ümm-ü Cemil'in hilelerinden koruması

İbn-i İshâk dedi: Bana zikr olundu ki:

Ümm-ü Cemil: **«Hammâlete'l-Hatab»** kendisi ve kocası hakkında Kur'ân'dan nâzil olan sûreyi işittiği zaman, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldi. O mescidde Kâbe'nin yanında oturmakta, beraberinde de Ebü Bekr es-Sıddik bulunmakta idi. Ve kendisinin elinde avuç içini doldurur bir taş vardı. Onları bulduğu zaman Allah onun gözünü Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den tuttu. O yalnız Ebû Bekr'i gördü ve dedi ki:

— Ey Ebû Bekr arkadaşın nerede? Bana gelen habere göre o beni hicv etmiş. Vallâhi şâyet onu bulsam elbette işte bu taş ile onun ağzına vururum. O, şunu bilsin ki vallâhi ben şâir bir kadınım. Sonra şöyle dedi:

مُـذَمَّمًا عَصَيْنَا وَأَمْرَهُ أَبَيْنَا
• وَدِينَـــهُ قَلَيْنَا •

«Mezmûma isyân ettik ve onun emrini red ettik ve onun dinine buğz ettik.»

Sonra ayrılıp gitti. Bunun üzerine Ebû Bekr dedi ki:

— Yâ Resûlallah, acaba sen onu görmedin mi o seni gördü. O da buyurdu ki:

— **O beni görmedi. Allah onun gözünü benden tuttu.**

İbn-i Hişâm dedi ki: «Onun dinine buğz ettik» sözü İbn-i İshâk'ın gayrından menkuldur.

İbn-i İshâk dedi ki:

Kureyş Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i müzemmem yâni mezmûm diye isimlendirdikten sonra ona sövüyorlardı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de şöyle diyordu:

— **Hayret etmiyor musunuz; Allah benden Kureyş'in eziyetini nasıl def ediyor. Onlar Müzemmem'e sövüp hicv ederler. Halbuki ben Muhammedim.**

Ümeyye b. Halef'in Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e vermiş olduğu eziyet

Ümeyye b. Halef b. Vehb b. Huzâfe b. Cumeh, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i gördüğü zaman ona dil uzatır, kaş göz işâretiyle onu ayıplar idi. Bunun üzerine Allah Teâlâ onun hakkında şu sûreyi indirdi:

«وَيْلٌ لِكُلِّ هُمَزَةٍ لُمَزَةٍ الَّذِى جَمَعَ مَالًا وَعَدَّدَهُ يَحْسَبُ أَنَّ مَالَهُ أَخْلَدَهُ كَلَّا
لَيُنْبَذَنَّ فِي الْحُطَمَةِ وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْحُطَمَةُ نَارُ اللهِ الْمُوقَدَةُ الَّتِي تَطَّلِعُ عَلَى
الْأَفْئِدَةِ إِنَّهَا عَلَيْهِمْ مُؤْصَدَةٌ فِي عَمَدٍ مُمَدَّدَةٍ» .

«Arkadan çekiştirmeyi, yüze karşı (el, kaş ve göz işâretleriyle) eğlenmeyi ve ayıplamayı âdet edinen her kişinin vay hâline.

Ki o, malı yığıp onu tekrar tekrar sayandır.

Malı hakikaten kendisine (dünyada) ebedî hayat verdiğini sanır o. Hayır. O, andolsun (hor ve hakir) Hutame'ye atılacak.

O Huteme'nin neydiğini sana bildiren ne?

**(O), Allah'ın tutuşturulmuş bir ateşidir.
Ki tırmanıp yüreklerin ta üstüne çıkacak (ve kaplayacak) dır o.
Bu (ateşin kapıları da) onların üzerine kapatılmıştır.**
(Kendileri) uzatılmış sütun (larda bağlı olarak.)»

İbn-i Hişâm dedi ki: Hümeze. Bir adama alâniyeten söven ve gözlerini onun üzerine kırpan ve ona işâret eden kimsedir. Hassân b. Sâbit şöyle dedi:

هَمَزْتُكَ فَاخْتَضَعْتَ لِذُلِّ نَفْسٍ بِقَافِيَةٍ تَأَجَّجُ كَالشُّوَاظِ

«Seni ben kaş göz işaretlerimle ayıpladım başkalarına işâret ettim ve ateşin alevi gibi yanan bir kafiye ile nefsin zilletine boyun eğdim.»

Bu beyt onun bir kasidesindedir. Hemze'nin cemi hemezâttır. Lemz ise insanları gizli olarak ayıplayan ve onlara eziyet veren kimsedir. Rüûbe b. el-Haccâc şöyle dedi:

فِي ظِلِّ عَصْرِى بَاطِلِى وَلَمْزِى

«Benim bâtılım ve lemzim ikindinin gölgesindedir.»

Bu beyt onun bir ercûzesindedir. Lemz'in cemi lümeze'dir.

Âs'ın Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e verdiği eziyet ve onun hakkında nâzil olan âyetler

İbn-i İshâk dedi ki:

Âs b. Vâil es-Sehmî, Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sahâbisi Habbab b. el-Eret, Mekke'de demirci ustası olup kılıçlar yapar idi. Âs b. Vâile onun için imâl etmiş olduğu birtakım kılıçları satmıştı. Habbab onun yanına parasını almak için gitmişti. Ona dedi ki:

— Ey Habbâb, senin dini üzere olduğun arkadaşın Muhammed iddiâ etmiyor mu ki cennette cennet ehlinin arzu ettiği altun veya gümüş veya elbiseler veya hizmetciler vardır. Hâbbâb dedi ki:

— Evet. Dedi ki:

— O hâlde kıyâmet gününe kadar ey Habbâb mühlet ver ki o âleme döndüğümde senin hakkını ödeyeyim. Ey Habbâb Allah'a and

olsunki sen ve senin arkadaşın Allah katında benden daha tercihe şâyan kimseler değilsiniz. Ve bu hususta daha büyük pay sâhibi de değilsiniz. Bunun üzerine Allah Teâlâ onun hakkında şu âyetini inzâl buyurdu:

» أَفَرَأَيْتَ الَّذِي كَفَرَ بِآيَاتِنَا وَقَالَ لَأُوتَيَنَّ مَالًا وَوَلَدًا أَطَّلَعَ الْغَيْبَ «

«(Şu» âyetlerimizi (inkâr ile) kâfir olan ve bana elbette mal ve evlâd verilecektir, diyen adamı gördün mü? O gayba mı vâkıftır.» Allah Teâlâ'nın şu kavline kadar.

» وَنَرِثُهُ مَا يَقُولُ وَيَأْتِينَا فَرْدًا «

«Onun söyler olduğu şeyler bize kalacak ve o, bize tek başına gelecektir.»

Ebû Cehl'in Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e eziyet etmesi ve onun hakkında nâzil olan âyet

Bana gelen habere göre, Ebû Cehl b Hişâm, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile karşılaştı ve ona şöyle dedi:

— Vallâhi ey Muhammed, ya bizim ilâhlarımıza sövmeyi kesinlikle terkedersin veyâ senin ibâdet ettiğin ilâhına söveriz. Bunun üzerine Allah Teâlâ şu âyetini inzâl buyurdu:

» وَلَا تَسُبُّوا الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ فَيَسُبُّوا اللَّهَ عَدْوًا بِغَيْرِ عِلْمٍ «

«Allah'dan başkasını (Tanrı edinerek) çağıranlara sövmeyin. Sonra onlar da haddi aşarak nâdânlıkla Allah'a söverler.»

Bana zikr olundu ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onların ilâhlarına sövmeyi yasakladı ve onları Allah'a havale etti.

Nadr'ın Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e eziyet etmesi ve onun hakkında nâzil olan âyet

Nadr b. el-Hâris b. Alkame b. Kelede b. Abd-i Menâf b. Abdud-dâr b. Kusayy, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir meclis-

te oturduğu ve Allah Teâlâ'ya dâvet ettiği ve Kur'ân okuduğu ve Kureyş'i geçmiş ümmetlerin başına gelen şeylerden sakındırdığı bir zaman sohbetinden kalkınca Nadr onun yerine geçer, onlara Rüstem-i Sendid'den, İsfendiyâr'dan ve Fars meliklerinden haber vermeğe başlayıp sonra şöyle diyordu:

— Vallâhi Muhammed benden daha iyi haber verici değildir. Onun haberi ancak evvelkilerin masallarıdır ki benim gibi o da onları yazdırmıştır. Bunun üzerine onun hakkında Allah şu âyetini inzâl buyurdu:

« وَقَالُوا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ اكْتَتَبَهَا فَهِيَ تُمْلَى عَلَيْهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا قُلْ أَنْزَلَهُ
الَّذِي يَعْلَمُ السِّرَّ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا »

«(Şöyle) dediler: (Bu âyetler) onun başkasına yazdırıp da kendisine sabah akşam okunmakda olan, evvelkilere âid masallardır.»

(Onlara) de ki: Onu göklerde ve yerdeki gaybı bilen (Allah) indirdi. Şüphesiz ki O, (bilhassa mü'minleri) çok yarlığayıcı, çok esirgeyicidir.» Onun hakkında şu âyet de nâzil oldu:

« إِذَا تُتْلَى عَلَيْهِ آيَاتُنَا قَالَ أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ »

«Bizim âyetlerimiz ona okunduğu zaman «o öncekilerin masallarıdır» dedi.» Ve onun hakkında şu âyet de nâzil oldu:

« وَيْلٌ لِكُلِّ أَفَّاكٍ أَثِيمٍ يَسْمَعُ آيَاتِ اللّٰهِ تُتْلَى عَلَيْهِ ثُمَّ يُصِرُّ مُسْتَكْبِرًا كَأَنْ
لَمْ يَسْمَعْهَا كَأَنَّ فِي أُذُنَيْهِ وَقْرًا فَبَشِّرْهُ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ »

«Yalana, günâha dadanan (kimsen)in vay hâline. Ki kendisine karşı Allah'ın âyetleri okunurken işitir de sonra büyüklük taslayıcı olarak hiçbiri işitmemiş gibi (küfründe) ısrâr eder. İşte onu çok elem verici bir azab ile müjdele.»

İbn-i Hişâm dedi ki:

El-effâk; Kezzâb, demektir. Allah Teâlâ'nın Kitâbında:

«أَلَا إِنَّهُمْ مِنْ إِفْكِهِمْ لَيَقُولُونَ وَلَدَ اللَّهُ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ»

«Haberin olsun ki, onlar hakikaten yalan söyleyerek her halde, Allah doğurdu derler. Onlar elbette yalancıdırlar.»

Rüûbe b. el-Accâc şöyle dedi:

ما لإمرئ أفّك قولا أفكا

«Yalan söyleyen bir kişi için ne vardır?»

İbn-i İshâk şöyle dedi: **Bana haber geldiğine göre bir gün Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Velid b. el-Muğîre ile birlikte mescidde oturdu, Nadr b. el-Hâris de geldi ve onlarla birlikte mecliste oturdu. Mecliste de Kureyş adamlarından birden çok kimseler vardı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) konuştu. Nadr b. el-Hâris ona karşı geldi,** Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona cevap verdi ve onu susturdu. Sonra ona ve onlara şu âyeti okudu:

«إِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ حَصَبُ جَهَنَّمَ أَنْتُمْ لَهَا وَارِدُونَ لَوْ كَانَ هَؤُلَاءِ آلِهَةً مَا وَرَدُوهَا وَكُلٌّ فِيهَا خَالِدُونَ لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَهُمْ فِيهَا لَا يَسْمَعُونَ»

«Siz de, Allah'ı bırakıp tapmakta olduklarınız da hiç şüphesiz ki cehennem odunusunuz. Siz oraya gireceksiniz.

Eğer onlar (taptığınız o yalancı Tanrılar) **mabûtlar olsalardı oraya girmeyeceklerdi.** (Tapanların da, tapılanların da) **hepsi orada ebedî kalıcıdırlar.**

Orada (hakları) **inim inim inlemekdir, onların** (tapılanların). **Bunlar orada** (sağır olup bir şey) **duymayacaklardır.»**

İbn-i Hişâm dedi ki: **Hasabü cehennem: Kendisiyle yakılıp tutuşturulan her şeydir.** Ebû Züeyb el-Hüzelî — **ki onun ismi Huveylid** b. Hâlid'dir — şöyle dedi:

فأطفئ ولا توقد ولا تك محصبا   لنار العداة أن تطير شكاتها

«Söndür yakma ve mütecâvizin ateşi için yakıt olma ki onun şiddeti uçsun.»

Bu beyt onun birtakım beyitleri içindedir.

Diğer bir şâir:

حضأت له ناري فأبصر ضوءها   وما كان لولا حضأة النار يهتدي

«Onun için ateşimi alevlendirdim
Ateş ziyâsını gösterdi.
Şâyet ateşin alevi olmasaydı yolunu bulmuş olmazdı.»

İbn-i Zibârâ'nın sözü ve onun hakkında Allah'ın indirdiği âyet

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kalktı. Abdullah b. ez-Ziba'râ es-Sehmi geldi ve oturdu. Velid b. el-Muğire, Abdullah b. Ez-Ziba'râ'ya dedi ki: Vallâhi Nadr b. el-Hâris, Abdulmuttalib'in oğlu için bir şey yapamadı. Muhammed iddiâ ediyor ki biz ve bizim ibâdet ettiğimiz şu ilâhlarımız, cehennemin yakacağıdırlar. Bunun üzerine Abdullah b. Ziba'râ:

Vallâhi şâyet onu bulursam, onunla mücâdele edeceğimi Muhammed'e sorunuz ki: Allah'ın gayrı kendisine ibâdet olunanların hepsi mi kendisine ibâdet edenlerle birlikte cehennemdedir? Halbuki biz meleklere ibâdet ediyoruz, yahûdiler Uzeyr'e ibâdet ediyorlar, Nasârâ ise İsâ b. Meryem (Aleyhisselâm)'a ibâdet ediyorlar, dedi. Velid ve onunla birlikte mecliste bulunan kimseler Abdullah b. ez-Zibârâ'nın sözünü beğendiler. Şuna kanat getirdiler ki o delil getirir ve mücâdele edebilir. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e İbn-i Ziba'râ'nın sözü zikr olundu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki:

— Şüphesiz Allah'ın gayrı olarak kendisine ibâdet edilmesini seven her kimse, kendisine ibâdet edenle berâberdir. Onlar ancak şeytanlara ibâdet ediyorlar. Ve şeytanların kendisine ibâdet edilmesini emr ettiği kimselere ibâdet ediyorlar. Bunun üzerine bu hususta Allah Teâlâ şu âyetini inzal buyurdu :

« إِنَّ الَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَّا الْحُسْنَى أُولَٰئِكَ عَنْهَا مُبْعَدُونَ لَا يَسْمَعُونَ
حَسِيسَهَا وَهُمْ فِي مَا اشْتَهَتْ أَنْفُسُهُمْ خَالِدُونَ »

«Şüphe yok ki kendileri için bizden en güzel (bir saâdet) sabkat etmiş (takdir edilmiş) olanlar, işte bunlar oradan (cehennemden) uzaklaştırılmışlardır.

Bunlar gönüllerinin dilediği (nimetler) içinde ebedî (yaşar) larken onun (cehennemin) gizli sesini bile duymazlar.» Yâni İsâ b. Meryem ve Uzeyr ve Allah'ın taâti üzerine yürüyen ahbâr (yahûdi din âlimleri) ve ruhbân (Hıristiyan din âlimleri) cennetliktirler, onları Rabb edinen sapıkların yaptıklarından mes'ul değiller. Onların biz meleklere ibâdet ediyoruz. Melekler Allah'ın kızlarıdırlar sözleri hakkında şu âyet nâzil oldu :

« وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمَٰنُ وَلَدًا سُبْحَانَهُ بَلْ عِبَادٌ مُكْرَمُونَ . لَا يَسْبِقُونَهُ بِالْقَوْلِ
وَهُمْ بِأَمْرِهِ يَعْمَلُونَ »

«O çok esirgeyici (Allah) evlâd edindi, dediler. Onun şânı bundan yücedir, münezzehdir. Hayır (evlâd dedikleri) onlar, ikrâma mazhar edilmiş kullardır (meleklerdir).

Bunlar söz(leriy)le aslâ Onun önüne geçmezler. (Bilâkis) bunlar Onun emriyle hareket ederler.» Şu âyete kadar..

« وَمَنْ يَقُلْ مِنْهُمْ إِنِّي إِلَٰهٌ مِنْ دُونِهِ فَذَٰلِكَ نَجْزِيهِ جَهَنَّمَ كَذَٰلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ »

«Bunlardan kim Tanrı O değil, benim derse, onu cehennemle cezâlandırırız. Biz o zâlimleri de böyle cezâlandıracağız.»

İsâ b. Meryem'in Allah'tan ayrı olarak ibâdet edilmesi Velid'in ve onun yanında hazır bulunanların Ziba'ra'nın hüccetini ve mücâdelesini beğenmeleri hakkında ise şu âyet indirildi :

« وَلَمَّا ضُرِبَ ابْنُ مَرْيَمَ مَثَلًا إِذَا قَوْمُكَ مِنْهُ يَصِدُّونَ »

«Meryem oğlu bir misâl olarak (öne) atılınca hemen senin kavmin bundan (şımarıp haykıra haykıra) gülüyorlar.» Yâni bununla senin getirdiklerinden yüz çeviriyorlar.

Sonra İsâ b. Meryem'i zikr etti ve şöyle buyurdu :

« إِنْ هُوَ إِلَّا عَبْدٌ أَنْعَمْنَا عَلَيْهِ وَجَعَلْنَاهُ مَثَلًا لِبَنِي إِسْرَائِيلَ وَلَوْ نَشَاءُ لَجَعَلْنَا مِنْكُمْ مَلَائِكَةً فِي الْأَرْضِ يَخْلُفُونَ وَإِنَّهُ لَعِلْمٌ لِلسَّاعَةِ فَلَا تَمْتَرُنَّ بِهَا وَاتَّبِعُونِ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ »

«O, bizim kendisine nimet verdiğimiz, İsrâil oğullarına (ibret verici) bir misâl yaptığımız bir kuldan başkası değildi. Eğer biz dileseydik size bedel elbet yer (yüzün)de, ardınızda kalacak, melekler yaratırdık.

Şüphesiz ki O (İsâ) saat'in (kıyâmetin) alâmetidir. Artık buna karşı sakın şüpheye düşmeyin. (Onlara de ki) Bana tâbi olun. (Sizi dâvet ettiğim) bu (yol) doğru bir yoldur». Yâni ölülerin diriltilmesi ve hastalıklarını iyileştirilmesi gibi onun ellerine koyduğum deliller, kıyâmetin olacağına delil olmaya kâfidir. Şöyle diyor :

« فَلَا تَمْتَرُنَّ بِهَا وَاتَّبِعُونِ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ »

«Artık buna karşı sakın şüpheye düşmeyin (Onlara de ki) Bana tâbi olun (sizi dâvet ettiğim) bu (yol) doğru bir yoldur.»

El-Ahnes b. Şerik ve onun hakkında indirilen âyet

El-Ahnes b. Şerik b. Amr b. Vehb es-Sekafî. Beni Zühre'nin halifidir. Kavmin eşrâfından ve kendisine kulak verilen dinlenilen kimselerindendi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e eziyet verip ona karşı geliyordu. Allah Teâlâ da onun hakkında şu âyetini inzâl buyurdu:

« وَلَا تُطِعْ كُلَّ حَلَّافٍ مَهِينٍ هَمَّازٍ مَشَّاءٍ بِنَمِيمٍ »

«(Doğruya da, eğriye de) alabildiğine yemin eden, izzeti nefsi bulunmayan, (ötekini berikini) dâima ayıplayan, (gammazlıkla) lâf getirip götürmiye koşan, (böyle olan) her kişiyi tanıma (onlara boyun eğme).» Allah Teâlâ'nın şu kavline kadar «Zenimin». Zenimin (nesebinde ayıplı) dedi. Ancak Allah hiçbir kimseyi nesebiyle ayıplamaz. Fakat bununla onun sıfatını niteliğini tahkik etti ki bilinsin. Zenim demek: Kavim içinde sayılan onlardan olduğu addedilen halbuki o nesebi töhmetli olan kimsedir. Hatim et-Temimi Câhiliyyede şöyle dedi:

زَنِيمٌ تَدَاعَاهُ الرِّجَالُ زِيَادَةً كَمَا زِيدَ فِي عَرْضِ الأَدِيمِ الأَكَارِعُ

«O bir ziyâdedir ki onu adamlar bir ziyâde olarak dâvet etmişlerdir. Nitekim eteklerin vücuttan bir ziyâde olduğu gibi.»

Velid b. el-Muğîre ve onun hakkında Allah Teâlâ'nın inzâl ettiği âyet

Velid b. Muğîre dedi ki:

— Ben bırakılıp da Muhammed'in üzerine mi âyetler indirilir. Halbuki ben Kureyş'in büyüğüyüm ve onların efendisiyim. Ebû Mesûd Amr b. Umeyr Sakafî, Sakif'in efendisi olduğu halde bırakılıp da Muhammed'e mi vahiy gelecek. Biz iki köyün büyükleriyiz. Bunun üzerine Allah Teâlâ onun hakkında. bana gelen habere göre şu âyetini indirdi:

« وَقَالُوا لَوْلَا نُزِّلَ هٰذَا الْقُرْآنُ عَلَىٰ رَجُلٍ مِنَ الْقَرْيَتَيْنِ عَظِيمٍ »

«Dediler ki neden bu Kur'ân iki köyden büyük bir adama indirilmedi.» Allah Teâlâ'nın şu kavline kadar:

« مِمَّا يَجْمَعُونَ »

«Cem ettikleri şeylerden...»

Ubeyy b. Halef, Ukbe b. Ebi Muayt hakkında inzâl edilen âyetler

Übeyy b. Halef b. Vehb b. Huzâfe b. Cumeh, Ukbe b. Ebî Muayt, ki bunlar birbirinin samimi dostu idiler ve aralarındaki durum da iyi idi. Ukbe Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında oturmuş ve ondan bir şeyler dinlemişti. Bu haber Ubeyy'e ulaştırıldı. Ukbe de geldi ve dedi ki:

— Senin Muhammed'le oturduğun ve ondan bir şeyler dinlediğin haberi bana gelmedimi? Yüzüm sana harâm olsun, seninle konuşursam. Ve galiz bir yemin ettirdi ki eğer sen onunla oturursan veya ondan bir şey dinlersen veya kendisine gelip yüzüne tükürmezsen... Allah düşmanı Ukbe b. Ebû Muayt işte bunu yaptı. Allah ona lânet etsin. Bunun üzerine Allah Teâlâ o ikisi hakkında şu âyetini indirdi:

« وَيَوْمَ يَعَضُّ الظَّالِمُ عَلَىٰ يَدَيْهِ يَقُولُ يَا لَيْتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا »

« لِلْإِنْسَانِ خَذُولًا »

«O gün (her) zâlim (nedâmetle) iki elini ısırıp ne olurdu, ben o peygamberin maiyyetinde (Allah'a) bir yol edinseydim, diyecektir.» Allah Teâlâ'nın şu kavline kadar:

« وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَسِيَ خَلْقَهُ قَالَ مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنْشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ مِنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ نَارًا فَإِذَا أَنْتُمْ مِنْهُ تُوقِدُونَ » .

«Şeytan insanı (başına bir belâ gelince) yapayalnız ve yardımsız bırakandır.»

Übeyy b. Halef Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına, çürümüş kırılmış öğünmüş ufalmış bir kemik aldı götürdü ve dedi ki:

— Ey Muhammed, sen iddiâ ediyorsun ki: Allah bunu çürüyüp yok olduktan sonra diriltecek! Sonra onu elinde dağıttı ve rüzgâr da Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e doğru onu üfledi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki:

«Evet ben bunu diyorum. Alah onu ve seni ikinizde işte böyle olduktan sonra yeniden diriltecek sonra Allah seni cehenneme sokacaktır.» Bunun üzerine Allah Teâlâ onun hakkında şu âyetini indirdi:

«O, kendi yaratılışını unutarak bize bir misâl getirdi: Bu çürümüş kemiklere kim can verecekmiş, dedi.

(Habibim) de ki: Onları ilk defa yaratan diriltecek. O, her yaratmayı hakkiyle bilendir.

O, yemyeşil ağaçtan sizin için bir ateş çıkarandır. İşte bakın (ateşi) ondan (çıkıp) alıyorsunuz.

«Kul Yâ Eyyühal-Kâfirun» Sûresinin nüzûl sebebi

Bana gelen habere göre, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Kâbe'yi tavâf ederken, El-Esved b. Muttalib b. Esed b. Abdul-uzzâ, Velid b. el-Muğire, Ümeyye b. Halef ve Âs b. Vâil es-Sehmî onun karşısına çıktılar. Onlar kavimlerinin içinde dişli kimselerdi. Dediler ki:

— Ey Muhammed, gel biz senin ibâdet ettiğine ibâdet edelim, sen de bizim ibâdet ettiğimize ibâdet et. Böylece biz ve sen idârede ortaklaşalım. Eğer senin ibâdet ettiğin bizim ibâdet ettiğimizden hayırlı ise biz ondan nasibimizi almış oluruz. Eğer bizim ibâdet ettiğimiz senin ibâdet ettiğinden hayırlı ise sen ondan nasibini almış olursun. Bunun üzerine Allah Teâlâ onların hakkında şu sûresini inzâl buyurdu:

« قُلْ يَاأَيُّهَا الْكَافِرُونَ لاَ أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ وَلاَ أَنْتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ وَلاَ أَنَا
عَابِدٌ مَا عَبَدْتُمْ وَلاَ أَنْتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ دِينِ »

«(Habibim şöyle) de: **Ey kâfirler,**

Ben sizin tapmakta olduklarınıza **tapmam.**

Benim (kendisine) ibâdet (de devam) **edeceğime de siz kulluk ediciler değilsiniz.**

Ben (zâten) **sizin taptıklarınıza** (hiçbir zaman) **tapmış değilim.** **Siz de benim kulluk etmekte olduğuma** (hiçbir vakit kulluk ediciler değilsiniz.)

Sizin dininiz size, benim dinim bana.» Yâni eğer sizin Allah'a ibâdet etmeniz benim sizin ibâdet ettiğinize ibâdet etmem için ise benim bunda size ihtiyacım yoktur. Sizin hepinizin dini size benim dinim bana.

Ebû Cehl ve hakkında Allah'ın inzâl buyurduğu âyet

Onları korkutmak için Allah (Azze ve Celle) Zekkum ağacını zikrettiği zaman Ebû Cehl b. Hişâm şöyle dedi:

— Ey Kureyş topluluğu, biliyor musunuz, Zekkum ağacı nedir ki, onunla Muhammed sizi korkutuyor? Dediler ki; hayır bilmiyoruz. Dedi ki: Medîne'nin kaymaklı hurmasıdır. Vallâhi eğer o hurmadan imkân bulursak elbette onu tezakkum ederiz (yutarız). Bunun üzerine Allah Teâlâ onun hakkında şu âyetini inzâl buyurdu:

« إِنَّ شَجَرَةَ الزَّقُّومِ طَعَامُ الْأَثِيمِ كَالْمُهْلِ يَغْلِي فِي الْبُطُونِ كَغَلْيِ الْحَمِيمِ »

«Şüphesiz o zakkum ağacı, günâha düşkün olanın yemeğidir. (O), sıcak suyun kaynadığı gibi karınlar içinde kaynayacak erimiş maden(ler) gibidir. (Zebanilere) Tutun onu da (denilir), sürükleyerek cehennemin ta ortasına götürün.» Yâni onun dediği gibi değildir.

İbn-i Hişâm dedi ki: Mühl, bakır, kurşun ve bunların benzeri **kendisini erittiğin her şeydir. Bu bana Ebû Ubeyde'nin haber verdiği şeye göre böyledir.**

İbn-i Mesûd mühli nasıl tefsir ediyor

Hasan b. Ebi'l-Hasan el-Basri'den bize gelen habere göre o şöyle dedi:

Abdullah b. Mesûd, Ömer b. el-Hattâb'ın Kûfe'nin Beytü'l-Malı üzerine vâlisi idi. Ve o bir gün bir gümüşün eritilmesini emr etti. Gümüş eritildi birtakım renklere bürünmeğe başladı. Bunun üzerine dedi ki:

— Acaba kapıda bir kimse var mıdır? Dediler ki:

— Evet. Dedi ki:

— Onları da içeri alınız. Onlar da içeri alındılar ve dedi ki:

— Şüphesiz mühl'e benzediğini görmüş olduğunuz şeylerin en aşağı derecesi işte budur. Şâir şöyle dedi:

يَسْقِيهِ رَبِّي حَمِيمَ الْمُهْلِ يَجْرَعُهُ ... يَشْوِي الْوُجُوهَ فَهُوَ فِي بَطْنِهِ صَهِرُ

«Rabbim ona kaynamış erimiş madenler gibisini içirir, o da onu yutar yüzler kebâb olur ve onun karnında erimektedir.»

Mülh: Cesedin irinli suyudur.

Ebû Bekr'e âid bir kelâm ile mühl'ün tefsirinde istişhâd (şâhid getirmek)

Bize haber geldi ki: Ebû Bekr es-Sıddik (Radiyallâhü anh) ölüm vakti geldiği zaman giyilmiş iki elbisenin yıkanıp da onların içine kefenlenmesini emr etti. Bunun üzerine Âişe ona şöyle dedi:

— Ey babacığım, Allah seni onlardan müstağni kılmıştır. O hâlde bir kefen satın alsan ya! Bunun üzerine o şöyle dedi: Kefen mühl'e dönüşünceye kadar ancak bir müddet kalır. Şâir şöyle dedi:

شَابَ بِالْمَاءِ مِنْهُ مُهْلًا كَرِيهًا ... ثُمَّ عَلَّ الْمُتُونَ بَعْدَ النِّهَالِ

«Suya ondan kerîh bir mühl karıştı.
Sonra birinci içmeden sonra, sırtlar birbiri ardından içtiler.»

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Sonra Allah Teâlâ Ebû Cehl'in sözü hakkında şu âyetini indirdi:

« وَالشَّجَرَةَ الْمَلْعُونَةَ فِي الْقُرْآنِ وَنُخَوِّفُهُمْ فَمَا يَزِيدُهُمْ إِلَّا طُغْيَانًا كَبِيرًا »

«(Geceleyin) sana gösterdiğimiz o temâşayı ve Kur'ân'da lânet edilen ağacı biz (başka değil) ancak insanlara bir fitne (ve imtihan) yaptık. Biz onları korkutuyoruz. Fakat bu, onlarda büyük bir taşkınlıktan başka bir şey artırmıyor.»

İbn-i Ümm-ü Mektûm ve Abese Sûresi'nin nâzil olması

Velid b. el-Muğire Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte durdu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ise onunla konuşuyordu ve onun müslüman olmasını ummuştu, bir ara o bu durumda iken İbn-ü Ümmi Mektûm el-Âma onun yanına vardı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile konuştu ve kendisine Kur'ân okumasını istemeğe başladı. Onun böyle yapması Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in üzerine ağır geldi hattâ ondan kalbi daraldı. Çünkü, İbn-i Ümm-ü Mektûm'un bu durumu onu Velid ile uğraşmaktan onu İslâma çağırmaktan men ediyordu. İbn-i Ümm-ü Mektûm fazla ısrar edince Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yüzü asık bir vaziyette ayrıldı ve onu bıraktı. Bunun üzerine Allah Teâlâ onun hakkında şu âyetini indirdi:

« عَبَسَ وَتَوَلَّى أَنْ جَاءَهُ الأَعْمَى »

«Yüzünü ekşitip çevirdi.
Kendisine o ama geldi diye.» Allah Teâlâ'nın şu kavline kadar..

« فِي صُحُفٍ مُكَرَّمَةٍ مَرْفُوعَةٍ مُطَهَّرَةٍ »

«O, (Allah indinde) çok şerefli, kadri yüce, tertemiz sahifelerdedir.» Yâni ancak seni beşir ve nezir olarak gönderdi, seni birisini bırakıp bir başkasına tahsis etmedi. Öyle ise O Kur'ân'ı isteyen kimseden esirgeme ve istemeyene de anlatmaya kalkışma...

İbn-i Hişâm dedi ki: İbn-i Ümm-ü Mektûm, Benî Âmir b. Luayy'dan birisidir. Onun ismi Abdullah'dır. Amr olduğu da söylenir.

I. CİLD'İN SONU

II. CİLD'İN BAŞI,
«MÜSLÜMANLARIN HABEŞİSTAN'DAN DÖNMELERİ»
HAKKINDADIR.

FİHRİSTLER ve İNDEKS

KİTABIN SAHİFELERİNE GÖRE MEVZULARIN MÜCMEL FİHRİSTİ

